

Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 6

Електронний журнал

червень 2018

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

**Молодіжний економічний вісник
ХНЕУ ім. С. Кузнеця**

№ 06

червень 2018

Електронний журнал

Виходить раз на місяць

Засновник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Видавець – ФОП Лібуркіна Л. М.

**Затверджено на засіданні
вченої ради університету
№ 9 від 25.06.2018 р.**

Періодичність – щомісяця
Мова видання – українська, російська, англійська, французька,
німецька

Засновано в січні 2015 року згідно з рішенням вченої ради

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ імені Семена Кузнеця (головний редактор)

Афанасьєв М. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Внукова Н. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Гонтарева І. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
(науковий редактор)

Дікань Л. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дороніна М. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дорохов О. В. – канд. техн. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Іванов Ю. Б. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного
центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного
центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Малярець Л. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Назарова Г. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Орлов П. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Пилипенко А. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
(заступник головного редактора)

Попов О. Є. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Пушкар О. І. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Ястремська О. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Поштова адреса засновника:

61166, Україна, м. Харків, пр. Науки, 9а, **Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця**

Головний редактор – **Пономаренко В. С.** Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд
Тел.: (057)702-07-38, 702-07-28
E-mail: vydav@hneu.edu.ua

Поштова адреса видавця:

61001, Україна, м. Харків, а/с 870

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про розміщення статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

У разі копіювання чи передрукування матеріалів посилання на електронний журнал обов'язкове.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 4853 від 20.02.2015 р.

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2018

ЗМІСТ

Абдуллаєва Ю. М. Особливості організації професійного навчання на виробничих підприємствах України.....	8
Амалієва Е. З. Аналіз моделі оцінки рівня фінансових ризиків.....	10
Аманова С. А. Основные подходы к определению проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике	13
Ашихіна А. О. Статистичний аналіз виявлення диспропорцій між попитом і пропозицією на ринку праці в Україні.....	16
Бабенко Д. С. Аналіз торговельних партнерів України у системі міжнародної торгівлі.....	20
Бабенко Д. С. Інформаційне забезпечення інноваційної діяльності підприємств.....	23
Бобро М. К. Функціональні відмінності форм фінансової звітності у контексті аналізу ефективності діяльності державної установи	25
Бовтрук А. О. Відшкодування моральної шкоди: в Україні та за її межами	28
Бондар В. С. Вплив міжнародної фінансово-економічної кризи на стан економіки України.....	30
Бондар А. В. Сучасний стан ринку праці в Україні: проблеми та напрями вирішення.....	33
Бондарева Т. А. Інвестиційна привабливість промислового комплексу України	36
Бондарева М. О. Фінансова звітність бюджетних установ за новими правилами та стандартами.....	38
Бочков Д. Р. Інфляційні процеси в Україні	42
Бутова В. В. Інфляційне таргетування та шляхи його застосування в Україні	45
Бутченко К. М. Аналіз регіональних особливостей і диспропорцій на ринку праці України	47
Ведмєдев В. А. Переваги та недоліки готівкової та безготівкової форм розрахунку.....	50
Віришагіна Ю. С. Сучасні проблеми розвитку трудового потенціалу студентів закладів освіти в Україні	53
Воротинцева Р. В. Порівняльний аналіз direct costing і absorption costing та оцінка запасів у даних системах	55
Гаврилюк Ю. В. Систематизація факторів, що впливають на формування професійно-кваліфікаційного потенціалу персоналу	59
Гаврилюк Ю. В. Порівняльний аналіз державного інспектування навчальних закладів в Україні	62

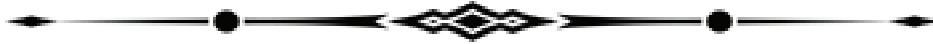
Глухова Т. В. Основні етапи розробки та реалізації фінансової стратегії підприємства в сучасних умовах господарювання.....	65
Гнеушева Т. О. Проблеми інфляції в Україні	67
Гребенюк Т. О. Антикризові аспекти стратегічного управління корпорацією.....	70
Данник О. С. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну	72
Демура А. В. Дослідження сучасного стану споживчого кошика в Україні	76
Дубініна К. А. Аналіз рівня життя населення України	78
Євдокимов Д. С. Безготівкові розрахунки та їх значення	82
Євсєєв Д. Ю. Негативні наслідки перегріву економіки	84
Єлісеєва А. Ю. Кластерний аналіз регіонів України за експортно-імпортною орієнтованістю	87
Ємельянова О. В. Основні шляхи максимізації прибутку на підприємстві	91
Заболотна Д. О. Теоретичні підходи до визначення економічної сутності поняття «людський капітал».....	93
Завдов'єв М. Д. Проблеми правового регулювання безпілотних літальних апаратів та шляхи їх вирішення	96
Загребельна А. І. Прогнозування рівня економічної активності населення України за допомогою побудови моделі декомпозиції.....	99
Зінченко К. А. Соціальні наслідки безробіття в Україні	102
Карасьова В. В. Придбання транспортного засобу. Аналіз податкового та бухгалтерського обліку	105
Кириєнко Е. Н. Проблемы использования налоговой социальной льготы при налогообложении заработной платы.....	107
Кімнатна А. Д. Методи мотивації персоналу на сільськогосподарських підприємствах	110
Клименко О. В. Особливості молодіжного ринку праці в Україні та інструментів працевлаштування.....	112
Ковальов І. С. Напрямки вдосконалення системи управління персоналом на підприємстві	115
Кожевнікова М. О. Економічне зростання України	117
Кольчева А. А. Соотношение принципа территориальной целостности государств и принципа самоопределения наций.....	120
Корнеєва С. С. Проблеми обліку нематеріальних активів підприємства	122
Корольова А. В. Теоретичні аспекти попиту та пропозиції.....	125
Коротенко Т. О. Структурно-динамічний аналіз процесів шлюбності та розлучуваності в Україні та в країнах Європи.....	127
Косенко К. В. Сепарація як крок до розірвання шлюбу	131
Косяк Д. Б. Вплив глобалізаційних процесів на безробіття в Україні	133

Кулик А. С. Досвід зарубіжних країн у перекладанні податків на заможні верстви населення.....	136
Кулішенко А. О. Правове положення біженців у міжнародному праві	139
Куниця Т. С. Перспективи та доцільність упровадження безпілотних літальних апаратів у сільському господарстві.....	142
Куренкова А. А. Проблеми правового регулювання гуманітарних інтервенцій	144
Куроп'ятник Р. О. Аналіз стану ринку праці України	147
Куроп'ятник Р. О. Еволюція наукових поглядів на роль податків в економічному розвитку країни.....	150
Куроп'ятник Р. О. Особливості комунікаційної політики підприємств в Україні	153
Лаврова Є. С. Оцінювання впливу дерегуляційних процесів у сфері оподаткування на розвиток малого підприємництва.....	156
Лебець С. В. Оцінка якості загальної середньої освіти	160
Ліповецька А. О. Аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічної безпеки України.....	162
Ліщенко О. Є. Сучасний стан системи управління трудовим потенціалом в Україні.....	164
Мамай О. В. Шляхи вдосконалення системи аудиту персоналу на підприємстві	167
Манасян В. Н. Вплив рівня безробіття на міграцію молоді	169
Маніна А. С. Проблеми податкового планування на крупних підприємствах на прикладі ПАТ «Сан Інбев Україна».....	172
Мантула Л. О. Амортизаційна політика в Україні та методи її регулювання	174
Мантула Л. О. Оцінка причин безробіття серед молоді в Україні	177
Мартиненко О. В. Дослідження основних параметрів ринку праці в Україні	180
Маточкіна В. О. Обґрунтування ефективності оцінки персоналу на підприємстві	183
Михалюк О. М. Удосконалення мотивації персоналу як фактор ефективної діяльності суб'єктів підприємства.....	185
Мішин Д. М. Передумови та наслідки зовнішніх трудових міграцій з України	187
Мохонько В. М. Сучасні підходи до оцінки інвестиційної привабливості регіонів	190
Несмеянова Я. А. Диференціація заробітної плати як елемент ринкової економіки	193
Олійник А. В. Аналіз фінансування державних закладів освіти.....	195
Ольхом'як Д. О. Нематеріальне стимулювання в умовах сьогодення.....	198

Онай І. О. Аналіз динаміки і структури сільського господарства як специфічної галузі економіки України	201
Осіпова Ю. С. Статистичний аналіз якості вищої освіти України.....	204
Павліченко П. В. Аналіз концепції інклюзивного зростання та індексу інклюзивного розвитку в Україні.....	207
Павлова А. С. Влияние социально-психологического климата на деятельность организации	212
Панасенко О. М. Психологічні особливості поведінки працівників у період організаційних змін	215
Панкова Х. С. Статистичний аналіз стану малого підприємництва в Україні за допомогою кластерного аналізу.....	218
Панченко А. С. Сучасні проблеми правового регулювання іноземних інвестицій	222
Пащенко М. В. Нечесна конкуренція: види, засоби, шляхи подолання.....	224
Плюйко А. Г. Проблеми безробіття молоді в Україні	227
Подкуйко А. В. Розробка системи використання мотиваційних важелів і стимулів на підприємстві.....	230
Пожарська І. С., Кучук А. О. «Голландська хвороба» як фактор уповільнення економічного зростання.....	233
Пожарська І. С., Кучук А. О. Ресурсне забезпечення діяльності ПАТ «Мотор Січ»: фінансові аспекти	236
Позовная Н. В. Тайм-менеджмент как инструмент эффективного управления личным и рабочим временем	239
Помазан А. В. Роль бюджетування та проблеми його впровадження на вітчизняних підприємствах	242
Пономаренко І. Є. Причини зниження рівня народжуваності в Україні.....	246
Репіна М. О. Бюджетування як інструмент фінансового планування на підприємстві	249
Репіна Ю. О. Застосування систем управління витратами директ-костинг та абзорпшен-костинг як інструмент у загальній системі менеджменту підприємства.....	252
Романенко А. О. Особливості кредитування в Україні.....	254
Романенко А. О. Розвиток рекламної стратегії на зовнішньому ринку	257
Романескул Ю. О. Вплив тіньового сектору на економіку України	260
Савісько Т. Е. Особливості овердрафтного кредитування	263
Семенченко Н. Ю. Вплив динаміки національних заощаджень на зміну валютного курсу	265
Скляр А. О. Удосконалення кадрової безпеки шляхом розробки стратегії управління персоналом на підприємстві.....	268

Скорик І. О. Аналіз інтенсивності розвитку страхової діяльності України	271
Соколова А. В. Електронні гроші в платіжній системі України	274
Старіков А. В. Теоретичні аспекти визначення фіскального потенціалу регіону	277
Стеценко Д. В. Порівняльний аналіз антимонопольної політики України та інших країн світу.....	280
Стеценко Д. В. Споживач як головний об'єкт концентрації ринкової уваги	282
Супрун А. О. Особливості проведення інвентаризації на підприємстві.....	285
Тарусіна О. С. Міжнародно-правове регулювання транзиту енергоресурсів.....	288
Тесленко Л. І. Аналіз проблем інфляції в Україні та шляхи їх вирішення	290
Тімченко І. О. Особливості функціонування олігопольних ринків в Україні	293
Фартух В. С. Аналіз підходів до трактування рівня життя населення.....	295
Фінагіна С. Р. Аналіз валового внутрішнього продукту України.....	298
Хащівська А. М. Теоретичні основи формування оплати праці на підприємствах.....	301
Чернишева П. А. Аналіз рівня безробіття в Україні.....	303
Шевченко В. В. Шляхи подолання проблеми безробіття в Україні	307
Шеноголець А. В. Основні методи зменшення рівня безробіття в Україні	310
Шепеленко М. Е. Проблеми податкової системи України	312
Шкрябіль Л. В. Вплив матеріального стимулювання на ефективність управління персоналом	314
Shrestha K. K. World population: aging population of european countries against the background of increasing population in Africa and Asia	317
Юрченко А. В. Напрями детінізації економіки в Україні.....	320
Яременко М. О. Застосування цінової дискримінації на підприємстві	322
Яременко М. О. Особливості циклічного розвитку економіки України	325

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

УДК 331.110.76

Абдуллаєва Ю. М.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто та досліджено зміст і структура процесу організації навчання на виробничих підприємствах, а також проаналізовано особливості організації професійного навчання на українських підприємствах.

Ключові слова: персонал, кваліфікація, професійне навчання.

Аннотация. В статье рассмотрены и исследованы содержание и структура процесса организации обучения на производственных предприятиях, а также проанализированы особенности организации профессионального обучения на производственных предприятиях Украины.

Ключевые слова: персонал, квалификация, профессиональное обучение.

Annotation. The article reviewed and investigated the content and structure of the organization of training at industrial enterprises, and also analyzed the features of the organization of vocational training at industrial enterprises of Ukraine.

Keywords: personnel, qualification, vocational training.

Підвищення ролі розвитку персоналу у забезпеченні конкурентоспроможності організації на ринку обумовило те, що провідні компанії взяли безпосередньо на себе функції щодо професійного навчання працівників, планування трудової кар'єри робітників і фахівців, підготовки резерву керівників.

Основні аспекти професійного навчання та розвитку персоналу досить широко висвітлено у працях таких провідних зарубіжних і вітчизняних учених, як В. Васильченко, О. Грішнова, А. Кібанов, В. Пономаренко, Г. Назарова та інші.

Метою даної статті є аналіз особливостей організації професійного навчання на вітчизняних підприємствах.

Професійне навчання є основним напрямом професійного розвитку персоналу підприємства і передбачає процес формування у працівників специфічних, професійних знань, навиків за допомогою спеціальних методів навчання.

Управління процесом професійного навчання починається з визначення потреб, які формуються на основі потреб розвитку персоналу, а також необхідності виконання працівниками своїх поточних виробничих завдань і обов'язків.

Організація професійного навчання працівників здійснюється роботодавцями з урахуванням потреб власної господарської або іншої діяльності відповідно до вимог законодавства [1].

Питання організації та здійснення професійного розвитку працівників регулюються Кодексом законів про працю України, Цивільним та Податковим кодексами України, законами України «Про професійний розвиток працівників», «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», постановою Кабінету Міністрів України «Про гарантії і компенсації для працівників, які направляються для підвищення кваліфікації, підготовки, перепідготовки, навчання інших професій з відривом від виробництва», «Положенням про професійне навчання кадрів на виробництві».

Професійне навчання працівників може здійснюватися безпосередньо у роботодавця та на договірній основі у професійно-технічних і вищих навчальних закладах, на підприємствах, в установах або організаціях. Роботодавець може утворити окремий підрозділ з питань професійного навчання працівників або покласти функції з організації такого навчання на відповідних фахівців.

До основних етапів організації навчання належать [3]:

– виявлення потреби у навчанні працівників за допомогою аналізу і зіставлення знань, умінь і навичок, якими володіє персонал, а також тих, що необхідні для здійснення мети підприємства;

- розробка плану навчання, яка включає наступні дії: складання програми навчання, зміст якої визначається метою, що відображає потреби в професійному навчанні працівників, а також характеристиками потенційних учнів; вибір викладачів, тобто своїх або запрошених зі сторони;
- вибір методів і форм навчання, аналіз переваг і недоліків; визначення термінів навчання;
- розробка критеріїв оцінки ефективності навчання; розподіл витрат на навчання;
- підсумком планування є готовий, затверджений вищим керівництвом детальний план навчання працівників підприємства;
- реалізація плану навчання, яка передбачає безпосередню підготовку, організацію і проведення навчання. Особливістю цього етапу є виявлення недоліків наявних планів, що при системній роботі дозволить уникнути проблем у майбутньому;
- оцінювання ефективності навчання. Основне завдання оцінки – зрозуміти, чи повною мірою працівники використовують знання і навички, які вони отримали в результаті навчання.

Організація та проведення професійного навчання можуть потребувати значних матеріальних витрат, тому планування та визначення фінансових ресурсів у бюджеті, які можуть бути спрямовані на професійне навчання персоналу, є важливим моментом управління даним процесом.

Навчання має забезпечувати: остаточну підготовку персоналу, що пройшов підготовку в інших навчальних підрозділах, з урахуванням конкретних умов; періодичну перепідготовку персоналу; виробничо-технічне курсове навчання.

Зміст програми визначається цілями підприємства і створюється як для формування й закріплення професійних вмінь та навичок, так і для формування певного типу мислення (економічного, екологічного тощо) та поведінки. Терміни навчання визначаються керівництвом підприємства згідно з чинним законодавством [4].

Наприклад, на виробничих підприємствах при професійному навчанні робітників мінімальні терміни практичної роботи для підвищення розрядів мають бути понад 1 рік (як передбачено нормативними документами) (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення мінімальних термінів виробничого навчання [2]

Розряди робочих усіх наскрізних професій	Стаж роботи, після якого можливе зарахування робочих на теоретичне навчання для підвищення їхньої кваліфікації (не менше)		
	При неповній середній освіті	При середній освіті	При вищій освіті (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст)
3-й	2 роки	1,5 роки	1 рік
4-й	3 роки	2 роки	1,5 роки
5-й	До отримання середньої освіти	3 роки	2 роки
6-й	До отримання середньої освіти	До отримання кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст»	3 роки

В результаті реалізації програм навчання підприємство має отримувати віддачу від інвестицій у персонал. Критеріями ефективності навчання можуть бути відносні показники рентабельності програм навчання та абсолютні показники, наприклад, обсяг браку, простоїв, рівень продуктивності праці до та після впровадження цих програм.

Підвищення кваліфікації керівників і фахівців проводиться для вдосконалення знань, умінь і навичок за наявною спеціальністю, оволодіння функціональними обов'язками, основами менеджменту, маркетингу, вдосконалення навичок управління сучасним виробництвом, раціональної та ефективної організації праці тощо.

Тому в сучасних умовах навчання персоналу – це вже навіть не мотиваційний інструмент і не інструмент утримання персоналу в компанії, це бізнес-необхідність і серйозна інвестиція в один із стратегічно важливих ресурсів, яка дає результат досить швидко. При цьому необхідно застосовувати нові форми організації праці, що повинні бути тісно пов'язаними з професійним навчанням робітників і цілями підготовки. Навчання, що не має визначеної мети, перетворюється в марну витрату часу учнів, робітників та коштів організації [5].

Тому необхідним заходом щодо покращення ситуації на підприємствах України є пошук ефективних методів професійного навчання та підвищення кваліфікації працівників. Невід'ємною часткою є стимулювання робітників до підвищення рівня кваліфікації, професійного зростання. З боку держави стимулювання професійного навчан-

ня робітничих кадрів можливе на основі вдосконалення існуючого порядку формування державного замовлення з підготовки робітничих кадрів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лісна І. Ф.

Література: 1. Кибанов А. Я., Дуракова И. Б. Управление персоналом организации: отбор и оценка при найме, аттестация : учеб. пособ. для студентов вузов. М. : Изд-во «Экзамен», 2003. 336 с. 2. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті. URL: <http://ukrkniga.org.ua/>. 3. Крюкова К. В. Необхідність навчання персоналу на підприємстві. *Управління розвитком*. 2012. № 15. С. 25–26. 4. Михайлова Л. І. Управління персоналом : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2007. 248 с. 5. Петренко О. О. Основні принципи та критерії адаптивного управління системою навчання персоналу. *Управління розвитком*. 2013. № 2. С. 111–113.

АНАЛІЗ МОДЕЛІ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

УДК 330.131.7

Амалієва Е. З.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто алгоритм мінімізації фінансових ризиків на прикладі фінансової установи ПТ «Ломбард «Надія». Загальний стан підприємства поділено на 5 зон ризику. На основі коефіцієнта фінансового ризику визначено подальші способи попередження та зниження ступеня ризиків у ломбарді.

Ключові слова: ризик, фінансові ризики, мінімізація фінансових ризиків, лімітування, хеджування, диверсифікація, прийняття ризику.

Аннотация. В статье рассмотрен алгоритм минимизации финансовых рисков на примере финансового учреждения ПТ «Ломбард «Надия». Общее состояние предприятия разделено на 5 зон риска. На основе коэффициента финансового риска определены дальнейшие способы предупреждения и снижения степени рисков в ломбарде.

Ключевые слова: риск, финансовые риски, минимизация финансовых рисков, лимитирование, хеджирование, диверсификация, принятие риска.

Annotation. The article describes an algorithm for minimizing financial risks on the example of a financial institution PT "Lombard Nadiia". The general condition of the enterprise is divided into 5 risk zones. Based on the financial risk ratio, further ways of preventing and reducing the risk level at a pawnshop are determined.

Keywords: risk, financial risks, minimization of financial risks, limiting, hedging, diversification, risk acceptance.

В умовах економічної нестабільності фінансова діяльність підприємства в усіх її формах пов'язана з численними ризиками, ступінь впливу яких на результати цієї діяльності істотно зростає. Збільшення впливу фінансових ризиків суб'єктів господарювання на результати економічної діяльності обумовлене нестабільністю зовнішнього середовища: економічної ситуації в країні, появою нових інноваційних фінансових інструментів, розширенням сфери фінансових стосунків, мінливістю кон'юнктури фінансового ринку і низкою інших чинників. Фінансові ризики виникають у діяльності будь-якого підприємства незалежно від виду діяльності, організаційно-правової форми та термінів існування на ринку і вимагають постійного аналізу та контролю. Проблема аналізу ризиків приділя-

ється недостатньо уваги. Тому аналіз та оцінка рівня фінансових ризиків є одними з актуальних завдань у практичній діяльності підприємств.

Дослідженню основ даної проблеми присвячені роботи відомих вітчизняних і закордонних учених: В. Г. Бабенко [1], І. А. Бланка [2], В. В. Вітлинського [3], Н. М. Внукової [4], Л. І. Донець [5], І. Ю. Івченко [6], Т. Б. Кузенко [7] та інших.

Метою дослідження є аналіз моделі оцінки рівня фінансових ризиків і визначення методу їх мінімізації на прикладі фінансової установи ПТ «Ломбард «Надія».

Фінансовий ризик – це не тільки ймовірність небезпеки втрат і недоотримання доходу, що супроводжує діяльність підприємства в ситуації невизначеності в конкретних обставинах, але і поєднання можливості досягнення як небажаних, так і особливо сприятливих відхилень від запланованих результатів, що має вартісний характер.

Важливу роль в аналізі фінансових ризиків підприємства відіграє механізм нейтралізації ризиків, який ґрунтується на використанні сукупності методів і прийомів зменшення можливих фінансових втрат [8].

До основних механізмів нейтралізації фінансових ризиків відносять: уникнення ризику, утримання ризику, мінімізацію ризику, передачу ризику.

Модель мінімізації фінансових ризиків представлено алгоритмом певних дій, що спрямовані на інтерпретацію ризиків у системі оптимізації фінансової діяльності підприємства (рис. 1). Першим етапом є розподіл фінансових втрат підприємства залежно від зон ризику, які виявляються при використанні метода визначення ризикових зон [9].

Згідно з даним методом, загальний стан підприємства поділяють на 5 зон, розташованих за ступенем стійкості фінансового стану підприємства:

- безризикова зона ($K = 0$) характеризується відсутністю будь-яких витрат при здійсненні господарської діяльності з гарантованим отриманням прибутку;
- зона мінімального ризику ($K = 0-0,25$) характеризується розмірами витрат, які не перевищують розмір чистого прибутку;
- зона підвищеного ризику ($K = 0,26-0,5$) характеризується витратами, які не перевищують валовий дохід;
- зона критичного ризику ($K = 0,51-0,75$) характеризується витратами, розмір яких не перевищує виручки від реалізації продукції;
- зона недопустимого ризику ($K = 0,75-1,0$) характеризується витратами, що дорівнюють розміру власних коштів, тобто означає повне банкрутство.

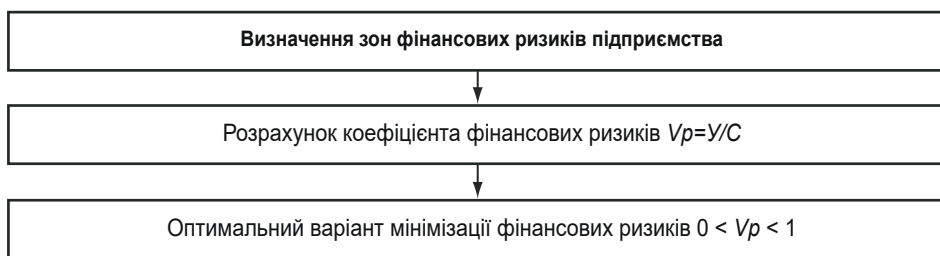

Рис. 1. Алгоритм мінімізації фінансових ризиків підприємства

Наступним етапом розраховуємо коефіцієнт фінансового ризику:

$$V_p = Y/C, \quad (1)$$

де V_p – коефіцієнт фінансового ризику;
 Y – розмір збитків;
 C – об'єм фінансових ресурсів.

Коефіцієнт фінансового ризику доцільніше розрахувати за один період i , спираючись на нього, обрати необхідний метод нейтралізації.

Отже, необхідно розрахувати величину збитків. З огляду на специфіку діяльності підприємства, збитки виникнуть у разі повного непогашення дебіторської заборгованості з боку позичальників. Тому прогнозована величина збитків розраховуватиметься наступним чином:

$$Y = ДЗ - C/C - АВ - ВЗ - I_{ов} - \Phi В - I_{в} - В_{пп} + I_{од}, \quad (2)$$

- де ДЗ – дебіторська заборгованість;
 C/C – собівартість реалізованих послуг;
 АВ – адміністративні витрати;
 ВЗ – витрати на збут;
 I_{ов} – інші операційні витрати;
 ΦВ – фінансові витрати;
 I_в – інші витрати;
 В_{пп} – витрати з податку на прибуток;
 I_{од} – інші операційні доходи.

Отже, прогнозована величина збитків складе:

$$Y = 15438 - 8581 - 4624 - 1533 - 1081 - 3272 - 36 - 315 + 1112 = -2892 \text{ тис. грн.}$$

Фінансові ресурси складаються з грошових доходів, накопичених власниками підприємства для подальшого витрачання, а також коштів, залучених в якості кредитів. Тому об'єм фінансових ресурсів розраховується наступним чином:

$$C = PK + НП + ДК + ДЗ_{ін}, \quad (3)$$

- де PK – резервний капітал;
 НП – нерозподілений прибуток;
 ДК – довгострокові кредити банків;
 ДЗ_{ін} – інші довгострокові зобов'язання.

Таким чином, $C = 386 + 3400 + 3000 + 8109 = 14895$ тис. грн.

Тоді,

$$V_p = 2892 / 14895 = 0,194, \text{ що свідчить про зону мінімального ризику.}$$

На основі коефіцієнта фінансового ризику визначаємо подальші способи попередження та зниження ступеня ризиків на підприємстві, які відображені на рис. 2.

Аналіз рис. 2 показує, що при незначних втратах, незалежно від імовірності виникнення фінансових ризиків, рекомендується прийняття ризику або створення резервів і запасів власних фінансових ресурсів. Як бачимо, рівень фінансового ризику на ПТ «Ломбард «Надія» склав 0,194, тому доцільно використовувати саме такий метод. При допустимих втратах рекомендується застосовувати резервування. При подальшому збільшенні втрат, залежно від імовірності їх виникнення, можна застосовувати диверсифікацію або лімітування. При збільшенні втрат рекомендується уникнення ризику, оскільки, починаючи з певного рівня, витрати на пряме зниження ризику зростають більшими темпами, ніж знижується сам ризик.

Рівень фінансового ризику	Імовірність виникнення ризику					
	Близька до нуля	Низька	Невелика	Середня	Велика	Близька до одиниці
Рівень ризику незначний (0–0,25)	Прийняття ризику				Прийняття ризику або створення резервів власних фінансових ресурсів	
Допустимий рівень втрат (0,26–0,5)	Резервування підприємством частини фінансових ресурсів				Уникнення ризику	
Великий рівень втрат (0,51–0,75)	Диверсифікація		Лімітування			
Катастрофічні втрати (0,76–1,0)	Передача ризику					

Рис. 2. Рівень фінансового ризику

Таким чином, дана модель дозволяє мінімізувати можливі втрати в частині критичного або недопустимого ризику, що призведе до збереження та нарощування власних коштів підприємства.

Застосування цих методів сприятиме кращому врахуванню специфіки діяльності підприємства при проведенні роботи, пов'язаної з мінімізацією фінансових ризиків. Дослідження сутності приведених методів дозволяє дійти висновку, що їх слід застосовувати в комплексі при організації діяльності підприємств для зниження фінансових ризиків.

Отже, можна сказати, що фінансові ризики – це ймовірність утрати підприємством фінансових ресурсів. Серед методів зниження фінансових ризиків можна виокремити наступні: ухилення від ризику; перейняття ризику на себе; передача ризику; розподіл ризиків; диверсифікація; лімітування; страхування; інші методи мінімізації фінансового ризику. Неправильна оцінка та невпровадження відповідної політики на підприємстві можуть призвести до його значних збитків або взагалі до банкрутства і наступної ліквідації суб'єкта господарювання. Така ситуація може призвести не лише до негативних наслідків в цілому по країні, але й взагалі до розвитку фінансової кризи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лісна І. Ф.

Література: 1. Бабенко В. Г. Страхування фінансових ризиків як механізм надання гарантій суб'єктам підприємницької діяльності : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит. Суми, 2007. 21 с. 2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учеб. курс. Киев : Эльга ; Ника-Центр, 2004. 656 с. 3. Витлинский В. В. Рискология в экономике и предпринимательстве : монография. М. : Наука, 2005. 480 с. 4. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко та ін. Харків : Вид-во «Бурун Книга», 2004. 376 с. 5. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2006. 312 с. 6. Івченко І. Ю. Економічні ризики: навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2004. 304 с. 7. Кузенко Т. Б., Савицька С. А. Фінансові ризики підприємства: сутність та види. *Бізнес Інформ*. 2011. № 2 (1). С. 134–136. 8. Зоріна О. А. Методи аналізу фінансових ризиків. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2010. Вип. 20. С. 221–229. 9. Война О. А. Економічний ризик. Математичні моделі та методи керування : посібник. Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2001. 98 с.

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПРОБЛЕМЫ СТРУКТУРНЫХ ДИСПРОПОРЦИЙ И НЕРАВЕНСТВА В ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

УДК 330-027.511

Аманова С. А.

Студент 2 курсу
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Анотація. Стаття посвящена исследованию теоретических подходов к изучению структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике. Установлено, что в современной науке сформировались три основных направления исследования данной проблемы: классическое, леворадикальное и трансформистское.

Ключевые слова: глобальная экономика, глобализация, экономическое неравенство, устойчивое развитие.

Анотація. Статтю присвячено дослідженню проблеми структурних диспропорцій та нерівності в глобальній економіці. Встановлено, що в сучасній науці сформувалися три основних напрямки дослідження даної проблеми: класичне, ліворадикальне і трансформістське.

Ключові слова: глобальна економіка, глобалізація, економічна нерівність, сталий розвиток

Annotation. The article is devoted to a comprehensive study of the problem of structural imbalances and inequality in the global economy. It has been carried out that there are three main directions of studying this problem: classical, radical and transformational.

Keywords: international migration, labor migration, migration balance, econometric model, factors of influence, result.

Одной из наиболее актуальных проблем глобальной экономики является рост структурных диспропорций и неравенства между различными странами, культурами, экономическими системами. В то время как экономически развитые страны повышают уровень конкурентоспособности национальных экономик и благосостояния населения, преобладающее большинство населения развивающихся стран мира (более 2,3 млрд чел.) живет в условиях крайней бедности и нищеты. В этой связи изучение теоретических подходов к изучению проблемы выравнивания структурных диспропорций и неравенства в современной глобальной экономике является актуальным научно-практическим заданием.

Аналізу структурних диспропорцій і неравенства в глобальній економіці присвячені роботи багатьох відомих учених, в частині, С. Аміна, Н. Бердсолла, Ф. Броделя, І. Валлерстайна [2], Е. Гідденса, У. Льюїса, М. Мишале, Дж. Сороса, М. Тодаро, Дж. Тернборн [6], Э. Тоффлера, В. Башнянина [1], А. Дынкіпа, Р. Нуреева [3], Ю. Макогон, А. Филипенко [5], Ю. Яковец и других. Однако изучение теоретических подходов к изучению данной проблемы является недостаточно исследованным и требует дальнейшей научной доработки.

Целью данной статьи является исследование теоретических подходов к изучению структурных диспропорций и экономического неравенства в глобальной экономике.

Изучение специальной научной литературы [1–6] показало, что в экономической науке сформировались три основных направления к исследованию проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике: классическое, леворадикальное и трансформистское.

Классическое направление исследования проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике отрицает существование диспропорций и экономического неравенства в современном мире. В качестве основы своих исследований представители классического направления берут положение классической школы политической экономии (КШПЭ) о том, что экономика любой страны должна быть открытой, поскольку именно это является главным импульсом развития любой экономической системы. Так, А. Смит в работе «Исследование о природе и причинах богатства народов» [6] первым в истории мировой экономической мысли предложил теорию абсолютных преимуществ, согласно которой страна в мировой экономике должна специализироваться на производстве тех товаров, абсолютные издержки (затраты) на производство которых у нее ниже. Д. Рикардо дополнил и развил теорию абсолютных преимуществ Смита А. Он предложил теорию относительных преимуществ, тем самым доказав, что страна должна специализироваться в мировой экономике на производстве тех товаров, издержки (преимущества) по которым у нее являются относительно более низкими [3, с. 59–64].

Новое развитие классическое направление исследования проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике получило в 50-е гг. XX ст. в работах представителей неоклассической экономической теории, в частности, У. Льюїса, У. Ростоу, Дж. Фей, Ф. Раниса. Основу неоклассической экономической теории составляет положение о том, что структурные диспропорции и экономическое неравенство в мировой экономике являются специфическим вариантом интернационализации хозяйственной, политической и культурной жизни мирового сообщества, ориентированного на ускоренную экономическую интеграцию, максимальное применение достижений научно-технического прогресса и развитие принципов свободного рыночного управления. Как результат, экономисты этого направления пришли к выводу о том, что структурные диспропорции и неравенство в мировой экономике можно устранить, используя линейную модель [5, с. 104–110].

В 60–70-е гг. XX ст. внимание представителей классического направления исследования проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике стало постепенно смещаться в сторону изучения роли неэкономических факторов в экономических процессах (социологии, демографии, политики, права, религии и др.). Представители этого периода – институционалисты – стали настаивать на том, что экономическая теория должна уделять главное внимание исследованию форм государственного устройства, культуре, обычаям, а также отношению общества к окружающей среде и экономическим ресурсам [1; 3]. Одним из наиболее ярких представителей институциональных теорий классического направления исследования проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике является Г. Г. Мюрдаль. В своей основной работе «Азиатская драма: исследование бедности народов» [5] он продемонстрировал несоответствие теории экономического роста реалиям азиатских стран «третьего мира». Мюрдаль доказал, что основная причина отсталости стран «третьего мира» заключается в неполном использовании человеческих ресурсов.

Работы Г. Мюрдаля нашли продолжение в работах А. Печчеи, который сделал успешную попытку построения мировой экономической динамики, используя пять величин: население, капиталовложения, использование

невосстанавливаемых ресурсов, загрязнение окружающей среды, производство продовольствия. Именно Печчи выдвинул гипотезу о дисфункциональности глобальной экономической системы [4, с. 58–69].

В 90-е гг. XX ст. формируется новое течение классического направления исследования проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике – так называемый «гиперглобализм». Представители «гиперглобализма» (З. Бжезинский, Р. Кеохейн, К. Поппер, Дж. Най, К. Омае, Дж. Сорос, Т. Фридман, Ф. Фукуяма и другие) считали, что современная глобальная экономика – это наиболее успешный вариант общественного развития и фундаментальной реконфигурации мирового хозяйства, которое должно развиваться в рамках системы целей и ценностей западного общества. Так, Р. Кеохейн и Дж. Най в своей работе «Власть и взаимозависимость» показали, что формируется сложная система экономических, политических взаимосвязей, в которых конфликт между крупными государствами исключен. Они считают, что глобализация – это экономическое явление, которое создает новый тип «победителей» и «побежденных» и заставляет все национальные правительства придерживаться неоллиберальной экономической доктрины. Р. Кеохейн и Дж. Най предусматривают возникновение глобальной цивилизации, глобального гражданского общества и появление абсолютно нового мирового порядка. Государства, по их мнению, становятся все более неэффективными и потому слабыми в условиях конкуренции с новыми международными субъектами. Рост количества транснациональных корпораций (ТНК) и сетей глобального производства создает экономику «без границ», в которой правительство теряет возможность управления национальным хозяйством.

Леворадикальное направление исследования проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике в качестве своей основы берет критику со стороны так называемых «новых левых» и неомарксистов (П. Андерсон, Х. Хольц, А. фон Вейц, Х. Миллер и другие) [3, с. 74; 6, с. 79–84]. Это направление появилось в 70-е гг. XX ст. и отражало разочарование развивающихся стран неуспешными рыночными преобразованиями в этих странах и нерациональным участием в международном разделении труда. Представители леворадикального исследования основной причиной структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике называли внешние экономические факторы, прежде всего, преобладание иностранного капитала. В рамках леворадикального направления исследование проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике выделяют теории зависимого развития (С. Амин, П. Баран, М. Мишале, Р. Пребиш, Ф. Перру, С. Фуртадо, А. Эммануэль и другие) и так называемый «мир-системный анализ» (И. Валлерстайн, Дж. Модельски, К. Чейз-Данн, А. Франк, Т. Холл и другие).

Р. Пребиш предложил понятия «центр» (развитые страны мира) и «периферия» (экономические отсталые районы мира) и доказал, что слаборазвитость «третьего мира» и рост развитых стран – явления взаимосвязанные. Он считал, что мировой рынок не только не обеспечивает эффективного распределения экономических ресурсов и благополучия для всех стран, но и «навязывает» развивающимся странам импортоориентированную модель экономического развития.

Ф. Перру является автором теории «экономики доминирования». Основу этой теории составляет положение о том, что экономическое неравенство является основополагающим принципом мировой хозяйственной жизни. Это объясняется тем, что отношения господства и подчинения участников хозяйственной деятельности существуют на уровне предприятий, отраслей, экономических зон, межгосударственных отношений. Однако, по его мнению, сбалансированный рост возможен, если экономическая политика государства будет направлена на создание «полюсов роста» и сознательное управление средой распространения их эффекта [4; 5, с. 134].

И. Валлерстайн разработал геоисторический подход на качественно новом уровне исследования проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике. Его доктрина в современной экономической науке получила название «мир-системного анализа». В своей работе «Анализ мировых систем» [2] Валлерстайн доказал, что современная глобальная экономическая система – это мир-система, а национальные экономики являются ее подсистемами.

В конце 90-х гг. XX ст. в экономической науке сформировалось третье направление исследования проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике – трансформистское (или так называемый «эволюционный глобализм»). Представители этого направления (Б. Аксфорд, Э. Гидденс, Д. Гольдблат, М. Кагельс, Э. Макгрю, Д. Перратон, Дж. Розенау, Д. Хелд и другие) считают, что глобализация – это процесс, который трансформирует мир, обуславливает эволюцию общества и изменение всего мирового порядка. При этом представители трансформистского направления проблему структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике видят как долгосрочный противоречивый процесс, способный к изменениям. Они считают некорректным прогнозирование параметров будущего и поступательность изменений традиционной концепции государственности. Именно поэтому дальнейшие научные исследования автора будут посвящены более детальному изучению особенностей и роли теории «эволюционного глобализма» в решении проблемы структурных диспропорций и неравенства в глобальной экономике

Литература: 1. Башнянин Г. І., Шевчик Б. М., Сухий О. О. Сучасні економічні теорії глобальних систем: навч. посіб. Львів : Новий Світ – 2000, 2013. 366 с. 2. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире. СПб. : Университетская книга, 2001. 416 с. 3. Нуреев Р. М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики : учебник. М. :Норма, 2010. 640 с. 4. Радзівєвська С. О. Глобальна економіка: конспект. Київ : СІК ГРУП УКРАЇНА, 2015. 268 с. 5. Филипенко А. С. Экономическая глобализация: истоки и результаты. М. : Экономика, 2010. 511 с. 6. Therborn G. The Killing Fields of Inequality. Cambridge : Polity Press, 2013. 180 p.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВІЯВЛЕННЯ ДИСПРОПОРЦІЙ МІЖ ПОПИТОМ І ПРОПОЗИЦІЄЮ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

УДК 331.522

Ашихіна А. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Аналізуються особливості попиту та пропозиції робочої сили в процесі інноваційного розвитку економіки України. Проведено аналіз щодо виявлення груп, в яких спостерігається найбільша диспропорція між попитом та пропозицією на ринку праці в Україні.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, зайнятість, робоча сила, попит та пропозиція на ринку праці.

Аннотация. Анализируются особенности спроса и предложения рабочей силы в процессе инновационного развития экономики Украины. Проведен анализ по выявлению групп, в которых наблюдается наибольшая диспропорция между спросом и предложением на рынке труда в Украине.

Ключевые слова: рынок труда, безработица, занятость, рабочая сила, спрос и предложение на рынке труда.

Annotation. The features of demand and supply of labor in the process of innovative development of the economy of Ukraine are analyzed. The analysis is conducted to identify groups in which the greatest disproportion between demand and demand on the labor market in Ukraine.

Keywords: labor market, unemployment, employment, labor, supply and demand in the labor market.

За останні роки міграційне сальдо має позитивну тенденцію, а міграційні процеси в основному відбуваються всередині країни.

Таким чином, для дослідження питань міграції необхідно проаналізувати різноманітні економічні показники на предмет значущості та ступеня впливу на міграційні процеси.

Перехід України до ринкової економіки активізує низку соціально-економічних проблем, які пов'язані з формуванням національного ринку праці та становленням ринкової моделі зайнятості.

Однією з головних проблем ринку праці України є диспропорція відносно попиту та пропозиції робочої сили. Така диспропорція впливає на функціонування національного ринку праці, знижуючи його ефективність в напрямі задоволення перспективних потреб економіки в кваліфікованих кадрах. Проблема дисбалансу між попитом та пропозицією на ринку праці гостро постає як у країні в цілому, так і за освітнім та професійно-кваліфікаційним рівнями в різних видах економічної діяльності.

Мета статті – дослідження структурної диспропорції між попитом і пропозицією на ринку праці в Україні в сучасних соціально-економічних умовах та виявлення основних тенденцій щодо її розвитку.

Серед відомих науковців, які займалися дослідженням теоретичних і практичних аспектів проблем зайнятості та безробіття, є: К. Маркс, У. Петті, Ф. Рікардо, Ж. Сімонді, А. Сміт, Дж. Хікс, С. Бандура, Д. Богиня, І. Бондар, В. Брич, В. Геєць, М. Долішній, Т. Заяць, Ю. Краснов, О. Крушельницька, С. Тумакова, С. Тютюнникова та інші [5–6].

Ринок праці як система взаємовідносин між категоріями попиту та пропозиції на робочу силу є невід'ємною частиною економічного простору країни і залежить насамперед від його змін у динаміці та структурі. Стан сучасного ринку праці характеризується наявністю низки проблем, в якості основної з яких можна виокремити невідповідність кадрових потреб роботодавців та професійних можливостей осіб, які претендують на роботу. Дана проблема є актуальною, адже на ринок праці потрапляє робоча сила, яка або не користується попитом, або неспроможна протистояти конкуренції.

Станом на 1 січня 2017 р. кількість зареєстрованих безробітних становила 390,8 тис. осіб (станом на 1 січня 2016 р. – 490,8 тис. осіб).

Найбільша кількість зареєстрованих безробітних сконцентрована у Дніпропетровській, Вінницькій, Полтавській, Харківській, Запорізькій та Черкаській областях, а найменша – у Закарпатській та Чернівецькій областях.

Серед загальної кількості безробітних у 2016 р. найвищий рівень безробіття спостерігається серед населення віком 40–49 років – 20,8 % та 15–24 років – 20,3 %, а найменший – у віці 35–39 років – 11,7 % (рис. 1).

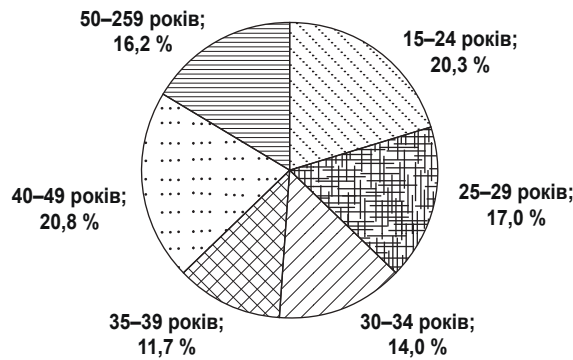

Рис. 1. Структура безробітного населення за віковими групами у 2016 р.

Станом на 1 січня 2017 р. кількість осіб, які мали статус безробітного та зареєструвалися у державній службі зайнятості впродовж року з дня закінчення вищих навчальних закладів, становила 4,9 тис. осіб. Із загальної кількості випускників ВНЗ: 46,3 % мали освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, кожен четвертий – спеціаліста, 20,5 % – бакалавра та майже 7 % – магістра (рис. 2).

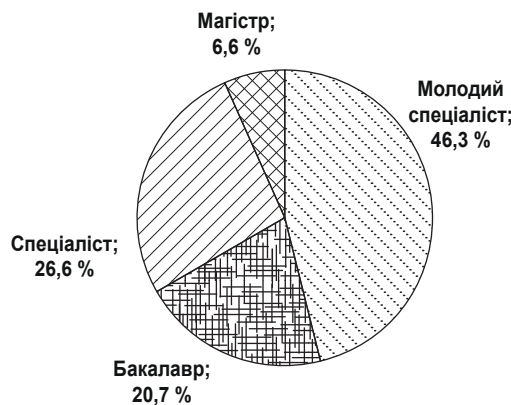

Рис. 2. Структура кількості безробітних за освітньо-кваліфікаційним рівнем освіти

Кожен третій безробітний з числа випускників вищих навчальних закладів отримав освіту за напрямом «соціальні науки, бізнес і право», 12,7 % – навчалися за напрямом підготовки «інженерія», кожний десятий – за напрямками «охорона здоров'я» та «гуманітарні науки та мистецтво».

Рівень зайнятості, в свою чергу, склав 56,3 %, що менше на 0,4 % відносно попереднього 2015 р. Зокрема, у містах – 57,0 %, у сільській місцевості – 54,9 %. Рівень зайнятості серед чоловіків був вищим, ніж серед жінок, – відповідно 61,6 % та 51,6 %.

Згідно з даними Державної служби статистики України, на ринку праці існує значна диспропорція між кількістю безробітних та кількістю заявлених вакансій (рис. 3).

Так, у 2016 р. кількість вакансій значно збільшилась, а навантаження на 1 вільне робоче місце скоротилось на 8 од., проте це трапилось не через збільшення кількості вакансій, а через зменшення загальної чисельності безробітних осіб (майже на 100 тис. осіб).

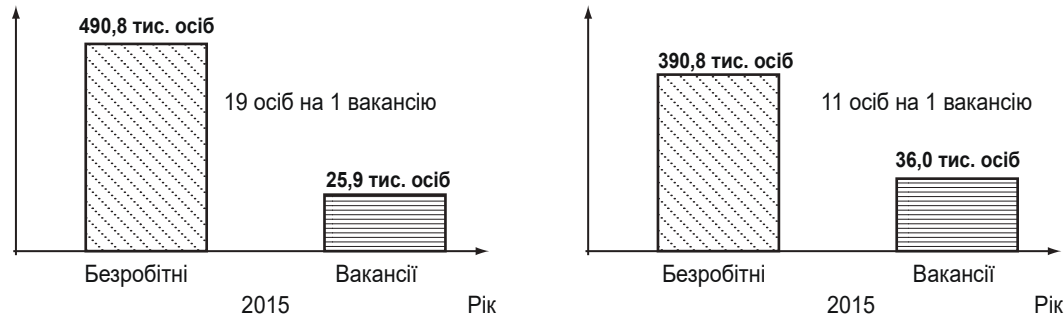

Рис. 3. Співвідношення кількості безробітних та наявних вакансій на ринку праці на 2015–2016 рр.

На рис. 3 можна побачити, що у 2016 р. дефіцит вакансій склав 354,743 тис. осіб. Найбільше претендентів на одне вільне робоче місце спостерігалось у сільському, лісовому та рибному господарствах (59 осіб), у фінансовій та страховій діяльності (26 осіб), у державному управлінні й обороні (23 особи), а найменше – в транспорті, складському господарстві (3 особи).

Третина наявних вакансій була зосереджена у м. Києві, Дніпропетровській та Харківській областях.

Регіональні диспропорції посилюються у розрізі окремих видів економічної діяльності: 45 % всіх вакансій переробної промисловості сконцентровано у м. Києві, Полтавській, Дніпропетровській, Львівській та Київській областях; 35 % вакансій у будівництві зосереджено у м. Києві та Дніпропетровській області; понад третину всіх вакансій у фінансовій та страховій діяльності пропонують у м. Києві.

Найбільша кількість вакансій станом на 1 січня 2017 р. пропонувалася у м. Києві, Дніпропетровській, Харківській, Львівській та Одеській та Київській областях (рис. 4).

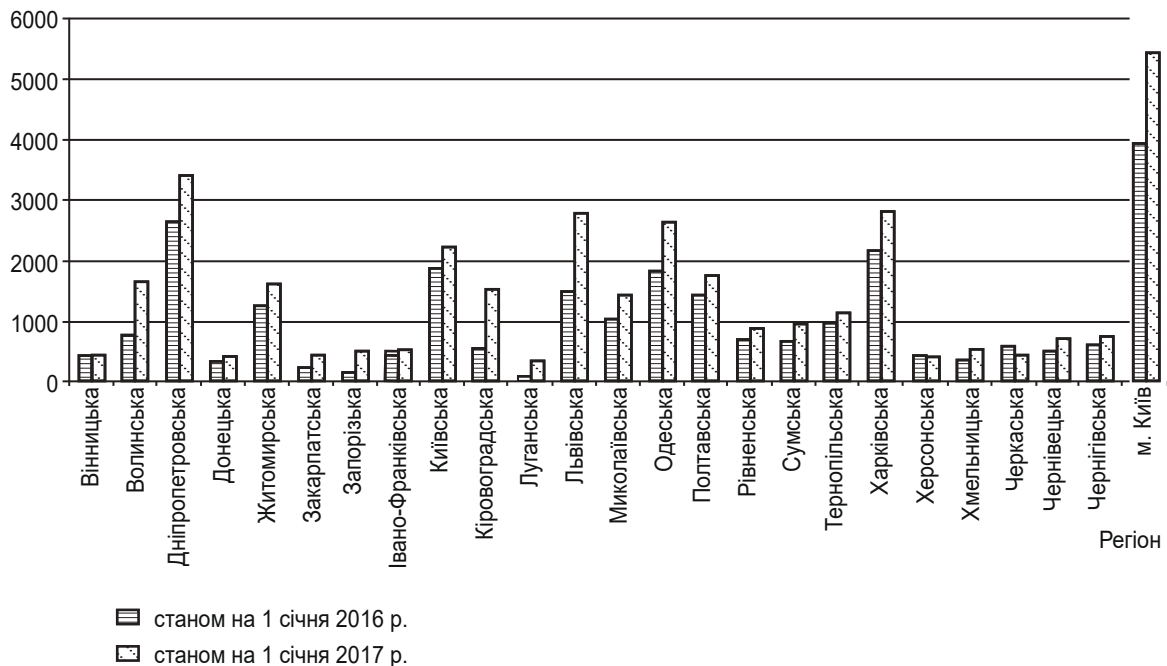

Рис. 4. Кількість вакансій станом на 1 січня 2016–2017 рр.

Лідерами по кількості вакансій залишаються висококваліфіковані робітники – водії, швачки, слюсарі, токарі, електрогазозварники, робітники з ремонту електроустаткування тощо. Також існує попит на лікарів, інженерів, викладачів, бухгалтерів, касирів, а також ІТ-фахівців.

Слід зазначити, що на ринку праці України спостерігається вага диспропорція між попитом та пропозицією робочою сили, яка з кожним роком тільки збільшується (рис. 5).

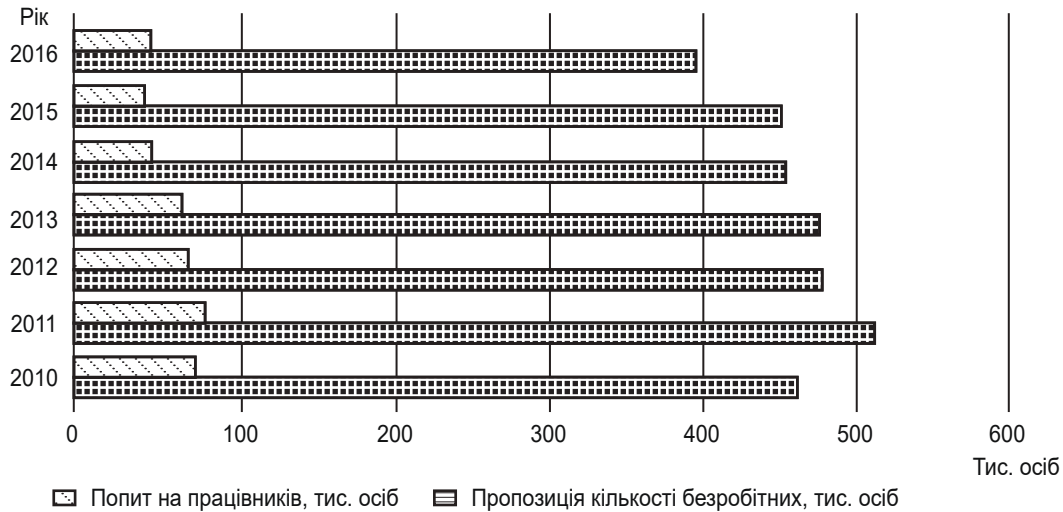

Рис. 5. Співвідношення попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці в Україні у 2010–2016 рр.

Так, у 2016 р. попит роботодавців у працівниках зменшився на 37,28 тис. осіб порівняно з 2010 р., що менше практично вдвічі, а порівняно з попереднім 2015 р. – збільшився на 2,67 тис. осіб через те, що кількість зареєстрованих безробітних у 2016 р. зменшилась майже на 100 тис. осіб.

Отже, результати дослідження стану ринку праці України дають змогу дійти висновку щодо наявності значних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили, які спричиняють великі збитки країні. Ці збитки виявляються у збільшенні кількості безробітних, безрезультатному використанні значної частини бюджетних коштів, які спрямовані на розвиток системи освіти робочої сили, підвищення її кваліфікації та якості.

Структурні невідповідності між попитом та пропозицією робочої сили загострюються в розрізі окремих професій і спеціальностей. Найбільш актуальною при цьому залишається проблема незбалансованості за кваліфікаційним рівнем, оскільки більша частина незайнятих осіб не влаштовує роботодавців через вимоги до рівня кваліфікації та досвіду роботи

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Дериховська В. І.

Література: 1. Державна служба статистики : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Державна служба зайнятості : офіц. сайт. URL: <http://www.dcz.gov.ua>. 3. Базылев Н. И. Экономическая теория: учеб. пособ. М. : ИНФРА-М, 2013. 672 с. 4. Васнев С. А. Статистика : учеб. пособ. М. : МГУП, 2012. 170 с. 5. Вечканов Г. С. Экономическая теория. СПб. : Питер, 2012. 512 с. 6. Волкова О. В. Ринок праці: навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2012. 624 с.

АНАЛІЗ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПАРТНЕРІВ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

УДК 339.5

Бабенко Д. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто основних торговельних партнерів України протягом останніх п'яти років. Установлено загальні обсяги експорту й імпорту в системі вітчизняної зовнішньої торгівлі за період 1996–2016 рр. Проаналізовано темпи змін обсягів експортно-імпортних операцій.

Ключові слова: система міжнародної торгівлі, торгово-економічні відносини, інтеграційні процеси, експортно-імпортні операції, інтеграція.

Аннотация. Рассмотрены основные торговые партнеры Украины в течение последних пяти лет. Установлены общие объемы экспорта и импорта в системе отечественной внешней торговли за период 1996–2016 гг. Проанализированы темпы изменений объемов экспортно-импортных операций.

Ключевые слова: система международной торговли, торгово-экономические отношения, интеграционные процессы, экспортно-импортные операции, интеграция.

Annotation. Considered the main trade partners of Ukraine in the past five years. Established the total volume of exports and imports in the system of domestic foreign trade for the period 1996–2016. Analyzed the rate of change in volumes of export-import operations.

Keywords: international trade system, trade and economic relations, integration processes, export-import operations, integration.

Розвиток інтеграції з торговельними партнерами України визначає зовнішньоекономічні перспективи її діяльності. На даний час Україна здійснює зовнішньоторговельні операції з партнерами з понад 200 країн світу, зокрема з країнами СНД, ЄС, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Африканського регіону, Близького і Середнього Сходу, Північної та Латинської Америки. Хоча в світі існує 51 інтеграційне об'єднання, Україна входить до складу лише одного – СНД [1]. Тому питання аналізу торговельних партнерів України у системі міжнародної торгівлі має особливу актуальність і перспективність для дослідження.

Метою статті є дослідження перспектив економічної інтеграції України з її торговельними партнерами у системі міжнародної торгівлі.

З метою визначення інтеграційної зовнішньоекономічної політики України в глобальну систему міжнародної торгівлі розглянемо основних торговельних партнерів України відносно до вітчизняного експорту протягом останніх п'яти років.

Аналіз торговельних партнерів нашої держави з експорту за останні п'ять років показав, що основними країнами, які отримують український експорт, залишаються такі країни, як Туреччина, Єгипет, Китай, Польща, Італія, Індія та Білорусь [2]. Казахстан вибув з першої десятки лідерів вітчизняного експорту у 2016 р., хоча входив до неї всі попередні роки з досліджуваного періоду [3].

Порівняємо позицію України відносно експортної складової з країнами, з якими вона має найбільші торговельні стосунки. Розглянемо обсяги експорту товарів і послуг основних торговельних партнерів України на основі ретроспективних даних за період 1996–2016 рр. (рис. 1) [4].

В цілому, аналіз показав загальну тенденцію росту обсягів експорту цих країн, яка властива й Україні за відповідний період [3]. Виключенням став 2009 р., у якому всі країни отримали менші обсяги експортних товарів і послуг, що також частково пояснюється глобальною економічною кризою, розпочатою у 2008 р. Та, починаючи з 2014 р., зростаюча тенденція змінюється на спадаючу, що спостерігається для всіх досліджуваних країн за останні два роки. В цьому випадку Україна також не стала виключенням. Найбільші темпи спаду обсягів експорту спостерігаються у 2015–2016 рр. У Білорусі також спостерігається зниження обсягів поставок експорту до 35 % у 2016 р. (36080,5 млн дол. у 2015 р. до 26676,1 млн дол. у 2016 р.). Таким чином, можна дійти висновку, що тенденції щодо ситуації з експортом України співпадають з тенденціями змін її основних торговельних партнерів [2, с. 464].

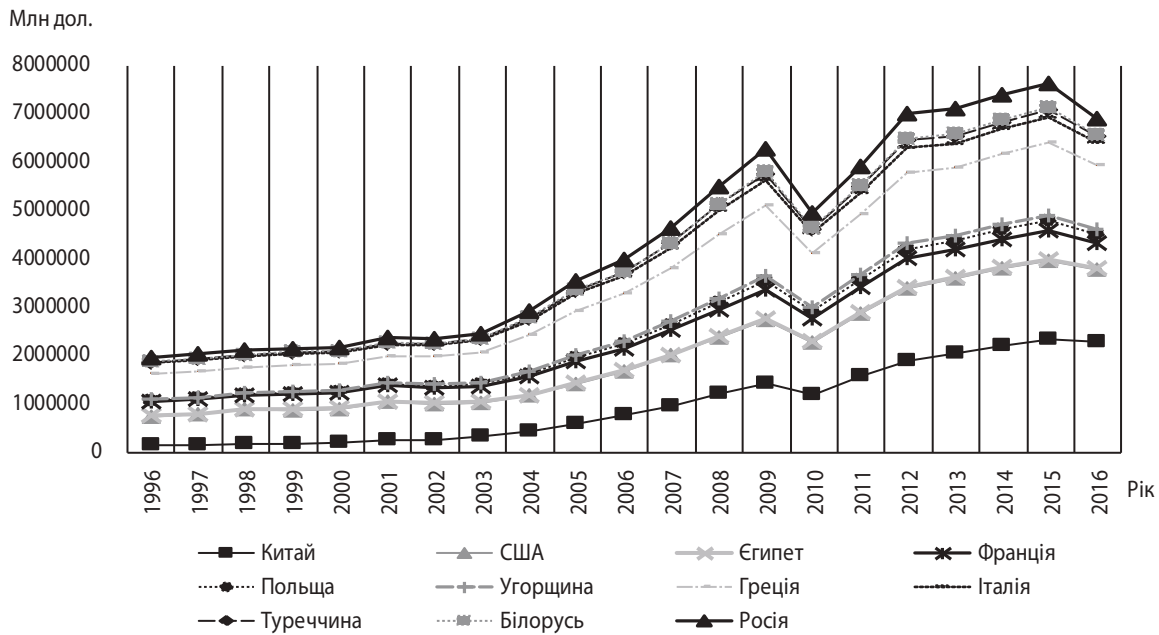

Рис. 1. Загальний обсяг експорту основних торговельних партнерів України за період 1996–2016 рр.

Складено автором за даними [4]

Аналіз торговельних партнерів України з імпорту за останні п'ять років демонструє, що основними країнами, з яких до нашої країни надходить імпортна продукція, є Китай, Німеччина, Білорусь, Польща, США [2].

Аналіз обсягів імпорту досліджуваних країн за період 1996–2016 рр. (рис. 2) свідчить про загальну динаміку їх росту, за виключенням періоду глобальної економічної кризи кінця 2008 – початку 2009 рр. Така ж тенденція відстежується в Україні. Проте, як і з експортом, за останні два роки спостерігається зменшення обсягів імпорту, особливо це відчутно стосовно Китаю, США та Єгипту, меншою мірою – Франції та Італії. Виявлена тенденція також співпадає з динамікою імпортової (як у випадку експортної) складової вітчизняної економіки, що полегшує перспективи розвитку інтеграції України у систему міжнародної торгівлі.

Проаналізуємо річні зміни обсягів експортно-імпортової складової України за період 1996–2016 рр. Аналіз темпів обсягів експорту та імпорту України за останні десять років показує, що взагалі ці зміни мають циклічний характер росту та падіння обсягів із загальною тенденцією до зростання.

Наприкінці 2008 – початку 2009 рр. спостерігається різке падіння обсягів цих показників, що частково може бути пояснено глобальною економічною кризою. У 2010 р. темпи вітчизняного експорту та імпорту у країну було відновлено до попереднього рівня та продовжено незначне нарощування цих значень, практично вийшовши на позиції початку 2008 р. З 2011 р. темпи експорту та імпорту мають тенденцію до спадання. На жаль, за офіційними статистичними даними, тільки за останній рік вітчизняний експорт зменшився на 30 %, а його різниця склала -15,759 млн дол. у 2014 р. порівняно з 2013 р. та -30,1478 млн дол. у 2016 р. порівняно з 2015 р. [3]. Імпорт скоротився приблизно на 32 % за останній рік, його темпи також знизилися з -29,246 млн дол. у 2015 р. до -33,154 млн дол. у 2016 р. порівняно з відповідними попередніми роками [4], що частково можна пояснити складною соціально-політичною ситуацією у нашій країні останнім часом, а також зміною вітчизняного курсу стосовно торговельного партнерства.

Отже, виконаний теоретико-логічний аналіз показав, що Україна має можливості інтегруватися у глобальну систему міжнародної торгівлі. Для інтеграції в глобальну систему міжнародної торгівлі Україні необхідно здійснити розробку та реалізацію комплексу заходів щодо подолання кризових явищ в економіці України, а також врегулювання соціально-політичної ситуації на сході нашої держави та реалізації спільної програми виходу з кризи з її торговельними партнерами [5].

З урахуванням отриманих висновків, на рівні державного законодавства України можливо надати рекомендації щодо посилення стратегії підтримки вітчизняного виробництва з метою підвищення конкурентоспроможності українських товарів і послуг та, як наслідок, виходу з ними на міжнародні торговельні ринки. Як показує проведений аналіз, саме це є значним резервом для розвитку торговельно-економічних відносин України у міжнародному світогосподарському просторі. Тому така стратегія має стати ключовою для економіки країни, оскільки дозволить

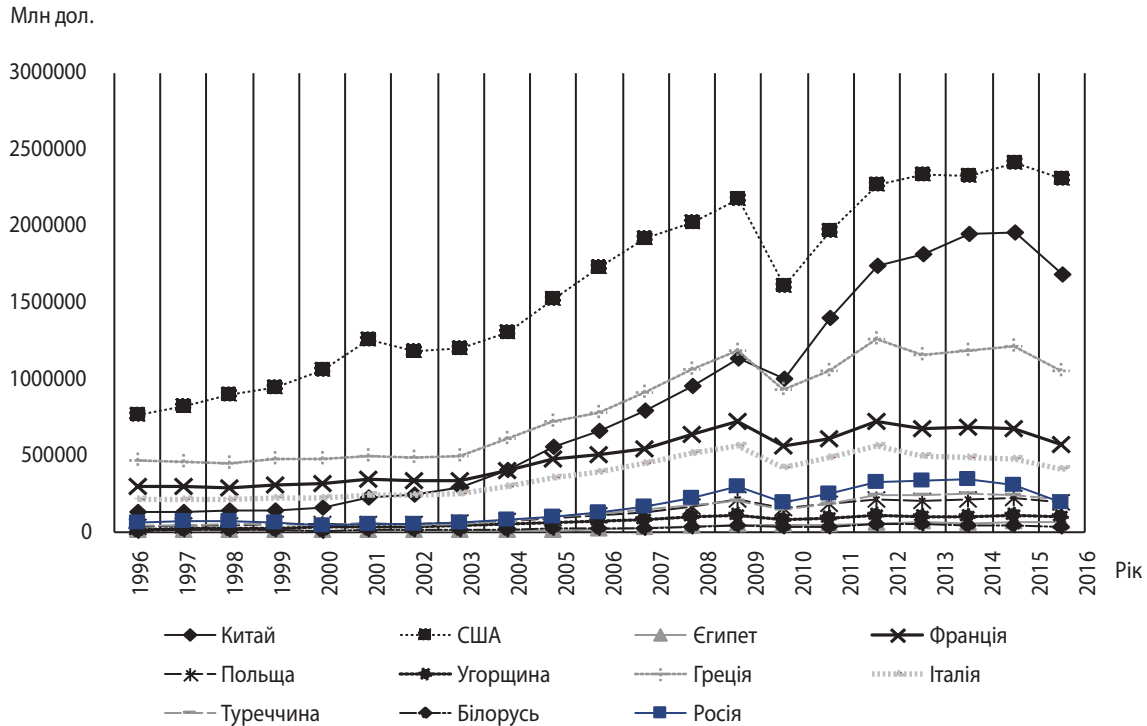

Рис. 2. Обсяг імпорту основних торговельних партнерів України за період 1996–2016 рр.

Складено автором за даними [4]

зменшити імпорту закордонних і збільшити експорт українських товарів і послуг, збільшити загальний обсяг торгівлі, а також «підняти» рівень ВВП та інших макроекономічних показників заради поліпшення рівня життя населення та економічної стабільності України. Досягнення поставлених завдань передбачає реалізацію ефективних заходів державної політики зовнішньоекономічної діяльності України у аспекті міжнародної інтеграції, яка перш за все базується на створенні сучасного механізму та інструментів стимулювання експортної діяльності країни.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Про схвалення Концепції створення системи державної підтримки експорту України : розпорядження Кабінету Міністрів України № 586-р від 01.08.2013. *Урядовий кур'єр*. 26.09.2013. № 175. 2. Киреев А. П. Международная экономическая интеграция. М. : Норма, 2008. 182 с. 3. Голиков А. П., Довгаль О. А. Міжнародні економічні відносини : підручник. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 464 с. 4. Мировой Атлас Данных / Мировая и региональная статистика, национальные данные, карты и рейтинги. URL: <http://knoema.ru/atlas>. 5. UNCTAD stat. United Nations UNCTAD : офіц. сайт. URL: <http://unctadstat.unctad.org>. 6. Інститут економічного прогнозування НАН України : офіц. сайт. URL: <http://ief.org.ua>.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 330.101.542

Бабенко Д. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто питання, пов'язані з управлінням інноваційною діяльністю підприємств на основі системи інформаційного забезпечення. Визначено призначення та функціональні задачі інформаційної системи.

Ключові слова: інноваційна діяльність, система інформаційного забезпечення, автоматизація підприємства, прийняття управлінських рішень.

Аннотация. Рассмотрены вопросы, связанные с управлением инновационной деятельностью предприятий на основе системы информационного обеспечения. Определены назначение и функциональные задачи информационной системы.

Ключевые слова: инновационная деятельность, система информационного обеспечения, автоматизация предприятия, принятия управленческих решений.

Annotation. The issues related to the management of innovative activities of enterprises on the basis of information support systems are considered. Determined purpose and functional tasks of the information system.

Keywords: innovation activity, information support system, enterprise automation, management decision making.

Тенденції розвитку ринкової економіки приводять до консолідації підприємств і змушують їх шукати нові способи підвищення ефективності виробництва та збуту своєї продукції. Системи інформаційного забезпечення (СІЗ), що забезпечують упровадження та функціонування інноваційної діяльності підприємства, відіграють важливу роль у цих процесах, оскільки вони допомагають зменшити витрати на інтеграцію підприємств, що поглинаються, і забезпечити надійну роботу всієї інформаційної структури підприємства. Без ефективної СІЗ підприємствам неможливо забезпечити прийняття ефективних управлінських рішень, оптимальний режим роботи технологічних установок переробки та процесів замкнутого циклу, групову роботу у віддаленому режимі. Тому на сьогодні актуальним є використання СІЗ у сфері впровадження та функціонування інноваційних технологій для виробництва продукції підприємств [1 с. 10–12].

Мета статті – аналіз призначення та можливостей використання системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю на підприємстві.

Статистичні дослідження свідчать про активізацію інновацій на промислових підприємствах.

Таблиця 1

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів, кількість	У т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі, кількість	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
1	2	3	4	5	6	7
2000	14,8	1403	430	15323	631	9,4
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3
2014	12,1	1743	447	3661	1314	2,5
2015	15,2	1217	458	3136	966	1,4
2016	16,6	3489	748	4139	1305	в/д

Складено за даними [6]

Така активізація інноваційної діяльності відбувається у тому числі за рахунок автоматизації виробництва, зокрема, впровадження в управлінні підприємств системи інформаційного забезпечення.

Основним призначенням системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю на підприємствах є те, що вона дозволяє досягти конкурентних переваг за рахунок оптимізації бізнес-процесів підприємства та зниження витрат при випуску інноваційної продукції. Реалізоване у вигляді автоматизованої системи управління інноваційними технологіями дає можливість своєчасно і більш гнучко приймати управлінські рішення за всіма виробничими питаннями, зокрема й за собівартістю інноваційної продукції, що дозволяє отримувати більш високий прибуток [4]. Крім цього, зниження собівартості означає можливість варіювати ринкову ціну продукції (в бік зниження), що є потужною перевагою в конкурентній боротьбі. Метою створення СІЗ підприємств є автоматизація підготовки та підтримки прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень із використанням наявних інформаційних ресурсів, що дозволяє створити умови для економічного росту регіонів. Основні завдання, які повинні вирішуватися СІЗ підприємств наступні:

- 1) збільшення оперативності та вірогідності інформації, яка використовується при прийнятті управлінських рішень;
- 2) реалізація можливостей контролю виконання ухвалених рішень у реальному масштабі часу й їхньої корекції за принципом зворотного зв'язку;
- 3) реалізація можливостей аналізу як ефективності застосування рішень на практиці, так і оперативної оцінки й аналізу економічного стану окремих підприємств і регіонів [2, с. 160].

Крім того, системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю сприяють оптимізації підприємства для кращого управління випуском інноваційної продукції та досягнення за рахунок цього конкурентних вигід. Тому подібні системи реалізують методи планування і управління, що дозволяють: регулювати кількість запасів, усуваючи їх дефіцит і залежування, і тим самим значно знизити витрати в запасах, що швидко псуються, і складські витрати; скоротити незавершене виробництво, оскільки виробництво планується тільки на основі попиту на кінцеву продукцію, при цьому виробничі роботи ініціюються виходячи з терміну, до якого має бути виконаним клієнтське замовлення; оцінювати здійсненність замовлень, що надійшли, з погляду наявних на підприємстві потужностей; скоротити витрати і час, що витрачаються на виготовлення інноваційної продукції, за рахунок оптимізації технологічних та інших бізнес-процесів; відслідковувати фактичну продуктивність кожної виробничої одиниці і, порівнюючи її з плановою продуктивністю, оперативно вносити коригування у виробничі плани; в результаті зменшення циклу виробництва і циклу виконання замовлення більш гнучко реагувати на попит; поліпшити обслуговування клієнтів і замовників за рахунок своєчасного виконання поставок інноваційної продукції [4].

Отже, пріоритетними функціональними задачами СІЗ є скорочення видатків підприємства, поліпшення гнучкості виробництва, дотримання законів про охорону навколишнього середовища й оптимізація запасів. Необхідно вирішувати проблему впровадження СІЗ на підприємствах, що забезпечують високу продуктивність, повну вірогідність одержуваних даних і здатних обробляти більш масиви інформації. У той же час такі системи мають бути досить гнучкими для сумісності з різними додатками підтримки віддаленого режиму роботи користувачів і ефективної інтеграції з інформаційними системами інших підприємств і організацій [5, с. 173–180].

Таким чином, впровадження інноваційних технологій є вирішальним елементом розвитку сучасних підприємств. Більш того, потрібна подальша модернізація підприємств і рішень цілої низки проблем, пов'язаних із підвищенням ефективності, технологічної та екологічної безпеки виробництв. Вирішення цих питань потребує залучення наукового потенціалу провідних світових підприємств і впровадження СІЗ. Практична значущість результатів дослідження полягає в можливості використання СІЗ в управлінні інноваційною діяльністю на підприємствах України. Розробка СІЗ для забезпечення ефективності процесів впровадження та функціонування інноваційних технологій є одним із вирішальних елементів розвитку сучасних підприємств України.

Такі заходи сприятимуть модернізації підприємств і вирішенню цілої низки проблем, пов'язаних із підвищенням ефективності, технологічної й екологічної безпеки їхніх виробничих потужностей.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Виноградова Е. Ю. Информационные технологии и оптимизация управления планированием производства // Инновационные процессы в управлении предприятиями и организациями : сб. ст. III Междунар. науч.-практ. конф. Пенза : ПДЗ, 2014. С. 10–12. 2. Водачек Л., Водачкова О. Стратегия управления инновациями на предприятии. М. : Экономика, 2015. 160 с. 3. Гаврилов Д. А. Управление производством на базе стандарта MRP II // Принципы и практика. СПб. : Питер, 2013. 352 с. 4. Гайфуллин Б., Обухов И. Современные системы управления предприятием // Средства и системы компьютерной автоматизации : электрон. журн. Ч. 1. URL: <http://www.asutr.ru/?p=600254> (дата звернення: 02.05.2018). 5. Васильева Н. К. Интегрированный инновационно-инвестиционный розвиток аграрных предприятий із застосуванням інформаційних технологій. *Економічний простір*. 2011. № 49. С. 173–180. 6. Статистична інформація // Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.05.2018).

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ ФОРМ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ У КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ УСТАНОВИ

УДК 334.02

Бобро М. К.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті подано аналіз особливостей структури форм фінансової звітності, а саме: «Балансу», «Звіту про фінансові результати», «Звіту про рух грошових коштів» і «Звіту про власний капітал» та запропоновано можливі шляхи використання інформації, отриманої з даних форм, для аналізу ефективності діяльності установи.

Ключові слова: бухгалтерський облік, форми фінансової звітності, аналіз ефективності діяльності установи.

Аннотация. В статье представлен анализ особенностей структуры форм финансовой отчетности, а именно: «Баланса», «Отчета о финансовых результатах», «Отчета о движении денежных средств» и «Отчета о собственном капитале» и предложены возможные способы использования информации, полученной из данных форм, для анализа эффективности деятельности организации.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, формы финансовой отчетности, анализ эффективности деятельности организации.

Annotation. The article presents an analysis of the features of the structure of financial reporting forms, namely: "Balance Sheet", "Report on Financial Results", "Report on Cash Flows" and "Report on Equity", and suggested possible ways of using information obtained from these forms, to analyze the effectiveness of the organization.

Keywords: accounting, forms of financial statements, analysis of the effectiveness of the organization.

Через нестабільну соціально-економічну ситуацію в Україні проблема контролю й аналізу ефективності діяльності державних організацій постає дуже гостро. На думку автора, саме бухгалтерський облік є одним із найважливіших інструментів фінансового контролю керівництва, бо через нього надається можливість об'єктивного аналізу фінансового стану організації та своєчасного виявлення проблем для подальшого їх вирішення. Тобто кожен рядок тієї чи іншої форми звітності є своєрідним індикатором, який указує на правильність чи помилковість управлінського рішення.

Актуальність цієї статті полягає в наданні детального аналізу функціональних відмінностей чотирьох форм фінансової звітності (згідно з положенням бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності») та способів використання інформації, яка була з них отримана у процесі аналізу ефективності діяльності державних організацій, а також у вдосконаленні процесу управління.

Питання функцій бухгалтерського обліку у діяльності підприємств були досліджені у наукових працях таких вітчизняних учених, як В. В. Сопко, Ф. Ф. Бутинець, М. Г. Чумаченко, Г. Г. Кірейцев, Ю. А. Кузьминський, С. В. Свірко, Л. Г. Ловінська, Л. М. Кіндрацька та інші, приділяли увагу саме особливостям організації та ведення бухгалтерського обліку. Але всі ці вчені переважно розглядали ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності як теоретичні категорії, а їх практичне застосування у управлінській діяльності не було детально розглянуто.

Метою цієї статті є аналіз особливостей ведення фінансової звітності для виявлення функціональних відмінностей форм фінансової звітності та визначення способів використання інформації, яка була з них отримана, для аналізу ефективності діяльності державної організації, здійснення контролю над фінансовими результатами діяльності за звітний період та прийняття раціональних управлінських рішень.

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу функціональних відмінностей форм бухгалтерської звітності, слід надати визначення поняттям «бухгалтерський облік» та «фінансова звітність», які, в свою чергу, містяться у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Згідно зі статтею 1 цього закону, бухгалтерський облік визначається як «процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [1]. Тобто у самому визначенні вже міститься інформація про використання бухгалтерського обліку не лише як інструменту систематизації інформації про наявні матеріальні та нематеріальні фонди, але й як основи прийняття раціональних управлінських рішень.

Фінансова звітність являє собою «звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства» [1]. Таким чином, проаналізувавши визначення цих двох понять, ми можемо дійти висновку, що фінансова звітність – це складова частина бухгалтерського обліку, завдяки якій реалізуються основні його функції, які, на думку Н. В. Валькової, полягають у наступному:

- 1) виявлення, вимірювання та реєстрація інформації про діяльність підприємства;
- 2) накопичення, узагальнення, зберігання інформації про діяльність підприємства;
- 3) передача інформації користувачам [2].

Професор Білуха М. Т. вбачає функцію бухгалтерського обліку в державному секторі в «інформаційному забезпеченні управління підприємством, контролю за збереженням власності та виконання загальнодержавних завдань (своєчасність, повнота і стабільність сплати податків), які є його основними функціями» [3, с. 8].

У свою чергу, професор Бутинець Ф. Ф. вважає основним завданням бухгалтерського обліку «забезпечення фінансовою інформацією діюче підприємство» [4, с. 17].

Подання фінансової звітності в Україні відбувається згідно з Національним положенням бухгалтерського обліку в державному секторі 101 та містить такі складові, як «Баланс» (додаток 1 до положення), «Звіт про фінансові результати» (додаток 2 до положення), «Звіт про рух грошових коштів» (додаток 3 до положення) і «Звіт про власний капітал» (додаток 4 до положення).

Баланс (за формою № 1-дс згідно з додатком 1 до Національного положення (стандарту)) як звіт про фінансовий стан відображає активи, зобов'язання і власний капітал суб'єкта державного сектору та/або бюджету на початок року та на кінець звітного періоду на підставі звірених даних бухгалтерського обліку [5].

Тобто за допомогою балансу керівництво має змогу зіставляти показники діяльності установи на початок і кінець звітного періоду та простежувати динаміку змін таких показників, як основні засоби, інвестиційна нерухомість, нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, довгострокові фінансові інвестиції, зобов'язання тощо.

Другий документ, який має бути сформований у державній установі, – «Звіт про фінансові результати». Звіт про фінансові результати (за формою № 2-дс згідно з додатком 2 до Національного положення (стандарту)) відображає інформацію про доходи, витрати, дефіцит/профіцит в результаті діяльності суб'єкта державного сектору та бюджету протягом звітного періоду [5].

«Звіт про фінансові результати» складається з чотирьох розділів:

I. Фінансовий результат діяльності.

II. Видатки бюджету. Видатки бюджету (кошторису) за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету.

III. Виконання бюджету (кошторису).

IV. Елементи витрат за обмінними операціями.

Якщо узагальнити всі показники, які входять до складу звіту про фінансові результати, то можна сказати, що у звіті міститься інформація щодо доходів і витрат установи, а також виконання або невиконання нею бюджету, який був їй призначений. Цей документ відіграє дуже важливу роль у системі фінансової звітності державних установ, бо з його допомогою можна визначити ефективність податкової та фіскальної політик, визначити якість виконання бюджету та результати проведених реформ.

Третім документом, необхідним для аналізу ефективності діяльності державних установ, є «Звіт про рух грошових коштів». Звіт про рух грошових коштів (за формою № 3-дс, згідно з додатком 3 до Національного положення (стандарту)) відображає рух грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [5].

Тобто у цьому документі міститься інформація про загальну суму надходжень, витрат і чистого руху коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, а також про залишок коштів на початок року, отриманий залишок коштів, перерахований залишок, залишок коштів на кінець року і враховується вплив зміни валютних курсів на залишок коштів.

Слід зазначити, що «Звіт про рух грошових коштів» є обов'язковим документом для складання фінансових планів. Інформація, представлена у ньому, надає змогу визначити інвестиційний, операційний та фінансовий потенціали установи чи бюджету для подальшого планування видатків і надходжень.

У звіті про власний капітал наводиться інформація про суми власного капіталу відповідно на початок і кінець звітного періоду, а також дані, які відображають збільшення або зменшення залишку власного капіталу на початок року в результаті зміни облікової політики, виправлення помилок та інших змін у порядку, передбаченому відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі [5].

Також звіт про власний капітал містить дані про дефіцит (профіцит) власного капіталу, збільшення (зменшення) капіталу в підприємствах та інші зміни в капіталі. Цей документ дає змогу керівникам простежити зміни в обсязі власного капіталу впродовж звітного періоду.

Виходячи з усього вищезазначеного, можна дійти висновку, що чотири форми фінансової звітності бухгалтерського обліку у фінансовому секторі містять всю необхідну інформацію не тільки для аналізу діяльності державної організації у звітному періоді, але й розробки довгострокових і поточних фінансових планів, аналіз змін показників фінансової, інвестиційної та операційної діяльності в динаміці.

Також завдяки аналізу інформації, отриманої з усіх вищезазначених документів, можна зробити висновок про раціональність або нераціональність управлінських рішень не тільки керівництва місцевих установ і бюджетів, але й про ефективність реалізації тої чи іншої загальнодержавної реформи, бо саме місцеві бюджети й установи є безпосередніми виконавцями загальнодержавних завдань.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. О.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.11.2018 № 996-XIV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. 2. Валькова Н. В. Система бухгалтерського обліку: структура та функції. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. С. 129–132. 3. Сопко В. В., Сопко О. В. Бухгалтерський облік: основи теорії та концептуальні засади побудови : навч.-метод. посіб. Київ : Знання, 2002. 231 с. 4. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Київ : Знання-Прес, 2003. 444 с. 5. Про затвердження Національного положення (Стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів від 28.12.2009 № 1541. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0103-10>. 6. Порядок заповнення форм фінансової звітності в державному секторі : затв. Наказом Міністерства фінансів України 28.02.2017 № 307. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1547-17>.

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ: В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ

УДК 347.34.03

Бовтрук А. О.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто питання моральної шкоди. Визначено нормативні акти, що регулюють дану сферу. Досліджено форми відшкодування та порядок визначення розміру відшкодування моральної шкоди. Проаналізовано відшкодування моральної шкоди в Україні порівняно з європейськими країнами.

Ключові слова: моральна шкода, немайна шкода, компенсація, психічна шкода, способи відшкодування моральної шкоди, оцінка моральної шкоди.

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы морального вреда. Определены нормативные акты, регулирующие данную сферу. Исследованы формы возмещения и порядок определения размера возмещения морального вреда. Проанализировано возмещение морального вреда в Украине в сравнении с европейскими странами.

Ключевые слова: моральный вред, нематериальный вред, компенсация, психический ущерб, способы возмещения морального вреда, оценка морального ущерба.

Annotation. The article addresses the issues of moral harm. Defined regulations governing this area. The forms of compensation and the procedure for determining the amount of compensation for moral harm are investigated. Analyzed non-pecuniary damage in Ukraine in comparison with European countries.

Keywords: moral harm, non-material harm, compensation, mental damage, methods of compensation for moral harm, moral damage assessment.

Згідно з чинним законодавством, під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [1].

Законодавче закріплення відшкодування моральної шкоди є порівняно новим правовим інститутом для України. У радянський період законодавство не передбачало ані поняття, ані механізму відшкодування моральної шкоди. Вважалося, що відшкодування моральної шкоди є чужим для радянської правосвідомості [2]. Цивільний кодекс СРСР не містив жодної норми, яка регулювала б це питання.

Вперше законодавство про відшкодування моральної шкоди виникло після проголошення незалежності України, а саме в Законі СРСР «Про друковані та інші засоби масової інформації» [3]. Згідно зі ст. 39 цього Закону, громадянину відшкодовується моральна (немайнова) шкода в результаті розповсюдження засобом масової інформації відомостей, що не відповідають дійсності, ганьблять честь і гідність, спричиняють іншу немайнову шкоду. Наступним законом, який передбачав відшкодування моральної шкоди, був Закон СРСР «Про захист прав споживачів», де установлювалось відшкодування моральної шкоди за рішенням суду.

Наразі з'явилося набагато більше нормативно-правових актів, які закріплюють право фізичної особи на відшкодування їй моральної шкоди. Зокрема, це Конституція України [4] (ст. 32, 56, 62, 152); Закони України: «Про інформацію» [5] (ст. 44, 46–49); «Про авторське право і суміжні права» [6] (ст. 44); «Про звернення громадян» [7]; «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» [8] (ст. 1, 4, 13, 24, 25); «Про захист прав споживачів» [9] (ст. 24).

Але проаналізувавши ці акти, можна зробити висновок, що такий масив нормативно-правових актів, які передбачають підстави відшкодування моральної шкоди, не сприяє її однозначному тлумаченню, оскільки розуміється у вузькому значенні, що призводить до проблеми у правозастосуванні.

Розглянемо для порівняння, як розглядається питання моральної шкоди в зарубіжних країнах. На відміну від України, на Заході подібні норми застосовуються вже більше століття, тому інститут моральної шкоди досить розвинений, особливо в Англії і США, де під моральною шкодою розуміються буквально *psychological injury* (психічна шкода), а також додаткові градації аж до «нервового шоку», де є різні підстави для стягнення, залежно від провини. В Україні такого спектру правових понять немає. Для судді все зосереджено в ст. 23 Цивільного кодексу України «Відшкодування моральної шкоди» [10], і в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [1].

В Англії для визначення розміру компенсації моральної шкоди застосовується, зокрема, розроблена ще в 1964 р. тарифна схема, є також тарифна схема 1994 р. Мінімальний розмір компенсацій встановлено на рівні 1 тис. фунтів, а максимальний – у 20 тис. фунтів.

В Німеччині компенсація за завдані страждання повинна бути справедливою: до уваги береться загальний принцип вирівнювання вигоди; потерпілий має бути відновлений у стані, що існував до порушення його прав або інтересів, проте він не повинен отримати вигоду внаслідок компенсації йому такої шкоди. В процесі встановлення розміру справедливої сатисфакції судова практика враховує такі показники: фізичні страждання потерпілого, психічні страждання, можливість збереження індивідуальних якостей особистості, особлива психічна вразливість, ступінь вини заподіювача шкоди, його майновий стан тощо. При обчисленні розміру компенсації за моральну шкоду також будуть братися до уваги суми компенсацій, які призначалися судами раніше в аналогічних справах.

У Франції суд задовольняє позови про компенсацію моральної шкоди, керуючись вимогами справедливості. Це означає, що суддя посилатиметься на арифметичні розрахунки, а враховуватиме всі відтінки відносин, які дуже важко врахувати, і тому будь-яке рішення неминуче буде довільним. Воно залежатиме також від зв'язку, що існує між окремими випадками моральної шкоди і тим відшкодуванням, яке побічно може полегшити стан потерпілого. Буде прийнято до уваги і оцінено все конкретні обставини даного випадку, такі, зокрема, як справжні потреби потерпілого, зловмисність особи, яка заподіяла шкоду, причини, що спонукали потерпілого висунути вимоги про компенсацію. В окремих випадках суддя може застосувати символічне засудження, таке, наприклад, як зобов'язання сплатити один франк.

В Україні все віддається фактично «на розсуд суду», тобто оцінка є максимально суб'єктивною. Сьогодні в Україні не існує єдиної системи для визначення розміру компенсації.

Як ілюстрацію можемо навести приклад із практики, коли п'ятирічний хлопчик, спускаючись з металевої гірки у дитсадку, отримав травму, після чого йому ампутували фалангу мізинця. В лікарні він перебував 5 днів. В іншому випадку п'ятнадцятирічна дівчинка отримала травму хребта, лікувалася 5 разів, визнана інвалідом 2-ї групи. Справи слухалися у 2002 р. У першому випадку суд визначив суму моральної шкоди у розмірі 16 тис. грн: 10 тисяч хлопчику та по 3 тисячі його мамі й татові. За іншою справою дівчинці призначили відшкодування у розмірі 3 тис. грн лише за перші два рази перебування в лікарні. За іншими – відмовили, як і мамі, котра сама доглядає доньку-інваліда [11]. Які мотиви суд взяв до уваги, а які відкинув і чому – залишилося невідомим, адже різниця тяжкості травм є очевидною.

На відміну від України, на Заході позови про заподіяння шкоди здоров'ю – серед рекордсменів за сумою стягнень. Як приклад навести справу, коли відвідувачка ресторану «MacDonald's» за опік гарячою кавою відсудила 640 тис. доларів.

Підсумовуючи, варто зазначити, що інститут відшкодування моральної шкоди в Україні поки що перебуває в «зародковому» стані і вимагає активного розвитку за рахунок об'єднання зусиль адвокатського та судового корпусу при обов'язковій підтримці з боку держави. Сприяти цьому буде формування у населення впевненості, що свої права треба відстоювати. І, як наслідок, поступово права людини дійсно стануть пріоритетом для нашої держави.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, викладач Ваганова І. М.

Література: 1. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4 // Постанови Пленуму Верховного Суду України із загальних питань судової діяльності та в цивільних справах. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 2. Круглікова К. Відшкодування моральної шкоди. *Человек. Закон. Общество*. 2001. № 2. С. 20–27. 3. Про друковані та інші засоби масової інформації : Закон СРСР від 12.06.1990 № 2782-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1552400-90>. 4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. 5. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. 6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. 7. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр>. 8. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду : Закон України від 01.12.1994 № 266/94-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр>. 9. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>. 10. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 44. Ст. 356. 11. Судова практика відшкодування моральної шкоди. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА СТАН ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

УДК 338.124.4

Бондар В. С.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено та проаналізовано передумови світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. та її вплив на економіку України. Порівняно основні макроекономічні показники в Україні та країнах Заходу в кризовий та посткризовий періоди. Розглянуто варіанти антикризових заходів.

Ключові слова: світова фінансово-економічна криза, валовий внутрішній продукт (ВВП), інфляція, міграція, антикризові заходи.

Аннотация. Исследованы и проанализированы предпосылки мирового финансово-экономического кризиса 2008–2009 гг. и его влияние на экономику Украины. Сопоставлены основные макроэкономические показатели в Украине и странах Запада в кризисный и посткризисный периоды. Рассмотрены варианты антикризисных мер.

Ключевые слова: мировой финансово-экономический кризис, валовой внутренний продукт (ВВП), инфляция, миграция, антикризисные меры.

Annotation. The article examines and analyzes the background of the global financial and economic crisis of 2008–2009. and its impact on the economy of Ukraine. The main macroeconomic indicators in Ukraine and Western countries during the crisis and post-crisis periods are compared. Considered options for anti-crisis measures.

Keywords: global financial and economic crisis, gross domestic product (GDP), inflation, migration, anti-crisis measures.

Фінансова криза 2008–2009 рр. стала найглобальнішою проблемою з часів Великої депресії 1930-х рр. як для високорозвинених країн, так і для країн, що розвиваються. Не стала виключенням і Україна, яка на даний момент лишається єдиною серед європейських країн, що застрягла у міжкризовому просторі. Більшості країн вдалося відновити позитивну економічну динаміку, Україна ж сьогодні знову потерпає від кризових проявів. Нинішня вкрай слабка економічна динаміка України – в умовах поглиблення і розширення негативних тенденцій в економіці, низького рівня довіри до системи державного управління, високої корупції, слабкої фінансової дисципліни, незадовільної інвестиційної привабливості та надмірного боргового навантаження – вказує на втрату країною достойного місця у світовій економіці. Всі ці проблеми в котрий раз активізували питання про покращення державного регулювання економіки. Тому обрана тема дослідження є досить актуальною в умовах сучасного економічного стану.

Проблеми виникнення економічних криз в економіці вивчали багато таких відомих учених, як: Г. Мінські, М. Фрідмен, М. Бордо, Р. Дорнбуш, Дж. Мід, К. Кларк, Й. Шумпетер, Р. Вернон, Ж.-Б. Сей, Н. Д. Кондратьєв, Р. Солоу, Г. Мюрдаль, Дж. Стіглер, П. де Ла Курт, Ф. Перру, А. Хіршман, Дж. М. Кейнс та інші. Питання фінансово-економічної кризи на даний момент досліджують, зокрема, Т. Богдан, С. Буковинський, В. Литвицький, О. Пасхавер, В. Парнюк, А. Чухно.

Економічна криза – фаза економічного циклу, під час якої відбувається різке відновлення порушених відтворювальних пропорцій шляхом спаду виробництва, недовантаження виробничих потужностей, зростання безробіття тощо [1]. Криза 2008–2010 рр. узяла свій початок з провалу на ринку іпотеки США, що призвело до кризи майже всіх фінансових ринків. Підґрунтям економічної дестабілізації в Україні стали довгострокові системні суперечності:

- надмірна частка споживання та недостатні обсяги нагромадження в умовах нерозвиненості внутрішнього ринку, що призвело до необхідності покриття надлишку внутрішнього попиту за рахунок випереджаючого зростання імпорту;
- інституційна нерозвиненість фінансової системи та вузькість механізмів рефінансування банківської системи;
- несприятливі умови для довгострокового інвестування, що посилювало ризики нестабільності фінансової системи та інфляційний потенціал [2].

Отже, не лише зовнішні фактори, але й складна економічна ситуація в Україні спричинили різке загострення структурних диспропорцій національної економіки, вивело на поверхню недієздатність моделі економічного зростання, яка встановилася у попередні роки. Для аналізу кризового становища в Україні було проаналізовано динаміку таких показників, як валовий внутрішній продукт (ВВП), інфляція та міграційні процеси порівняно з іншими країнами Європи.

Погіршення ситуації на світових ринках унаслідок розгортання світової фінансово-економічної кризи значно погіршило динаміку економічного зростання як в Україні, так і в інших країнах світу. Пік негативних змін припав на останній квартал 2008 р. та на 2009 р., даний спад характерний для всіх економік представлених країн, але Україна була більш вразливою до кризових явищ, ніж інші фінансові ринки. Починаючи з жовтня 2008 р., в Україні спостерігався негативний показник помісячного зростання ВВП, що призвело до його різкого спаду у 2009 р. За весь аналізований період розгортання кризи зменшення спадів пов'язане переважно з уповільненням темпів зниження виробництва у промисловості. Як наслідок, приріст ВВП знизився на 4,42 % за рік порівняно з 2008 р. і виявилася найнижчим показником за весь період незалежності України. Якщо розглядати економічний стан порівняно з іншими країнами, простежується загальна риса – реакція на кризу 2009 р. Проте основна відмінність полягає у політиці стабілізації кризових явищ. У інших країн виявлено тенденцію до зміцнення показника ВВП та його збільшення у наступні періоди. Як можна простежити, політична нестабільність у країні та невирішені економічні проблеми після глобальної кризи, тобто невірнo вибрана політика стабілізації, призводять до проявів нових кризових явищ у 2012–2014 рр. (рис. 1).

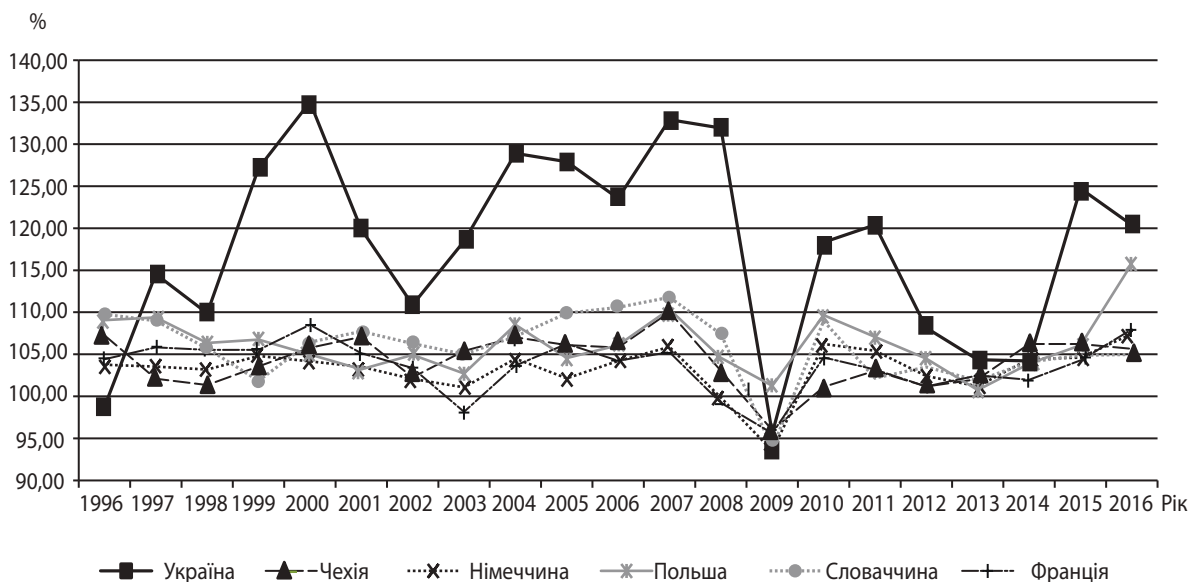

Рис. 1. Динаміка ВВП в 1996–2016 рр., %

Рівень споживчих цін завжди залишався для України актуальним питанням. Лише декілька років він був на рівні з іншими країнами. Піковими моментами стали саме кризові явища у 2008 та 2015 рр. Відновлення високої інфляції у січні 2009 р. (ціни зросли на 2,9 %, у 2008 р. – на 25,2 %) переконує, що попри визнаний в економічній науці антиінфляційний ефект економічної кризи, проблеми антиінфляційної політики в Україні зберігають свою актуальність (рис. 2).

Потужним каталізатором зростання цін став «ефект перенесення» валютного курсу на внутрішні ціни і більшою мірою на імпортні товари. В 2009 р. динаміка споживчих цін в Україні формуватиметься як підсумок впливу низки різноспрямованих тенденцій, а саме: обмеженої монетарної політики Національного банку України (НБУ) та девальвації гривні. Антиінфляційні заходи, яких було вжито після фінансової кризи 2008–2009 рр., були досить ефективними для економіки України, але не змогли протидіяти економічній ситуації, що склалась у 2015 р., при тому, що в усіх інших країнах зберігається тенденція до зниження даного індексу або ж утримання його на одному рівні.

На початку кризи багато експертів очікували масового повернення значної кількості мігрантів з-за кордону, що могло б спричинити додатковий тиск на ринок праці. Проте, за даними Державної служби статистики, в січні – липні 2009 р. інтенсивність як внутрішньої, так і зовнішньої міграції скоротилась порівняно з відповідним періодом минулого року. Зокрема, кількість осіб, які мігрували всередині країни, скоротилась на 14,0 % до попереднього року. Коефіцієнт приросту зовнішньої міграції залишився на рівні 0,3 на 1000 осіб, хоча кількість прибулих зменшилась на 7,5 %, а число вибулих зменшилось на 10,3 % (рис. 3).

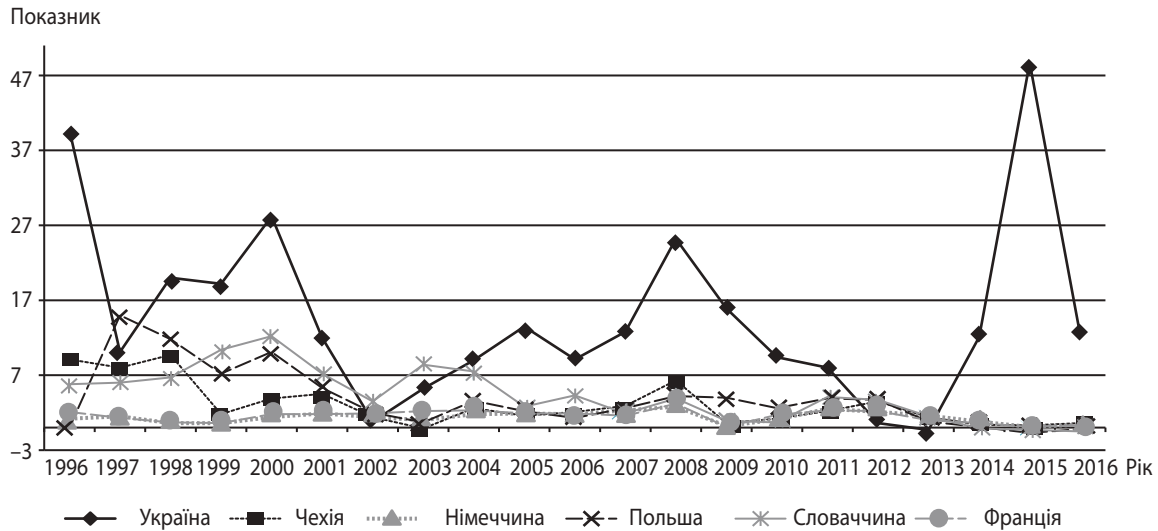

Рис. 2. Індекс споживчих цін за період 1996–2016 рр., %

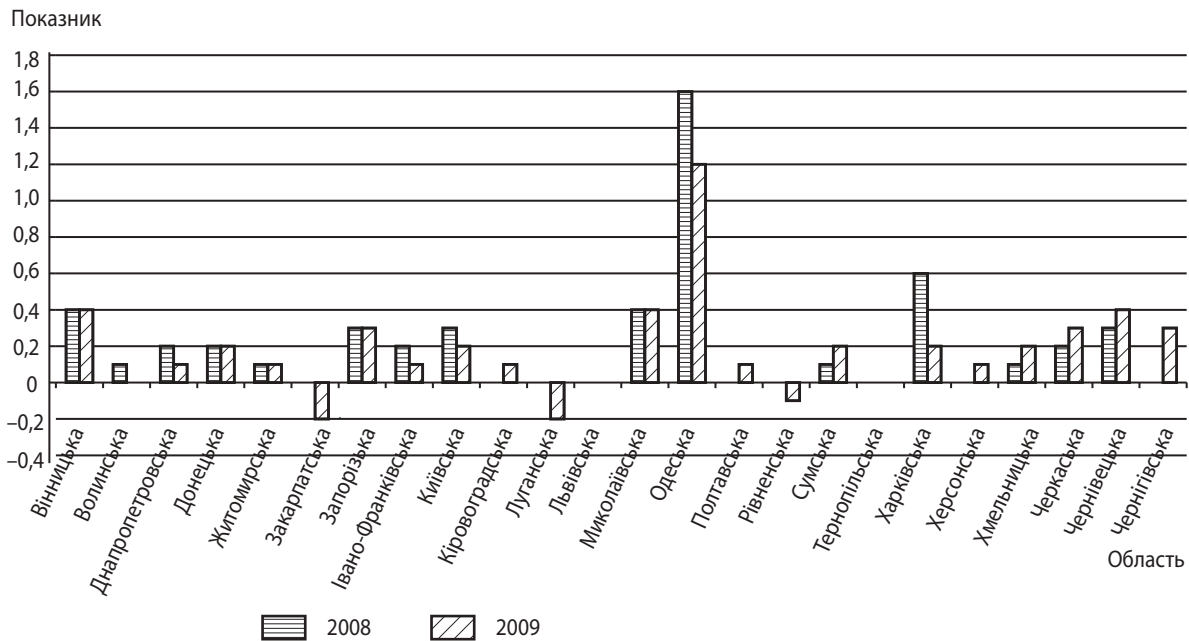

Рис. 3. Приріст зовнішньої міграції в Україні по областях, на 1000 осіб

Зменшення кількості прибулих може пояснюватись тим, що криза в Україні була глибшою, ніж у країнах перебування українських трудових мігрантів. Водночас кількість вибулих скоротилась через те, що в інших країнах сектори, в яких традиційно працюють українці, також постраждали від кризи, що знизило попит на робочу силу. В Україні протягом останніх років три області демонстрували негативне сальдо зовнішньої міграції: Закарпатська, Рівненська та Луганська. Ці області зберегли негативне сальдо щодо зовнішньої міграції і під час кризи у 2009 р. В інших областях приріст залишився додатним, хоча рівень міграції дещо змінився.

Світова фінансова криза, яка в процесі свого розгортання породжує економічну кризу в багатьох країнах світу, змусила уряди та центральні банки вживати швидких і масштабних рішень щодо підтримання стійкості фінансової системи країни, забезпечення ліквідності банківської системи, підтримання виробництва і економічного зростання, а також мінімізації соціальних утрат працівників і населення.

Серед значного різноманіття антикризових заходів, які вживаються різними країнами світу, чільне місце посідають заходи, спрямовані на безпосередню підтримку компаній як фінансового, так і реального секторів економіки, що потерпають від кризи [3].

Сьогодні Україна вкотре опинилася на межі економічного виживання. Втім, попри значні складнощі, країна зберігає потенціал відновлення. І за умови прискореного реформування, зміни системи державного управління,

активного включення до світових виробничих і фінансових потоків Україна зможе у відносно короткий період посісти достойне місце у світовій економіці.

Науковий керівник – канд. екон. наук, професор Раєвцева О. В.

Література: 1. Дзюбик С. Д., Ривак О. С. Основи економічної теорії : навч. посіб. Київ, 2014. 423 с. 2. Жаліло Я. А., Бабанін О. С., Белінська Я. В. та ін. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / за заг. ред. Я. А. Жаліло. Київ : НІСД, 2009. 142 с. 3. Жаліло Я. А., Покришка Д. С., Шкадюк В. Б. та ін. Динаміка зростання та ризики нестабільності економіки України в 2008 році. Київ : НІСД, 2008. 108 с. 4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>.

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВИРІШЕННЯ

УДК 331.5(477)

Бондар А. В.

Студент 3 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано існуючі особливості ринку праці в Україні. Простежено головні проблеми та суть організації праці на українських підприємствах порівняно зі світовими показниками. Запропоновано шляхи виходу із кризового становища при підвищенні ефективності, зайнятості та мотивації праці.

Ключові слова: організація праці, ринок праці, зайнятість, мотивація, конкурентоспроможність продукції, продуктивність праці.

Аннотация. Проанализированы существующие особенности рынка труда в Украине. Прослежены главные проблемы и суть организации труда на украинских предприятиях по сравнению с мировыми показателями. Предложены пути выхода из кризисного положения при повышении эффективности, занятости и мотивации труда.

Ключевые слова: организация труда, рынок труда, занятость, мотивация, конкурентоспособность продукции, производительность труда.

Annotation. Analyzed the existing features of the labor market in Ukraine. The main problems and the essence of the organization of labor in Ukrainian enterprises in comparison with world indicators are traced. The ways out of the crisis situation with increasing efficiency, employment and labor motivation are proposed.

Keywords: labor organization, labor market, employment, motivation, product competitiveness, labor productivity.

Етапи та особливості створення ринку праці в Україні, а також стан зайнятості населення є результатом економічних і соціальних змін, що відбулися у державі за часів здобуття незалежності. Сьогодні ринок праці є динамічним і складним елементом, що залежить від економічної ситуації, розвитку підприємництва та інвестиційних вкладень в економіку держави.

Актуальність даної статті полягає в постійному вивченні тенденцій ринку праці, його структури та потреб. Отже, необхідно проводити моніторинг та аналіз інтересів усіх елементів даної системи, тому проблема є актуальною.

Метою даної статті є аналіз сучасного стану ринку праці в Україні, дослідження зайнятості та безробіття, виявлення основних тенденцій та розробка рішень і пропозицій щодо вирішення існуючих проблем трудового персоналу, підвищення ефективності використання трудового потенціалу.

Останнім часом багато уваги приділяється пошуку оптимальних рішень стимулювання виробництва, розробці інноваційних продуктів, матеріального стимулювання проектних робіт, а відтак і нових підходів до управління працею, адекватних для України в сучасних ринкових відносинах. Ці проблеми розглянуті в дослідженнях низки вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: В. В. Адамчук, В. Н. Балкін, Б. М. Генкін, А. Л. Жукова, Дж. Р. Мак-Куллох, М. А. Мельнова, В. И. Некрасова, Н. Н. Олімських, Дж. Робертс, А. А. Сарабський, Г. Е. Слезінгер та інші [3, с. 98].

Втім, незважаючи на глибокі дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, залишаються недостатньо проаналізованими питання, пов'язані з формуванням системи ринку праці в сучасних ринкових умовах.

Дискусії про економічний стан України, шляхи її розвитку сприяють ресурсній спроможності країни, її інвестиційній привабливості, трудовому потенціалу тощо. Проте вкрай рідко порушуються проблеми якості, розвитку та збереження людського капіталу країни, рідко порушуються питання здатності вітчизняних роботодавців створити середовище, в якому б відбувався розвиток місцевих талантів, запроваджувалися способи управління організаціями та компаніями, що будуть спрямовані на зростання ефективності праці на кожному робочому місці [5, с. 20].

Населення нашої країни не може використовувати отриману освіту для підвищення ефективності своєї праці, та, як наслідок, підвищувати її рівень оплати. При такому рівні продуктивності праці, який ми маємо сьогодні в Україні, на високий рівень зарплати розраховувати марно [2, с. 30].

Одним із посередників на ринку праці та інтенсивним його членом є служба зайнятості. Головне завдання її роботи полягає у забезпеченні соціальної підтримки населення, забезпеченні роботою, пошуку робочого місця, яке повною мірою відповідає потребам і вмінням кожного окремого громадянина, допомозі в працевлаштуванні. Також служба займається розміщенням вакансій від роботодавців.

Як свідчить державна служба статистики, ступінь зайнятості населення (відносно (у відсотках) до числа зайнятого населення віком 15–70 років усього населення) не є постійною величиною і перебуває в постійній динаміці.

Наприклад, на період 2010–2013 рр. динаміка вищезазначеного показника була порівняно спокійна, він зростав (у 2010 р. становив 58,5 %, у 2011 р. – 59,2 %, у 2012 р. – 59,7 %, у 2013 р. – 60,2 %). Втім, 2014 р. Україна втратила частину територій у східних областях у зв'язку з воєнними діями, відповідно до цього обстановка вплинула і на ринок праці. Як наслідок, ступінь зайнятості у 2016 р. вже склав 56,6 % [4, с. 145].

Власне, зниження участі населення в економічному житті країни неможливо вважати безсумнівно негативним виявом. У ринкових умовах потреба і привабливість зайнятості створює пропозицію робочої сили, яка виявляється у фінансових можливостях населення. Насамперед сферу праці полишили особи, що не бажали працювати і мали інші джерела до засобів існування (доходи від власності, прибутку інших членів сім'ї тощо). Конкретна частка незайнятих громадян, зіставивши вигоди від заробітку з витратами часу, інтелектуальних і фізичних зусиль, вважала за краще ведення побутового господарства [1, с. 227–228].

Ключовим показником, що характеризує стан ринку праці, вважається рівень безробіття, який відображає рівень співвідношення між пропозицією робочої сили та попитом на неї і належить до головних макроекономічних показників [1, с. 228]. За свідченням служби зайнятості, кількість безробітних у 2014 р. порівняно з 2013 р. зростає на 337 тис. осіб і сягала 1 млн 8 тис. осіб. Чисельність безробітних працездатного віку становила 1 млн 847 тис. осіб (у 2013 р. – 1 млн 510 тис.). Рівень безробіття населення, за методологією Міжнародної організації праці (МОП), зріс з 7,3 % до 9,3 %, працездатного населення.

Нинішній ринок праці України характеризується професійно-кваліфікаційною невідповідністю робочої сили [2, с. 32] і неоднорідністю кон'юнктури. У деяких областях вона є надлишковою (пропозиція робочої сили вища за попит на неї). Переважно це стосується сільськогосподарських угідь держави. В інших регіонах навпаки – є дефіцит робочої сили. Основні галузі, в яких відчувається дефіцит, наступні: будівництво, хімічна промисловість, видобувна, військова індустрія. Дані галузі широко використовують спеціалістів найвищої кваліфікації, але їх підготовка провадиться в недостатній кількості і спрямована не на необхідності економіки, а на ажіотажний попит на конкретні спеціальності [3, с. 144].

Ще однією особливістю ринку праці є зростання кількості переселенців, які залишили колишні місця роботи у зв'язку з політичним і військовими інцидентами на півдні і сході держави. За повідомленнями служби зайнятості, станом на 29.02.2017 р. становище ускладнюється тим, що осіб з указаною кваліфікацією не завжди можливо працевлаштувати в ті галузі економіки, де вони мають навички роботи. Муніципальна служба зайнятості сприяла працевлаштуванню 18,3 тис. таких людей [3, с. 145].

З метою подолання несприятливих явищ у сфері зайнятості було розроблено наступні рекомендації, що мають на меті подолати ускладнення:

– прогнозування провідних тенденцій на ринку праці, що дозволить державі чітко орієнтуватися в нестачі кваліфікованих спеціалістів і правильно планувати становлення економіки у відповідності з ринком праці. До процесу прогнозування необхідно залучати службу зайнятості, органи державної влади, систему освіти та роботодавців. Моніторинг сприятиме збалансуванню ринку праці, більш швидкому реагуванню на зміни в економіці держави. Крім цього, важливу інформацію про стан і перспективи становлення ринку праці мають застосувати навчальні заклади при підготовці спеціалістів, які будуть відповідати його потребам і сприяти подоланню професійно-кваліфікаційній невідповідності робочої сили;

– розширення можливості працевлаштування безробітних і переселенців, зокрема при отриманні професійної неформальної перекваліфікації. Сутність полягає в тому, що людина, автономно отримуючи професійні знання, уміння і здібності, не обмежується простором, термінами або ж формами вивчення і підтверджує отримані знання, отримуючи атестат про присвоєння (підвищення) робітничої кваліфікації та сертифікат оцінювання підсумків неформального професійного навчання. Як свідчить досвід європейських держав, визнання підсумків неформального професійного навчання містить успішний соціальний ефект як для співробітників, що збільшують особистий статус, так і для компаній [6, с. 14];

– цілеспрямована і періодична роз'яснювальна робота з роботодавцями щодо ведення соціально-відповідального бізнесу. Дана робота має бути незмінною і охоплювати всі способи глобальної інформації. Ще одне призначення – вдосконалення координації між роботодавцями і службою зайнятості у вигляді передачі актуальної інформації про вакансії. Зауважуючи зазначене, нагальною робиться модернізація і становлення служби зайнятості як сервісної установи передового формату з клієнтоорієнтованим розкладом.

Отже, з метою подолання регіонального дефіциту робочої сили на ринку праці і забезпечення сталого економічного розвитку потрібно працювати над втіленням перелічених заходів. Також в Україні має провадитися стимулювання створення нових робочих місць і модернізація існуючих. Ключовим моментом є підтримка самозайнятості населення, розвиток нових форм і видів зайнятості. Без швидкої реалізації перелічених завдань неможливий стійкий розвиток економіки України в майбутньому. Варто зазначити, що впровадження рекомендацій у сучасну практику України забезпечить підвищення та покращення якості національної робочої сили і подолання дефіциту робочої сили в одних сферах зайнятості та надлишку в інших. В цілому відбуватиметься істотне зростання попиту на спеціалістів вузького та широкого профілю, яких наразі бракує на виробництві.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр навч. літ., 2009. 728 с. 2. Воронін О. Визначення показників економічної ефективності виробництва на основі модифікації ресурсного потенціалу. *Економіка України*. 2014. № 10. С. 29–37. 3. Пишуліна О. М. Нова ідеологія реформування заробітної плати: потреба та перспективи. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 4. С. 140–147. 4. Економіка підприємства : підручник / за ред. С. Ф. Покропивного. Київ : ХНЕУ, 2012. 295 с. 5. Жуковська А., Федунчик Л. Організація професійної орієнтації молоді: проблеми та шляхи їх вирішення. *Наука молода*. 2016. № 19. С. 158–165. 6. Федоренко В. Г., Пінчук Ю. Б. Євроінтеграція, економіка і ринок праці в Україні. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2017. № 1. С. 13–15.

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

УДК 332.132

Бондарєва Т. А.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано систему показників, які характеризують інвестиційні переваги регіону. Розглянуто питання, пов'язані з підвищенням інвестиційної привабливості регіонів. Досліджено основні методологічні засади визначення показників і рейтингів інноваційної привабливості регіонів.

Ключові слова: інвестиції, інновації, регіони, промисловість, економіка.

Аннотация. Проанализирована система показателей, характеризующих инвестиционные преимущества региона. Рассмотрены вопросы, связанные с повышением инвестиционной привлекательности регионов. Исследованы основные методологические основы определения показателей и рейтингов инновационной привлекательности регионов.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, регионы, промышленность, экономика.

Annotation. In the article analyzed the system of indicators characterizing the investment advantages of the region. The issues related to increasing the investment attractiveness of the regions. The main methodological bases for determining the indicators and ratings of the region's innovative attractiveness are investigated.

Keywords: investments, innovations, regions, industry, economy.

В умовах кризового стану економіки країни особливої актуальності набувають проблеми активізації інвестиційної діяльності промислових підприємств. Якщо звернути увагу на те, що вітчизняні підприємства не здатні самостійно оновити виробничі ресурси, залучення інвестиційних ресурсів має велике значення для вирішення основних проблем промислового виробництва. Крім того, це надасть поштовху для економічного зростання країни та покращення рівня життя населення. Втім, політична та економічна нестабільність країни, недосконала законодавча база, низький рівень інвестиційної привабливості українського промислового комплексу для іноземних інвесторів сьогодні негативно впливають на інвестиційний клімат країни.

Проблематикою даної теми займалася велика кількість учених: І. О. Бланк, В. М. Геєць, Б. М. Данилишин, Л. В. Дейнеко, А. Г. Завгородній, В. В. Ковальов, Л. О. Мармуль, Н. П. Макарий, П. Т. Саблук, В. І. Топіха, С. В. Філіппова та інші. Проте тривалий процес реформування галузі промислового комплексу потребує подальшого аналізу оцінки інвестиційної привабливості даної галузі. У роботах учених більше аналізується спад інвестиційної привабливості підприємств, тому дослідження проблем залучення інвестицій у функціонування підприємств потребують подальших досліджень.

Метою дослідження є аналіз стану та проблем інвестування в галузі промислового комплексу України, дослідження факторів, що сприяють підвищенню інвестиційної привабливості підприємств.

Інвестиційна привабливість є одним із основних факторів, що впливають на прийняття рішень інвесторами щодо їхніх капіталовкладень. Аналіз характеристики інвестиційної привабливості виконується для вирішення питання куди й як економічно вигідніше вкласти капітал за мінімальних ризиків. Інвестиційна привабливість формується залежно від економічних, соціальних, політичних, правових, екологічних та інших чинників, які безпосередньо впливають на функціонування інвестиційного проекту. На інвестиційну привабливість промислового комплексу України впливають конкуренція, тиск на господарську діяльність, слабка система гарантування прав власності, відсутність економічної стабільності тощо. Для розвитку промисловості великого значення набуває залучення іноземних інвестицій [1, с. 45–53].

Проаналізуємо показники капітальних інвестицій у промисловість 2016 р. (рис. 1).

Проаналізувавши інвестиційну привабливість промислової галузі, ми з'ясували, що промисловий комплекс у Київській області посідає перше місце за інвестиційною привабливістю. Друге, третє та четверте місця поділяють Дніпропетровська, Львівська та Харківська області.

Пріоритетними зонами для іноземних інвестицій в Україні є:

Західний регіон (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська, Волинська області), де ефективним може бути створення виробництва з використанням місцевих природних ресурсів: сірки, калійної та кухонної солі, вугілля, нафти та газу, а також розвиток мережі оздоровчих курортно-туристичних комплексів.

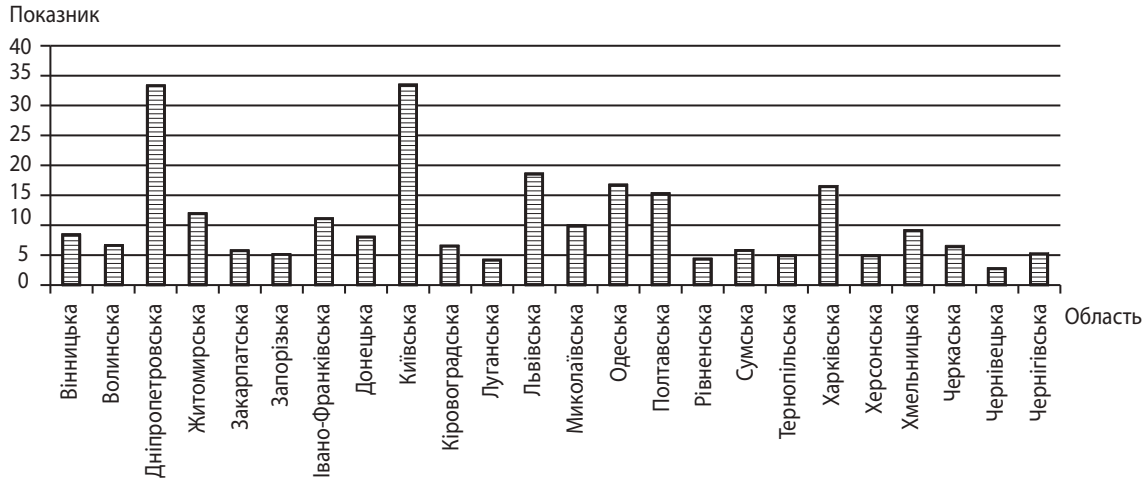

Рис. 1. Графік капітальних інвестицій у промисловість, млрд грн

Донецько-Придніпровський регіон (Донецька, Луганська, Запорізька, Дніпропетровська області), де необхідно здійснити реконструкцію та технічне переобладнання шахт, металургійних, хімічних виробництв на базі безвідходних, маловідходних та екологічно чистих технологій; надати потужний імпульс розвитку малоенергомістких виробництв середнього та точного машинобудування, авто- та літакобудування.

Південний регіон (Одеська, Миколаївська, Херсонська області), де найбільш вигідним є проведення реконструкції та технічного переоснащення портового господарства, розвиток виробництва обладнання для харчової та консервної промисловості, розширення мережі оздоровчих курортно-туристичних комплексів [2, с. 12–13].

До числа пріоритетних напрямків іноземного інвестування слід віднести також і створення в Україні сучасної інфраструктури, включаючи транспорт, технічно оснащене складське господарство, телекомунікації, ділову інфраструктуру (офіси, ділові центри, банки даних та інші об'єкти) та побутовий сервіс.

Рейтинг галузей промисловості України за інвестиційною привабливістю представлено в табл. 1 [3].

Таблиця 1

Рейтинг галузей промисловості України за інвестиційною привабливістю

Місце	Галузь промисловості	Оцінка в балах	Характеристика
1	Паливна	7,64	Група високої інвестиційної привабливості
2	Харчова	7,07	
3	Машинобудівна	6,18	
4	Електроенергетична	6,03	
5	Чорна металургія	4,70	Група середньої інвестиційної привабливості
6	Будівельні матеріали	1,43	
7	Деревообробна і целюлозно-паперова	1,26	Група низької інвестиційної привабливості
8	Хімічна і нафтохімічна	1,07	
9	Легка	0,58	

На недостатній рівень іноземних інвестицій у промислову галузь насамперед впливає нестабільний політичний та економічний стан України [4, с. 12–18]. Також до негативних факторів впливу на інвестиційний клімат України можна віднести: низький рівень купівельної спроможності; непередбачену, з різкими змінами нормативно-правову базу; велику частку тіньової економіки на ринку, що діє як фактор слабкої конкурентоспроможності продукції нетіньової економіки; недостатню діяльність влади у напрямках регіональної та державної політики; високий рівень корупції тощо [5, с. 59–61]. Залученню іноземних інвестицій у промисловій комплекс сприятиме вдосконалення промислової політики та державних програм, серед яких: модернізація виробництва та вихід на новий рівень конкурентоспроможності підприємств промислового сектору, покращення якості продукції, яка виготовляється на експорт, розвиток інфраструктури промислового ринку, вдосконалення механізму фінансово-кредитного забезпечення підприємств, а також застосування прогресивних, ресурсозберігаючих та екологічно чистих технологій.

Отже, потенційно Україна може бути однією з провідних країн застосування прямих та портфельних іноземних інвестицій. Цьому сприяє її величезний внутрішній ринок, порівняно кваліфікована й водночас дешева робоча

сила, значний науково-технічний потенціал, великі природні ресурси та наявність інфраструктури, хоч і не надто розвинутої. Без цього практично неможливі перехід до повноцінного ринку та широкий розвиток міжнародної інвестиційної діяльності. Розвиток промислової сфери не лише актуальний, але й досить привабливий для зарубіжних інвесторів, оскільки в ній у відносно короткі строки окупаються початкові затрати й водночас створюється сприятлива матеріальна основа для подальшої ділової активності іноземного капіталу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Гриневич Л. В.

Література: 1. Ткаченко В. А., Каламбет С. В., Кармазин Ю. А. Удосконалення податкового механізму на основі визначення податкового потенціалу. *Фінанси України*. 2001. № 7. С. 118–123 2. Тарангул Л. Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика). Ірпінь : Академія ДПС України, 2003. 286 с. 3. Державна служба статистики : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Заставний Ф. Д. Економічні райони України. Реалії та перспективи. Львів : Априорі, 2010. 5. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування : монографія / за заг. ред. Ю. Б. Іванова. Харків : Вид-во «ІНЖЕК», 2007. 448 с.

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ ЗА НОВИМИ ПРАВИЛАМИ ТА СТАНДАРТАМИ

УДК 657.37

Бондарева М. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проаналізовано особливості фінансової звітності бюджетних установ, що формується відповідно до нових законодавчих вимог. Визначено відмінності у змісті та структурі фінансової звітності з уведенням у дію нового Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі. Узагальнено інформацію щодо методики підготовки фінансової звітності бюджетних установ за новими правилами та стандартами, відповідно до чинної нормативної бази бухгалтерського обліку.

Ключові слова: бюджетні установи, фінансова звітність, державний сектор, бухгалтерський облік, рахунки.

Аннотация. В статье проанализированы особенности финансовой отчетности бюджетных учреждений, формирующейся в соответствии с новыми законодательными требованиями. Определены различия в содержании и структуре финансовой отчетности с введением в действие нового Плана счетов бухгалтерского учета в государственном секторе. Обобщена информация о методике подготовки финансовой отчетности бюджетных учреждений по новым правилам и стандартам, согласно действующей нормативной базе бухгалтерского учета.

Ключевые слова: бюджетные учреждения, финансовая отчетность, государственный сектор, бухгалтерский учет, счета.

Annotation. The article analyzes the features of financial reporting of budgetary institutions, which is being formed in accordance with the new legislative requirements. Differences in the content and structure of financial statements with the introduction of a new chart of accounts in the public sector have been identified. Summarized information about the methodology for preparing financial statements of budgetary institutions under the new rules and standards, according to the current regulatory framework for accounting.

Keywords: public institutions, financial statements, public sector, accounting, accounts.

З початку 2017 р. фінансова звітність бюджетних установ зазнала значних змін, пов'язаних як із запровадженням у дію нових законодавчих норм і бухгалтерських стандартів, так і з уведенням у дію нового Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, який кардинально змінив типову кореспонденцію рахунків і систему облікових рахунків. Не менш важливим є складання фінансової звітності за новими формами, що подані в додатках до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101. Указані нововведення для науковців створили дискусійне поле наукових проблем, а для практиків – об'єктивні труднощі, пов'язані з кардинальними змінами одного з найважливіших елементів бухгалтерського обліку (рахунків). Основні складні моменти, котрі потребують наукового та практичного вирішення, випливають з потреби перенесення залишків зі старих рахунків на нові, а також відповідне переведення статей звітності. Остання також зазнала суттєвих перетворень і змін. У зв'язку з цим існує необхідність дослідження впливу нових законодавчих норм і розроблених до них інструкцій та рекомендацій на фінансову звітність, що вказує на актуальність, перспективність і новизну таких досліджень.

Проблеми методики складання звітності бюджетних установ висвітлено в працях багатьох вітчизняних науковців облікової сфери діяльності бюджетних установ та державного сектору економіки, зокрема таких, як: В. С. Лень, С. В. Свірко, Н. М. Хорунжак, М. Р. Лучко, Л. Т. Штимер, Н. І. Сушко, які вважають нормативно-правову базу бухгалтерського обліку бюджетних установ не вповні досконалою та такою, що потребує обговорення та доопрацювання. Так, у своєму останньому дослідженні В. С. Лень критикує типову кореспонденцію субрахунків за новим Планом рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі.

Аналізуючи результати модернізаційних перетворень, Т. Ларикова зазначає, що бухгалтери стикнулися не тільки з проблемою переходу на новий план рахунків, але й із проблемою перенесення залишків зі старих рахунків на нові. Не менш важливим, на думку цього автора, є складання фінансової звітності за новими формами, адже у додатках до НП(С)БОДС 101 викладено нові форми звітності [1].

Інший науковець – Н. І. Сушко – зауважує, що складання річної звітності є завершальним етапом облікової роботи, і норми законодавства щодо забезпечення достовірності фінансової та бюджетної звітності обумовлюють відображення в ній інформації без помилок та перекручень. Це, зауважує автор, вимагає відповідної підготовчої роботи із завершення бюджетного періоду, проведення інвентаризації, річного завершення рахунків. Якість цих процесів впливає не лише на достовірність звітності, але й на успіх запровадження нової методології бухгалтерського обліку, яка впливає з тих нововведень, які проводяться з початку 2017 р. [2, с. 6].

Попри різнобічний розгляд звітності та взяття за основу авторських позицій різних її характеристик науковці та практики єдині в думці про те, що це – надзвичайно важлива складова загальної інформаційної бази прийняття управлінських рішень, формування якої в сучасних умовах супроводжується низкою проблем. У свою чергу, посилило інтерес науковців до проблеми формування фінансової звітності також затвердження Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі та Змін до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» від 28.02.2017 р. № 307, що містить низку змін і доповнень у порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі [3].

З огляду на наявні проблеми перехідного періоду, а також вплив суб'єктивних і об'єктивних чинників, що позначається на рівні та якості виконання бухгалтерами своїх професійних обов'язків, є потреба у розвитку методичного й інструктивного забезпечення обліку та звітності бюджетних установ. Попри існування низки відповідних оприлюднених матеріалів, невирішеними залишаються питання, пов'язані з формуванням звітності.

Метою дослідження є узагальнення інформації про принципи, склад, структуру та методи підготовки фінансової звітності бюджетних установ за новими правилами та стандартами відповідно до чинної нормативної бази бухгалтерського обліку.

Обліковий процес досягає власної головної мети завдяки комплексу методів, серед яких виокремлюють підсумкове узагальнення інформації шляхом складання фінансової звітності. Отже, фінансову звітність визначають як елемент методу бухгалтерського обліку та його методичний прийом. Окрім цього, як було зазначено вище, складання фінансової звітності визнають заключним етапом бухгалтерського обліку та останньою фазою обробки облікової інформації. Фінансова звітність, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів господарюючого суб'єкта (зокрема страхової компанії) за звітний період. Складання та подання фінансової звітності є обов'язковим для всіх установ (організацій) незалежно від форми власності. Не виключенням є й бюджетні установи, фінансова звітність яких характеризує фінансовий та майновий стан, а також відображає результати їхньої діяльності.

Мета, склад, зміст і принципи підготовки фінансової звітності бюджетних установ регулюються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності», затвердженому Наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2009 р. № 1541 (далі – НП(С)БОДС 101). Механізм розкриття інформації за статтями фінансової звітності регулюється Порядком заповнення форм фінансової

звітності в державному секторі, затвердженим Наказом Мініфіну від 28.02.2017 р. № 307 (далі – Порядок 307). Варто зазначити, що до впровадження системи модернізації бухгалтерського обліку в державному секторі бюджетні установи склали звітність, застосовуючи Порядок 44 (Порядок складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів), проте з 01.01.2017 р. вони мають керуватися НП(С)БОДС 101.

Особливостями фінансової звітності бюджетних установ є:

- обов'язковість і державне регламентування, що впливає з характеру затвердження бюджету. Регулювання питань методології звітності про виконання бюджетів і госпрозрахункових операцій бюджетних установ покладено на Державну казначейську службу України та Міністерство фінансів України, яке суворо регламентує склад і порядок складання звітності, розгляд та затвердження. Усі бюджетні установи повинні дотримуватись правил та термінів складання звітності, подавати її в установленому обсязі. Метою цього регулювання є як створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, так і їхнє вдосконалення;
- єдність форми та змісту, що дає змогу статистичного групування та зведення її показників;
- методологічна єдність показників, яка передбачає єдині методи розрахунків однакових звітних показників, їхнє обов'язкове узгодження з відповідними показниками, затвердженими кошторисами та штатними розписами. Це необхідно для контролю за виконанням кошторису установи на всіх рівнях державного та місцевих бюджетів;
- простота, ясність, доступність і прозорість звітності, які необхідні для широкого залучення всіх працівників до управління, активізації людського фактора;
- послідовність, що закріплює на практиці поетапність складання бухгалтерської звітності, тобто необхідність постійності змісту та форм бухгалтерського балансу і пояснень від одного звітного періоду до іншого [4, с. 48].

Основним завданням фінансової звітності бюджетних установ є відображення стану майна та результатів діяльності під час виконання кошторису. Іншими словами, фінансова звітність бюджетних установ відображає результати розпорядження коштами та майном держави уповноваженими на це суб'єктами відносин у сфері господарювання.

Як відомо, звітним періодом для складання фінансової звітності встановлено календарний рік, але крім того, обумовлено подання проміжної – квартальної або місячної звітності, що складається наростаючим підсумком з початку звітного року (п. 7 розділ I НП(С)БОДС 101) (табл. 1).

Таблиця 1

Періодичність подання форм фінансової звітності

Назва форми фінансової звітності відповідно до НП(С)БОДС 101	Періодичність подання	Відповідна форма у редакції Порядку № 44 до 07.02.2017 р.
Баланс (ф. № 1-дс)	Квартал, рік	Баланс (ф. № 1)
Звіт про фінансові результати (ф. № 2-дс)	Квартал, рік	Звіт про результати фінансової діяльності (ф. № 9д, № 9м)
Звіт про рух грошових коштів (ф. № 3-дс)	Рік	Звіт про рух грошових коштів
Звіт про власний капітал (ф. № 4-дс)	Рік	Аналогічної форми раніше не існувало
Примітки до фінансової річної звітності (ф. № 5-дс)	Рік	Пояснювальна записка

Як видно з табл. 1, у НП(С)БОДС 101 не передбачено форм фінансових звітів, які необхідно було б подавати щомісяця. Зауважимо, що і раніше звітність складали раз у квартал та за рік.

Звітні періоди для бюджетних установ, що не повністю відпрацювали календарний рік, фактично не змінилися, хоча і викладені у дещо нових формулюваннях: для новостворених установ – це період, що не перевищує 12 місяців (з урахуванням установлених термінів подання фінансової звітності цей період, як і раніше, триватиме з моменту створення установи до закінчення поточного бюджетного року) [5].

Отже, за квартал відтепер потрібно подавати Баланс установи станом на останній день кварталу (за I квартал – на 31.03.2017 р.) і Звіт про фінансові результати за період з 1 січня звітного року до останнього дня поточного кварталу (за I квартал – за період з 01.01.2017 р. по 31.03.2017 р.). До річної фінансової звітності додано ще одну форму – Звіт про власний капітал, крім того, Пояснювальну записку перетворили на Примітки до річної фінансової звітності (табл. 1).

Враховуючи чинну нормативно-правову базу та роз'яснення, подані Мініфіном, роботу з підготовки й обробки даних перед складанням фінансової звітності можна подати у вигляді певних етапів (рис. 1).

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що впровадження системи модернізації обліку бюджетних установ, а саме: нових правил і національних стандартів, призвело до значних перетворень у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Проте необхідним є впровадження заходів, які дадуть змогу подолати наявні недоліки

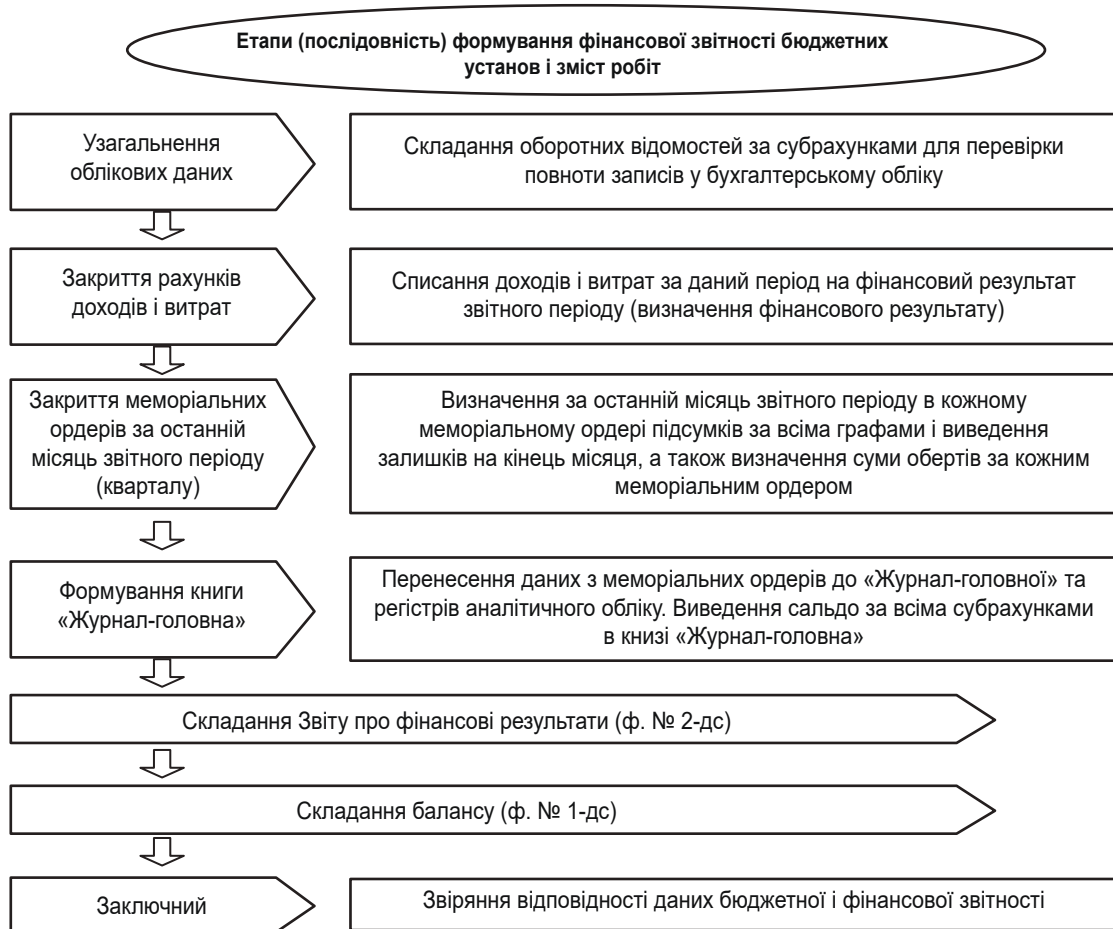

Рис. 1. **Етапи та склад робіт при формуванні звітності**

Сформовано автором на основі [3]

системи бухгалтерського обліку та розв'язати нагальні проблеми у бюджетній сфері, сфері державних фінансів та в інших складових системи державного управління, вдосконалити систему фінансової звітності. Адже для забезпечення єдності в підходах, співставності показників і використання даних фінансової звітності для прийняття управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію діяльності та ресурсовикористання, необхідний зважений підхід до змісту методичних рекомендацій і роз'яснень щодо особливостей її складання та подання. Це врешті-решт не лише спростить процес складання звітності, але й вирішить проблему сумісності та адекватності відображення у ній інформації про активи та пасиви суб'єктів державного сектору, відповідно до їх сутнісних характеристик.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кудіна О. М.

Література: 1. Ларикова Т. Фінансова звітність за новими правилами // Uteka. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/Finansovaya-otchetnost-po-novym-pravila> 2. Правила подання фінансової звітності. URL: <https://ibuhgalter.net/material/96/1815> 3. Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі : Наказ Міністерства фінансів України від 28.02.2017 № 307. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0384-17> 4. Карпенко Н. Г., Дорогань-Писаренко Л. О., Аранчій Я. С., Ліпський Р. В. Звітність бюджетних установ. Полтава : РВВ ПДАА, 2013. 255 с. 5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2009 № 1541. URL: <https://buhgalter.com.ua/zakonodavstvo/natsstandarti-buhobliku-v-derzhavnomu-sektori/natsionalne-polozhennya-standart-buhgalterskogo-obliku-v-derzhavnomu-sektori-101-podannya/>.

ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

УДК 338.23

Бочков Д. Р.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В роботі розглянуто особливості економічного розвитку України, проаналізовано еволюцію та динаміку інфляційних процесів у країні в умовах нестабільної економічної ситуації, соціально-економічні наслідки та причини поглиблення інфляції. Висвітлено шляхи подолання інфляційних процесів та їх збалансування.

Ключові слова: інфляція, індекс споживчих цін, індекс інфляції, монетарна політика, валютний курс.

Аннотация. В работе рассмотрены особенности экономического развития Украины, проанализированы эволюция и динамика инфляционных процессов в стране в условиях нестабильной экономической ситуации, социально-экономические последствия и причины углубления инфляции. Освещены пути преодоления инфляционных процессов и их сбалансирования.

Ключевые слова: инфляция, индекс потребительских цен, индекс инфляции, монетарная политика, валютный курс.

Annotation. The paper discusses the features of the economic development of Ukraine, analyzes the evolution and dynamics of inflationary processes in the country in the unstable economic situation, the socio-economic consequences and the causes of the deepening inflation. Illuminated ways to overcome the inflation processes and their balancing.

Keywords: inflation, consumer price index, inflation index, monetary policy, exchange rate.

Інфляційні процеси в економіці будь-якої країни є процесом дуже складним та комплексним, часто непрогнозованим, через що велика кількість навіть високорозвинених країн світу зазнає значних соціальних та економічних збитків. У свою чергу, актуальність цього питання для України зумовлена відсутністю налаштованого механізму регулювання інфляційних процесів. Тенденції останніх років указують на хронічний характер збільшення рівня інфляції в Україні, що призводить до збільшення номінальної вартості товарів і послуг, зменшення купівельної спроможності грошей, скорочення реальних доходів населення країни, загострення економічних і соціальних суперечностей. Оскільки в Україні на даний момент не розроблено чіткої методології подолання інфляційних процесів, питання вдосконалення антиінфляційної політики є досить важливим.

Вагомий внесок у розвиток сучасної економічної теорії України та дослідження процесів інфляції зробили такі вітчизняні вчені-економісти, як: С. В. Мочерний [3], С. М. Олійник [5], В. О. Рибалкін [4], А. В. Сірко [2].

Сучасна інфляція відбувається під впливом не лише грошових, але й негрошових факторів і має хронічний характер. Проблема інфляційних процесів в Україні залишається недостатньо дослідженою, зокрема проблеми антиінфляційної політики, співвідношення вартості товарів і послуг з реальними доходами населення.

Метою статті є аналіз наявного стану інфляції та розробка шляхів її подолання.

Для подальшого розгляду та аналізу даної проблеми необхідне розуміння основних причин виникнення та досягнення високих темпів інфляції в сучасній економіці України.

Інфляція – стійке зростання загального, або середнього рівня цін на товари й послуги, спричинене порушенням закону грошового обігу [2, с. 416]. Тобто, інфляція – це процентна зміна рівня цін [1, с. 28].

В економіці інфляція виявляється як знецінення грошових знаків відносно вартості звичайних товарів, до яких належить і золото, тобто відбувається тривале зростання загального рівня цін, що відображає зниження купівельної спроможності грошової одиниці. За значної тривалості поглиблюється розрив між рівнем цін на внутрішньому ринку та на світовому ринку, що призводить до знецінення національної грошової одиниці щодо іноземної валюти, тобто відбувається зниження валютного курсу національних грошей. Це явище, на жаль, особливо гостро спостерігається в економіці України протягом останніх років.

Основні фактори інфляції поділяються на монетарні та немонетарні. До монетарних факторів належить перевищення необхідної кількості грошей в обігу, через що відбувається їх знецінення та зменшення купівельної спроможності. У свою чергу, підвищення попиту на товари та послуги, збільшення витрат виробництва, сезонні та інші фактори належать до немонетарних. Для економіки України більш характерним є немонетарний фактор.

Серед основних видів інфляції вирізняють помірну інфляцію, ціни за якої збільшуються менш як на 10 % на рік, галопуючу інфляцію, за якої збільшення ціни відбувається на рівні 20–200 % за рік та гіперінфляцію, за якої збільшення ціни на 2–3 % відбувається щодня, що веде до показника близько 1000 % на рік. Економіка України знавала всіх видів інфляції в різні роки [6–8].

Для визначення рівня інфляції застосовується індекс споживчих цін (коефіцієнт інфляції), який характеризує загальну зміну цін на товари і послуги у поточному періоді порівняно з минулим. Розраховується він щомісячно та кожного року з метою відображення зміни рівня інфляції в бік зменшення або збільшення.

Процес прогнозування інфляції спирається на детальний аналіз минулих тенденцій, тому розглянемо зміну та розвиток інфляційних процесів в економіці України за всі роки незалежності (рис. 1).

Рік	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Індекс інфляції	2100	10256	501	281,7	139,7	110,1	120,0	119,2	125,8
Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Індекс інфляції	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3
Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	–
Індекс інфляції	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	--

Рис. 1. Індекси споживчих цін у 1992–2017 рр. в Україні, % [6]

Початок незалежності України характеризувався гіперінфляцією, коли рівень цін збільшувався величезними темпами. Інфляція 1992 р. складала 2100 % на рік, а 1993 р. вже становила 10256 % на рік, що й досі залишається найвищим показником за всю історію незалежності України. Основними причинами, внаслідок яких індекс інфляції склав такий великий показник, були [3, с. 463]: державні дотації у великих розмірах на підтримку неефективних підприємств; лібералізація цін на товари у січні 1992 р., що призвело до дефіциту грошової маси, оскільки її співвідношення до ВВП різко впало; зростання вартості нафти, газу та нафтопродуктів, що призвело до зростання цін майже на всі товари; високий рівень монополізації економіки в умовах спаду виробництва сприяв помітному зростанню цін. Такий складний інфляційний період існував до проведення грошової реформи у 1996 р., яка сповільнила темпи інфляції та сприяла поживленню суспільного виробництва.

Прем'єр-міністр	Середньомісячний індекс інфляції	Кількість місяців правління
Кінах А. К.	99,97	18 (з 29.05.2001 по 21.11.2002)
Азаров М. Я.	100,21	47 (з 11.03.2010 по 29.01.2014)
Єхануров Ю. І.	100,65	11 (з 22.09.2005 по 04.08.2006)
Янукович В. Ф.	101,03	43 (з 21.11.2002 по 05.01.2005 та з 04.08.2006 по 18.12.2007)
Гройсман В. Б.	101,18	12 (з 14.04.2016 по 01.04.2017)
Тимошенко Ю. В.	101,22	36 (з 04.02.2005 по 08.09.2005 та з 18.12.2007 по 11.03.2010)
Ющенко В. А.	101,63	17 (з 22.12.1999 по 29.05.2001)
Яценюк А. П.	102,43	26 (з 27.02.2014 по 14.04.2016)

Рис. 2. Індекс «інфляційності» прем'єр-міністрів України за період 2000–2017 рр. [6; 7]

Період з 2001 до 2007 рр. відзначився помірними темпами інфляції. Для 2002 та 2012 рр. була притаманна дефляція на рівні 0,6 % та 0,2 % відповідно. Починаючи з другого півріччя 2008 р. і до кінця 2013 р. цінова кон'юнктура мала навіть дезінфляційний характер [4, с. 352]. У період кризи 2008–2009 рр. падіння реального ВВП супроводжувалось істотним зниженням темпів інфляції, а девальвація гривні з 5,05 до 7,99 грн/дол. не мала принципового впливу на цінову динаміку. У 2010–2011 рр. відновлення виробництва сприяло відносній стабілізації темпів інфляції у межах 10 %, проте у 2012–2013 рр. економіка знов увійшла у фазу рецесії, а інфляція знизилась до історичного мінімуму. У 2014–2015 рр. інфляція почала стрімко зростати. Відбувалося згортання виробництва і значне падіння ВВП. Наприкінці 2014 р. інфляція увійшла у фазу галопуючої, а економіка від рецесії перейшла до стану глибокої депресії. У першому кварталі 2015 р. разом зі зростанням інфляції відбулось падіння ВВП на 16 %. Лише у 2016 р. інфляція дещо сповільнилась та становила 112,4 %. Станом на 2017 р. відбулося підвищення інфляції, проте на незначному рівні – у 113,7 % [6].

У результаті проведеного аналізу індексу інфляції можна зробити висновки, що для економіки України проблема інфляції є дуже гострою та актуальною, бо явища, пов'язані з наслідками інфляції, призводять до хронічного поглиблення негативних соціально-економічних наслідків. Необхідно вказати на те, що повне позбавлення

інфляції в сучасних умовах є неможливим, проте її зменшення цілком реальне за умови проведення ефективної антиінфляційної політики, що поєднує в собі елементи довгострокового та короткострокового характеру.

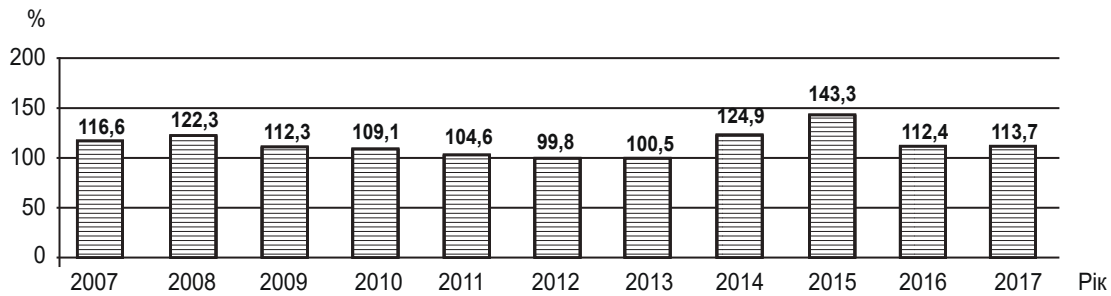

Рис. 3. Динаміка зміни індексу споживчих цін із 2007 по 2017 рр., % [6]

До основних можливих напрямів удосконалення антиінфляційної політики в Україні можна віднести такі напрямки, як створення державних програм з розвитку конкурентоспроможного, високотехнологічного та наукомісткого виробництва у провідних галузях спеціалізації (наприклад, IT-індустрія та агропромисловий комплекс); корекція монетарної політики Центрального банку з метою підвищення ефективності кредитування пріоритетних галузей промисловості та проведення політики ефективної емісії грошей, які будуть спрямовуватися в розвиток виробництва; підвищення рівня експорту з метою поліпшення становища національної валюти на валютному ринку; створення системи стимулів для розвитку малого бізнесу у сфері надання послуг і товарів; жорстка антимонополярна політика держави, спрямована на врегулювання ситуації на ринку та встановлення рівноважних ринкових цін на товари та послуги.

Проте важливо розуміти, що подолання проблеми інфляції є дуже комплексним, тому покладати всі надії лише на один механізм її подолання є дуже непродуманою стратегією. Такий підхід не лише не приведе до бажаного результату, а навіть навпаки, може поглибити інфляційні процеси через поглиблення темпів розвитку різних галузей економіки.

Отже, проведені дослідження дозволяють дійти висновку, що інфляція тягне за собою цілий комплекс різних факторів та має різні форми прояву. На сучасному етапі інфляція виявляється у формі підвищення цін на товари споживання, розвитку тіньової економіки, девальвації гривні, зниження купівельної спроможності населення, а разом із ним і зниження загального рівня життя людей та поглиблення процесів соціального розшарування. Економічна ситуація в країні потребує запровадження нових ефективних засобів і заходів під час проведення антиінфляційної політики державних органів влади.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Українська Л. О.

Література: 1. Сакс Д. Д., Ларрен Ф. Б. Макроекономіка: глобальний підход. М. : Дело, 1995. 28 с. 2. Сірко А. В. Економічна теорія. Політекономія : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2014. 416 с. 3. Мочерний С. В. Основи економічної теорії / за ред. С. В. Мочерного. Київ : Академія, 1998. 463 с. 4. Рибалкін В. О., Хмелевський М. О., Біленко Т. І. та ін. Основи економічної теорії : посібник. Київ : Академія, 2002. 352 с. 5. Олійник С. М. Інфляція по-новому. *Експрес*. 2015. № 7. С. 13–15. 6. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua. 7. Індекс інфляції України // Фінансовий портал Мінфіну. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>. 8. Оцінка інфляції // Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua>

ІНФЛЯЦІЙНЕ ТАРГЕТУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

УДК 3.38.23:336.74(477)

Бутова В. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У роботі розглянуто особливості інфляційного таргетування як різновиду монетарного режиму, проаналізовано шляхи його застосування за різних умов і шляхи застосування в економіці України.

Ключові слова: інфляційне таргетування, монетарний режим, інфляційне таргетування в Україні, інфляція, грошово-кредитна політика, антиінфляційні заходи.

Аннотация. В работе рассмотрены особенности инфляционного таргетирования как разновидности монетарного режима, проанализированы пути его применения при различных условиях и методы применения в экономике Украины.

Ключевые слова: инфляционное таргетирование, монетарный режим, инфляционное таргетирование в Украине, инфляция, денежно-кредитная политика, антиинфляционные мероприятия.

Annotation. The paper discusses the features of inflation targeting as a type of monetary regime, analyzes ways of its application under various conditions and methods of application in the economy of Ukraine.

Keywords: inflation targeting, monetary regime, inflation targeting in Ukraine, inflation, monetary policy, anti-inflation measures.

Дана тема є актуальною, адже інфляційне таргетування досить перспективне як різновид монетарного режиму та дає можливість стабільного економічного розвитку для економіки. Найбільший ефект від застосування інфляційного таргетування – це зниження рівня інфляції та інфляційних очікувань. Враховуючи економічну ситуацію України в цілому, розробка сукупної системи заходів щодо запровадження режиму інфляційного таргетування є неминучою.

В умовах низьких темпів економічного розвитку та інфляції для України головним пріоритетом є вибір режиму грошово-кредитної системи. Розвиток грошово-кредитної політики України та заходи щодо регулювання рівня інфляції через запровадження режиму інфляційного таргетування розглядаються в роботах багатьох вітчизняних економістів, а саме: Є. Алімпієва, П. Віблого, С. Ніколайчука та інших. Утім, на сьогодні питання методу застосування інфляційного таргетування в Україні є малодослідженим та дискусійним. Розвиток економіки будь-якої держави обов'язково потрібно розпочинати із забезпечення стабільності грошової одиниці, цьому заважають кризові явища, зокрема інфляційні процеси. Інфляція є характерною рисою суспільства, що розвивається відповідно до ринкових законів.

У 2002 р. в Україні було вперше заявлено про можливість переходу до інфляційного таргетування, зазначалось, що Національний банк України буде створювати умови, необхідні для переходу до визначення інфляції пріоритетним орієнтиром грошово-кредитної політики [1].

Зазначимо, що дефіцит бюджету, великі державні витрати та безконтрольна емісія мають негативний вплив на вітчизняну економіку в цілому.

У 2014 р. інфляція зросла до 24,9 %, а вже у 2015 р. – до 43,3 %, що було пов'язано з девальвацією обмінного курсу гривні до долара США, підвищенням адміністративно регульованих цін [2]. Але саме девальвація гривні визначала інфляційні процеси, зниження вартості гривні призводило до зростання цін на імпортні товари, зокрема на енергоносії. Відбувалось зростання виробництва та зменшення ВВП, зниження обсягів офіційних резервних активів [3]. За таких умов Національний банк України вирішує, що для забезпечення стабільної та низької інфляції в Україні найкращим режимом буде інфляційне таргетування та оголошує перехід до плаваючого курсу. Через два роки (2016 р.) він задекларував прийняття інфляційного таргетування [4].

Зазначимо, що політика інфляційного таргетування успішно впроваджена у 28 країнах світу, більшість із яких – країни, що розвиваються. Сутність цього режиму полягає у тому, що він зосереджує увагу на стабільному розвитку економіки країни завдяки прогнозуванню інфляції. Центральний банк повинен обрати стратегію, в якій динаміка росту грошових агрегатів визначається з цільового показника інфляції та прогнозу щодо можливого рівня зростання виробництва [5].

Існує декілька видів інфляційного таргетування. Повноцінне інфляційне таргетування – режим, у якому чітко виявляється рівень інфляції та відкрита інформація щодо грошово-кредитної політики країни. Умовами використання є сталість трансмісійного механізму грошово-кредитної політики, відповідальність Центрального банку за досягнення мети. Вибірковий режим передбачає встановлення декількох цілей грошово-кредитної політики, серед яких основною є досягнення рівня інфляції, який не перешкоджає економічному зростанню; цільовий рівень інфляції не оголошується. Застосовується в умовах низького рівня інфляції та фінансової стабільності в країні. Експериментальний режим полягає в оголошенні широких інфляційних цілей, водночас не має можливості встановлювати цінову стабільність стратегічною метою. Застосовується в умовах високого рівня чутливості до фінансової та циклічної кризи [5].

Режим інфляційного таргетування реалізується за допомогою активного та пасивного підходів. Активний підхід включає регулярні операції на відкритому ринку, мінімальне використання нормативів обов'язкового резервування. При застосуванні пасивного підходу застосовуються вузький коридор відсоткових ставок на міжбанківському ринку; нерегулярні операції на відкритому ринку; норми обов'язкового резервування. Позитивними рисами інфляційного таргетування для Національного банку України (НБУ) є: посилення незалежності НБУ; встановлення чітких цілей монетарної політики НБУ, зрозумілого механізму їх досягнення; формування чіткого орієнтира вартості грошей; розвиток дослідницьких робіт НБУ [4]. Тобто режим інфляційного таргетування дає можливість досягнення цінової стабільності шляхом дотримання цілей інфляції. Національний банк України встановив середньострокову ціль інфляції на рівні 5 % та визначив короткострокові показники для річної зміни індексу споживчих змін [4]:

- грудень 2016 р. – 12 % +/- 3 п. п.;
- грудень 2017 р. – 8 % +/- 2 п. п.;
- грудень 2018 р. – 6 % +/- 2 п. п.

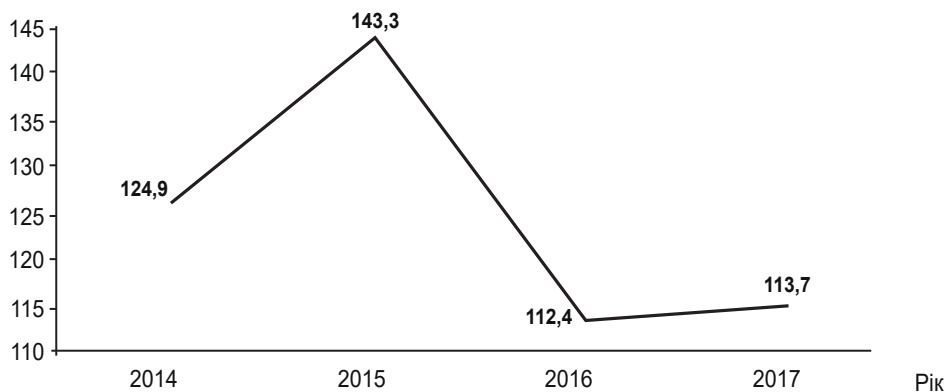

Рис. 1. Графік індексів споживчих цін з 2014 по 2017 рр. (значення індексу надаються у відсотках відносно попереднього місяця) [2]

На рис. 1 зображено зміну індексу споживчих цін з 2014 р. (коли Національний банк України оголосив плаваючий курс) до 2017 р. (минулий рік). Споглядаємо, що НБУ намагається дотриматись затверджених показників. Інфляція 2016 р. порівняно з 2015 р. становила 12,4 %, що є встановленою нормою; у 2017 р. порівняно з 2016 р. інфляція змінилась на 13,7 %, що перевищує встановлений показник (на грудень 2017 р. мало бути 8 % +/- 2 п. п.). Міжнародна економічна спільнота відокремила п'ять негативних факторів, які заважають переходу до повноцінного режиму інфляційного таргетування: недовіра до грошово-економічної політики; висока чутливість економіки до зміни міжнародних потоків капіталу; неякісний фінансовий менеджмент; вагома доларизація (тобто процес витіснення національної валюти іноземною [переважно долар США] та застосування її в операціях усередині країни або окремих галузях економіки); фінансовий ринок низького рівня розвитку [5].

В Україні існують усі ці фактори, тому перехід до повноцінного інфляційного таргетування є досить проблематичним. Слід зазначити, що в країні наявна низка факторів, які заважають цьому переходу: політична й економічна нестабільність, девальвація національної валюти; у 2015 р. відновились тенденція до збільшення доларизації. За даними НБУ, за підсумками I кварталу 2015 р. доларизація банківських депозитів становила 53,2 %, фізичних осіб – 60,7 %, юридичних осіб – 41,7 %; доларизація кредитів банків – 56,1 %, зокрема кредитів, наданих фізичним особам, – 57,2 %, юридичним особам – 55,8 % [5]. Наявність цих факторів указує, що Національний банк України має застосовувати більш зважений та комплексний підхід до створення передумов для повноцінного інфляційного таргетування, а також застосовувати надалі не класичну структуру інфляційного таргетування, а більш специфічну модель з урахуванням рис української економіки.

Головною метою Національного банку України повинно бути повернення довіри населення, яке буде підкріплене такими заходами, як створення єдиного реєстру кредитних історій та фонду гарантування для коштів недержавних пенсійних фондів. Реалізація цих заходів як на рівні НБУ, так і на рівні уряду сприятиме підвищенню ефективності функціонування режиму інфляційного таргетування.

Отже, вищевикладене дозволяє дійти висновку, що в Україні не відбулось остаточного формування умов для запровадження режиму інфляційного таргетування як основи грошово-кредитної політики. Але за їх створення та застосування відповідних напрямів інфляційного таргетування режим буде ефективним під час розвитку та стабілізації економіки. Запропоновані в статті рекомендації сприятимуть покращенню дієвості грошово-кредитного регулювання Національного банку України. Їх реалізація в найближчій перспективі дасть змогу знизити інфляцію та стабілізувати інфляційні очікування.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Віблій П. І., Горбова Х. В., Федак Б. А. Перехід до інфляційного таргетування в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.3. С. 193–197. 2. Індекс інфляції (Україна). URL: <http://index.minfin.com.ua/index/infl>. 3. Аналіз ефективності монетарної політики НБУ. URL: <https://feao.org.ua/products/analysis-nbu>. 4. Пропозиції стосовно розроблення Основних засад грошово-кредитної політики на 2016–2020 рр. : затв. Постановою Правління НБУ від 18.08.2015 № 541. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0541500-15>. 5. Алімпієв Є. В. Інфляційне таргетування за умови асиметрії загального рівня цін. URL: http://www.krok.edu.ua/download/alimpiyev-evgenij-volodimirovich/6_alimpiyev.pdf. 6. Ніколайчук С. Інфляційне таргетування: чому цей монетарний режим потрібен НБУ і що НБУ робить для його запровадження? // Матеріали круглого столу «Чи є інфляційне таргетування найкращим вибором саме зараз для України та що потрібно зробити для успіху монетарного режиму?» (23.12.2014 р., м. Київ). URL: <http://www.kse.org.ua>.

АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ І ДИСПРОПОРЦІЙ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

УДК 331.5

Бутченко К. М.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто особливості функціонування сучасного ринку праці в Україні. Проведено аналіз показників зайнятості та безробіття, рівня економічно активного та безробітного населення України за період 2014–2016 рр. з виокремленням регіональних відмінностей та особливостей. Названо причини виникнення безробіття, обґрунтовано методи боротьби та шляхи його подолання. Наведено заходи покращення якості фінансового забезпечення ринку праці, запропоновано шляхи подолання регіональних диспропорцій на ринку праці України.

Ключові слова: безробіття, ринок праці, рівень зайнятості, рівень безробіття, економічно активне населення, регіональні диспропорції.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности функционирования современного рынка труда в Украине. Проведен анализ показателей занятости и безработицы, уровня экономически активного и безработного населения Украины за период 2014–2016 гг. с выделением региональных различий и особенностей. Названы причины возникновения безработицы, обоснованы методы борьбы и пути ее преодоления. Приведены меры улучшения качества финансового обеспечения рынка труда, предложены пути преодоления региональных диспропорций на рынке труда Украины.

Ключевые слова: безработица, рынок труда, уровень занятости, уровень безработицы, экономически активное население, региональные диспропорции.

Annotation. The article discusses the features of the functioning of the modern labor market in Ukraine. The analysis of indicators of employment and unemployment, the level of economically active and unemployed population of Ukraine for the period 2014–2016. with highlighting regional differences and features. The causes of unemployment were structured, methods of struggle and ways to overcome it were grounded. The measures to improve the quality of financial support for the labor market are presented, and ways to overcome regional disparities in the labor market of Ukraine are proposed.

Keywords: unemployment, labor market, employment rate, unemployment rate, economically active population, regional disparities.

Ситуація, що утворилась на сучасному ринку праці, значно впливає на загальний перебіг різних процесів, котрі відбуваються в державі. Насамперед вони характеризують соціально-економічні, політичні та демографічні зміни. Безробіття як економічне явище тягне за собою низку проблем, серед яких марнування у великих масштабах продуктивної робочої сили, котрі породжують скорочення потенційного валового продукту і національного доходу країни. В Україні структурна перебудова економіки під час ринкових перетворень призвела до виникнення значних регіональних диспропорцій. Особливо це стосується регіонального ринку праці, оскільки значна соціально-економічна диференціація регіонів стримує економічне зростання країни, тим самим породжуючи диспропорції у регіональному розрізі.

Перспективи та проблеми розвитку регіонального ринку праці в Україні, а також його вплив на всі сфери життя суспільства досліджували такі вітчизняні науковці, як: О. А. Єрмоленко, В. Л. Міненко, О. І. Воробйова, Г. Ю. Швидка та інші. В їхніх працях детально розглянуто як практичні, так і теоретичні аспекти розвитку та регулювання регіонального ринку праці й окремих його елементів. Проте питання регіональних особливостей ринку праці й досі залишаються недостатньо вивченими та потребують постійного оновлення та подальшого дослідження [6].

Невід'ємною умовою успішного функціонування економіки будь-якої держави є наявність високоякісної, конкурентоспроможної робочої сили. Ринок праці являє собою один із найбільших динамічних елементів ринкової економіки, складну систему, яка постійно розвивається і вдосконалюється. З урахуванням реалій сьогодення стан ринку праці характеризується наявністю низки проблем, які заважають ефективному розвитку країни. До проблем сучасного ринку праці в Україні можемо віднести високі обсяги прихованого безробіття, постійну депопуляцію та загальне старіння населення, що призводить до скорочення чисельності трудового потенціалу України [2].

Безробіття – це таке соціально-економічне явище, коли частина економічно активного населення не може знайти застосування своїй робочій силі й стає «зайвою». У ринковій економіці безробіття виступає як результат взаємодії між попитом на робочу силу та її пропозицією [4]. Причин безробіття багато, серед них домінують: спад і структурні зрушення в економіці; технологічний прогрес і запровадження нових технологій. Це насамперед пов'язано з мізерними інвестиціями, низьким рівнем запровадження сучасних технологій тощо [5]. Внаслідок впливу різноманітних фінансово-економічних чинників за період 2014–2016 рр. кількість безробітного населення істотно змінювалася (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кількості безробітних осіб в Україні за 2014–2016 рр.

Роки	Безробітне населення (за методологією МОП)			
	у віці 15–70 років		працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до економічно-активного населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до економічно-активного населення відповідної вікової групи
2014	1510,4	7,3	1510,3	7,8
2015	1847,6	9,3	1847,1	9,7
2016	1654,7	9,1	1654	9,5

Так, у 2014 р. в середньому кількість безробітних (населення у віці 15–70 років) була найменшою, а найбільшою – в 2015 р., що в 1,22 рази більше порівняного періоду. У 2016 р. спостерігається зменшення кількості безробітного населення порівняно з 2015 р., що в 1,11 рази менше за показник 2015 р. Рівень безробіття населення, визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП), з 2014 по 2016 рр. зріс з 7,3 % до 9,1 % економічно активного населення. У 2016 р. рівень зареєстрованого безробіття становив 1,9 %. На обліку у центрах зайнятості

у цей час перебували 490,8 тис. осіб. При цьому кількість вільних робочих місць (вакантних посад), пропонує роботодавцями, складала 48,3 тис. Тобто на 10 вільних робочих місць у 2016 р. претендувало 86 осіб, що є найгіршим показником за останнє десятиліття [3]. Показники безробіття є досить диференційованими по окремих регіонах України. Найбільший рівень безробіття спостерігається у таких областях, як: Донецька, Житомирська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Тернопільська, Полтавська, Сумська, та Херсонська, Хмельницька, Чернігівська та Чернівецька.

Зокрема з 2014 по 2016 рр. рівень безробіття у Полтавській області зріс на 3,8 %, у Кіровоградській – на 3,3 %, у Сумській – на 2,4 %, у Житомирській – на 2,7 % та у Херсонській – на 1,6 %. Середні показники було зареєстровано у Івано-Франківській, Львівській, Миколаївській та Київській областях.

За період з 2014 по 2016 рр. у таких областях, як Вінницька, Волинська, Закарпатська, Миколаївська та Черкаська спостерігається зменшення кількості безробітних на 0,1–3 %. Так, у Вінницькій області відбулося найменше зменшення у 2016 р. – 0,1 % порівняно з 2014 р., що становить 1,9 тис. осіб, а от у Запорізькій області зайнятого населення стало більше на 3 % у 2016 р., що становить 22,7 тис. осіб. У інших областях кількість зайнятого населення за 2014–2016 рр. збільшилась на 1,5–6,9 тис. осіб [3].

Області, де рівень безробіття є найменшим: Дніпропетровська, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Одеська та Харківська. Найменший показник – 5,7 % ми спостерігали в Одеській області в минулому, 2016 р. У Івано-Франківській області з кожним роком спостерігається збільшення рівня зайнятого населення і, відповідно, зменшення рівня зайнятого. За період 2014–2016 рр. рівень безробіття зменшився на 1,1 %, а це – 7,4 тис. осіб, котрі отримали статус зайнятих.

Рівень безробіття багато в чому залежить від того, яка склалася ситуація у зовнішньому середовищі. Важливим фактором впливу на нього стала економічна криза в країні. Проте не лише вона є причиною поточного рівня безробіття, велике значення мають невирішені внутрішньодержавні проблеми в економіці нашої держави.

До таких проблем належать насамперед недостовірність і приховування інформації про реальний рівень безробіття та його перспективні можливості. Досить гострими залишаються міжгалузеві співвідношення у рівнях оплати праці. Належність до певної сфери діяльності створює співвідношення в оплаті праці, тоді як оплата залежить від якості та результатів праці. Відповідно до специфіки регіонів, зберігаються і високі міжрегіональні відмінності у рівнях заробітної плати. Низька продуктивність праці призводить до невідповідності рівня оплати праці. В Україні продуктивність робочої сили на 40 % нижча, ніж у країнах Центральної та Східної Європи [1].

Отже, сьогодні ситуація з безробіттям в Україні склалася досить складна. Якщо у великих містах українці ще мають можливості заробити, то в областях справи куди гірше. Через зниження попиту кожен шостий безробітний шукає роботу півроку, рік. За даними Державної служби зайнятості, станом на 1 березня 2016 р. на одне робоче місце в Україні претендувало в середньому 13 безробітних. У деяких областях цей показник місцями перевищує цифру 100. При цьому в січні – лютому роботодавці вже повідомили про заплановане звільнення 83 тис. працівників (на 24 тис. більше ніж за аналогічний період минулого року). Під скорочення потрапили працівники сфери промисловості, освіти, охорони здоров'я і соціальної допомоги, торгівлі, ремонту та транспорту.

Таким чином, для подолання регіональних диспропорцій на ринку праці та забезпечення економічного розвитку доцільно запропонувати такі заходи щодо зменшення рівня безробіття в Україні: розробка та впровадження програм покращення демографічної ситуації в регіонах; зниження податків для підприємств за умови збереження робочих місць, створення нових робочих місць через установавання сприятливого інвестиційного режиму для підприємств, надання державної підтримки сільськогосподарським виробникам, підприємствам у депресивних регіонах. Застосування цих заходів дозволить підвищити рівень зайнятості населення, зменшити відсоток регіонального безробіття в Україні та істотно підвищити попит на робочу силу в цілому.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Дериховська В. І.

Література: 1. Березюк С. В., Гусонька Д. М. Ринок праці: проблеми та перспективи розвитку // SWorld : зб. наук. пр. 2014, 19–30 березня. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/752.pdf>. 2. Вороніна А. В., Ніколаєва К. М. Проблеми та перспективи розвитку ринку праці в Україні. *Молодий вчений*. 2015. № 2. С. 167–170. 3. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Лисюк О. С., Кафлевська С. Г. Безробіття як соціально-економічна проблема населення України. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. № 4. С. 48–53. 5. Машика Ю. В., Бобруйко О. І. Стан та проблеми безробіття в Україні. *Економічний простір*. 2013. № 74. С. 122–130. 6. Yermolenko O. A. Methods of Domestic Labor Market Regulation. *Business Inform*. 2013. No. 7. P. 23–28.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ГОТІВКОВОЇ ТА БЕЗГОТІВКОВОЇ ФОРМ РОЗРАХУНКУ

УДК 657

Ведмедєв В. А.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті висвітлено переваги і недоліки готівкових і безготівкових розрахунків, при написанні даної роботи було розглянуто питання стосовно переваг і недоліків використання підприємством готівкової та безготівкової форм розрахунків.

Ключові слова: готівкові кошти, банківський рахунок, готівкова форма розрахунку, каса, безготівкова форма розрахунку.

Аннотация. В статье освещены преимущества и недостатки наличных и безналичных расчетов, при написании данной работы были рассмотрены вопросы, касающиеся преимуществ и недостатков использования предприятием наличной и безналичной форм расчетов.

Ключевые слова: наличные средства, банковский счет, наличная форма расчета, касса, безналичная форма расчета.

Annotation. The article highlights the advantages and disadvantages of cash and non-cash payments, while writing this work, questions were considered concerning the advantages and disadvantages of using cash and non-cash forms of payment by an enterprise.

Keywords: cash, bank account, cash form of payment, cash, non-cash form of payment.

Важливим елементом економічної системи є облік грошових коштів, без знання якого неможливо ефективно керувати сучасними підприємствами. Тільки добре налагоджена система обліку зможе своєчасно забезпечити органи управління необхідною і достовірною інформацією для проведення якісно обґрунтованого аналізу і забезпечення надійного контролю за господарською діяльністю і зміцненням фінансового стану. Одним із елементів господарських засобів є засоби у сфері обігу, складовою частиною яких є грошові кошти. Грошові кошти необхідні підприємству для нормальної виробничо-господарської діяльності в процесі його існування. Розрахунки з покупцями та постачальниками підприємство здійснює в готівковій або безготівковій формі. Кожна з них має свої переваги та недоліки.

Об'єктом дослідження в даній роботі виступає облік грошових коштів.

Предмет дослідження – переваги та недоліки використання різних видів розрахунків.

Аналіз праць учених-економістів, а саме: Ф. Ф. Бутинця, Д. Рікардо, Т. Крампа, В. М. Сорокіної, Л. Харріса дозволяє стверджувати, що в наявних наукових публікаціях недостатньо уваги приділено дослідженням у сфері обліку грошових засобів, а насамперед перевагам і недолікам окремих видів грошових розрахунків. Це робить тему дослідження актуальною.

Мета дослідження – виявити позитивні та негативні сторони готівкових і безготівкових розрахунків.

Завдання дослідження – виявити вигоди та проблемні моменти використання підприємством готівкової та безготівкової форм розрахунків.

Предметом бухгалтерського обліку грошових коштів є процеси документального оформлення руху коштів у касі підприємства та на його банківських рахунках, господарські операції, пов'язані з надходженням і видатками грошових коштів.

Грошові кошти – це кошти, які має підприємство у своєму розпорядженні, вони створюються за рахунок власних і залучених коштів [1, с. 36–44].

Грошові розрахунки можуть набувати як готівкової, так і безготівкової форми.

Між готівковою і безготівковою формами розрахунків існує тісний зв'язок. Так, одержуючи виручку за реалізовану продукцію в безготівковій формі, підприємство має отримати в установленому порядку в банківській установі готівку для виплати заробітної плати, покриття різних витрат на господарські потреби тощо. У такому випадку гроші, що надійшли в безготівковій формі, можуть бути отримані в банку в готівковій формі.

Готівка – це готівкова валюта України і готівкова іноземна валюта у вигляді банкнот і монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної держави, банкноти та монети, вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу (крім монет, що належать до банківських металів), і дорожні чеки [2, с. 47].

Готівкові розрахунки – платежі готівкою підприємств (підприємців) та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Підприємству постійно необхідна готівка для забезпечення ефективної діяльності. Готівка є абсолютно ліквідним активом, тому необхідні постійний контроль і облік касових операцій та забезпечення необхідних умов зберігання готівки, визначених чинною нормативною базою.

Але сьогоднішня яскраво демонструє перевагу частки безготівкових розрахунків у загальному об'ємі розрахунків сучасних підприємств, які мають в основі безготівкову форму, що заснована на використанні низки платіжних інструментів, серед яких: вексель, платіжне доручення, акредитив, чек, платіжна вимога-доручення.

За сучасних умов активного розвитку електронних систем і засобів розрахунків використання безготівкової форми вбачається більш зручним, безпечним та економічно вигідним. Утім, при цьому готівкова форма також має певні переваги. Розглянемо більш детально позитивні та негативні сторони кожної з них (табл. 1, 2) [2, с. 37–40].

Таблиця 1

Переваги та недоліки безготівкової форм розрахунків

Платіжний інструмент	Переваги	Недоліки
Платіжне доручення	Має універсальний характер. Використовується у розрахунках за різноманітними платежами. Найбільш швидка і проста система документообігу	Для платника: – у разі попередньої оплати товарних операцій немає повної гарантії, що продукція, послуги, роботи будуть поставлені (надані) своєчасно і належної якості. Для одержувача коштів: – затримання оформлення платником платіжного доручення через відсутність коштів на поточному рахунку
Платіжна вимога-доручення	Має універсальний характер. Використовується у розрахунках за різноманітними платежами. Підвищує відповідальність суб'єктів розрахункових відносин за організацію розрахунків	Швидкість оплати нижча у зв'язку з тим, що доручення на списання коштів надає платник. Можливість затримання платником плати через відсутність коштів на поточному рахунку. Відсутність гарантії у одержувача отримання суми, визначеної у платіжній вимозі
Акредитив	Для покупця: – гарантія того, що кошти на поточний рахунок зарахуються тільки після поставки товару; – продавець матиме змогу використати кошти тільки після відвантаження продукції; – для оформлення договору не є необхідним підпис гаранта	Для покупця: – на певний час гроші вилучаються з обігу. Для продавця: – кошти неможливо використати до моменту поставки товару
Вексель	– збільшення гарантій оплати за рахунок гаранта; – відповідність дій усіх векселедавців законодавчим нормам; – можливість продажу векселя до терміну його погашення боржником і одержання необхідних обігових коштів	Вексель – нічим не забезпечений цінний папір. У векселетримача немає гарантії отримання грошей від емітента паперу. Стягнення боргу через суд може затягнутися на кілька місяців, а то й років
Чек	Для постачальника: – відносна швидкість розрахунків; – високий ступінь гарантованості; – висока швидкість одержання коштів на рахунок чекодержателя. Для покупця: – високий ступінь гарантованості одержання товару в зв'язку з тим, що чек виписується та передається в момент одержання товару	Для постачальника: – неможливість розрахунків чеками, якщо суми платежів є значними; – легкість підробки

При написанні даної роботи було розглянуто питання стосовно переваг і недоліків використання підприємством готівкової та безготівкової форм розрахунків. У процесі написання було вивчено і проаналізовано теоретичні питання стосовно теми.

Переваги та недоліки готівкової форм розрахунків

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> – Швидкість оплати при дрібних угодах. – Можливість оплати товарів і послуг постачальників, що не мають електронних засобів розрахунку. – Універсальність при купівлі дрібних господарських речей, виплаті заробітної плати, оплаті витрат на відрядження 	<ul style="list-style-type: none"> – Наявність законодавчого обмеження граничної суми готівкових розрахунків. – Слабка захищеність і незастрахованість грошових коштів від злочинних посягань. – Ліміт каси. – Додаткові витрати на інкасацію та транспортування великої кількості готівки

На основі даної роботи можна зробити певні висновки, що у процесі господарської діяльності підприємство вступає в розрахункові взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання.

Розрахунки являють собою систему грошових відносин, яка ґрунтується на господарському розрахунку, суворому виконанні договорів і дотриманні фінансової дисципліни. Розрахунки здійснюються в готівкових і безготівкових формах. Кожна з них має свої переваги та недоліки. Розповсюдженість електронних розрахункових систем зробила безготівковий розрахунок найбільш швидким, безпечним і зручним. Однак особливості діяльності певних контрагентів інколи не дозволяють його використання й роблять готівковий розрахунок за певних умов (наприклад, купівля дрібних господарських речей) більш ефективним.

Саме тому ми можемо дійти висновку, що обидві форми розрахунків є актуальними та можуть застосовуватися комбіновано в умовах сьогодення для повномірного забезпечення діяльності підприємств.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Матющенко С. С.

Література: **1.** Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті України : затв. Постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 № 22. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>. **2.** Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 № 7. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. **3.** Постанова правління НБУ «Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні» від 19.02.2001 № 72. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>. **4.** Сук Л., Сук П. Організація обліку операцій на рахунках у банках. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2009. № 8. С. 36–44. **5.** Пиріг С. О. Платіжні системи : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2008. 240 с. **6.** Рибакіна А. В. Сутність, функції та облік грошових коштів. URL: http://kkeu.at.ua/НАУСНКИ/Grosh_koshtu____.pdf. **7.** Скоробогатова В. В. Бухгалтерський облік і контроль монетарних активів: проблеми теорії та методології : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2012. 520 с. **8.** Степова Т. Г., Татарінова Г. О., Гріщук Р. І. Облік грошових коштів : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ ; Ротапринт, 2013. 120 с.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

УДК 37:331.101.262 (477)

Віріцагіна Ю. С.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто проблеми освітньої складової трудового потенціалу, проаналізовано зарубіжний досвід співпраці між роботодавцями та закладами освіти, досліджено причини зниження рівня мотивації студентів до навчання.

Ключові слова: трудовий потенціал, ринок праці, заклад освіти, нормативно-правова база, управління трудовим потенціалом.

Аннотация. Рассмотрены проблемы образовательной составляющей трудового потенциала, проанализирован зарубежный опыт сотрудничества между работодателями и учебными заведениями, исследованы причины снижения уровня мотивации студентов к учебе.

Ключевые слова: трудовой потенциал, рынок труда, учебное заведение, нормативно-правовая база, управление трудовым потенциалом.

Annotation. The article deals with the problems of the educational component of the labor potential, analyzes foreign experience of cooperation between employers and educational institutions, studies the reasons for the decline in students' motivation to study.

Keywords: labor potential, labor market, educational institution, regulatory framework, labor potential management.

В сучасних умовах перебудови ринкових відносин, низького рівня життя населення та переходу на інноваційний шлях розвитку в Україні змінюються процеси формування та подальшого розвитку трудового потенціалу сучасної молоді. Ринок праці має активно взаємодіяти з соціально-економічними умовами життєдіяльності суспільства. Цей процес потребує активної участі підприємств. Заклади освіти мають випускати не лише дипломованих бакалаврів і магістрів, але людей компетентних, готових у будь-який момент застосувати вміння і навички на практиці. Однією з необхідних умов для заохочення студентів закладів вищої освіти до розвитку своїх навичок і вмінь є впровадження мотиваційного механізму професійного саморозвитку, що забезпечило б ефективний розвиток трудового потенціалу. Розробки сучасних систем мотивації та стимулювання до розвитку потенціалу працівника повинні враховувати особисті цілі, потреби, інтереси та можливості їх об'єднання з цілями підприємства.

Від реальної якості результатів навчання студентів залежить спроможність забезпечити український ринок праці конкурентоспроможними працівниками з високим рівнем трудового потенціалу. Це важливий чинник, яким має постійно опікуватись держава.

Метою статті є розробка заходів щодо підвищення ефективності співпраці закладів освіти та підприємств розвитку трудового потенціалу в цілому.

Значна частка вчених займається розробкою питань розвитку трудового потенціалу на сучасному етапі: О. А. Грішнова [1], Е. М. Лібанова [2], Е. М. Ахромкін [3], І. В. Литовченко [4], Г. В. Назарова [5], О. В. Іванісов [6] та багато інших.

На сучасному етапі освітня складова розвитку трудового потенціалу зменшує розвиток країни в цілому, зокрема такий масштаб проблем, як:

- 1) недосконалість прогнозування потреб ринку праці та фальсифікація попиту спеціалістів тих галузей, які після закінчення навчання не можуть знайти роботу;
- 2) низька мотивація студентів, адже держава не гарантує офіційне працевлаштування навіть для студентів, які навчаються за державним замовленням;
- 3) відсутність практичного засвоєння знань на практиці;
- 4) низький рівень профорієнтації молоді;
- 5) відсутність створення іміджу для робітничих професій.

Дослідження основних проблем у сфері формування та використання трудового потенціалу дозволило дійти таких висновків:

- 1) обмеження з боку держави розміру витрат на проведення професійного навчання, які включаються до валових витрат підприємства;
- 2) складна, тривала і витратна процедура отримання дозволів на проведення навчання кадрів на виробництві;
- 3) недостатня зацікавленість роботодавців вкладати кошти у професійне навчання через відсутність механізму їх повернення в разі звільнення працівника;
- 4) незацікавленість працівників вкладати кошти у професійне навчання через відсутність достатніх матеріальних стимулів;
- 5) недостатній рівень використання сучасних технологій професійного навчання [6].

Для нашої країни традиційними є високі стандарти освіти та високий суспільний попит на її отримання, але на даний момент через нестабільну економічну ситуацію Кабінет Міністрів України скоротив видатки на освітню політику України в цілому. У зв'язку з цим кожного року відбувається зменшення обсягу державного замовлення, збільшення вартості контрактної форми навчання, скорочення стипендіального фонду та впровадження з 2017 р. рейтингової системи нарахування стипендії.

Вищі та професійно-навчальні заклади, за оцінками 72 % експертів, найбільше сприяють розвитку трудового потенціалу, адже за короткий термін у декілька років людина має досконало оволодіти обраною спеціальністю, набути професійних навичок, необхідних для ефективної праці [7, с. 61].

Наразі в Україні відчувається постійне невдоволення роботодавців стосовно відсутності висококваліфікованих кадрів робітничих професій та спеціалістів, оскільки спостерігається незбалансованість ринку праці та проблеми у сфері професійно-технічної освіти, а саме: різке падіння престижності робітничих професій, застаріла матеріально-технічна база навчальних закладів.

За кордоном активно використовуються інноваційно-технічні програми стажування студентів. Ці програми сприяють якісній підготовці кваліфікованих кадрів відповідно до вимог розвитку науково-технічного прогресу. Також забезпечується сприяння підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності підприємства за рахунок підвищення технологічного рівня і впровадження нових продуктів, послуг.

Для інноваційного розвитку України освіта займає велике місце, адже вона поєднує основні складові інноваційної економіки: «наука – освіта – виробництво». У контексті людського розвитку освіта – його базовий елемент. За допомогою цього базового елемента відбувається забезпечення економічного, соціального, духовного та культурного рівнів сучасного суспільства.

До однієї з форм інноваційного розвитку належить примусове стажування, яке пропонують під час навчання. Як приклад, у професійному університетському інституті Іври Вал д'Ессона у Франції студенти виконують свої домашні завдання на основі конкретного матеріалу (роботизований монтаж замків від дверцят Renault, налагодження системи електронного зважування для міжнародної торгової марки Tefal) [8, с. 61].

В США використовують такий метод, як чергування навчання з роботою на підприємствах при підготовці інженерів. Це є важливою формою розв'язання проблеми ліквідації розриву між системою освіти та виробництвом, і відбувається у навчальних центрах.

Для накопичення трудового потенціалу та напрацювання необхідних навичок і вмінь студентів необхідно запровадити термін примусового стажування на підприємствах. Тобто необхідно змінити навчальний план студентів, а саме: збільшити кількість годин перебування на підприємстві. Студент матиме змогу без відриву від навчання паралельно напрацьовувати досвід на підприємстві. Також необхідний вплив держави для вирішення цього питання, особливо створення нормативно-правової бази, яка б регламентувала здійснення трудової діяльності студентів на підприємствах.

Необхідним процесом є процедура залучення Державної служби зайнятості України до співпраці із закладами освіти, тобто вона може бути додатковою ланкою у моделі «заклад освіти – служба зайнятості – підприємство». Це допоможе у створенні спеціальних додаткових програм для студентів та відповідно матиме змогу регулювати попит на ринку праці для зменшення обсягу «псевдопопулярних» професій. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження та використання світового досвіду розвитку потенціалу молоді.

Залучення студентів до професійної діяльності підвищує рівень трудового потенціалу, підвищує якість освіти та дає змогу набути досвіду роботи. Досягнення міцної основи зв'язків між підприємствами та закладами освіти, інновації в науці та виробництві неможливе без втручання держави та її механізмів.

Література: 1. Грішнова О. А., Самарцева А. Є. Молоді спеціалісти на ринку праці: проблеми конкурентоспроможності та працевлаштування. *Економіка и управление*. 2013. № 2. С. 49–54. 2. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України ім. М. В. Птухи, 2010. 248 с. 3. Ахромкін Е. М., Перепелюкова О. В. Вплив ринку освітніх послуг на формування трудового потенціалу регіону. *Економіка та право*. 2012. № 1. С. 62–71. 4. Ачкасова О. В., Литовченко І. В. Визначення пріоритетних напрямків формування освітньо-професійного потенціалу персоналу в сучасних умовах. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 12 (162). С. 222–228. 5. Назарова Г. В., Касьмін Д. С. Забезпечення розвитку ринку праці молоді на засадах моніторингу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 2. № 1 (47). С. 30–34. 6. Іванісов О. В. Особливості формування та використання трудового потенціалу на підприємствах // Матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств», 28–29 жовтня 2015 р. Харків : ВЦ НТУ «ХПІ», 2015. С. 21–22. 7. Шаповалова Л. Професіоналізація як один із напрямів розвитку сучасної вищої освіти у Франції. Київ : Вид-во «Вища школа», 2010. 8. Шаульська Л. Умови розвитку трудового потенціалу. *Економіст*. 2005. № 7. С. 58–62.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ DIRECT COSTING І ABSORPTION COSTING ТА ОЦІНКА ЗАПАСІВ У ДАНИХ СИСТЕМАХ

УДК 330.1

Воротинцева Р. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто дві системи калькулювання та управління витратами Direct Costing і Absorption Costing. Виявлено переваги та недоліки їх застосування в українській практиці. Проаналізовано варіанти використання систем для прийняття управлінських рішень. Виявлено порядок формування та оцінки запасів у системах Direct Costing і Absorption Costing.

Ключові слова: Direct Costing, Absorption Costing, калькулювання собівартості, оцінка запасів, управлінський облік.

Аннотация. В статье рассмотрены две системы калькулирования и управления затратами Direct Costing и Absorption Costing. Выявлены преимущества и недостатки их применения в украинской практике. Проанализированы варианты использования систем для принятия управленческих решений. Выявлен порядок формирования и оценки запасов в системах Direct Costing и Absorption Costing.

Ключевые слова: Direct Costing, Absorption Costing, калькулирование себестоимости, оценка запасов, управленческий учет.

Annotation. The article discusses two systems of calculation and cost management Direct Costing and Absorption Costing. The advantages and disadvantages of their use in Ukrainian practice are revealed. Analyzed the use of systems for making management decisions. The order of formation and estimation of reserves in the systems Direct Costing and Absorption Costing is revealed.

Keywords: Direct Costing, Absorption Costing, cost calculation, inventory valuation, management accounting.

Економіка України, як і будь-яка економічна система, розвивається відповідно до економічних законів і принципів, а тому управлінська звітність повинна спиратись на загальнонаукові принципи і методики при підготовці аналітичної інформації про витрати, собівартість і фінансові результати об'єктів обліку. У зв'язку з цим виокремлюють два підходи, що стосуються розподілу постійних накладних витрат між реалізованою готовою продукцією

і залишками продукції на складі. Це система повних витрат (Absorption Costing) та система прямих витрат (Direct Costing).

Облік витрат на виробництво і калькулювання собівартості наразі є одним із найважливіших елементів роботи бухгалтерії. За умов входження України в європейський ринковий простір, вітчизняним підприємствам для підтримки ефективності своєї діяльності та підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається (товарів, послуг), необхідно постійно вдосконалювати не тільки технологію виробництва, але й систему управління, можливим інструментом якої є обрання найбільш адекватної до потреб підприємства та управління системи обліку витратами.

Від ефективності системи управління витратами підприємства залежать ефективність усієї системи управління компанією та її конкурентоспроможність на ринку.

Питання собівартості продукції останніми роками набуло великого значення. Вагомий внесок у вирішення проблеми віднесення витрат до визначених методів калькулювання здійснили такі вчені, як С. Ф. Голов [1], С. В. Лабунська [2], Л. М. Янчева [3], Л. В. Семенюк [4], Л. В. Безкоровайна [5], В. І. Савчук [6], Т. П. Карпова [7] та інші. Проаналізувавши їхні роботи, можна дійти висновку щодо важливості цієї проблеми для економіки на сьогодні.

Згідно з П(С)БО 16 «Витрати», витрати підприємства, що включаються до собівартості виготовленої продукції, поділяються на витрати прямих матеріалів, прямої праці та виробничі накладні витрати [8]. Якщо перші дві групи є прямими змінними витратами і безпосередньо відносяться на вироблений продукт, то виробничі накладні витрати (ВНВ) є змішаними, тобто включають як змінну, так і постійну частини. Змінні ВНВ (енергія для виробництва, непрямі матеріали, упаковка, контроль якості тощо) слід віднести на собівартість готового продукту. Що стосується постійних ВНВ, існує два варіанти того, як розпорядитися постійними ВНВ: включити їх до складу виробничої собівартості, тобто рівномірно розподілити згідно з номенклатурними позиціями всієї виробленої продукції; подібно маркетинговим і управлінським витратам віднести їх до витрат періоду, тобто віднести їх на реалізовану продукцію за конкретний період (найчастіше за місяць).

Отже, центральним питанням оцінки собівартості продукції є питання, який період вибрати для віднесення постійних виробничих витрат: період, в якому витрати фактично з'являються або період, в якому продукція реалізується.

Згідно з Н(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» система Absorption-costing найчастіше застосовується вітчизняними підприємствами для складання зовнішньої фінансової та статистичної звітності. Вона базується на розподілі всіх витрат, що включаються в собівартість, за видами продукції. Це означає, що розраховується повна собівартість продукції. При цьому передбачається розбиття витрат на прямі і непрямі [9].

У даній системі управління витратами всі витрати, пов'язані з випуском продукції (виробничі і невиробничі), відносяться до одиниці продукції, що випускається. Непрямі витрати розподіляються між продукцією за допомогою ставок розподілу витрат, формуючи повну собівартість.

Запаси готової продукції на складі оцінюються за повною собівартістю. Оскільки непрямі витрати розподіляються за видами продукції відповідно до визначеної бази, яка зафіксована в наказі про облікову політику, а абсолютно коректний розподіл неможливий, то завжди існує спотворення реальної собівартості окремих видів продукції. В результаті і ціни на ці види продукції зазвичай виходять необґрунтованими, що веде до підриву конкурентоспроможності продукції.

Таким чином, система обліку Absorption Costing добре використовувати, коли на підприємстві проводиться тільки один продукт або декілька продуктів (але в невеликому обсязі щодо основного), або існує сформований стабільний асортимент; сума загальновиробничих витрат істотно змінюється від періоду до періоду; основу роботи компанії складають довгострокові контракти на виконання певного обсягу робіт.

На даний час немає такої системи калькулювання витрат на продукцію, що може дозволити з високою точністю визначити собівартість одиниці продукції. Будь-яке непряме віднесення витрат на виріб спотворює фактичну собівартість і знижує точність калькулювання. З цього погляду найбільш точною є калькуляція за змінними (прямим) витратам, яка виходить при калькулюванні за системою Direct Costing.

Ця система являє собою систему обліку витрат і калькулювання собівартості, відповідно до якої лише змінні виробничі витрати включаються в собівартість продукції і в оцінку кінцевих запасів, а постійні витрати в загальній сумі відносяться на фінансовий результат діяльності і не розносяться по видам продукції. Основним поняттям даної системи обліку витрат є поняття маржинального доходу, який являє собою дохід, отриманий підприємством після відшкодування всіх змінних витрат.

Трактування системи Direct Costing неоднозначне. З одного боку, постійні витрати існують незалежно від того, завантажені потужності підприємства чи ні, яка продукція на них випускається. Вони сприяють виробництву, але не беруть участі в ньому; не залежать від обсягів виробництва, пов'язані з тимчасовим періодом. Постійні витрати є періодичними, їх слід одразу списувати на фінансовий результат без внесення в собівартість продукції.

З іншого боку, без постійних витрат виробництво не зможе функціонувати, тому в оцінці запасів має брати участь постійна компонента виробничих витрат.

Незалежно від облікової політики, прийнятої на підприємстві, ця система необхідна в управлінському обліку. Її застосовують для обліку конкретних виробничих витрат. Передбачається розбиття витрат на постійні і змінні, що дає можливість проводити аналіз беззбитковості. Постійні витрати у повному обсязі відносяться на фінансовий результат і не розподіляються за видами продукції. Завдяки цій системі можливе більш гнучке ціноутворення, внаслідок чого конкурентоспроможність продукції збільшується і зменшується ймовірність затримки продукції на складі. Крім того, аналізована система дозволяє визначити прибуток, який приносить продаж кожної додаткової одиниці продукції, і можливість планувати ціни і знижки на певний обсяг продажів. Запаси готової продукції на складі оцінюються тільки за змінними витратами.

При формуванні собівартості із застосуванням системи Direct Costing до складу собівартості включаються витрати на матеріали і заробітна плата виробничих робітників та змінні загальновиробничі витрати, а при використанні Absorption Costing собівартість повинна містити крім зазначених витрат ще й постійні виробничі витрати. Оскільки змінні загальновиробничі витрати складають незначну частину загальновиробничих витрат, то дуже часто цією частиною нехтують і загальновиробничі витрати вважають постійними, але якщо на підприємстві сформовано адекватну інформаційну базу змінних загальновиробничих витрат, вони мають бути враховані в системі Direct Costing [1, с. 24].

Основна відмінність системи Direct Costing від калькулювання повної собівартості полягає у ставленні до постійних загальновиробничих витрат. На базі Direct Costing проводиться аналіз співвідношення «витрати – обсяг – прибуток» (званий також CVP-методом і аналізом беззбитковості), який є потужним інформаційним інструментом для прийняття управлінських рішень.

Для цілей калькулювання собівартості важливо знати не тільки первісну вартість запасів, тобто їхню собівартість з урахуванням транспортно-заготівельних витрат, але й те, як здійснювалося (планується здійснювати) споживання цих ресурсів, по яким витратам вони списуються у виробництво і включаються в собівартість продукції.

У табл. 1 наведено порівняння систем обліку витрат Absorption Costing і Direct Costing.

Таблиця 1

Порівняння систем обліку витрат

Absorption Costing	Direct Costing
Базова класифікація витрат – прямі і непрямі	Базова класифікація витрат – змінні і постійні
Розраховується повна собівартість за видами продукції	Собівартість окремих видів продукції включає тільки змінні витрати
Зміна обсягу запасів готової продукції (обсяг виробництва) безпосередньо впливає на обсяг прибутку	Зміна обсягу запасів готової продукції (обсяг виробництва) безпосередньо впливає на обсяг прибутку
Використовується для витратного ціноутворення	Дозволяє проводити аналіз беззбитковості і здійснювати гнучку цінову політику
Ефективна при наявності довгострокових контрактів на поставку продукції	Ефективна при нестабільних обсягах продажів і широкій номенклатурі

Отже, прибуток, розрахований за системами Absorption Costing і Direct Costing, буде різний. Він збігається лише в одному єдиному випадку – це коли у підприємства запаси на складі будуть нульовими, тобто коли вся вироблена продукція буде реалізована.

При використанні системи Absorption Costing прибуток може впасти навіть при зростанні обсягу продажів, тому зростання реалізації може супроводжуватися зниженням звітної прибутку. Використання системи Direct Costing полегшує процес проектування прибутку за методикою CVP-аналізу на відміну від системи Absorption Costing. Величина операційного прибутку залежить при системі Direct Costing від коливань обсягу реалізації. Різниця виникає через те що постійні ОПР при калькулюванні в Direct Costing не поширюються на запаси, на відміну від Absorption Costing.

У табл. 2 вказані головні переваги та недоліки даних систем калькулювання витрат.

Традиційна система управління витратами Absorption Costing, концентруючись виключно на обліковій діяльності, не здатна ефективно виконувати функції планування та контролю, на основі сформованих даних про фактичні витрати не можна приймати ефективні управлінські рішення.

Система управління витратами Direct Costing ефективна при впровадженні на промислових підприємствах із середньо-, крупносерійним і масовим виробництвом при відсутності значних загальногосподарських витрат.

В рамках даної системи відбувається розподіл витрат на змінні і постійні, які цілком орієнтовані на фінансовий результат, при цьому відсутній умовний розподіл постійних витрат, на відміну від системи Absorption Costing.

Таблиця 2

Переваги та недоліки використання на вітчизняних підприємствах систем калькулювання Absorption Costing і Direct Costing

Системи управління витратами	
Absorption Costing	
Direct Costing	
Переваги:	<ul style="list-style-type: none"> – система відповідає вимогам українського законодавства в галузі фінансового обліку та оподаткування; – дані, сформовані в системі, придатні для складання зовнішньої фінансової звітності; – на основі отриманих даних можливо калькулювати повну собівартість продукції і здійснювати процес ціноутворення
Недоліки:	<ul style="list-style-type: none"> – немає відображення реальної поведінки постійних витрат при зміні обсягу випуску, адже постійні витрати повторюють поведінку змінних витрат при їх розподілі; – відсутня можливість планування, аналізу та контролю витрат; – відбувається спотворення значення чистого прибутку при зміні обсягу реалізації і рівня запасів; – не забезпечує точність і об'єктивність оцінки вартості продукції; – неможливе використання даних про повну собівартість для прийняття управлінських рішень
	<ul style="list-style-type: none"> – система придатна для цілей управління, оскільки чітко демонструє поведінку витрат, пов'язаних зі зміною обсягу випуску продукції; – можливе проведення аналізу собівартості продукції різних періодів по змінним витратам, абсолютним і відносним маржа, встановлення зв'язків і пропорцій між витратами і обсягами виробництва; – на основі сформованої інформації можна приймати управлінські рішення про збитковості продукції, про доцільність прийняття додаткового замовлення і т. д.
	<ul style="list-style-type: none"> – складність і умовність поділу витрат на постійні та змінні; – зміщення фокусу уваги на змінні витрати, виключаючи постійні; – дані, сформовані в цій системі, не придатні для складання фінансової звітності та з метою оподаткування

Показники, що отримуються в системі Direct Costing, дозволяють знаходити найбільш вигідні комбінації ціни та обсягу, проводити ефективну цінову політику. Також слід зазначити, що останнім часом спостерігається стійка тенденція зростання питомої ваги постійних витрат, тому підвищуються вимоги до обґрунтованості планування і нормування цих витрат, тоді як система Direct Costing дозволяє зосередити увагу на вирішенні цих питань.

Основною принциповою відмінністю між цими підходами є те, що із загального обсягу виробленої продукції тільки частина реалізується, тобто приносить дохід, а інша частина залишається на складі і чекає своєї черги.

Прихильники системи Absorption Costing стверджують, що при оцінці запасів на складі необхідно враховувати постійні виробничі витрати, оскільки вони необхідні для виробництва продукції. Прихильники ж системи прямих витрат наполягають, що постійні виробничі витрати – це витрати, пов'язані зі здатністю виробляти (сприяти виробництву), а не з випуском конкретних одиниць продукції. Тому їх слід враховувати як витрати конкретного періоду і відразу ж списувати на продукцію, реалізовану в даний час [1, с. 24].

Оцінка запасів готової продукції і НЗП за змінними витратами дозволяє уникнути капіталізації постійних витрат у запасах, що підкреслює «ринкову» сутність системи Direct Costing, її спрямованість на виробництво заради реалізації.

Сучасна система Direct Costing пропонує два варіанти обліку: простий Direct Costing, при якому в складі собівартості враховуються лише прямі змінні витрати; розвинений Direct Costing, при якому в собівартість включаються і прямі змінні, і непрямі змінні загальногосподарські витрати.

Отже, система передбачає Direct Costing калькулювання собівартості запасів готової продукції і НЗП, що включає в себе тільки змінні витрати, а Absorption Costing передбачає калькулювання собівартості запасів готової продукції і НЗП, що включає в себе загальну суму витрат (постійних і змінних).

Застосування тієї чи іншої системи обліку витрат на підприємствах різних галузей економіки встановлюється відповідно до положень з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції. Система управління витратами Absorption Costing актуальна для використання на підприємствах з дослідним, одиничним або дрібносерійним виробництвом при використанні позамовного методу планування та обліку і незначних накладних витратах.

Для забезпечення ефективності діяльності підприємства особливе значення мають правильний і осмислений вибір системи обліку витрат і грамотні управлінські рішення на її основі. Це дозволяє забезпечити контроль за правильним витрачанням сировини, матеріалів, рівнем заробітної плати та іншими витратами, науково обґрунтовану класифікацію витрат і суворе її дотримання в плануванні та обліку. Вибір системи обліку витрат і калькулювання

собівартості продукції необхідно обґрунтувати відповідно до особливостей організації і технології виробництва після проведення глибокого і всебічного аналізу витрат.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Голов С. Ф. Управлінський облік. Харків : Фактор, 2009. 784 с. 2. Лабунська С. В. Підходи до ідентифікації та оцінки витрат та активів в ході інноваційної діяльності підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. № 22. С. 22–30. 3. Янчева Л. М., Шталь Т. В., Ільченко М. О. Методичні підходи до організації бухгалтерського обліку витрат виробництва та обігу на підприємствах ресторанного господарства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. № 2. С. 11–17. 4. Семенюк Л. В. Облік та аналіз витрат у системі управління продуктом закладів ресторанного господарства. *Бізнес Інформ*. 2015. № 9. С. 261–265. 5. Безкоровайна Л. В. Проблеми бухгалтерського обліку виробничих запасів та напрямки його вдосконалення. *Економіка. Управління. Інновації*. 2016. № 4(19). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis/. 6. Савчук В. И. Direct Costing или полная себестоимость? *Финансовый Директор*. 2012. № 15. С. 21–25. 7. Карпова Т. П. Управлінський облік : підручник. М. : ЮНІТІ-ДАНА, 2004. 351 с. 8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : затв. Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. URL: <http://nibu.factor.ua/info/instrbuh>. 9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 із наступними змінами та доповненнями. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРСОНАЛУ

УДК 331.1

Гаврилюк Ю. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти аналізування факторів впливу на формування професійно-кваліфікаційного потенціалу персоналу підприємства, визначається їхня важливість у моделюванні ефективної трудової діяльності з огляду на важливість впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на формування професійно-кваліфікаційного потенціалу.

Ключові слова: професійно-кваліфікаційний потенціал, людський потенціал, культура управління, мотиваційне управління.

Аннотация. Рассмотрены теоретические и практические аспекты анализа факторов влияния на формирование профессионально-квалификационного потенциала персонала предприятия, определяется их важность в моделировании эффективной трудовой деятельности с учетом важности влияния внешних и внутренних факторов на формирование профессионально-квалификационного потенциала.

Ключевые слова: профессионально-квалификационный потенциал, человеческий потенциал, культура управления, мотивационное управление.

Annotation. Theoretical and practical aspects of the analysis of factors influencing the formation of the professional qualification potential of the personnel of an enterprise are considered, their importance in modeling effective work activ-

ity is determined taking into account the importance of the influence of external and internal factors on the formation of the professional qualification potential.

Keywords: vocational qualification potential, human potential, management culture, motivational management.

Кожен керівник колективу бажає знати, чи є віддача від співробітника максимально можливою і наскільки він реалізує свої здібності, чи доцільно вкладати в його розвиток і як це відіб'ється на розвитку підприємства. Проблемним у зв'язку з цим постає питання управління розвитком людського потенціалу і ефективності його використання.

Прямих і прозорих інструментів для відповіді на ці питання не існує, оскільки людський фактор характеризується наступними особливостями: він суб'єктивний, важко передбачуваний, погано піддається формалізації, непрозорий, багатобразний у своїх потребах, непостійний у своїх проявах і неповторюваний на кожному ієрархічному рівні [1].

Незважаючи на складність поставленого завдання, його рішення можна розбити на два основні етапи: вимір і аналіз людського потенціалу; управління розвитком людського потенціалу і підвищення ефективності його використання. Змінюється концепція відносин між працівником і компанією: все частіше людина обирає відповідну йому організацію, а не навпаки. Як наслідок, підприємства починають конкурувати між собою насамперед не за долю на ринку, а за співробітників, чий потенціал, зокрема професійно-кваліфікаційний, забезпечить їм успіх у майбутньому. Професійні і особові компетенції співробітників визначають сьогодні запас міцності для функціонування компанії [1].

С. Каверін указує на те, що саме «вільна» людина здатна максимально реалізувати свій потенціал в роботі, забезпечуючи тим самим досягнення головної мети керівника підприємства – отримання максимальної віддачі від кожного співробітника. Водночас «вільна» людина здатна отримувати максимальне задоволення від роботи, оскільки в процес її діяльності включені такі компоненти, як ініціатива, відповідальність, лідерство, володіння інформацією, самостійне ухвалення рішень. Прояв цих компонентів, а також здібностей людини повною мірою можливий лише при високій лояльності і прихильності його компанії [1].

Унікальне професійне ядро кадрового потенціалу – така основна конкурентна перевага будь-якої компанії, що прагне зміцнити свої позиції на глобальних ринках. У ХХІ ст. ця максима знайшла силу непорушного закону для успішного підприємництва, оскільки пристосуватися до непередбачених і нерідко хаотичних змін у ринковому середовищі може тільки високомобільний, орієнтований на постійний розвиток персонал. Але, у свою чергу, ця обставина різко підвищить вимоги до всієї кадрової роботи в корпораціях.

Інтенсивні зміни в сфері людських ресурсів (у глобальному, регіональному, національному, демографічному, галузевому, корпоративному, професійному та індивідуальному вимірах) набули революційного характеру, і фахівців в галузі кадрового менеджменту очікував радикальний зсув від сформованих професійних рольових стереотипів (адміністратора-бюрократа і управлінця, дотримується реактивного стилю) до принципово нових ролей: стратега, підприємця, маркетолога, адміністратора, партнера, наставника, коуча.

Намітилися на порозі нового тисячоліття зміни в корпоративному управлінні, викликані глобалізацією ринків і структури промисловості, зрушеннями в архітектурі робочих місць і демографії робочої сили, орієнтацією на високі доходи власників, швидкими і безперервними організаційними та технологічними змінами, тобто стратегічними. Вони охоплюють не тільки бізнес в цілому, але й організацію кадрової роботи в корпораціях [2, 3].

Становлення професійно-кваліфікаційного потенціалу залежить від багатьох факторів, які пов'язані між собою в складну систему. І для його вдосконалення необхідне всебічне вирішення питань виробництва і розподілу товарів і послуг, одночасно з урегулюванням питання формування і використання творчих здібностей й можливостей людини [4].

Систему факторів, що впливають на рівень професійно-кваліфікаційного потенціалу персоналу, представлено на рис. 1.

На розвиток професійно-кваліфікаційного потенціалу впливають як генетичний чинник та такі індивідуальні особливості людини, як працелюбність, наявність мети і життєвих цінностей, так і ті здібності, які людина розвиває протягом свого життя і трудової діяльності.

Загалом можна виокремити різні аспекти специфічності професійно-кваліфікаційного потенціалу:

- специфічність, пов'язана з певними неповторними природними задатками, здатностями, що не відтворюються масово;
- специфічність, пов'язана з освітою, виробничим досвідом, цеховим характером отриманих навичок, активним спілкуванням із закордонними професіоналами;
- специфічність, зумовлена місцем проживання працівника;

- специфічність людського капіталу в часі. Знання та навички фахівця іноді є необхідними лише у певний момент часу. Це обмежує інтерес потенційних інвесторів в отриманні відповідних знань і обумовлює обмеженість кількості фахівців відповідного профілю;
- специфічність, обумовлена роботою фахівця під певним брендом.

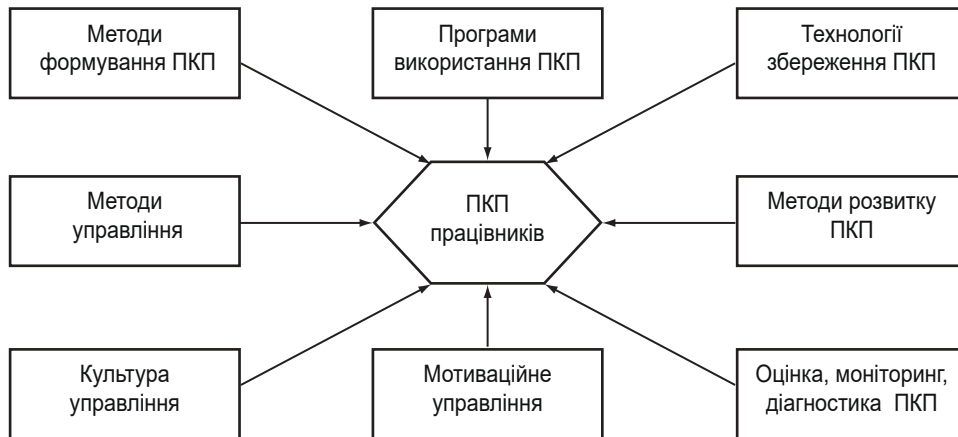

Рис. 1. Система факторів, що впливають на рівень професійно-кваліфікаційного потенціалу персоналу

Оцінка професійно-кваліфікаційного потенціалу досить складна, оскільки дана категорія має цілісний інтеграційний характер. В ньому наявна антропологічна складова, яка відображає єдність у людині соціального і біологічного, суспільного й індивідуального.

Професійно-кваліфікаційний потенціал займає пасивну форму. В зарубіжну практику для характеристики перехідної форми трудового потенціалу з пасивної фази в активну введено поняття «людський капітал», коли людина реалізує свої сукупні продуктивні здібності (здоров'я, знання, навички, мотивації до праці та ін.), що природно їй притаманні та нагромаджені самостійно або розвинуті внаслідок інвестування [5].

Вітчизняний бізнес змушений функціонувати в надскладному середовищі, що комбінує ознаки всіх моделей суспільства. Зростає необхідність освоєння працівниками системи менеджменту підприємства технологій подолання критичних точок управління персоналом. Однією з таких критичних точок є розвиток професійно-кваліфікаційного потенціалу персоналу. Насичення робочих місць інтелектуальними співробітниками вимагає істотних змін інструментів впорядкування їхньої трудової активності. Вищій школі для забезпечення відповідності випускників вимогам ринку необхідний не перехід до компетентісної парадигми підготовки студентів, а вмiле доповнення стандартної знанневої парадигми її положеннями. Дослідження ринку праці показують необхідність підвищення питомої ваги в навчальних планах дисциплін гуманітарного циклу, розвиток у студентів здатності оперативно виконувати наукові дослідження і орієнтуватися на культурадигму як методологічну основу мінімізації опору колективу впровадженню інновацій в роботу.

Багато вчених вивчають кадровий потенціал сучасних підприємств, але, по-перше, при цьому не позиціонують його в полі споріднених категорій, по-друге, не завжди розглядають його на рівні окремого працівника, звертаючи увагу на його трудовий менталітет, залишають поза увагою професійно-кваліфікаційний потенціал. Навіть при дослідженні структурно-інноваційних перетворень не вивчаються освітні умови формування цього потенціалу. Ці та інші актуальні аспекти дослідження трудового потенціалу склали основу формулювання задач дослідження в магістерському проєкті.

Відсутність наукової парадигми дослідження професійно-кваліфікаційного потенціалу персоналу виробничої організації вимагає уважного ставлення до створення його теоретичної основи на рівні феноменологічного етапу. В цьому випадку рекомендується звернути увагу на образ світу.

В умовах відсутності конструктивної парадигми необхідно сформулювати гіпотези дослідження і створити його термінологічне забезпечення. При цьому важливим моментом є не стільки уточнення змісту та сутності окремих понять і категорій, якими доцільно користуватися при аналізі предмету дослідження, скільки створення системи тих понять і категорій, які відображають смисл поставлених проблем і результатів їх вирішення, принципів і методів його реалізації.

Унікальний професійний осередок кадрового потенціалу перетворюється в основну конкурентну перевагу будь-якої компанії, яка прагне зміцнити свої позиції на глобальних ринках. Його формування залежить від багатьох факторів, які пов'язані між собою в складну систему.

Література: 1. Бистров А. Персонал як фактор інноваційного розвитку підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2010. № 12(154). С. 240–244. 2. Управление персоналом : учебник для вузов /под ред. Т. Ю. Базарова, Б. Л. Еремина. М : ЮНИТИ, 2006. 560 с. 3. Ермоленко О. А., Ермоленко О. О. Складові трудового потенціалу підприємства та можливість впливу на них. *Управління розвитком*. 2010. № 3 (79). С. 93–94. 4. Грیشнова О., Тертична Л. Економічна природа й значення категорії людський капітал. *Україна: аспекти праці*. 2003. № 7. С. 33–37. 5. Кір'ян Т. Людський капітал в історії економічної думки. *Економіка України*. 2008. № 9. С. 64–73.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО ІНСПЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ

УДК 35.078.3:37.091(477)

Гаврилюк Ю. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки та права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто державне інспектування навчальних закладів в Україні. Враховано останні зміни національної законодавчої системи у сфері перевірки навчальних закладів. Проаналізовано подальші дії уряду в сфері державного інспектування навчальних закладів.

Ключові слова: державна служба якості освіти, інспекція, державний орган, навчальний заклад.

Аннотация. В статье рассмотрено государственное инспектирование учебных заведений в Украине. Учтены последние изменения национальной законодательной системы в сфере проверки учебных заведений. Проанализированы дальнейшие действия правительства в сфере государственного инспектирования учебных заведений.

Ключевые слова: государственная служба качества образования, инспекция, государственный орган, учебное заведение.

Annotation. The article discusses the state inspection of educational institutions in Ukraine. The latest changes in the national legislative system in the field of testing educational institutions are taken into account. Analyzed the further actions of the government in the field of state inspection of educational institutions.

Keywords: State Education Quality Service, inspection, government body, educational institution.

У процесі розвитку будь-якої з країн одним із найважливіших факторів її успіху є високий рівень освіченості населення. Тому система державного управління освітою в Україні слідкує за функціонуванням навчальних закладів, посиленням його дієвості. Інспектування закладів освіти як одна з основних функцій державного управління забезпечує механізм зворотного зв'язку, дає змогу своєчасно реагувати на небажані відхилення від наміченої стратегії з метою досягнення поставлених цілей.

Дане питання досліджували такі науковці, як В. Б. Авер'янова [1], В. К. Колпаков [2], О. Ю. Піддубний [4] і багато інших, але ця тема мало висвітлена у сучасній літературі, особливо після останніх змін у законодавстві.

Мета статті – визначити та проаналізувати теоретичні засади інспектування діяльності навчальних закладів державною інспекцією в контексті вдосконалення державного контролю в системі освіти України.

З урахуванням різноманітності змісту державного управління відбувається формування окремих видів контролю. Залежно від критерію, який є визначальним при класифікації на види, виокремлюють контроль внутрішній

і зовнішній, відомчий (галузевий) і надвідомчий, загальний і спеціальний [1]. Система внутрішнього контролю складається з відомчого (галузевого) та надвідомчого контролю, які безпосередньо залежать від співвідношення централізації й децентралізації у сфері державного управління. Державний контроль у системі освіти здійснюється планово, відповідно до ст. 5 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», що забезпечується шляхом розробки перспективних і поточних планів контролю з визначенням періодичності та черговості форм контролю.

Слово «інспекція» походить від латинського терміна *inspectio*, що означає «огляд розгляд, розслідування, нагляд». Відповідно до ст. 17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. у разі, якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають контрольно-наглядові функції за додержанням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів законодавства, то центральний орган виконавчої влади утворюється як інспекція» [5].

Визначають такі ознаки інспектування:

- 1) оперативність у діях інспекторів, тобто контроль і надання безпосередньої допомоги на місці під час виконання вказівок керівних органів;
- 2) наявність достатніх повноважень інспектора, що дає змогу вирішити організаційні питання на місці без затримки та надлишкового листування, у зв'язку з цим інспектування повинні проводити лише відповідальні працівники зі знаннями та досвідом, котрим надані відповідні повноваження;
- 3) швидке й ефективне усунення виявлених недоліків і досягнення позитивного результату;
- 4) залучення громадськості до роботи з усунення недоліків, виявлених під час інспектування [2].

Інспектування навчальних закладів до 22.03.2018 відбувалося на основі постанови «Про затвердження Порядку державного інспектування навчальних закладів» [4]. Державна інспекція навчальних закладів (ДІНЗ) України здійснювала спеціальний відомчий (галузевий) контроль у системі інших органів державного управління та місцевого самоврядування, а саме: Міністерства освіти і науки України, Міністерства освіти і науки. Періодичність проведення планових перевірок визначається залежно від ступеня ризику від провадження господарської діяльності з надання освітніх послуг. Перевірки проводилися на підставі річних і кварталних планів ДІНЗ, що затверджуються в установленому порядку відповідно до 1 грудня та 25 числа останнього місяця кварталу. Зазначимо, що відповідно до затверджених критеріїв, всі суб'єкти господарювання, які підлягають нагляду (контролю), належали до одного з трьох ступенів ризику (високий, середній та незначний), залежно від якого визначається періодичність проведення планових заходів держнагляду (контролю) (не частіше ніж раз на рік, раз на три роки, раз на п'ять років).

Зазначена вище постанова вже не є дійсною. Згідно з новим Законом «Про освіту» повноваження щодо забезпечення якості освіти мають два органи: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти та Державна служба якості освіти, яка буде формуватися на основі Державної інспекції навчальних закладів [5]. Такі зміни були введені через те, що система інспектування не є ефективним механізмом для забезпечення якості освіти. Очевидним став той факт, що для України потрібна інша система, яка буде не лише контролювати, але і стимулюватиме суб'єкти надання освітніх послуг до постійного підвищення якості освіти й освітньої діяльності; система, яка має інакше реагувати на те, що відбувається в освітньому просторі. Власне, законодавець прийняв запроповану інспекцією і міністерством модель розвитку системи забезпечення якості, що передбачає зокрема і трансформацію державного нагляду (контролю) в Україні. Для нас це є дуже важливим. На сьогодні вже підготовано проект постанови Кабінету Міністрів України про утворення Державної служби якості освіти як центрального органу виконавчої влади шляхом перетворення Державної інспекції навчальних закладів України. Головним завданням у роботі будь-якої інспекції як органу державного нагляду є виявлення порушень і недоліків.

Також законом введено нове поняття – «інституційний аудит». Він проводитиметься в навчальних закладах загальної середньої освіти не частіше ніж 1 раз на 10 років. Державну атестацію навчального закладу, що була раніше основною формою державного нагляду і контролю, скасовано, оскільки вона виявилася неефективною, адже органи управління освітою на місцях виконували нетипові для себе функції. Вони були і представниками засновників закладів освіти, і призначали директорів, учителів, здійснювали фінансовогосподарське управління, методичне обслуговування, і мали проводити ще й зовнішній, незалежний контроль. При цьому підходи зокрема до заходів державного нагляду (контролю) відрізнялися. Тепер інституційний аудит проводитимуть територіальні органи Державної служби якості освіти, а не місцеві органи управління освітою. Це важливо насамперед для забезпечення в усіх регіонах країни єдиної державної політики у сфері освіти. Законом уведено також поняття акредитації освітніх програм у загальній середній освіті, якого до цього не було.

Отже, відбулися досить значні зміни у законодавстві з приводу проведення державних інспекцій навчальних закладів. Узагальнену інформацію наведено у табл. 1.

Порівняльна таблиця змін у державному інспектуванні навчальних закладів від 22.03.2018

Ознака	Інспектування навчальних закладів на основі постанови «Про затвердження Порядку державного інспектування навчальних закладів»	Інспектування навчальних закладів після визнання недійсною постанови «Про затвердження Порядку державного інспектування навчальних закладів»
Орган, що проводить інспектування	Державна інспекція навчальних закладів (ДІНЗ) України	Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти та Державна служба якості освіти, яка буде формуватися на основі Державної інспекції навчальних закладів
Періодичність проведення планових перевірок	Залежно від того, як визначається періодичність проведення планових заходів держнагляду (контролю) (не частіше ніж раз на рік, раз на три роки, раз на п'ять років)	Раз на 10 років
Виконавці заходів державного нагляду (контролю)	Місцеві органи управління освітою	Територіальні органи Державної служби якості освіти
Головне завдання роботи інспекції	Виявлення порушень і недоліків	Виявлення порушень і недоліків, але з орієнтиром на стандарти зовнішнього забезпечення якості освіти
Вид контролю закладу	Державна атестація навчального закладу	Інституційний аудит

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Авер'янова В. Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. Київ : Факт, 2008. 384 с. 2. Колпаков В. К. Адміністративне право України. URL: <http://www.yuricom.com/files/content/Kolpakov-Admin-Vidprov.pdf>. 3. Про затвердження Порядку державного інспектування навчальних закладів : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.05.2012 р. № 353 (втратила чинність на підставі Постанови Кабінету Міністрів України № 168 від 14.03.2018). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/353-2012-%D0%BF>. 4. Піддубний О. Ю. Основні поняття і категорії законодавчого регулювання правовідносин у сфері біотехнологій // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2013. Вип. 6-2(2). С. 59–62. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-2\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-2(2)_17). 5. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 01.01.2019 № 3166-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>. 6. Державної інспекція навчальних закладів в Україні : офіц. сайт. URL: <http://dinz.gov.ua/index.php/uk-ua/interv-ju/421-na-zminu-dinz-pryude-sluzhba-yakosti>.

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

УДК 658.15 (045)

Глухова Т. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто сутність фінансової стратегії та її значення в діяльності підприємства. Основна увага приділяється етапам, на базі яких необхідно проводити розробку та реалізацію фінансової стратегії підприємства.

Ключові слова: фінансова стратегія, конкурентоспроможність, етапи розробки фінансової стратегії, потенціал підприємства, стратегічний менеджмент.

Аннотация. В статье рассмотрена сущность финансовой стратегии и выделены ее основные задачи. Главное внимание уделяется этапам, на основе которых необходимо проводить разработку и реализацию финансовой стратегии предприятия.

Ключевые слова: финансовая стратегия, конкурентоспособность, этапы разработки финансовой стратегии, потенциал предприятия, стратегический менеджмент.

Annotation. The article considers the essence of financial strategy and highlights its main tasks. The focus is on the stages on the basis of which it is necessary to develop and implement the financial strategy of the enterprise.

Keywords: financial strategy, competitiveness, stages of development of financial strategy, enterprise potential, strategic management.

В сучасних умовах господарювання ефективність діяльності економічних суб'єктів значною мірою визначається їх фінансовою стратегією. Динаміка економічних процесів, загострення ринкової конкуренції суттєво знижують ефективність розроблених бізнес-планів, які не містять в собі гнучкого механізму реагування на постійні зміни економічного середовища. Зважаючи на це, актуальним питанням є більш поглиблене дослідження процесу розробки та реалізації фінансової стратегії підприємства. Наразі існує багато підходів до формування фінансової стратегії, але вони не систематизовані і по-різному трактуються, тому потребують подальшого дослідження та деталізації.

Деякі з підходів розглянуті такими науковцями, як М. М. Бердар, Ю. В. Лукіна, П. М. Макаренко, О. Я. Савко, Н. А. Хрущ [1–5] та іншими. Але такі підходи до формування фінансової стратегії зазвичай дуже різняться між собою і включають різні етапи, які не завжди відповідають один одному, що не дає змоги представити їх у відповідному взаємозв'язку. Саме упорядкована система етапів процесу розробки та впровадження фінансової стратегії підприємств потребує більш поглибленого дослідження.

Метою статті є узагальнення основних етапів розробки та реалізації фінансової стратегії підприємства.

Фінансова стратегія як одна з функціональних стратегій підприємства визначає основний вектор функціонування підприємства та відображає найголовніші аспекти фінансової діяльності: оптимізацію доходів і витрат, формування собівартості продукції та отримання прибутку, поліпшення фінансових показників діяльності підприємства.

В сучасній зарубіжній та українській літературі можна зустріти різні підходи до трактування поняття «фінансова стратегія». Проаналізувавши різні точки зору авторів, які розглядають фінансову стратегію, доцільно сформулювати узагальнений варіант її трактування. Отже, фінансова стратегія – це послідовність дій ефективного залучення та використання фінансових ресурсів підприємства, яка спрямована на досягнення фінансової мети та розрахована на довгострокову перспективу.

Фінансова стратегія займає ключові позиції в загальній стратегії підприємства. Її основною метою є надання ресурсів для забезпечення нарощування економічного потенціалу підприємства та максимізації вартості підприємства, а також зростання цінності суб'єкта господарювання для власника.

Узагальнення зарубіжного досвіду та досвіду вітчизняних підприємств дозволяє виокремити наступні етапи формування та реалізації фінансової стратегії [3]:

1. Визначення загального періоду формування фінансової стратегії. Під час розроблення фінансової стратегії визначається період, в межах якого вона може бути реалізована. Оскільки фінансова стратегія є складовою загальної стратегії підприємства, то і строк реалізації має відповідати її часовим межах.

На тривалість періоду формування і реалізації фінансової стратегії впливають також галузева приналежність підприємства, специфіка та масштаби його діяльності, стадія життєвого циклу, кон'юнктура ринку та інші чинники. В нестабільних ринкових умовах розвитку економіки доцільно розробляти фінансову стратегію в середньому на 3 роки.

2. Дослідження факторів зовнішнього фінансового середовища підприємства та його кон'юнктури. На даному етапі також розробляється прогноз майбутнього впливу цих факторів і зміни, до яких вони можуть привести. Кон'юнктура ринку визначається за допомогою наступних факторів:

- 1) курсу валют, з якими працює підприємство при веденні зовнішньоекономічної діяльності;
- 2) індексу динаміки цін на фондовому ринку;
- 3) зміни цін попиту і пропозиції основних фондових інструментів;
- 4) кредитної і депозитної ставки державних банків.

3. Комплексна оцінка стратегічної фінансової позиції підприємства. На цьому етапі повинна бути отримана повна інформація про основні фінансові показники та параметри діяльності підприємства, можливості та обмеження розвитку його діяльності. Також має бути досліджено та проаналізовано рівень стратегічного мислення власників, керівників та фінансових менеджерів підприємства, їх обізнаність щодо аналізу, планування і контролю на підприємстві.

4. Формування стратегічних цілей фінансової діяльності підприємства. Основною метою діяльності будь-якого підприємства є максимізація прибутку та збільшення його вартості. Саме фінансова стратегія спрямована на забезпечення такої цілі завдяки розробці конкретних завдань. Стратегічні цілі необхідно формулювати з огляду на особливості функціонування підприємства та його взаємодію із зовнішнім середовищем. При цьому мають бути заплановані цільові стратегічні нормативи, які підприємство прагнучиме досягти.

5. Розробка цільових стратегічних нормативів фінансової діяльності. Даний етап є одним із найважливіших етапів розробки фінансової стратегії та забезпечує виокремлення основних показників, за якими буде оцінюватися обрана стратегія. Ці характеристики повинні узгоджуватися з параметрами загальної стратегії та розроблятися в часових межах, які їй притаманні. Також потрібна внутрішня узгодженість стратегічних нормативів у межах фінансової стратегії, за що відповідає внутрішня синхронізація.

6. Прийняття основних стратегічних фінансових рішень. На цьому етапі насамперед визначаються особи, відповідальні за виконання фінансової стратегії, визначаються їхні права та обов'язки, а також розробляється система стимулювання робітників згідно з їхнім вкладом у підвищення ефективності діяльності підприємства.

Після цього визначаються стратегічні напрями розвитку підприємства, його фінансова політика, формуються альтернативні варіанти підходів до реалізації поставлених цілей і завдань, здійснюється їх оцінка та відбір.

Найвідповідальнішим аспектом під час формування фінансової стратегії підприємства є розробка саме фінансової політики підприємства, яка є формою реалізації фінансової стратегії підприємства в розрізі найважливіших аспектів фінансової діяльності на окремих етапах її реалізації.

7. Оцінка ефективності розробленої фінансової стратегії. Така оцінка проводиться в більшості випадків на основі прогнозованих значень фінансових показників, а також за системою наступних спеціальних критеріїв:

- 1) адекватна реакція фінансової стратегії підприємства на зміни зовнішнього фінансового середовища;
- 2) повна узгодженість фінансової стратегії із загальною та іншими функціональними стратегіями за часом виконання, цілями, завданнями та етапами;
- 3) можливість реалізації фінансової стратегії повною мірою, що значно залежить від потенціалу підприємства щодо формування власних фінансових ресурсів і рівня кваліфікації фінансових менеджерів і відповідальних осіб за впровадження фінансової стратегії;
- 4) установа межі рівня ризику, яка не може перевищуватися через зміни в зовнішньому оточенні, оскільки вони мають бути враховані ще під час розробки фінансової стратегії;
- 5) результативність розробленої фінансової стратегії, яка оцінюється на основі прогнозних розрахунків основних фінансових коефіцієнтів. Оцінюються також і нефінансові показники, а саме: ділова репутація підприємства, рівень стратегічного менеджменту та управління, ефективність діяльності персоналу тощо.

8. Забезпечення реалізації фінансової стратегії. На цьому етапі формуються і реалізуються нові стратегічні заходи, обумовлені непередбаченими змінами факторів зовнішнього фінансового середовища та недоліками, які були виявлені в процесі оцінки фінансової стратегії підприємства.

9. Організація контролю за реалізацією фінансової стратегії підприємства. Цей процес здійснюється засобами фінансового контролю та розкриває хід реалізації основних стратегічних нормативів фінансової діяльності підприємства. Контроль за реалізацією фінансової стратегії забезпечує перевірку надходження доходів, економне і раціональне їх використання.

Вищенаведена послідовність основних етапів процесу розробки фінансової стратегії підприємства може бути уточнена і деталізована з урахуванням особливостей фінансової діяльності підприємства, специфіки і масштабів його функціонування і рівня стратегічного мислення відповідальних осіб за розробку та запровадження фінансової стратегії.

Підсумовуючи все вищевикладене, можна дійти висновку, що фінансова стратегія є основою управління фінансами підприємства і без її належного формування суб'єкту господарювання дуже складно оминати фінансові проблеми під час здійснення виробничо-господарської діяльності в сучасному конкурентному ринковому середовищі.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лісна І. Ф.

Література: 1. Бердар М. М. Фінансова стратегія стійкого розвитку підприємства і підходи до її обґрунтування. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2014. № 9. С. 52–55. 2. Лукіна Ю. В. Формування та реалізація стратегії управління фінансами підприємства. *Фінанси України*. 2008. № 3. С. 113–117. 3. Макаренко П. М., Аранчій В. І., Зоря О. П., Лашко Ю. П. Формування фінансової стратегії підприємства та її значення у конкурентному ринковому середовищі. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2014. № 3. С. 1–8. 4. Савко О. Я. Класифікація фінансових стратегій промислових підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 8. С. 79–82. 5. Хрущ Н. А. Механізм формування та реалізації фінансової стратегії в системі управління. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 5. С. 140–142.

ПРОБЛЕМИ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ

УДК 338.1

Гнеушева Т. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В роботі проаналізовано інфляційний процес в Україні, розглянуто чинники, які впливають на розвиток інфляції в країні, та визначено шляхи його подолання.

Ключові слова: інфляція, інфляційний процес, економічне зростання, національна валюта, емісія, фінансова система, перехідна економіка, державний бюджет, дефіцит бюджету.

Аннотация. В работе проанализирован инфляционный процесс в Украине, рассмотрены факторы, влияющие на развитие инфляции в стране, и определены пути его преодоления.

Ключевые слова: инфляция, инфляционный процесс, экономический рост, национальная валюта, эмиссия, финансовая система, переходная экономика, государственный бюджет, дефицит бюджета.

Annotation. The paper analyzes the inflation process in Ukraine, considers the factors affecting the development of inflation in the country, and identifies ways to overcome it.

Keywords: inflation, inflationary process, economic growth, national currency, emission, financial system, transitional economy, state budget, budget deficit.

Дана тема є актуальною, оскільки один із найтяжчих проявів макроекономічної нестабільності для розвитку будь-якої країни – інфляція – є індикатором виникнення в економіці незбалансованості між попитом і пропозиці-

єю, руйнує грошову систему, послаблює національну валюту, підриває можливості фінансування державного бюджету, що має негативний вплив на розвиток економіки країни. Проблема розвитку інфляції посідає одне з основних місць серед найкритичніших і найактуальніших проблем, пов'язаних з економічним розвитком України. Тому виникає необхідність вивчення та дослідження проблеми інфляції в Україні.

Дослідження проблеми інфляції в Україні сьогодні є надзвичайно актуальним. Особлива роль у вивченні цієї проблеми належить працям багатьох українських учених-економістів, а саме: А. Гальчинського, В. Калюжного, В. Лисицького, І. Дорошенка, А. Щербака та інших [1–5]. Кожен із науковців по-різному визначає причини появи цієї проблеми. Наприклад, А. Гальчинський пояснює високий рівень інфляції штучно завищеними доходами населення, а В. Калюжний зазначає, що інфляція, в основі якої лежить зростання сукупного попиту, має монетарний характер.

Явище інфляції відоме вже декілька століть. Інфляція – це знецінення національної грошової одиниці, що виявляється через зростання загального рівня цін у країні. Особливого значення набуває державна політика під час переходу до ринкових форм господарювання в Україні, реалізація якої полягає у досягненні стабілізації макро-економічних параметрів економічного зростання. Значення інфляції виражається у тому, що відбувається процес знецінення національної валюти відносно до послуг, товарів та іноземної валюти, які зберігають постійність своєї купівельної спроможності [1, с. 10].

До найважливіших причин зростання інфляції в Україні сьогодні відносять: надмірну емісію паперових грошей і, як наслідок, збільшення грошової маси [1, с. 11]; перевищення темпів зростання доходів населення щодо темпів зростання промисловості; значне зростання вартості енергоносіїв; нестабільність політичної ситуації в країні; імпорт інфляції з-за кордону [1, с. 12–13]; дефіцит державного бюджету; недосконалість фінансової і податкової систем; монополізація виробництва [5, с. 23].

Однією з головних причин інфляції є високий монополізм, оскільки монополії виступають проти появи на виробництві нових виробників, зменшуючи обсяги виробництва, вони збільшують ціни, отримуючи при цьому надприбутки.

Інфляція виникає через зростання загального рівня сукупних ринкових цін під впливом емісії грошей. Емісійна інфляція виникає внаслідок безпідставного випуску державою до обігу додаткових готівкових чи безготівкових грошей, які не підкріплені додатковим випуском товарної маси. За цих умов зростають видатки державного бюджету на його фінансування, що збільшує дефіцит бюджету і зумовлює потребу в додатковій емісії грошей.

Інфляція в Україні – одна з найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки країни. Розвиток інфляційних процесів являє собою сукупність багатьох взаємопов'язаних чинників: негаразди перехідної економіки, дія зовнішньоекономічних зв'язків, незв'язність економічної політики, помилки державного регулювання економіки тощо [3, с. 3].

Сучасне економіко-політичне становище в Україні дає можливість стверджувати, що саме економічна криза має значний вплив на розвиток інфляції. Існує багато поглядів на причини розвитку інфляції. Інфляцію розглядають як суто грошове явище, викликане порушеннями законів грошового обігу. Досліджують інфляцію і як макро-економічне явище, викликане порушенням пропорцій виробництва і споживання, попиту і пропозиції товарів.

Порушення грошового обігу є основною причиною появи інфляції. Таке становище веде до знецінення грошей, вони «дешевшають», а ціни набувають тенденції до зростання. Тому найважливішим показником інфляції є динаміка індексу цін. Її можна спостерігати в той час, коли центральний банк, який забезпечує національну економіку потрібною кількістю грошей, починає провадити політику наповнення шляхів обігу надлишковою грошовою масою, яка у свою чергу не забезпечується товаром і послугами. Саме тому будь-яка причина, що породжує дефіцит бюджету, може спричинити інфляцію.

Глобальний графік з динамікою зміни індексу інфляції в Україні за останні дев'ять років відображує особливості інфляційного процесу в Україні. З наведених даних у таблиці індексів інфляції (рис. 1) видно, що індекс інфляції у 2015 р. значно перевищив індекси інфляції за минулі роки і сягнув максимального значення – 143,3 %. Останніми роками помітне зниження індексу інфляції, оскільки основне завдання грошово-кредитної політики полягає у сприянні процесу поступового зниження інфляції як підґрунтя для забезпечення досягнення середньострокової інфляційної цілі.

Сьогодні високі темпи інфляції свідчать про те, що економіка України потребує значного фінансового регулювання та підтримки з боку держави, що неминуче спричинить збільшення попиту і цін.

Саме це є свідченням того, що потреба економіки в інфляційній підтримці з боку держави обумовлена нездатністю виробничого потенціалу до функціонування на ринкових засадах самофінансування і потребує додаткових фінансових вливань ззовні. Серед основних причин таких явищ – застарілість основного капіталу, втрата обігового капіталу та невідповідність ринковим умовам структури виробництва.

Розвиток інфляції спричиняє появу негативних наслідків для економіки країни: знецінення заощаджень населення; відставання цін державних підприємств від ринкових; приховану конфіскацію грошових коштів через

податки; прискорену матеріалізацію грошових коштів; перепризначення доходів і багатства; нестійкість та нестачу економічної інформації; падіння реального відсотка; зниження життєвого рівня населення країни; розвиток безробіття [7, с. 164].

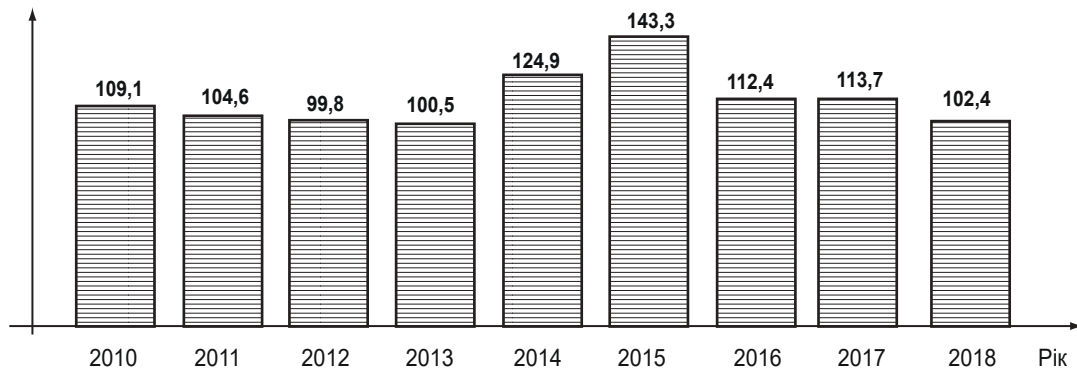

Рис. 1. Індекси інфляції [6]

Вищевикладене свідчить, що важливим компонентом усього комплексу методів державного регулювання економіки в Україні є антиінфляційна політика. На сьогодні існує досить багато різних грошово-кредитних, бюджетних, податкових стабілізаційних заходів, за допомогою яких можна подолати інфляційні процеси.

Визначено наступні шляхи вирішення проблеми інфляції в Україні: збільшення виробництва і насичення ринку товарів; проведення обґрунтованої кредитної, податкової, цінової політики (оптимальне поєднання ринкових механізмів і методів державного регулювання); обмеження емісії грошей; стимулювання та нагромадження інвестицій; збільшення безготівкового обігу; формування конкурентного середовища; скорочення дефіциту державного бюджету.

Отже, розвиток інфляції завдає серйозної шкоди економіці України. Основним завданням економічної політики в Україні є розробка антиінфляційної політики, яка призначена убезпечити країну від впливу інфляційних процесів. Ефективна антиінфляційна політика має бути побудована так, щоб зміцнити механізми ринкової системи та обумовити природне уповільнення зростання цін. Лише за такої умови змінюється поведінка споживачів і долаються в ній інфляційні мотиви. Налагодження фінансової політики в Україні дає змогу подолати негативні інфляційні процеси в економіці – падіння рівня виробництва, знецінення грошей, дефіцит держбюджету, – що забезпечує передумови для подальшого економічного росту.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Дорошенко І. В. Розвиток інфляційних процесів та їх глобалізаційна складова. *Міжнародні фінанси*. 2008. № 6. С. 10–16. 2. Щербак А. Як приборкати інфляцію в Україні? *Економіст*. 2008. № 9. С. 43–45. 3. Гальчинський А. Стабілізація гривні: проблеми та перспективи. *Вісник НБУ*. 2002. № 7. С. 9–13. 4. Левченко З. Інфляція зростає – що робити? *Цінні папери України*. 2008. № 11. С. 22–23. 5. Калюжний В. Механізм розвитку та протидії інфляції в Україні. *Економіст*. 2008. № 6. С. 16–22. 6. Лисицький В. Інфляція – невмируща проблема економіки. *Персонал Плюс*. 2007. № 44 (247). 7. Индекс инфляции. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/>. 8. Лічмаровська А. В. Розвиток інфляції в Україні в сучасний період. *Наукові доробки молоді – вирішенню проблеми європейської інтеграції* : зб. наук. ст. 2008. С. 162–164.

АНТИКРИЗОВІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОРПОРАЦІЄЮ

УДК 338.43:658

Гребенюк Т. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено можливості вдосконалення стратегічного управління корпорацією в кризових умовах. Визначено особливості підходів до здійснення антикризового стратегічного управління. Запропоновано критерії, інструменти та заходи щодо підвищення ефективності стратегічного управління корпорацією в умовах кризи.

Ключові слова: стратегія підприємства, антикризове управління, сценарний підхід, моніторинг, критерії ефективності.

Аннотация. Исследованы возможности совершенствования стратегического управления корпорацией в кризисных условиях. Определены особенности подходов к осуществлению антикризисного стратегического управления. Предложены критерии, инструменты и меры по повышению эффективности стратегического управления корпорацией в условиях кризиса.

Ключевые слова: стратегия предприятия, антикризисное управление, сценарный подход, мониторинг, критерии эффективности.

Annotation. The possibilities of improving the strategic management of the corporation in crisis conditions are investigated. The features of approaches to the implementation of anti-crisis strategic management are determined. Criteria, tools and measures to improve the effectiveness of corporate strategic management in a crisis are proposed.

Keywords: enterprise strategy, crisis management, scenario approach, monitoring, performance criteria.

Експерти міжнародного валютного фонду попереджають, що світ чекає нова фінансово-економічна криза і насамперед вона вплине на транснаціональні сировинні корпорації. Дане припущення базується на ситуації з вугіллям, залізними рудами та іншими сировинними копалинами [1]. Відповідно, надалі криза у видобутку сировини дуже швидко може охопити переробні галузі, внаслідок занепаду яких постраждають сфери технологій та послуг. Тому саме зараз для корпорацій є актуальним опрацювання стратегії антикризового управління підприємствами, щоб адекватно, ефективно і вчасно реагувати на зміни.

Дослідженням впливу стратегій на ефективну діяльність підприємства займалися такі вчені, як: Л. Греттон [2], М. Кірнен [3], А. Чернова [4] та інші. Значну увагу в сучасних дослідженнях приділяли різним аспектам антикризового управління В. Захаров [5], Г. Юн [6]. Т. Гринько [7]. Проте залишаються недостатньо дослідженими питання підвищення ефективності процесу стратегічного управління в аспектах стратегічного планування антикризової діяльності, вони потребують подальшого уточнення.

Метою статті є визначення можливостей удосконалення процесу стратегічного управління корпораціями в ситуаціях кризи, що дозволить поліпшити їх адаптаційні можливості та зміцнити конкурентні позиції.

Якщо розглядати стратегію як економічну категорію, то в загальному розумінні це – «орієнтований на довгострокову перспективу певний напрям розвитку підприємства, що охоплює всі аспекти його внутрішнього і зовнішнього середовища, яке служить для досягнення поставлених цілей» [3, с. 28]. Стратегія підприємства визначається відповідно до його місії та базується на розумінні особливостей внутрішнього та зовнішнього середовища. Формування ефективної стратегії (чи стратегічного набору) можливе на основі достовірних прогнозів та визначенні тенденцій, що характеризують економічні процеси. Втім, за часів кризи стратегічне планування значно втрачає сенс та ефективність, оскільки тенденції, що були притаманні економічним процесам, вже не можуть бути основою для планування, а провідною рисою економічних процесів стає нестабільність [4].

Криза – це негативна зміна, глибока та часто неочікувана, проте водночас така, що відкриває нові можливості для розвитку [5, с. 6]. Отже, управління ускладнюється внаслідок дії декількох чинників: неможливості надалі спиратися на попередні прогнози і тенденції; неможливості передбачити момент, коли попередні прогнози і тенденції втратять свою прогностичну здатність; обмеженості вільних ресурсів (внаслідок погіршення економічних показників); обмеженості часу на адаптацію до змін.

Як зазначає Г. Б. Юн, сутністю антикризового управління є розробка та реалізація найбільш раціонального новаторського варіанту виходу підприємства із кризового стану [6, с. 74].

Пошук шляхів виходу з економічної кризи безпосередньо пов'язаний з усуненням причин, що зумовили її виникнення [3–4]. При цьому зазвичай проводиться ретельний аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища бізнесу, виокремлюються ті компоненти, які дійсно мають значення для організації, проводиться збір і відстеження інформації по кожному компоненту і на основі оцінки реального стану підприємства з'ясовуються причини кризового стану [5]. Одним із аспектів антикризового управління є правильний вибір стратегії підприємства.

Існує декілька підходів до класифікації антикризових стратегій. У найбільш загальному розумінні до таких відносять стратегії відновлення, повороту та виходу [4].

Стратегія відновлення застосовується в ситуаціях, коли зусилля компанії спрямовуються на усунення наслідків кризи та приведення організаційних процесів до рівня, що передувало настанню кризи.

Стратегія повороту використовується в ситуаціях, коли для набуття організаційної ефективності необхідні радикальні зміни, що можуть мати на меті суттєве технологічне оновлення або навіть зміну сфери діяльності.

Стратегія виходу є засобом мінімізації втрат, коли продовження господарської діяльності у будь-якій формі вже не дозволяє зробити діяльність рентабельною, і єдиною метою відносно бізнесу може бути лише його припинення шляхом вилучення інвестицій та продажу [4].

Реалізація кожної зі стратегій включає розробку та здійснення заходів за їх функціональними складовими, що також можуть розглядатися в якості антикризових: виробнича, фінансова, кадрова, маркетингова та інші.

Зрозуміло, що використання такого підходу до стратегічного планування є ресурсоемним, адже запровадження будь-якої із зазначених вище стратегій потребуватиме значних змін і реструктуризації великої кількості виробничих та організаційних процесів, що в умовах дефіциту фінансових ресурсів та дефіциту часу здатне значно погіршити стан підприємства та його позиції на ринку.

В ситуації кризи існує проблема швидкої та адекватної відповіді підприємства на зміни, що відбулися у зовнішньому середовищі, зокрема швидкого вибору стратегії дії. Забезпечити мінімальний час відповіді можливо шляхом застосування експрес-методів оцінки стану підприємства та шляхом використання заздалегідь підготованих стратегій антикризового реагування. Сучасним перспективним напрямом антикризового управління вважається сценарний підхід та превентивне антикризове управління.

Так, Т. Гринько зазначає, що превентивне антикризове управління містить низку послідовних етапів:

- побудова тренду найважливішого показника;
- діагностування зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, пошук «перелому»;
- визначення зон ризику та факторів, які мають вирішальний вплив на зміну тренду;
- розробка заходів щодо нейтралізації потенційно можливих кризових факторів;
- ув'язування цих заходів із іншими функціональними заходами;
- контроль упровадження заходів превентивного антикризового управління [7].

Загалом, погоджуючись із логікою такого підходу, слід зробити певні зауваження щодо розстановки пріоритетів. Адекватність відповіді на зміни багато в чому обумовлюється точністю проведеної оцінки стану на підприємстві, а також релевантністю критеріїв кризи, використаних для оцінки. У зв'язку з цим підвищувати ефективність діяльності підприємства в умовах кризи вбачається можливим шляхом використання моніторингу слабких місць підприємства. І навіть якщо неможливо визначити момент настання кризи, то визначити її місце настання є цілком реальним, оскільки погіршення ситуації найбільш вражаючою дією впливає саме на точки процесів, які не мають адапційного потенціалу.

Діяльність корпорацій дуже складно звести до одного найважливішого показника. В багатьох випадках це й зовсім не можливо. Саме тому варто здійснювати моніторинг внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства не за єдиним показником, а за мінімальною сукупністю індикаторів стану. Відповідно, це можуть бути:

- для зовнішнього середовища – темпи розвитку галузі, динаміка розвитку ринку та його насичення, рівень інфляції та безробіття, темпи економічного розвитку країни, митні ставки, податки та нарахування, курс валют;
- для внутрішнього середовища – обсяг готової продукції на складах, чистий прибуток, рентабельність продукції, динаміка продуктивності праці, обсяг впроваджених інновацій/модернізацій.

Для виявлених критичних зон ризику варто розробити антикризові сценарії, що дозволять в короткий термін змінити характер організаційних процесів, які ймовірно втратять ефективність в умовах кризи.

Розробка тактичних і стратегічних планів надзвичайно важлива, оскільки допомагає керівництву сформулювати цілі та задачі на кожен етап розвитку підприємства, розставити пріоритетність, розробити чіткий план дій.

Вибір та реалізація стратегії – цілісний та складний процес, до того ж цей процес є безперервним. Середовище і умови діяльності підприємства постійно змінюються, тому підприємству повсякчас необхідно бути готовим до змін у процесах, що втратили ефективність. Включення антикризових стратегій та сценаріїв антикризового ре-

агування до стратегічного набору корпорації дозволить підприємствам мінімізувати час та ресурси, необхідні для подолання кризи, а отже, підвищить адаптивність стратегічного управління корпораціями.

Використання моніторингу стану проблемних сфер підприємства і завчасна розробка антикризових стратегій у стратегічному управлінні підприємством дозволить скоротити час на прийняття управлінських рішень у момент настання кризи та надасть можливість підвищити адаптаційні можливості корпорацій. На відміну від існуючих підходів, запропоновані зміни спрямовані на мінімізацію витрат щодо аналізу стану підприємства та оптимізацію організаційних процесів шляхом розробки антикризових сценаріїв у точках прояву слабких місць. У подальших дослідженнях доцільно сфокусувати увагу на побудові моделі управління вибором антикризових стратегій та визначенні критичних значень для показників моніторингу стану корпорації.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. МВФ попереджають про нову фінансову кризу. Кореспондент.net. URL: <https://ua.korrespondent.net/business/economics/3868555-u-mvf-poperedzhavit-pro-novu-finansovu-kryzu>. 2. Грэттон Л. Живая стратегия. Как поместить людей в центр решения корпоративных задач. М. : Баланс-клуб, 2018. 288 с. 3. Кирнэн М. Обновляйся или умри! Как создать конкурентоспособную компанию XXI века. СПб. : Крылов, 2004. 384 с. 4. Чернова А. А. Типология и условия применения антикризисных стратегий. *Экономика, статистика и информатика*. 2015. № 1. С. 133–135. 5. Антикризисное управление. Теория и практика / под ред. В. Я. Захарова. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 304 с. 6. Юн Г. Б. Методология антикризисного управления : учеб.-практич. пособ. М. : Дело, 2004. 432 с. 7. Гринько Т. В. Сутність та роль превентивного антикризового управління на промислових підприємствах. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2981>

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

УДК 339

Данник О. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В роботі розглянуто стан інвестиційного клімату України, визначено основні фактори, які впливають на виникнення проблеми іноземного інвестування та запропоновано методи вдосконалення механізму залучення іноземного капіталу в національну економіку.

Ключові слова: інвестиційний клімат, іноземні інвестиції, іноземний капітал, правові гарантії, митні бар'єри, державне регулювання.

Аннотация. В работе рассмотрено состояние инвестиционного климата Украины, определены основные факторы, влияющие на возникновение проблемы иностранного инвестирования, и предложены методы усовершенствования механизма привлечения иностранного капитала в национальную экономику.

Ключевые слова: инвестиционный климат, иностранные инвестиции, иностранный капитал, правовые гарантии, таможенные барьеры, государственное регулирование.

Annotation. The paper reviews the state of Ukraine's investment climate, identifies the main factors affecting the emergence of the problem of foreign investment, and suggests methods for improving the mechanism for attracting foreign capital into the national economy.

Keywords: investment climate, foreign investment, foreign capital, legal guarantees, customs barriers, government regulation.

Ефективне використання іноземного капіталу є одним із найважливіших засобів забезпечення умов виходу з економічної кризи, активізації заходів з макроекономічної стабілізації. Активізація інвестиційного процесу – це один із найнадійніших механізмів соціально-економічних перетворень у державі. Саме тому дослідження проблем залучення іноземних інвестицій в національну економіку є актуальною темою сьогодення.

Дослідження проблеми залучення іноземного капіталу в національну економіку приділяли увагу такі вчені, як: В. Марцін, І. Соломко, В. Худавердієва, С. Шосталь, А. Бутняров, М. Діба та багато інших. Ці дослідження стосуються переважно проблематики інвестиційної привабливості України, загальної динаміки й обсягів надходжень іноземних інвестицій.

Метою даної роботи є основні проблеми інвестиційного клімату України та визначення методів їх подолання.

Впродовж останніх років зростає роль іноземних інвестицій в економічному розвитку України, що обумовлює появу проблеми залучення іноземного капіталу для розвитку національних підприємств.

Центральна роль проблеми іноземних інвестицій в економічному процесі пояснюється насамперед їхніми важливими функціями для економіки держави, а саме: поліпшенням економічного стану, структурних зрушень у народному господарстві, забезпеченням ефективного виробництва технічного прогресу, підвищенням якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях, сприянням зростання обсягів зовнішньої торгівлі, розвитком технологічного процесу тощо. Серед недоліків виокремлюють: збільшення залежності країни від іноземного капіталу; трансферт частини прибутків за кордон; жорстку експлуатацію вітчизняних сировинних ресурсів [1, с. 30]. Характерні ознаки економічної ситуації в Україні, передусім жорстка фінансова політика і неплатежі до бюджету, спричинили гострий дефіцит бюджетного каналу, який впливає на неможливість повного інвестування державних і змішаних підприємств країни. На основі цього фактору виникає необхідність підвищення інвестиційного клімату в Україні [2]. Інвестиційний клімат країни – це сукупність економічних, політично-правових, соціальних та інших факторів, що створюють умови для здійснення інвестиційної діяльності як вітчизняними, так і зарубіжними суб'єктами. Аналізуючи інвестиційне середовище України, слід зазначити, що притік прямих інвестицій в економіку України, за даними Державного комітету статистики України, у 2015 р. склав 3,76 млрд дол., у 2016 р. – 4,406 млрд дол. прямих інвестицій (акціонерного капіталу), що на 17,1 % перевищує показник за 2015 р. При цьому НБУ зазначив, що приплив іноземних інвестицій в економіку України в 2017 р. становив 2,307 млрд дол., що на 29,4 % нижче за аналогічний показник за 2016 р. Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на 1 жовтня 2017 р. становив 39,720 млрд дол., що на 2,216 млрд дол., або на 5,9 %, більше за показник на початок року на рівні 37,504 млрд дол. Згідно з наведеними даними, ключовим інвестором залишається Кіпр із обсягом вкладень за період на рівні 464,6 млн дол. Найбільші обсяги прямих інвестицій були спрямовані в промисловість – 464,4 млн дол., фінансову і страхову діяльність – 248,8 млн дол. Також повідомляється, що обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) підприємств – резидентів України в економіку країн світу за 9 місяців становив 10,2 млн дол. [3].

Як бачимо з діаграми (рис. 1), Україна потенційно може бути однією з провідних країн із залучення іноземних інвестицій, на що вказує зростаючий темп об'єму прямих іноземних інвестицій, починаючи з 2002 р., проте цьому перешкоджає низка причин, що гальмують приплив іноземного капіталу в розвиток національних підприємств та в економіку країни загалом (показники 2014, 2015, 2016 рр. не мають стабільної тенденції до зростання/падіння) [3]. Одним із факторів, що в першу чергу спричиняє інвестиційну непривабливість економіки, є нестабільність правового середовища в Україні, де центральне місце посідає низька дієздатність механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів та захисту їхніх інтересів. Прикладом може слугувати Закон України «Про режим іноземного інвестування», в якому надаються переваги іноземному походженню саме інвестора, а не капіталу. За цими показниками Україна суттєво відстає від країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). За розкриттям інформації та рівнем захищеності прав власності Україна серед 70 найбільших країн світу посідає 58 місце і поступається всім країнам ЦСЄ [1, с. 31]. Більш того, сьогодні особливо гостро постають такі питання, як: бюрократичні бар'єри, відсутність правового забезпечення кредитування, страхування ризиків, жорстка податкова система тощо. До недосконалих характеристик правового середовища відносять перешкоди адміністративно-правового характеру: нестабільність, суперечливість, заплутаність підзаконних актів, бюрократизм та корупцію, неврегульованість системи захисту прав власності, слабкість судової системи. Крім того, однією з головних причин, які стримують іноземних інвесторів, є нестабільність політичної ситуації в Україні, що спостерігається в коливанні політичного курсу держави та умов введення бізнесу. Особливо цей фактор важливий для ТНК з Німеччини, США, Великобританії, які не тільки ведуть свою господарську діяльність, але певним чином відображають політичну позицію найвпливовіших країн [4; с. 174]. Нерівномірний розподіл податкового тиску між легально працюючими суб'єктами господарювання на тлі існування величезного «тіньового» сектора еконо-

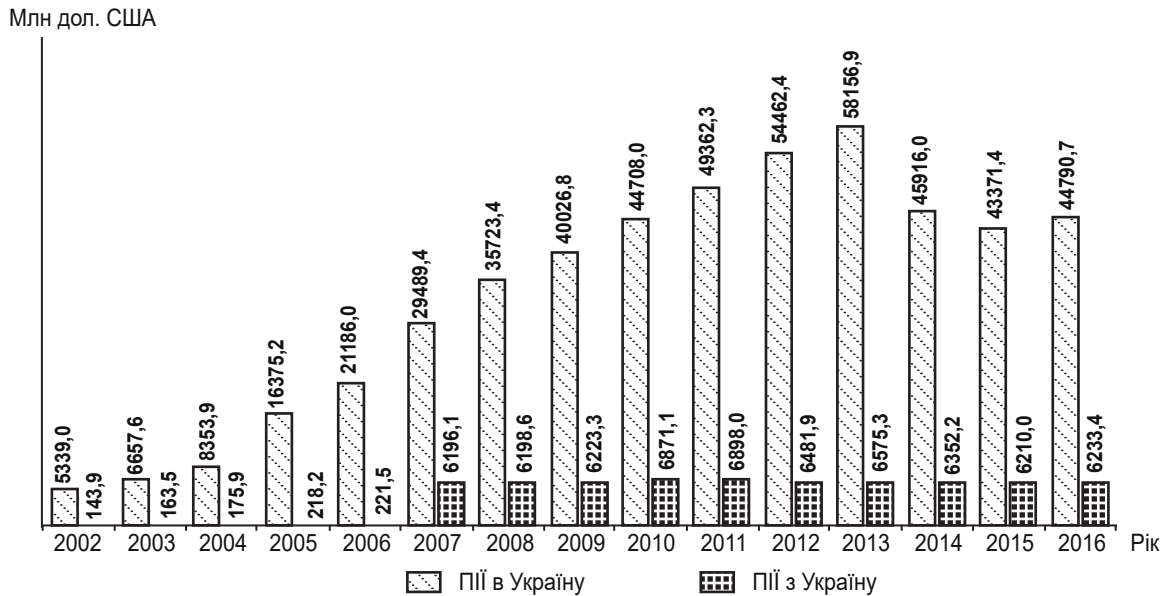

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол. США [3]

міки є також потужним фактором стримування іноземних інвестицій в Україну. Невідповідність податкової та бухгалтерської систем міжнародним стандартам спричинила велику кількість непорозумінь іноземних інвесторів з українськими партнерами в процесі їх спільної діяльності; невизнання сертифікатів ЄС значно ускладнює й уповільнює рух імпортованої продукції. Податки та мито на ввезення при надходженнях іноземних інвестицій є наразі надто високими, а це позбавляє державу конкурентних переваг. Надвисокий рівень інфляції України, який має зростаючу динаміку (табл. 1), також стає перешкодою для залучення іноземних інвестицій, обумовлюючи низький рівень життя з низькими можливостями надавання житлових, побутових, транспортних послуг, гарантування особистої безпеки іноземців на території України [5]. Іншим чинником є недосконалість галузевої та інституційної інфраструктури країни, що спричиняє високий рівень питомих витрат виробництва, за яким Україна сьогодні неконкурентоспроможна порівняно з іншими країнами Центральної та Східної Європи. Мережа автомобільних доріг і залізниць, системи енерго- та водопостачання, зв'язку тощо потребують в Україні суттєвого вдосконалення. Перелічені чинники роблять вигіднішим імпорт в Україну порівняно з вкладанням капіталу в організацію внутрішнього виробництва. Саме це й пояснює домінування оволодіння ринками перед мотивами інвестування в українську економіку. Це, перш за все, свідчить про те, що інституційний механізм регулювання іноземних інвестицій в Україні потребує вдосконалення організаційної структури державних інститутів та їх повноважень щодо регулювання та контролю.

Таблиця 1

Таблиця індексів інфляції України за 2012–2018 рр. [5]

2012	100,2	100,2	100,0	99,7	99,7	99,8	99,7	100,1	100,0	99,9	100,2	99,8
2013	100,2	99,9	100,0	100,1	100,0	99,9	99,3	100,0	100,4	100,2	100,5	100,5
2014	100,2	100,6	103,3	103,8	101,0	100,4	100,8	102,9	102,4	101,9	103,0	124,9
2015	103,1	105,3	114,0	102,2	100,4	99,0	99,2	102,3	98,7	102,0	100,7	143,3
2016	100,9	99,6	103,5	100,1	99,8	99,9	99,7	101,8	102,8	101,8	100,9	112,4
2017	101,1	101,0	100,9	101,3	101,6	100,2	99,9	102,0	101,2	100,9	101,0	113,7
2018	101,5	100,9										103,5

Аналізуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що вирішення проблеми залучення іноземних інвестицій потребує виконання державою наступних умов: покращення інвестиційного клімату України через подолання наслідків економічної, політичної кризи, боротьби з корупцією, покращення бізнес-клімату та стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу (розгортання підготовки фахівців зі складання й аналізу бізнес-планів, організація сертифікації й конкурсів бізнес-планів інвестиційних проєктів); оновлення системи державного регулювання (необхідність прийняття Закону України «Про державне регулювання діяльності транснаціональних корпорацій», визначення всіх категорій та особливостей цього поняття, а також виділення коштів з державного бюджету на фінансування досліджень Державним комітетом статистики України та його підрозділами в регіонах інформації щодо наявних на українському ринку іноземних філій та відділень ТНК); деформація правового законодавства у

сфері іноземного інвестування, яке буде спрямоване на забезпечення безпечного процесу вкладу інвестицій в українську економіку (вдосконалення нормативно-правових актів; надання інвесторам страхових гарантій); деформація митної політики держави, яка буде спрямована на подолання митних бар'єрів для іноземних підприємств; підвищення показників соціального благополуччя громадян України, що буде показником високої національної частки у розвитку підприємства [6]. Утім, незважаючи на значні проблеми у створенні сприятливого інвестиційного клімату, слід зазначити, що Україна суттєво просунулася вперед стосовно інтеграції в світовий економічний простір: 1 березня 1998 р. набула чинності Угода про партнерство і співпрацю з Європейським Союзом; підписано міждержавні угоди про сприяння і взаємний захист інвестицій з 70 країнами світу; укладено 60 міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування практично з усіма країнами СНД, Європи, багатьма країнами Азії, Північної та Південної Америки і кількома країнами Африки; 16 травня 2008 р. Україна отримала статус члена СОТ; Вступ України до СОТ дає позитивний сигнал для активізації співпраці між Україною і ЄС по всіх напрямках, зокрема в інвестиційній сфері; згідно з прогнозом ООН Україна увійшла до списку 20 країн світу, які стануть найбільшими реципієнтами прямих іноземних інвестицій (ПІІ); у рейтингу, зазначеному в доповіді Конференції ООН з торгівлі і розвитку (UNCTAD), Україна посідає 18 місце, проте фахівці зазначають зростання зацікавленості інвесторів до країн Східної Європи і СНД; з метою належної реалізації національних зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних пріоритетів з квітня 2013 р. при МЗС функціонує Рада експортерів та інвесторів України; з метою активізації роботи щодо розвитку та реалізації інвестиційного потенціалу України у грудні 2014 р. Указом Президента України утворено Національну інвестиційну раду [7]. Крім того, протягом 2014–2015 рр. Урядом України вжито комплексу заходів зі створення якісно нових умов ведення бізнесу, що мають забезпечити відбудову економіки України та її стабільний розвиток. Завдяки цьому у рейтингу Світового банку «Doing Business 2015» Україна за показником легкості ведення бізнесу посідає 96 місце серед 189 країн світу (у 2014 році – 112 місце).

Отже, незважаючи на можливий потенціал залучення іноземних інвестицій, проблеми в економічній, політичній, правовій сферах обумовлюють в Україні несприятливий інвестиційний клімат. Реалізація заходів щодо державного регулювання і стимулювання інвестиційної діяльності дозволить підсилити інвестиційний потенціал української економіки. Крім удосконалення законодавства щодо іноземних інвестицій, потребують розвитку й інші чинники механізму залучення прямих іноземних інвестицій, котрі виявлятимуться у забезпеченні стабільності політичного середовища, вдосконаленні та забезпеченні стабільності правової, податкової, грошово-кредитної та митної політики інвестиційних проектів. На сьогодні в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства (надання гарантій діяльності для інвесторів, економічних та організаційних заходів реалізації державно-приватного партнерства в Україні, надання рівних умови діяльності з вітчизняними інвесторами).

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Бутняров А. Сприятливий інвестиційний клімат країни – запорука залучення іноземних інвестицій. *Ринок цінних паперів*. 2008. № 3–4. С. 29–32. 2. Дискіна А. А. Розробка основних підходів підвищення інвестиційного забезпечення промислового підприємства. *Технологический аудит и резервы производства*. 2014. № 5/3 (19). С. 48–51. 3. Прямі іноземні інвестиції / Держкомстат. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Харламова Г. О. Вплив прямих іноземних інвестицій на забезпечення розвитку національної економіки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 7 (73). С. 174–181. 5. Индекс инфляции / Минфин. URL: <https://minfin.com.ua/>. 6. Гаврилюк О. В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України. *Фінанси України*. 2013. № 2. С. 68–81. 7. Державний комітет статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ СПОЖИВЧОГО КОШИКА В УКРАЇНІ

УДК 369.011.4

Демура А. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто поняття прожиткового мінімуму та споживчого кошика. Визначено їхню роль в економіці України та відносно конкретної особи. Здійснено моніторинг затвердженого набору продуктів, товарів і послуг споживчого кошика. Надано порівняльну характеристику рівня споживання продуктів харчування між раціональними нормами прийнятими Українським науково-дослідницьким інститутом гігієни харчування та реальними показниками в Україні за 2018 р. Досліджено вплив прожиткового мінімуму на якість життя населення.

Ключові слова: споживчий кошик, прожитковий мінімум, межа бідності, якість життя, мінімальна заробітна плата, бідність.

Аннотация. Рассмотрены понятия прожиточного минимума и потребительской корзины. Определена их роль в экономике Украины и относительно конкретного лица. Осуществлен мониторинг утвержденного набора продуктов, товаров и услуг потребительской корзины. Представлена сравнительная характеристика уровня потребления продуктов питания между рациональными нормами, принятыми Украинским научно-исследовательским институтом гигиены питания и реальными показателями в Украине за 2018 г. Исследовано влияние прожиточного минимума на качество жизни населения.

Ключевые слова: потребительская корзина, прожиточный минимум, черта бедности, качество жизни, минимальная заработная плата, бедность.

Annotation. The concepts of the subsistence minimum and the consumer basket are considered. Their role in the economy of Ukraine and in relation to a specific person has been determined. The approved set of products, goods and services of the consumer basket was monitored. A comparative characteristic of the level of food consumption between the rational norms adopted by the Ukrainian Research Institute of Food Hygiene and real indicators in Ukraine for 2018 is presented. The influence of the subsistence minimum on the quality of life of the population is investigated.

Keywords: consumer basket, living wage, poverty line, quality of life, minimum wage, poverty.

Наразі в Україні значну увагу звертають на вирішення питання, що безпосередньо пов'язані з бідністю населення. Подолання даної негативної тенденції було спрямоване на забезпечення мінімального доходу як усього населення, так і найбільш вразливих його груп. Дана соціальна гарантія є базисною складовою будь-якої соціальної держави.

В основі визначення прожиткового мінімуму в Україні лежить споживчий кошик. Саме виходячи з розрахунку вартості споживчого кошика в більшості країн з розвинутою економікою визначається рівень життя населення.

Значущість розгляду даного питання полягає в тому, що саме розрахунки, здійснені за споживчим кошиком, надають можливість обчислити мінімальну заробітну плату та пенсії, встановити соціальні пільги та інші виплати. Це і вказує на актуальність розгляду питання, в основі якого є споживчий кошик.

Вивченням формування споживчого кошика, а також теоретичних та практичних аспектів визначення соціальних стандартів, займалися такі науковці, як Г. Назарова, А. Семенченко, С. Гончарова, А. Гончаров, І. Лісна, С. Бурлуцький, О. Пищуліна, О. Ігнатова та інші [1; 4]. Разом із тим, постійне вдосконалення потребує системного обґрунтування необхідності перегляду споживчого кошика, а разом із ним і прожиткового мінімуму, що забезпечить виконання основної функції соціального захисту як базового державного стандарту. Аналіз формування продовольчої частини споживчого кошика українського населення, виходячи з зарубіжного досвіду, обумовлює актуальність та потребу в подальших наукових дослідженнях.

Основною метою статті є обґрунтування сучасного стану споживчого кошика, а також його вплив на економічний аспект країни.

Поняття споживчого кошика є досить поширеними у країнах світу, але кожне із них має свої структурні особливості.

Споживчий кошик – це набір товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини або сім'ї [3].

В Україні мінімальний споживчий кошик визначається відповідно до нормативів споживання, встановлених ще у 2000 р. Постановою Кабінету Міністрів України № 656 «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» [6].

До питання перегляду споживчого кошика Кабмін повернувся в 2015 р., а отже, до цього часу не спостерігалось змін у його структурі та складі, що є прямим порушенням ст. 3 Закону України «Про прожитковий мінімум», відповідно до якого набір продуктів, товарів та послуг повинен переглядатися не рідше одного разу на п'ять років [7].

Споживчий кошик та прожитковий мінімум здійснюють вплив на зростання економіки. Беручи до уваги валовий внутрішній продукт, стверджується, що це – грошовий еквівалент вироблених товарів та послуг у межах країни. З цього випливає, що зі збільшенням рівня споживання зростає і рівень виробництва, а отже, це сприяє позитивній тенденції збільшення виручки підприємств, покращенню рівня життя та економіки України в цілому.

Своєрідним чинником впливу на попит і обіг товарів є встановлення часових строків експлуатації та їх змінності, що містяться в споживчому кошику. В свою чергу, чим менший строк оновлення, тим вищий рівень добробуту населення країни.

Прожитковий мінімум, що виступає вартісною оцінкою споживчого кошика, є одним із ключових факторів впливу на економіку. Адже з урахуванням того, що людина куплятиме одну сукню чи телевізор на все життя і не змінюватиме їх, перед підприємством-виробником постає загроза припинення свого існування.

В Україні з мінімальною заробітною платою в 3723 грн, прожитковим мінімумом в розмірі 1700 грн та набором товарів і послуг, який передбачений урядом, немає навіть і мови про гідний рівень життя населення [2].

Аналізуючи норми продуктів харчування, які наведені в кілограмах, та поділивши їх на 365, – отримуємо жажливі денні норми, які не дають надії на покращення рівня та якості життя. З'являється теорія, що прожитковий мінімум не розраховується виходячи зі споживчого кошика, а навпаки – показники норм у споживчому кошику формуються під уже прийняту суму прожиткового мінімуму.

В табл. 1 представлено порівняння рівня споживання продуктів харчування між раціональними нормами, прийнятими Державним науково-дослідницьким інститутом гігієни харчування, та реальними показниками в Україні за 2018 р.

Таблиця 1

Норми і рівень споживання продуктів харчування населенням України за 2018 рік, кг на рік [5]

Продукти	Раціональні норми споживання, рекомендовані Державним НДІ гігієни харчування МОЗ	Споживчий кошик	Різниця, у %
М'ясо та м'ясопродукти	83	62,4	-24,8
Молоко та молочні продукти (у перерахунку на молоко)	280	209,3	-25,3
Яйця (шт.)	290	365	25,9 (більше від норми)
Риба та рибопродукти	20	21,9	9,5 (більше від норми)
Цукор, кондитерські вироби	38	29,2	23,2
Олія рослинна всіх видів	13	5,1	60,8
Картопля	124	93,7	24,4
Фрукти, ягоди та виноград	190	60,2	68,3
Хлібні продукти (хліб, макаронні вироби в перерахунку на борошно, крупу, бобові)	101	103,1	2,1 (більше від норми)

Наведені дані свідчать про не вельми позитивну ситуацію, оскільки споживчий кошик українців на даний період не містить необхідного запасу продуктів харчування. Але стосовно приведених даних у ході перегляду продовольчого кошику все ж таки відбулися позитивні зміни, які відображаються на збільшенні кількості яєць на 25,9 %, риби та рибопродуктів на 9,5 %, а також хлібних продуктів на 2,1 %. Найбільш невідповідними нормам споживання стали фрукти, ягоди та виноград, дана різниця складає 68,3 %. Відбулося зменшення м'ясних та молочних продуктів, адже дається взнаки подорожчання. Вирішенням у даній ситуації може слугувати мотивування фермерів незважаючи ні на що виходити на ринок та просувати свою продукцію громадянам.

Зі слів уряду, даний споживчий кошик звісно не є розкішшю, втім вижити з ним можливо. Наприклад, кожен працездатний мешканець України на рік може собі дозволити 2 кг гречки, 3,5 кг твердого сиру, 8 кг свинини та

400 г чаю. Доведеться економити та випивати по півсклянки на день кефіру та молока, оскільки на рік розраховано лише 60 л. Такі показники змушують дійсно відчувати себе на межі бідності, адже для цього існують всі підстави, а саме: офіційне визнання даної проблеми після затвердження Указом Президента України від 15.08.2001 р. № 637 «Стратегії подолання бідності».

Зважаючи на науково-технічний прогрес та час комп'ютерних технологій, українцям украй необхідно йти в ногу з часом та мати під рукою мережу Інтернет. Адже саме послуги мобільного зв'язку та Інтернету виступають засобами для нормальної роботи та життя. Але в переліку товарів і послуг споживчого кошика місця для них не знайшлося. Враховуючи те, що в країнах світу дані послуги є першочерговими, Україна робить ставки на стаціонарний телефон і радіоточку. Досить мало ймовірно, що Україна, базуючись на такому пріоритеті, зможе вийти на належний рівень розвитку [1].

Отже, проблему наповнення споживчого кошику України, що буде залишатися актуальною і в подальшому, варто вирішувати через призму зарубіжного досвіду.

Для покращення якості людського капіталу та підвищення якості життя населення на наступному етапі досліджень доцільно розглянути впровадження дієвої системи соціальних стандартів. Виходячи з цього, постає потреба в удосконаленні методики нарахування державних гарантій та перегляді розміру прожиткового мінімуму.

З метою належного рівня наповненості споживчого кошика необхідно посилити увагу та відповідальність з боку органів законодавчої та виконавчої влади. Створення оптимального набору товарів і послуг послугує підвищенню рівня життя населення та врятує від межі бідності

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Семенченко А. В.

Література: 1. Гончарова С. Ю., Гончаров А. Б., Семенченко А. В. Прожитковий мінімум як соціально-економічний важіль у контексті соціальної стратифікації суспільства. *Економіка та фінанси (Україна) та Edizioni Magi. Roma, Italia*. 2016. Vol. 1. P. 228–235. 2. Держбюджет – 2018: мінімальна зарплата й прожитковий мінімум. URL: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/openews/114374>. 3. Економічна енциклопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/38/53409/384412.html>. 4. Лісна І. Ф. Проблеми подолання бідності в економіці України. Харків : НТУ «ХПІ», 2011. С. 154–165. 5. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1233>. 6. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 р. № 656. Офіційний вісник України. 2000. № 16. С. 675. 7. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV (ред. від 22.05.2008 р.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.

АНАЛІЗ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 331.2

Дубініна К. А.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проаналізовано тривалість життя українців, порівняну тривалість життя в Україні та в інших країнах. Також проведено порівняння мінімальної заробітної плати України з країнами Європи, запропоновано альтернативні та пріоритетні напрямки вдосконалення державної політики.

Ключові слова: тривалість життя, заробітна плата, інфляція, рівень реальної заробітної плати, індекс споживчих цін.

Анотація. В статті проаналізована продовжителюність життя українців, сравнительная продолжительность жизни в Украине и в других странах. Также проведено сравнение минимальной заработной платы Украины со странами Европы, предложены альтернативные и приоритетные направления усовершенствования государственной политики.

Ключевые слова: продолжительность жизни, заработная плата, инфляция, уровень реальной заработной платы, индекс потребительских цен.

Annotation. The article analyzes the life expectancy of Ukrainians, the relative life expectancy in Ukraine and in other countries. A comparison was also made of the minimum wage of Ukraine with the countries of Europe, and alternative and priority directions for improving state policy were proposed.

Keywords: life expectancy, wages, inflation, real wages, consumer price index.

Питання тривалості життя в Україні завжди є актуальним, адже саме вона визначає рівень життя населення країни та її соціально-економічний розвиток. А в сучасних умовах указує на справжній потенціал країни, її економічний рівень.

В Україні питання тривалості життя гостро постає останні 5 років. Економічна нестабільність, інфляційні процеси, питання війни на Сході країни – все це є причиною зниження середньої тривалості життя. Сьогодні тривалість життя в країні є однією з найнижчих у Європі. За таких умов аналіз реального рівня тривалості життя в країні та дослідження головних тенденцій в останні роки є важливим аспектом для розробки ефективної системи оплати праці в країні та покращення її соціально-економічного стану.

Проблему тривалості життя в Україні досліджує багато науковців, серед яких: О. А. Грішнова, А. М. Колот, В. М. Новиков та інші. При цьому в умовах швидкого розвитку світового та національного ринку аналізи наявних проблем оплати праці в Україні, а також нововведень і реформ потребують постійного дослідження.

Метою статті є дослідження сучасного стану тривалості життя українців, особливої уваги зазнає аналіз показників її реального рівня, а також порівняння тривалості життя в Україні та в країнах Європи.

Фактори, які впливають на середню тривалість життя. Середня тривалість життя залежить від безлічі різних факторів, серед яких особливу роль відіграють соціальні та економічні показники, а також екологія. У загальному випадку довжина людського життя прямо пропорційно залежить від рівня життя в країні і величини доходів її населення (рис. 1). Так, абсолютні рекордсмени з довголіття народилися в державах, де середня заробітна плата становить близько 36 тис. дол. на рік. Важливим параметром є стабільне становище в країні.

Очікувана тривалість життя впала нижче показників 1970-х рр. лише в 9 країнах світу. Шість із них – групи країн Африки на південь від Сахари. Три інші – Білорусь, Україна та Росія, констатують в ООН. У доповіді зазначається, що скорочення очікуваної тривалості життя в Україні, Росії та Білорусі торкнулося насамперед чоловіків. Причини такого явища остаточно не знайдені, але серед них виокремлюють такі: зростання масштабів алкоголізму та стреси, пов'язані з переходом до ринкової економіки з високою інфляцією, безробіттям і невпевненістю в завтрашньому дні (рис. 2).

В Україні середня очікувана тривалість життя знизилася за період 1992–1995 рр. з 69,1 до 66,9 року (на 3,2 %). Економічний і психологічний тягар перехідного періоду істотно підвищили рівень стресогенних чинників для українських громадян і сприяли розвитку негативних явищ. Починаючи з 1996 р., середня очікувана тривалість життя почала збільшуватися (табл. 1), що стало індикатором закінчення шокового періоду кризи. У 2002 р. середня очікувана тривалість життя становила 69,5, тобто зросла на 3,8 % порівняно з 1995 р. і навіть перевищила показники 1992 р. Наразі середня тривалість життя українців становить 68,1 років.

Порівнюючи з високорозвиненими країнами, де рівень життя відносно України є значно кращим, ми бачимо, що тривалість життя в цих країнах вища (рис. 3).

Населення країни має відповідально ставитись до стану свого здоров'я, але й держава не повинна стояти осторонь. Адже, наприклад, ситуація, коли влітку в країні відсутня вакцина від ботулізму чи укусів змій, є нон-сенсом. Влада також має знаходити баланс між здоров'ям населення та прибутками від тютюнових і алкогольних виробників.

Проаналізувавши індекс реальної заробітної плати (рис. 4) та індекси споживчих цін (рис. 5), бачимо, що, починаючи з 2014 р., індекси відхиляються та утворюють розрив, який був відчутним для кожного українця, хоча в нормі індекс реальної зарплати має коливатися десь на рівні 100 % і перевищувати індекс споживчих цін. У 2016 р. спостерігається наближення індексів завдяки проведенню політики підвищення державних соціальних стандартів і гарантій Міністерством соціальної політики України з метою відновлення купівельної спроможності громадян і посилення захисту найбільш вразливих верств населення.

Зміст поняття «рівень життя» розглядається через дві складові: економічну та соціальну.

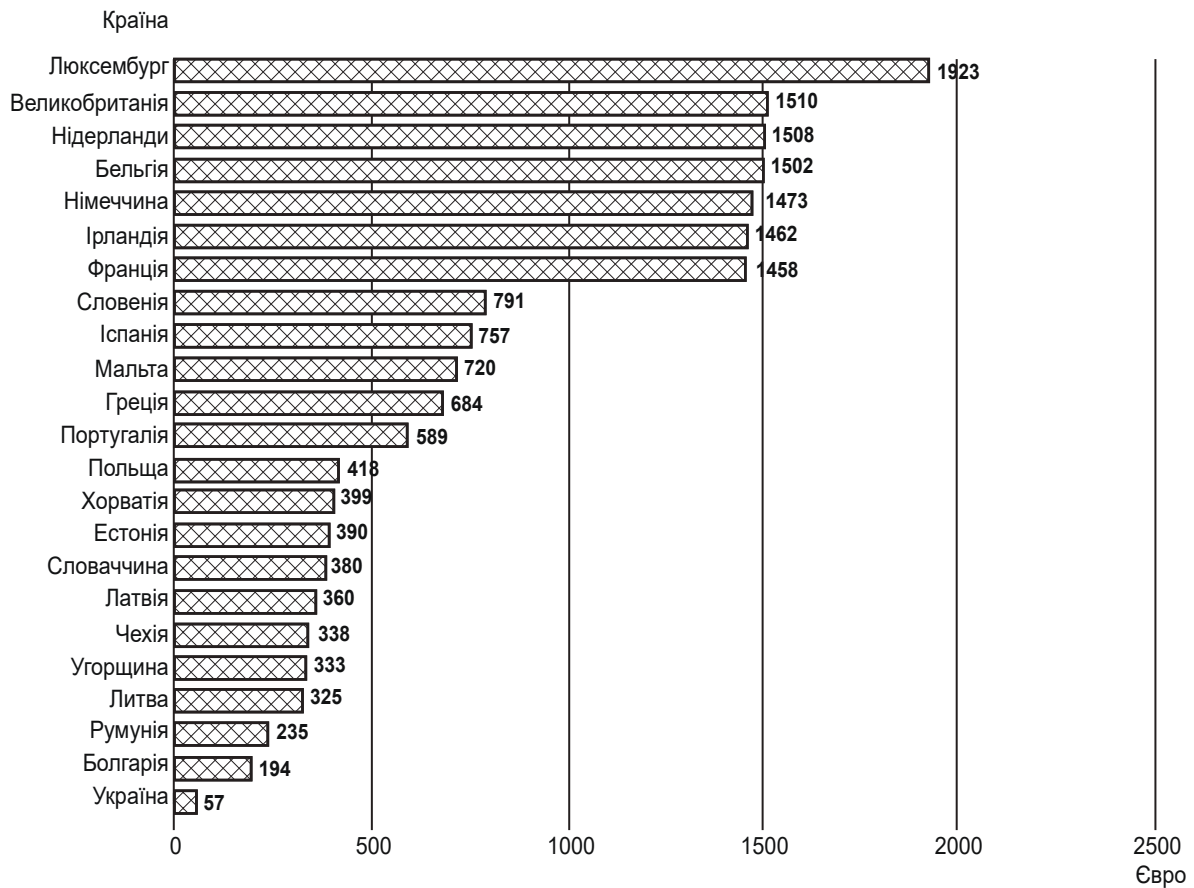

Рис. 1. Рівні середньомісячної мінімальної заробітної плати в Україні та в країнах Євросоюзу у II півріччі 2015 р. [6]

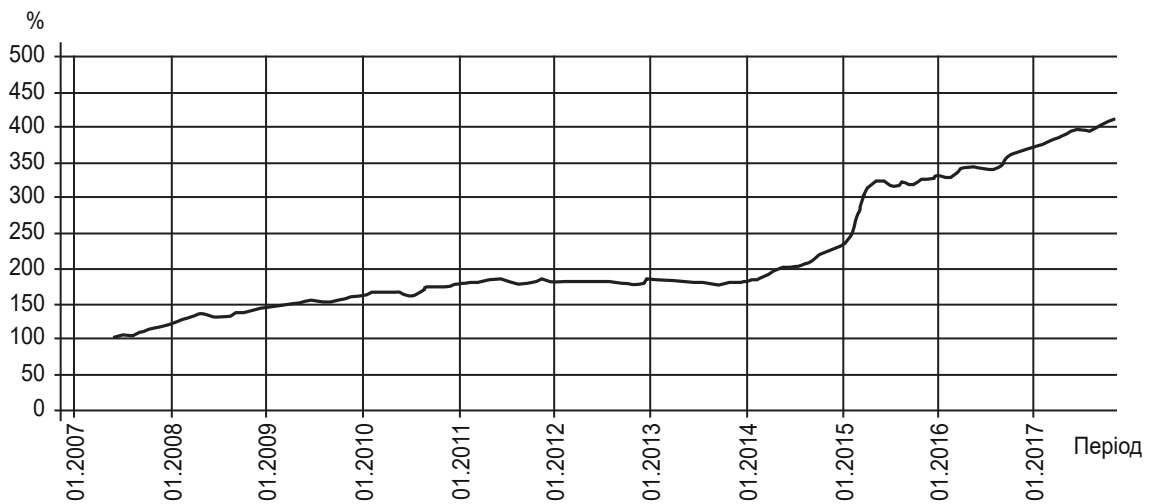

Рис. 2. Інфляційні процеси в Україні (2007–2017 рр.) [3]

Таблиця 1

Тривалість життя чоловіків та жінок в Україні в роках [3]

Роки	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2004	2008	2013
чоловіки	61,3	65,4	67,4	67,9	66,3	65,5	64,6	65,2	65,7	61,3	62,3	62,0	62,2	66,3
жінки	69,7	72,2	73,9	74,6	74,3	74,2	74,0	74,0	75,0	72,6	73,6	73,6	74,2	76,2

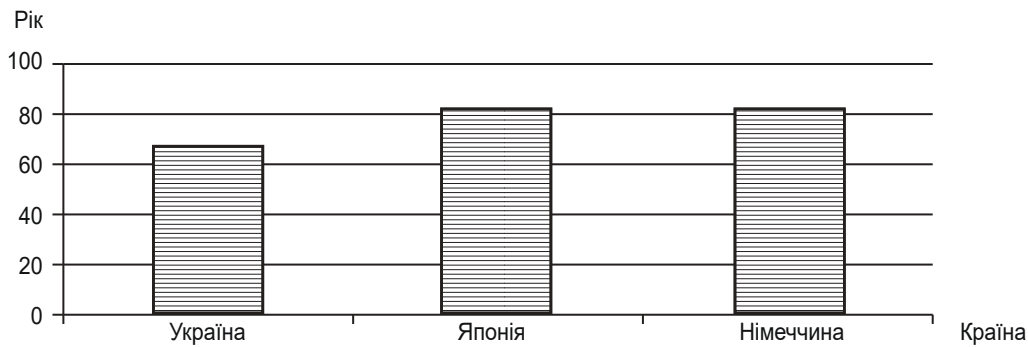

Рис. 3. Середня тривалість життя порівняно з країнами з розвинутою економікою

Побудовано автором на основі [6]

	январь	февраль	март	апрель	май	июнь	июль	август	сентябрь	октябрь	ноябрь	декабрь	За год
2010	86,7	100,1	106,8	100,2	105,1	108,1	100,0	95,2	100,1	98,4	101,0	110,6	110,5
2011	86,8	100,9	106,6	98,8	100,8	104,7	102,9	98,4	101,5	99,7	99,8	111,5	111,0
2012	89,5	102,5	104,1	100,5	102,8	103,4	101,3	97,8	99,6	101,8	99,7	108,6	111,0
2013	88,8	101,6	105,4	100,8	100,5	103,9	101,4	97,0	98,7	100,4	99,4	110,1	106,8
2014	87,0	100,7	104,1	97,3	96,3	103,9	97,7	92,9	100,3	98,5	98,8	110,0	86,5
2015	83,3	99,6	95,9	90,8	99,0	105,8	103,1	96,6	101,0	105,6	97,3	115,2	90,1
2016	80,3	105,3	106,2	96,1	101,6	107,2	100,9	97,1	101,2	97,0	99,3	118,6	106,5
2017	91,7	102,3	106,8	97,7	101,4	105,8	99,5	97,0	101,3	99,2			101,8

Рис. 4. Індекс реальної заробітної плати (2010–2017рр.) [3]

2010	101,8	101,9	100,9	99,7	99,4	99,6	99,8	101,2	102,9	100,5	100,3	100,8	109,1
2011	101,0	100,9	101,4	101,3	100,8	100,4	98,7	99,6	100,1	100,0	100,1	100,2	104,6
2012	100,2	100,2	100,3	100,0	99,7	99,7	99,8	99,7	100,1	100,0	99,9	100,2	99,8
2013	100,2	99,9	100,0	100,0	100,1	100,0	99,9	99,3	100,0	100,4	100,2	100,5	100,5
2014	100,2	100,6	102,2	103,3	103,8	101,0	100,4	100,8	102,9	102,4	101,9	103,0	124,9
2015	103,1	105,3	110,8	114,0	102,2	100,4	99,0	99,2	102,3	98,7	102,0	100,7	143,3
2016	100,9	99,6	101,0	103,5	100,1	99,8	99,9	99,7	101,8	102,8	101,8	100,9	112,4
2017	101,1	101,0	101,8	100,9	101,3	101,6	100,2	99,9	102,0	101,2	100,9		112,5

Рис. 5. Індеси споживчих цін (2010–2017 рр.) [3]

Економічна складова рівня життя визначається за такими критеріями:

- обсяг фонду життєвих засобів, тобто кількість споживчих благ (товарів і послуг), призначених для споживання;
- реальна заробітна плата;
- рівень доходів населення і заощадження;
- структура предметів споживання та послуг особи, сім'ї;
- структура витрат доходів сім'ї;
- рівень зайнятості;
- житлово-побутові умови;
- умови праці та відпочинку.

Соціальна складова рівня життя включає:

- забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її існування;
- реалізація права кожної людини на вільний розвиток особистості;
- гарантія прав на працю, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, безпеку життя;
- участь особи у громадсько-політичній і культурній діяльності;

- соціальна забезпеченість людини, сім'ї, соціальних і національних меншин;
- рівень соціально-комунальної інфраструктури.

Результати проведеного дослідження вказують на наявність деструктивних ознак ринкової економіки в країні, а також невідповідність європейським стандартам тривалості життя в Україні.

Отже, збільшенню середньої тривалості життя українців сприятимуть такі економічні фактори:

- збільшення заробітної плати;
- зміни у податковій системі;
- збільшення рівня зайнятості;
- покращення житлово-побутових умов;
- підняття рівнів праці та відпочинку;
- зниження корупції;
- установа мирної ситуації на Сході України.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мащенко М. А.

Література: 1. Індекс тривалості життя. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN>. 2. Тривалість життя в Україні. URL: <https://ukr.segodnya.ua>. 3. Державна служба статистики : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Індекс реальної заробітної плати. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/index/>. 5. Індекс споживчих цін. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/index/>. 6. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>. 7. URL: <http://roprinpro.ru/other/>. 8. URL: <http://pidruchniki.com>. 9. URL: <http://icps.com.ua>. 10. URL: <http://library.if.ua>.

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ

УДК 336.717.1(477)

Євдокимов Д. С.

Студент 2 курсу
факультету менеджмента і маркетинга ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті досліджено теоретичні основи, економічну сутність безготівкових розрахунків, простежено основні тенденції їх розвитку, сучасний стан безготівкових розрахунків в Україні та їх значення в економіці країни, а також види розрахункових документів при здійсненні безготівкових операцій.

Ключові слова: готівка, безготівкові розрахунки, платіжні картки.

Аннотация. В статье исследованы теоретические основы, экономическая сущность безналичных расчетов, прослежены основные тенденции их развития, современное состояние безналичных расчетов в Украине и их значение в экономике страны, а также виды расчетных документов при осуществлении безналичных операций.

Ключевые слова: наличность, безналичные расчеты, платежные карты.

Annotation. The article examines the theoretical foundations, the economic nature of cashless payments, traces the main trends in their development, the current state of cashless payments in Ukraine and their importance in the country's economy, as well as the types of settlement documents in the implementation of cashless transactions.

Keywords: cash, non-cash payments, payment cards.

У наш час Україна прагне вийти на зовнішній ринок як країна з ринкової економікою. Прогрес не стоїть на місці, і з розвитком ринкових відносин відбувається постійна адаптація до нових правил гри на світовому ринку. Економіка нашої країни не є ідеальною і потребує змін у майже у всіх сферах. Однією з таких змін має стати вдосконалення системи безготівкових розрахунків. Головним виконавцем безготівкових розрахунків є банківська система, яку не оминув технічний прогрес. Безготівкові розрахунки є дуже зручними і ефективними, тому можуть широко використовуватись. Таким чином можливо значно скоротити витрати та прискорити їх здійснення та рух грошових коштів. Крім того, при безготівкових розрахунках грошова маса акумулюється в банках і створюються умови для контролю за їх цільовим використанням.

Проблему безготівкових розрахунків досліджували такі вітчизняні науковці, як М. Білух, І. Бланк, Ф. Бутинець, С. Голов, В. Горелкін, В. Завгородній, А. Кузьмінський, А. Мазаракі, Є. Мних, В. Сопка та закордонні – Д. Блейк, Ф. Вуд, Є. Брігхем та інші.

Метою дослідження є виявлення економічної сутності безготівкових розрахунків, а також перспективи їх розвитку в Україні. Для досягнення мети необхідно виконати наступні завдання:

- проаналізувати поняття безготівкових розрахунків;
- дослідити сучасний стан безготівкової форми грошового обороту країни.

Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [1].

Ст. 1088 Цивільного кодексу України зазначає, що безготівкові розрахунки проводяться через банки, інші фінансові установи, в яких відкриті відповідні рахунки, якщо інше не впливає із закону та не обумовлене видом безготівкових розрахунків [2].

Відповідно до ст. 51 Закону України «Про банки і банківську діяльність», безготівкові розрахунки проводяться на підставі розрахункових документів на паперових носіях або в електронному вигляді. Банки в Україні можуть використовувати як платіжні інструменти платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, векселі, чеки, банківські платіжні картки та інші дебетові і кредитові платіжні інструменти, що застосовуються у міжнародній банківській практиці [3].

Першочерговим завданням системи обліку підприємства при вирішенні питань, пов'язаних із підвищенням рівня розрахунків, є забезпечення отримання необхідної для прийняття рішень інформації. Зокрема, інформації про стан розрахунків, дебіторської та кредиторської заборгованості, а також фінансовий результат при впровадженні заходів, спрямованих на поліпшення безготівкових розрахунків.

В Україні правова база організації безготівкових розрахунків визначається рядом законів, які регламентують банківську діяльність («Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України»). Що ж стосується детальної організації самих розрахунків, то вони визначаються затвердженою Національним банком України інструкцією від 29.03.2001 р. «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті». Сфера використання готівкових грошей у народному господарстві обмежена порівняно з безготівковими розрахунками, в основному їх використовує населення. Тому безготівкові розрахунки мають ряд переваг над готівковими грошима:

- по-перше, зменшуються затрати праці і відсотки, пов'язані з використанням готівкових грошей (карбування, друкування, перевезення, зберігання, сортування);
- по-друге, сприяє безперервному обігу коштів. Між готівково-грошовим та безготівковим оборотом існує тісна взаємозалежність: гроші постійно переходять з однієї сфери до іншої, змінюючи форму готівкових грошових знаків на депозит у банку, та навпаки. Тому безготівковий платіжний оборот невід'ємний від обігу готівкових грошей і створює разом із ними єдиний грошовий оборот країни;
- по-третє, максимально пришвидшується оплата придбаних товарів чи послуг і погашення боргів, що в сукупності по країні поліпшує ділові стосунки між усіма суб'єктами господарювання [4].

Національний банк України у листопаді 2013 р. звітував про старт модернізованої Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП), результатом модернізації якої стане підвищення якості проведення розрахунків платіжними картками всередині країни, зниження вартості та підвищення безпеки таких розрахунків. Національна система масових електронних платежів (НСМЕП) – внутрішньодержавна загальнонаціональна платіжна система, створена за ініціативою Національного банку, працює з 2004 р. Станом на 01.11.2016 р. членами та учасниками НСМЕП були 49 банків (включаючи Національний банк), 27 небанківських установ (зокрема Державна фіскальна служба України та УДППЗ «Укрпошта»). Загальна кількість емітованих платіжних карток НСМЕП становила понад 2,5 млн шт. Загальна кількість банкоматів і платіжних терміналів НСМЕП – близько 155 тис. одиниць. Упродовж 2015 р. із застосуванням карток НСМЕП було виконано близько 6,2 млн операцій на суму майже 7,5 млрд грн. [5]. Попри те, що платіжні картки в Україні емітує значна кількість установ, провідні позиції в цьому

сегменті зберігають традиційні лідери: ПАТ КБ ПриватБанк, АТ Ощадбанк, АТ Райффайзен Банк Аваль, АТ Дельта Банк і АТ УкрСиббанк. Спостерігається тенденція розвитку безготівкових платежів, хоча їхня частка у структурі грошового обороту залишається невеликою, попри динамічний розвиток емісії платіжних карток. Інтенсивно розвиваються лише карткові зарплатні проекти. Не виконується основна функція карткових систем – переведення роздрібного грошового обороту в безготівкову форму. Картки, емітовані українськими банками, використовуються більш як у 20 разів частіше у разі зняття готівки, ніж для розрахунків за товари та послуги. Практика переходу на систему безготівкових розрахунків є пріоритетною і дозволяє підвищити ефективність усієї фінансової системи країни.

Ситуація, яка склалася в країні та зокрема на фінансовому ринку, спричинила значний вплив депозитів населення з банківської системи з відповідним збільшенням попиту на готівку. Величезні суми готівкових грошей виявилися поза банківською системою платежів і фактично не працюють на економіку. За таких обставин Національний банк України створює належні умови для підтримки фінансової стабільності в державі, підтримуючи ліквідність банківської системи на рівні, достатньому для виконання нею своїх зобов'язань. Також експерти наголошують, що інфраструктура банківської системи готова до збільшення безготівкових розрахунків і може обслуговувати їх на високому рівні. Про це свідчить наявність у країні понад 155 тис. банкоматів та платіжних терміналів, достатня кількість банківських відділень, а практично кожен українець є власником однієї або більше платіжних карток. Банки також активно розвивають системи дистанційного керування фінансами. Разом із тим слід усвідомлювати, що частка використання платіжних карток у загальному обсязі розрахунків за торговими операціями залежатиме від стану та розвитку банківської системи й економіки країни, девальваційних та інфляційних очікувань. Переведення заощаджень у безготівкову форму за сучасного стану банківської системи може збільшити ризики їхньої втрати для населення у випадку фінансових криз. З огляду на це, характер адміністративно-регулятивних заходів не повинен бути жорстким, а заходи стимулювання зростання частки безготівкових розрахунків доцільно спрямувати на усунення технічних проблем використання спеціальних платіжних засобів та розвиток їхньої інфраструктури.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 22. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>. 2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. 3. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. 4. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2010. 344 с. 5. Річний Звіт НБУ за 2015 рік // Національний банк України : офіц. сайт. URL : <http://www.bank.gov.ua>.

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ПЕРЕГРІВУ ЕКОНОМІКИ

УДК 330.34.014-026.23

Євсєєв Д. Ю.

Студент 1 курсу
факультету консалтінгу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено сутність терміну «перегрів» економіки і розкрито його негативні наслідки для соціуму різних країн. Розглянуто і проаналізовано приклади країн, де спостерігався і спостерігається цей економічний стан, запропоновано шляхи вирішення зазначеної проблеми.

Ключові слова: перегрів економіки, безробіття, економічна ситуація, фінансовий ринок, уряд, інвести-

ції.

Аннотація. *Определена сущность термина «перегрев» экономики и раскрыты его негативные последствия для социума разных стран. Рассмотрены и проанализированы примеры стран, где наблюдалось и наблюдается это экономическое положение, предложены пути решения данной проблемы.*

Ключевые слова: *перегрев экономики, безработица, экономическая ситуация, финансовый рынок, правительство, инвестиции.*

Annotation. *The essence of the term "overheating" of the economy is determined and its negative consequences for the socium of different countries are revealed. Considered and analyzed examples of countries where this economic situation was and is observed, and suggested ways to solve this problem.*

Keywords: *overheating of the economy, unemployment, economic situation, financial market, government, investments.*

Перегрів економіки – ситуація, при якій темпи економічного зростання набувають вибухового невідконтрольного характеру і, поглинувши всі ресурси приватного і державного секторів, близько підходять до межі, за якою подальше стійке зростання вичерпує себе і закінчується рецесією [3].

Це така нестандартна ситуація в ринковій економіці, яка провокує зміну темпу економічного зростання, внаслідок чого робить негативний вплив на економіку країни.

Зазначену проблему розглядало багато вчених, але найбільший внесок зробили М. Тутан-Барановський зі своєю теорією циклів та криз, Д. Кондрат'єв та А. Шпитгоф [1].

Мета статті – визначити причини та ознаки перегріву економіки на прикладі країн, в яких це явище спостерігалось.

Перед перегрівом економіки в країні спостерігається тенденція до надмірного капіталовкладення і перекредитування. Уряд вкладає якомога більше коштів в різні галузі, що в більшості випадків призводить до перерозподілу багатств і доходів, різкого зростання інфляції і дефіциту держбюджету.

Таким чином, кредит береться при одній купівельній спроможності грошей, а повертається зовсім при іншій, відповідно, за рахунок повернення своїх боргів кредиторам боржники починають швидко багатіти. Така ж ситуація відбувається і з урядом країни.

При перегріві економіки населення намагається якомога швидше матеріалізувати грошові кошти, купуючи на них різну продукцію, оскільки товари і послуги, які користуються великим попитом, значно зростають в ціні. У зв'язку з цим посилюється інфляція попиту і суттєво змінюється грошовий достаток господарських агентів.

У той час, коли відбувається перегрів економіки, більшість підприємств починає працювати у збиток, що веде за собою масові скорочення робочих місць, що, в свою чергу, впливає на матеріальне становище населення і призводить до безробіття.

Так само підприємства можуть не виплачувати заробітну плату, тому що у них немає припливу грошових коштів, в разі цього підприємства намагаються видати працівникам товари замість грошей.

Уникнути впливу перегріву економіки можуть люди, у яких є великі фінансові накопичення, але все одно довго вони не зможуть протриматися, адже незабаром їхні гроші знеціняться.

Всесвітній банк виокремлює 8 базових причин перегріву економіки [1]:

- 1) випереджальне зростання інфляції зростання цін на ринку нерухомості;
- 2) зменшення продуктивності праці, яка нижче рівня встановленої за неї зарплати;
- 3) швидке зростання імпорту;
- 4) негативний рух транзакцій банку;
- 5) сильне зростання інфляції, яка не усувається методами грошово-кредитної політики;
- 6) надмірне використання праці і капіталу на виробництві держави;
- 7) неправильне формування номінальної заробітної плати, темпи зростання якої випереджають інфляцію;
- 8) різні інфраструктурні обмеження.

Важливою причиною появи перегріву економіки також є звичайна людська жадібність. Банкам необхідно забезпечувати постійний приплив капіталу в маси, ризикуючи при цьому своїми фінансовими активами, оскільки більшість людей активно користується кредитними послугами, прагнучи лише до збагачення. Відповідно, не можна виключати ймовірність банкрутства банку, адже стовідсоткової гарантії повернення кредитів практично не існує.

Для того, щоб більш точно зрозуміти сутність перегріву економіки, розглянемо приклади країн, які стикнулися з цією проблемою.

По-перше, США в 1920-ті роки. Під час цього періоду обсяг торгів на Нью-Йоркській фондовій біржі виріс майже в 7 разів, з \$ 159 млн/рік до \$ 1,1 млрд/рік. Усереднена вартість найважливіших цінних паперів зростає з 6,15 до 26,02, а кількість власників акцій збільшилася з 0,5 до 10 млн.

Навіть чистильник взуття міг купити і продати акції на фондовому ринку. Економіка вирувала, велика кількість грошей вимагала вкладень. Все це і призвело до перегріву, який в свою чергу призвів до Великої депресії 1929 р.

По-друге, Японія в період з 1986 по 1991 рр. Приблизно такий самий підйом був на фондовому ринку в Японії. Вартість акцій стрімко росла всупереч здоровому глузду. Цьому свідчать багато маловідомих фактів: наприклад, вартість акцій текстильних компаній перевищувала їхній прибуток більш ніж в 102 рази. А ціни на нерухомість у деяких кварталах Токіо сягали \$ 1 млн/м², але після закінчення цього буму ціни впали в 100 разів.

У такий період високої економічної активності спостерігається зростання вартості цінних паперів і нерухомості, цей «бум» закінчився цілими 20-ма роками економічної коми. Після чого протягом 20-ти років економіка країни не росла, незважаючи на всі зусилля уряду її реанімувати.

По-третє, США в 1995–2000 рр. У цей момент американські інвестори знайшли собі новий об'єкт для вкладень – акції високотехнологічних компаній (переважно компаній, які ведуть бізнес в Інтернеті). У більшості таких корпорацій були сайти, що закінчуються на «.com», звідси вони і отримали назву «доткоми». Акції деяких корпорацій росли всупереч здоровому глуздові, навіть більш ніж в Японії. Багато «доткомів» отримувало збитки тоді як їхні акції продовжували рости. Ціна акцій таких корпорацій сягла настільки високого рівня, що призвів до їх серйозної кризи.

По-четверте, це ситуація в США в 2000 рр. Як тільки американські інвестори відійшли від криз «доткомів», вони знайшли собі новий об'єкт для інвестування – нерухомість. Переважно це було спровоковане низькими процентними ставками і припливом «гарячих» грошей з інших держав. Унаслідок цього з'явилася манія на ринки нерухомості, ціни на які почали різко зростати.

Велика частина таких «нерухомостей» купувалася за кредитні гроші, що, власне, і призвело до проблеми. Іпотечні кредити видавалися банками навіть безробітним позичальникам, які не мали ні початкового внеску, ні документів про доходи. А під заставу цих іпотечних кредитів банки випускали цінні папери (MBS, CDO). І, що найголовніше, вони вважалися досить надійними світовими інвесторами, таким чином, ризик неповернення кредитів переходив на покупців цих паперів.

Попит на нерухомість збільшувався, внаслідок чого після закінчення так званого «буму» багато фінансових інститутів опинилися в скрутному становищі. Це й стало прелюдією світової економічної кризи.

Один із найефективніших методів запобігання перегріву економіки – підвищення податків, без впровадження якого складно змінити ситуацію в країні з хиткою економікою. І навіть враховуючи той факт, що підвищення податків може істотно вплинути на добробут населення, на даний момент це основний спосіб боротьби з перегрівом економіки. Завдяки цьому Центральний банк може значно стабілізувати фінансово-економічний ринок.

Ще одним із способів запобігання перегріву економіки є залучення інвестиції, що надає зарубіжна фірма або компанія з великим капіталом. Розмір інвестиції залежить від можливостей інвестора та від ситуації, яка склалася на економічному ринку.

Перегрівом економіки вважається стан економіки, при якому стимулювання попиту веде не до збільшення зростання випуску продукції, причиною якого є дефіцит робочої сили, а до збільшення рівня цін.

На прикладі декількох країн, у яких відбувався цей процес, було визначено основні причини та ознаки перегріву, а саме:

- надмірний вплив держави через Центральний банк на кредитний ринок;
- високий ступінь використання виробничих факторів (капіталу і праці);
- випереджаюче інфляцію зростання номінальної заробітної плати;
- швидкий ріст імпорту, наслідком чого є погіршення стану рахунку поточних операцій.

Найпоширенішим способом запобігання перегріву економіки є підвищення податків, що привертає в Центральний банк грошові активи, які в подальшому можуть стабілізувати фінансово-економічний ринок.

Наслідки перегріву дуже важкі для держави, тому одним із найважливіших завдань уряду є запобігання такого явища і неприпустимість його появи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кліменко О. М.

Література: 1. Мельников А. А. Державне регулювання економіки : навч.-практ. посіб. М. : Вид-во Центр ЕАОИ, 2015. 165 с. 2. Макроекономіка : навч. посіб. / за заг. ред. Кліменко О. М. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2011. 264 с. 3. Фінансовий словник. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/26906. 4. Кліменко О. М., Крюкова О. Н., Бриль М. С. Макроекономіка : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 220 с. 5. Устенко А. А. Фіскальна політика та її роль у макроекономічному регулюванні національної економіки. URL: http://works.doklad.ru/view/x90Dqa8o_Vg/all.html. 6. Экономическая теория : учебник / под общ. ред. А. И. Добрынина и Г. П. Журавлевой. М. : ИНФРА-М, 2011.

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЮ ОРІЄНТОВАНІСТЮ

УДК 339.5

Єлісєєва А. Ю.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В статті проведено кластерний аналіз регіонів України за експортно-імпортною орієнтованістю та виокремлено однорідні групи з певними характеристиками та особливостями розвитку експортно-імпортної діяльності.

Ключові слова: експорт, імпорт, ВРП, зовнішня торгівля, кластерний аналіз.

Аннотация. В статье проведен кластерный анализ регионов Украины по экспортно-импортной ориентированности и выделены однородные группы с определенными характеристиками и особенностями развития экспортно-импортной деятельности.

Ключевые слова: экспорт, импорт, ВРП, внешняя торговля, кластерный анализ.

Annotation. The article contains a cluster analysis of the regions of Ukraine on export-import orientation and identifies homogeneous groups with certain characteristics and features of the development of export-import activities.

Keywords: export, import, GRP, foreign trade, cluster analysis.

Кластерний аналіз – це спосіб групування багатовимірних об'єктів, заснований на представленні результатів окремих спостережень точками відповідного геометричного простору з послідовним виокремленням груп як «згустків» цих точок [2].

На відміну від завдань класифікації, кластерний аналіз не вимагає апріорних припущень про набір даних, не накладає обмежень на подання досліджуваних об'єктів, дозволяє аналізувати показники різних типів даних (інтервальними даними, частотами, бінарними даними).

Методика кластерного аналізу базується на поняттях подібності об'єктів або їхніх ознак. За допомогою підбору найбільш «подібних» одиниць виконується розподіл сукупності на кластери (групи).

Кластер – це група (клас) однорідних одиниць сукупності. Основне завдання кластерного аналізу – формування таких груп у багатовимірному просторі. Однорідність сукупності задається правилом обчислення певної метрики, що характеризує ступінь подібності (схожості) j -ї та k -ї одиниць сукупності. Такою метрикою може бути відстань між ними s_{jk} або коефіцієнт подібності r_{jk} . Близькі, схожі за вибраними метриками одиниці вважаються належними до одного типу, однорідними. Вибір метрики є вузловим моментом кластерного аналізу, від якого залежить кінцевий варіант поділу сукупності на класи [2].

Проведемо групування регіонів України за допомогою кластерного аналізу. Для аналізу було обрано показники, що характеризують експортну чи імпорتنу орієнтованість регіонів України у 2014 р. [1]. До цих показників належать експорт товарів, імпорт товарів, експорт послуг, імпорт послуг та валовий регіональний продукт [3].

Кластеризацію будемо проводити з використанням пакету STATISTICA, який надає для цього значні обчислювальні можливості.

Безпосередньо перед початком кластеризації вихідні статистичні дані стандартизуються. Отримані в результаті змінні мають нульове середнє значення і одиничну дисперсію.

Далі для проведення кластерного аналізу обираємо метод кластеризації. З метою визначення кількості кластерів доцільно провести природну (древовидну) кластеризацію. Призначення цього алгоритму полягає в об'єднанні об'єктів у кластери з використанням певної міри подібності або відстані між об'єктами. Типовим результатом такої кластеризації є ієрархічне дерево [2].

Об'єднання регіонів у кластер проводимо за допомогою методу Уорда. Метод Уорда відрізняється від усіх інших методів, оскільки він використовує методи дисперсійного аналізу для оцінки відстаней між кластерами. З усіх ієрархічних методів методи середнього зв'язку та метод Уорда показують найкращі результати порівняно з іншими методами.

Побудуємо дерево дендритів об'єднання регіонів України в кластери за факторами, що характеризують експортну чи імпорتنу орієнтованість (рис. 1).

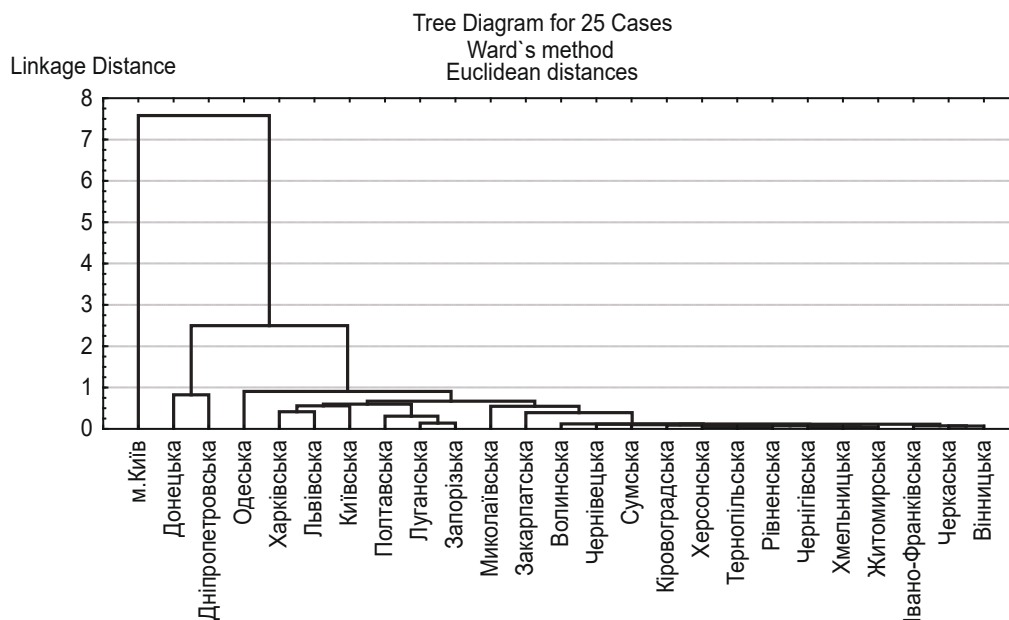

Рис. 1. Дендрограма об'єднання регіонів у кластерні групи

Як видно з рис. 1, усі регіони розподілено на 2 кластери. До одного кластеру увійшов Київ, а до іншого – всі області. Оскільки м. Київ створює окремий кластер за рахунок значної різниці у значеннях показників, його доцільно виключити і провести далі кластерний аналіз без його урахування.

Результат побудови дендрограми після змін показано на рис. 2.

За допомогою побудованого дендриту було визначено кількість кластерів, на які доцільно поділити множину об'єктів. Базуючись на візуальному аналізі дендриту, зображеного на рис. 2, можемо дійти висновку про необхідність поділити множину об'єктів на 3 кластери.

На рис. 2 добре видно, як розподілились області. До однієї групи увійшли лише дві області – Донецька і Дніпропетровська. До другої – дев'ять областей: Одеська, Харківська, Львівська, Київська, Полтавська, Луганська, Запорізька, Миколаївська, Закарпатська. До третьої групи – тринадцять областей: Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська.

В подальшому дослідженні методом k-середніх було побудовано також три кластери.

Евклідову відстань між отриманими кластерами представлено на рис. 3.

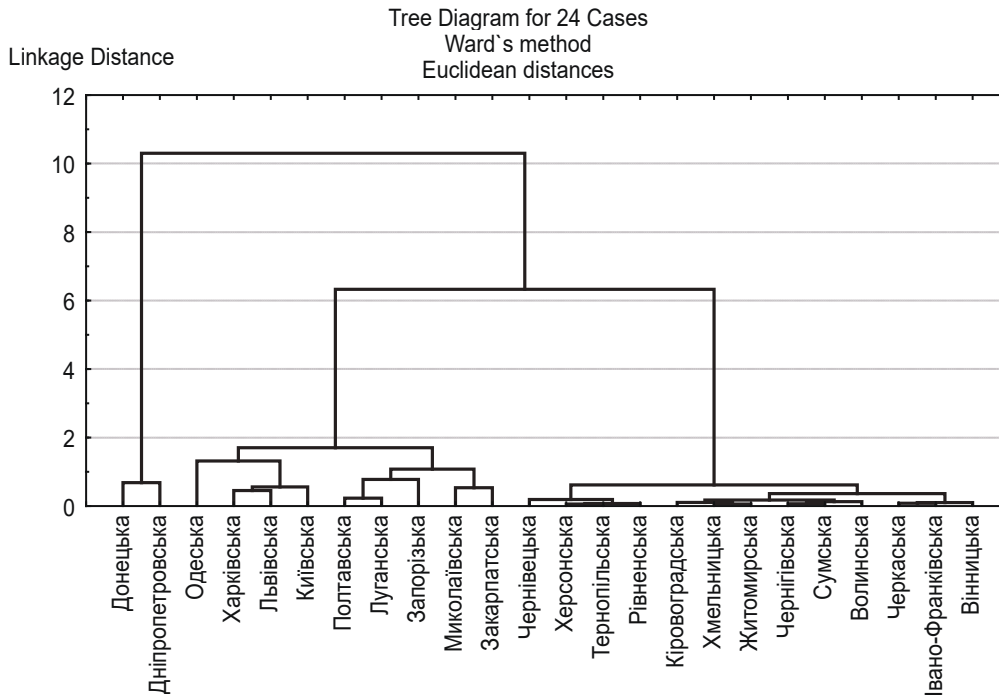

Рис. 2. Результат побудови дендрограми після виключення м. Києва

Cluster Number	Euclidean Distances between Clusters		
	No. 1	No. 2	No. 3
No. 1	0,000000	0,188445	1,513992
No. 2	0,434103	0,000000	2,577719
No. 3	1,230444	1,605528	0,000000

Рис. 3. Відстань між кластерними групами

Отримані значення відстаней свідчать про досить високу результативність проведеної кластеризації, оскільки значення відстаней між елементами сусідніх кластерів значні, тоді як відстані між елементами одного кластеру мінімальні.

Щоб упевнитися, що кластеризація поділила вихідні дані на 3 групи, які мають певну схожість, було побудовано графік середніх значень (рис. 4).

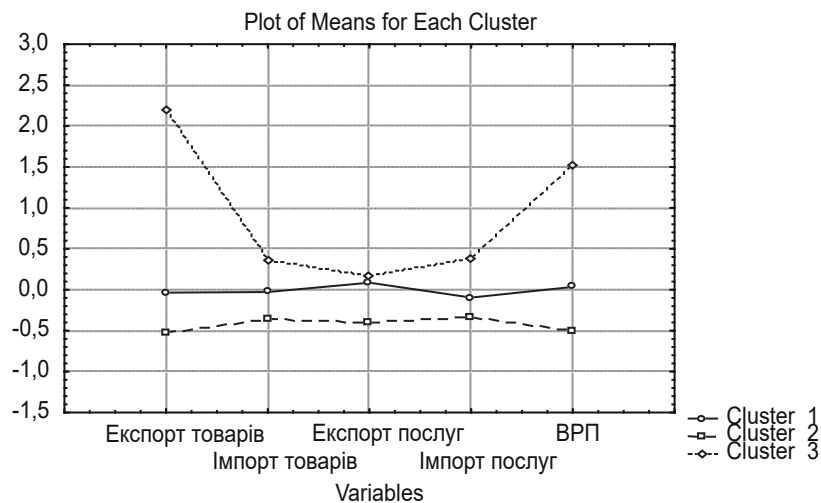

Рис. 4. Графік середніх значень у кластерах

На рис. 4 видно, як розподілились кластери відповідно до їхніх характеристик. Аналізуючи отримані результати, було зроблено певні висновки, які занесено до табл. 1.

Таблиця 1

Основні характеристики регіонів України за кластерами

Номер кластера	Перелік регіонів України, що входять до кластера	Основні характеристики кластера
Перший кластер	Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська	Області зі збалансованим співвідношенням експорту та імпорту. Присутнє економічне зростання
Другий кластер	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська	Області з критично низькими значеннями показників експортно-імпортової діяльності та перевищенням імпорту над експортом. Відсутнє економічне зростання
Третій кластер	Дніпропетровська, Донецька	Області з найбільшим перевищенням обсягів експорту над обсягами імпорту, для яких характерні дещо менша залежність від імпорту та вищий рівень експортного потенціалу

До першого кластера увійшли області зі стабільним розвитком. Покриття імпорту послуг експортом майже незначне, що говорить про проблеми з самозабезпеченням власними послугами. Експорт та імпорт товарів розподілено майже рівномірно, тому про експортну чи імпорتنу орієнтованість говорити важко.

Другий кластер характеризується низькими показниками експорту товарів і послуг та ВРП. Імпорт перевищує експорт, тому можна стверджувати, що області є імпортозалежними, вони не можуть забезпечити себе власними товарами та послугами.

Третій кластер має високий експортний потенціал. Обсяги імпорту товарів значно менші за обсяги експорту товарів. Валовий регіональний продукт також збільшується зі збільшенням експорту товарів та імпорту послуг. Через те, що у кластері експорт товарів перевищує імпорт, його можна назвати експортоорієнтованим.

Основним результатом реалізації кластерного аналізу є покращення торгового балансу регіонів – стабільне підвищення рівня експорту (як зовнішнього, так і внутрішнього), а також заміщення імпорту. Об'єднання регіонів у кластери за експортно-імпортною орієнтованістю дає змогу значно поліпшити механізм координації та регулювання стану зовнішньої торгівлі країни.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

Література: 1. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua. 2. Статистичне моделювання та прогнозування : навч. посіб. / під заг. ред. д-ра. екон. наук., проф. Раєвневої О. В. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2013. 537 с. 3. Міжнародна торгівля : підручник / за ред. Козака Ю. Г., Логвінової Н. С., Барановської М. І. Київ : ЦУЛ, 2011. 512 с.

ОСНОВНІ ШЛЯХИ МАКСИМІЗАЦІЇ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 330.143:658.155

Ємельянова О. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В роботі розглянуто сутність такої економічної категорії, як прибуток, проаналізовано її економічну роль, досліджено основні напрямки максимізації прибутку на підприємстві.

Ключові слова: прибуток, максимізація прибутку, підприємство, економічний прибуток, бухгалтерський прибуток, нормальний прибуток, граничні витрати, граничний дохід, метод порівняння загальних величин, метод порівняння граничних величин, операційний метод.

Аннотация. В работе рассмотрено содержание такой экономической категории, как прибыль, проанализирована ее экономическая роль, исследованы основные пути максимизации прибыли на предприятии.

Ключевые слова: прибыль, максимизация прибыли, предприятие, экономическая прибыль, бухгалтерская прибыль, нормальная прибыль, предельные расходы, предельный доход, метод сравнения общих величин, метод сравнения предельных величин, операционный метод.

Annotation. The paper considers the content of such an economic category as profit, analyzes its economic role, and studies the main ways of maximizing profits in an enterprise.

Keywords: profit, profit maximization, enterprise, economic profit, accounting profit, normal profit, marginal expenses, marginal revenue, method for comparing total values, method for comparing marginal values, operational method.

Прибуток – це один із можливих фінансових результатів від здійснення підприємницької діяльності, який є основою всього фінансового потенціалу суб'єкта господарювання. Саме завдання отримання прибутку є незмінним у діяльності будь-якої комерційної структури, що здатне забезпечити її подальший розвиток та ефективну діяльність в цілому [1]. Це і зумовлює актуальність роботи на сьогодні.

Значний внесок у розвиток аналізу шляхів максимізації прибутку зробили такі вчені, як: С. Будаговська, В. Бугай, О. Гетьман, А. Загородній, Г. Кірейцев, Т. Красва, П. Марич, С. Мочерний, В. Подвігіна та інші. Науковці характеризують категорію «прибуток» як показник діяльності суб'єкта підприємницької діяльності. Визначаючи цей показник, суб'єкт оцінює свої можливості, підбиває підсумки проведеної роботи та визначає результат. Результатом такої діяльності зазвичай є «прибуток» або «збиток», тобто позитивний або негативний ефект.

Мета статті полягає в дослідженні шляхів максимізації прибутку підприємства в сучасних умовах господарювання.

Позитивний фінансовий результат – прибуток – є тією метою, заради якої працює або принаймні має працювати підприємство. У величині фінансових результатів безпосередньо відображаються всі аспекти діяльності господарюючого суб'єкта; технологія, організація виробництва, система внутрішнього та зовнішнього управління, особливості діяльності, які визначають якість та обсяг виготовленого продукту, рівень собівартості, стан продуктивності праці тощо. Сукупність цих факторів визначає ефективність виробництва і перетворює прибуток на основну рушійну силу ринкового механізму господарювання та основне джерело економічного і соціального розвитку підприємства та держави в цілому. Разом із тим, прибуток впливає на зміцнення фінансового стану підприємства, інтенсифікацію виробництва при будь-якій формі власності. Прибуток є не лише джерелом забезпечення внутрішньогосподарських потреб підприємств, але й джерелом формування бюджетних ресурсів держави.

Проаналізувавши сутність такої економічної категорії, як прибуток, можна сформулювати її економічну роль таким чином: прибуток слугує основним критерієм оцінки ефективності діяльності підприємства; прибуток виступає захисним механізмом при загрозі банкрутства; прибуток виступає головною метою підприємницької діяльності і є основним елементом, який спонукає до ведення господарської діяльності; прибуток є основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів; прибуток є джерелом формування фондів стимулювання; прибуток підприємств створює передумови для економічного розвитку суспільства в цілому.

Відповідно до Закону України «Про підприємства», підприємство є самостійним господарюючим уставним суб'єктом, яке володіє правами юридичної особи і здійснює виробничу, науково-дослідну та комерційну діяльність з метою отримання відповідного прибутку [5].

Така економічна категорія, як прибуток, розглядається з давніх часів і дотепер. Слід зауважити, що підходи до трактування прибутку перебували у прямій залежності від поглядів на економічну теорію, що розвивалися різними школами. Так, меркантилісти, які вважали предметом економічної теорії діяльність, пов'язану з зовнішньою торгівлею і надходженням золота до держави, відповідно розглядали прибуток як той, що виникає у сфері обігу, у зовнішній торгівлі, в результаті продажу товарів за більш високою ціною. Фізіократи вважали, що прибуток утворюється тільки в сільському господарстві, де вплив сил природи приводить до перевищення споживчих вартостей над витратами виробництва [6].

Більш комплексним, проте незмірним можна вважати підхід до трактування прибутку класичною школою. Адам Сміт першим охарактеризував прибуток як суму, яка може бути витрачена, не викликаючи зміни в капіталі. Він трактував прибуток як закономірний результат продуктивності капіталу; винагороду капіталіста за його діяльність і ризик; вирахування з частини неоплаченої праці найманого робітника. З цього приводу він наголошував: «господар отримує частку продукту їхньої праці чи частку вартості, яку праця додає до предметів, що нею обробляється; ця доля і складає прибуток господаря» [6].

Неокласична (маржиналістська) школа розглядала в якості предмету економічної теорії діяльність, пов'язану з використанням обмежених ресурсів в умовах ринкового господарства і трактувала прибуток як винагороду, ціну окремого фактору виробництва – капіталу; комплексний дохід підприємця від усіх факторів виробництва (землі, праці, капіталу); в умовах недосконалої конкуренції і надприбутків; винагороду підприємцю за певний ризик його діяльності; різницю між очікуваними та фактично отриманими доходами [6].

Економісти вищезазначеної школи приділяли велику увагу цінності та граничній цінності. Ця економічна категорія певним чином пов'язана з визначенням багатства (багатство – це те, що люди цінують). В деяких випадках прибуток слугує накопиченню багатства. Останнє можливо за максимізації прибутку [6].

Сучасна економічна теорія досліджує прибуток в розділі мікроекономіки. Теорія поведінки фірми розмежовує поняття економічного, бухгалтерського і нормального прибутку [7].

Економічний прибуток – це різниця між загальним виторгом і загальними витратами – явними і неявними. До явних витрат відносять всі витрати, які відображені в реєстрах бухгалтерського обліку. До неявних – відносять витрати, що не можуть бути відображені у бухгалтерському обліку, а також витрати на ресурси, що належать власнику і не сплачені за ринковою ціною. Бухгалтерський прибуток визначається як різниця між загальним виторгом і явними витратами фірми. Нормальний прибуток – це той мінімальний дохід, який має заробити підприємець, щоб залишитися у своєму бізнесі [3].

Відповіді на питання про максимізацію прибутку фірми можуть допомогти два методи: метод порівняння загальних величин і метод порівняння граничних величин.

Сутність першого методу полягає в порівнянні валового доходу і сукупних витрат. Фактично необхідно дослідити економічний прибуток.

Метод порівняння граничних величин базується на аналізі граничного доходу і граничних витрат. Граничний дохід – це зміна загального доходу внаслідок продажу додаткової одиниці продукції. Граничні витрати – це величина зміни загальної вартості внаслідок збільшення випуску продукції на одиницю. Максимізація прибутку досягається у взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів діяльності. Основна вимога максимізації прибутку полягає у прибутковості кожної одиниці випуску. Виробництво додаткової одиниці продукції збільшує обсяг на величину граничних витрат, але водночас підвищується і загальний дохід – на величину граничного доходу. Поки граничний дохід більше граничних витрат, прибуток у цілому підвищується, граничної максимізації ще не досягнуто і підприємство може збільшувати обсяг виробництва. Як тільки граничні витрати виявляються вище граничного доходу, зростання загального прибутку сповільнюється і збільшення випуску стає збитковим. Отже, величина прибутку сягає максимуму при такому випуску продукції, коли граничний дохід дорівнює граничним витратам (правило граничного випуску) [2].

Крім зазначених методів, у науковій літературі запропоновано і операційний метод. Величина впливу операційного важеля завжди розраховується для визначеного обсягу продажу та певного валового доходу. Змінюється валовий дохід – змінюється і сила впливу операційного важеля. При постійному валовому доході чим більшою є сума постійних витрат, тим сильніше діє операційний важіль, і навпаки. Це положення можна обґрунтувати за допомогою перетворення формули сили впливу операційного важеля:

$$\begin{aligned} & \frac{\text{Валовий дохід} - \text{Змінні витрати}}{\text{Прибуток}} = \\ & = \frac{(\text{Постійні витрати} + \text{Змінні витрати} + \text{Прибуток}) - \text{Змінні витрати}}{\text{Прибуток}} = \\ & = \frac{\text{Постійні витрати} + \text{Прибуток}}{\text{Прибуток}}. \end{aligned}$$

При зменшенні валового доходу сила впливу операційного важеля зростає як за підвищення, так і за зниження питомої ваги постійних витрат у загальній їх сумі. Кожен процент зменшення валового доходу дає дедалі більший процент зниження прибутку, причому сила операційного важеля зростає швидше, ніж збільшуються постійні витрати. При збільшенні валового доходу, якщо поріг рентабельності (точка самоокупності витрат) уже пройдено, сила впливу операційного важеля зменшується: кожен процент приросту валового доходу дає дедалі менший процент приросту прибутку (при цьому частка постійних витрат у загальній їх сумі знижується) [2].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що прибуток – основний стимул для господарської діяльності. Пошук шляхів максимізації прибутку має на меті вирішення складної проблеми – підвищення ефективності функціонування виробничої та підприємницької структур підприємства. Розуміння складної та багатогранної структури прибутку та механізму утворення прибутку з урахуванням конкурентних особливостей діяльності в умовах часткової рівноваги дає поштовх підприємницькій активності, ризикованій, але водночас прибутковій.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Бабушкіна І., Синькевич Н. Прибуток як економічна категорія: функції та основні характеристики // Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки : матеріали наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 18 травня 2011 р.). Тернопіль : ТНТУ, 2011. С. 9–10. 2. Жарун Ю. А. Шляхи удосконалення максимізації прибутку підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/13.DNI_2007/Economics/21077.doc.html. 3. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І. Мікроекономіка і макроекономіка : підручник. Київ : Основи, 1998. 518 с. 4. Мочерний С. В., Мочерна Я. С. Політична економія : навч. посіб. Київ : Знання, 2016. 684 с. 5. Про підприємства в Україні : Закон України (втрата чинності від 01.01.2004, підстава – 436-IV). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/887-12>. 6. Проскурін В. П. Історія економіки та економічних учень. Нариси економічної історії індустріальної цивілізації : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 372 с. 7. Сотніков В. І., Сотнікова Ю. В. Мікроекономіка в структурно-логічних схемах : навч. посіб. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2008. 251 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ»

УДК 330(075)

Заболотна Д. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено існуючі наукові підходи до визначення сутності поняття «людський капітал». Встановлено, що в сучасній науці сформовано чотири основні підходи до визначення людського капіталу: як до інвестицій, як до запасу, як до активів, як до фактора виробництва. Дано авторське визначення поняття «людський капітал».

Ключові слова: людський капітал, людський потенціал, людські ресурси, трудові ресурси, людський фактор, робоча сила.

Аннотация. Исследованы существующие научные подходы к определению сущности понятия «человеческий капитал». Установлено, что в современной науке сформировано четыре основных подхода к определению человеческого капитала: как к инвестиции, как к запасу, как к активам, как к фактору производства. Дано авторское определение понятия «человеческий капитал».

Ключевые слова: человеческий капитал, человеческий потенциал, человеческие ресурсы, трудовые ресурсы, человеческий фактор, рабочая сила.

Annotation. The existing scientific approaches to the definition of the essence of the concept "human capital" are investigated. It has been established that in modern science four main approaches to the definition of human capital are formed: how to invest, how to stock, how to assets, as a factor of production. The author's definition of the concept "human capital" is given.

Keywords: human capital, human potential, human resources, labor resources, human factor, labor.

Дослідження стану і тенденцій розвитку сучасних економічних систем показує, що на початку XXI ст. відбувається поступова зміна ролі людини у суспільному виробництві, що зумовлює необхідність використання якісно нових моделей використання робочої сили. Основу цих моделей складає теза про те, що невід'ємною складовою успішного економічного розвитку країни є орієнтація на розвиток людини, її постійне вдосконалення і підвищення кваліфікації. З огляду на це, дослідження теоретичних і практичних аспектів формування, розвитку і оцінки людського капіталу є актуальним науково-практичним завданням.

Теоретичні і практичні аспекти вивчення проблем формування, розвитку і оцінки людського капіталу досить докладно висвітлені в роботах відомих зарубіжних і українських вчених, зокрема Г. Беккера [1], Б. Вейсброда, Х. Гарднера, Л. Каца, Р. Нельсона, Д. Парсона, М. Спенса, Дж. Хекмана, Р. Лукаса, Т. Шульца, В. Антонюк, В. Билкова, О. Богашко [2], І. Ільїної, І. Кравченко [3], М. Критського, Е. Лібанової, Д. Мельничук [4], Н. Ніколайчук [5], С. Палкіна, А. Семикіної, С. Федулової [6] та інших. Втім, питання, пов'язані із дослідженням сучасних теоретичних підходів до визначення економічної сутності поняття «людський капітал», все ще залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого наукового опрацювання.

Метою даної статті є дослідження сучасних теоретичних підходів до визначення економічної сутності поняття «людський капітал» і формування на цій основі власного визначення даного поняття.

Перші знання про важливу роль людини у розвитку суспільного господарства з'явилися ще у IV ст. до н. е. у роботах давньогрецьких мислителів (Аристотеля, Ксенофонта, Конфуція, Платона, Сократа). Вони зосереджували увагу на важливій ролі знань, умінь, трудового досвіду людей для розвитку господарства і поліпшення соціальних умов життєдіяльності суспільства.

Натомість лише у період формування і розвитку промислового капіталізму (XVIII – перша половина XIX ст.) з'явилися ідеї визнання знань і вмінь людини у якості окремого виду капіталу. Так, В. Петті висунув ідею грошової оцінки корисних якостей і можливостей людини, її знань і вмінь та їх урахування у складі сукупного капіталу [1, с. 19–21]. А. Сміт – засновник класичної економічної теорії – вперше в історії економічної науки здійснив поділ капіталу на основний і оборотний. Причому до основного капіталу поряд зі спорудами, обладнанням, машинами, він відносив і знання, вміння та трудовий досвід людей. Отже, Сміт використовував підхід, який передбачає співставлення економічною людиною витрат на оволодіння професією з очікуваними вигодами у майбутньому.

Наукові ідеї «економічної людини» А. Сміта доповнив і поглибив французький економіст Ж.-Б. Сей. Він розглядав економічні відносини між найманими працівниками і капіталістами як обмін послугами і підкреслював, що здібності людини до праці «можна розглядати як капітал, який утворився шляхом щорічного накопичення і послідовного збільшення витрат на його виховання». На думку Сея, підвищенню кваліфікації працівників і зростанню продуктивності їхньої праці безпосередньо сприяє розвиток сфери освіти та науки.

У 30 рр. XIX ст. сформувався альтернативний класичній школі політичної економії (КШПЕ) напрям економічної теорії. Його представники (Ф. Лассаль, Р. Оуен, К. Сен-Сімон, Ш. Фур'є та інші) двигуном прогресу визнавали освічених людей. Зокрема, Р. Оуен одним із перших висловив думку про важливість інвестицій у людський капітал і необхідність «створення комфортних і сприятливих для праці умов, які б забезпечили подвоєння її продуктивності» [2, с. 32].

Значну увагу ролі людини в економічному прогресі людства приділяв і К. Маркс. Він, на відміну від попередників, у своїх дослідженнях використовував категорію «робоча сила». На думку Маркса, ціна праці, яка дорівнює величині заробітної плати, має забезпечувати найманому працівнику відповідний рівень життя та слугувати основою для розширеного відтворення його робочої сили. При цьому Маркс не зводив завдання справедливої оплати праці до «зрівнялівки». Як бачимо, на думку К. Маркса, відмінності в оплаті праці залежно від майстерності, досвіду та кваліфікації є цілком виправданими та обґрунтованими.

А. Маршал, як і Дж. Мілль, не включав людину та її природні якості до категорії капіталу, оскільки сама людина не є товаром, але вважав, що знання і здібності до праці є складовою частиною сукупного капіталу. Маршал стверджував, що насправді економісти в своїх дослідженнях завжди приділяли значну увагу всім вигодам, які захоплюють людей займатися тією чи іншою справою, незалежно від того, чи передбачають ці заняття грошову винагороду. За інших рівних умов люди віддають перевагу заняттю, яке не принижує їх і забезпечує їм гідне суспільне

становище [3, с. 40–41; 6]. Втім, оскільки ці вигоди, хоча й сприймаються не кожним членом суспільства однаково, але більшістю людей сприймаються позитивно, тому їх можна оцінити і вимірити за допомогою величини заробітної плати, яка є їх реальним еквівалентом.

Саме поняття «людський капітал» увійшло в економічну науку на початку 60-х рр. ХХ ст. Авторами даного поняття є американські економісти Г. Беккер і Т. Шульц, які водночас є і засновниками теорії людського капіталу. Як відомо, теорія людського капіталу базується на основних положеннях інституціоналізму, неокласицизму, неокейнсіанства та інших сучасних економічних теорій. Її поява стала своєрідною відповіддю економічної та суміжних з нею наук на актуальність вивчення реальної економіки. Розробивши концепцію людського капіталу, її засновники довели, що саме людський капітал, а не матеріальні засоби виробництва є визначальним фактором досягнення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки. Як результат, джерелом економічного зростання країни було визнано освіту, науку, охорону здоров'я, які до того трактувались виключно як галузі, що споживають, а не виробляють.

Докладне вивчення фахової літератури [1–6] показало, що в сучасній економічній науці існують різні підходи до трактування поняття «людський капітал». Проте найбільш поширеною є класифікація підходів до визначення поняття «людський капітал», яка передбачає виокремлення таких груп:

- 1) людський капітал як інвестиції;
- 2) людський капітал як запас;
- 3) людський капітал як активи;
- 4) людський капітал як фактор виробництва.

Відповідно до першого підходу, людський капітал визначається як інвестиції у накопичення знань, навичок, здібностей стану здоров'я, мотивації. Прибічниками даного підходу є як відомі зарубіжні, так і українські вчені, зокрема, Г. Беккер, Т. Шульц, Дж. Уолш, В. Адріанова, С. Дятлов, А. Колядин та інші. Т. Шульц під «людським капіталом» розуміє знання, навички та здібності людини, які сприяють зростанню продуктивної сили її праці [77]. Найважливішою особливістю такого капіталу, на думку Шульца, є те, що людина та її людський капітал невіддільні одне від одного. Людським такий капітал стає тому, що є невід'ємною складовою людини. Формою такого виду капіталу визначають знання і здібності людини, які є джерелом її майбутніх доходів. У свою чергу, С. Дятлов визначає людський капітал як сформований в результаті інвестицій і накопичений людиною певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, які цілеспрямовано використовуються в тій або іншій сфері суспільного виробництва, сприяють зростанню продуктивності праці, і тим самим впливають на збільшення доходів даної людини. Натомість А. Колядин під людським капіталом розуміє сформований за допомогою сукупних цілеспрямованих інвестицій запас знань, творчих здібностей, творчих навичок і умінь, культури і здоров'я, що забезпечують його власнику додаткові виробничі можливості, функціональну конкурентоспроможність і збільшення грошового доходу. Відомий український учений В. Адріанова дає власне бачення людського капіталу, яке полягає у тому, що капітал дорівнює сумі грошових витрат (інвестицій) на формування здоров'я (від народження до досягнення віку активної трудової діяльності), на придбання знань, досвіду, кваліфікації, на підвищення культури поведінки в суспільстві. Людський капітал у процесі його використання зношується, а відтак потребує відновлення завдяки зростанню оплати праці та оздоровленню. Г. Беккер розглядав людський капітал як сукупність вроджених здібностей і набутих навичок, знань і мотивацій, доцільне використання яких сприяє збільшенню отриманого доходу [1, с. 84–86].

Як бачимо, принципова різниця між наведеними визначеннями полягає в тому, що одні дослідники акцентують увагу на використанні наявних здібностей і навичок для індивідуальних цілей, а інші – на реалізації суспільних інтересів.

Згідно з другим підходом, категорія «людський капітал» розглядається як сукупний запас здібностей, знань, навичок комплексних характеристик, що дозволяють індивіду отримувати більш високі доходи в майбутньому. Прибічниками даного підходу є Е. Долаан, І. Фішер, Д. Богиня, Є. Грішнова, Л. Згонник, Р. Капелюшников, Р. Нуреев. На думку відомого американського вченого Е. Долана, людський капітал – це капітал у вигляді розумових здібностей, отриманий через формальне навчання або освіту, або через практичний досвід. Російський учений Р. Нуреев трактує поняття «людський капітал» як сукупність усіх якостей працівника (знань, навичок, досвіду, мотивації, енергії, витривалості, здоров'я), які можуть бути використані в процесі виробництва. Інший науковець – Р. Капелюшников – під людським капіталом розуміє запас знань, здібностей і мотивацій, які притаманні кожному індивіду. Формування такого запасу, з одного боку, вимагає вилучення коштів за рахунок поточного споживання, але з іншого – має на меті підвищення продуктивності праці і майбутніх трудових доходів.

Як бачимо, у межах другого підходу людський капітал визначається досить вузько: як накопичений запас знань і навичок.

Третій підхід до визначення поняття «людський капітал» заснований на тезі про те, що людський капітал – це сукупність активів (виробничих, трудових, фінансових тощо). Прибічниками даного підходу є українські вчені

Л. Шевчук, Д. Мельничук, В. Гальків. Так, Л. Шевчук трактує людський капітал як «здатність людини брати участь у процесі відтворення суспільного виробництва і створенні загальнолюдських цінностей». У свою чергу, Д. Мельничук [4] пропонує трактувати людський капітал як економічний актив, що формується в результаті інвестицій і розвивається шляхом отримання нових знань та доцільної видозміни продуктивних спроможностей індивіда [4, с. 53–54]. З іншого боку, Л. Гальків, надаючи характеристику людському капіталу, розуміє під ним сукупність знань, навичок, здібностей і кваліфікації, які притаманні кожному носієві робочої сили і можуть бути використані ним у виробничих та/або споживчих цілях, а також мають здатність оновлюватися, вдосконалюватися і розвиватися.

Четвертий підхід до визначення поняття «людський капітал» пов'язаний із тим, що у межах даного підходу людський капітал розглядається як окремий фактор виробництва. Прибічником даного підходу є російський учений М. Критський. Він визначає поняття людського капіталу як загальну конкретну форму життєдіяльності, що асимілює попередні форми, характерні для періодів привласнюючого і відтворюючого господарств, і реалізується як підсумок історичного руху людського суспільства до його сучасного стану.

Синтезуючи наведені наукові позиції, автор визначає людський капітал як сукупність накопичених знань, умінь, навичок, мотивацій населення країни, що можуть бути потенційно використані на будь-якій фазі суспільно-го відтворення і приносити їх власникам дохід у вигляді трудової ренти.

Отже, встановлено, що в сучасній науці сформовано чотири основні підходи до визначення людського капіталу: людський капітал як інвестиції, людський капітал як запас, людський капітал як активи, людський капітал як фактор виробництва. Подальші наукові розвідки автора будуть спрямовані у бік дослідження особливостей формування, накопичення і розвитку людського капіталу національної економіки України.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Черкашина Т. С.

Література: 1. Беккер Г. С. Человеческое поведение: экономический подход. М. : ГУ ВШЭ, 2003. 671 с. 2. Богашко О. Л. Людський капітал та його роль у забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки. *Вісник ОНУ імені Н. І. Мечнікова*. 2014. Т. 22/2. Вип. 9. С. 32–35. 3. Ильина Н. Е. Научные подходы к понятию человеческого капитала. *Экономист*. 2011. № 2. С. 36–42. 4. Мельничук Д. П. Человеческий капитал: теоретические воззрения и общественные преобразования. *Бухгалтерский учет и анализ*. 2013. № 11. С. 51–55. 5. Николайчук М. В. Управління людським капіталом за умов розвитку економіки знань: проблеми теорії та практики : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2012. 201 с. 6. Федулова С. О. Людський капітал: Ретроспектива та сучасна економічна наука. Наукові записки. Серія : Економіка. 2012. Вип. 23. С. 121–124.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

УДК 656.7.08+614.8

Завдов'єв М. Д.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В статті розглянуто актуальні питання правового регулювання безпілотних літальних апаратів, висвітлено сучасний стан національного законодавства у цій сфері, міжнародний досвід. Надано рекомендації щодо впровадження міжнародних норм до законодавства України.

Ключові слова: безпілотні літальні апарати, правове регулювання, міжнародний досвід, національне законодавство.

Анотація. В статті рассмотрені актуальні питання правового регулювання беспилотных летательных аппаратов, освещено современное состояние национального законодательства в этой сфере, международный опыт. Даны рекомендации по внедрению международных норм в законодательство Украины.

Ключевые слова: беспилотные летательные аппараты, правовое регулирование, международный опыт, национальное законодательство.

Annotation. The article discusses current issues of legal regulation of unmanned aerial vehicles, highlights the current state of national legislation in this area, international experience. Recommendations on the implementation of international standards in the legislation of Ukraine are given.

Keywords: unmanned aerial vehicles, legal regulation, international experience, national legislation.

Відповідно до ст. 30 та 32 Конституції України [1], держава має забезпечити захист права на інформацію, захист майна особи та її право на особисте життя. Але з розвитком інтернет-комунікацій, електроніки та робототехніки питання захисту права на інформацію стає дуже актуальним, це пов'язано з тим, що електронні технічні прилади можуть проникати на територію, що є власністю особи, та спостерігати за її особистим життям. В сучасних умовах швидкими темпами зростає попит на безпілотні літальні апарати (БПЛА). Зростання попиту обумовлене не тільки бажанням мати такий пристрій, але й тим, що законодавча неврегульованість їх використання дає можливість безкарно здійснювати стеження не лише за людиною, але і за її особистим життям. Неконтрольоване збільшення кількості БПЛА та можливість їх придбання без спеціальних дозволів спричиняє чимало проблем, пов'язаних із безпекою, порушенням приватної власності, повітряного простору або з порушенням кордонів і територій, які обмежені в доступі.

Сучасні моделі дронів можуть бути обладнані надчутливими відео сенсорами, та їх можна використовувати для крадіжки особистих даних або для слідкування за людиною. Одним із сучасних напрямів розслідувань є дрон-журналістика, або безпілотна журналістика, яка стала популярною в Україні під час Революції гідності в 2013–2014 рр. Безпілотники знімали протестуючих і показували таким чином масштаб протестів на Майдані Незалежності. У свою чергу, журналісти один за одним проводили розслідування, знімаючи за допомогою дронів величезні замські садиби українських чиновників [2].

Метою дослідження є аналіз чинного законодавства України та систематизація міжнародного досвіду використання БПЛА щодо порядку правового регулювання та володіння цими пристроями, а також наведення пропозицій щодо вдосконалення та доцільності впровадження права на використання БПЛА в Україні.

Правовий статус безпілотних літальних апаратів наразі в Україні є досить невизначеним, тому вони вільно продаються в магазинах, і, як зазначалось вище, не потребують спеціальних дозволів, а відтак кожен, хто його придбав, використовує його на власний розсуд. Враховуючи інтеграцію України до світової спільноти та Європейського Союзу (ЄС), однією з вимог інтеграції України є створення системи законодавства, яка відповідала б загальноєвропейським потребам, зокрема щодо регулювання використання безпілотних приладів. Ця інтеграція передбачає насамперед дотримання захисту основних прав і свобод людини, визначених Конвенцією «Про захист прав людини і основоположних свобод» та Конституцією України, а також адаптацію прийнятих нормативно-правових актів України до відповідних вимог та стандартів і рекомендованої практики Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO) і Європейського Союзу [3].

Однією з основних проблем використання дронів є їх підвищена небезпека. Перш за все, це пов'язано з тим, що оператор не завжди має можливість уповні контролювати пересування дрону. Існує вірогідність втратити керування внаслідок природних умов, технічної несправності або помилки оператора, що може призвести до наслідків спричинення пошкоджень не тільки майна іншої особи але і його здоров'ю та життю. Безпілотник – наприклад, квадрокоптер вагою 2 кг із фото-відеокамерою, що важить приблизно 1 кг, при падінні з висоти 200 м може вбити людину. Гвинти коптера працюють на великій швидкості обертів і при необережному поводженні навіть на землі можуть спричинити тілесні ушкодження.

У 2015 р. в США виник прецедент, який полягає у тому, що чоловік вистрілив у дрон, що завис у нього над оселею. Він пояснює це тим, що пристрій порушив його особисте право на приватне життя. Для уникнення таких проблем необхідно проводити технічний огляд та ліцензування апаратів, навчати людей безпечному використанню дронів та впроваджувати спеціальні системи протидії вітру та дощу. Проте навіть наявність досить чітких і зрозумілих правил не є гарантією того, що апарати будуть використовувати в рамках правил.

Порушення правил використання повітряного простору може створювати істотну загрозу безпеці повітряних польотів. Кримінальний кодекс України (ст. 282) передбачає покарання за «вчинення дій у повітряному просторі», які створили таку загрозу або спричинили потерпілим тілесні ушкодження, завдали «великої матеріальної шкоди», або спричинили загибель людей [4].

Безпілотні літальні апарати, як і будь-який вид інших роботизованих приладів, що можуть бути потенційно небезпечними, вочевидь повинні мати певні юридичні підстави, не тільки щодо їх придбання але і використання.

Проте зміна законодавства – досить інерційний і повільний процес, який не встигає за стрімким розвитком не тільки технологій, але і суспільних відносин. Отже, сьогодні не лише в Україні, але й в інших країнах законодавче регулювання діяльності, пов'язаної із застосуванням БПЛА, перебуває на етапі становлення. Можна сказати, що на цей процес впливають два протилежні прагнення: «максимально заборонити» для безпеки та «максимально дозволити» для розвитку. Тобто постійно відбуваються певні зміни законодавства, приймаються та змінюються правила і норми, причому ці зміни не враховують обставини постійної зміни суспільних відносин.

В сучасному законодавстві існує дефініція БПЛА, але їх використання не є окремо врегульованим і частково описується як складова широкої групи цивільної та комерційної авіації, згідно з нормативно-правовим регулюванням повітряного простору. В цілому, спеціальні регулятивні документи щодо польотів БПЛА, сертифікації, атестації операторів, а також інтеграції у сферу управління повітряного руху відсутні, на відміну від багатьох розвинутих держав. Це призводить до того, що людина, яка вчинить злочин, може уникнути відповідальності за відсутності законодавства. В Україні потрібно створити систему правового регулювання БПЛА, яка діяла б за чітко визначеними нормами, а не за аналогією.

Євросоюз є світовим лідером щодо використання дронів у різних сферах діяльності, зокрема й цивільних правових відносинах. Сьогодні регуляторні механізми управління польотами БПЛА існують або розробляються в Австрії, Хорватії, Чеській Республіці, Данії, Франції, Німеччині, Італії, Ірландії, Польщі, Іспанії та Великобританії. У Данії, Великобританії та Нідерландах працюють льотні школи з підготовки пілотів дронів, у Нідерландах і Великобританії діють понад 500 ліцензованих пілотів БПЛА. Підготовка людей необхідна для уникнення можливих проблем із втратою керування та для того, щоб людина розуміла свою відповідальність у разі порушення [5].

Наразі ведеться робота зі створення загальноєвропейської системи правового регулювання використання дронів, тому Україна під час формування законодавства у сфері регулювання використання БПЛА повинна враховувати прийняті загальноєвропейські норми. У 2015 р. в Ризі відбулася конференція Європейського Союзу з безпілотних авіаційних систем, де було прийнято Ризьку декларацію з безпілотних літальних апаратів «Створення майбутнього авіації». В Ризькій декларації викладено 5 основних принципів майбутнього розвитку БПЛА в Європі:

- 1) безпілотні літальні апарати повинні розглядатися як новий тип повітряних суден з пропорційними правилами, заснованими на ризику кожної операції;
- 2) правила ЄС для безпечного надання послуг БПЛА повинні давати можливості розвитку промислових інвестицій;
- 3) технологія та стандарти мають розвиватися в напрямку повної інтеграції БПЛА в європейський повітряний простір;
- 4) суспільне визнання є ключовим для розвитку послуг, що надаються за допомогою БПЛА;
- 5) відповідальність за використання БПЛА несе оператор.

Наприклад, для некомерційного використання дронів у США висуваються такі вимоги:

- 1) обов'язкова реєстрація дронів вагою від 250 г до 25 кг (більш важкі дрони реєструються за спеціальною процедурою з поданням заяви до ФАА);
- 2) отримання реєстраційного номера та нанесення його на дрон;
- 3) досягнення експлуатантом дрона 13-річного віку;
- 4) знання та розуміння інструкцій з техніки безпеки;
- 5) виконання польотів на висоті до 120 м;
- 6) візуальний контроль дрону під час польоту;
- 7) знання вимог використання повітряного простору.

Реєстрація видається на 3 роки та коштує 5 дол. на рік. Громадянин зобов'язаний обладнати свій пристрій спеціальним реєстраційним номером, щоб його можна було виявити у разі необхідності. Реєстрацію проводить Федеральна адміністрація з авіації.

Українським законодавцям треба перейняти досвід розвинених країн у сфері продажу БПЛА, їх сертифікації, реєстрації, а також щодо визначення обмежень для польотів та навчання операторів. Визначення та реєстрацію цих норм має бути покладено на Державну авіаційну службу України.

Наразі в Україні регулювання БПЛА опосередковано керується наступними нормативно-правовими актами: Повітряним кодексом України, Правилами реєстрації цивільних повітряних суден в Україні, Положенням про використання повітряного простору України, Правилами польотів повітряних суден та обслуговування повітряного руху в класифікованому повітряному просторі України. У вищезазначених нормативно-правових актах не визначено основні вимоги до таких приладів, тому виникають проблемні питання, зокрема у сфері правопорушень і відповідальності, які потребують вирішення. «Безпілотне повітряне судно» визначається там як повітряне судно,

призначене для виконання польоту без пілота на борту, керування польотом і контроль за яким здійснюється за допомогою спеціальної станції керування, що розташована поза повітряного судна [2].

Як висновок, можемо сказати, що поява БПЛА в Україні викликала потребу у формуванні відповідного законодавства з метою забезпечення майнових і немайнових прав та свобод громадян на території України. Нове законодавство необхідно формувати, спираючись на досвід розвинутих країн світу, та зробити це потрібно якнайшвидше, адже проблеми, пов'язані з використанням БПЛА, виникають уже на сучасному етапі.

Неконтрольоване використання БПЛА в світі, разом із відповідними проблемами, пов'язаними з літаками, іншою власністю, життям людей, приватністю, порушенням меж закритих територій і безпекою, вимагають регулювання з боку законодавців. По-перше, необхідно ввести порядок реєстрації БПЛА на законодавчому рівні, визначивши при цьому орган, який буде здійснювати державну реєстрацію. Далі потрібно адаптувати існуючу систему законодавства до світових стандартів, яка буде визначати права та обов'язки власників таких апаратів, а також відповідальність за правопорушення. Та останнім кроком має бути впровадження спеціальних навчальних курсів для операторів БПЛА для забезпечення безпеки при користуванні цими приладами. Виконання цих рекомендацій дозволить створити ефективну та безпечну правову систему, що забезпечить дотримання основних прав громадян і водночас надасть змогу розвиватися сфері безпілотних літальних засобів.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. 2. Ачасова А. Дрони. Новини законодавства. URL: <http://www.50northspatial.org/ua/drones-legislationnews-ukraine>. 3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : ратифікована Законом від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004. 4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. 5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ДЕКОМПОЗИЦІЇ

УДК 331.526

Загребельна А. І.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У роботі розглядаються питання, пов'язані з аналізом та прогнозуванням рівня економічної активності населення. За допомогою побудови моделі декомпозиції розраховано прогнозне значення рівня економічної активності населення України.

Ключові слова: економічно активне населення, прогнозування, модель декомпозиції, рівень безробіття, зайнятість.

Аннотация. В работе рассматриваются вопросы, связанные с анализом и прогнозированием уровня экономической активности населения. С помощью построения модели декомпозиции рассчитано прогнозное значение уровня экономической активности населения Украины.

Ключевые слова: економічески активное население, прогнозирование, модель декомпозиции, уровень безработицы, занятость.

Annotation. The paper deals with issues related to the analysis and forecasting of the level of economic activity of the population. Using the model of decomposition, the predicted value of the level of economic activity of the population of Ukraine was calculated.

Keywords: economically active population, forecasting, model of decomposition, unemployment rate, employment.

Економічно активне населення має великий вплив на соціально-економічний розвиток країни. В Україні проблема економічної активності постає дуже гостро, адже скорочення та постаріння населення в країні вже негативно впливає на його чисельність та структуру.

Проблеми розробки методологічного забезпечення аналізу ринку праці, зайнятості населення і безробіття вивчали та опрацьовували такі вчені, як Д. Богиня, В. Васильченко, О. Грішнова, Т. Заєць, С. Злупко, А. Колот, Г. Купалова, Е. Лібанова, В. Петюх, В. Онікієнко, А. Шевченко. Проте не достатньо глибоко розкриті питання, пов'язані з аналізом тенденцій та прогнозування рівня економічної активності населення України.

Метою роботи є дослідження зміни рівня економічної активності населення за допомогою побудови моделі декомпозиції.

Економічно активне населення складається з населення обох статей віком 15–70 років включно, яке впродовж певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили на ринку праці. Воно включає тільки тих осіб, які займались економічною діяльністю або шукали роботу і були готові приступити до неї, тобто класифікуються як «зайняті» або «безробітні».

Зміну структури рівня економічної активності населення з 2010 р. по 2016 р. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка зміни структури населення

Роки	У % до населення відповідної вікової групи					
	Економічно активне населення		Зайняте населення		Безробітне населення	
	у віці 15–70 років	працездатного віку	у віці 15–70 років	працездатного віку	у віці 15–70 років	працездатного віку
2010	63,6	71,9	58,4	65,5	8,2	8,9
2011	64,2	72,6	59,1	66,3	8	8,7
2012	64,5	72,9	59,6	66,9	7,6	8,2
2013	64,9	72,9	60,2	67,3	7,3	7,8
2014	62,4	71,4	56,6	64,5	9,3	9,7
2015	62,4	71,5	56,7	64,7	9,1	9,5
2016	62,2	71,1	56,3	64,2	9,3	9,7

Рівень економічної активності населення України у 2010–2016 рр. має свої тенденції, так, у віці 15–70 років у 2016 р. він склав 62,2 %, з них працездатного віку – 71,1 %, рівень зайнятості у 2016 р. знизився порівняно з 2015 р. на 0,4 % та склав 64,2 %, з них працездатного віку – 64,2 %, а рівень безробітного населення у віці 15–70 років у 2016 р. склав 9,3 %, з них працездатного віку – 9,7 %.

Рівень економічної активності населення вимірюється системою показників, які всебічно характеризують тенденції його формування та зміни. Основними є показники рівня зайнятості та безробіття населення.

Підвищення рівня безробіття в свою чергу негативно впливає на зниження рівня життя та процеси відтворення робочої сили. Зокрема за причинами незайнятості структуру безробітного населення наочно представлено у табл. 2.

Отже, внаслідок збільшення рівня безробіття відбуваються зміни у галузевій і професійно-кваліфікаційній структурі зайнятості: стійкої тенденції набуває вивільнення працівників промислових підприємств; спостерігається стійке зростання чисельності безробітних із середньою спеціальною і вищою освітою; їхні ряди активно поповнюють випускники вищих навчальних закладів, половина з яких після завершення навчання позбавлена можливості працевлаштування.

З огляду на результати, представлені на рис. 1., можна дійти висновку, що найбільший відсоток безробітного населення склали звільнені за власним бажанням, за угодою сторін – 28,9 %, відсоток звільнених з економічних причин склав 27,8 %, не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів – 16,4 %.

Безробітне населення за причинами незайнятості

Роки	Населення за причинами незайнятості, %								
	вільнені з економічних причин	звільнені за власним бажанням, за угодою сторін	звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму	не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх закладів	робота має сезонний характер роботи	не зайняті через виконання домашніх (сімейних) обов'язків тощо	звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії	демобілізовані з військової строкової служби	інші причини
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2014	22,3	31,8	7,8	16,7	9,3	4,6	1,4	0,3	5,8
2015	27,8	28,9	7,5	16,4	9,9	3,7	0,9	0,3	4,6
2016	22,4	33,0	9,4	15,6	9,7	3,2	1,8	0,7	4,2

Рис. 1. Структура безробітного населення за причинами незайнятості станом на 2016 р.

Для прогнозування рівня економічної активності на 2016 р. першим етапом є формування динамічного ряду показників рівня економічної активності населення з 1990 р. по 2016 р.

Розрахувати прогнозні значення рівня економічної активності населення на 1 рік можна шляхом побудови моделі виду:

$$ВВП_{predict} = Trend * Cycle * Seasonal\ Factors / 100$$

1 T	2 E.a.n	3 Smoothed	4 Seasonal	5 Irrreg.	6 T	7 Cycle	8 E.a.n.Predict
1	62,7	62,33892	100,1381	1,004405	62,8436	0,991969	62,425037
2	62,2	62,17379	100,2662	0,997765	62,1032	1,001137	62,339322
3	61,8	61,84352	99,8820	1,000477	61,5204	1,005252	61,770533
4	61,5	61,50696	100,1410	0,998479	61,0826	1,006947	61,59371
5	61,2	61,16225	99,5726	1,004912	60,7772	1,006335	60,900855
6	60,7	60,69310	100,1381	0,998734	60,5916	1,001675	60,776935
7	60,3	60,19695	100,2662	0,999052	60,5132	0,994774	60,357221
8	59,7	59,81075	99,8820	0,999328	60,5294	0,988127	59,740156
9	59,2	59,99502	100,1410	0,985359	60,6276	0,989566	60,07963
10	59,6	60,68124	99,5726	0,986397	60,7952	0,998126	60,4219
11	63,3	61,63429	100,1381	1,025609	61,0196	1,010074	61,719427
12	62,3	62,03824	100,2662	1,001553	61,2882	1,012238	62,203408
13	61,9	62,12148	99,8820	0,997612	61,5884	1,008655	62,048159
14	61,8	61,98513	100,1410	0,995609	61,9076	1,001252	62,072551
15	62	62,07335	99,5726	1,003105	62,2332	0,997431	61,808056
16	62,2	62,19226	100,1381	0,998745	62,5526	0,994239	62,278174
17	62,4	62,41736	100,2662	0,997067	62,8532	0,993066	62,583538
18	62,6	62,73313	99,8820	0,999057	63,1224	0,993833	62,659084
19	63,3	63,09672	100,1410	1,001809	63,3476	0,99604	63,185705
20	63,3	63,42942	99,5726	1,002243	63,5162	0,998634	63,158338
21	63,6	63,72515	100,1381	0,996659	63,6156	1,001722	63,813173
22	64,2	64,07176	100,2662	0,999341	63,6332	1,006892	64,242344
23	64,5	64,17611	99,8820	1,006234	63,5564	1,009751	64,100367
24	64,9	63,91748	100,1410	1,013942	63,3726	1,008598	64,007627
25	62,4	63,20662	99,5726	0,991476	63,0692	1,002179	62,936487
26	62,4	62,33886	100,1381	0,999600	62,6336	0,995294	62,424977
27	62,2	61,90499	100,2662	1,002098	62,0532	0,997611	62,0698
28			100,1381		61,3154	0,991969	60,907016

Рис. 2. Прогнозне значення рівня економічної активності населення України

Побудова моделі декомпозиції дала змогу визначити прогнозні значення рівня економічно активного населення у 2016 р. В результаті прогнозу цей показник склав 60,9 %. Правильність і точність розрахованого значення підтверджує показник середньої абсолютної помилки прогнозування, який склав 1,1 %.

На рис. 3. наведено зміну розрахованого прогнозного значення рівня економічної активності населення України.

На рис. 3. представлено гістограму розподілу помилок. Те, що розподіл близький до нормального закону, є підтвердженням адекватності моделі та точності прогнозу.

В результаті аналізу можна дійти висновку, що розв'язання проблем ефективного використання економічно активного населення потребує комплексного дослідження кількісних і якісних характеристик населення і найпродуктивнішої його частини зокрема. Важливою проблемою, яка постала перед працересурсним потенціалом, є припинення його виснаження та забезпечення найбільш економічно ефективною його зайнятості.

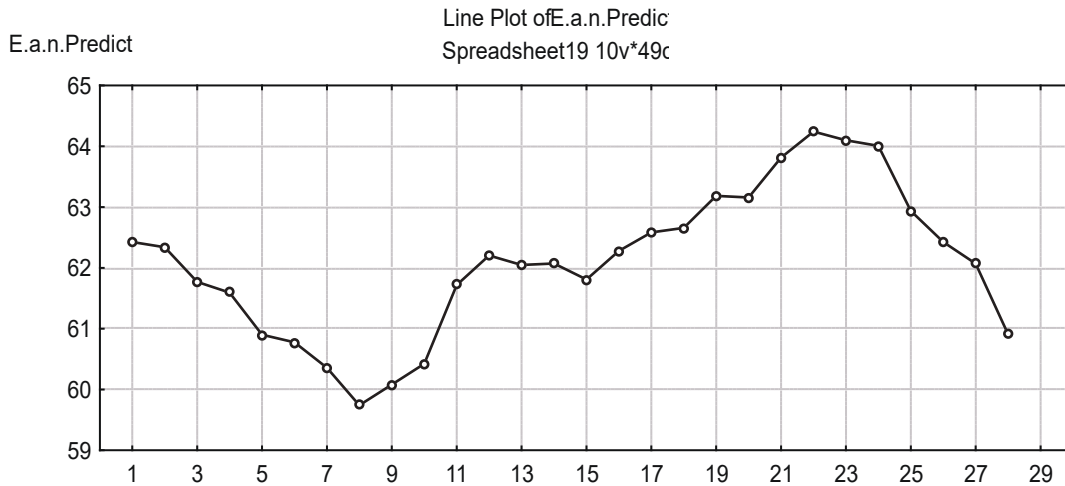

Рис. 3. Графік прогнозного значення рівня економічної активності населення України

Науковий керівник – канд. екон. наук Свидло Г. І.

Література: 1. Економічна активність населення України : стат. зб. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Кількість економічно активного населення скоротилась. URL: <http://minfin.com.ua>. 3. Про зайнятість населення : Закон України від 31.08.2018 № 5067-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 4. Міненко В. Л. Методологічні аспекти аналізу економічної активності населення, зайнятості і безробіття. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua>. 5. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrcensus.gov.ua/>.

СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

УДК 331.56: 316 (477)

Зінченко К. А.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розкрито сутність безробіття як непростого соціально-економічного процесу. Визначено позитивні та негативні наслідки безробіття для соціуму України. Висвітлено сучасний стан ринку зайнятості в країні та запропоновано шляхи вирішення наявних проблем на ньому.

Ключові слова: безробіття, зайнятість, ринок праці, наслідки безробіття, соціальні наслідки безробіття.

Аннотация. Раскрыта сущность безработицы как сложного социально-экономического процесса. Определены положительные и отрицательные последствия безработицы для социума Украины. Освещено современное состояние рынка занятости в стране и предложены пути решения имеющихся проблем на нем.

Ключевые слова: безработица, занятость, рынок труда, последствия безработицы, социальные последствия безработицы.

Annotation. The essence of unemployment as a complex socio-economic process is revealed. The positive and nega-

tive consequences of unemployment for the society of Ukraine are determined. The current state of the employment market in the country is highlighted and ways to solve the existing problems on it are proposed.

Keywords: *unemployment, employment, labor market, consequences of unemployment, social consequences of unemployment.*

Соціальні наслідки безробіття розглядаються на рівні з проблемами бідності та соціальної нестабільності як одні з найтяжчих та найпоширеніших національних проблем. На даному етапі розвитку країни визначення соціальних наслідків безробіття потребують більш детального обґрунтування та правильної організації економічної політики для попередження та усунення негативних тенденцій на ринку праці.

Сьогодні дана тема є надзвичайно актуальною, оскільки безробіття не тільки сприяє бідності значних прошарків населення, але й є причиною духовної та моральної деградації суспільства. Правильне визначення всіх негативних та позитивних соціальних наслідків безробіття надасть змогу розробити правильну стратегію розвитку ринку праці та підвищити рівень економіки країни в цілому.

В дослідження проблем зайнятості вагомий внесок внесли такі українські вчені, економісти та управлінці, як О. Бутуцький, О. Булавко, М. Вдовиченко, О. Здоровцов, І. Кириленко, Е. Лібанова, М. Горлатий, І. Прокопа, С. Рижук, П. Саблук, К. Якуба та інші. Вони не лише навели конкретні приклади факторів, які сприяють зниженню безробіття, але й запропонували конкретні заходи, які були використані для розроблення цілої низки нових законів та указів, що мають безпосередній чи опосередкований вплив на соціально-економічні умови життя робітників [1].

Мета статті – обґрунтування безробіття як складного соціально-економічного процесу та виокремлення його позитивних і негативних наслідків.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: визначити економічну сутність безробіття, виявити його позитивний та негативний вплив на соціальне життя населення, запропонувати шляхи подолання проблем, найбільше пов'язаних із системою зайнятості в країні.

Розглянемо поняття «безробіття». Згідно з Законом України «Про зайнятість населення», безробіття – це соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування. Безробітною вважається особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи [2].

Причин незайнятості населення може бути безліч. Так, у 2017 р., за даними Державного комітету статистики України, вони були такими: звільненні з економічних причин (23,2 %), звільнені за власним бажанням (34,5 %), непрацевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації (12,2 %), звільнені через закінчення контракту (8,2 %), безробітні з інших причин (4,2 %), робота, пов'язана з сезонними змінами (10,1 %), незайняті, виконуючі сімейні обов'язки (4,9 %), демобілізовані з військової строкової служби (0,7 %), звільнені за станом здоров'я або через оформлення пенсій за віком, інвалідністю (2 %) [3].

Безробіття є одним із найважливіших стимуляторів активності населення, яке працює, але, якщо його розглядати в економічному плані, – це дуже серйозне лихо для всього суспільства. Воно призводить до найтяжчих негативних соціальних наслідків, які представлено на рис. 1.

Рис. 1. **Негативні соціальні наслідки безробіття** [4]

Безробіття доволі часто застає людей знезацька і не тільки змінює сформований економічний уклад, але

й погіршує фінансове становище, змінює звичний спосіб життя та змінює рівень соціальної стабільності. Відтепер безробіття вважається головним чинником бідності. Саме тієї бідності, що охоплює такі групи населення, які мають високий рівень освіченості та професійної підготовки [4].

Безробіття шляхом зменшення статків сім'ї посилює диференціацію населення. А це суперечить поняттям рівності як рівного розподілу, яке вкоренилося в свідомості мільйонів наших людей. Потребується багато часу для того, щоб якомога більше населення усвідомило, що зрівняльний розподіл гальмує підвищення ефективності виробництва і згубний як для держави, так і для людини.

Всі ці обставини пригнічують моральні засади поведінки людини. Вона стає дратівливою, черствою, злою, байдужою до чужої долі, відчуває себе приниженою, непотрібною своїм рідним та всьому суспільству. Це все збиває ініціативу кожної людини, збільшуючи її невпевненість у власних силах і можливостях, знижує її трудовий потенціал. Безробіття стає причиною бездіяльності, погіршення соціально-психологічного клімату в суспільстві. Воно може стати джерелом дестабілізації і соціальної напруженості, а щонайгірше – соціального вибуху.

Наприкінці 2017 р. за рівнем безробіття в Європі Україна посідає 9 місце, а за даними Держкомстату загалом по Україні на кінець 2017 р. рівень безробіття становив 9,9 % від кількості населення працездатного віку [5]. Водночас ці дані містять тільки офіційно зареєстрованих безробітних і рідко відповідають дійсності, тому найчастіше його реальний рівень у країні може бути набагато вищим, адже населення рідко хоче значитися на обліку у місцевих центрах зайнятості, а, як відомо, саме звітність цих центрів є основою для розрахунку офіційної статистики безробіття. До уваги не беруться громадяни, які перебувають у неоплачуваних відпусках, а за останніми підрахунками таких у країні понад 3 млн. Такі люди фактично є безробітними, проте офіційна статистика їх чомусь ігнорує. Це дає підстави стверджувати, що фактичне безробіття точно перевищує 10 %.

Відповідно до чинного законодавства, якщо людина звільняється за згодою двох сторін, то вона може стати на облік у центр зайнятості тільки на 91-й день з дня звільнення. Підхід Міжнародної організації праці, застосований у всьому світі, полягає у тому, що з усієї кількості працездатних людей виключають робітників і деякі категорії населення, які працюють за наймом на сімейних підприємствах, тимчасово відсутніх на роботі, а всіх інших вважають безробітними. Отже, точна кількість незайнятих в Україні залишається невідомою через недосконалість системи їх підрахунку [6].

Високий рівень безробіття призводить до багатьох таких негативних наслідків, як: соціальна напруга, погіршення рівня життя, економічні, демографічні та соціальні втрати для суспільства. Але в цілому його вплив як на економічне, так і на соціальне життя суперечливий: окрім негативних наслідків можна виокремити і декілька позитивних, які є умовою зростання виробництва, появи нових підприємств, підвищення дисципліни та ефективності праці зайнятих (рис. 2).

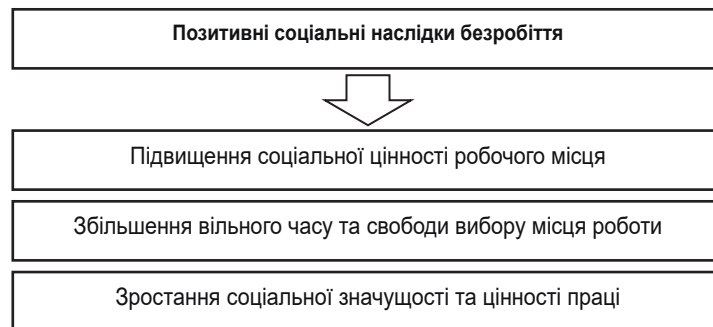

Рис. 2. Позитивні соціальні наслідки безробіття [7]

З проаналізованих негативних і позитивних соціальних наслідків безробіття можна побачити, що негативних набагато більше. Тобто вони становлять загрозу національному розвитку і безпеці цілої країни, оскільки можуть виступати як одна із причин соціально-економічної дестабілізації.

Для того, щоб зменшити їх вплив, потрібно встановити контроль за ефективним державним регулюванням зайнятості населення, яке забезпечить перш за все зниження рівня безробіття та зніме соціальну напругу. Отже, стрімко збільшаться особисті доходи населення, шляхом створення нових високооплачуваних робочих місць, покращення рівня виробництва, і як результат підвищиться розвиток національної економіки. Для вирішення проблеми безробіття потрібне активне державне регулювання зайнятості населення, а саме: як на державному, так і на регіональному рівнях потрібно розробити та почати застосовувати антикризову програму заходів подолання негативних явищ в економіці; стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, зменшуючи податковий тиск, полегшити порядок реєстрації підприємств. Одними з найважливіших заходів державної політики, спрямованої на підвищення зайнятості населення, мають стати працевлаштування незайнятих на вільні або нові робочі місця,

професійне навчання та перенавчання, організація громадських, сезонних робіт, надання дотацій роботодавцям, внесення змін у систему реєстрації безробітних.

Отже, у статті було визначено сутність безробіття як невід'ємної складової соціального процесу країни, насамперед те, що особи, які не працюють за своїм власним бажанням та існують лише на кошти держави, маргіналізуються, не знаходячи самовираження в праці, втрачаючи всі свої навички та професіоналізм, що призводить до їхньої деградації як особистості. Також було розкрито причини безробіття і його позитивні та негативні соціальні наслідки, які мають великий вплив на суспільство в цілому та на кожну людину особисто. Крім того, було висвітлено стан рівня зайнятості в Україні, його дані лише приблизні через те, що система підрахунку зайнятості населення в Україні доволі недосконала і теж потребує великих змін. Було запропоновано шляхи подолання високого рівня безробіття в країні та як наслідок – поліпшення соціального клімату в суспільстві.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кліменко О. М.

Література: 1. Сайт викладача Ружицької Анни Анатоліївни. URL: <http://nkatkanna.com/ekonomiks/18.4.html>. 2. Про зайнятість населення : Закон України від 31.08.2018 № 5067-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 3. Державний комітет статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Гриневич Л. В., Зірко О. В. Регулювання структурного безробіття на ринку праці : монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 194 с. 5. Державна служба зайнятості : офіц. сайт. URL: <http://www.dcz.gov.ua>. 6. Сахарська О. А. Макроекономічний аналіз безробіття в неусталених господарських системах : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01. Львів, 2014. 20 с. 7. Зірко О. В. Регулювання структурного безробіття на ринку праці : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07. Харків, 2013. 20 с.

ПРИДБАННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ. АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО ТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

УДК 336.225.6

Карасьова В. В.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У роботі розглянуто порядок та особливості формування первісної вартості транспортних засобів, придбаних підприємством на території України, а також особливості обліку податків і зборів, пов'язаних із таким придбанням, відмінності бухгалтерського та податкового обліку.

Ключові слова: податковий облік, бухгалтерський облік, транспортний засіб.

Аннотация. В работе рассмотрены порядок и особенности формирования первоначальной стоимости транспортных средств, приобретенных предприятием на территории Украины, а также особенности учета налогов и сборов, связанных с таким приобретением, различия бухгалтерского и налогового учета.

Ключевые слова: налоговый учет, бухгалтерский учет, транспортное средство.

Annotation. The paper discusses the procedure and features of the formation of the initial cost of vehicles purchased by the enterprise on the territory of Ukraine, as well as the peculiarities of accounting for taxes and fees associated with such an acquisition, differences in accounting and tax accounting.

Keywords: tax accounting, accounting, vehicle.

Сьогодні в Україні існує багато необхідних умов для придбання автомобілів підприємством, а саме – юри-

дичними особами, серед яких: можливість вибору марки та моделі транспортного засобу, умов його придбання. Основні моменти, на які необхідно звертати увагу при здійсненні операції з придбання транспорту на підприємстві, – це юридичні аспекти: реєстрація, податки і збори, постановка на баланс, оподаткування та бухгалтерський облік.

Транспорт є однією з основних складових існування кожного підприємства, оскільки виконує функцію підтримки інфраструктури шляхом організації перевезень людей та вантажів. Через це кожне підприємство повинно мати у своєму розпорядженні автомобіль для підвищення ефективності та стабільності роботи, адже на сучасному етапі розвитку ринкової економіки основним завданням будь-якої організації є вдосконалення управління організацією з метою найбільш повного використання наявних можливостей для поліпшення її роботи, підвищення ефективності виробництва і отримання максимального прибутку [1].

Звернемо увагу на процедуру обліку придбаного підприємством транспортного засобу, а саме легкового автомобіля, тому що одночасне ведення двох систем обліку (бухгалтерського і податкового) призводить не тільки до додаткових витрат платника податку, але й до зниження ефективності податкового контролю.

Насамперед до реєстрації транспортного засобу необхідно сплатити збір на обов'язкове державне пенсійне страхування [2]. Порядок справляння та використання цього збору визначено нормами Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування». Відповідно до п. 7 ст. 1 цього Закону [2], платниками збору є підприємства, установи, організації, що набули права власності на легковий автомобіль, що підлягає державній реєстрації в Територіальних органах Міністерства внутрішніх справ України, тобто в підрозділах ДПД Національної поліції України.

Ставка збору встановлюється відповідно до Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» у розмірі від 3 % до 5 % від об'єкта оподаткування, визначеного п. 2.6 ст. 2 цього закону, тобто вартості легкового автомобіля, що вказано у п. 8 ст. 4 [2]. За загальними правилами, вартість легкового автомобіля встановлюється відповідно до договору купівлі-продажу, довідок-рахунків торговельних організацій, договорів обміну, довідок органів митної служби, актів експертної оцінки вартості автомобіля, інших документів, що підтверджують таку вартість згідно з п.13 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування» з окремих видів господарських операцій [3].

Зосередимося на відображенні цієї операції у податковому обліку підприємства. Платник збору може купувати легковий автомобіль у особи, що є платником ПДВ, і, як наслідок, при здійсненні процедури продажу автомобіля нараховує податкове зобов'язання з ПДВ, тому Пенсійний фонд України в листі № 13034/03-30 роз'яснив, що збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з вартості легкового автомобіля сплачується без урахування ПДВ [4]. Територіальні органи Міністерства внутрішніх справ України здійснюють реєстрацію легкових автомобілів лише за умови, що покупець сплатив збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, що підтверджується документом про сплату цього збору.

Стосовно відображення цієї операції у бухгалтерському обліку придбаний автомобіль вважається основним засобом (ОЗ), і облік здійснюється за первісною вартістю, яка, крім вартості, включає також суми непрямих податків, реєстраційних зборів, видатків на страхування, транспортування та початкове доведення до експлуатації автомобіля [5].

У той же час після здійснення першої реєстрації платник ПДВ, що набув об'єкт основних засобів, а саме – автомобіль, за певних умов може відобразити податковий кредит, що підлягає вже податковому обліку. Перша реєстрація транспортного засобу – це реєстрація транспортного засобу, яка здійснюється уповноваженими державними органами України щодо цього транспортного засобу в Україні вперше. Згідно з п. 198.3 ст. 198 ПКУ, податковий кредит звітного періоду визначається виходячи з договірної (контрактної) вартості товарів, але не вище рівня звичайних цін, визначених відповідно до ст. 39 ПКУ, та складається з сум податків, що нараховані (сплачені) платником податку за ставкою, встановленою п. 193.1 ст. 193 ПКУ, протягом звітного періоду у зв'язку з придбанням ОЗ (основних засобів, у т. ч. інших необоротних матеріальних активів і незавершених капітальних інвестицій в необоротні капітальні активи) [6]. У цій ситуації враховується імпорт з метою використання об'єкту оподаткування в оподатковуваних операціях при здійсненні господарської діяльності платника податку.

Згідно з п. 198.2 ст. 198 ПКУ, у платника податків датою виникнення права на віднесення сум податку до податкового кредиту вважається дата події, що сталася раніше [6]. Це може бути або дата, коли були списані кошти з банківського рахунку платника податку за оплату придбаного транспортного засобу, або дата, коли платник податку фактично отримав автомобіль, що підтверджується податковою накладною. Важливим моментом є те, що право на нарахування податкового кредиту згідно зі ст. 198.3 ПКУ може виникнути незалежно від використання об'єкту оподаткування в оподатковуваних операціях в рамках господарської діяльності платника податку протягом звітного податкового періоду, а також від того, чи були здійснені платником податку оподатковувані операції протягом такого звітного податкового періоду. У бухгалтерському обліку ці операції відображаються аналогічно [5]. Тобто чим більше правила податкового обліку відповідають правилам бухгалтерського обліку, тим простіше для підприємства підготувати податкові декларації, розрахувати суми податкового зобов'язання з ПДВ. Звичайно,

завжди існують деякі відмінності, оскільки податковий облік відображає пріоритети податкової політики, а бухгалтерський слугує для вимірювання економічного фінансового результату підприємства.

Можна дійти висновку, що саме через це одним із головних аспектів створення єдиної системи податкового і бухгалтерського обліку є розробка загальної облікової політики як для цілей оподаткування, так і для бухгалтерського обліку. При цьому найбільш доцільним буде побудувати облікову політику для цілей податкового обліку на основі облікової політики для цілей бухгалтерського обліку. Нормативні акти з бухгалтерського обліку містять вичерпну інформацію про те, що має включати в себе облікова політика для цілей бухгалтерського обліку. Що стосується податкового обліку, то структуру і зміст облікової політики для цілей оподаткування в податковому законодавстві розкрито не вповні. Саме тому за основу зручніше взяти облікову політику для цілей бухгалтерського обліку. Щоб полегшити ведення обліку, основні положення облікової політики для бухгалтерського і податкового обліку мають збігатися.

Отже, слід зазначити, що справжня інтеграція податкового і бухгалтерського обліку буде сприяти розвитку і вдосконаленню не тільки бухгалтерського обліку, але й податкової системи країни

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писарчук О. В.

Література: 1. Литвиненко Я. В. Удосконалення регулювання податку на прибуток у сучасних умовах розвитку економіки України. *Бізнес Інформ*. 2012. № 5. С. 207–209. 2. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 01.01.2017 № 400/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/400/97>. 3. Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій : Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1740-98-п>. 4. Пенсійний фонд України. Лист від 25.06.2011 № 13034/03-30. URL: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/2341/8257/8259/462509/>. 5. Международный стандарт бухгалтерского учета № 16 «Основные средства». URL: <http://www.minfin.gov.ua>. 6. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НАЛОГОВОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ЛЬГОТЫ ПРИ НАЛОГООБЛОЖЕНИИ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ

УДК 657

Кириенко Е. Н.

Студент 3 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены факторы, влияющие на трудовую миграцию населения в стране, проведен их анализ; разработана эконометрическая модель, и сделан прогноз значений результативного показателя по многофакторной линейной регрессионной зависимости. Разработаны рекомендации относительно дальнейших действий, необходимых для уменьшения трудовой миграции из страны.

Ключевые слова: заработная плата, НДФЛ (налог на доход физических лиц), ВС (военный сбор), льгота, доход.

Анотація. У статті розглянуто динаміку і темпи зростання заробітної плати в Україні за 2016-2017 рр. Висвітлено питання обліку утримань та сплати податків і зборів із заробітної плати, а також проаналізовано існуючі проблеми державного регулювання заробітної плати в Україні, причини і наслідки підвищення заробітної плати в Україні.

Ключові слова: заробітна плата, ПДФО (податок на дохід фізичних осіб), ВЗ (військовий збір), пільга, дохід.

Annotation. The article deals with the dynamics and growth rates of wages in Ukraine for 2016–2017. The issues of accounting deductions and payment of taxes and fees from wages, as well as the existing problems of state regulation of wages in Ukraine, the causes and consequences of wage increases in Ukraine.

Keywords: salary, personal income tax (personal income tax), armed forces (military duty), benefit, income.

Начисление и учет заработной платы, ее налогообложение является очень интересным разделом бухгалтерского учета. Особое место в рамках этой проблематики занимают вопросы применения НСЛ (налоговой социальной льготы).

Исследованию проблем учета начисления и налогообложения заработной платы посвящены научные труды О. О. Чумака, А. Ю. Барабаша, А. Л. Гончарова, однако в них не в полной мере освещены вопросы, касающиеся присущей разницы между ростом заработной платы, выдаваемой населению, и расчете НСЛ.

Целью статьи является оценка адекватности условий применения НСЛ в современных экономических условиях.

Задачи исследования: рассмотрение состояния организации учета заработной платы в Украине, исследования динамики и темпов ее роста за 2016–2017 гг., а также рассмотрение существующих проблем регулирования государством налогообложения заработной платы.

Закон Украины «Об оплате труда» гласит, что государство осуществляет регулирование зарплаты работников предприятий всех форм собственности путем установления размера минимальной заработной платы, других государственных норм и гарантий, условий и размеров оплаты труда работников учреждений и организаций, финансируемых из бюджета, а также через налогообложение доходов работников [1].

В табл. 1 рассмотрена динамика изменения в становлении минимальной заработной платы в Украине. Если на начало 2016 г. такая заработная плата составляла 1378 грн, то на начало 2017 г. она выросла до 3200 грн [2–3].

Таблица 1

Минимальная заработная плата в Украине в 2016 и 2017 гг.

На дату	2016		2017	
	В мес. размере, грн	В почас. размере, грн	В мес. размере, грн	В почас. размере, грн
1 января	1378	8,29	3200	19,34
1 мая	1450	8,69		
1 декабря	1600	9,59		

В соответствии с НКУ, на 2017 г. к налогам относятся начисления ЕСВ (22 %) и удержания НДФЛ (18 %-базовая ставка). Что касается сборов, то сейчас действует временный военный сбор в размере 1,5 % от начисленной заработной платы.

Любой сотрудник, который получает прибыль, должен оплачивать определенную ее часть в государственный бюджет в виде налога на доходы физических лиц (далее – НДФЛ). Сотрудникам, получающим небольшой доход, государство предоставляет льготы при уплате НДФЛ, а непосредственно – налоговую социальную льготу (далее – НСЛ).

Согласно п. 169.1 Налогового кодекса, НСЛ – это сумма, на которую налогоплательщик имеет право уменьшить сумму общего месячного налогооблагаемого дохода, получаемого от одного работодателя в виде заработной платы [4].

Исходя из содержания п. 169.4.1. НКУ, НСЛ может быть применена к заработной плате, размер которой не превышает сумму прожиточного минимума на одно лицо в расчете на месяц на 1 января, умноженную на 1,4 и округленную до ближайших 10 грн. В 2017 г. эта сумма составила:

$$1600 \times 1,4 = 2240 \text{ грн [4].}$$

Проанализируем, какую заработную плату получит работник на руки при начислении минимальной заработной платы в Украине (табл. 2). Как уже было сказано, заработная плата обязательно подлежит налогообложению. В 2017г. ЕСВ платит работодатель или предприятие, а вот НДФЛ и военный сбор платят сами работники.

Таблица 2

Начисление, удержание и выплата заработной платы в Украине за 2016 и 2017 гг.

Дата	2016				2017			
	Начисленная з/п	НДФЛ	ВС	З/п к выплате	Начисленная з/п	НДФЛ	ВС	З/п к выплате
01.01	1378	248	20,67	1109,29	3200	704,00	48,00	2448,00
01.05	1450	261	31,75	1167,25				
01.12	1600	288	24,00	1288,00				

Из табл. 2 мы видим, что значительно увеличилась сумма полученной заработной платы. Но не забываем о таком понятии, как инфляция, то есть обесценивание гривны и роста цен на все категории, поэтому не можем сказать, что повышение размера минимальной заработной платы является стопроцентным улучшением.

Возникает потребность квалифицированного комплексного решения проблем рационального построения оплаты труда и ее налогообложения с учетом трансформационных преобразований в обществе. В основном, это касается необходимости пересмотра граничного уровня дохода граждан, необходимого для получения НСЛ. Причиной этого является то, что при получении даже минимальной заработной платы некоторые категории льготников, а именно: Герои Украины, Герои Советского Союза, инвалиды I или II группы не могут претендовать на уменьшение базы налогообложения вследствие того, что данный раздел налогового законодательства не учитывает рост минимальной заработной платы и реального прожиточного минимума.

НСЛ для трудоспособного лица составляет 50 % размера прожиточного минимума, установленного законом на 1 января отчетного налогового года для любого плательщика налога (п. 169.1.1 НКУ) [4].

Данная сумма считается базисной и применяется к зарплате, не превышающей 2240 грн. В 2017 г. ее размер составляет: $1600 * 0,5 = 800$ грн.

Данная сумма базовой ставки берется за 100 %. Применяется три категории льготы (п. 169.1.1-169.1.4 НКУ):

- 100 % – 800,00 грн;
- 150 % – 1200,00 грн;
- 200 % – 1600,00 грн.

Таблица 3

Размеры ставок НСЛ, категории работников и размеры ставок НСЛ, к которым они применяются

Налоговая социальная льгота применяется:	Размер НСЛ, %	Сумма в 2017 г., грн
Если совокупный месячный доход не превышает 2240 грн (п. 169.1.1 НКУ)	100	800
Одному из родителей на каждого ребенка до 18 лет. Размер дохода для применения НСЛ увеличивается с учетом кратности детей (п. 169.1.2 НКУ)	100	800
Вдова (вдовец). Одинокая мать (отец), воспитывающая детей до 18 лет. Чернобыльцы 1 и 2 категории инвалидности, в том числе, с детства. Полный перечень см. в п. 169.1.3 НКУ	150	1200
Участники концлагерей, лица, которые были насильно вывезены во время ВОВ в Германию, Герои СССР. Полный перечень приведен в п. 169.1.4 НКУ	200	1600

Таким образом, сумма третьей группы НСЛ на практике используется крайне редко, так как к данной группе в большей степени относятся сотрудники, возраст которых превосходит семьдесят лет.

Обращаем внимание на тот факт, что с 1 января 2017 г. определена минимальная заработная плата в ежемесячном размере 3200 грн. Появляется закономерный вопрос: в случае, если заработная плата не может быть ниже 3200 грн, а предел использования НСЛ 2240 грн, кто из сотрудников способен пользоваться льготой?

Важной функцией государства являются регулирование и контроль оплаты труда и ее налогообложения, а также обеспечение социально-экономических гарантий некоторым категориям граждан. В последнее время правительство предприняло шаги к повышению уровня жизни населения и усилению целевой направленности социальных программ. Одним из таких решений было повышение заработной платы. Из начисленной работникам заработной платы производят различные удержания. Существует несколько видов удержаний из заработной платы, основным из которых является налог на доходы физических лиц. Определенным категориям населения, согласно налоговому законодательству, предоставляется налоговая социальная льгота. Однако повышение минимальной заработной платы лишило ряд граждан из числа этих категорий возможности использовать НСЛ. Имен-

но поєтому пропонується переглянути граничний рівень доходу громадян, необхідний для отримання НСЛ, і встановити його в розмірі орієнтовно 3000 грн.

Научний керівник – канд. екон. наук, преподаватель Матющенко С. С.

Литература: 1. Закон України «Об оплате труда» от 24.03.1995 № 108/95-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95>. 2. Закон України «О государственном бюджете Украины на 2016 год» от 25.12.2015 № 928-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19>. 3. Проект Закона «О государственном бюджете Украины на 2017 год» от 15.09.2016. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4>. 4. Налоговый кодекс Украины от 10.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 5. Барабаш А. Ю. Особливості податкової політики України: переваги й недоліки. *Молодіжний економічний вісник*. 2015. № 1. С. 34–38. 6. Чумак О. О. Важливість підвищення реальної заробітної плати. *Молодіжний економічний вісник*. 2015. № 16. С.11–13. 7. Гончарова А. Л. Проблемы и перспективы развития системы налогообложения в Украине. *Молодіжний економічний вісник*. 2015. № 13. С. 14–18.

МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 331.2.(477)

Кімнатна А. Д.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У даній статті розглянуто роль і поняття мотивації персоналу, її роль в управлінні підприємством та як працює мотивація праці в розвинених країнах світу і на території України.

Ключові слова: мотивація, персонал підприємства, система мотивації, ефективність праці, мотиваційна стратегія.

Аннотация. В данной статье рассмотрены роль и понятие мотивации персонала, ее роль в управлении предприятием и как работает мотивация труда в развитых странах мира и на территории Украины.

Ключевые слова: мотивация, персонал предприятия, система мотивации, эффективность труда, мотивационная стратегия.

Annotation. This article discusses the role and concept of staff motivation, its role in enterprise management and how labor motivation in the developed countries of the world and in Ukraine works.

Keywords: motivation, enterprise personnel, motivation system, labor efficiency, motivational strategy.

Сьогодні в аграрному комплексі мотивація праці має велике значення для досягнення високих показників праці, продуктивності, ефективності та якості виконання завдань. Оскільки в соціальній політиці в пріоритеті стоїть створення нових робочих місць, при цьому необхідно забезпечити максимальну віддачу працівників через мотивацію праці, а головна мета мотивації – зробити так, щоб людина працювала краще, докладала максимальних зусиль для виконання своїх обов'язків та роботи. Тому дослідження методів мотивації є актуальною проблемою в агросекторі в умовах кардинальних змін середовища господарювання підприємств.

Питання мотивації персоналу підприємства досі приваблює вчених, вони активно друкують свої праці і наукові статті. Серед вітчизняних учених, які зробили вагомий внесок у розвиток дослідження мотивації праці,

слід виокремити Л. Федулову, І. Петрову, Т. Дяченку, Т. Скрипко, А. Колота, Р. Назаришин, а серед зарубіжних – Ф. Герцберг, Е. Мейо, А. Маслоу, Д. МакКлеланда та інших.

Метою даної статті є обґрунтування сучасних методик і джерел мотивації працівників в сільському господарстві, залучення людей працювати в агросекторі та покращити показники якості їхньої праці.

Мотивація – це процес стимулювання працівників до здійснення ефективної діяльності, спрямованої на досягнення цілей підприємства. Мотивація необхідна для ефективного виконання прийнятих рішень і запланованих завдань. Сутність зростання продуктивності праці полягає у забезпеченні мотивації персоналу, а сама мотивація є рушійною силою економічного прогресу [1]. В сучасних умовах головним мотивом зайнятості для робітників сільськогосподарських підприємств є умови праці та заробітна плата. У процесі ефективного використання персоналу особливе значення має матеріальне стимулювання праці.

Розвиток аграрного сектора економіки України за рахунок інтенсифікації виробництва, впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу неможливий без гідного рівня оплати сільської праці. Такі новації, запроваджені у сільське господарство України у сфері менеджменту, прийшли до вітчизняної практики з досвіду європейських держав, зокрема і з іноземними інвесторами. У розвинутих країнах давно зрозуміли, що мотивація праці є важливим засобом впливу на трудову поведінку працівників. А. Маслоу наголошував, що для людини важливу роль відіграють не тільки матеріальні цінності, але й інші нематеріальні потреби, як кар'єрний ріст чи отримання від підприємства соціально-культурних послуг [2]. Отже, для продуктивної сільськогосподарської діяльності доцільно застосовувати не лише матеріальні форми заохочення, але й інші. Одним із важливих інструментів мотивації працівників є премії, надбавки, які входять до фонду заробітної плати, доплати. В структурі фонду оплати праці найбільшу його частину складає основна заробітна плата, що сприяє здійсненню відтворювальних функцій. Додаткова заробітна плата є своєрідним доповненням, що виконує стимулюючу функцію, заохочуючи працівників до якісного та результативного виконання своєї роботи.

Важливою особливістю для агропромисловості є те, що робітнику високої кваліфікації потрібно виконувати різні роботи, які можна віднести до різних розрядів і відповідно одержувати іншу заробітну плату. І тому ефективним інструментом матеріального мотивування в агрокомплексі є додаткова заробітна плата за перевиконання роботи або змінних норм продуктивності за підвищеними розцінками.

Слід зазначити, що в галузі сільського господарства широко застосовується не лише матеріальний вид мотивації працівників. В сучасних умовах застосовують такі методи нематеріальної мотивації: сприятливий режим робочого дня, додатковий вільний час, стажування працівників, покращення умов праці, сприятливий психологічний клімат у колективі тощо. До нематеріальних засобів стимулювання працівників, які використовуються керівниками сільськогосподарських підприємств, належать також умови середовища, в якому доводиться працювати робітникам, винесення письмових подяк, вручення почесних грамот, занесення на Дошку пошани тощо [3]. Зокрема, надання додаткового вільного часу як засіб зовнішньої мотивації реалізується диференціацією тривалості основної та різноманітних додаткових відпусток, їх дробленням на певні частини (наприклад, надання відпустки влітку та взимку), наданням можливості працювати неповний робочий день або неповний робочий тиждень, скороченням робочого періоду тощо. На практиці можна помітити ефект від додаткових відпусток при специфічних умовах праці, які відрізняються від нормативних.

Таким чином додаткові відпустки сприяють залученню до певних видів робіт або видів діяльності, створюють такі собі стимули для закріплення робітника на конкретному робочому місці на підприємстві. На практиці видно, що значний ефект є від додаткових відпусток при специфічних умовах праці, які дуже сильно відрізняються від нормативних [4]. Отже, такі додаткові відпустки будуть мотивувати працівників до певних видів діяльності, до закріплення робітників на конкретному робочому місці або до конкретного підприємства, компенсувати фізичний або психологічний стан у працівника під час роботи.

Таким чином, ефективна система матеріального стимулювання праці включає в себе управління процесами прямого грошового стимулювання та непрямого стимулювання праці. З метою вдосконалення системи прямого матеріального стимулювання аграрної праці є доцільним широке застосування преміювання працівників за підсумками року; преміювання працівників рослинницької галузі за підвищення врожайності; преміювання працівників тваринницької галузі за збереження поголів'я тварин та отримання приростів; упровадження оплати праці за кваліфікацію [5], адже від ефективності мотивації праці в аграрному секторі економіки України залежать стабілізація та зростання сільськогосподарського виробництва, прибутковості товаровиробників у сільськогосподарському секторі, соціально-економічних умов життя міста і села тощо. У сільськогосподарських підприємствах пропонується використовувати систему матеріальних і нематеріальних мотивуючих чинників. Доцільність їх застосування визначається типом і станом розвитку сільськогосподарського підприємства. Основними чинниками, які впливають на ставлення до праці та покращення її результативності, є: підвищення рівня оплати праці, стабільність зайнятості, атмосфера праці, професійне зростання, задоволення працею. Найбільш демотивуючими чинниками є зниження оплати праці, погіршення мікроклімату в трудовому колективі та погіршення умов праці. Напрямки подальшої роботи над даною темою мають бути спрямовані на покращення роботи мотивації на укра-

їнських підприємствах, а також розроблення механізмів мотивації працівників, інструменти впливу, які дозволять контролювати процес мотивації, оцінювати його ефективність в управлінні персоналом та можливості нарощування трудового потенціалу на підприємстві.

Науковий керівник – викладач Чепель І. В.

Література: 1. Назаршин Р. Фундаментальні поняття мотивації як науки про мотивацію праці. *Україна: аспекти праці*. 2013. № 3. С. 38–42. 2. Маслоу А. Г. Мотивация и личность. СПб. : Евразия, 1999. 478 с. 3. Шатохіна М. А. Мотиви зайнятості населення в аграрній сфері. *Економічні та соціальні аспекти розвитку АПК і сільських територій*. 2004. Вип. 1. С. 149–159. 4. Югай А. М. Економічні відносини і мотивація праці в сільському господарстві. М. : Вид-во МСХА, 2001. 582 с. 5. Маринич І. А. Мотивація як фактор підвищення ефективності праці працівників. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. № 15.5. С. 376–380.

ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

УДК 336.4

Клименко О. В.

Студент 2 курсу
факультету економіки та права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У роботі досліджено питання формування молодіжного ринку праці. Розглянуто Закон «Про зайнятість населення» та його вплив на молодих підприємців. Проаналізовано ефективні способи підвищення рівня працевлаштування молоді.

Ключові слова: молодь, ринок праці, зайнятість молоді, економічна активність, безробіття.

Аннотация. В работе исследованы вопросы формирования молодежного рынка труда. Рассмотрен Закон «О занятости населения» и его влияние на молодых предпринимателей. Проанализированы эффективные способы повышения уровня трудоустройства молодежи.

Ключевые слова: молодежь, рынок труда, занятость молодежи, экономическая активность, безработица.

Annotation. The article discusses the formation of a youth labor market, as well as the Law "On Employment" and its impact on young entrepreneurs. Analyzed effective ways to increase youth employment.

Keywords: youth, labor market, youth employment, economic activity, unemployment.

Україна як суверенна, незалежна, демократична держава перебуває сьогодні на новому та досить суперечливому етапі свого розвитку. Через відсутність достатнього практичного досвіду, правових і професійних знань, а часто і моральної невідповідності до конкуренції на ринку праці реалізувати своє право на працю молодим громадянам досить складно. Суперечності, з якими стикається молодь, здебільшого перевищують її можливості в реалізації набутих компетенцій у межах отриманої професії. Неможливості використання трудових навичок у своїй галузі призводить до злочинності, алкоголізму, наркоманії тощо.

Дослідженням питань безробіття та працевлаштування молоді займаються такі відомі вчені, як Д. Л. Богиня, В. І. Дериховська, Є. О. Зеленева, М. С. Мутяк, Г. В. Назарова, С. І. Пирожков, В. О. Покришук, В. В. Онікієнко, Г. О. Радіонова та інші.

Мета дослідження: обґрунтувати та дослідити молодіжний ринок праці й виявити найбільш вагомий спосіб підвищення рівня працевлаштування.

Молодь формує особливий спектр ринку праці, який значно відрізняється від інших його складових. З одного боку, у молодому віці людина має високу мобільність, вона відкрита, готова до змін і пошуку роботи, а з іншого – їй не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці. Недосконала законодавча база, відсутність чіткої державної стратегії забезпечення зайнятості молоді, невідповідність освітніх послуг з підготовки кадрів реальним потребам економіки, слабкі механізми стимулювання роботодавців до працевлаштування молоді перетворюють безробіття молодих людей на одну з найгостріших соціально-економічних проблем сучасної України [6].

Важливою підсистемою національного ринку праці є регіональний ринок праці молоді. Він вивчений поки що недостатньо, хоча охоплює значні особливі верстви працездатного населення і суттєво впливає на розвиток регіонів. Дані Міжнародної організації праці свідчать, що проблема зайнятості та працевлаштування молоді набула глобальних масштабів. Незважаючи на поступове відновлення економіки, безробіття серед молодих людей продовжує зростати. Україна не є у цьому винятком, а соціально-економічні проблеми регіонів мають загрозливий характер і впливають на розвиток трудового потенціалу держави.

Аналізуючи сучасний ринок праці України, зокрема молодіжний сегмент ринку, можна виокремити основні проблеми та причини безробіття серед молоді:

1. Молоді люди недостатньо проінформовані про потреби сучасного ринку праці, про актуальні професії.
2. Професія, отримана випускником, часто в нових мінливих умовах виявляється неактуальною на ринку праці.
3. Спостерігається недостатня зацікавленість у взаємодії закладів освіти, роботодавців та органів служби зайнятості.
4. Роботодавці часто не в змозі оцінити такі гідності, як мобільність, гнучкість, здатність до навчання, а з іншого боку, багато випускників не володіють навичками грамотного пошуку роботи, ведення переговорів із роботодавцями.
5. Помітною є невідповідність підвищених вимог молоді щодо високої заробітної плати та гідних умов праці можливостям роботодавців.
6. Високі критерії оцінки професійної підготовки молодих фахівців з боку роботодавців [1].

Для надання державних гарантій працевлаштування в Україні було створено державну службу зайнятості. Вона на безоплатній основі надає цілий комплекс різноманітних послуг та допомагає вирішувати гострі проблеми безробіття населення і зокрема молоді. Також існують додаткові гарантії держави з працевлаштування молодих людей.

З січня 2014 р. в Україні діє новий Закон «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI, який передбачає низку механізмів, що мають позитивно вплинути на підвищення саме офіційної зайнятості молоді. Зокрема роботодавцям за кожен працівник молоді (яка вперше приймається на роботу) протягом року надаватиметься щомісячна компенсація у розмірі фактичних витрат на сплату єдиного внеску. Така компенсація надаватиметься за умови збереження роботодавцем молоді особи на роботі впродовж двох років [4].

По Харківській області на зазначені цілі передбачено 2,8 млн грн, із них майже 180 тис. для працевлаштування молоді на перше робоче місце заплановано виділити з Державного бюджету.

Новий закон про зайнятість передбачає також механізм стимулювання створення нових високооплачуваних робочих місць роботодавцями. Це – компенсація роботодавцю 50 % соціального внеску у разі створення робочого місця із зарплатою, не нижче трьох мінімальних [5].

Цікавим нововведенням закону є і те, що студенти останніх курсів професійно-технічних і вищих навчальних закладів мають право у вільний від навчання час проходити стажування у роботодавців за професією, за якою здобувається освіта, строком до шести місяців. Запис про проходження стажування вноситься до трудової книжки і свідчить про певний досвід роботи за фахом. Держава поки що неспроможна вирішувати всі проблеми самотужки. Тому всім громадським об'єднанням варто працювати над цими питаннями та проблемами і шукати ефективні форми їх вирішення, і лише створивши в Україні сприятливе підприємницьке середовище, можна буде вирішити багато важливих проблем, зокрема і для розвитку економічної активності молоді та реалізації свого трудового потенціалу. Отже, основними заходами, які повинні проводитися для зменшення безробіття серед молоді, мають бути агітаційна та просвітницька роботи.

Основні напрями підвищення рівня працевлаштування молоді на ринку праці в Україні:

1. Активізація процесів підтримки ініціатив молоді щодо професійної підготовки і працевлаштування, заохочення її до активного пошуку роботи. Для цього дуже важливою є повна та кваліфіковано надана інформація щодо перспектив професійного зростання молоді.

2. Створення такої мотиваційної поведінки особистості, завдяки якій вона була б зацікавлена в регламентованих видах діяльності. Це сприяло б відродженню ціннісних орієнтацій до праці, які виступають основними засобами досягнення різноманітних цілей, а відтак виконують функцію регулятора соціальної поведінки особи.

3. Стимулювання особистої ініціативи, розвиток підприємництва, малого та середнього бізнесу, що забезпечує створення нових робочих місць.

4. Створення дієвої та ефективної системи безперервного навчання.

5. Використання можливостей засобів масової інформації, молодіжних організацій, які мають психологічно готувати молодь до усвідомлення нею тієї ролі, яку вона буде відігравати в розвитку своєї країни [2].

Безробіття серед молоді порівняно з безробіттям дорослих формується різними чинниками і призводить до гірших наслідків. Проблема зберігається в хороші економічні часи і далі поглиблюється в погані. Відсутність участі в регулярній оплачуваній зайнятості може призвести до порочного кола з погляду вартості та добробуту робочої сили. Відмінності в рівні зайнятості різних вікових груп призводять до соціального розшарування. На індивідуальному рівні наслідками безробіття є зниження народжуваності [3].

Молодіжні переходи до економічної незалежності в дорослому житті стають все більш важкими і затяжним. Відмінні риси сучасних ринків праці молоді відображають: структурні зміни у сфері зайнятості та підвищені вимоги до гнучкості робочої сили; вимоги до навичок, що змінюються; нові моделі міграції; поляризацію створених сімейних спадщин.

Досягнення цілей сталого розвитку (ЦСР) ООН залежить від вирішення проблеми дефіциту гідної праці та молодіжного безробіття. Порядок денний надає унікальну можливість для включення молодіжної політики в комплексні стратегії забезпечення сталого розвитку. Адже поліпшення результатів для молоді шляхом відповідної соціальної політики та політики зайнятості молоді має основоположне значення для всебічного та сталого розвитку суспільства і досягнення ЦСР [6].

Отже, в Україні розв'язати проблеми зайнятості молоді можна тільки шляхом цілеспрямованих систематизованих і скоординованих дій. При цьому держава повинна піклуватись про розвиток соціальної стабільності і захищеності молоді (у міру зміни ситуації на ринку праці – коригування політики в галузі працевлаштування, перегляд і доопрацювання законодавчої бази, своєчасне фінансування державних програм зайнятості, розробка системи заохочень і під'яз регіонам із низьким рівнем безробіття серед молоді) [7].

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аграмакова Н. В.

Література: 1. Лазебна М. В. Працевлаштування людей на перше робоче місце. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2013. № 3(36). С. 3–5. 2. Некрутенко Н. Сучасні тенденції державного регулювання молодіжного ринку праці в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2008. № 4. С. 235–242. 3. Назарова Г. В. Економіка праці та соціально-трудова відносини : навч. посіб. / за ред. Г. В. Назарової. Київ : Знання, 2012. 573 с. 4. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/506717. 5. Стефанишин О. Ринок праці молодих: проблеми і шляхи розв'язання. *Розбудова держави*. 2009. № 11–12. С. 39. 6. Свиначук А. Проблематика працевлаштування молоді у сучасному суспільстві. URL: <http://www.businesslaw.org.ua/pracevlashtyvannya-molodi/>. IECKP. 7. Молодіжне безробіття: сучасні тренди і наслідки. URL: <http://rescue.org.ru/uk/news/analytics/5338-molodezhnaya-bezrobotitsa-sovremennye-trendy-i-posledstviya>.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 005.95/96

Ковальов І. С.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто питання вдосконалення системи управління персоналом на підприємстві. Визначено теоретичні підходи та напрями вдосконалення систем управління персоналом у сучасних умовах. Стаття розкриває можливі недоліки й інноваційні пропозиції системи управління персоналом.

Ключові слова: персонал, управління персоналом, підприємство, система управління персоналом.

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы совершенствования системы управления персоналом на предприятии. Определены теоретические подходы и направления совершенствования систем управления персоналом в современных условиях. Статья раскрывает возможные недостатки и инновационные предложения системы управления персоналом.

Ключевые слова: персонал, управление персоналом, предприятие, система управления персоналом.

Annotation. The article deals with the improvement of the personnel management system in the enterprise. Theoretical approaches and directions for improving personnel management systems in modern conditions are defined. The article reveals possible shortcomings and innovative proposals of the personnel management system.

Keywords: personnel, personnel management, enterprise, personnel management system.

В сучасних умовах, коли технологічні та технічні конкурентні переваги підприємств можуть бути нівельовані швидким доступом конкурентів до інформації, результативність та ефективність компаній значною мірою обумовлюються тим, наскільки якісно організація використовує свої людські ресурси та їх потенціал. В цій ситуації одним із ключових чинників досягнення компанією поставленої мети є ефективна система управління персоналом. Втім, зростання динаміки суспільних процесів, загострення конкурентної боротьби, зміни в системах цінностей та мотивації сучасних працівників свідчать про те, що традиційні методи управління персоналом вже не повною мірою відповідають нагальним вимогам, а отже, актуальною стає потреба вдосконалення системи управління персоналом на підприємстві.

Проблеми управління персоналом підприємства та його практичного здійснення всебічно розглянули такі вчені та практики, як: Т. Ю. Базаров, В. М. Маслова, К. В. Ілляшенко та багато інших науковців. В їхніх роботах розроблено принципи, етапи та методи управління персоналом, визначено фактори застосування нових методів і систем навчання та підвищення кваліфікації персоналу, запропоновано моделі та стратегії управління персоналом підприємства. Проте вибір напрямів удосконалення системи управління персоналом підприємством в сучасних умовах з урахуванням специфіки галузі в них висвітлено недостатньо, і ці питання потребують подальшого дослідження.

Метою статті є виявлення актуальних напрямів удосконалення системи управління персоналом на підприємствах.

Під системою управління персоналом В. М. Маслова розуміє сукупність принципів, методів і засобів цілеспрямованого впливу на персонал, що забезпечує максимальне використання його інтелектуальних і фізичних здібностей при виконанні трудових функцій для досягнення цілей організації. Управління персоналом спирається на закони та закономірності, що вивчаються різними науками, пов'язаними з управлінням (теорія управління, інформаційні технології управління персоналом, психофізіологія професійної діяльності, інноваційний менеджмент тощо) [1, с. 82–492].

Система управління персоналом означає, що кожна її складова є інтегрованим цілим навіть тоді, коли вона складається з окремих елементів. Це дозволяє розглядати систему управління персоналом як комплекс взаємопов'язаних елементів (підсистем), об'єднаних спільною метою, розкрити її інтегративні властивості, внутрішні і зовнішні зв'язки, а також досліджувати та вдосконалювати властивості і відношення до неї [1, с. 93–492].

Відтак, робиться акцент на тому, що найбільш важливим у розвитку та вдосконаленні системи управління персоналом є сукупність методів, принципів і засобів цілеспрямованого впливу на персонал, які дозволяють виявити весь його потенціал і тим самим підвищити ефективність підприємства. Втім мінливість зовнішнього середови-

ща та пов'язані з цим зміни діяльності підприємства, вимагають наявності в арсеналі менеджменту різноманіття у способах та методах, оскільки саме так можливо забезпечити адаптивність підприємства.

Т. Ю. Базаров вважає, що події, які відбуваються всередині та навколо кожної організації, розглядаються очима її співробітників. Незважаючи на те, що уявлення людей зазвичай далекі від раціональних, вони мають вирішальний вплив на дії людей у різних ситуаціях [2, с. 4–320]. Отже, система управління персоналом має враховувати суб'єктивні аспекти функціонування працівників, їх особливості сприйняття ситуації, світоглядні та ціннісні орієнтири.

Система управління персоналом зазвичай ґрунтується на певному поданні про місце людини в організації [2]. Таким чином, існує певний перелік рольових моделей, особистісних якостей (професійний рівень, творчі можливості, здатність до освіти, інші психологічні якості), які обумовлюють організаційну ефективність і мають бути враховані при побудові та вдосконаленні системи управління персоналом.

На думку К. В. Ілляшенко, у ринкових умовах управління персоналом стає одним із найголовніших факторів забезпечення економічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств, тому потребує посиленої уваги й залишається актуальним для всіх суб'єктів господарювання. Управління персоналом виступає сукупністю суспільних відносин, що виникають у процесі спільної діяльності працівників [3, с. 5–79]. Отже, значна увага повинна бути спрямована на подолання опору змінам в організації, розвиток здатності персоналу сприймати зміни та брати в них участь.

Сучасні підприємства у своїй діяльності орієнтуються в першу чергу на висококваліфіковану робочу силу. Ефективність підприємства досягається завдяки ефективному використанню можливостей персоналу, а вже потім – завдяки грамотним методам управління персоналом [4, с. 1–3]. Досягнення цієї мети неможливе без запровадження інноваційних технологій у процесі управління персоналом. Сьогодні значна кількість підприємств експериментує з методами управління персоналом, незважаючи на ризик, що обумовлюється невизначеністю отримання результатів, адже кожний метод несе свої позитивні та негативні наслідки. В управлінні персоналом можна розглядати технології з двох боків: як нові, що підвищують ефективність діяльності організації, і як традиційні технології – впровадження в кадрову роботу організації нововведень. Цей тип по-новому розглядає проблему професійної успішності, що передбачає формування особливої системи відбору персоналу, перенавчання та соціальної адаптації працівника. Інноваційні структури вимагають від працівника особливої гнучкості мислення, ефективної системи сприйняття, внутрішньої потреби у творчості, своєрідної форми самореалізації та інтеграції до соціальної системи [4, с. 2–3].

Сьогодні популярними технологіями у роботі з персоналом є такі технології, як: скринінг, рекрутинг і хедхантинг. Скринінг, який іноді ще називають поверхневим відбором, як технологія допомагає набрати персонал на вакансії низького рівня. Відбір здійснюється за віком, освітою, іноді ще й за досвідом роботи, якщо він є. Рекрутинг допомагає зробити поглиблений підбір, який враховує особисті характеристики і ділові якості. Частіше це здійснює рекрутингове агентство, спеціально для цього навчене. Хедхантинг, або якісний пошук вважається напрямом, котрий допомагає знайти рідкісних і професіональних фахівців з унікальними вміннями. Застосування такої технології дає точне виконання вимог до посади та є найбільш результативним [4, с. 33].

Будь-яке вдосконалення в системі управління персоналом несе в собі мету активізувати трудові ресурси, зацікавити працівників, пробудити в них інтерес до того, що вони роблять. Таким чином, підвищення ефективності системи управління персоналом вбачається можливим за умови поглибленої роботи у таких напрямках, як:

- удосконалення принципів, методів, засобів управління;
- розвиток інтелектуальних і фізичних здібностей працівників;
- використання багатомірних моделей та комплексності у роботі з персоналом;
- формування системних удосконалень та врахування системних ефектів;
- урахування суб'єктивних аспектів функціонування працівників, їх особливостей сприйняття ситуації, світоглядних та ціннісних орієнтирів;
- визначення та впровадження ефективних рольових моделей трудової поведінки;
- прогнозування та подолання опору змінам, формування здатності персоналу до саморозвитку та самонавчання;
- запровадження інноваційних технологій кадрової роботи.

У подальших дослідженнях з огляду на вищесказане доцільно побудувати модель вибору методів забезпечення розвитку системи управління персоналу з урахуванням визначених змістовних елементів і характеристик ситуації, що надасть підприємству можливості ефективно застосовувати ситуаційний підхід до роботи з персоналом.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Ушкальов В. В.

Література: 1. Маслова В. М. Управление персоналом : учебник и практикум для академического бакалавриата. М. : Юрайт, 2015. 492 с. 2. Базаров Т. Ю. Управление персоналом : учебник. М. : ИЦ «Академия», 2015. 320 с. 3. Ілляшенко К. В. Менеджмент персоналу : конспект лекцій. Суми : СумДУ, 2010. 79 с. 4. Інноваційні технології управління персоналом // Репозитарій Центральноукраїнського національного технічного університету. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7384/1/283pdf.PDF>.

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

УДК 338.1

Кожевнікова М. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В роботі проаналізовано економічне становище України, досліджено чинники, що вплинули на економічне зростання країни, та запропоновано шляхи прискорення його темпів.

Ключові слова: економічне зростання, економічна ситуація, стан економіки, точки зростання, фактори економічного зростання, довгострокове зростання, виробництво, економічна політика.

Аннотация. В работе проанализировано экономическое положение Украины, исследованы факторы, повлиявшие на экономический рост страны, и предложены пути ускорения его темпов.

Ключевые слова: экономический рост, экономическая ситуация, состояние экономики, точки роста, факторы экономического роста, долгосрочный рост, производство, экономическая политика.

Annotation. The paper analyzed the economic situation of Ukraine, investigated the factors that influenced the economic growth of the country, and suggested ways to accelerate its pace.

Keywords: economic growth, economic situation, state of the economy, points of growth, factors of economic growth, long-term growth, production, economic policy.

Економічне зростання – це найважливіша макроекономічна категорія, яка є показником не лише абсолютного збільшення обсягів суспільного виробництва, але і здатності економічної системи задовольняти зростаючі потреби, підвищувати якість життя. Саме тому економічне зростання включається до числа основних цілей суспільства поряд з економічною свободою, економічною ефективністю, що і зумовлює актуальність роботи на сьогодні.

Політичні і військові потрясіння, соціальні конфлікти, екологічні катастрофи можуть призупинити розвиток економіки. З огляду на ситуацію у країні дане дослідження потребує більш детального розгляду для пошуку шляхів до економічного зростання України.

За структурою українська економіка порівняно невелика, відкрита і товарна. ВВП України у 2016 р. склав 93,263 млрд дол. та на душу населення 8 272 дол. (131-я в світі за розміром номінального ВВП на душу населення за даними МВФ). Слід зазначити, що ВВП України на душу населення за даними Міністерства економіки порівняно до 2013 р. (початок Революції Гідності) скоротився вдвічі [1].

Важливою складовою економіки держави є експортно-імпортні стосунки між країнами, бо через них покращується стан міжнародної торгівлі, формується ВВП держави, визначається її роль у світовій економіці. Так, після підписання у червні 2014 р. Угоди про асоціацію, зокрема Положень поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю, зв'язки між Україною та ЄС зміцніли – на 2016 р. профіцит зовнішньоторговельного балансу склав

337 млн дол. Угода має далекосяжні наслідки, оскільки вона становить всебічну «дорожню карту» в процесі вдосконалення її інститутів і правового поля.

Певний вплив на зміну стану економіки України зазначив курс гривні. Після різкої девальвації гривні в лютому 2015 р. Національному банку України вдалось стабілізувати валютний курс уведенням обмежень на обмін валюти та запровадженням жорсткого контролю за міжбанківськими операціями.

Негативно впливає на стан економіки України існуюча впродовж років незалежності система ґнвової економіки, хабарництва і «відкатів», нецільового використання бюджетних коштів, несправедливої та неефективної приватизації, переведення отриманих доходів до офшорних зон, що доповнилася військовими діями на Сході України та анексією Криму, спровокувавши затяжну економічну кризу і депресію.

Вихід з економічної та військової кризи, в якій перебуває Україна, можливий лише через інвестиційне залучення держав з участю державного підприємницького сектора. Це підтверджує і новітній досвід. Держава мусить брати на себе більшу відповідальність за пряму організацію інвестицій – її Кейнс називав «соціалізацією інвестицій».

Окремі економісти втрату інноваційності державних промислових підприємств убачають у скороченні чисельності дослідних і наукових установ, які генерують знання і доводять їх до практичної реалізації.

Вихід із нестабільної економічної ситуації й економічне зростання потребують високоефективного виробничого потенціалу. Україна має потужний промислово-інтелектуальний потенціал, який необхідно оновлювати. Індустріалізація економіки на модерній економічній основі – зміст українського розвитку. Обмаль інноваційних підприємств пояснюється переважно відсутністю системи мотивації працівників.

На досвіді Швеції, яким ми можемо скористуватися, засвідчується, що значний обсяг державного сектора (понад 50 % ВВП) не становить великої перешкоди для економічного розвитку, хоча загалом темпи зростання нижчі, ніж, наприклад, у деяких країнах ЄС і США.

За урахуванням світового досвіду, а також специфічних чинників, які впливають на економічну систему України, основними цілями економічного розвитку в сучасних умовах мають стати:

- 1) підвищення конкурентоспроможності національної економіки, запобігання технологічній деградації і створення передумов для технологічного прориву;
- 2) забезпечення економічної безпеки країни, зокрема науково-технологічної, продовольчої, військово-промислової, фінансової, що дозволить зменшити вразливість країни від негативних чинників [2].

На даний момент одним із найважливіших чинників, що заважає розвитку економіки України, є і буде військово-політичний конфлікт. Протягом 2016 р. він став причиною повної зупинки та неритмічності роботи національних підприємств, спричинив порушення господарських зв'язків, сформував атмосферу невизначеності у сфері бізнесу та державного та місцевого управління.

Український науковець В. Подлесна, розглядаючи інституційні засади впливу політики воєнного кейнсіанства, виявила кореляцію між збільшенням військових видатків, економічним зростанням і спадом. Як ми можемо бачити на прикладі воєнного втручання США у громадянську війну в Кореї (1950–1953 рр.) спричинило економічне зростання в США через збільшення воєнних асигнувань, чисельності збройних сил. Після закінчення війни спостерігався економічний спад. Підсумовуючи, доходимо висновку: мілітаризація економіки України, пов'язана із появою попиту на продукцію ВПК, може стати дієвим чинником, каталізатором її промислово-інноваційного розвитку [3].

Як країна, яка має потенціал до випереджаючого зростання економіки, що базується на масштабі ринку з опорою на попиті всередині країни, Україна посіла 20 місце за результатами досліджень ОЕСР. Економіка України має особливості, характерні для великих держав: державна вертикаль чітко виражена, наявність конкурентоспроможних галузей, таких як корабле- і літакобудування, електронна, ядерна, енергетична, військово-промислова, аерокосмічна.

Основною проблемою входу до розвинутих країн світу є розрив у ступенях розвитку, який можна подолати, як зазначалося вище, впровадженням випереджаючого економічного зростання, спрямованого на:

- впровадження єдиної системи навчання, постійного підвищення рівня освіченості населення та забезпечення наукової бази для впровадження інноваційних технологій;
- «виробництво» інформації та інформаційних технологій. Нові інформаційні технології зробили кулю більш компактною для ведення бізнесу і змушують все фірми знижувати свої витрати і ціни;
- охорону здоров'я населення та розвиток рекреаційного потенціалу [4].

Одним із найважливіших пунктів є також вкладання інвестицій у так звані «точки зростання». В Україні як країні, що є однією з п'яти країн з найбільшою кількістю дипломованих програмістів, такою точкою можуть стати інформаційні технології.

Отже, економічне зростання в Україні має відновлювальний характер і застосовує фактори індустриального технологічного укладу. Для забезпечення економічного зростання у довгостроковій перспективі потрібно забезпечити конкурентні переваги економіки за допомогою структурних перетворень та нововведень.

За статистикою Мінекономрозвитку, у експорті 2016 р. найбільшу частину представляє харчова промисловість (42 %), тоді як частка металургії становила 22 % за той самий період внаслідок падіння цін на сталь і погіршення зв'язків з Російською Федерацією, яка була найбільшим покупцем продукції цієї галузі. Попит на метал за кордоном падає, що тягне за собою зниження цін. У свою чергу Україні доводиться імпортувати не тільки енергетичні ресурси для виробництва металу, а також вугілля і кокс, через що зростає собівартість продукції.

Якщо проаналізувати економічне становлення передових країн світу, то можна побачити, що для впровадження експортоорієнтованої моделі економічного зростання необхідно сприяти перерозподілу ресурсів, послабленню валютних обмежень, акумуляції валютних надходжень і резервів, конкуренції, переваг від ефекту масштабу, що у свою чергу підвищує продуктивність факторів виробництва, збільшує високотехнологічний імпорт, розширює власну технологічну базу, поліпшує міжнародну валютну ліквідність і високий конкурентний статус країни.

Експортоорієнтована модель є доцільною для України через високу роль зовнішніх чинників у розвитку економіки, експортну залежність та особливості внутрішнього ринку. Ефективність моделі забезпечується економічною стабільністю, наближенням до світового експорту, різновекторністю зовнішньоторговельних потоків, державним сприянням експорту.

На даний момент Україна стабілізує макроекономічне становище, має помірну торговельну відкритість, що виражається у високій частці експортних та імпортних квот, низьких тарифах на імпорту продукцію, відсутності державної монополії на зовнішню торгівлю, але водночас корупцією на митницях, регіоналізацією імпорту. До того ж експорту притаманна неефективна товарна структура (переважання первинної продукції, низька частка інноваційної продукції, сконцентрованість ринкових потоків) і недосконалий механізм державного сприяння експорту.

Щоб поліпшити ситуацію, треба уникати цінового і посилювати структурний ефект, який включає ринковий (ринки збуту) і товарний (товарна структура), та зосереджувати експорт на ринках зі зростаючим попитом, упродовжувати протекціоністські заходи щодо наукомістких галузей.

Механізм забезпечення ефективного розвитку України має базуватися на національній специфіці, точках зростання та ключових тенденціях світогосподарських процесів. Він має включати покращення інфраструктури експорту, підвищувати інвестиційну привабливість країни для інвесторів і технологічність виробництва.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мащенко М. А.

Література: 1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : офіц. сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>. 2. Цілі сталого розвитку // UNDP України : офіц. сайт. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>. 3. Проблеми й тенденції економічного зростання в Україні // Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidruchniki.com/10560412/ekonomika/problemi_tendentsiyi_ekonomichnogo_zrostannya_ukrayini. 4. Макконел К. Р., Брю С. Л. Економикс : учебник. М. : ИНФРА-М, 2003. 983 с.

СООТНОШЕНИЕ ПРИНЦИПА ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ ГОСУДАРСТВ И ПРИНЦИПА САМООПРЕДЕЛЕНИЯ НАЦИЙ

УДК 33.021:005.591.92

Колычева А. А.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. В данной статье рассматривается соотношение принципов международного экономического права: принципа территориальной целостности государств и принципа самоопределения наций и народов. Изучается проблема соотношения этих принципов, приводятся примеры уже существующих на практике решений данной ситуации.

Ключевые слова: принцип территориальной целостности государств, принцип самоопределения наций и народов, этнический конфликт, международное экономическое право, несоответствие принципов.

Анотація. У даній статті розглядається співвідношення принципів міжнародного економічного права: принципу територіальної цілісності держав та принципу самовизначення націй та народів. Вивчається проблема співвідношення цих принципів, наводяться приклади вже існуючих на практиці варіантів вирішення даної ситуації.

Ключові слова: принцип територіальної цілісності держав, принцип самовизначення націй та народів, етнічний конфлікт, міжнародне економічне право, невідповідність принципів.

Annotation. This article examines the relationship between the principles of international economic law: the principle of the territorial integrity of states and the principle of self-determination of nations and peoples. The problem of correlation of these principles is studied, examples of solutions of this situation that already exist in practice are given.

Keywords: the principle of territorial integrity of states, the principle of self-determination of nations and peoples, ethnic conflict, international economic law, non-compliance of principles.

Принципы международного экономического права – это его основа, ключевые положения, на которых базируются все нормативно-правовые акты. Принципы являются обязательными к исполнению для всех участников международных экономических отношений.

Однако в мировой практике известны случаи возникновения спорных ситуаций, в частности, связанных с определенным противоречием друг другу принципа территориальной целостности государств и принципа самоопределения наций [1].

Данная проблема была и остается актуальной. Национально-этнический вопрос по сей день является одной из сложнейших для разрешения проблем. Конфликты на этнической почве ежегодно происходят по всему миру: в Африке, в Латинской Америке, в Восточной Европе. Некоторые из них решаются мирным путем, некоторые – перерастают в вооруженный конфликт с пострадавшими, приводят к гражданской войне и расколу населения. Войны в Чечне и Югославии, вооруженный конфликт в Южной Осетии и на востоке Украины, до сих пор не решенная ситуация на Северном Кипре – только за последние десятилетия можно привести множество примеров проявления данной проблемы. Некоторые конфликты так и остаются «в подвешенном» состоянии, некоторые приводят к образованию и признанию новых государств. Но универсальное решение для этой проблемы так и не найдено.

Для начала следует определить суть рассматриваемых принципов. Оба принципа рассматриваются в ст. 2 Устава Организации Объединенных Наций. Так, п. 4 данной статьи [2] гласит, что: «Все Члены Организации Объединенных Наций воздерживаются в их международных отношениях от угрозы силой или ее применения как против территориальной неприкосновенности или политической независимости любого государства, так и каким-либо другим образом, несовместимым с Целями Объединенных Наций», что раскрывает сущность принципа территориальной целостности государств [2]. Декларация о принципах международного права, принятая в 1970 г. дополняет этот принцип. В данной Декларации указано, что территория государства не должна быть объектом военной оккупации, явившейся результатом применения силы в нарушение положений Устава; территория государства не должна быть объектом приобретения другим государством в результате угрозы силой или ее применения [3].

Суть принципа самоопределения наций и народов также рассматривается в Уставе ООН. Согласно п. 2 ст. 1 Устава, Организация Объединенных Наций преследует следующие Цели: «развивать дружественные отношения между нациями на основе уважения принципа равноправия и самоопределения народов, а также принимать другие соответствующие меры для укрепления всеобщего мира» [2]. Данный принцип получал подтверждения и раскрывался также в Декларации о предоставлении независимости колониальным странам и народам (1960) [4], Пактах о правах человека (1966) [5], Декларации о принципах международного права [3]. Данный принцип также тесно соотносится с принципом уважения прав и свобод человека, ведь, запрещая человеку пользоваться своими политическими свободами, применяя сдерживающие меры насильственного характера, государство напрямую нарушает его права и противоречит одной из основных целей и задач Организации Объединенных Наций.

Действительно, при рассмотрении данных принципов создается впечатление, что они являются конфликтующими между собой, и что придерживаться двух положений сразу невозможно. На данный момент в мире насчитывается 197 стран, 193 из которых являются странами-членами ООН [6], и при этом проживает более 5000 народов. Так, например, в Украине проживает более 18 различных наций, в США – более 200. В случае ограничения социально-политических прав граждан одной из наций, ущемления со стороны представителей другой нации начинается межнациональный конфликт, который при отсутствии своевременного разрешения может перерасти в гражданскую войну.

Возникает вопрос: как прийти к решению данного несоответствия? Как удовлетворить политические права и свободы всех наций, проживающих на территории страны, сохранив при этом ее территориальную целостность?

Возможно, проблема данного соотношения вызвана тем, что Декларация о принципах международного права была принята Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций в ответ на конкретно существовавшую на тот момент проблему – колониальную зависимость стран. И вопрос самоопределения народов рассматривался только в рамках зависимых государств, не затрагивая права этнических групп в уже сформированных государствах. Теперь, когда проблема колонизации решена, принципы Декларации интерпретируются двояко. В одном случае самоопределившиеся нации признаются мировым сообществом, в другом случае – нет. Похожие по своей сути ситуации с конфликтами в Чечне, Афганистане, Югославии, Нагорном Карабахе приводили к совершенно разным результатам. В продолжающихся в данный момент ситуациях с самоопределившимися республиками на востоке Украины и с проблемой Каталонии так и не предвидится какого-либо конкретного разрешения.

В Декларации о принципах международного права указано следующее: «При толковании и применении изложенные выше принципы являются взаимосвязанными и каждый принцип должен толковаться в контексте всех других принципов» [3]. Во избежание сепаратизма и межэтнических конфликтов в той же Декларации существует следующее положение: «Ничто в приведенных выше пунктах не должно истолковываться как санкционирующее или поощряющее любые действия, которые вели бы к расчленению и к частичному или к полному нарушению территориальной целостности или политического единства суверенных и независимых государств, соблюдающих в своих действиях принцип равноправия и самоопределения народов, как этот принцип изложен выше, и, вследствие этого, имеющих правительства, представляющие без различия расы, вероисповедания или цвета кожи весь народ, проживающий на данной территории» [3].

По мнению специалиста В. Кочаряна, только при соблюдении определенных условий приоритет должен отдаваться сохранению целостности государства. Государство должно соблюдать в своих действиях принцип равноправия; иметь правительство, которое представляет живущий на данной территории народ; не должно допускать проявления какой-либо дискриминации. В противном случае сохранение единства государства может быть поставлено под сомнение [7].

В Венской Декларации и Программе действий, принятой Всемирной конференцией по правам человека 25.06.1993 г. указано, что «все народы имеют право на самоопределение. В силу этого права они свободно устанавливают свой политический статус и свободно обеспечивают свое экономическое, социальное и культурное развитие» [8]. Таким образом, отказ в праве на самоопределение может рассматриваться как нарушение прав человека.

Как успешный пример разрешения подобного конфликта можно рассматривать мирное урегулирование ольстерской проблемы (конфликт в Северной Ирландии). В 1985 г. было принято англо-ирландское соглашение, в котором указано следующее: «Два правительства:

- подтверждают, что любое изменение в статусе Северной Ирландии может произойти только с согласия большинства народа Северной Ирландии;
- признают, что в настоящем большинство народа Северной Ирландии не желает изменения в статусе Северной Ирландии;
- провозглашают, что, если в будущем большинство народа Северной Ирландии выразит ясное желание и формальное согласие основать Объединенную Ирландию, они представят и поддержат в соответствующих парламентах законодательство, чтобы придать силу этому стремлению» [9].

Решение конфликта было достигнуто приходом к этой договоренности. Народ Северной Ирландии был признан субъектом самоопределения, а будущее данной территории зависит от воли ее народа.

Учитывая вышесказанное, можно прийти к выводу, что любой межэтнический конфликт можно разрешить, не нарушая территориальную целостность и единство государства. При разрешении подобных ситуаций необходимо учитывать интересы всех сторон, не допускать дискриминации и насилия. В таком случае, используя систему международного права как основу урегулирования споров, можно прийти к компромиссу, соответствующему пожеланиям всех сторон.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, преподаватель Ваганова И. М.

Литература: 1. Буханова А. С. Коллизия принципов самоопределения народов, территориальной целостности государств и возможные пути ее решения. Право и управление: XXI век. 2011. URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/ed7/ed70d38bfd1591ae84ae4b8b474cb40b.pdf>. 2. Устав Организации Объединенных Наций от 24.10.1945. URL: <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/>. 3. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций от 24.10.1970. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml. 4. Декларация о предоставлении независимости колониальным странам и народам от 14.12.1960. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/colonial.shtml. 5. Международный пакт о гражданских и политических правах от 16.12.1966. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml. 6. GEO. Страны мира. URL: http://geo.koltyrin.ru/skolko_stran_v_mire.php. 7. Regnum. Виген Кочарян. URL: <https://regnum.ru/news/1240480.html>. 8. Венская декларация и Программа действий, принятая на Всемирной конференции по правам человека от 25.06.1993. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/viendec93.shtml. 9. Agreement between the Government of Ireland and the Government of the United Kingdom, 15.12.1985. URL: <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebitemedia/treatyseries/uploads/documents/treaties/docs/198502.pdf>.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657

Корнєєва С. С.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу та міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність нематеріальних активів підприємства. Визначено зміст поняття «нематеріальні активи» та уточнено його трактування. Визначено роль нематеріальних активів на підприємстві. Проаналізовано стан обліку нематеріальних активів на промислових підприємствах Харківщини.

Ключові слова: нематеріальні активи, первісна вартість, амортизація нематеріальних активів, активний ринок, група нематеріальних активів.

Аннотация. Рассмотрена сущность нематериальных активов предприятия. Определено содержание понятия «нематериальные активы» и уточнены его трактовки. Определена роль нематериальных активов на предприятии. Проанализировано положение учета нематериальных активов на промышленных предприятиях Харьковщины.

Ключевые слова: нематериальные активы, первоначальная стоимость, амортизация нематериальных активов, активный рынок, группа нематериальных активов.

Annotation. The essence of intangible assets of the company is considered. The content of the concept of "intangible assets" is defined and its interpretations are clarified. The role of intangible assets in the enterprise. Analyzed the position of accounting for intangible assets at industrial enterprises of Kharkiv region.

Keywords: intangible assets, cost, depreciation of intangible assets, active market, group of intangible assets.

Тема дослідження нематеріальних активів підприємства є досі актуальною, оскільки пов'язана із сучасним етапом розвитку ринкових відносин у країні. Вивчення цієї теми ставить безліч питань, які потребують вирішення.

Проблемами обліку нематеріальних активів займалася велика кількість таких вітчизняних та іноземних науковців, як: В. Д. Базилевич, О. Б. Бутнік-Сіверський, І. Ф. Радіонова, С. М. Шумська, М. Л. Гончаренко, О. Л. Сергєєв та інші.

Метою даної статті є вивчення нематеріальних активів підприємства та проблем їх повномірного обліку у фінансовій звітності.

До визначення нематеріальних активів підприємства існує велика кількість підходів. Наприклад, у Данії – дозволяється застосовувати відстрочення обліку витрат на дослідження та розробки, хоча це застосовується рідко. Якщо витрати капіталізуються, їх слід списувати протягом періоду не більше 5 років; у Бельгії – витрати можуть капіталізуватися до таких значень, в межах яких вважається, що вони будуть повернені. Максимальний період списання – 5 років; у Ірландії – Закон про діяльність компаній регламентує чітко вказувати витрати на дослідження і розробки за рік, хоча й дозволяється не видавати таких відомостей, якщо це може завдати шкоди інтересам компанії; у США – поділяють на специфічно ідентифіковано нематеріальні активи (наприклад, патенти, авторські права, ліцензії тощо), для яких можуть бути визначені витрати на придбання та термін корисного використання, і нематеріальні активи типу гудвіл, які надають фірмі певних прав і привілеїв, але для яких практично неможливо однозначно визначити витрати на придбання та термін корисного використання [2].

В Україні методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи та розкриття інформації про них у фінансовій звітності визначає П(С)БО 8 «Нематеріальні активи».

Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований (відокремлений від підприємства) та утримується підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам.

Планом рахунків для відображення в обліку нематеріальних активів призначений активний рахунок 12 «Нематеріальні активи».

Бухгалтерський облік нематеріальних активів ведеться щодо кожного об'єкта за такими групами:

- права користування природними ресурсами (права користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище);
- права користування майном (право користування земельною ділянкою, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо);
- права на знаки для товарів і послуг (товарні знаки, торгові марки, фірмові назви тощо);
- права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорт рослин, породи тварин, ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо);
- авторські та суміжні з ними права (право на літературні та музичні твори, програми для ЕОМ, бази даних тощо);
- гудвіл (перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань на дату придбання);
- інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо) [1].

З розвитком ринкової економіки стає актуальною проблема обліку нематеріальних активів. Більшість підприємств не знає, як правильно відображати нематеріальні активи у балансі, хоча існує безліч методичних рекомендацій, нових нормативних документів. Основними проблемами обліку нематеріальних активів можна виокремити наступні: визнання окремого об'єкта інтелектуальної власності, його оцінка, передача прав користування цим об'єктом іншим підприємствам та відображення таких операцій в обліку, визначення строку користування цим активом та повнота відображення у обліку всіх нематеріальних ресурсів підприємства.

На сьогодні велика кількість українських підприємств займається інноваційною діяльністю, результатом якої є створення потенційних нематеріальних активів. Проте більша їх частка не відображається у балансі. Це можливо стверджувати, проаналізувавши склад нематеріальних активів у сумі активів, на прикладі підприємств Харківської області, які, за даними Державної служби статистики, активно займалися інноваційною діяльністю (табл. 1).

Аналіз складу нематеріальних активів у сумі активів підприємств Харківської області [3]

Підприємство	Частка НМА в сумі активів, %				
	2012	2013	2014	2015	2016
ПАТ «Укргідропроект»	10,20	5,80	1,30	0,70	0,70
ПАТ «ДЕМЗ»	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00
ПрАТ «ВТП «Укренергочормет»	0,30	0,32	0,20	0,07	0,03
ПрАТ «ХАЗ»	0,18	0,14	0,02	0,10	0,07
ПАТ «ХДКБА «Хімавтоматика»	0,00	21,70	38,83	31,50	33,02
ПуАТ «ХЕЛЗ «Укрелектромаш»	1,01	6,15	2,63	2,09	1,89
ПАТ «Електромашина»	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ПАТ «НДІ «Велт»	91,00	3,30	3,21	4,68	4,98
ПрАТ «ХМЗ»	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ПУАТ «ХАРВЕРСТ»	0,79	0,50	0,28	0,06	0,00
ПрАТ «ХЗШП»	0,02	0,00	0,05	0,02	0,01

Виходячи з даних таблиці, можна дійти висновку, що підприємства не вповні відображають у баланс наявні у них нематеріальні ресурси, які б треба було відобразити як нематеріальні активи.

Отже, значна частка витрат підприємства відноситься до витрат періоду, а не відображається як витатки на створення нематеріальних активів. А відтак, підприємство втрачає певні економічні вигоди. Внаслідок неповного відображення наявних нематеріальних ресурсів у балансі підприємства компанія не вповні відображає свою реальну балансову вартість, що робить її менш привабливою для інвесторів і потенційних кредиторів. Також унаслідок цього менеджмент підприємства не володіє повноцінною інформацією про наявні у компанії нематеріальні ресурси, що не дозволяє ефективно їх використовувати у діяльності.

Об'єкти нематеріальних активів на сьогоднішньому етапі розвитку облікової реформи потребують грамотно проведеної класифікації та наближення вимог до обліку нематеріальних ресурсів до міжнародних норм. Це допоможе адекватно оцінювати та обліковувати різні групи нематеріальних активів, що мають місце у діяльності вітчизняних підприємств.

Отже, згідно з чинним українським законодавством, основний зміст нематеріальних активів та підходи до їх обліку містяться у ПСБУ 8.

Проблемою багатьох вітчизняних підприємств є невідображення всіх наявних у них нематеріальних ресурсів у складі нематеріальних активів. Це призводить до втрати ними низки економічних вигід.

Саме тому можемо рекомендувати впроваджувати у вітчизняну бухгалтерську практику зарубіжний досвід в галузі обліку нематеріальних активів та приділяти більше уваги правильності відображення наявних у підприємств об'єктів інтелектуальної власності у фінансовій звітності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Матющенко С. С.

Література: 1. Ловінська Л. Г., Жилкіна Л. В., Голенко О. М. та ін. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2002. 370 с. 2. Бутинець Ф. Ф., Горецька Л. Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах. URL: <http://www.studmed.ru/docs/document39437?view=1&page=5>. 3. Сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України SMIDA. URL: <http://www.smida.gov.ua>. 4. Сердюков К. Г. та ін. Інтелектуальний капітал підприємства як об'єкт оцінки : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2012. 323 с. 5. Кундеус В. В. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності. URL: <http://masters.donntu.edu.ua/2012/fimm/kundeus/library/article4.htm>.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

УДК 330.112.1

Корольова А. В.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У даній статті висвітлено сутність таких понять, як «попит» та «пропозиція». Розглянуто економічну природу попиту та пропозиції, діалектичну залежність, їх співвідношення та фактори, що визначають попит та пропозицію.

Ключові слова: попит, пропозиція, ринок, ціна, еластичність, ринкова рівновага, кон'юнктура ринку.

Аннотация. В данной статье рассматривается сущность таких понятий, как «спрос» и «предложение». Рассмотрена экономическая природа спроса и предложения, диалектическая зависимость, их соотношение и факторы, определяющие спрос и предложение.

Ключевые слова: спрос, предложение, рынок, цена, эластичность, рыночное равновесие, конъюнктура рынка.

Annotation. This article examines the essence of such concepts as "demand" and "supply". The economic nature of supply and demand, dialectical dependence, their correlation and the factors determining demand and supply are considered.

Keywords: demand, supply, market, price, elasticity, market equilibrium, market conditions.

З погляду класичної політичної економії, ринок – це відносини обміну між виробниками та споживачами, в результаті яких вироблені товари змінюють свого власника і переходять у сферу споживання, а ринкова ціна – це грошова форма мінової вартості товару, зовнішній, поверхневий прояв вартості, тобто суспільно-необхідних затрат праці на виробництво товару.

З погляду мікроекономіки, ринок – це механізм взаємодії основних мікроекономічних суб'єктів: споживачів і фірм, завдяки якому відбувається реалізація господарських рішень та їх оптимізація. Споживачі на ринку виступають як покупці, а фірми – як продавці товарів і послуг. Поведінку покупця описує категорія «попит», поведінку продавця – категорія «пропозиція». Найважливішу роль для попиту відіграє суб'єктивно-психологічна оцінка споживачем корисності блага, яка на ринку проявляється як цінність товару. Таким чином ціна виступає як складна функція попиту і пропозиції.

Значний внесок у дослідженні сутності понять «попит» та «пропозиція» зробили багато вітчизняних учених, серед яких Г. І. Башнянин, М. І. Бондар, Л. А. Костирко, В. М. Костюченко, О. Г. Мендрул, О. А. Сарапіна, Н. В. Тертична, М. Г. Чумаченко, А. А. Чухно, І. Й. Яремко, а також велика кількість таких зарубіжних дослідників, як Ж. Рей, А. А. Томпсон, А. Дж. Стрікленд, Т. Коупленд, Т. Коллер.

Ця тема наразі є актуальною, адже три складові ринку – попит, пропозиція, ціна – тісно пов'язані між собою і впливають одна на одну, формуючи ринковий механізм саморегулювання, що зумовлює актуальність теми наукової статті.

Метою статті є дослідження особливостей формування попиту та пропозиції на вітчизняному ринку.

Попит і пропозиція є невід'ємними категоріями ринкової організації господарювання, що виражають об'єктивні економічні відносини товарного виробництва. Попит визначає сукупну суспільну чи ринкову потребу в товарах (послугах), яка зумовлена платоспроможністю і виражена в грошовій формі.

Пропозицію представлено результатами господарської діяльності (виробництва), що набувають товарного вигляду і можуть бути доставлені на ринок у певному обсязі і в певний час. Як функція і результат товарного виробництва пропозиція представлена відповідними суб'єктами – продавцями. Вирішальною передумовою ринкової пропозиції залишається обсяг виробництва. Іншою причиною можуть бути технологічні та організаційно-економічні порушення, що призводять до невідповідності споживчих якостей вироблюваної продукції чи послуг існуючому попиту.

Співвідношення попиту і пропозиції відбиває конкретні пропозиції виробництва і споживання з урахуванням вартісно-цінової визначеності товарів (послуг). Діалектика взаємозалежності попиту і пропозиції з погляду їхньої первинності-вторинності не вичерпується відомим положенням про пріоритет виробництва. Попит має значно складніше і вагомніше значення як стимул розвитку виробництва і пропозиції. Співвідношення попиту

і пропозиції залежно від рівня аналізу характеризує макро- чи мікроекономічні процеси. На макроекономічному рівні розглядається співвідношення сукупних попиту та пропозиції, які є характеристиками суспільного процесу відтворення в цілому. Мікроекономічною характеристикою є співвідношення ринкового попиту та ринкової пропозиції.

Співвідношення сукупних попиту і пропозиції показує можливості суспільного виробництва щодо задоволення народногосподарських і особистих потреб. Воно характеризується певними галузевими пропорціями виробництва валового суспільного продукту (сукупного чи кінцевого) порівняно з пропорціями споживання продуктів відповідних галузей (або з потребою в них).

Найвагомішими факторами, що визначають співвідношення, є такі загальноекономічні пропорції: між сукупним суспільним і чистим продуктом, між необхідним і додатковим продуктом, між продуктивністю праці та її оплатою в сфері матеріального виробництва, між суспільним нагромадженням і споживанням тощо.

Ринкове співвідношення попиту і пропозиції є об'єктивною точкою для регулюючої роботи ринку, дії закону вартості, свідомої управлінської діяльності господарюючих суб'єктів. Прояви регулюючого впливу ринкового співвідношення попиту та пропозиції близькі за деякими ознаками до функцій закону вартості, хоча й мають суттєві відмінності. Як індикатор задоволення суспільних потреб незадоволений попит чи надлишкова пропозиція свідчать про певне ставлення споживача продукції чи послуг до їх споживчої вартості, тому є факторами постійного вдосконалення виробництва товарів чи послуг.

Коливання ринкового попиту і пропозиції зумовлюються багатьма факторами. Класифікація їх дає змогу не тільки проаналізувати причини змін ринкової кон'юнктури, що відбулися, але й передбачити можливі зміни залежно від пануючих тенденцій. Систематизація факторів створює теоретичні передумови для свідомого управління динамікою попиту і пропозиції та широко використовується в сучасній практиці маркетингу на мікроекономічному рівні. Принципово вирізняються дві великі групи факторів: об'єктивні та суб'єктивні.

Відмінність між цими факторами, класифікованими за певними ознаками, полягає у сфері дії, інтенсивності впливу, ступені керуваності з боку господарюючих суб'єктів.

Вирішальними і для попиту, і для пропозиції є економічні та соціальні фактори. Це пояснюється сталими особливостями формування виробничих і соціальних відносин у сфері виробництва й обігу. Формування відповідних ринкових пропорцій у цьому випадку буде віддзеркаленням дії цих факторів, суспільно значущих за своєю природою.

Тісно пов'язані з соціальними демографічними фактори: чисельність і склад населення, народжуваність і відтворення працездатного населення, формування і розміри сім'ї. Вони є первинними для пропорцій суспільного виробництва і ринкових співвідношень.

Кон'юнктура ринку характеризується визначеними у часі та просторі певними співвідношеннями попиту і пропозиції, що формуються як сукупність товарно-грошових пропозицій під впливом конкретної комбінації діючих факторів. Визначальними показниками ринкової кон'юнктури є ціни, за якими продавці реалізують, а покупці купують товари чи послуги, їхні конкретні величини зазнають коливань відповідно до пануючих тенденцій в русі попиту і пропозиції.

Дефіцитна кон'юнктура ринку може бути короткочасною (випадковою), а може мати сталий характер. Короткочасний дефіцит на ринку може виникати як у системі переважно ринкового, так і позаринкового регулювання економіки. Він відбиває тимчасові диспропорції у відтворенні певного продукту і частіше пов'язаний із структурними зрушеннями в економіці, порушеннями циклічності виробництва, ціновими факторами.

Соціально-економічні передумови стійкого перевищення пропозиції над товарним попитом виникають при безпосередньому зв'язку товаровиробника з ринком, з покупцем як представником завжди конкретного платоспроможного попиту. Поєднання економічної самостійності товаровиробника з економічною відповідальністю за результати господарювання робить пошук покупця продукції законом економічного виживання і розвитку. Виникає конкуренція виробників за право реалізувати свою продукцію покупцеві, що веде до насичення ринку товарами.

І нарешті виокремимо ще один істотний стан ринкової кон'юнктури, що характеризується точкою збігу значень попиту і пропозиції, – стан ринкової рівноваги, тобто повну відповідність обсягу пропозиції та обсягу попиту за умови встановлення певного рівня ціни, що задовольняє продавців і покупців товару. Ринкову рівновагу як бажаний стан кон'юнктури неможливо зафіксувати на тривалий термін. Це суперечило б дії раніше зазначених рухливих факторів. Суперечність між потребою у збалансованості попиту і пропозиції та об'єктивно обмеженими можливостями їх підтримання є основною в системі причин неефективності централізованого директивного планування виробництва.

Кількість товару на ринку дорівнює платоспроможному попиту на нього при встановленні ціни на товар, що характеризується як ціна рівноваги.

Отже, в науковій статті розкрито суть та економічну природу попиту та пропозиції, у ній розглядаються найголовніші з економічних понять, їх взаємодія та функціонування ринку.

Ринок є механізмом взаємодії основних мікроекономічних суб'єктів – споживачів і фірм, завдяки якому відбувається реалізація господарських рішень та їх оптимізація.

Основними ринковими змінними є попит, пропозиція та ціна, які формують ринковий механізм саморегулювання.

Попит – це множина співвідношень цін і відповідних кількостей товару. Обсяг попиту – це конкретна кількість товару, яку покупці бажають і можуть купити за деякий період часу за певного значення ціни.

Пропозиція – характеризує можливість і бажання продавця (виробника) пропонувати свої товари для реалізації її на ринку за певними цінами. Об'єм, величина пропозиції – це кількість продукту (товару, послуг), яку продавець (виробник) бажає, може і здатний відповідно з наявністю або продуктивними можливостями запропонувати для продажу на ринку протягом деякого періоду часу за певної ціни.

Взаємодія попиту і пропозиції визначає ринкову рівновагу.

Ринкова рівновага – це стан ринку, за якого обсяги попиту та пропозиції збігаються; не виникає ні дефіциту, ні надлишку продукції.

Ціна рівноваги – це ринкова ціна, за якої обсяг попиту дорівнював би обсягу пропозиції. Це ціна, яка задовольняє і продавців, і покупців, за цією ціною їхні інтереси співпадають.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Ревуцька О. Є.

Література: 1. Горошко М. Ф., Кулішов В. В. Мікроекономіка : навч. посіб. Київ : Ельга, 2003. 2. Мочерний С. В., Довбенко М. В. Економічна теорія : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 3. Стеблій Г. Я. Мікроекономіка : навч. посіб. Київ : Фірма «Інкос», 2007. 4. Базилінська О. Я. Мікроекономіка : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2005. 5. Гальчинський А. С., Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Основи економічних знань : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1998. 6. Задоя А., Петруня Ю. Основи економічної теорії : підручник. Київ : Знання, 1998.

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ШЛЮБНОСТІ ТА РОЗЛУЧУВАНOSTІ В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

УДК 314.305

Коротенко Т. О.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В статті проведено структурно-динамічний аналіз процесів шлюбності та розлучуваності в Україні та інших країнах Європи. Визначено та проаналізовано місце України серед інших країн за показниками шлюбності.

Ключові слова: шлюб, розлучення, шлюбна ситуація, показники шлюбності та розлучуваності, структурно-динамічний аналіз.

Аннотація. В статье проведен структурно-динамический анализ процессов брачности и разводимости в Украине и других странах Европы. Определено и проанализировано место Украины среди других стран по показателям брачности.

Ключевые слова: брак, развод, брачная ситуация, показатели брачности и разводимости, структурно-динамический анализ.

Annotation. The article contains a structural-dynamic analysis of the processes of marriage and divorce in Ukraine and other European countries. The place of Ukraine among other countries in terms of marriage rate was determined and analyzed.

Keywords: marriage, divorce, marriage situation, indicators of marriage and divorce rate, structural-dynamic analysis.

На перше десятиріччя XXI ст. населення України зберегло багато традицій національного сімейного способу життя. Разом із тим, з часом швидко змінюється соціально-економічне середовище, подальше посилення впливу глобалізації поступово змінює шлюбно-сімейну поведінку населення відповідно до загальноєвропейських закономірностей.

Досить повну картину змін у сім'ї та шлюбі за минуле десятиліття мав дати перепис населення, проте його проведення кілька разів відкладалося, а проведені вибіркові обстеження та поточна статистика дають можливість оцінити процеси, що відбуваються, не так комплексно та коректно, як на матеріалах перепису населення.

Населення України традиційно характеризується високим рівнем шлюбності: за даними вибірових соціально-демографічних обстежень Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ, до віку 35 років приблизно 95 % сьогочасних українців мають досвід подружнього життя (перебувають у шлюбі або були одружені) [2].

Кількість шлюбів на 1000 населення (загальний коефіцієнт шлюбності) в Україні більший за середній рівень по інших країнах Європейського Союзу [3–4]. У XXI ст. даний показник складав від 5,6 % в 2000 р. (найменше значення за період з 1990 по 2015 рр.), до 9,0 % в 2007 р., а в 2015 р. склав близько 7% (рис. 1).

Коефіцієнт розлучуваності, %

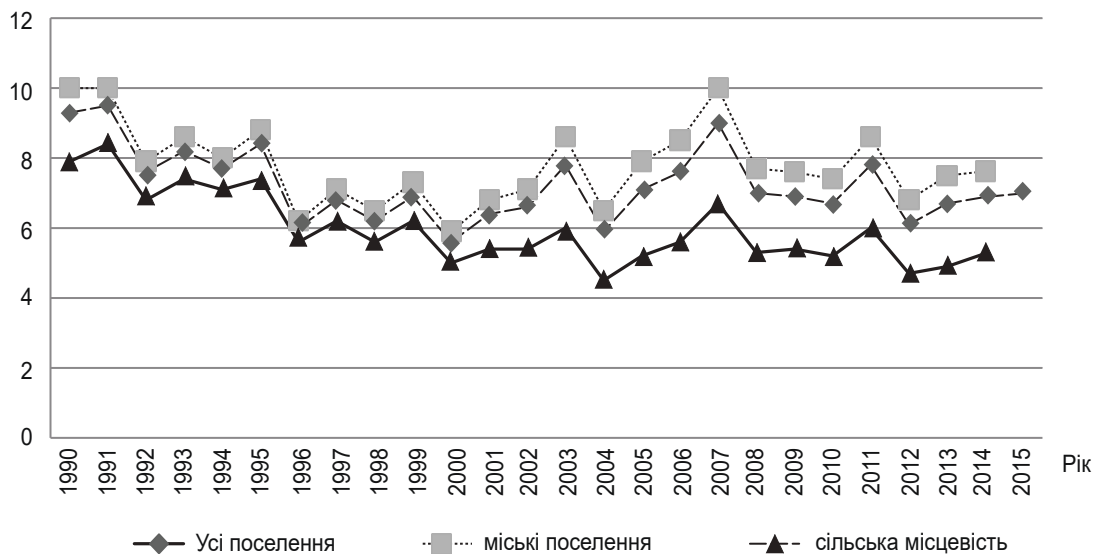

Рис. 1. Динаміка загального коефіцієнта шлюбності в Україні

Як видно з рис. 1, крива загального коефіцієнта шлюбності вже кілька десятиріч має форму синусоїди: кількість шлюбів різко зменшується у високосні роки, які вважаються несприятливими для укладення шлюбу, а в передвисокосні роки – збільшується. Так, у 2011 р. було зареєстровано 355,9 тис. шлюбів (7,8 на 1000 населення), а у високосному 2012 р. – 278,3 тис. (6,1 %) [3].

На рис. 2 показано місце сучасної України серед країн Європи за загальним коефіцієнтом шлюбності населення [4]. Як бачимо, Україна посідає третю позицію після Білорусі та Росії.

Нестабільність шлюбних відносин, велика кількість розлучень вважається найбільш гострою проблемою української сім'ї. За кількістю розлучень на 1000 населення (загальний коефіцієнт розлучуваності) Україна (разом із Росією та Білоруссю) належить до групи країн-лідерів у Європі [3]. Однією з причин таких показників вважають занадто ранній вік вступу в шлюб і народження першої дитини. Разом із тим слід враховувати, що високий рівень розлучуваності значною мірою обумовлений високим рівнем зареєстрованої шлюбності і рівнем коефіцієнта нестабільності шлюбу.

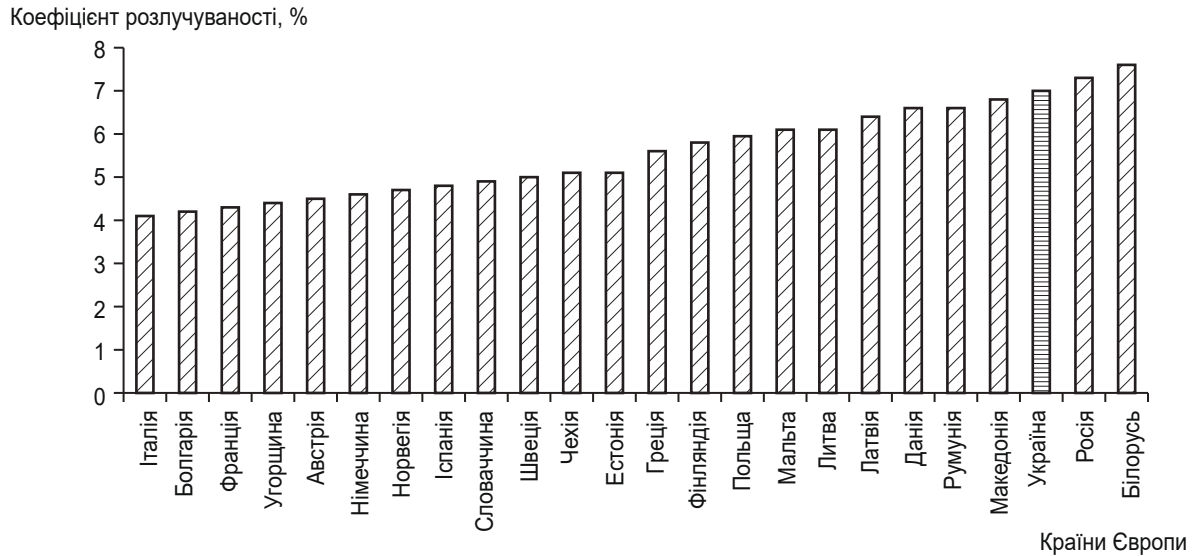

Рис. 2. Порівняльна характеристика шлюбності населення України та інших європейських країн

Високий рівень розлучуваності населення став характерним для України ще в радянський період, але найбільшу кількість розлучень (як в абсолютному вираженні, так і в розрахунку на 1000 наявного населення) було зареєстровано в 1992–1993 рр., в період гострої економічної кризи, викликаній початком трансформаційних процесів (рис. 3) [3].

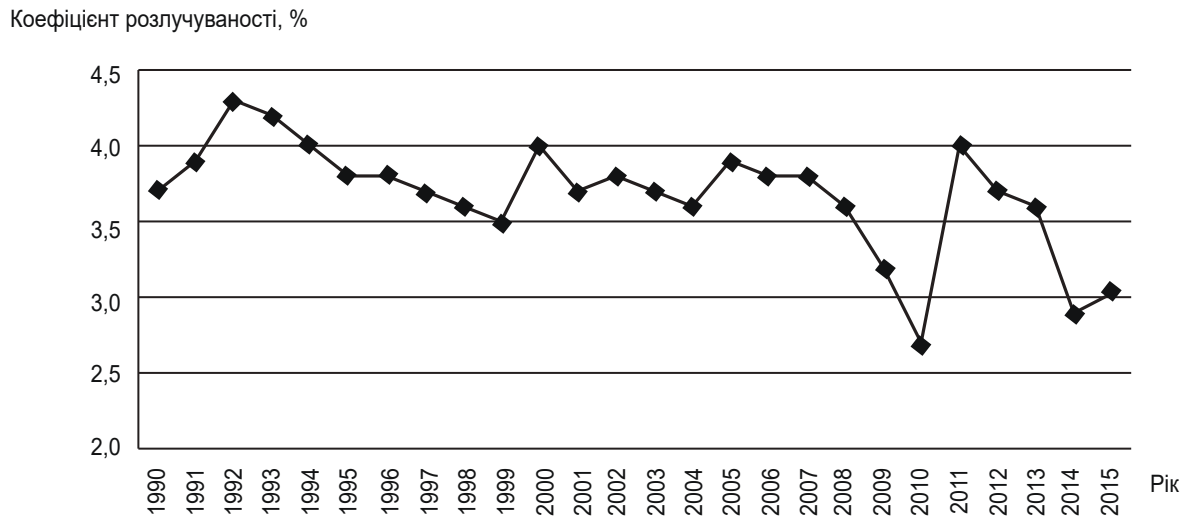

Рис. 3. Динаміка загального коефіцієнта розлучуваності в Україні

Як бачимо з рис. 3, після 2000 р. спостерігається тенденція до зниження рівня розлучуваності, хоча й нечітко виражена. В 2000 р. було зареєстровано 197,3 тис. розлучень (4%), в 2009 р. – 145,4 тис. (3,2%). Зменшення кількості розлучень обумовлене поширенням незареєстрованого шлюбного життя, а також складними економічними умовами сучасної України.

У 2010 р. в Україні було прийнято Закон «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», який змінив процедуру оформлення розлучень, що вплинуло на сам показник розлучуваності. Відповідно до правил, інформація про розлучення, які відбулися за рішенням суду (а це понад 70% усіх розлучень), не надходить до РАЦСів, які раніше видавали свідоцтва про розлучення в усіх випадках, обробляли статистичну інформацію та передавали її органам статистики [1]. Як наслідок, достовірні дані про кількість розлучень за 2010 р. відсутні, а в наступні роки ці дані надходять у вигляді двох цифр: кількість розлучень, зареєстрованих в органах державної реєстрації актів цивільного стану плюс кількість розлучень, що відбулися за рішенням суду. У 2011 р. було зареєстровано 182,5 тис. (4,0%) розлучень, тобто спостерігався певний «вибух», частково викликаний цими змінами, в 2015 р. показник зменшився і склав 129,4 тис. (3,03%).

На рис. 4. показане місце сучасної України (за останні п'ять років) серед країн Європи за загальним коефіцієнтом розлучуваності населення [4].

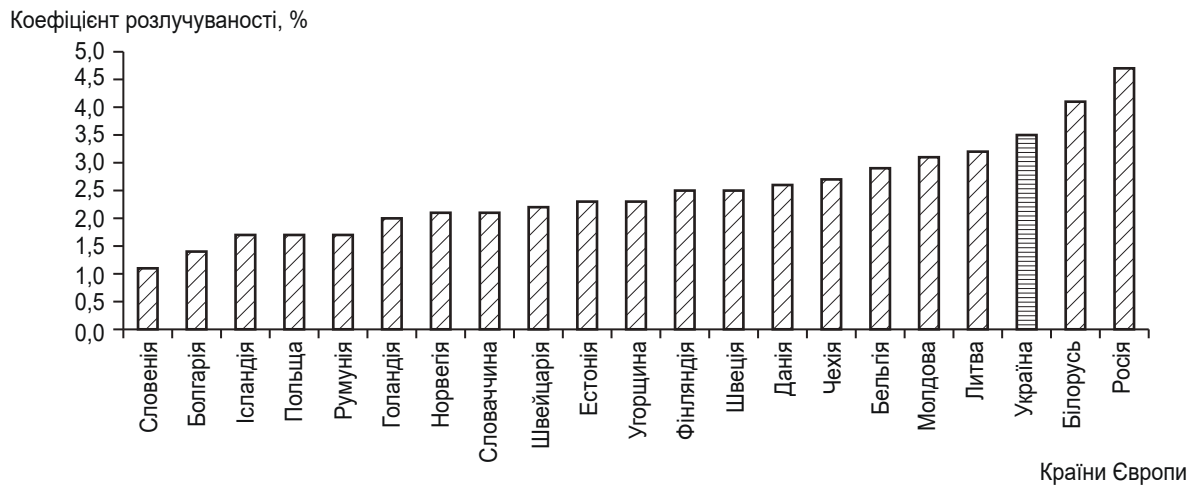

Рис. 4. Порівняльна характеристика розлучуваності населення України та інших європейських країн

Як видно з рис. 4, за рівнем розлучуваності Україна також посідає третє місце (після Білорусі та Росії). Серед головних причин свого розлучення більшість українців вважають напруженість морально-психологічних, емоційних відносин, яка посилюється невирішеністю матеріальних і житлових проблем. Крім того, поширеність алкоголізму досі є однією з причин розпаду сім'ї як у містах, так і в селах [2].

Демографічні процеси кожної країни та окремого її регіону зазвичай залежать від різних факторів: економічних, політичних, соціальних. Шлюбна ситуація є цікавою й актуальною для аналізу через те, що на неї впливають такі незвичайні явища, як зменшення кількості зареєстрованих шлюбів у травні через те, що існує народне повір'я (одружитися в травні – значить все життя маятисся); різке зменшення кількості шлюбів у високосний рік (в цей рік і урожай гірше, і удача в нових справах супроводжує менше, а заміж виходити – взагалі невдала ідея) [5]. Також щорічно зменшується цінність самого шлюбу, збільшується вік, у якому молодята найчастіше одружуються. Але ж шлюб – це перший етап створення самої сім'ї, внаслідок чого народжується майбутнє покоління. Всі ці процеси взаємопов'язані, на їх основі можна судити про ефективність політики та вжитих державою заходів, що мають покращувати демографічну ситуацію України і кожного регіону окремо.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

Література: 1. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21–22. Ст. 135. 2. Левчук Н. М. Асоціальні явища в Україні у демографічному вимірі : монографія / відп. ред. В. С. Стешенко ; Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України. Київ : [б. в.], 2011. 491 с. 3. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua. 4. Євростат. URL: www.ec.europa.eu/. 5. Осипова І. Незареєстровані шлюби : сенс і ставлення. URL: www.demoscope.ru/weekly/2013/0569/opros04.php.

СЕПАРАЦІЯ ЯК КРОК ДО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ

УДК 347.627 (477)

Косенко К. В.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто режим окремого проживання подружжя (сепарацію) як правову категорію за ст. 119 Сімейного кодексу України. Охарактеризовано процес виникнення та встановлення режиму окремого проживання подружжя. Досліджено зарубіжну практику застосування інституту сепарації. Спрогнозовано можливі шляхи вдосконалення законодавства про режим окремого проживання.

Ключові слова: сепарація, режим окремого проживання, Сімейний кодекс України, шлюб, правовий механізм, сім'я.

Аннотация. Рассмотрен режим отдельного проживания супругов (сепарация) как правовая категория по ст. 119 Семейного кодекса Украины. Охарактеризован процесс возникновения и установления режима отдельного проживания супругов. Исследована зарубежная практика применения института сепарации. Спрогнозированы возможные пути совершенствования законодательства о режиме раздельного проживания.

Ключевые слова: сепарация, режим отдельного проживания, Семейный кодекс Украины, брак, правовой механизм, семья.

Annotation. The mode of separate residence of spouses (separation) is considered as a legal category under article 119 of the Family Code of Ukraine. The process of emergence and establishment of the mode of separate residence of spouses is characterized. The foreign practice of using the institute of separation has been studied. Predicted possible ways to improve legislation on separation.

Keywords: separation, mode of separate residence, Family Code of Ukraine, marriage, legal mechanism, family.

Сім'я у системі соціальних відносин завжди посідала особливе місце. Сім'я як союз декількох людей – дружини та чоловіка, батьків та дітей – може бути міцною лише за умови, що кожен її член буде усвідомлювати свої обов'язки і діяти відповідним чином, а «двигуном» виконання цих обов'язків буде почуття любові та поваги, внутрішньої потреби і необхідності бути потрібними одне одному. Проте розлад подружніх стосунків, відсутність спільних поглядів на життя, розлад у сімейних стосунках, матеріальні негаразди можуть призвести до неможливості подальшого спільного життя і збереження шлюбу.

Новий СК України значно розширює можливості збереження шлюбу і передбачає спеціальний правовий механізм установа режиму окремого проживання.

Сімейний кодекс України з 2002 р. передбачає можливість застосування такого механізму збереження сім'ї та шлюбу, як сепарація.

Згідно зі ст. 119 СКУ, «за заявою подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно» [1]. Питання цієї статті можливо застосовувати в разі бажання подружжя тимчасово взяти тайм-аут при спільному помешканні, у зв'язку з необхідністю прийняття рішення щодо спільного проживання.

Отже, вважаємо, що якщо загальні засади сімейного права дають можливість та хоча б невеликий шанс на збереження цілісності сім'ї та душевної рівноваги подружжя та інших її членів, то суспільство не має права нехтувати цією можливістю. Саме тому цей інститут постійно перебував під правовим і соціальним впливом держави та соціуму.

Питаннями встановлення інституту сепарації займалися такі науковці, як Т. М. Лежнева [2], В. І. Труба [3], Ю. С. Червоний, З. В. Ромовська [4], Н. А. Аблягіпова, В. Ю. Євко, М. О. Німак та інші.

Поняття «режим окремого проживання подружжя» вперше було закріплено в Сімейному кодексі України у ст. 119–120. У юридичній літературі для позначення цього явища вживають термін «сепарація». Тож, як бачимо, в Україні було закріплено це поняття, але воно потребувало деталізації та процесуального закріплення порядку режиму окремого проживання подружжя.

Сепарація відома праву багатьох країн Європи: Іспанії, Норвегії, Швейцарії, Франції; деяких країн Південної Америки. Але варто зазначити, що в цих країнах законодавчо конкретизувався порядок реалізації такого права, чого в Україні на той час законодавчо не існувало.

Вважається, що інститут окремого проживання подружжя був започаткований у шлюбно-сімейних відносинах у Західній Європі ще в XVI ст. Це було пов'язано з тим, що у 1563 р. Тридентський собор римської католицької церкви заборонив розірвання шлюбу, ввівши одночасно відлучення від стола і ложа, яке не прирівнювалося до розірвання шлюбу, однак дозволяло подружжю жити окремо. Відлучення від стола означало припинення майнових відносин, а відлучення від ложа – припинення прав та обов'язків на інтимні стосунки між подружжям.

Отже, як бачимо, церква для збереження сім'ї застосовувала нетрадиційні методи, які з одного боку виправдовували проживання подружжя окремо, але водночас порушували церковні канони.

Відповідно до ст. 119 СК України, за заявою подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання в разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. Режим окремого проживання припиняється в разі поновлення сімейних відносин або за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя [1].

Сепарація – лише крок до розірвання шлюбу, але ще не саме розірвання. Адже ті, хто розійшовся, але не розлучився, мають надію на примирення, тому певною мірою це вигідно для тих, у кого є діти [2]. Діти у даному випадку не втрачають одного з батьків, а батьки бачать, що діти досить нервово сприймають їхнє розлучення, що в якомусь сенсі слугує тим стимулом, який може зберегти сім'ю.

За національним законодавством інститути окремого проживання та розірвання шлюбу мають самостійний характер, оскільки рішення про розірвання шлюбу суд приймає, якщо його подальше збереження суперечить істотним інтересам одного з подружжя чи їхніх дітей, а підставою для встановлення режиму окремого проживання подружжя є неможливість чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно [1, ст. 119]. За відсутності взаємної згоди подружжя на встановлення сепарації волевиявлення одного з них має бути обґрунтованим.

Обставини застосування інституту сепарації були запозичені з канонічного права, що обумовило застосування для тлумачення у судовій практиці зазначеного розладу таких підстав, окреслених церквою, як зрада одного з подружжя; реальна загроза життю та здоров'ю одного з подружжя (бійки, знущання, інші ситуації); загроза душі одного з подружжя чи їхніх дітей (наприклад, перебування іншого з подружжя у секті, примушування ним інших членів сім'ї до цього); небезпека для спільних дітей. Суд може ухвалити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання, якщо виявить розлад подружніх відносин у духовній, фінансовій і фізичній площинах або хоча б в одній із них [4].

Українське законодавство вважає сепарацію різновидом припинення шлюбу, про що свідчить Сімейний кодекс України, який містить ст. 119–120 стосовно інституту сепарації саме в гл. 11 «Припинення шлюбу». На підтримку означених поглядів виступає й сімейне законодавство інших країн, зокрема Цивільний кодекс Франції (ст. 231), який дозволяє на будь-якій стадії судового розгляду справи про розлучення змінити позов про розірвання шлюбу на позов про встановлення режиму сепарації, але навпаки – не можна [6]. Це явище можна пояснити тим, що держава зацікавлена у збереженні шлюбу, саме тому режим сепарації може встановлюватись в будь-який період розгляду справи про розірвання шлюбу, а завершитись лише в установлені законодавчо терміни.

Згідно з ч. 2 ст. 120 СК передбачені правові наслідки встановлення режиму окремого проживання чоловіка й жінки, так:

– майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутиим у шлюбі. Тому те майно, яке було набуто дружиною та чоловіком після встановлення сепарації, вважається особистою власністю кожного з них;

– дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка. Батьківство щодо неї буде визначено відповідно до ст. 125 СК. Якщо дружина завагітніла після закінчення дії презумпції батьківства свого чоловіка, вона не має права на аліменти за ст. 84 СК [1].

Якщо ж розглядати проблемні питання інституту сепарації, то вдосконалення українського законодавства щодо встановлення та припинення режиму окремого проживання можна звести до таких пунктів:

1) упровадження на законодавчій основі договірного порядку встановлення сепарації з метою надати можливість подружжю самому вирішувати питання свого сімейного життя на час окремого проживання;

2) розгляд питання про батьківство над дитиною, народженою дружиною в термін спливу десяти місяців після встановлення режиму сепарації;

3) виключення з СК України автоматичного порядку припинення режиму сепарації на підставі поновлення сімейних відносин. У разі закріплення договірного порядку встановлення сепарації у разі її встановлення на підставі позову одного з подружжя в судовому порядку.

У зв'язку з вищевказаними проблемними питаннями можливо дійти наступних висновків і пропозицій:

1) необхідно запровадити на законодавчому рівні договір, що може складатися подружжям для вирішення питань свого сімейного життя на період установлення сепарації, що має включати в себе питання місця проживання дітей, участі у їхньому вихованні кожного з батьків, порядку утримання дітей, порядку користування сімейним помешканням тощо, а в разі виникнення суперечок ці питання мають вирішуватись судом;

2) важливо переглянути режим визначення батьківства над дитиною, народженою дружиною в термін 10 місяців після встановлення сепарації та рекомендовано збільшити даний строк до 11–12 місяців для зменшення ризику виявлення хибного батьківства чоловіка.

Отже, інститут сепарації є юридичним закріпленням одного з проявів права кожного з подружжя на особисте життя. В Україні інститут окремого проживання подружжя не отримав належного законодавчого врегулювання і потребує подальшого вдосконалення з метою його ефективного застосування.

Основний сенс режиму окремого проживання полягає у паралізації презумпції спільної сумісної власності на майно, набуте у шлюбі, та презумпції батьківства. СК України не містить вказівки щодо інших особистих прав і обов'язків чоловіка й жінки в цей період, у зв'язку з чим у формальному розумінні це означає, що такі права й обов'язки чоловіка й жінки зберігаються.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. зі змінами і доп. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135. 2. Лежнева Т. М., Черноп'ятов С. В. Поняття та зміст режиму окремого проживання подружжя. *Право і суспільство*. 2010. № 6. С. 117–121. 3. Труба В. І. Проблеми правового регулювання та перспективи розвитку встановлення режиму окремого проживання подружжя. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Правознавство*. 2008. № 10. С. 40–46. 4. Рамовська З. В. Закон і сімейні відносини. *Юридична газета*. 2005. № 6. 5. Цивільний процесуальний кодекс України за станом на 18.03.2004 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T041618.html. 6. Французский гражданский кодекс / науч. ред. и предисл. канд. юрид. наук Д. Г. Лаврова. СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. 238–247 с.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

УДК 331.91

Косяк Д. Б.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В роботі проаналізовано, як саме глобалізаційні процеси впливають на стан безробіття в Україні; які переваги та недоліки через це отримують ринок труда та населення.

Ключові слова: глобалізація, безробіття, ринок праці, зайнятість, населення, іноземний капітал, міграція, заробітна плата, іноземні банки.

Аннотация. В работе проанализировано, как именно процессы глобализации влияют на уровень безработицы в Украине; какие именно преимущества и недостатки вследствие этого получают рынок труда и население.

Ключевые слова: глобализация, безработица, рынок труда, занятость, население, иностранный капитал, миграция, заработная плата, иностранные банки.

Annotation. The paper analyzes exactly how globalization processes affect unemployment in Ukraine; what are the advantages and disadvantages as a result of the labor market and the population.

Keywords: globalization, unemployment, labor market, employment, population, foreign capital, migration, wages, foreign banks.

Глобалізація – процес уніфікації та інтеграції країни в економічній, соціальній, культурній та політичній сферах життя. Цей процес є об'єктивним та має місце в усіх розвинених країнах та майже в усіх, що розвиваються.

Україна також є членом глобалізаційних процесів та активно інтегрується з іншими країнами, що, звісно, впливає й на безробіття, проблема якого є дуже важливою для нас на даний момент, враховуючи стан економіки та падіння рівня промисловості, заробітної плати, рівня соціальної захищеності тощо.

Безперечно, глобалізація – позитивний процес, який прискорює науково-технічний прогрес та покращує умови для міжнародної торгівлі. Але все ж таки слід розуміти, що суто з економічного погляду існує низка проблем. Основна проблема пов'язана з тим, що в подібних умовах розвинені країни мають можливість використовувати ресурси, зокрема й трудові, країн, що розвиваються. Саме до таких, до речі, належить і Україна.

Складовою процесів глобалізації є зростання мобільності робочої сили, інтенсифікація міграційних процесів, наслідки якої є суперечливими. Для національних ринків праці країн, які не проводять зваженої міграційної політики, серйозним випробуванням стає зростання конкуренції з боку країн з низьким рівнем заробітної плати, скорочення кількості робочих місць, на яких працює корінне населення, і зниження середнього рівня заробітної плати, особливо некваліфікованої і низькокваліфікованої робочої сили.

Першою причиною можна вважати міграцію населення з бідніших країн до України. На даний момент в Україні проживає декілька тисяч іноземних громадян [1].

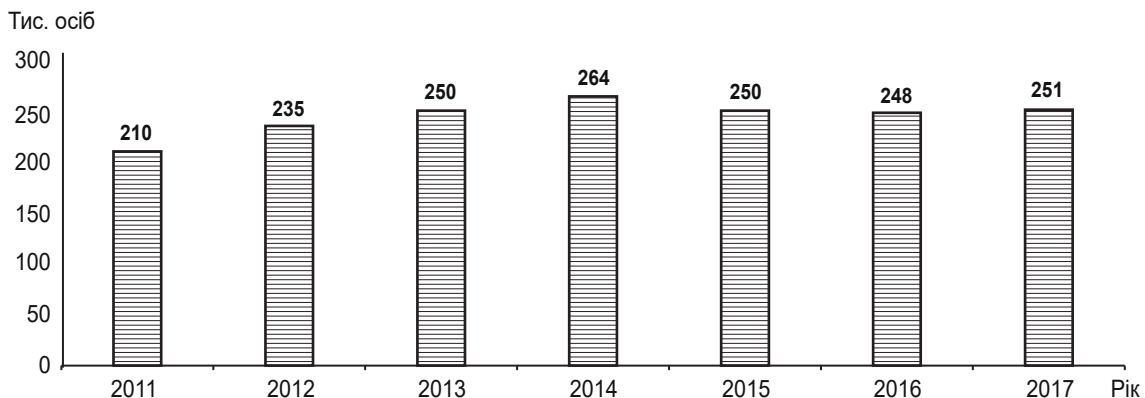

Рис. 1. Кількість офіційних імігрантів в Україні в тис. осіб [1]

Переважаю імігранти працюють в галузі торгівлі та зайняті у процесах виробництва. Тобто ця праця не є висококваліфіційною і високоприбутковою.

В будь-якому випадку для національної економіки це означає підвищення конкуренції на ринку труда, адже імігранти з цих країн готові працювати за меншу платню, ніж корінне населення, та, як наслідок, – зниження середньої заробітної плати особливо в галузях з низько- або некваліфікованою робочою силою. Це в свою чергу призводить до зростання безробіття.

З іншої сторони, процес міграції також відображається на еміграції з України. Особливо ця тенденція стала помітна в 2017 р., коли країни Європейського Союзу дозволили громадянам України в'їжджати на їхню територію за безвізовою системою, що дуже помітно на рис. 2.

Також слід розуміти, що значна кількість людей, які покидають країну, роблять це з наміром залишитися в тій країні та почати там працювати, а не повернутися до рідного краю. Таким чином, Україну полишають потенційні працівники як у галузях фізичної праці (будівництво, сільське господарство тощо), які просто розуміють, що у більш розвинутій Польщі за ту ж саму працю вони отримають більші гроші, так і представники розумової праці. За оцінками професора Київського національного університету А. М. Колота, починаючи з 90-х рр. ХХ ст. Україна втратила від 15 до 20 % інтелектуального потенціалу [2].

Вплив процесів глобалізації на стан ринку праці України демонструє приклад нашої країни, де реальністю є «вимивання» з національного ринку праці не тільки перспективних учених, але й робочих місць з високою та середньою освітньою місткістю. Недостатність таких робочих місць погіршує професійну структуру і перспективи

зайнятості в галузях, які можуть і повинні стати пріоритетними; веде до зростання незатребуваності накопиченого людського капіталу тощо [2].

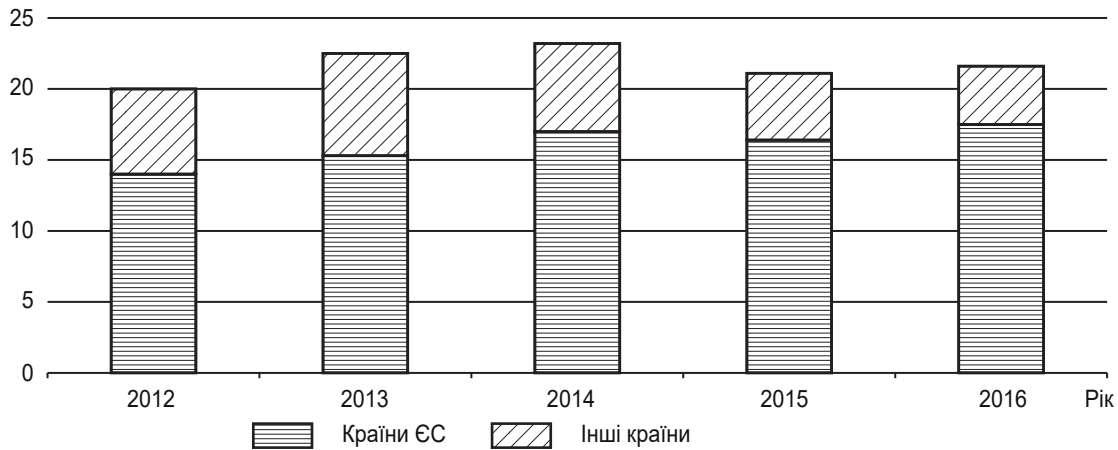

Рис. 2. Кількість перетинів кордону громадян України

Ще однією важливою складовою участі глобалізації в діяльності є розвиток транснаціональних корпорацій. Втім, ця особливість глобалізаційних процесів йде на користь вирішенню проблеми безробіття в Україні на відміну від попередніх пунктів.

Насамперед слід зазначити, що на території України діють більше ніж 30 ТНК, які сумарно інвестують в економіку країни понад 55 млрд грн. Особливу привабливість наша країна отримує за рахунок все тієї ж дешевої робочої сили відносно країн Західної Європи. Для порівняння – середня заробітна платня складає 28 євро, натомість в Україні лише 1,5 євро. Звісно, іноземним компаніям вигідно відкривати своє виробництво саме в нашій країні. Окрім інвестицій взагалі, вони відкривають на території країни свої виробництва, чим покращують ситуацію на ринку праці в нашій країні. В контексті саме цього питання глобалізація вкрай позитивно впливає на ситуацію з зайнятістю населення України.

Але на території України з'явилися не лише ТНК. Особливу роль серед наслідків глобалізації відіграють іноземні банки. Згідно з даними НБУ, наразі в нашій банківській системі працюють 38 іноземних банків, які сумарно займають в уставному капіталі 56 %. Важливим в даному випадку є те, що ці банки, зрозуміло, кредитують наше населення не тільки на повсякденні потреби, але й в якості стартового капіталу для малого бізнесу. Це, в свою чергу, створює робочі місця, по-перше, для самого засновника, по-друге, для працівників, що будуть на нього працювати. Оскільки на даний момент, за інформацією того ж НБУ, люди більше довіряють саме іноземним банкам, то й основою малого та середнього бізнесу також виступає переважно саме іноземний капітал [3].

Окремо також слід наголосити на іноземних грантах та програмах розвитку, які також відіграють важливу роль у підприємницькій діяльності в наш час, оскільки більшість із них надають гроші в якості стартового капіталу на більш вигідних умовах, ніж банки. Такі програми також є дуже важливими, бо їхні суми досить великі, аби створити велике виробництво, а як наслідок – і багато робочих місць. Взагалі такі інвестиції можна поділити на дві великі групи.

Перший блок – це програми з прямим фінансуванням на реалізацію конкретних проектів. Безумовним плюсом є те, що за деякими напрямками кошти надаються на безповоротній основі. Від одержувача потрібне їх цільове використання та досягнення рентабельності проекту, що фінансується.

Другий блок – програми, пов'язані з отриманням підприємствами малого та середнього бізнесу в Україні кредитів від міжнародних фінансових організацій на пільгових умовах. Вони так само стають місцем праці для багатьох мешканців країни.

Наприклад, Українсько-німецький фонд пропонує спеціальні умови кредитування для МСБ у сфері сільськогосподарства, легкої промисловості, готельного бізнесу, «зеленого» туризму, проектів з енергозбереження. Фонд кредитує кінцевих позичальників через Мегабанк, ПроКредит Банк і УкрГазбанк [4].

Тобто, окрім негативного ефекту, глобалізація також приводить до створення нових робочих місць та покращує ситуацію з зайнятістю в Україні.

Отже, можна дійти висновку, що глобалізація вплинула на стан безробіття в Україні досить неоднозначно. З одного боку, ми втрачаємо наших спеціалістів, які покидають країну в пошуках більшої заробітної платні, а іммігранти знижують середню зарплату на національному ринку. З іншого – іноземні капітали суттєво покращують ситуацію із зайнятістю населення. Оскільки глобалізація – це об'єктивний процес, від якого ми не можемо відмо-

витися, то потрібно мінімізувати негативні ефекти від цього явища, зокрема, підтримувати власних науковців та постійно контролювати ринок ринок праці.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Міжнародна організація щодо міграції : офіц. сайт. URL: <https://www.iom.int/countries/ukraine>. 2. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Колот А. М. та ін. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір : монографія / за заг. ред. Д. Лук'яненка та А. Поручника ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2008. 420 с. 3. Національний банк України : офіц. сайт. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/>. 4. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ : офіц. сайт. URL : <http://nbuviap.gov.ua>.

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У ПЕРЕКЛАДАННІ ПОДАТКІВ НА ЗАМОЖНІ ВЕРСТВИ НАСЕЛЕННЯ

УДК 336.201.3

Кулик А. С.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У даній статті було досліджено досвід зарубіжних країн у перекладанні податків на заможні верстви населення та проаналізовано систему оподаткування фізичних осіб в Україні, запропоновано вдосконалення податкової системи на прикладі зарубіжних країн.

Ключові слова: перекладання податків, податкова система, податок на доходи, податок на розкіш.

Аннотация. В данной статье был исследован опыт зарубежных стран в переложении налогов на состоятельные слои населения и проанализирована система налогообложения физических лиц в Украине, предложено усовершенствование налоговой системы на примере зарубежных стран.

Ключевые слова: переложение налогов, налоговая система, налог на доходы, налог на роскошь.

Annotation. This article explored the experience of foreign countries in shifting taxes to wealthy segments of the population and analyzed the system of taxation of individuals in Ukraine, proposed improvement of the tax system on the example of foreign countries.

Keywords: tax arrangement, tax system, income tax, luxury tax.

Протягом багатьох років для України гостро постає питання наповненості державного бюджету. У зв'язку з цим законодавчі органи влади неодноразово намагалися реформувати податкову систему країни. Зазначимо, що доходи фізичних осіб є стабільним та значним об'єктом оподаткування. Крім того, їх оподаткування має безпосередній вплив на соціально-економічні процеси в суспільстві. Саме тому за період незалежності України неодноразово проводилися реформи у даній сфері.

Звертаючись до зарубіжного досвіду оподаткування населення, слід зауважити, що там система оподаткування фізичних осіб побудована таким чином, що податковий тягар перекладається на платника пропорційно його доходам. Останні статистичні дані свідчать про те, що 48 % задекларованих у 2016 р. доходів українців належать людям, статки яких понад мільйон. Саме тому подальше вивчення досвіду країн ЄС у перекладанні податків на заможні верстви населення є актуальним, потребує осмислення та здійснення відповідних модифікацій для підлаштування до українських реалій.

Серед науковців можна виокремити багато імен, які займались вивченням перекладання податків на заможні верстви населення та введення пов'язаних із цим податкових платежів, а саме: А. І. Крисоватий, О. Д. Василик, В. Л. Андрущенко, Є. С. Хорошаєв та інші. Крім них це питання розглядали в своїх роботах такі видатні економісти, як: А. Сміт, Д. Рікардо та Дж. Кейнс. Утім, у зв'язку з частими реформами податкового законодавства протягом останніх років дане питання потребує більш детального розгляду у цьому контексті.

Метою статті є вивчення досвіду зарубіжних країн у перекладанні податків на заможні верстви населення та наведення рекомендацій для української податкової системи з урахуванням досвіду інших країн.

До 2004 р. в Україні діяла прогресивна шкала оподаткування, з мінімальною ставкою 10 % та максимальною – 40 %. Розмір ставки залежав від оподаткованого доходу, який вимірювався в кількості мінімальних заробітних плат. Проте з 2004 р. Україна перейшла на єдину ставку оподаткування розміром – 13 % (з 2007 – 15 %). З 2011 р. діяла базова ставка розміром 15 % для доходів, які за місяць не перевищували 10 мінімальних заробітних плат та 17 % (20 % з 2015 р.) – для доходів понад 10 мінімальних зарплат. Як відомо, з 01.01.2016 р., відповідно до Закону України від 24 грудня 2015 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 р.», введено єдину ставку податку на доходи фізичних (ПДФО) осіб у розмірі 18 % замість попередніх 15 % і 20 % [1]. Аналізуючи фіскальну ефективність податків, які сплачують фізичні особи з особистих доходів, необхідно визнати, що основну частку цих сплат становлять вирахування із заробітних плат платників податків, які вираховуються та сплачуються податковим агентом у джерела доходу.

В загальному вигляді перекладання податків – є процес повного або часткового перерозподілу сплати податків між різними суб'єктами оподаткування, які мають між собою господарські та економічні взаємовідносини [2].

За даними статистичної організації Європейської Комісії в 2015 р., найбільше в ЄС співвідношення податків і ВВП зареєстровано у Франції (47,9 %), Данії (47,6 %), Бельгії (47,5 %), Австрії (44,4 %), Швеції (44,2 %), Фінляндії (44,1 %) та Італії (43,5 %) [3]. В Україні, за оцінками експертів, через бюджет та відрахування у різні фонди розподіляється понад 47 % ВВП. Це є досить вагомим показником порівняно з ЄС, зважаючи на розбіжність у доходах населення.

Зазначимо, що кількість осіб зі статками понад мільйон в Україні протягом останньої деклараційної кампанії скоротилася більш ніж на 20 % – у 2015 р. декларації про дохід у понад мільйон гривень подали 5,9 тис. осіб, а в 2016–2017 рр. їхня кількість склала 4,7 тис. (рис. 1) [4].

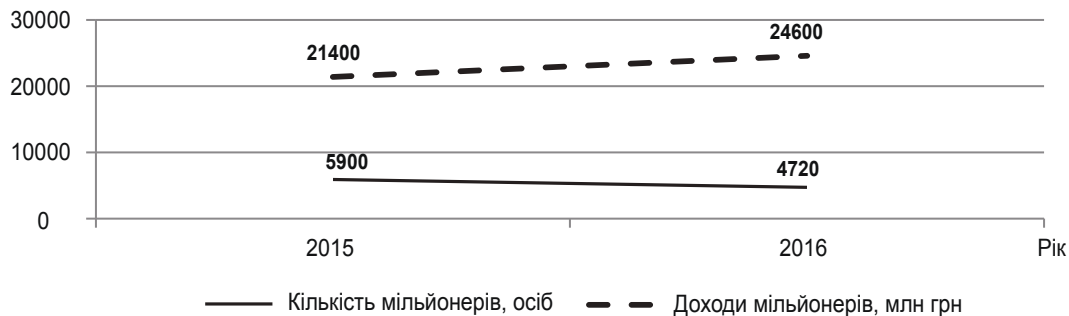

Рис. 1. Динаміка зміни кількості мільйонерів в Україні та їхніх доходів за 2015–2016 рр.

Серед осіб, що задекларували мільйонні статки, з величезним відривом веде столиця: у Києві декларації подали майже 1,7 тис. мільйонерів. Значну їх кількість налічують Харківська, Дніпропетровська і Одеська області: 287, 216 і 211 декларацій відповідно. Загальна сума задекларованих доходів також зросла з 49,4 млрд грн у 2015 р. до 50,8 млрд грн у 2016–2017 рр. При цьому частка доходів мільйонерів у цій сумі склала майже половину – вони задекларували 24,6 млрд грн, що більш ніж на три мільярди перевищує показник 2015 р. За даними Державної фіскальної служби (ДФС), надходження від податку на доходи фізичних осіб в 2016 р. склали 1,6 млрд грн, що на 100 млн перевищило суму надходжень 2015 р. Слід звернути увагу, що, відповідно до статистичних підрахунків, середня номінальна заробітна плата штатного працівника в Україні в березні становила 6752 грн [4].

Проаналізуємо динаміку Державного бюджету України за 2012–2016 рр. (табл. 1) [5].

Тенденція до збільшення дефіциту бюджету протягом проаналізованого періоду тільки підтверджує необхідність пошуків більш ефективних шляхів поповнення бюджету. З огляду на ситуацію, що склалася, та використовуючи досвід розвинених країн, необхідно звернути увагу на впровадження аналогу податку на багатство. Країни ЄС на різних етапах розвитку своїх економічних систем використовували аналогічні податки та збори для поповнення державної казни.

Динаміка дефіциту Державного бюджету України за 2012–2016 рр., млн грн

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо (дефіцит бюджету)
2012	346054	395682	3817,7	53445,2
2013	339180	403403	484,7	64707,6
2014	357084	430218	4919,3	78052,9
2015	534695	576911	2950,9	45167,5
2016	616275	684743	1661,6	70130,2

Серед об'єктів оподаткування найчастіше зустрічаються предмети розкоші: вироби з хутра, антикваріат, ювелірні прикраси, яхти, літаки, велика нерухомість, земля, автомобілі, цінні папери, авторські права тощо.

У багатьох країнах подібні податки неодноразово впроваджували та скасовували, шукаючи оптимальний варіант оподаткування фізичних осіб. Так, наприклад, в США, Німеччині та Іспанії такий податок був запроваджений та справлявся в ХХ ст., після чого був скасований або замінений іншими.

В США певною альтернативою податку на багатство стало запровадження підвищених ставок податку з продажу на товари класу «люкс» (автомобілі, літаки, яхти), платниками якого виступають тільки виробники цих товарів [6]. Однак, на думку автора, зважаючи на розвиток промисловості, відсутність великої кількості суб'єктів, які б підпадали під даний вид оподаткування та економічні особливості в Україні, така альтернатива була б недоцільною.

Більш ефективно з даного погляду можна скористатися прикладом Нідерландів, де об'єктом оподаткування податком на розкіш є вся власність резидентів, незалежно від місця її розташування [7]. Сьогодні для України це є оптимальним варіантом, оскільки власність заможних громадян напевно не обмежується територією нашої країни.

Питання щодо мінімальної порогу, з якого починають справляти цей податок у різних країнах, коливається від 21 000 євро у Нідерландах до 800 000 євро у Франції [6].

У більшості економічно розвинутих країн світу громадяни з невисокими зарплатами звільняються від прибуткового податку. Натомість основний тягар лягає на заможні верстви населення, для яких встановлено прогресивну шкалу оподаткування. Для прикладу, податкова система Ізраїлю характеризується прогресивною шкалою розрахунку податку з доходів фізичних осіб за ставками 10, 20, 30, 45, 50 %. При розрахунку цього податку з доходу до оподаткування проводять такі відрахування: до пенсійної каси, на соціальне страхування для громадян Ізраїлю, на непрацюючу дружину або чоловіка, на новоприбулих репатріантів, на кожну дитину (з доходу жінки).

У Великій Британії, Німеччині, Швеції та Японії також встановлено прогресивну шкалу оподаткування, ставки якої змінюються залежно від величини доходу фізичної особи. Крім того, у Нідерландах ставки податку варіюються залежно від сімейного стану платника: самотні платники податку, подружжя, самотні платники з дітьми.

Отже, проаналізувавши системи оподаткування доходів фізичних осіб за кордоном стає зрозуміло, що у більшості країн використовують прогресивні ставки для оподаткування доходів. Крім того, у багатьох із них було введено податки на розкіш або аналогічні до них. В Україні ж на момент запровадження пропорційних ставок оподаткування доходів фізичних осіб очікувалось, що нові ставки виведуть частину доходів платників з тіні. Проте, як показує час, запланованих завдань повною мірою досягти не вдалось. Тому на сьогодні слід більш детально дослідити можливості впровадження прогресивної шкали оподаткування. У висновку зазначимо, автором пропонується введення до української системи оподаткування податків на розкіш на прикладі Нідерландів. Сьогодні така система вважається найбільш доцільним рішенням. Однак необхідно звернути увагу, що вона потребує розроблення детального механізму визначення наявності предметів розкоші у платників податків. Адаже на момент запровадження необхідно продумати все настільки, щоб мінімізувати або зовсім виключити вірогідність ухилення від сплати даного податку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писарчук О. В.

Література: 1. Левицька С. О., Стець Н. В. Соціальний аспект системи оподаткування доходів фізичних осіб: світовий та вітчизняний досвід. *Вісник Національного університету водного господарства природокористування. Серія : Економіка*. 2015. Вип. 1 (69). С. 235–244. 2. Бечко П. К., Захарчук О. А. Основи оподаткування : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2009. 168 с. 3. Евростат : офіц. сайт. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7751082/2-25112016-VP-EN.pdf/277bf67a-54fe-4b03-9c67-b8e4a3fbfbf3>. 4. ЕнергоЛайф.інфо. URL: <http://energolife.info/ua/2017/Economy/3330/Кількість-українських-мільонерів-зменшується-проте-їх-дохід>

збільшується--ДФС.htm. 5. Міністерство фінансів : офіц. сайт. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>. 6. Найденко О. Є. Податок на розкіш (багатство): зарубіжний досвід та перспективи впровадження в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. URL: <http://global-national.in.ua/issue-7-2015/15-vipusk-7-veresen-2015-r/1322-najdenko-o-e-podatok-na-rozkish-bagatstvo-zarubizhnij-dosvid-ta-perspektivi-vprovadzheniya-v-ukrajini>. 7. Карлін М. І. Фінанси країн Європейського Союзу : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 639 с.

ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

УДК 341.342

Кулішенко А. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Сьогодні допомоги потребують тисячі біженців, яких ще називають внутрішньо переміщеними особами. У статті досліджується питання біженців у сучасному світі та міжнародний захист їхніх прав. Вивчення міграції, зокрема зовнішньої, є складним різноплановим завданням, оскільки важко визначити всі позитивні та негативні наслідки цього процесу.

Ключові слова: міграція, біженці, іноземці, конвенція, резолюція, Управління Верховного комісара, Організація Об'єднаних Націй.

Аннотация. Сегодня в помощи нуждаются тысячи беженцев, которых еще называют внутренне перемещенными лицами. В статье исследуется вопрос беженцев в современном мире и международная защита их прав. Изучение миграции, в том числе внешней, является сложным разноплановым заданием, так как сложно оценить все положительные и отрицательные последствия этого процесса.

Ключевые слова: миграция, беженцы, иностранцы, конвенция, резолюция, Управление Верховного комиссара, Организация Объединенных Наций.

Annotation. Today, thousands of refugees need help, who are also called internally displaced persons. The article explores the issue of refugees in the modern world and the international protection of their rights. Studying migration, including external migration, is a complex, diverse task, since it is difficult to assess all the positive and negative consequences of this process.

Keywords: migration, refugees, foreigners, convention, resolution, Office of the High Commissioner, United Nations.

Проблема біженців є однією з актуальних проблем, навколо якої ось уже багато років точиться гостра і незгасюча боротьба. Люди часто змушені полишати свої будинки, щоб уникнути переслідування, збройних конфліктів або наслідків стихійних лих. Вирішуючи проблему біженців, установлюючи певним правом засоби захисту, держави насамперед керуються необхідністю дотримання прав і свобод людини і громадянина. Глобалізаційні процеси впливають на міграційні потоки, роблять міграцію більш масштабною, різноманітною, транскордонною [1, с. 704]. Вирішуючи одні проблеми, міграція сама сприяє виникненню інших. Вона стає «гарячим» напрямком соціальної політики і соціальної роботи. Отримання статусу біженця є формальним підтвердженням права людини на міжнародний захист або притулок. Як і всякий формальний статус, статус особи, що шукає притулку, або біженця породжує права і обов'язки, сукупність яких характеризує юридичне становище особи в державі, а також характер взаємовідносин між людиною і державою.

Мета даної роботи полягає в розгляді статусу біженців відповідно до сучасного міжнародного права.

Специфіка правового становища біженця визначається тим, що країна національної належності не гарантує йому найважливіших прав і свобод людини, що є причиною втечі та пошуку захисту в іншій державі. В результаті країна-притулок з гуманітарних міркувань надає іноземному громадянину права і обов'язки замість країни його громадянської належності. Очевидно, що ця ситуація виходить за межі дії національного законодавства і регулюється нормами міжнародного права, заснованими на визнанні низки загальнолюдських прав і свобод. Разом із тим, правове становище біженців визначається і чинним національним законодавством щодо інших іноземних громадян, які перебувають в даній державі, і власних громадян цієї країни [1, с. 704].

Науковий аналіз проблем біженців, осіб без громадянства та іноземців здійснювався багатьма вітчизняними вченими, праці яких слугують фундаментальною базою для подальшого дослідження питань, що розглядаються. Серед них слід назвати С. Брітченко, А. Копиленко, П. Чалого, С. Чеховича, Ю. Шемчунко та інших.

У міжнародному праві термін «біженці» з'явився після Першої світової війни. Постійне зростання локальних і глобальних збройних конфліктів призвело до необхідності не тільки детальної регламентації правового статусу біженців, але і до створення міжнародних структур профільного характеру. В ООН на основі резолюції Генеральної Асамблеї 428 (5) від 14 грудня 1950 р. було створено Управління Верховного комісара у справах біженців (УВКБ) [2]. Дана організація отримала мандат на три роки з метою надання допомоги по розселенню 1,2 млн біженців в Європі, які залишилися без даху над головою внаслідок Другої світової війни. Держави, що перебували в процесі відновлення після затяжного і руйнівного конфлікту, хотіли бачити сильну і ефективну організацію, яка б могла піклуватися про біженців [3]. У 1951 р. було укладено багатосторонню Конвенцію про статус біженців – Женевську конвенцію [4], в якій зазначено перелік прав, свобод і відповідальності біженців, а також вимушених поселенців перед країною, що дає вид на проживання. Згідно з ключовими положеннями правового акта, головним, який регламентує і регулює біженців, апаратом є державні структури влади. Вони зобов'язані зберігати права і свободи вимушених переселенців і біженців, але при цьому стежити за створенням такого правового положення, яким користуються всі іноземці, які прибули в чужу країну, на загальних підставах. До моменту винесення вердикту про затвердження конкретної особи біженцем, прохач обов'язково отримує державну та соціальну допомогу, право на пільгове житло [5, с. 125].

Згідно з визначенням Женевської конвенції, біженцем є людина, яка змушена покинути свою батьківщину через побоювання отримання шкоди з огляду на расові або релігійні причини, участь в громадських формуваннях або політичні переконання і готовий відмовитися від свого громадянства [4]. В рамках даного визначення найважливішими причинами, які змусили людину виїхати з країни свого постійного проживання в пошуках притулку, може бути війна або будь-який військовий конфлікт. На даний час статус біженця може бути отриманий у разі виникнення певних проблем економічного або екологічного характеру.

Крім Женевської конвенції, іншими найважливішими міжнародними угодами з прав біженців прийнято вважати Нью-Йоркський протокол [6] 1967 р. і резолюцію Генеральної Асамблеї ООН № 428 [2]. ООН ухвалило рішення, що Конвенція потребує негайних поправок багатьох пунктів з питань біженства з огляду глобальних змін у світі. Згідно з Протоколом, Конвенція надалі буде поширюватися виключно на «нових біженців», тобто на тих, які зареєстрували свій статус не пізніше 1 січня 1951 р. Протокол від Конвенції поширюється без географічних обмежень, виняток становлять лише ті країни, які зробили спочатку застереження при прийнятті Конвенції про біженців. Конвенція 1951 р. ніколи не розглядалася як засіб вирішення всіх міграційних проблем. Її мета – захист біженців. Один із ключових принципів Конвенції 1951 р. полягає в тому, що біженці не можуть бути вислані або повернуті «на кордон країни, де їх життю або свободі загрожує небезпека» [4]. До основних національних прав біженців, прописаних у Конвенції, відносять право на вільне віросповідання біженця (ст. 4), неприпустимість дискримінації (ст. 3), право біженців на вільне працевлаштування та найм (ст. 17–19). А також право на отримання безкоштовної початкової освіти, отримання медичної, судової та іншої державної допомоги, право вступу до різних аполітичних асоціацій, право біженців на вільне пересування. Також важливим положенням є ст. 33 Конвенції, яка передбачає заборону на примусову депортацію біженця з тієї країни, в якій вони шукають притулку. Все це забезпечує біженцям досить лояльні умови, що дозволяють закріпитися в країні і жити на гідному рівні [5, с. 128].

Держави виїзду зобов'язуються:

- здійснювати евакуацію населення із зон збройних і міжнаціональних конфліктів, надаючи можливість для безперешкодного добровільного виїзду на територію однієї зі сторін Угоди;
- забезпечувати особисту і майнову безпеку, домагатися припинення вогню, дотримання охорони громадського порядку під час евакуації;
- вирішувати питання фінансового, матеріально-технічного, продовольчого, медичного і транспортного забезпечення евакуйованих.

Держава, яка надала притулок, бере на себе зобов'язання:

- забезпечувати для біженців і вимушених переселенців в місцях їхнього тимчасового розміщення необхідні соціально-побутові умови;

- сприяти біженцям і вимушеним переселенцям у працевлаштуванні відповідно до прийнятого в кожній з держав-учасників законодавства про зайнятість населення;
- сприяти біженцям і вимушеним переселенцям у видачі документів, необхідних для вирішення питань, пов'язаних із громадянством, свідоцтво про шлюб, народження, трудових книжок та інших документів, необхідних для вирішення питань пенсійного забезпечення, підтвердження трудового стажу, виїзду за кордон тощо [7, с. 647].

Положення про припинення статусу (пп. 1–6 розділу 3 ст. 1 Конвенції 1951 р.) перераховують умови, при яких біженець перестає бути біженцем. Вони ґрунтуються на тому розумінні, що міжнародний захист не повинен надаватися, якщо в цьому більше немає необхідності або це більше не виправдано [4].

Разом із тим, одна з гострих проблем, пов'язаних з біженцями, як і з низкою інших категорій вимушеної міграції, полягає в тому, що, крім міжнародно-правових актів, які визначають їхній статус, у багатьох державах існують і свої законодавчі акти, які вносять додаткові критерії визначення тих чи інших категорій вимушеної міграції [8]. Україна разом з іншими країнами не залишилася байдужою до проблеми біженців. Було вжито законодавчих та інших заходів для вирішення цього питання. Насамперед Україна підписала Женевську Конвенцію про статус біженців 1951 р. 24 грудня 1993 р. було прийнято Закон України про біженців [9], який вступив у силу в 1994 р. Він регулює основні положення, що стосуються правового статусу біженців у країні, а також порядок набуття і припинення статусу біженця.

На території України з березня 1994 р. діє представництво УВКБ ООН. Головним його завданням є спостереження за діяльністю держави з питань допомоги біженцям і сприяння в цьому питанні. Зокрема, УВКБ ООН надає матеріали та проводить тренінги для посилення діяльності уряду по боротьбі з проблемою біженців, а також надає матеріальну та фінансову допомогу найбільш нужденним особам даної категорії.

Механізм надання допомоги біженцям також не є досконалим. Дуже невеликий відсоток осіб, визнаних такими, що потребують притулку, в Україні визнаються біженцями і інтегруються з населенням країни. Біженці в Україні мають проблеми з медичним обслуговуванням, оскільки вони не мають реєстрації. Біженці можуть зіграти позитивну роль у державі, якщо вони інтегровані в країні. Допомога біженцям – зобов'язання кожного члена світової спільноти. Для вирішення цього питання необхідно звернути увагу на поліпшення внутрішнього законодавства, а також вирішення організаційних питань. Водночас необхідно постійне співробітництво між державами.

Отже, проблема біженців залишається викликом міжнародному співтовариству. Тоді як держави, що приймають біженців, повинні і надалі виконувати свої зобов'язання щодо забезпечення їх захисту, держави походження біженців зобов'язані запобігати діям, які породжують масовий відхід населення [8]. Якщо головною причиною потоків біженців є злидні, то одним із варіантів рішень могло б стати надання допомоги з метою розвитку або технічної допомоги. Якщо основними причинами масового відпливу є порушення прав людини, то вирішення проблеми може полягати в постійному спостереженні за перебігом розвитку подій з боку органів системи ООН з прав людини, засудження порушень міжнародним співтовариством і призначенні спеціальних доповідачів для вивчення конкретних ситуацій і підготовки рекомендацій. Якщо причинами потоків біженців є конфлікти із застосуванням насильства, то рішення можуть бути знайдені у сприянні посередництва як засобу врегулювання конфліктів, а також в дотриманні положень гуманітарного права.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, викладач Ваганова І. М.

Література: 1. Гетьман-Павлова І. В. Международное частное право. М., 2009. 704 с. 2. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 428 від 14.12.1950 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_277. 3. Защита лиц и объектов в международном гуманитарном праве : сб. статей и документов. М. : МККК, 2007. 100 с. 4. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_011. 5. Тиунов О. І. Международное гуманитарное право : учеб. пособ. М. : НОРМА, 2012. 125 с. 6. Протокол щодо статусу біженців від 16.12.1966 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_363. 7. Гудвин-Гилл Г. С. Статус беженца в международном праве. М., 1997. 214 с. 8. Особи, які переміщені всередині країни: питання та відповіді. URL: <http://www.refworld.org.ru/docid/4b1fc2cd2.html>. 9. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.11.2011 р. № 3671-VI із змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/3671-17>.

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

УДК 528.88:502.37

Куниця Т. С.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено перспективи та обґрунтовано ефективність використання безпілотних літальних апаратів у сільському господарстві як метод створення нових робочих місць у сфері високих технологій та підвищення рівня надійності інформатизації виробництва сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: безпілотний літальний апарат, дрон, сільське господарство.

Аннотация. Определены перспективы и обоснована эффективность использования беспилотных летательных аппаратов в сельском хозяйстве как метод создания новых рабочих мест в сфере высоких технологий и повышения уровня надежности информатизации производства сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: беспилотный летательный аппарат, дрон, сельское хозяйство.

Annotation. The prospects and the effectiveness of the use of unmanned aerial vehicles in agriculture as a method of creating new jobs in the field of high technologies and improving the reliability of informatization of agricultural production are determined.

Keywords: unmanned aerial vehicle, drone, agriculture.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА), або інакше – дронів, останніми роками стрімко поширюється майже на всі сфери життя.

Одним із найперспективніших напрямків застосування дронів є сільське господарство. За прогнозами Міжнародної асоціації безпілотних систем (AUVSI), БПЛА матимуть найбільший вплив саме на сільськогосподарську галузь [1].

Питанню застосування БПЛА у сільському господарстві присвячено багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів. У роботах А. А. Нікіфорова і О. Н. Зінченко надано системний аналіз використання різного типу моделей БПЛА з метою аерознімання територій для картографування. Перспективи розвитку БПЛА висвітлюються в роботах таких учених, як М. М. Митрахович, О. А. Завалов, М. Павлушенко, М. П. Матійчик, В. В. Растопчин, С. С. Румянцев. Але і сьогодні ще не визначено повний перелік робіт, які можна виконувати за допомогою БПЛА.

Метою статті є обґрунтування ефективності та необхідності впровадження дронів у сільське господарство.

Вважається, що над територією України до 2040 р. постійно (в режимі «24\7\365») можуть перебувати у повітрі не менш як 50 000 БПЛА, об'єднаних в єдину систему надання робіт для задоволення різних постійно зростаючих потреб економіки, зокрема сільськогосподарського призначення [2].

Вивчивши праці авторів [3–4], можна сформулювати перелік завдань, для вирішення яких застосовуються БПЛА. Серед основних завдань можна виокремити наступні:

- підвищення рівня надійності інформатизації виробництва сільськогосподарських культур по районах (масштабування по основному району вирощування певної сільськогосподарської культури);
- визначення виробничих недоліків при використанні технологій для вдосконалення та оновлення схем сільськогосподарського страхування;
- моделювання рішень щодо страхування врожаю з урахуванням збору даних в режимі реального часу та бази даних страховика;
- зведення даних технології дистанційного зондування та кліматичних спостережень з подальшою розробкою прогностичної моделі;
- використання безпілотних літальних апаратів – дронів – страховими компаніями та сільськогосподарськими товаровиробниками для підвищення точності моніторингу;
- розроблення карт урожайності і ґрунту для визначення дозування зрошення і добрив.

Можна стверджувати, що використання БПЛА в сільському господарстві є доцільним, оскільки воно ефективне.

Для агровиробника економічний ефект полягає у:

- економії пального за рахунок оптимізації кількості обробок і шляхів проходу техніки;
- мінімізації використання насінневого матеріалу, добрив і поливних вод за рахунок запобігання їх непродуктивних витрат;
- збереженні та підвищенні врожаїв за рахунок своєчасного посіву та збирання врожаю, диференційовано залежно від потреб сільгоспкультур в умовах конкретного поля, підживлення, зрошення, проведення обробок отрутохімікатами;
- запобіганні втрат урожаїв за рахунок неякісного проведення технологічних операцій, пошкоджень хворобами та шкідниками тощо;
- оптимізації витрат на виробництво та підвищення якості планування виробничої діяльності агропідприємств;
- уточненні прогнозів отримання врожаїв і прибутків від реалізації продукції.

До того ж, пілотування дронів, обслуговування їх, модернізація – це поява в нашій країні десятків тисяч нових робочих місць у сфері таких високих технологій, як: електроніка, батарейні технології і програмування. Середньостатистична чисельність зайнятих у розробці і виробництві безпілотних авіаційних систем (БАС) складе до 40 000 осіб, а чисельність зайнятих в експлуатації буде забезпечена комплексним рішенням і сягне 100 000 осіб до 2040 р. [4].

Для страхових компаній ефект виражається у запобіганні ризиків при страхуванні агропідприємств.

Для державних контролюючих установ ефект складається з:

- отримання достовірних прогнозів урожаїв поточного року;
- запобігання кредитуванню недобросовісних товаровиробників;
- стеження за дотриманням земельного та природоохоронного законодавства та своєчасного запобігання порушенням та застосування штрафних санкцій [5].

При наявності Державної підтримки Україна може зайняти від 5–10 % (базовий сценарій) до 15–18 % (оптимістичний сценарій) світового ринку в сегменті «сільське господарство» до 2040 р. У грошовому еквіваленті обсяг ринку з надання послуг на основі БПЛА в сегменті сільського господарства, який зайняли українські компанії DroneUA і UkrSpec_Systems може сягнути 600 000 млн грн, а продаж БПЛА значно поповнить бюджет України у вигляді фіскальних відрахувань [5].

Отже, на сьогодні використання дронів у сільському господарстві має потенційно значні перспективи. Згідно зі статистикою, загальна світова вартість ринку дронів для бізнес-рішень оцінюється в \$ 127 млрд, з яких на АПК припадає \$ 32,4 млрд. Безпілотники в змозі швидко збирати і обробляти дані, що дозволить сільському господарству стати високотехнологічною галуззю, заснованою на точних розрахунках [5–6].

Науковий керівник – старший викладач Заплицук Л. В.

Література: 1. Особенности разработки беспилотных авиационных комплексов. URL: <http://libeldoc.bsuir.by/handle/123456789/5003>. 2. Харченко В. П. Інноваційний компонент національних економічних стратегій. *Стратегія розвитку України*. 2011. № 1. С. 8–10. 3. Гребенников А. Г., Мялица А. К., Парфенюк В. В. Общие виды и характеристики беспилотных летательных аппаратов : справ. пособ. Харьков : Харьковский авиационный институт, 2008. 377 с. 4. Дроны могут летать очень низко. URL: <https://bespilotnik.org>. 5. Информационное агентство «Светич» // Сайт о сельском хозяйстве. URL: <http://www.svetich.info>. 6. Учваткин М. Перспективы использования беспилотных летательных аппаратов в экономике. *РВС. : Иннополис*. 2016. № 5. С. 39–40.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ІНТЕРВЕНЦІЙ

УДК 341.312.5

Куренкова А. А.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто поняття «державного суверенітету» та «гуманітарної інтервенції». Проаналізовано вплив міжнародного права на регулювання відносин усередині міжнародної спільноти. Запропоновано шляхи розв'язання проблем, пов'язаних із реалізацією гуманітарних інтервенцій.

Ключові слова: «гуманітарна інтервенція», державний суверенітет, порушення прав людини, міжнародна організація.

Аннотация. Рассмотрены понятия «государственный суверенитет» и «гуманитарная интервенция». Проанализировано влияние международного права на регулирование отношений внутри международного сообщества. Предложены пути решения проблем, связанных с реализацией гуманитарных интервенций.

Ключевые слова: «гуманитарная интервенция», государственный суверенитет, нарушение прав человека, международная организация.

Annotation. The concepts of "state sovereignty" and "humanitarian intervention" are considered. The influence of international law on the regulation of relations within the international community is analyzed. Proposed solutions to problems associated with the implementation of humanitarian interventions.

Keywords: "humanitarian intervention", state sovereignty, violation of human rights, international organization.

Протягом ХХ та на початку ХХІ ст. спостерігаються численні ознаки масових порушень прав людини, випадки геноциду та етнічного чистення. Це привертає увагу правозахисних організацій, політиків, засобів масової інформації та громадську думку в цілому.

У більшості таких випадків міжнародне співтовариство вживало недостатньо заходів, щоб уникнути масових убивств, про які повідомлялося пізніше. Випадки Біафра (1968), Камбоджі (1979), Ліберії (1993), Руанди (1994), Сомалі (1994), Боснії (1995) і Косово (1998) – усього лише декілька з десятків [1].

В усьому світі та особливо у регіоні MENA (географічний регіон, який об'єднує країни Магрибу та Близького Сходу, загальною чисельністю населення 355 млн осіб) [1] постійно відбуваються гуманітарні катастрофи. Це та наслідки природних або технологічних катастроф є причинами для гуманітарного втручання. Воно може варіюватися від простого надсилання гуманітарної допомоги цивільному населенню до ефективного захисту від репресивних сил.

Наявні міжнародні документи іноді недостатньо ефективні у вирішенні цієї проблеми, що видно з деяких відомих ініціатив міжнародного співтовариства, як Операція «Відродження надії» та «Об'єднаний Щит» в Сомалі, або підсумки Дейтонської Угоди про Боснію і Герцеговину [2]. Жодній із цих дій не вдалося уникнути масових убивств.

Бар'єром для здійснення гуманітарної інтервенції часто є державний суверенітет, і це перешкоджає встановленню балансу між правочинністю та обґрунтованістю гуманітарного втручання.

Аналіз проблеми здійснення гуманітарних інтервенцій займалися як вітчизняні, так і іноземні політики та вчені, серед яких: В. І. Мотиль, А. А. Кокошин, Д. Чендлер, Б. Д. Лепард та інші.

Отже, розглядаючи поняття «гуманітарної інтервенції» у рамках міжнародного права, необхідно вивчити і проаналізувати такі поняття:

- міжнародне публічне право, яке застосовується до регулювання відносин усередині міжнародної спільноти;
- державний суверенітет;
- втручання, продиктоване «гуманітарними міркуваннями».

Гуманітарна інтервенція – у сучасних міжнародному праві і практиці: застосування сили або загроза силою, що здійснюється державою або групою держав за межами своїх кордонів без згоди країни, на території якої застосовується сила, і спрямовані на запобігання або припинення масштабних і грубих порушень основних прав люди-

ни. Гуманітарна інтервенція вважається легітимною, якщо вона робиться заради припинення геноциду, етнічних чисток, а також для запобігання ситуацій, розвиток яких загрожує злочинами проти людства [2].

1. Першим проблемним питанням є міжнародне публічне право.

«Міжнародне публічне право» складається з правил і принципів загального застосування, що стосуються поведінки держав і міжнародних організацій, а також їх відносин між собою. Звичайне міжнародне право випливає з міжнародних угод, які можуть вживатися щодо будь-якого питання, за винятком випадків, коли угода суперечить нормам міжнародного права. Міжнародні організації також відіграють важливу роль у відносинах між націями.

Організація Об'єднаних Націй є найбільш впливовою серед міжнародних організацій. Її цілі полягають у підтриманні миру і безпеки, розвитку дружніх відносин між країнами, досягненні міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем [3].

У розділі 1 Статуту ООН передбачено, що організація може «приймати ефективні колективні заходи для запобігання та усунення загрози миру і придушення актів агресії або інших порушень миру». У рамках цієї системи держави-члени зобов'язані «...вирішувати свої міжнародні спори мирними засобами таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир і безпеку...»; вони повинні «...утримуватись в їхніх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином» [3].

Чіткіше питання щодо гуманітарних інтервенцій регулює Рада Безпеки ООН. Так, у ст. 41 Статуту ООН: «Рада Безпеки може вирішити, які заходи, не пов'язані з використанням збройних сил, повинні застосовуватися для виконання її рішень, і вона може закликати членів Організації Об'єднаних Націй застосовувати такі заходи. Вони можуть включати повне або часткове переривання економічних відносин і залізничного, морського, повітряного, поштового, телеграфного, радіо та інших засобів зв'язку і розриву дипломатичних відносин» [3].

І в ст. 42: «Якщо Рада Безпеки вважатиме, що заходи, передбачені в ст. 41, будуть недостатніми або виявляться недостатніми, вона може вдатися до таких дій повітряними, морськими або сухопутними силами, які можуть знадобитися для підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації, блокаду та інші операції повітряними, морськими або сухопутними силами членів Організації Об'єднаних Націй». А в ст. 45: «Для того, щоб Організація Об'єднаних Націй могла вжити термінових військових заходів, країни-члени повинні мати відразу доступні національні контингенти військово-повітряних сил для спільних міжнародних примусових дій...» [3].

Положення про створення регіональних установ для проведення колективних дій з підтримання міжнародного миру і безпеки також передбачені в рамках системи ООН (про це йдеться в ст. 48, 52 і 53 Статуту ООН) [3].

Крім того, щодо позиції міжнародного співтовариства з конкретного питання боротьби з «геноцидом» і «злочинами проти людяності» система ООН прийняла чіткі позиції: Конвенцію 1948 р. про попередження злочину геноциду і покарання за нього. Вона визначила «геноцид» як «акт, вчинений з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу [вбивають членів груп, чи завдають серйозної шкоди, тілесні або психічні травми членам групи, навмисно заподіюють умови, розраховані на знищення групи]» [4].

Відповідно до рекомендацій Комісії ООН з міжнародного права, в 1994 р. в Генеральній Асамблеї ООН було зроблено попередні дії щодо створення «Міжнародного кримінального суду». Вони привели до створення в 1995 р. підготовчого комітету, який підготував «Статут Риму» (1998), який визначає організацію та компетенцію нового Кримінального суду [5].

Згідно з положеннями ст. 5 Римського статуту, «суд має юрисдикцію щодо злочинів геноциду, злочинів проти людяності, військових злочинів і злочинів агресії» [5].

Виходячи з цих статутів, можна було б дійти висновку про те, що держави можуть приймати примусові, зокрема військові дії проти інших держав з метою захисту людей, що піддаються ризику в цих інших державах. Але тоді виникає питання про те, щоб розмежувати точний зміст поняття «суверенітет», який твердо являє собою постійну перешкоду для зовнішнього втручання.

2. Розуміння поняття «суверенітет».

Це має на меті виняткове здійснення політичних повноважень у географічному районі або на певних людей або груп людей. У політиці він став означати незалежний характер держави, не пов'язаний будь-яким іншим зовнішнім авторитетом, будь то інша держава або міжнародна установа, якщо тільки вона не прийняла цього вільно [2].

У ст. 2 Статуту ООН чітко вказується, що «Організація заснована на принципі суверенної рівності всіх її членів». Відповідно до положень 4 тієї ж статті «усі члени утримуються в своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави» [3].

Суверенітет також означає, відповідно до застосовуваних на даний час міжнародних прав, що країна, яка порушила права людини, не може бути притягнута до відповідальності через суд.

Отже, суверенітет є серйозною перешкодою для гуманітарної інтервенційної політики. Гуманітарна допомога має надаватися без урахування національних кордонів або незалежно від того, чи взяла країна зобов'язання дотримуватися юрисдикції міжнародного суду.

3. Розмежування сфери дії «Гуманітарної інтервенції».

Близько десяти років тому Б. Д. Лепард визначив це поняття як «використання військової сили для захисту жертв порушень прав людини» [6]. Ш. Мерфі також визначив його в 1996 р. як «загрозу або застосування сили державою, групою держав або міжнародною організацією з метою захисту громадян цільової держави від широко розповсюджених поневірянь міжнародно визнаних прав людини» [7]. Але поняття проте залишається недавнім, хоча порушення прав людини були досить поширені протягом минулого століття.

У доповіді Міжнародної комісії з втручання та державного суверенітету [8], представленому в грудні 2001 р., міститься чітка позиція щодо минулих втручань в Руанду та Косово. «Вид втручання, яким ми стурбовані, – це дії, вжиті проти держави або її лідерів без її або їхньої згоди з метою, що затверджуються як гуманітарні або захисні. Безумовно, найбільш спірна форма такого втручання – військова. Але ми також дуже зацікавлені в альтернативах військових дій, включаючи всі форми превентивних заходів, а також заходи примусового втручання – санкції і кримінальні переслідування – не мають військової інтервенції».

Ідея, що лежить в основі таких інтервенційних установок, може бути легко сформульована посиланням на одного з провідних теоретиків з питання «гуманітарної інтервенції» Ф. Тесона: «Основна мета держав і урядів – гарантувати права людини; уряди, які порушують права людини, не мають захищатися міжнародним правом» [9].

Усі держави ООН офіційно погодилися з тим, що вони мають дотримуватися основних прав, як право на життя та повагу до фізичної особи, і що геноцид є незаконним відносно до їх власного населення. Коли відбувається масове порушення, відповідні заходи можуть прийматися політичними, дипломатичними, економічними та фінансовими способами.

Ембарго навіть без втручання ООН можна було б передбачити в ставленні держави або групи, яка порушує основні права людей. Такий захід використовувався проти деяких держав, включаючи Аргентину під час Фолклендської війни, Радянського Союзу після його військової інтервенції в Афганістані та нещодавно проти Гаїті у відповідь на державні перевороти в країні. Рада Безпеки ООН також може заявити, що масові порушення прав людини є загрозою для міжнародного миру і належним чином санкціонує військове втручання (ст. 42 Статуту ООН) [3].

Тому при найближчому розгляді більшість операцій, представлених як «право на гуманітарну інтервенцію», фактично є застосуванням існуючих правових механізмів. Можливо, неправильно стверджувати, що традиційне міжнародне право несумісне з ефективним захистом прав людини. Насправді проблема зазвичай більш політична, ніж юридична, в тому сенсі, що для цього потрібні не нові правила, а краще використання існуючих. Гуманітарна місія, спрямована на повне відновлення країни, має бути розрахована на десятиліття і включати в себе тотальну демілітаризацію, монополізацію поліцейських, відновлення економічної життєздатності, створення судової системи, інститутів місцевого самоврядування, інвестиції у інфраструктуру, створення робочих місць.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, викладач Ваганова І. М.

Література: 1. Світовий банк : офіц. сайт. URL: <http://web.worldbank.org/>. 2. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія. URL: <http://leksika.com.ua/legal/>. 3. Статут ООН від 26.06.1945 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_010. 4. Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 09.12.1948 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_155. 5. Римський статут міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_5. 6. Лепард Б. Д. Гуманітарні інтервенції: новий юридичний підхід. URL: <http://www.ejil.org/pdfs/21/79.pdf>. 7. Murphy S. D. Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order. URL: <https://catalogue.nla.gov.au/Record/2950496>. 8. Обов'язок захищати : Доклад Міжнародної комісії з питань інтервенції та державного суверенітету. URL: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>. 9. Тесон Ф. Гуманітарні інтервенції: дослідження закону та моральності. URL: <http://www.learnliberty.org/speakers/fernando-teson/>.

АНАЛІЗ СТАНУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

УДК 331.556(477)

Куроп'ятник Р. О.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено процеси, які відбуваються на сучасному ринку праці України. Розглянуто загальну ситуацію, що склалася на ринку праці України за останні роки. Проаналізовано основні показники, характерні для ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, економічно активне населення, оплата праці.

Аннотация. Исследованы процессы, которые происходят на современном рынке труда Украины. Рассмотрена общая ситуация, сложившаяся на рынке труда Украины за последние годы. Проанализированы основные показатели, характерные для рынка труда.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, экономически активное население, оплата труда.

Annotation. The processes that occur in the modern labor market of Ukraine are investigated. The general situation prevailing in the labor market of Ukraine in recent years is considered. Analyzed the main indicators characteristic of the labor market.

Keywords: labor market, employment, unemployment, economically active population, wages.

В умовах глобалізації світового економічного простору важливого значення набувають аспекти формування вітчизняного ринку праці. Розмежовуючи працю людей відповідно до потреб суспільства, даний ринок охоплює всі галузі економіки, види діяльності, форми власності, співвідношення між попитом та пропозицією на ньому визначає стабільність державного економічного розвитку.

Дослідженню проблем розвитку ринку праці багато уваги приділяли в своїх роботах С. Бандур, І. Бондар, В. Васильченко, М. Головка, О. Гудзинський, І. Гнибіденко, А. Горілий, А. Колот, Ю. Краснов, Е. Лібанова, Ю. Маршавін та інші [1; 2].

Метою даної роботи є аналіз стану ринку праці на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки.

Поняття «ринку праці» завжди привертало увагу вчених, науковці розглядали й аналізували стан ринку праці крізь призму власних поглядів, переконань, об'єктів дослідження. Саме цим і пояснюється цілком природне різноманіття тлумачень даного поняття, а погляди багатьох дослідників цієї сфери можна розглядати як взаємодоповнюючі та такі, що не суперечать один одному [1–2].

Ринок праці – це система суспільних відносин, пов'язаних із наймом і пропозицією робочої сили, сфера працевлаштування, в якій взаємодіють покупці і продавці робочої сили та механізм, що забезпечує узгодження ціни робочої сили і умов праці між роботодавцями і найманими робітниками і регулює попит і пропозицію робочої сили [1].

Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» [5] від 5 липня 2012 р., ринок праці визначається як система правових, соціально-трудова, економічних та організаційних відносин, що виникають між особами, які шукають роботу, працівниками, професійними спілками, роботодавцями та їх організаціями, органами державної влади у сфері задоволення потреби працівників у зайнятості, а роботодавців – у найманні працівників відповідно до законодавства [5].

Як економічна категорія ринок праці тривалий проміжок часу розглядався явищем притаманним лише капіталістичному суспільству, а безробіття вважалось звичайним соціальним явищем, що породжувалось виникненням суперечностей між працею та капіталом [6]. Перехід капіталізму в монополістичну стадію розвитку зумовив ускладнення економічних відносин і наклав свій відбиток на розвиток сучасного виробництва. Наразі ринок праці включає в себе також політичні, соціальні та економічні відносини, саме ці відносини найкраще описують сучасний стан і рівень розвитку ринку праці на даному етапі. Учасниками даних процесів виступають: держава, підприємці та працівники, а робоча сила – основним товаром на ринку праці, оскільки володіє фізичними та моральними якостями, які використовуються в ході виробничого процесу [2].

Попит і пропозицію робочої сили, її ціну та вартість визначають фундаментальними елементами на ринку праці. Попит формується роботодавцями, саме вони формують потреби ринку на робочу силу з боку підприємств

та організацій. Пропозиція формується залежно від демографічної ситуації в країні, віку, статі та освіти робочої сили. Визначальними факторами оцінки робочої сили є її вартість та ціна [2].

Одним із показників, які характеризують стан ринку праці України, є зайнятість населення. Дані про зайнятість населення України наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Показники економічно активного населення України [4]

Роки	Економічно активне населення			у тому числі			
	15–70 років	працездатного віку		15–70 років		Працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб
2008	22397,4	63,3	20675,7	72,3	20972,3	59,3	19251,7
2009	22150,3	63,3	20321,6	71,6	20191,5	57,7	18365,0
2010	20894,1	71,9	19164,0	58,4	19180,2	65,5	17451,5
2011	20893,0	72,6	19181,7	59,1	19231,1	66,3	17520,8
2012	20851,2	72,9	19317,8	59,6	19261,4	66,9	17728,6
2013	20824,6	72,9	19399,7	60,2	19314,2	67,3	17889,4
2014	19920,9	71,4	19035,2	56,6	18073,3	64,5	17188,1
2015	18097,9	71,5	17396,0	56,7	16443,2	64,7	15742,0
2016	17955,1	71,1	17303,6	56,3	16276,9	64,2	15626,1
2017	17854,4	71,5	17193,2	56,1	16156,4	64,5	15495,9

З наведених даних видно, що протягом останніх 10-ти років у кількості економічно активного населення України віком 15–70 років відбувався спад: з 22 млн у 2008 р. до 17 млн у 2017 р. Таке скорочення пояснюється загальним зниженням кількості населення, що викликано перевищенням показника смертності над показником народжуваності; старінням нації; зовнішніми міграціями українців тощо. Найбільше зниження показника спостерігається у кризові 2009–2010 рр. Якщо розглядати зайняте населення працездатного віку, то тут спостерігався такий спад: з 20 млн у 2008 р. до 16 млн у 2017 р. Найгірший стан зайнятості був також у кризовий період, після якого даний показник так і не повернувся до передкризового стану. З 2010 по 2013 рр. відбувалося помірне підвищення кількості зайнятого населення, проте складна політична та економічна ситуація в Україні спричинила значний спад.

Дані про безробіття в Україні наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Показники безробіття в Україні [4]

Роки	Безробітне населення		
	15–70 років	Працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб
2008	1425,1	6,9%	1424,0
2009	1958,8	9,6%	1956,6
2010	1785,6	8,8%	1484,2
2011	1732,7	8,6%	1731,7
2012	1657,2	8,1%	1656,6
2013	1576,5	7,7%	1576,4
2014	1847,6	9,7%	1847,1
2015	1655,6	9,5%	1654,0
2016	1678,8	9,7%	1677,5
2017	1698,3	9,9%	1697,3

Аналізуючи дані, наведені в таблиці, бачимо, що найменшу кількість безробітного населення – 1,4 млн було зафіксовано у 2008 р., що становило 6,9 %, а найвищий показник – 1,9 млн у 2009 р. [6]. Безробіття обертається для людини не тільки втратою кваліфікації і трудових навиків, а також зниженням рівня й якості життя самого працівника та його сім'ї.

Надзвичайно гостро постають питання безробіття серед молоді. Це зумовлено наявністю дисбалансу між попитом на робочу силу з боку роботодавців та пропозицією, представленою фахівцями, що виходять із професійно-технічних та вищих навчальних закладів освіти; низькою мотивацією праці таких осіб; недостатньою конкурентоспроможністю на ринку праці через відсутність потрібних навичок.

Одним із основних показників, що виокремлюють для характеристики ринку праці, є оплата праці. В Україні порівняно з іншими країнами світу, вона вирізняється низьким рівнем, хоча за останній рік в гривневому еквіваленті заробітні плати зросли, але у зв'язку з тим, що паралельно зросла й інфляція, населення не відчувало покращення рівня життя.

На ринку праці визначаються деякі недоліки, що мають вплив на ефективний розвиток ринку праці України: значна частка представників «простих» професій порівняно з низькою часткою професіоналів і фахівців; нерівномірність попиту і пропозиції на робочу силу; низький рівень зайнятості та оплата праці, що супроводжується збільшенням темпів безробіття. Сильною стороною України є людські ресурси та високий рівень освіти, що сприяє виходу на світовий ринок праці з достатнім рівнем розвитку. Для розвитку цього Україні важливо: спрямувати свою діяльність на активну соціально-економічну політику, спрямовану на залучення молоді; вдосконалювати нормативно-правове регулювання, враховуючи при цьому специфіку регіонів; розвивати малий та середній бізнес; вдосконалювати систему оплати праці.

Існуюча економічна ситуація вимагає нових раціональних підходів до розгляду питань ринку праці, адже домінуючим нині виступає саме людський фактор. Ринок праці забезпечує тісний взаємозв'язок між роботодавцями та найманими працівниками, залучаючи людей до процесу суспільного виробництва, розвиваючи їхні навички та здібності, сприяючи творчому розвитку особистості та підвищенню якості життя. Так, при розробленні системи менеджменту роботодавцям необхідно звернути увагу на той факт, що ефективне управління людськими ресурсами відіграє провідну роль у досягненні високого рівня прибутковості та забезпеченні конкурентоспроможності підприємств. Розробка підходів до вдосконалення ринку праці повинна базуватись на виважених діях органів державної влади, а саме: розробці ефективної політики зайнятості, прогнозуванні сукупної робочої сили відповідно до потреб регіонів країни; створенні цілісної системи професійної орієнтації; регулювання процесів трудової міграції; запровадження інноваційних інструментів та методів у роботі з безробітними громадянами тощо.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Бріль М. С.

Література: 1. Балановська Т. І., Гоголя О. П., Драгнева Н. І. Ринок праці: реалії і перспективи. Київ : Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2012. С. 17–23. 2. Вороніна А. В., Ніколаєва К. М. Проблеми та перспективи розвитку ринку праці в Україні. *Молодий вчений*. 2015. № 2. С. 167–170. 3. Державна служба зайнятості : офіц. сайт. URL: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=230309&cat_id=173564. 4. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 6. Пігуль В. В. Стан сучасного ринку праці України. *Економічний вісник Національного технічного університету України «КПІ»*. 2016. № 13. С. 174–179.

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА РОЛЬ ПОДАТКІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

УДК 336.221

Куроп'ятник Р. О.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто існуючі наукові підходи до визначення ролі податків в економічному зростанні країни. З'ясовано, що в сучасній науці існує три основних групи теорій, що вивчають категорію «податки»: атомістичні, неокласичні і кейнсіанські. Розкрито загальні принципи ефективного оподаткування згідно з кейнсіанськими теоріями податків.

Ключові слова: податки, економічне зростання, економічний розвиток, фінансова політика, принципи оподаткування.

Аннотация. Рассмотрены существующие научные подходы к определению роли налогов в экономическом развитии страны. Выяснено, что в современной науке существуют три основных группы теорий, которые изучают категорию «налоги»: атомистические, неоклассические и кейнсианские. Раскрыты общие принципы эффективного налогообложения согласно кейнсианским теориям налогов.

Ключевые слова: налоги, экономический рост, экономическое развитие, фискальная политика, принципы налогообложения.

Annotation. The existing scientific approaches to determining the role of taxes in the economic development of the country are considered. It has been found that in modern science there are three main groups of theories that study the category of "taxes": atomistic, neoclassical and Keynesian. The general principles of effective taxation according to Keynesian tax theories are disclosed.

Keywords: taxes, economic growth, economic development, fiscal policy, taxation principles.

Як відомо, податки є основним джерелом доходів фінансування суспільних товарів і послуг, без яких неможливо забезпечити сталий розвиток національної економіки. Саме тому дослідження теоретичних і практичних аспектів державної фінансової політики є актуальним науково-практичним завданням.

Теоретичні і практичні аспекти вивчення проблем розробки і реалізації державної фінансової політики досить докладно висвітлені в роботах відомих зарубіжних і українських учених, зокрема С. де Вобан, Ш. Монтеск'є, Д. Юма, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Мілля, Дж. Мак-Куллоха, Ж. Сімонді, П. Леруа-Больє, А. Сміта [4], Д. Рікардо, В. Петті, Дж. Кейнса, В. Баліцької, З. Варналія, Д. Веремчука, В. Вишневського, О. Дубовик [1], Н. Крючкової [2], І. Лютого [3], І. Луніної та О. Соскіна, В. Федосова [5] та інших. Проте питання, пов'язані з дослідженням еволюції теоретичних підходів до визначення економічної сутності і ролі податків в економічному зростанні країни, все ще залишаються недостатньо вивченими і тому потребують подальшого наукового опрацювання.

Метою статті є дослідження теоретичних підходів до визначення економічної сутності і ролі податків в економічному розвитку країни.

Фахове вивчення спеціальної економічної літератури [1–5] показало, що в сучасній науці існують три основні групи теорій, що вивчають категорію «податки»: атомістичні, неокласичні і кейнсіанські.

Атомістичні теорії виникли на рубежі XVII–XVIII ст. у Франції в епоху Просвітництва. Основу цієї групи теорій складала теза про те, що в обмін на сплату податків громадянин отримує від держави послуги, пов'язані з його особистою безпекою, захистом власності від зовнішніх і внутрішніх ворогів. Засновниками атомістичної теорії є С. де Вобан (автор так званої «теорії суспільного договору») і Ш. Монтеск'є (автор так званої «теорії публічного договору»). Вони дійшли висновку, що громадяни кожної країни мають віддати певну частину свого майна, щоб бути впевненими в іншій частині і спокійно користуватися нею [1, с. 10].

Засновуючись на основних положеннях теорії фінансового договору Юма, Ж.-Ж. Руссо розробив власну теоретичну концепцію, яка в економічній науці отримала назву теорії обміну послугами між державою і громадянами. Сутність даної теорії полягає в тому, що податки є платою за участь окремих осіб у житті суспільства [15, с. 12].

Наприкінці XIX ст. у межах атомістичної групи теорій з'явилася теорія податку як страхової премії. Автором цієї теорії є відомий англійський економіст Дж. Мак-Куллох. Він визначив необхідність сплати податків як плати на випадок настання будь-якого ризику (пожежі або війни). Проте це не страхування у його класичній формі, коли застрахована особа у разі настання страхового випадку отримує суму відшкодування. Навпаки, громадяни мають заздалегідь профінансувати державні органи, щоб вони забезпечили необхідний рівень безпеки та правопорядку та попередили настання ризику. Сума податку визначається пропорційно сумі доходу або майна, оскільки витрати, пов'язані з охороною і захистом держави, повинні розподілятися пропорційно власності, що охороняється.

Як бачимо, всі атомістичні теорії побудовані на ідеї існування суспільного (публічного) договору, тому в них відсутній зв'язок між громадянами і державою, немає жодного зв'язку між величиною сплачених податків і отримуваними від держави вигодами.

Неокласична теорія податків, як і класична школа політичної економії (КШПЕ), бере свій початок з кінця XVIII ст. Основна ідея цієї групи теорій полягає в тому, що податки – це лише один із видів державних доходів, які повинні покривати витрати на утримання держави, причому не всі, а лише ті, що спрямовані на суспільну оборону та забезпечення функціонування державного апарату. Інші видатки (видатки на освіту, видатки на судочинство, видатки на утримання і розвиток суспільних закладів, видатки на будівництво та ремонт доріг тощо) повинні фінансуватися за рахунок спеціальних мит, що мають характер відшкодування і тому сплачуються зацікавленими в цих послугах особами. Найбільш яскравими представниками цієї групи теорій податків є А. Сміт, Д. Рікардо, В. Петті.

Наприклад, А. Сміт вважав, що витрати на забезпечення країни та утримання державного апарату необхідно компенсувати сплатою податків. Об'єктами оподаткування Сміт вважав три основні фактори виробництва: землю, працю і капітал. Інші витрати повинні покриватися за рахунок ввізного мита. У своїй основній роботі «Дослідження про природу і причини багатства народів» [1, с. 14] Сміт вперше сформулював чотири основні наукові принципи оподаткування: принцип справедливості, який полягає у тому, що всі громадяни країни мають рівні обов'язки сплачувати податки пропорційно отримуваним доходам; принцип визначеності, який полягає у тому, що сума, способи, час платежу мають бути визначені заздалегідь; принцип зручності, який полягає у тому, що податкові платежі мають бути меншими, ніж сума отримуваних ними доходів. Окрім того, Сміт стверджував, що податки – це тягар, що встановлюється державою у формі закону, який регулює його розмір і порядок сплати. Право держави збирати податки і обов'язок населення їх сплачувати – впливають із сутності існування держави та її установ в інтересах всього суспільства й окремих осіб. Також Сміт писав, що податки є одним із видів державних доходів, спрямованих на покриття витрат на утримання уряду [1, с. 14].

Отже, основна заслуга А. Сміта полягає в тому, що він сформулював загальні принципи оподаткування і довів, що податки є ознакою свободи, а не рабства. Економічну сутність податків було вперше досліджено в роботах іншого видатного економіста XIX ст. – Д. Рікардо. Він писав, що податки складають ту частку продукту і суспільної праці країни, яка знаходиться у розпорядженні уряду і завжди сплачується з капіталу або з доходу країни. Д. Рікардо, як і А. Сміт, гостро критикував податки на капітал і вважав, що при збільшенні рівня споживання та незмінних обсягах виробництва податкове навантаження на капітал суттєво зростає, а це у свою чергу підриває виробничий потенціал підприємства та зменшує його потенційні та інвестиційні можливості. Відомий англійський економіст XVIII ст. В. Петті у роботі «Трактат про податки і збори» [1, с. 13] вивчав основні види державних витрат і розкрив причини, що обумовлюють їх постійне збільшення. Досить цікавим є положення Петті про те, що, поперше, можна послабити невдоволення платників податків, а по-друге, яким би не був розмір податку, він має пропорційно розподілятися серед усіх членів суспільства і ніхто через це не має втрачати свого багатства.

На наш погляд, у наш час не втратили актуальності наступні висловлювання В. Петті про роль податків в економічному розвитку країни: податок надзвичайно легко платити тому, хто задовольняється предметами першої необхідності; сплата податків має тенденцію до ощадливості, що є природним засобом збагачення населення країни; ніхто не сплачує два податки за одну й ту саму річ, оскільки жодна річ не може бути спожита більше одного разу; податок на акцизи дозволяє отримувати інформацію про багатство країни, зокрема темпи її економічного, промислового і оборонного потенціалу.

Наприкінці XIX ст. відбувається стрімке зростання державних витрат, що обумовило появу проблеми справедливого розподілу податкового навантаження. У цих умовах однією з основних проблем економічної науки стало вивчення проблеми ефективного оподаткування. А. Пігу в роботі «Економічна теорія добробуту» [1, с. 15] довів необхідність перерозподілу державних коштів за допомогою прогресивного оподаткування для максимізації суспільного добробуту. В моделі А. Пігу при розрахунку добробуту повинні враховуватися розбіжності між граничним індивідуальним продуктом і граничним суспільним продуктом, які він назвав «зовнішніми ефектами», що необхідно вимірювати. Натомість М. Фрідмен протиставляв грошово-кредитну і бюджетно-податкову політику, вважав, що саме грошово-кредитна політика, пов'язана із впливом Центрального банку на величину грошової маси, є найбільш ефективною для економічного розвитку країни. Податкам у теорії Фрідмана відводиться друго-

рядна роль: вони виступали лише як інструмент через який з обігу вилучається надмірна грошова маса. Як бачимо, на думку монетаристів, поєднання регулювання податків і відсоткової ставки дозволяє стабілізувати механізм діяльності як державного, так і приватного сектора. Кейнсіанська теорія податків з'явилась у 30-ті рр. XX ст. Її засновником є видатний економіст Дж. Кейнс. Сутність кейнсіанської теорії податків полягає у тому, що податки – це основний інструмент регулювання економіки та забезпечення макроекономічної стабілізації.

Дж. Кейнс у своїй роботі «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» [1, с. 16] довів, що держава повинна втручатися в економіку за допомогою податкової бюджетної політики, регулюючи податки та державні витрати, тим самим здійснюючи вплив на споживання і зайнятість населення і у такий спосіб запобігаючи циклічним економічним коливанням. В умовах неповної зайнятості надмірні заощадження перешкоджають економічному зростанню і тому якомога швидше повинні перетворитися на валові інвестиції.

На думку Кейнса, існують два головних податкових важелі: прогресивні ставки оподаткування, які знижують ризики виробників відносно капітальних інвестицій; податок як аналог ставки банківського кредиту. Як бачимо, кейнсіанська теорія податків стала альтернативною класичній теорії податків, оскільки вона довела, що податки є головним важелем регулювання економіки і однією зі складових її успішного розвитку. Ідеї Дж. Кейнса були доповнені і розширені його послідовниками – неокейнсіанцями, розквіт яких припав на 50–60-ті рр. XX ст. Неокейнсіанці розробили заходи непрямого і прямого регулювання економіки. До методів непрямого впливу належать податкова політика, бюджетне фінансування, кредитна політика, прискорена амортизація. Ці методи отримали назву автоматичних стабілізаторів, кредитних стабілізаторів, інституціональних стабілізаторів. На підставі розробок неокейнсіанства в розвинених державах відбулося коригування програм державного регулювання, які проводилися в рамках дії «вбудованих стабілізаторів» (регулювання прибуткового оподаткування, заробітної плати, роздрібних цін, страхування).

У 70-ті рр. XX ст. з'явилися посткейнсіанські теорії. Представниками цих теорій є американські економісти Дж. Робінсон, П. Девідсон, Х. Мінські. Вони виступали за поєднання політики доходів з політикою економічного зростання, що у свою чергу означало використання «макроекономічного планування». Основою «макроекономічного планування» є теза про те, що головною причиною державного втручання економічної неефективності, зниження продуктивності праці, зменшення норми виробничого накопичення, підвищення рівня інфляції і рівня безробіття. Американський економіст Дж. Стігліц виокремив п'ять принципів побудови системи оподаткування: принципи економічної ефективності, які полягають у тому, що податкова система не має входити у суперечність з ефективним розподілом ресурсів; принципи адміністративної простоти, які полягають у тому, що адміністративна система має бути простою і відносно недорогою у застосуванні; принципи гнучкості, які полягають у тому, що податкова система має бути в змозі реагувати на швидко змінювані умови зовнішнього середовища; політична відповідальність, яка полягає у тому, що податкова система має бути побудована таким чином, щоб переконати людей у тому, що вони сплачують податки, щоб політична система була здатною виконувати свої функції; справедливість, яка полягає у тому, що податкова система має бути справедливою у відповідному підході до окремих індивідумів.

На початку XXI ст. стає все складніше здійснювати ефективне оподаткування, оскільки ці фактори виробництва набувають значної мобільності та можливості переливу. Видатний американський економіст В. Танзі сформував вісім «фіскальних термінів», що підривають основи податкової системи країни: електронна комерція; електронні гроші; внутрішньокорпоративна торгівля; офшорні фінансові центри; деривативи і хеджеві фонди; нездатність оподатковувати фінансовий капітал; зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання.

Отже, встановлено, що в сучасній науці сформовано три основні групи теорій, що вивчають категорію «податки»: атомістичні, неокласичні і кейнсіанські. Подальші дослідження автора будуть спрямовані у бік визначення видів і функцій податків в умовах переходу до постіндустріальної економіки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Черкашина Т. С.

Література: 1. Дубовик О. Ю. Теоретичні основи оподаткування. URL: <http://dSPACE.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2436/1/Теоретичні%20основи%20оподаткування.pdf>15. 2. Крючкова Н. М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання : монографія. Одеса : Астропринт, 2011. С. 58–76. 3. Лютий І. О., Дрига А. Б. Податки на споживання в економіці України : підручник. Київ : Знання, 2011. 445 с. 4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М. : Эксмо, 2007. 960 с. 5. Федосов В. М. Бюджетна система : підручник / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 324 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

УДК 334.02

Куроп'ятник Р. О.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті досліджено використання комунікаційної політики підприємств в Україні. Розглянуто сутність і поняття комунікаційної політики в Україні. Досліджено використання комунікаційної політики в Україні. Проаналізовано складові комунікативної політики підприємств. Визначено особливості засобів впливу маркетингової комунікації, переваги та недоліки інструментів маркетингової політики комунікацій.

Ключові слова: комунікаційна політика, реклама, маркетингова комунікаційна політика.

Аннотация. В статье исследовано использование коммуникационной политики предприятий в Украине. Рассмотрены сущность и понятие коммуникационной политики в Украине. Исследовано использование коммуникационной политики в Украине. Проанализированы составляющие коммуникативной политики предприятий. Определены особенности средств воздействия маркетинговой коммуникации, преимущества и недостатки инструментов маркетинговой политики коммуникаций.

Ключевые слова: коммуникационная политика, реклама, маркетинговая коммуникационная политика.

Annotation. The article explores the use of the communication policy of enterprises in Ukraine. The essence and concept of communication policy in Ukraine are considered. Investigated the use of communication policy in Ukraine. Analyzed the components of the communicative policy of enterprises. The features of the means of influence of marketing communication, the advantages and disadvantages of marketing communication policy tools are determined.

Keywords: communication policy, advertising, marketing communication policy.

Проблема вдосконалення політики комунікацій на підприємстві нині є дуже актуальною. На вітчизняних підприємствах маркетингові комунікації розвиваються дуже ефективно. Зазвичай дані підприємства не мають чіткої системи планування та контролю комунікаційної політики, не мають чітко окреслених комунікаційних програм, відсутнє інформаційне забезпечення всіх дій компанії, а також існує проблема суб'єктивного оцінювання ефективності реалізації комунікаційної політики. Саме тому одним із головних завдань кожного підприємства є збалансування між собою всіх засобів комунікаційної політики, щоб досягти найкращого результату при мінімальних витратах. Оскільки саме ефективна комунікаційна політика стає однією з вирішальних умов ринкового успіху підприємств [1].

В сучасних економічних відносинах реклама продукції дозволяє споживачам отримати важливу інформацію щодо продуктового різноманіття і цін на ринках конкретних товарів і послуг, а виробникам і продавцям продукції розширювати канали збуту, впливати на переваги споживачів, а отже, на ринковий попит, більш ефективно реалізовувати конкурентні стратегії.

На ринку продажів продавати стало складніше, купувати простіше. Покупець здатний вибирати продавця, якому готовий віддати свої гроші. У нього є вибір. Продавці зацікавлені в тому, щоб товар купили саме у них, зробивши покупку, прийшли наступного разу або порекомендували іншим. Товаровиробники та їх посередники для просування товару використовують маркетингові комунікації, що являють собою специфічне сполучення засобів реклами, особистого продажу, стимулювання збуту і зв'язків із громадськістю.

Питання розробки комунікаційної політики розглядалися багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, як: Л. Мельничук, Н. Морозова, А. Войчак, Дж. Ф. Котлер, А. Панько, А. Павленко, А. Романов, О. Самагіна, О. Телетов та інші [2].

В сучасних умовах господарювання зростає обсяг інформації, підвищується її цінність для кожного суб'єкта ринкових відносин. Також підвищилась роль маркетингових комунікацій разом із зростанням ролі маркетингу на кожному підприємстві. Саме маркетингові комунікації забезпечують обмін інформацією між виробниками та споживачами в процесі реалізації товарів на ринку [1].

Маркетингові комунікації на сьогодні посідають основне місце серед засобів конкурентної боротьби. Посилення ролі комунікацій у боротьбі за покупця обумовлено особливостями маркетингового середовища сучасного

вітчизняного ринку. Раціональне застосування маркетингових комунікацій є основою формування стійкого позитивного іміджу підприємства. Це дає ефект придбання підприємством певної ринкової сили, зміцнює позиції фірми щодо товарів-замінників, полегшує доступ фірми до фінансових, інформативних, трудових ресурсів [2].

Реклама є одним із видів комунікаційної політики. Під рекламою розуміється будь-яка оплачувана форма неперсональної презентації і просування ідей, продукції чи послуг, що здійснюються конкретним замовником. За засобами передачі інформації рекламу можна класифікувати таким чином: газети, журнали, радіо, телебачення, пошта та вуличні носії, як вивіски і рекламні щити.

Найбільша інтенсивність реклами в Україні спостерігається на ринках диференційованої продукції. На ринках диференційованого продукту виникають та набувають високої актуальності такі поняття, як «торгова марка», «репутація компанії», «імідж». Дані поняття належать до питань споживчих переваг, і реклама, будучи ефективним методом впливу на переваги споживачів, має на меті збільшення обсягів попиту на продукцію відповідної торгової марки, поліпшення репутації компанії, зростання іміджу, а відповідно, і залучення нових споживачів своєї продукції, зокрема переманювання споживачів від конкурентів [2].

Основною метою реклами є переконання споживача купити товар, скористатися послугою, також вона спрямована на досягнення головних цілей системи маркетингових комунікацій у формуванні попиту і стимулювання збуту. Завдання реклами визначається конкретною ситуацією рекламодавця і залежить від його намірів, маркетингових стратегій і прийнятих рішень, а також характеристик і кон'юнктури цільового ринку. У кожному конкретному випадку рекламодавець використовує той шлях і вирішує ті завдання, які оптимально відповідають досягненню поставлених цілей.

Реклама – інформація, поширена будь-яким способом, в будь-якій формі і з використанням будь-яких засобів, адресована невизначеному колу осіб та спрямована на привернення уваги до об'єкта рекламування, формування або підтримку інтересу до нього та його просування на ринку. Вона є комерційним засобом масової інформації, створеним для того, щоб стимулювати збут товару або послуги, або ж інформаційним повідомленням з боку інституту, організації або кандидата на будь-яку політичну посаду.

Рекламна діяльність підприємства у ринкових умовах – це найбільш важлива складова маркетингових заходів, своєрідний інформаційний вихід на споживача. Крім інформативної функції, реклама виконує і комунікативну, забезпечуючи зворотний зв'язок виробництва з ринком і покупцем шляхом максимального управління процесом руху товарної продукції, що підлягає рекламі. Реклама – це лише інструмент ринку, засіб зв'язку між споживачем та виробником [3, с. 167].

Маркетингова політика комунікацій – це комплекс заходів, які використовуються фірмою для інформування, переконання чи нагадування споживачам про свої товари (послуги). Вона являє собою інтегрований набір засобів комунікації, що застосовується для передачі повідомлень від виробника або продавця продукції до його цільових ринків. Вона охоплює будь-яку діяльність підприємства, спрямовану на інформування, переконання, нагадування споживачам та ринку в цілому про свої товари і свою діяльність.

Жодне підприємство в Україні не може охопити весь ринок збуту своєю продукцією та задовольнити потреби всіх споживачів. Навпаки, концентруючи зусилля на якійсь окремій цільовій аудиторії, підприємство досягає максимального успіху.

Оцінка ефективності маркетингових комунікацій є важливим елементом аналізу стимулювання збуту, що дозволяє визначити, наскільки успішним був той чи інший промо-захід. Наразі для оцінки ефективності популярними стали застосування методів, які базуються на використанні математичних моделей прийняття рішень. Для оцінки ефективності маркетингових комунікацій використовують такі моделі: модель Юла; модель Видейля-Вольфа; модель ADBUDG; модель Данахера-Руста. Їх застосування зумовлене тим, що людина не в змозі самотійно оцінити та врахувати велику кількість факторів. Тому актуальним є застосування математичних методів прийняття рішень, спеціальних програмних засобів та комп'ютерів. Кожна з даних моделей використовує такі показники, як обсяги продажу фірми, та враховує витрати на стимулювання збуту [8].

Маркетингова комунікаційна політика багато в чому залежить від вибору засобів комунікації. Найбільш відома класифікація інструментів маркетингових комунікацій складається з чотирьох елементів: реклама; зв'язки з громадськістю (піар); стимулювання збуту; особисті продажі.

Вибір засобу комунікації може здійснюватися за такими загальними критеріями, як: можливість цільового поширення комунікації, асортимент і можливість комбінування елементів комплексу комунікацій, обсяг можливих повідомлень, тривалість дії комунікацій, характер ситуації і місце комунікацій, можливість ізоляції впливу конкурентів – ставлення комуніканта до іміджу носія комунікацій.

З розвитком ринку комунікаційних послуг, насамперед Інтернет-послуг, утворилась нова галузь – електронна комерція. За період, що розглядається нами, обсяг електронного товарообігу зріс від 0 до 1,1 млрд грн. Щорічний приріст послуг до 2013 р. складав не менше 50 %, що значно перевищує темпи зростання ВВП України за той самий період. Навіть у роки економічної кризи ринок продовжував зростати за незначним його уповільненням [6].

Обсяг комунікаційних послуг в Україні

Види комунікацій	2012	2013	2014	2015	2016
ТВ+Радіо	2389720	4578000	5280000	5239000	5620000
Друковані ЗМІ	1440531	2647000	2560000	2430000	2421000
Реклама	901000	1542000	1613000	1710000	1933000
Інтернет-реклама		680000	1060000	1125000	1335000
Усього	2341531	9447000	10513000	10504000	11309000

Далі прогнозується зростання. Попри те, що за останні два роки темпи зростання сповільнилися, Всеукраїнська рекламна коаліція прогнозує зростання не менш 12–18 % у 2014 р. Експерти пояснюють зростання такими чинниками: 1) підвищення доходів населення, пов'язане з масовими соціальними виплатами. Поява на ринку «вільних» грошей змусила багатьох виробників збільшити витрати на просування [7]. Необхідно враховувати й подорожчання розміщення комунікацій практично на всіх носіях. Зростання вартості послуг зумовлене зростанням цін на енергоносії та інші ресурси. У найближчому майбутньому основним джерелом розвитку ринку маркетингових комунікацій залишаються іноземні замовники (рекламодавці) і великі національні виробники. Приблизно 67 % обсягів послуг, що надаються, становлять замовлення іноземних компаній, дві третини з яких припадає на частку таких найдорожчих носіїв, як телебачення й реклама.

Отже, комунікаційна політика є важливим елементом діяльності будь-якого підприємства та найважливішим елементом маркетингу, який дозволяє визначити цільову аудиторію, розробити стратегію просування товарів на ринках, надати інформацію споживачам у вигляді реклами про товар або послугу, що в кінцевому результаті при правильному використанні комунікаційної політики приводить до отримання максимального прибутку. Для ефективної комунікації керівництво повинне розробити стратегію, ретельно дослідивши як внутрішнє середовище та ресурси підприємства, так і зовнішні чинники та ситуацію на ринку. Ефективні комунікації зі споживачами стали ключовими факторами успіху будь-якого підприємства. Таким чином, комунікаційний комплекс підприємства можна охарактеризувати як сукупність елементів, що об'єднують учасників, носіїв і засоби передавання інформації, спрямованих на встановлення і підтримку певних взаємовідносин з адресатами в рамках загальної маркетингової політики підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Гудз Р. Б., Ларка М. І. Вдосконалення комунікаційної політики промислового підприємства. URL: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/vestnik/Texничний%20прогрес%20та%20ефективність%20виробництва/2011/26/Gydz.pdf. 2. Гурч Л. М., Курцева Н. С. Вдосконалення маркетингових комунікацій як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах сучасного ринку. URL: <http://vlp.com.ua/files/126.pdf>. 3. Глибокий С. В. Маркетинг. Мінськ : Тонпик, 2007. 188 с. 4. Свистун О. М. Удосконалення маркетингової комунікаційної політики підприємства. URL: http://eprints.zu.edu.ua/24783/1/Svistun_O_Udoskonalennya_marketingovoyi_komunikatsiyanoi_politiki.PDF. 5. Мельничук Л. С. Особливості комунікаційної політики підприємств України. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Економіка. 2015. Т. 265. Вип. 253. С. 106–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduec_2015_265_253_20. 6. Лазебник М. Объем рекламно-коммуникационного рынка Украины. Экспертный прогноз Всеукраинской рекламной коалиции. URL: <http://mami.com.ua/news/market-news/9287>. 7. Состояние и тенденции рекламного рынка Украины. URL: <http://www.adme.ua/reklamnyjrynok/sostoyanie-i-tendenci-reklamnogo-rynka-ukrainy-v-2008-2012gg-cortex-17297>. 8. Войнаренко М. Комунікативна політика підприємств в сучасних умовах. URL: http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/512/1/6_2_5.pdf.

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ДЕРЕГУЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

УДК 351.71:004

Лаврова Є. С.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті було розглянуто критерії віднесення підприємств до суб'єктів малого підприємництва. Проаналізовано сучасний стан розвитку малих підприємств в Україні. Визначено вплив дерегуляційних процесів у сфері оподаткування на розвиток малого підприємництва.

Ключові слова: суб'єкт малого підприємництва, суб'єкт мікропідприємництва, дерегуляція, оподаткування.

Аннотация. В статье были рассмотрены критерии отнесения предприятий к субъектам малого предпринимательства. Проведен анализ современного состояния развития малых предприятий в Украине. Определено влияние дерегуляционных процессов в сфере налогообложения на развитие малого предпринимательства.

Ключевые слова: субъект малого предпринимательства, субъект микропредпринимательства, дерегуляция, налогообложение.

Annotation. The article reviewed the criteria for classifying enterprises as small businesses. The analysis of the current state of development of small enterprises in Ukraine. The influence of deregulation processes in the field of taxation on the development of small business has been determined.

Keywords: small business entity, micro-business entity, deregulation, taxation.

Мале підприємництво – це істотна складова ринкового господарства, яке є одним із засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами і послугами [1].

Однією з умов економічного розвитку підприємництва є здійснювана державою політика підтримки підприємницької діяльності, основним аспектом якої є дерегуляція, спрямована на створення ефективно працюючої економічної системи і передбачає зменшення державного втручання в діяльність підприємців [2].

Питання дерегуляції економіки висвітлені в працях багатьох таких учених, як Я. Бережний, З. Варналій, Т. Васильців, Л. Глущенко, Т. Голікова, О. Лесько, В. Мельник та інші. У роботах цих авторів описані проблеми надмірного втручання держави в розвиток вітчизняного бізнесу, практика дерегуляції економіки, зниження адміністративних бар'єрів, запропоновано деякі заходи щодо вдосконалення механізмів дерегуляції економіки.

Метою статті є оцінка впливу політики дерегуляції у сфері оподаткування на розвиток малого підприємництва.

Для розкриття цього питання спочатку необхідно визначити, які суб'єкти належать до малого підприємництва.

Відповідно до Господарського кодексу України, до суб'єктів малого підприємництва належать фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи-підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [3].

Також слід зазначити, що, відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», термін «суб'єкти малого підприємництва» охоплює суб'єктів мікропідприємництва, критерії віднесення до якого зазначені в табл. 1 [4].

З метою складання і подання фінансової звітності у ст. 2 нової редакції Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено категорії підприємств та їх параметри. До уваги беруться показники підприємства на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, і відповідають щонайменше двом із критеріїв (табл. 2) [5].

Таблиця 1

Критерії віднесення підприємств до різних суб'єктів підприємництва, відповідно до Господарського кодексу України

Суб'єкт господарювання	Середня кількість працівників за календарний рік	Річний дохід від будь-якої діяльності
Суб'єкт великого підприємництва	Перевищує 250 осіб	Перевищує суму, еквівалентну 50 млн євро
Суб'єкт середнього підприємництва	Від 50 до 250 осіб	Становить суму, еквівалентну від 10 до 50 млн євро
Суб'єкт малого підприємництва	Не перевищує 50 осіб	Не перевищує суму, еквівалентну 10 млн євро
Суб'єкт мікропідприємництва	Не перевищує 10 осіб	Не перевищує суму, еквівалентну 2 млн євро

Джерело: складено на підставі даних [3].

Таблиця 2

Критерії віднесення підприємств до різних суб'єктів підприємництва, відповідно до ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

Суб'єкт господарювання	Розмір балансової вартості активів, євро	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро	Середня кількість працівників, осіб
Суб'єкт великого підприємництва	Понад 20 млн	Понад 40 млн	Понад 250
Суб'єкт середнього підприємництва	До 20 млн	До 40 млн	До 250
Суб'єкт малого підприємництва	До 4 млн	До 8 млн	До 50
Суб'єкт мікропідприємництва	До 350 тис.	До 700 тис.	До 10

Джерело: складено на підставі даних [5].

Як бачимо, існують суттєві відмінності між Господарським кодексом та Законом стосовно критеріїв віднесення підприємств до різних суб'єктів підприємництва:

- для обмеження береться не чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), а річний дохід від будь-якої діяльності;
- не береться до уваги балансова вартість активів.

Виходячи з цього, в найближчий час повинні бути вирішені питання узгодженості ст. 55 Господарського кодексу та ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Аналіз розподілу підприємств за їх розміром за 2016 р., показав, що малі підприємства займають 95,01 % усіх підприємств в Україні.

Зазначимо, що з усієї сукупності малих підприємств у 2016 р. 247,6 тис. (або 85 %) належали до суб'єктів мікропідприємництва.

Така ситуація свідчить про запровадження для мікропідприємств порівняно привабливіших умов ведення бізнесу, які переважно визначаються застосуванням диференційованого підходу в застосуванні спрощеної системи оподаткування, а також більшою «гнучкістю» до диверсифікації видів діяльності в критичних умовах.

В умовах глибокої кризи фінансової системи України ведення бізнесу стає справою дедалі складнішою. Особливо стагнація економіки відчутна у сфері малого бізнесу, адже динаміка кількості підприємств протягом 2014–2016 рр. є спадною (рис. 1).

Тому державна підтримка є важливим питанням для економічного розвитку сфери малого підприємництва.

Основним аспектом такої підтримки може виступити дерегуляція, що спрямована на створення ефективно працюючої економічної системи і передбачає усунення надлишкового регулювання відносин між державою та бізнесом та надмірного контролю підприємницької діяльності.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)», політика дерегуляції пов'язана з комплексом заходів, які спрямовані на:

- модернізацію реєстраційної системи,

- суттєве спрощення дозвільної та ліцензійної систем,
- полегшення контрольно-перевірочної діяльності,
- удосконалення податкового адміністрування [7].

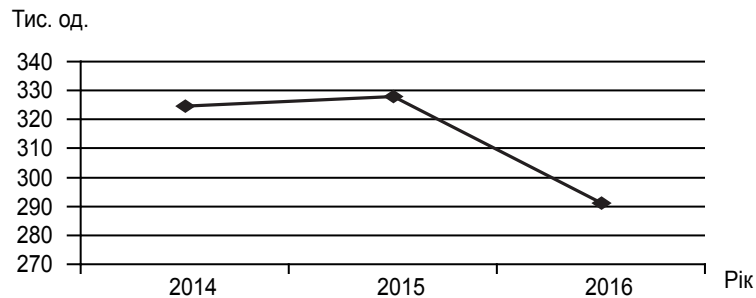

Рис. 1. Динаміка кількості суб'єктів малого підприємництва протягом 2014–2016 рр.

Джерело: побудовано на підставі даних [6].

Позитивним результатом реформ, що проводяться в країні, є тенденція до зменшення питомої ваги збиткових підприємств у загальній їх кількості (рис. 2).

Рис. 2. Аналіз фінансових результатів до оподаткування малих підприємств в динаміці протягом 2014–2016 рр.

Джерело: побудовано на підставі даних [6].

Про позитивну тенденцію результативності дерегуляційних реформ свідчать і позиції України у світових рейтингах.

Відповідно до рейтингу Doing Business 2018, Україна за рівнем оподаткування посіла 43 місце у світі, значно покращивши свій показник. Для порівняння: в попередні роки країна посідала 83–84 місця за даним показником [8].

Окремі показники індикатора «Оподаткування», як-то: платежі, час, загальний рівень податків та індекс оцінки процесів після подачі звітності та сплати податків протягом останніх років також мають позитивний результат (табл. 2).

Результатом проведення політики дерегуляції є:

- зниження кількості годин, необхідних для підготовки та подачі звітності до 327,5 годин на рік;
- зниження загального рівня податків на 14,1 п.п.;
- підвищення індексу оцінки процесів після подачі звітності та сплати податків до 85,95.

Проте, незважаючи на такі результати, при порівнянні значень з іншими країнами, Україна значно поступається в рейтингу.

Особливо це стосується такого показника як «час», який відображає час, який витрачається на підготовку і подання звітності, а також сплату основних видів податків і відрахувань.

Значення показників індикатора «Оподаткування»

	Платежі (кількість на рік)	Час (кількість годин на рік)	Загальний рівень податків (% від прибутку)	Індекс оцінки процесів після подачі звітності та сплати податків (0–100)
DB 2016	5	346,0	52,5	-
DB 2017	5	355,5	51,9	79,3
DB 2018	5	327,5	37,8	85,95

Примітка: побудовано на підставі даних [7].

Порівняно з Люксембургом (найкращою країною за цим показником) українські підприємства витрачають в 6 разів більше часу на підготовку і подання звітності.

Таким чином, основними принципами вдосконалення системи адміністрування податків і зборів в Україні у найближчий час мають стати зниження податкового навантаження на бізнес, що визначається не тільки рівнем податкових ставок, але й процедурами розрахунку і сплати податків, упорядкуванням проведення податкових перевірок та подання податкової звітності.

Цей шлях дозволить відновити позитивну динаміку економічного розвитку та поліпшити умови ведення бізнесу для суб'єктів малого підприємництва в Україні.

Отже, в статті було розглянуто критерії віднесення підприємств до суб'єктів малого підприємництва відповідно до Господарського кодексу та відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Дослідження динаміки кількості малих підприємств показало спадний характер, що пояснює необхідність державної підтримки даного сектору. Одним із напрямків такої підтримки було визначено політику дерегуляції. Результатом проведення реформ є зменшення питомої ваги збиткових підприємств та покращення позицій у міжнародному рейтингу Doing Business. Було визначено, що вдосконалення потребують питання витрат часу, необхідних на підготовку і подання звітності, а також сплату основних видів податків і відрахувань.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писарчук О. В.

Література: 1. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. URL: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5150/1/41_kyrychenko_so_problemy_rozvytku%20.pdf. 2. Деретуляція підприємницької діяльності та покращення умов ведення бізнесу в Україні. URL: <http://lglushenko.vk.vntu.edu.ua/file/b9d3dd4c1cf367032133ee8b554802f6.pdf>. 3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Ред. від 07.03.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>. 4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>. 5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. Ред. від 01.01.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. 6. Україна у цифрах 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція) : Закон України. Ред. від 05.10.2016 № 191-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/191-19>. 8. Сприятливість умов ведення бізнесу для України. URL: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#paying-taxes>.

ОЦІНКА ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

УДК 37-373

Лебець С. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У даній статті висвітлюються основні критерії оцінки якості шкільної освіти. Проаналізовано стан шкільної освіти на сьогодні, а також необхідну інформацію про організацію та проведення моніторингу якості загальної середньої освіти.

Ключові слова: моніторинг, якість освіти, критерії, кваліфікація, забезпечення.

Аннотация. В данной статье освещаются основные критерии оценки качества школьного образования. Проанализированы состояние школьного образования сегодня, а также необходимая информация об организации и проведении мониторинга качества общего среднего образования.

Ключевые слова: мониторинг, качество образования, критерии, квалификация, обеспечение.

Annotation. The article deals with the factors influencing the labor migration of the population in the country, developed an econometric model and analyzed these factors. The prediction of the values of the effective index for multi-factor linear regression dependence is calculated. Recommendations for further actions necessary to reduce labor migrants from the country are developed.

Keywords: monitoring, quality of education, criteria, qualification, provision.

Проблема якості шкільної освіти завжди була предметом наукового і практичного інтересу педагогів. Зміни суспільних пріоритетів в останнє десятиріччя минулої епохи окреслили нові аспекти категорії «якості освіти».

Мета статті – аналіз існуючих трактувань поняття «якість освіти», обґрунтування авторського підходу до категорії, визначення ролі моніторингових досліджень в оцінюванні результатів якості шкільної освіти, а також співвіднесення теоретичних позицій із навчально-виховною практикою.

Вивченням проблеми та оцінки якості освіти займалося багато таких учених, як: І. Лернер, В. Колосова, Т. Доженко, Т. Шамова, О. Сафонова, Л. Іванова, але вона й надалі залишається актуальною.

Термінологічно вчені розмежовують поняття «якість освіти», аналізуючи його як процес і як результат. З позицій процесу «якість освіти» – це стан та здатність, що задовольняють потреби людини, відповідають інтересам суспільства і держави; як результат діяльності навчального закладу – вказує на відповідність рівня підготовки учнів вимогам діючих освітніх програм.

На початковому етапі інтерес педагогічної науки до проблеми якості освіти переважно виявлявся у контексті обґрунтування системи якості знань учнів шляхом аналізу оцінки результатів засвоєного ними навчального матеріалу, вміння оперувати знаннями, застосовувати їх у конкретних ситуаціях.

Основним критерієм якості знань як інтегрального утворення вчені (І. Лернер та інші) визначали їх повноцінність [4]. Відповідно до такої позиції обґрунтовуються три рівні якості знань: усвідомлене сприйняття та фіксація знання у пам'яті; готовність застосування знання в подібних умовах відповідно до взірця; готовність до творчого застосування знання в нових умовах.

Окремі педагогічні дослідження (В. Колосова) присвячені розробці механізмів оцінювання якості знання, зокрема, навчання як результату, а саме: якісні експертно зорієнтовані системи та кількісні тестові методики оцінки [5]. Однак питання оцінювання якості знання викликає у багатьох учених заперечення, оскільки нерідко вимірюються та оцінюються тільки знання, вміння, навички. Це призводить до поширення хибної і негуманної практики «натаскування» учнів у процесі їх підготовки до ВНЗ. Натомість недостатньо приділяється уваги особистості з її потенційними можливостями, нахилами, інтересами, системній організації освітнього середовища та психолого-педагогічним механізмам управління цими процесами; не ведеться прогностична робота педагогів із визначення потенційних можливостей розвитку кожного учня, тих чи інших освітніх процесів. Поза увагою залишаються якість підготовки та перепідготовки різних категорій освітян, матеріально-технічна, інформаційно-методична забезпеченість процесів тощо, якість навчального процесу, досягнень та ін., кінцевим результатом яких виступає фізична, психічна, моральна готовність учнів до дорослого життя, а педагогів – до здійснення своїх професійних обов'язків.

Отже, у педагогічній теорії (Т. Довженко, Т. Шамова) формується інтегративний підхід до поняття «якість освіти» [4]. Йдеться про таку інтегральну модель, якість освіти якої детермінована одночасно зі змістом навчання, особистістю вчителя, його індивідуальністю, а також умовами, що необхідні для забезпечення якості навчально-виховного процесу.

Тому якість навчального процесу доцільно розглядати в єдності процесуального та результативного компонентів, а структуру визначати за знаннєво-інформаційним, культурологічним ціннісно-мотиваційним та ресурсним напрямками. Врахування соціальної природи категорії «якості освіти» (стану і результативності процесу освіти у суспільстві, його відповідність потребам та очікуванням різних соціальних груп щодо розвитку, формування громадянських і професійних компетентностей особистості) дозволяє розглядати якість освіти як сукупність показників, що розкривають різноманітні аспекти діяльності навчального закладу: зміст освіти, форми і методи навчання, матеріально-технічну базу, кадровий склад.

Об'єктами вивчення результатів якості освіти можуть бути діти, вчителі, школа, окремі процеси, умови. Кожен із цих об'єктів повинен бути забезпечений власними параметрами (критеріями), методами і механізмами вимірів, на основі яких і отримується різний результат. Ці результати не об'єднуються і не співвідносяться один з одним. Наявність цих результатів не є підставою для управління якістю освіти: аналіз результатів здійснюється на основі зіставлення їх з операційно заданими цілями. Тому спільним для якості освіти на різних рівнях управління є створення оптимальних умов (кадрових, науково-методичних, матеріальних, фінансових, нормативно-правових, санітарно-гігієнічних тощо) для повноцінного функціонування та постійного розвитку освітньої системи і навчального закладу, що суттєво впливає на якість освіти.

Різницю в забезпеченості якості освіти складають її змістовне наповнення (державний, регіональний та шкільний компоненти), можливість створення різних типів навчальних закладів; насиченість освітніх послуг і рівень їхньої якості; рівень стимулювання, впровадження інноваційної педагогічної діяльності тощо. Різниця (специфіка) виникає тоді, коли ми починаємо враховувати об'єкти управління. Наявна в системі управління практика контролю призводить до самоусунення керівників від відповідальності за умови навчально-виховного середовища. Відтак, підвищувати рівень якості освіти за рахунок реалізації контролюючої функції недоцільно.

На формування результату освіти впливають різні суб'єкти соціального замовлення (батьки, самі учні, громадськість, ВНЗ, роботодавці тощо), тому кожен навчальний заклад повинен самостійно визначити своє призначення, філософію діяльності, відповідний статус, посісти власне місце в територіальній освітній системі та ознайомити громадськість із її можливими результатами.

Якість освіти як комплексного утворення (Б. Гершунський) складають грамотність – освіченість – професійна компетентність – культура – менталітет [5]. Результат освіти може оцінюватися безпосередньо на педагогічному рівні у вигляді якісних та кількісних оцінок знань, умінь, навичок, творчих, світоглядних, ментальних чи поведінкових якостей особистості (спільноти людей) у процесі отримання освіти відповідного рівня та профілю. Розглядаючи результати на рівні функціонування освітньої системи, необхідно враховувати, що оцінювання якості освіти повинно бути опосередкованим економічним, моральним, інтелектуальним, науково-технічним, культурним, екологічним, демократичним, правовим ментальним станом і потенціалом соціуму, держави, цивілізації в цілому.

Отже, доцільно оцінювати якість освіти за якістю основних видів діяльності, що визначаються шляхом вивчення якості навчального процесу та якістю результатів діяльності системи, що розглядається через рівень підготовленості випускників навчальних закладів, рівень затребуваності (вступ до ВНЗ), рівень задоволеності особистих запитів випускників, рівень досягнень педагогів, повноту реалізації навчальних планів.

Тому результат якісної освіти оцінюється як на індивідуально-особистісному рівні з урахуванням реально набутого, так і на громадсько-державному (цивілізаційному) рівнях.

Вивчення проблеми дає можливість ототожнювати категорію «якість освіти» з поняттям «розвиток», оскільки останній феномен є незворотнім, закономірним і цілеспрямованим процесом якісних змін об'єкта чи системи. Результатом розвитку є нова якість об'єкта зі змінами його складу, структури тощо. Джерела розвитку, його механізми, напрям, форми й результати зумовлені основними законами діалектики.

Таким чином, існують два напрямки розвитку: в основі першого лежать стандарти, другий передбачає розвиток за принципами «якості», уникаючи регламентації. Проте якість освіти постійно прагне вдосконалити стандарти шляхом творчого, інноваційного підходу, а тому розглядається як динамічна категорія.

Проведений науковий аналіз оцінки якості загальної середньої освіти дає можливість дійти висновків про те, що:

- поняття «якість» – системно-соціальний феномен, сукупність властивостей якого спрямована на забезпечення вимог і потреб споживача у теперішньому та майбутньому часі;

- «якість освіти» як процес – це стан, що задовольняє потреби людини, відповідає інтересам суспільства і держави; натомість як результат діяльності навчального закладу вказує на відповідність рівня підготовки учнів вимогам діючих освітніх програм.

Феномен якості освіти охоплює всі сторони діяльності навчального закладу: результати навчально-виховної діяльності учнів, рівень професійної підготовки педагогічного колективу, здатність адміністрації школи забезпечити відповідні умови для функціонування й розвитку навчального закладу.

Забезпечення якості освіти певною мірою залежить від визначення цілей і прогнозування очікуваних результатів. Відтак, головною метою якості шкільної освіти є досягнення учнями такого рівня освіченості, який би відповідав їх особистісному потенціалу і тим самим створив би основу для провадження освіти і власного розвитку.

Поняття «якість освіти» невід'ємно пов'язане з поняттям «розвиток» незворотнім, закономірним і цілеспрямованим процесом якісних змін шкільної освіти, а відтак розглядається як динамічна категорія.

Отже, якість освіти – це таке динамічне й інтегративне утворення, сукупні властивості якого здатні задовольняти споживачів, їх постійно зростаючі вимоги і потреби, структурними компонентами якого є: задоволеність суб'єктів освіти результатами навчально-виховного процесу, якість освітніх програм, високий рівень кваліфікації науково-педагогічних кадрів, залученість навчального закладу до інноваційної діяльності, сучасні матеріально-технічні ресурси, утвердження державно-громадського управління.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Свидло Г. І.

Література: 1. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14>. 2. ОСВІТА.UA. URL: <http://osvita.ua/>. 3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392. Урядовий кур'єр. 2012. № 19 (01.02.2012). 4. Якість шкільної освіти: теорія та практика // ОСВІТА.UA. URL: <http://osvita.ua/school/method/368/>. 5. Навчальна бібліотека онлайн. URL: <http://alive-inter.net>.

АНАЛІЗ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

УДК 346.1

Ліповецька А. О.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті докладно розглянуто роль економічної безпеки як невід'ємної частини національної безпеки країни. Виявлено найбільш суттєві напрямки економічної безпеки в рамках системи економічних інтересів України, сформовано найбільш ефективні стратегії боротьби з внутрішніми і зовнішніми загрозами стабільності національної економіки.

Ключові слова: економічна безпека, лібералізація господарських відносин, зовнішні економічні загрози, внутрішні економічні загрози.

Аннотация. В статье подробно рассмотрена роль экономической безопасности как неотъемлемой части национальной безопасности страны. Выявлено наиболее существенные направления экономической безопасности в рамках системы экономических интересов Украины, сформированы наиболее эффективные стратегии борьбы с внутренними и внешними угрозами стабильности национальной экономики.

Ключевые слова: экономическая безопасность, либерализация хозяйственных отношений, внешние экономические угрозы, внутренние экономические угрозы.

Annotation. *The article details the role of economic security as an integral part of a country's national security. The most significant directions of economic security within the framework of the system of economic interests of Ukraine have been identified, the most effective strategies have been formed to combat internal and external threats to the stability of the national economy.*

Keywords: *economic security, liberalization of economic relations, external economic threats, internal economic threats.*

Актуальність дослідження обумовлюється тим, що забезпечення економічної безпеки було і залишається однією з найважливіших проблем сучасності. Особливо це питання актуальне для України, бо забезпечення економічної безпеки досі є одним із найслабших елементів. Процеси поступової лібералізації господарських відносин, що провадяться в даний час у національному господарстві, актуалізують серед інших проблему економічної безпеки регіонів і держави в цілому. Тому вивчення внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на економічну безпеку країни, абсолютно необхідне для формування найбільш ефективної стратегії боротьби з цими загрозами стабільності національної економіки.

Метою статі є визначення головних загроз, які впливають на рівень економічної безпеки України та формування стратегії боротьби з ними.

Відповідно до поставленої мети передбачається вирішення наступних завдань: виявлення зовнішніх та внутрішніх загроз для економіки країни, формування ефективних стратегій боротьби з ними.

Проблемі побудови ефективної системи забезпечення національної безпеки та економічної безпеки України як однієї з головних її складових присвячено роботи таких дослідників, як: О. І. Барановський [1], В. М. Геєць, М. М. Єрмошенко, В. А. Ліпкан [2], В. В. Бурцев, О. Д. Василик, М. Ю. Дмитрієва, Я. А. Жаліло, Н. П. Капустін, О. Ф. Новікова [3], Є. А. Олейніков, Г. А. Пастернак-Таранушенко, Г. В. Козаченко, Л. А. Костирко, В. П. Пономарьов та інші. В них представлено теоретичні основи забезпечення національної безпеки, принципи державного управління національною безпекою, поняття та зміст національних інтересів.

Економічна безпека – стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному та міжнародному рівнях. Вона є складовою частиною національної безпеки, її фундаментом і матеріальною основою.

Отже, сутність економічної безпеки можна визначити як стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечуються гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [4].

Економічна безпека України піддається низці загроз, які знаходять вияв у різних процесах і явищах, що чинять негативний вплив на економічні інтереси громадянина, суспільства і держави в цілому.

Про загрози, які чинять або можуть чинити негативний вплив на економічну безпеку України, свідчать показники економічної безпеки, які в свою чергу є якісними і кількісними показниками процесів, що відбуваються в державі в різних сферах його життя.

Фактори впливу на зовнішньоекономічну безпеку: економічні проблеми і загрози глобалізації, форми і способи інтеграції національної економіки у світову, ефективність імпортно-експортних відносин, їхня структура, регіональні пріоритети, проблеми диверсифікації ринків збуту, науково-технічні і виробничо-структурні пріоритети розвитку експортного потенціалу, критичний імпорт, імпортозаміщення; міжнародні потоки капіталів, зокрема пряме іноземне інвестування; проблеми конкурентоспроможності вітчизняної продукції та її забезпечення.

До основних внутрішніх загроз економічної безпеки належать: істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної, інноваційної активності і науково-технічного потенціалу, стагнація аграрного сектора, розбалансування банківської системи, зростання зовнішнього та внутрішнього державного боргу, тенденція до переважання в експортних поставках паливно-сировинної та енергетичної складових, а в імпортних поставках – продовольства і предметів споживання, включаючи предмети першої необхідності.

Забезпечення достатнього рівня економічної безпеки слугує основою для ефективного функціонування національного господарства, підводячи міцну економічну базу під національний суверенітет. Забезпечення національної безпеки держави неможливе без стійко функціонуючої, здатної відбити різнопланові внутрішні і зовнішні загрози економіки [5].

Економічну безпеку варто розглядати як основну характеристику соціально-економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку національного господарства, а також послідовну реалізацію національно-державних інтересів.

Забезпечення належного рівня економічної безпеки є довгостроковою стратегічною метою, яка вимагає роботи і затвердження низки додаткових змін у законодавстві.

На даний момент перед Україною поставили нелегкі завдання стратегічного характеру, вирішення яких має зміцнити позиції держави на світовій арені, забезпечити стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розширеного самовідтворення та задоволення потреб особи, суспільства, держави, тобто забезпечення економічної та національної безпеки.

Отже, на сучасному етапі світової нестабільності основним напрямком має стати зовнішньоекономічна безпека, яка полягає в запобіганні загроз, спрямованих проти економічних інтересів України. І першим кроком на шляху забезпечення зовнішньоекономічної безпеки повинна бути енергетична безпека. Зменшення надмірної залежності від імпорту енергоносіїв можливе завдяки нарощуванню їх власного видобутку, впровадження енергозберігаючих технологій, диверсифікації зовнішніх джерел надходження енергоресурсів. Причому диверсифікована модель енергозабезпечення України має полягати не тільки в приєднанні до альтернативних джерел, але і для реалізації своїх національних інтересів грати роль транзитного коридору.

Другим кроком є максимальна державна підтримка національного виробника; зниження податкового тиску, гнучка кредитна політика, що дозволить попередити масове банкрутство і стабілізувати реальний сектор економіки.

Третім кроком має бути експортно-імпортна стратегія, яка повинна забезпечити товарну збалансованість експорту та імпорту і підвищити рівень економічної безпеки. Україна, враховуючи кон'юнктуру зовнішніх ринків, має розвивати свій експортний потенціал, і пріоритетними напрямками в цьому повинні бути зерновиробництво, біотехнології, літакобудування, космічне ракетобудування тощо.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Гриневич Л. В.

Література: 1. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія. Київ : Фенікс, 1999. 338 с. 2. Липкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. 552 с. 3. Новікова О. Ф., Покотиленко Р. Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення : монографія. Донецьк : НАН України, Ін-т економіки промисловості, 2006. 408 с. 4. Уманців Ю. М., Миняйло А. И., Косик В. И. Механизм экономической политики : учеб. пособ. Ивано-Франковск : Город НВ, 2010. 436 с. 5. Проценко И. Некоторые вопросы обеспечения национальной экономической безопасности Украины. *Украинское право*. 2003. № 1. С. 213– 218.

СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ В УКРАЇНІ

УДК 331.522.4(477)

Ліщенко О. Є.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сучасний стан системи управління трудовим потенціалом України. Досліджено основні проблеми функціонування системи управління трудовим потенціалом та їх вплив на загальний стан економіки країни. Розглянуто основні заходи щодо покращення функціонування системи управління трудовим потенціалом в Україні.

Ключові слова: трудовий потенціал, управління трудовим потенціалом, економічно активне населення, безробіття, рівень життя.

Аннотация. Рассмотрено современное состояние системы управления трудовым потенциалом Украины. Исследованы основные проблемы функционирования системы управления трудовым потенциалом и их

влияние на общее состояние экономики страны. Рассмотрены основные мероприятия по улучшению функционирования системы управления трудовым потенциалом в Украине.

Ключевые слова: трудовой потенциал, управление трудовым потенциалом, экономически активное население, безработица, уровень жизни.

Annotation. The current state of the labor potential management system of Ukraine is considered. The main problems of the functioning of the labor potential management system and their influence on the general state of the country's economy are investigated. The main measures to improve the functioning of the labor potential management system in Ukraine are considered.

Keywords: labor potential, labor potential management, economically active population, unemployment, standard of living.

У процесі безперервного науково-технічного-прогресу та інноваційного розвитку створюються передумови для соціально-економічного зростання країни, що визначає потребу у висококваліфікованих та професійно освічених кадрах. Результати підприємницької діяльності суттєво залежать від трудового потенціалу підприємства.

У зв'язку з високою значущістю та впливу трудового потенціалу на продуктивність і загальну діяльність підприємства, а відповідно, і на економіку країни, проблема дослідження сучасного стану системи управління трудовим потенціалом є доволі актуальною.

Трудовий потенціал працівника – це сукупність характеристик людини, що виникли внаслідок матеріальних і духовних вкладень в нього (здоров'я, інтелект, творчі здібності, освіта, професійність, активність, організованість). Термін «потенціал» означає приховані можливості [1].

Чимало зарубіжних і вітчизняних учених досліджували проблематику та сутність трудового потенціалу. Такими вченими є: Ю. М. Уткіна, І. В. Соломников, В. В. Ровенська, Л. В. Кулинич, О. А. Грішнова, В. М. Гриньова, С. І. Пучкова, А. В. Череп, Л. В. Шаульська, Л. А. Янковська, Г. І. Писаревська, О. В. Іванісов, Г. В. Назарова.

У період економічної кризи ефективність використання трудового потенціалу відіграє дуже важливу роль, оскільки його зниження безпосередньо впливає на рівень життя людей, на показники відтворення населення, на якість робочої сили, на соціальний клімат в суспільстві.

Трудовий потенціал працівника відображає: індивідуальні інтелектуальні, психологічні, фізіологічні, освітньо-кваліфікаційні, ділові та інші якості та можливості, які використовуються чи можуть бути використані працівником в процесі трудової діяльності [1]. Це синтез сукупних здібностей економічно активного населення, які видозмінюються в процесі трудової діяльності та використовуються або можуть бути використані для створення вального внутрішнього продукту [2].

Складові системи управління трудовим потенціалом охоплюють окремі підсистеми, які, функціонуючи разом, формують якісний потенціал країни. Такими складовими є демографічна ситуація в країні, освітній розвиток, психофізіологічні, інтелектуальні здібності, управління структурою ринку праці, регулювання міграційних процесів тощо.

За часи незалежності України населення отримало набагато більше можливостей для розвитку власної особистості, про що свідчить збільшення частки населення з вищою освітою, зростання комп'ютерної грамотності, підвищення підприємницької активності.

Але, на жаль, сьогодні в Україні спостерігаються тенденції, які уповільнюють розвиток системи управління трудовим потенціалом. Такими тенденціями є [2]:

- наявність високого рівня безробіття, низький рівень життя населення, низька вартість національної робочої сили, неадаптованість населення до ефективного функціонування в умовах ринкових відносин;
- скорочення населення працездатного віку та зростання частки старших вікових груп у його структурі;
- суттєва розбалансованість попиту та пропозиції робочої сили, перенасиченість ринку праці спеціалістами окремих професій (економісти, юристи тощо);
- зниження можливостей набуття якісної освіти та кваліфікації (якість професійно-освітньої підготовки трудового потенціалу та існуючої пропозиції робочої сили не відповідають сучасним вимогам ринку праці, а сфера освіти, на жаль, ще недостатньо орієнтована на кадрове забезпечення інноваційної стратегії);
- погіршення стану здоров'я населення країни, а також якості безкоштовних медичних послуг, що надаються.

В Україні спостерігається тенденція до поступового скорочення масштабів повної зайнятості та зростання частки осіб, які працюють тимчасово [3]. Різноманіття форм зайнятості, з одного боку, мають позитивні наслідки: збільшується гнучкість ринку праці, розширюється досвід працівників у сфері трудових відносин [4]. Але з іншого боку, це призводить до фізичних і психічних перевантажень, ризику знецінення накопиченого кваліфікаційного

потенціалу та досвіду в тих випадках, коли додаткова зайнятість не відповідає основній спеціальності або значно нижча за рівнем кваліфікації.

Демографічні аспекти є складовою управління процесом відтворення населення, а відтак – початковою стадією формування і невід’ємною складовою. На рис. 1 зображена динаміка відтворення населення в Україні за період 2014–2018 рр.

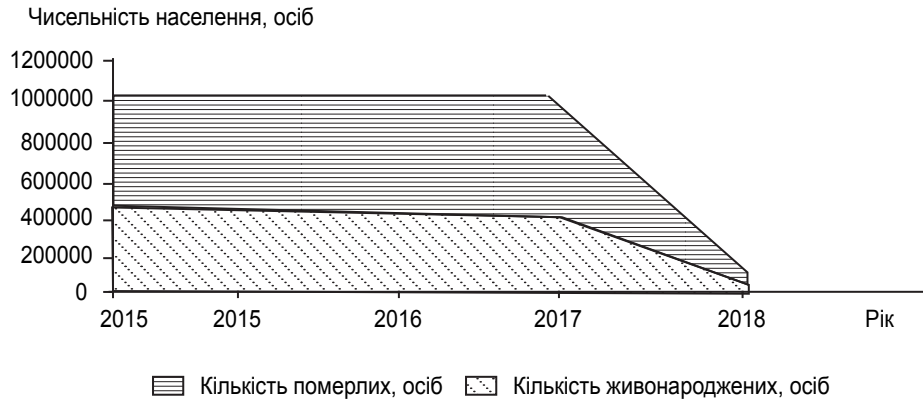

Рис. 1. Динаміка відтворення населення в Україні за період 2014–2018 рр.

На основі отриманих результатів, можна дійти висновку, що демографічний стан на сьогодні дуже низький, спостерігається звужений характер відтворення населення, з року в рік відбувається природне скорочення чисельності населення. Такий демографічний стан провокує розвиток негативних тенденцій в Україні та перешкоджає первинній стадії формування трудового потенціалу.

Другою складовою впливу на формування трудового потенціалу є процес підготовки робочої сили [6]. Підготовка кадрів з вищою освітою в академіях, університетах, ВНЗ державної форми власності і кількісно, і якісно має високий рівень та постійно вдосконалюється. Проте підготовка робітничих кадрів у професійно-технічних училищах значно відстає від вимог ринкової економіки. Підготовка цих учнів значною мірою не відповідає структурі попиту на роботу.

У багатьох розвинених країнах, як Франція, Італія, Німеччина, Японія впроваджують нові підходи до управління трудовим потенціалом, що в результаті дає максимальний ефект для системи розвитку трудового потенціалу. У вищезазначених країнах практикується перехід до різноманітних колективних форм організації праці, включаючи спільне виконання окремих завдань (контроль якості, обслуговування виробництва, навчання). Таким чином, людина отримує змогу впроваджувати та використовувати перелік своїх можливостей не тільки обмежуючись своєю професією, але і розвивати власний потенціал у різних сферах діяльності [7].

В Японії однією з форм групової роботи виступають так звані «гуртки якості», що формуються безпосередньо з робітників підприємства. Така форма дозволяє підвищити ступінь відповідальності робітників а відтак, і підвищення якості продукції. За оцінкою західних фахівців, на кожен долар витрат на розвиток «гуртків якості» підприємства отримують 4–8 доларів прибутку [7]. Також у розвинених країнах набирає обертів полівалентність найманої праці. Вона характеризується освоєнням робітником кількох професій, що дозволяє знову таки розширити можливості робітника щодо виконуваних функцій, що у свою чергу приведе до більш ефективного використання трудового потенціалу та підвищення рівня продуктивності праці.

З метою вдосконалення функціонування системи управління трудовим потенціалом автором запропоновано:

- створення нових робочих місць, що забезпечить уникнення втрати кваліфікації робітників, які довгий період були незайняті;
- організацію громадських робіт, що забезпечить зайнятість безробітних;
- розвиток пільгового професійного навчання та перекваліфікацію незайнятих.

З огляду на результати дослідження можна дійти висновку про суттєвий вплив розвитку трудового потенціалу на роботу підприємств, а відповідно, на економіку в цілому. Суттєві проблеми формування та управління зайнятістю населення в Україні гальмують розвиток трудового потенціалу. Проблема має вирішення шляхом збільшення нових робочих місць, професійного навчання, перекваліфікації тощо, що в результаті дасть змогу повноцінного розвитку працівника та ефективного функціонування підприємств.

Література: 1. Поняття та соціально-економічна сутність трудового потенціалу. URL: <http://buklib.net/books/30087/>. 2. Бачевський Б. Є., Заблодська І. В., Решетняк О. О. Потенціал і розвиток підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2009. 105 с. 3. Система управління трудовим потенціалом в Україні. URL: <http://www.readbook.com.ua/book/30/738/>. 4. Назарова Г. В. Економічні аспекти стимулювання праці в ринкових умовах. Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. 2010. № 11. С. 15–20. 5. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 6. Іванісов О. В., Ермоленко О. А., Садчиков С. О. Управління трудовим потенціалом : конспект лекцій. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2006. 236 с. 7. Зарубіжний досвід формування та ефективного використання трудового потенціалу фірми. URL: <http://buklib.net/books/24104/>.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АУДИТУ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 657.6:005.95/.96(477)

Мамай О. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

***Анотація.** Розглянуто основні аспекти системи аудиту персоналу на сучасному підприємстві, особливості аудиту персоналу в Україні, напрями вдосконалення системи аудиту персоналу та проведено оцінку ефективності аудиту персоналу в Україні.*

***Ключові слова:** аудит персоналу, персонал, удосконалення системи аудиту персоналу, етапи аудиту, менеджмент.*

***Аннотация.** Рассмотрены основные аспекты системы аудита персонала на современном предприятии, особенности аудита персонала в Украине, направления совершенствования системы аудита персонала и проведена оценка эффективности аудита персонала в Украине.*

***Ключевые слова:** аудит персонала, персонал, совершенствование системы аудита персонала, этапы аудита, менеджмент.*

***Annotation.** The main aspects of the personnel audit system in a modern enterprise, the features of personnel auditing in Ukraine, the direction of improving the personnel audit system are reviewed, and the effectiveness of personnel auditing in Ukraine is assessed.*

***Keywords:** personnel audit, personnel, improvement of the personnel audit system, audit stages, management.*

Під аудитом персоналу розуміють систему консультаційної підтримки, аналітичного оцінювання та незалежної експертизи кадрового потенціалу суб'єкта господарювання, що дає змогу виявити його відповідність цілям і стратегії розвитку. Цей вид аудиту володіє системою спеціальних інструментів зі збирання інформації, її аналізу й оцінювання на цій основі ефективності використання персоналу та його впливу на загальні результати господарської діяльності.

У наш час вітчизняна система управління персоналом має низку недоліків: інформація для прийняття управлінських рішень часто неповна, суперечлива та й узагалі нерідко неправдива внаслідок упередженості джерел інформації, навмисної дезінформації. Також на менеджмент персоналу впливає нестабільне навколишнє середовище. Менеджер з персоналу повинен знати і розуміти не лише економічні закони чи постулати менеджменту, але й базові основи таких неекономічних наук, як соціологія, психологія, логіка тощо.

У сучасних умовах розвитку якісна робота персоналу будь-якого підприємства є одним із ключових аспектів ефективної діяльності. Аудит персоналу організації дозволяє виявити напрямки підвищення ефективності вико-

ристання трудових ресурсів, а від цього багато в чому залежать важливі показники – обсяг виробництва продукції, рівень собівартості та якості продукції, що випускається, фінансовий результат, а в кінцевому рахунку і економічний потенціал господарюючого суб'єкта.

Проблеми вдосконалення аудиту персоналу розглянуто в наукових працях таких учених, як І. О. Совершенна, Г. В. Назарова, Г. І. Писаревська, С. М. Хмелевський, В. Д. Андреев та інші [1–5].

Метою статті є обґрунтування шляхів удосконалення системи аудиту персоналу в Україні.

Необхідність аудиту персоналу обумовлюється високою плінністю кадрів на підприємстві, значними втратами робочого часу, проведенням атестації персоналу та введенням нових посадових інструкцій.

Основне завдання аудиту персоналу полягає у виявленні проблем, пов'язаних із людськими ресурсами підприємства (установи, організації), розробленні шляхів і завдань щодо їх вирішення [1].

Отже, основними об'єктами аудиту персоналу є система управління персоналом і кадрова політика підприємства; організаційна структура підприємства та його кадровий потенціал [2].

Кадрова оцінка не повинна носити одноразовий характер. Це багатоступенева і поетапна система кадрової роботи, що охоплює всі стадії кадрового циклу. Проводячи навчання, підготовку і перепідготовку, необхідно:

- оцінити рівень професійної компетенції;
- скласти перелік знань і навичок, якими необхідно оволодіти;
- виявити стереотипи мислення, що заважають ефективно працювати або керувати;
- визначити напрямки, за якими має проходити навчання і розвиток.

При прийомі на роботу нового співробітника необхідно оцінити здатність адаптуватися до соціально-психологічних умов у колективі, сформованих у ньому, пристосуватися до системи комунікативних зв'язків, установлених в організації. Необхідно з'ясувати, який реальний кваліфікаційний рівень працівника, наскільки він відповідає висунутим вимогам. З'ясувати, наскільки правильно фахівець розуміє завдання, поставлені перед ним керівництвом організації. Спрогнозувати те місце, яке посіде претендент у соціальній структурі, і чи не стане його поява (внаслідок особистих якостей потенційного нового члена трудового колективу) дестабілізуючим фактором.

Під час аудиторської перевірки мають бути вивчені не тільки кількісні та якісні характеристики персоналу, але і весь спектр функцій управління персоналом, за допомогою яких досягається забезпечення інтересів організації [3].

У практиці вітчизняних компаній і консалтингових компаній, які надають такі послуги, найбільш поширені методи «мінімального і розширеного кадрового аудиту».

Під мінімальним кадровим аудитом (або експрес-аудитом) мають на увазі аудит персоналу компанії (найчастіше керівників середньої і вищої ланки) або якого-небудь її підрозділу для визначення відповідності персоналу стратегічним цілям компанії. Розширений кадровий аудит – це аудит персоналу і системи управління персоналом в цілому.

Аналізуючи кадрову політику підприємства, аудитор розглядають її відповідність офіційним цілям і загальним завданням розвитку підприємства.

Практика кадрового аудиту показує, що більшість сучасних підприємств не має сформульованої стратегії розвитку і відповідної їй кадрової політики [5].

Підсумовуючи все вищесказане, можна дійти висновку, що основною проблемою аудиту персоналу є присутність суб'єктивізму внаслідок дії людського фактору. Тому важливим завданням удосконалення системи аудиту персоналу має стати його інформатизація та все більша технічна оснащеність перевірки.

У час інформатизації суспільства даний напрямок розвитку є досить перспективним. Крім того, такі дії дозволять протидіяти людському фактору і зроблять аудит персоналу більш об'єктивним.

Таким нововведенням може стати система, яка на основі введених даних про об'єкти аудиту самостійно формує аудиторський висновок.

Отже, аудит персоналу, як і більшість інших видів діяльності, має прямувати до інформатизації та оновлення для того, щоб при швидкому розвитку суспільства залишатися неупередженим.

Аудит персоналу на підприємствах дозволяє сформувати комплексне уявлення про його діяльність, виявити «сильні» та «слабкі» сторони, перевірити її на відповідність певним стандартам. Аудит персоналу як технологія стратегічного управління дозволяє сформувати нову якість у керівника – вміння знаходити дефекти реалізації управлінських функцій та розробляти механізми їх усунення.

Науковий керівник – викладач Чепель І. В.

Література: 1. Дікань Л. В. Контроль і ревізія : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2004. 245 с. 2. Хмелевський С. М. Аудит персоналу: неекономічні аспекти. URL: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/97.pdf>. 3. Писаревська Г. І. Формування системи аудиту персоналу на підприємстві. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_13/163.pdf. 4. Совершенна І. О. Кадровий аудит як інструмент підвищення результативності менеджменту і розвитку організації. URL: <http://www.khai.edu/csp/nauchportal/Arhiv/EUPMG/2013/EUPMG113/Soversh.pdf>. 5. Кадровий аудит у допомогу керівнику. URL: http://www.profiz.ru/kr/2_2003/1110/. 6. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.93 № 3225-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 50. С. 45–52.

ВПЛИВ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ НА МІГРАЦІЮ МОЛОДІ

УДК 331.56

Манасян В. Н.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проаналізовано рівень безробіття в країнах ЄС та в Україні, статистичні дані про кількість безробітних та кількість вакансій в Україні на початку 2018 р. Також наведено інформацію аналітичного характеру щодо рівня міграції серед молоді під впливом економічних та психологічних чинників.

Ключові слова: безробіття, рівень безробіття, пропозиція роботи, соціальна захищеність молодого безробітного населення, міграція молоді.

Аннотация. В статье проанализирован уровень безработицы в странах ЕС и в Украине, статистические данные о количестве безработных и количестве вакансий в Украине в начале 2018 г. Также приведена информация аналитического характера о миграции молодежи под влиянием экономических и психологических факторов.

Ключевые слова: безработица, уровень безработицы, предложение работы, социальная защищенность молодого безработного населения, миграция молодежи.

Annotation. The article analyzes the unemployment rate in the EU countries and in Ukraine, statistics on the number of unemployed and the number of vacancies in Ukraine at the beginning of 2018. Also, analytical information about the migration of young people under the influence of economic and psychological factors is given.

Keywords: unemployment, unemployment rate, job offer, social security of the young unemployed population, youth migration.

Безробіття серед молодого населення віком від 14 до 35 років здатне особливо негативно впливати на економіку країни в цілому. Одним із відомих наслідків безробіття загального, серед усього працездатного населення, є зниження попиту на низку товарів і послуг. Це явище обумовлене необхідністю безробітного населення використовувати свій дохід тільки на задоволення мінімальних потреб, створюючи попит лише на блага першої необхідності. Проте безробіття серед молоді небезпечне ще й тим, що призводить до підвищеної міграції трудового ресурсу, причому не тільки того, який уже знаходиться на ринку праці, але й того, який на даний момент знаходиться тільки на стадії навчання, тому важливо приділяти окрему увагу безробіттю серед молодого трудового ресурсу. Це доводить актуальність даної статті.

Проблему міграції молоді за кордон, зокрема під впливом рівня безробіття, досліджує багато науковців, серед яких: Н. І. Єсінова, А. О. Голозубова [1], М. В. Торжевський [2] та інші.

Метою статті є дослідження впливу загального рівня безробіття в країні на міграційні процеси серед молоді, а також розгляд чинників різної природи – психологічних та економічних – на міграцію молодого населення.

Згідно з Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молодь, молоді громадяни – громадяни України віком від 14 до 35 років.

З психологічної точки зору молодь можна умовно поділити на дві групи. До першої групи належать ті люди, які хочуть працювати, готові працювати і які в першу чергу працюють над собою, щоб стати затребуваним трудовим ресурсом, тобто вони мають вищу освіту, у багатьох випадках непоганий досвід роботи тощо. До другої групи входять люди, які з меншим ентузіазмом ставляться до пошуку роботи, під чим розуміється відсутність певної мети, робочих амбіцій.

Для людей другої групи сенс має тільки заробіток як такий, і їм не важливі умови праці, можливість кар'єрного росту, робота за фахом чи ні, тобто все те, що відіграє значну роль при пошуку роботи для представників першої групи. З погляду економіки цей розподіл, який ґрунтується на психологічному факторі, матиме вагоме значення, оскільки ці дві групи по-різному реагують на дефіцит пропозиції від роботодавців. У другій групі одна частина при відсутності вищезгаданої пропозиції поповнить ряди хронічно або тимчасово безробітних і буде сидіти на різних видах допомоги, субсидіях, а інша частина швидше за все влаштується не за фахом, а в сфері з великою кількістю вакансій – це роботи, пов'язані переважно з фізичною працею. Тоді як перша група, для якої в пріоритеті якісна складова роботи і стабільність, при відсутності відповідних пропозицій у своїй країні часто переходить до пошуків таких за кордоном, де наші фахівці користуються попитом, хоча б з причини якісної середньої освіти та високих показників працевдатності.

Отже, загальна картина така, що відбувається відтік з нашої країни за кордон найцінніших кадрів, а саме: людей розумних, мобільних, розвинутих і з бажанням щось робити, тобто тих, які можуть і повинні займатися розбудовою своєї держави, але змушені мігрувати [3].

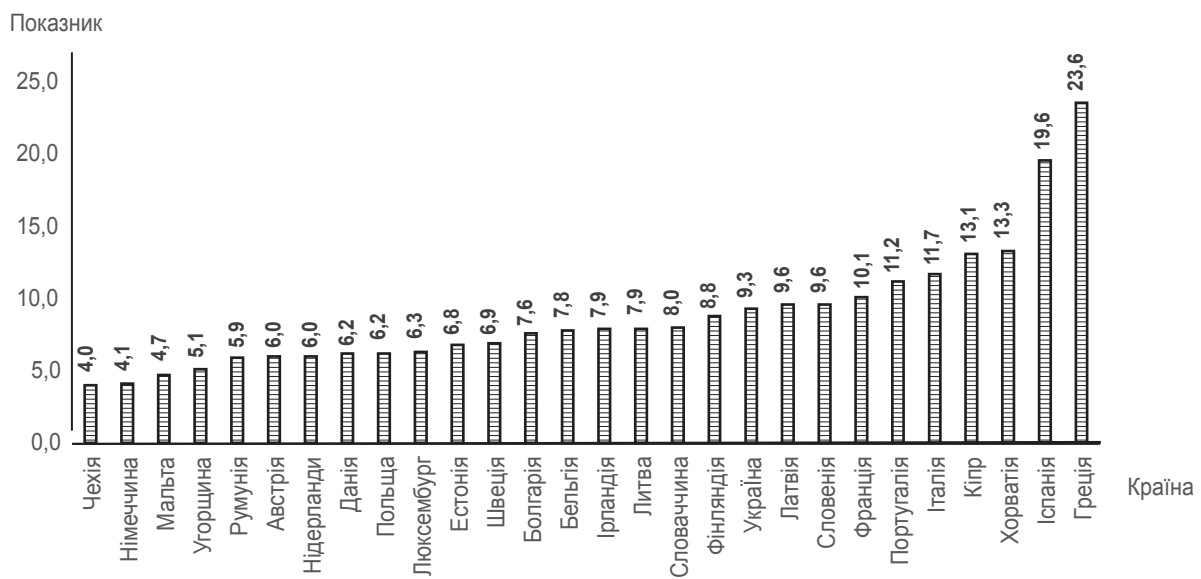

Рис. 1. Рівень безробіття населення в країнах ЄС та в Україні [4]

Один із перших показників, який я хочу проаналізувати, – це рівень безробіття населення в Україні порівняно з країнами Європейського Союзу (рис. 1). Рівень безробіття в країні є своєрідним індикатором стану на ринку праці. Існує природний рівень безробіття, що складається з фрикційного та структурного безробіття, які неможливо уникнути, тобто фактично це – ідеальний економічний стан ринку праці. Чим вище рівень загального безробіття порівняно з природним, тим більш проблемною є економіка країни, відповідно, чим ближче значення показника загального безробіття до природного, тим більш стабільною і сприятливою є ситуація на ринку праці. Як видно з рис. 1, в більшості країн Європейського Союзу вищезгаданий показник істотно нижчий, ніж в Україні. Молодь оцінює цей показник з погляду, що в Україні у неї менше шансів на працевлаштування. Втім, це узагальнена картина, яка, звичайно ж, не може слугувати достатньою причиною для пошуку роботи за кордоном [5].

Для більш глибокого аналізу ознайомимося зі статистикою забезпеченості людей, що перебувають у пошуку роботи, її пропозиціями (табл. 1).

Статистичні дані про кількість безробітних та вакансій у 2018 р. [4]

Назви місяців, 2018 р.	Кількість зареєстрованих безробітних		Середній розмір допомоги за місяць, грн	Кількість вакансій, тис. одиниць	Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію, осіб
	тис. осіб	У % до населення працездатного віку			
Січень	378,9	1,4	2483	59,8	6
Лютий	383,7	1,5	2357	71,8	5
Березень	366,9	1,4	2587	93,0	4

Як видно з таблиці, за останніми даними на березень 2018 р., в середньому на одну вакансію претендують чотири особи. Проте варто враховувати, що пропозиція робочих місць для різного роду фахівців неоднакова. Так, все більше з'являється вакансій у галузі обслуговування, автобізнесу, будівництва, логістики і різноманітного виробництва. У той же час спостерігається край низький попит з боку роботодавців на фахівців фінансової та юридичної галузі. Втім, пересічні працівники таких галузей, як обслуговування, будівництво тощо отримують в середньому менше зарплату, ніж працівники з фінансової, юридичної і подібних галузей. Далі складається ситуація, коли при виборі професії, спеціальності підлітки орієнтуються на престижність останніх, тобто переважно на зарплату і хоча б приблизну стабільність. Але після закінчення вищих навчальних закладів стикаються з дефіцитом пропозиції роботи за своїми спеціальностями, що призводить до того, що люди або змушені миритися з обставинами і працювати не за фахом, або шукати місце, де їх знання будуть затребуваними. Проте радує, що даний показник значно покращився порівняно з 2011 р., коли на одну вакансію претендувало 15 осіб [4].

Незважаючи на перелічені вище показники і їх аналіз, більшість молодих людей негативно ставиться до зміни місця проживання на рівні переїзду до іншої країни з міркувань патріотизму, з психологічної точки зору. Проте має вплив також ступінь соціальної захищеності молодого безробітного населення з боку держави, яка недостатньо істотна в нашій країні. Наприклад, державою не передбачено можливості фінансової і кредитної допомоги. Хоча більш спрощені і вигідні умови отримання кредиту і зменшені податкові зобов'язання молодих підприємців перед державою могли б істотно полегшити організацію молоддю малого бізнесу. Крім того, в Україні у роботодавців немає стимулу наймати на роботу молодих людей. Роботодавців дійсно можна зрозуміти. Обумовлена ця ситуація тим, що населення від 15 до 35 років – це не вигідна категорія робочої сили як мінімум через відсутність досвіду роботи. У деяких країнах цю проблему вирішили введенням додаткових заохочень з боку держави для юридичних осіб, які беруть на роботу молодь [1, 2].

Отже, підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що підвищення міграції молодого населення країни безпосередньо пов'язане з проблемами на внутрішньому ринку праці. Найголовніше, що ці проблеми вирішуються, нехай і не в короткостроковому періоді. Проте для виходу із ситуації, що склалася, необхідне пряме втручання держави, необхідно досліджувати цю проблему, брати приклади її вирішення з інших розвинених країн, адже відбувається відтік інтелектуального і висококваліфікованого робітничого ресурсу, який потенційно є майбутнім нашої країни, якщо використовувати його.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мащенко М. А.

Література: 1. Єсінова Н. І., Голозубова А. О. Проблеми працевлаштування молоді на ринку праці України. Харків : ХДУХТ, 2017. 2. Торжевський М. В. Проблемы безработицы молодежи и направления их решения. *Економіка України*. 2014. № 1 (618). С. 87–95. 3. Грішнова О. А., Білик О. М. Економіка праці та соціально-трудова відносини: Практикум : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 286 с. 4. Статистичні дані Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Миграционные настроения в Украине. URL: <http://rb.com.ua/rus/projects/omnibus/9184/>.

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА КРУПНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «САН ІНБЕВ УКРАЇНА»

УДК 34.02:336.225.68

Маніна А. С.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проаналізовано основні методи податкового планування на підприємстві ПАТ «Сан ІнБев Україна» та розроблено рекомендації щодо впровадження податкового планування, що включають насамперед актуальні міжнародні методи податкового планування: використання офшорних зон, спеціальних режимів оподаткування та міжнародних податкових угод.

Ключові слова: податкове планування, методи податкового планування, офшорна зона, податкові пільги.

Аннотация. В статье проанализированы основные методы налогового планирования на предприятии ОАО «Сан ИнБев Украина» и разработаны рекомендации по внедрению налогового планирования, включающие прежде всего актуальные международные методы налогового планирования: использование офшорных зон, специальные режимы налогообложения и международных налоговых соглашений.

Ключевые слова: налоговое планирование, методы налогового планирования, офшорная зона, налоговые льготы.

Annotation. The article analyzes the main methods of tax planning at the enterprise "San InBev Ukraine" and develops recommendations for the implementation of tax planning, including primarily relevant international methods of tax planning: the use of offshore zones, special tax regimes and international tax agreements.

Keywords: tax planning, tax planning methods, offshore zone, tax incentives.

Ефективність роботи підприємства залежить переважно від якості організації бухгалтерського та податкового обліку, незалежно від розміру бізнесу. Наразі в умовах різких змін законодавства підприємствам дуже складно прозоро вести податковий облік, тому про податкове планування підприємства навіть не замислюються. Для того, щоб більш детально вивчити умови організації податкового обліку на підприємстві, ознайомимось з діяльністю Публічного акціонерного товариства «Сан ІнБев Україна», яке є одним із найбільших платників податків в Україні.

Податкове планування є невід'ємною частиною кожного успішного підприємства та включає всі підрозділи підприємства на сьогодні. Тому розглянемо детальніше використання податкового планування в діяльності підприємства на прикладі «Сан ІнБев Україна».

На думку Ю. Іванова, «податкове планування на мікрорівні можна визначити як систему заходів підприємства, спрямовану на максимальне використання можливостей чинного законодавства з метою законної оптимізації податкових платежів» [1].

У податковому плануванні застосовується група методів, які дозволяють спрогнозувати, розрахувати податкові платежі за альтернативними варіантами обліку господарської діяльності й обрати з існуючих альтернатив оптимальний варіант оподаткування залежно від виду планування [2].

Стосовно податкового планування на підприємств ПАТ «Сан ІнБев Україна», то його майже не використовують, оскільки виплати по всім видам податків та умови всіх угод є прозорими, адже компанія належить до найбільших платників податків в Україні, а рівень контролю всіх операцій фіскальними органами відповідний. Розглянемо міжнародні методи податкового планування, оскільки «Сан ІнБев Україна» є частиною холдингу АВ InBev.

Найбільш популярними методами податкового планування серед міжнародних крупних компаній є:

- 1) використання офшорних зон;
- 2) обрання оптимального податкового режиму;
- 3) використання податкових пільг.

Офшорна зона є одним із різновидів вільних економічних зон. В використовуваних класифікаціях їх відносять до сервісних вільних економічних зон, особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового, фіскального режиму, високого рівня банківської і комерційної секретності, лояльності державного регулювання [3].

Згідно з податковим законодавством країн, які належать до офшорних зон, вони пропонують низькі ставки з податку на прибуток та дивіденди, а також мають угоди про уникнення подвійного оподаткування.

Так, акціонерами компанії ПАТ «Сан ІнБев Україна» є компанії, які зареєстровані на Кіпрі (ТОВ «АБЕРТОН КОНСАЛТАНТС ЛІМІТЕД» та ТОВ «ДЕВАЙЗ ІНВЕСТМЕНТС ЛІМІТЕД») та в Нідерландах (Interbrew YNTR Holding), що допомагає скоротити виплати з податку на прибуток та дивіденди [4].

Всі компанії, які є податковими резидентами Кіпру, повинні сплачувати податок на прибуток, нарахований або отриманий з оподатковуваних джерел на Кіпрі і за його межами. Компанії-нерезиденти Кіпру є платниками податку на прибуток, нарахований або отриманий від підприємницької діяльності постійного представництва на Кіпрі, а також на деякі види доходів, отриманих з джерел на Кіпрі. Ставка податку на прибуток підприємств для всіх компаній становить 12,5 %. При сплаті податку на прибуток в законодавстві Кіпру закріплені різниці, на які платник податку може знизити базу оподаткування.

Варто зазначити, що з 1 лютого 2016 р. всі дивіденди, отримані на території Кіпру, звільнюються від оподаткування, крім тих дивідендів, які віднімаються компанією – платником дивідендів з податкової бази по податку на прибуток [5].

Нідерландська система оподаткування також є дуже гнучкою та несе в собі багато переваг:

- 1) зменшення або звільнення від податків джерела на дивіденди, відсотки і роялті;
- 2) захист від оподаткування приросту капіталу для майбутнього його розподілу;
- 3) доходи від реінвестування без репатріації доходів кінцевому бенефіціару, тобто оптимізація розміщення грошових коштів за кордоном [6].

Як ми бачимо, використання офшорних зон у такому випадку допомагає крупним компаніям значно знизити рівень податкового навантаження.

На сьогодні одним із найпопулярніших способів використання офшорних зон є виведення коштів через інше підприємство, яке розташоване в такій зоні. При цьому використовуються наступні схеми. За схемою «компанія – посередник» при експорті товарів офшорна компанія виступає проміжною ланкою між українською компанією та її іноземним партнером. За такою схемою в угодах використовується реінвойсинг – заниження або завищення ціни на товар. При експорті – це буде заниження цін:

- 1) українська компанія-експортер постачає товари компанії, яка зареєстрована в офшорній зоні, за заниженою ціною;
- 2) офшорна компанія перепродає товар іноземному партнеру вже за ринковою ціною;
- 3) офшорна компанія залишає у себе прибуток, який не підлягає оподаткуванню.

Основним недоліком даної схеми є те, що податкові органи при здійсненні контролю за повнотою нарахувань податків мають право перевіряти правильність застосування цін при здійсненні зовнішньоторговельних операцій.

За схемою «компанія – посередник» при імпорті товарів офшорна компанія також виступає проміжною ланкою між українською компанією та її іноземним партнером. Сутність такої схеми в наступному:

- 1) офшорна компанія купує в іноземного партнера товар за ринковою ціною;
- 2) офшорна компанія перепродає українській компанії товари за заниженою ціною;
- 3) різниця залишається в офшорній компанії.

Основні недоліки та переваги даної схеми є такими ж, як і при використанні схеми «компанія – посередник» при експорті товарів [6].

ПАТ «Сан ІнБев Україна» згідно зі ст. 39 ПКУ «Про трансфертне ціноутворення» [7] належить до підприємств, операції яких підлягають контролю фіскальними органами на предмет утворення цін з взаємозалежними контрагентами. Так, кожного року компанією складається звітність з внутрішніх та зовнішніх (експорт та імпорт) операцій з взаємозалежними контрагентами та поясненнями до кожної операції для уникнення виведення коштів через офшорні зони.

ПАТ «Сан ІнБев Україна» не використовує спеціальних режимів або податкових пільг. Оскільки відділ Taxes займається податковим обліком не тільки українського відділення, але і російського, то як приклад можемо розглянути діяльність двох російських підприємств ПАТ «Сан ІнБев» та ВП ТОВ «Inbev Trade».

Товариство з обмеженою відповідальністю «Inbev Trade» є відокремленим підрозділом ПАТ «Сан ІнБев». Основна діяльність Inbev Trade спрямована на переробку ячменю. Згідно зі ст. 346 ПК РФ [8], для сільськогосподарських товаровиробників доля продажу сільськогосподарської продукції перевищує 70 % передбачена ставка податку на прибуток 0 %. Таким чином, ПАТ «Сан ІнБев» скорочує свої видатки та податкове навантаження, передаючи деякі обов'язки Inbev Trade, прибуток якого оподатковується за нульовою ставкою.

Оскільки компанія ПАТ «Сан ІнБев Україна» є транснаціональною компанією і в неї є вихід на світовий ринок, то така структура організації діяльності є оптимальним варіантом для скорочення податкового навантаження, підвищення фінансової стійкості та ефективності діяльності компанії.

Таким чином, можна сказати, що одним із найбільш оптимальних варіантів для ПАТ «Сан ІнБев Україна» є створення відокремлених підрозділів, які будуть припускатися спеціального режиму оподаткування. Це сприятиме тому, що підприємство зможе розподілити свої обов'язки та знизити податкове навантаження з різних податків.

У статті було проведено аналіз ефективності застосування заходів податкового планування на підприємстві ПАТ «САН ІнБев Україна». Відомо, що компанія майже не використовує методи податкового планування на національному рівні внаслідок того, що належить до крупних платників податків, а відтак рівень уваги контролюючих органів є відповідним. Тому було проаналізовано методи міжнародного податкового планування, їх переваги та недоліки для компанії. Як випливає з аналізу даних схем оподаткування, існують можливості для міжнародного податкового планування за рахунок правильного вибору юрисдикцій для реєстрації зарубіжних компаній, перерозподілу фінансових потоків між ними, а також використання переваг міжнародних податкових угод.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писарчук О. В.

Література: 1. Иванов Ю., Карпова В., Карпов Л. Налоговое планирование: принципы, методы, инструментарий : монография. Харьков : ИНЖЭК, 2006. 272 с. 2. Казахстан и Нидерланды. URL: <http://www.iffla.net/wp-content/uploads/2013/03/2013-02-14Erez-management.pdf>. 3. Карлін М. І. Виведення капіталів з України в офшори: причини, схеми, наслідки для фінансової системи та шляхи запобігання. URL: <http://esnir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/3016/1/karlin%20Intu.PDF>. 4. Фінансова звітність за Міжнародними стандартами фінансової звітності та звіт незалежного аудитора ПАТ «Сан ІнБев Україна». URL: http://www.suninbev.com.ua/uploads/pages/files/cover_583d6d49bc8df.pdf. 5. Налоги в цифрах и фактах. 2016. Кипр. URL: <https://www.pwc.com/cy/en/publications/assets/tax-facts-figures-2016-russian.pdf>. 6. Иванов Ю. Б., Крисоватий А. І., Кізима А. Я., Карпова В. В. Податковий менеджмент : підручник. Київ : Знання, 2008. 525 с. 7. Податковий кодекс України від 22.11.2010 № 1797-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>. 8. Налоговый кодекс Российской Федерации (ч. II) от 05.08.2000 № 117-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28165/.

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ТА МЕТОДИ ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ

УДК 330.142.211.4

Мантула Л. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто питання амортизаційної політики з теоретичного погляду. Проаналізовано та виявлено позитивні та негативні риси методів нарахування амортизації. Запропоновано методи регулювання амортизаційної політики підприємств.

Ключові слова: амортизація, амортизаційна політика, підприємства, методи амортизації.

Аннотация. Рассмотрены вопросы амортизационной политики с теоретической точки зрения. Проанализированы и выявлены положительные и отрицательные черты методов начисления амортизации. Предложены методы регулирования формирования амортизационной политики предприятия.

Ключевые слова: амортизация, амортизационная политика, предприятия, методы амортизации.

Annotation. *The issues of depreciation policy from a theoretical point of view. Analyzed and identified the positive and negative features of the methods of depreciation. The proposed methods for regulating the formation of the depreciation policy of the enterprise.*

Keywords: *depreciation, depreciation policy, enterprises, methods of depreciation.*

Для покращення економічного стану України необхідно підвищити ефективність виробництва підприємств та оновити технологічну базу. При цьому особливого значення набуває політика амортизаційних відрахувань, яка потребує державного регулювання. Сьогодні досить популярним є питання щодо формування такої амортизаційної політики в Україні, яка б дала змогу кожному підприємству обирати найбільш сприятливий режим відтворення основного капіталу й успішно розвиватися всім галузям економіки.

Сьогодні амортизаційній політиці та її впливу на економіку держави та підприємств присвячено значну кількість праць вітчизняних і зарубіжних учених. Вивченням та аналізом даного питання займалися вчені-економісти, серед яких особливе місце посідають: П. Орлов, К. Гнедіна, І. Яремко, Я. Попружко, Н. Іщенко, І. Маринич, Н. Гаврилюк та інші.

Метою статті є оцінка ефективності підходів до формування амортизаційної політики і аналіз позитивних та негативних рис проблеми.

Сучасний стан фінансово-платіжної кризи та високий рівень інфляції спонукає підприємства України до пошуку джерел фінансування своєї господарської діяльності. Одним із таких внутрішніх джерел є амортизаційний фонд підприємства. Амортизаційна політика підприємства як складова економічної політики тісно пов'язана з податковою політикою, тому суттєво впливає на результати фінансово-господарської діяльності підприємства.

Амортизаційна політика підприємства значною мірою відображає амортизаційну політику держави на різних етапах її економічного розвитку. Вона базується на встановлених державою принципах, методах і нормах амортизаційних відрахувань. Разом із тим, кожне підприємство має змогу індивідуалізувати свою амортизаційну політику, враховуючи конкретні умови, що визначають її параметри [1].

Дослідження дозволили визначити два основних рівня, на яких має формуватися амортизаційна політика: на державному, шляхом встановлення груп основних засобів і граничних термінів використання основних засобів у межах групи і на рівні підприємства, шляхом надання йому права обирати методи нарахування амортизації та терміни корисного використання необоротних активів в межах, встановлених законодавством [2].

Сутність амортизаційної політики можна сформувати як складову частину загальнодержавної політики та частину стратегії підприємства щодо формування власних фінансових коштів підприємства, яка полягає в оптимізації потоку власних фінансових ресурсів, що реінвестуються у виробничу діяльність.

Амортизацію нараховують на всі основні засоби, зокрема й на невиробничі, незалежно від того, створені вони, куплені чи отримані безплатно. Амортизують кожен окремий об'єкт, причому на суму нарахувань впливає не тільки обраний метод амортизації, але ще й інші показники (термін корисного використання об'єкта та його ліквідаційна вартість).

Усього визначено п'ять методів нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний та виробничий [4]. Будь-які з цих методів для різних об'єктів основних засобів підприємство обирає самостійно.

Узагальнення і систематизація методів нарахування амортизації дозволили визначити їх позитивні й негативні риси, які сформовано в табл. 1.

Таблиця 1

Плюси та мінуси методів нарахування амортизації

Назва методу	Позитивні риси	Негативні риси
1	2	3
Прямолінійний	Протягом усього строку експлуатації амортизація списується рівними частинами	Не враховується моральний знос і сума амортизації не залежить від обсягів виробленої продукції
Кумулятивний	Зменшення амортизаційних сум відбувається рівномірно, але у перші роки амортизується велика вартість об'єкта	Через те, що сума амортизації не залежить від обсягів виробленої продукції, неможливо реально розрахувати собівартість
Зменшення залишкової вартості	Основна частина амортизаційних відрахувань у перші роки експлуатації	В перші роки застосування завищується показник собівартості продукції
Виробничий	Є можливість реально оцінити стан об'єкта основних засобів та сума амортизаційних відрахувань пропорційна обсягу випущеної продукції	Застосування методу обмежене тим, що не завжди можливо визначити виробничу потужність об'єкта протягом усього терміну його експлуатації

1	2	3
Прискореного зменшення залишкової вартості	Нарахування більшої суми зносу 1-го року експлуатації активу та рівномірне зменшення цієї суми протягом наступних років	Цей метод зручний, коли продуктивність обладнання у перші роки експлуатації значно вища, ніж у наступні

За результатами статистичних обстежень 2,2 тис. підприємств 54 % підприємств застосовують у бухгалтерському обліку бухгалтерські системи амортизації, тобто рівномірний, кумулятивний, виробничий, метод зменшення залишкової вартості та методи прискореного зменшення залишкової вартості. З п'яти методів бухгалтерської амортизації переваги розподілилися таким чином, у %:

- метод зменшення залишкової вартості – 53,5;
- рівномірний – 43;
- виробничий – 3;
- метод прискореного зменшення залишкової вартості – 0,3;
- кумулятивний – 0,2 [2].

Вибір методу амортизації визначається рівнем поточної потреби підприємства в інвестиційних ресурсах, готовністю підприємства реалізувати інвестиційні проекти, які забезпечать відновлення необоротних активів.

Важливо при формуванні амортизаційної політики враховувати і темпи інфляції. В умовах високої інфляції, характерної для України на сучасному етапі, база нарахування амортизації постійно знижується, а відповідно, зменшуються і розміри амортизаційних відрахувань. Також інфляція впливає на вартість накопичених коштів амортизаційного фонду, що негативно відбивається на фінансових можливостях підприємства у сенсі швидкості оновлення матеріально-технічної бази. Основу формування амортизаційної політики закладає держава, оскільки визначає основні її принципи: порядок визначення амортизації, норми амортизаційних відрахувань, віднесення амортизації на витрати, віднесення витрат на капітальний ремонт, реконструкцію, технічне переозброєння виробництва, використання коштів амортизаційного фонду [3].

Проаналізувавши особливості розвитку амортизаційної політики України, можна запропонувати наступні методи її регулювання:

- 1) удосконалення законодавчої бази і використання потенціалу амортизаційного фонду як джерела інвестиційних ресурсів;
- 2) втручання в амортизаційну політику держави, що сприятиме забезпеченню оновлення основних фондів промислових підприємств, тим самим це підвищить їх конкурентоспроможність на ринках;
- 3) контроль за цільовим використанням амортизаційних відрахувань, оскільки безконтрольність призводить до зростання нецільового використання коштів амортизації (заробітної плати, поточних потреб тощо);
- 4) удосконалення підходу до нарахування податкової амортизації шляхом поєднання методу залишкової вартості з прямолінійним методом;
- 5) підвищення рівня зайнятості та покращення конкурентних позицій економіки України на світовому ринку;
- 6) прискорення запровадження інноваційних технологій у виробничі процеси;
- 7) створення сприятливих умов для підприємств, щоб зацікавити їх в оновленні основних фондів за рахунок коштів власних амортизаційних фондів.

Отже, наслідком того, що амортизаційна політика в Україні має певні недоліки, є те, що підприємство не може нормально запроваджувати власну амортизаційну політику при наявних складностях даної політики держави. Органам державної влади слід взяти орієнтир на країни з розвинутою економікою, які є більш досвідченими у цій сфері, і запровадити амортизаційну політику з урахуванням зарубіжного досвіду. В Україні амортизаційна політика має бути гнучкою і реалізованою за допомогою стимулюючих методів. Для впровадження цього потрібно залучити кваліфікованих фінансових менеджерів. Застосування вищезазначених методів регулювання зумовить амортизаційну політику спрямуватися на підвищення і вдосконалення технічного рівня виробництва та технологічної структури підприємства, відтворення основних фондів, максимізацію прибутку і підвищення активності інвестиційної діяльності підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Білий Є. Л., Дударенко М. Л. Амортизаційна політика як підґрунтя інвестиційного оновлення підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 3 (7). С. 162–165. 2. Бабяк Н. Д. Амортизаційна політика та її вплив на фінансово-економічну діяльність підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01. Київ, 2004. 198 с. 3. Сементух М. Особливості амортизаційної політики підприємства. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/4840/1/88.pdf>. 4. Гаврилюк Н. Методи нарахування амортизації необоротних активів: переваги та недоліки. URL: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/7_81885.doc.htm. 5. Вишневецький В., Вієцька О. Шляхи вдосконалення системи податкової амортизації. *Економіка України*. 2011. № 2. С. 49–60.

ОЦІНКА ПРИЧИН БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ В УКРАЇНІ

УДК 331.56

Мантула Л. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто та проаналізовано основні тенденції молодіжного безробіття на сучасному ринку праці України. Виявлено основні причини існування даної соціально-економічної проблеми та запропоновано шляхи зниження безробіття та забезпечення зайнятості молоді в Україні.

Ключові слова: молодіжне безробіття, зайнятість, ринок праці, безробіття.

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы основные тенденции молодежной безработицы на современном рынке труда Украины. Выявлены основные причины существования данной социально-экономической проблемы и предложены пути снижения безработицы и обеспечения занятости молодежи в Украине.

Ключевые слова: молодежная безработица, занятость, рынок труда, безработица.

Annotation. The main trends of youth unemployment in the modern labor market of Ukraine were reviewed and analyzed, the main reasons for the existence of this socio-economic problem were identified and ways to reduce unemployment and provide employment for young people in Ukraine were proposed.

Keywords: youth unemployment, employment, labor market, unemployment.

Безробіття є однією з найгостріших проблем сучасності. Воно існує в усіх країнах і відображає загальний стан економіки держави. Дослідження причин молодіжного безробіття, способи подолання та зниження його рівня на даний момент посідають вагомe місце в проблемах кожної країни.

Вивченням і аналізом проблеми молодіжного безробіття займалися як українські, так і зарубіжні вчені, серед яких особливе місце займають: П. Василенко, Н. Ноговіцина, Д. Богиня, Т. Соколова, М. Торжевський, В. Федоренко, Л. Колишня, Н. Чернишова та інші.

Метою написання статті є проведення аналізу рівня безробіття серед молоді в Україні за період 2012–2017 рр., порівняння отриманих показників з даними інших країн і визначення основних напрямів зниження рівня безробіття молоді на ринку праці.

Сьогодні термін «молодіжне безробіття» все більше й більше стає популярним, оскільки ця проблема набуває всесвітнього характеру. Майбутнє кожної держави залежить від молоді, тому безробіття може істотно вплинути на зниження рівня життя країни і подальшу бідність.

Молодіжне безробіття являє собою показник ступеня адаптації на ринку праці молодих людей – осіб віком від 15 до 24 років, випускників професійно-технічних та вищих навчальних закладів, які отримали спеціальність. Недостатність робочих місць призводить до деградації і втрати інтелектуальної сили [6].

Основними причинами підвищення рівня безробіття серед молодого покоління є наступні:

- стереотипи роботодавців про рівень інтелекту і підготовки випускників, вони стверджують, що існує невідповідність обсягів і напрямів професійного навчання потребам економіки та ринку праці, випускники мають недостатній рівень якості професійної підготовки і завищені очікування від роботи [1, с. 115];
- роботодавці не бажають брати на роботу фахівців, які не мають досвіду професійної діяльності, пояснюючи таку причину тим, що у молоді не сформовані навички робочого спілкування і вона невідповідально ставиться до обов'язків;
- відсутність системи розподілу випускників ВНЗ на робочі місця відповідно до набутої кваліфікації. Університети і технікуми, готуючи фахівців, не забезпечують їх роботою, тим самим збільшують рівень безробіття серед молоді;
- банкрутство загальної частини державних і приватних підприємств не дає можливості молоді будувати кар'єру та розвиватися; загальний рівень числа безробітних у країні впливає на молодь, оскільки дорослі люди показують приклад життя без постійної та офіційної роботи;
- деформація в ціннісних орієнтаціях молоді, їх психологічна неготовність, неправильна мотивація [6].

За період 2000–2017 рр. продемонстровано дані щодо рівня безробіття осіб 15–24 років в різних країнах (рис. 1).

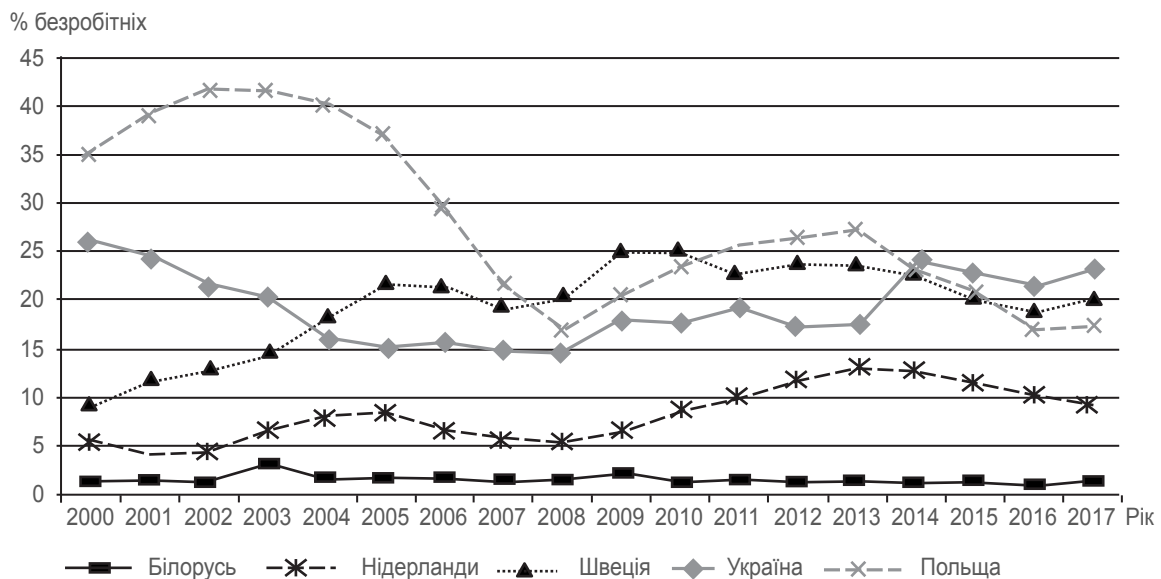

Рис. 1. Рівень молодіжного безробіття 2000–2017 рр.

Варто врахувати, що оцінка гістограми умовна, оскільки існує велика кількість значень, які не дозволяють об'єктивно оцінити безробіття. Наприклад, статистика не враховує неповну, часткову зайнятість, яка дуже популярна в Україні. Також неможливо врахувати осіб, які не стоять на обліку в службі зайнятості. На даний момент багато молодих людей працюють неофіційно, тим самим розширюючи тіньову економіку країни.

Кількість безробітного населення серед молоді за останні 17 років постійно коливається. Причиною цього є зміна попиту роботодавців на робочу силу, яка в свою чергу постійно варіюється під впливом накопичення капіталу [7].

Порівнюючи показники України з такими країнами, як: Білорусь, Швеція, Польща і Нідерланди можна зробити висновок про те, що Україна має середній і відносно стабільний рівень молодіжного безробіття. Спостерігається тільки одне підвищення % безробітних в 2014 р., пов'язане з соціально-політичною напругою в країні. Наслідком цього є спад виробництва і відповідне скорочення зайнятості.

За останні 5 років майже всім країнам вдалося зменшити рівень безробіття приблизно на 5%. Винятками є Білорусь, де рівень молодіжного безробіття низький і стабільний, і Україна, де він коливається на рівні 23%. Це пояснюється застоєм підприємств в економічній діяльності та низьким ВВП. Такий досить високий показник без-

робіття серед молоді для нашої країни має хвилювати державу і мотивувати її застосовувати методи регулювання даного процесу [2].

Сьогодні більшість країн бореться з молодіжним безробіттям, тобто шукає різні шляхи його зниження. ФРН і Нідерланди, наприклад, знайшли дієві методи боротьби з цією проблемою. Тоді як у багатьох країнах Європи рівень безробіття зростає, у ФРН цей показник стабільний на рівні 5,4 %, тому багато держав прагнуть поступово перейняти досвід Німеччини. ФРН запровадила систему подвійної освіти, коли студенти одночасно навчаються і працюють. Також у Німеччині є широкий перелік субсидованих державою програм зайнятості та курсів, призначених для поліпшення шкільної та професійної кваліфікації [2].

У Нідерландах майстри на заводах отримують додаткову плату за підготовку собі заміни [2].

Безробіття – це велика проблема для країни, а молодіжне безробіття – це знак того, що потрібно вживати заходи для боротьби з нею і для забезпечення зайнятості громадян.

Міжнародна організація праці визначає три необхідні напрямки сприяння зайнятості молоді з боку уряду, роботодавців і профспілок: розширення можливостей для працевлаштування молоді за допомогою заходів по зміцненню зв'язків між системою освіти і ринком праці, включаючи профорієнтацію, вдосконалення інформації про кар'єрні можливості та широкий доступ до неї, підтримку під час пошуку роботи і забезпечення гарантійної зайнятості молоді; залучення молоді до підприємництва; сприяння захисту трудових прав молоді з гарантуванням їм рівних прав у сфері праці, закріпленням їх у колективних договорах і забезпечення їм належного соціального захисту [6, с. 95].

Для вирішення проблеми молодіжного безробіття в Україні необхідне втручання держави і застосування методів регулювання даної соціально-економічної проблеми. Проаналізувавши причини безробіття, слід виокремити основні способи її усунення: насамперед необхідно збільшити кількість спеціальних центрів зайнятості, де кожен зможе дізнатися про перспективи професії і проконсультуватися з фахівцем певної галузі. Слід запровадити кадрові відділення на підприємствах для підготовки і підвищення кваліфікації робочої сили, тобто слід посилити взаємодію між навчальними закладами, центром зайнятості, кадровими службами та підприємствами.

Що стосується розвитку прогресивних технологій, то вони зможуть забезпечити підвищення якості праці і збільшити кількість робочих місць. Ефективним способом донесення інформації до молоді буде створення додаткових бірж праці (спеціально для молодих людей), які надаватимуть інформацію про вакантні місця. Забезпечення формування майбутнього попиту на спеціальності для того, щоб молодь задалегідь знала, до якої сфери спрямовувати свій розвиток і навчання у ВНЗ.

Молоді, яка вступає на біржу праці, не слід завищувати свої вимоги і претендувати на престижні професії, не розглядаючи при цьому інші, які можуть дати хороші стартові можливості. З боку держави також має бути підтримка і стимулювання потенціалу молоді [6].

Отже, варто запровадити процеси підтримки ініціатив молоді щодо професійної підготовки та працевлаштування. Необхідно створити умови ціннісних орієнтацій на працю і заохотити молодь до діяльності. ЗМІ та різні молодіжні організації з працевлаштування мають підготувати молодих людей до професійної сфери діяльності. В межах реформування освіти основними заходами повинні стати: створення в усіх ВНЗ молодіжних центрів, що займалися би питаннями працевлаштування власних випускників; упровадження обов'язкового прогнозування обсягів спеціальностей з урахуванням попиту на ринку праці для забезпечення зайнятості молоді; посилення роботи інформаційного сектора та підвищення рівня співпраці з громадськими організаціями. Держава має регулювати процес системних змін в економіці та її пристосування до європейських стандартів, що вимагає глибоких змін з боку трудящих і капіталу. Для підтримки взаємодії учасників ринку зайнятості держава повинна створювати додаткові інформаційні центри.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Мельниченко О. Б. Інноваційна економіка: оцінка молодіжного ринку праці України. *Інноваційна економіка*. 2013. № 3 (52). С. 113–119. 2. Як країни ЄС вирішують проблему молодіжного безробіття. URL: https://lb.ua/economics/2013/05/28/202063_molodezh_es_bez_raboti_delayut.html. 3. Безробіття як соціальне явище. URL: http://studbooks.net/1896983/ekonomika/metodika_borby_bezrobotitseyzarubezhnyy_opyt_analiz_borby_bezra_botitsey_uzbekistane. 4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Торжевський М. В. Проблеми безробіття молоді і напрямки їх рішення. *Економіка України*. 2014. № 3 (618). С. 94–95. 6. Безробіття у молодіжній сфері. URL: <http://soc-work.ru/article/814>. 7. Регіональний аспект безробіття в Україні. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3241>. 8. Українська правда. Економічна правда Молодіжне безробіття: втрачене покоління. URL: http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/16/318783/view_print.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПАРАМЕТРІВ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

УДК 338.246.025

Мартиненко О. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено основні параметри ринку праці в Україні у 2011–2017 рр., зокрема рівень безробіття і зайнятості економічно активного населення за статтю, місцем проживання та віковими групами. Визначено основні причини безробіття в Україні впродовж 2011–2017 рр.

Ключові слова: зайнятість, безробіття, ринок праці, економічно активне населення, економічно неактивне населення, номінальна заробітна плата.

Аннотация. Исследованы основные параметры рынка труда в Украине в 2011–2017 гг., в частности, уровень безработицы и занятости экономически активного населения по полу, месту жительства и возрастным группам. Определены основные причины безработицы в Украине в течение 2011–2017 гг.

Ключевые слова: занятость, безработица, рынок труда, экономически активное население, экономически неактивное население, номинальная заработная плата.

Annotation. The main parameters of the labor market in Ukraine in 2011–2017, in particular, the unemployment rate and employment of the economically active population by sex, place of residence and age groups, are investigated. The main causes of unemployment in Ukraine during 2011–2017 are identified.

Keywords: employment, unemployment, labor market, economically active population, economically inactive population, nominal wages.

Оцінка тенденцій і закономірностей розвитку ринку праці, підвищення його конкурентоспроможності, визначення факторів, які впливають на його динаміку, тісно пов'язані з тенденціями, що відбуваються в суспільно-політичному та економічному житті України впродовж 2011–2017 рр. Деформація відносин власності, економічна та соціальна криза, значна економічна диференціація населення, зростання рівня інфляції, безробіття, поява заборгованості щодо заробітних плат і, як наслідок, «тіньових» доходів населення – це ті процеси та явища, які негативно відбиваються на стані соціально-трудової сфери, а відтак, і на можливостях ефективного функціонування ринку праці в Україні. З огляду на це, аналіз сучасного стану і тенденцій становлення та розвитку ринку праці є актуальним науково-практичним завданням.

Вивченню проблем і тенденцій розвитку ринку праці в Україні присвячено багато наукових праць як зарубіжних, так і українських учених, а саме: А. Зелінської [1], Г. Кабаченко [2], С. Кулицького [3], М. Семикіної [4], С. Макгінесса, Д. Касма.

Незважаючи на значний внесок цих авторів, питання, пов'язані з дослідженням основних параметрів ринку праці в Україні, все ще залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого наукового опрацювання.

Метою статті є дослідження основних параметрів ринку праці в Україні.

Насамперед розглянемо стан і динаміку економічної активності населення України у 2011–2017 рр. (рис. 1).

З рис. 1 видно, що впродовж 2011–2017 рр. на ринку праці України спостерігалася негативна тенденція до зменшення кількості економічно активного населення. Так, аналіз динаміки економічної активності населення у віці від 15 до 70 років дозволяє впевнено стверджувати про те, що в аналізований період цей показник зменшився на 4 059 тис. осіб (або на 17,9 %), що свідчить про погіршення якості людського капіталу країни. Окрім того, у цей період спостерігалася поступове зменшення кількості зайнятого населення, а саме – на 3 881 тис. осіб (або на 19,1 %). У той же час у 2011–2017 рр. зменшилася кількість безробітних на 78,0 тис. осіб (або на 4,5 %) і зросла їх кількість відносно до кількості економічно активного населення: з 7,9 % у 2011 р. до 9,1 % у 2017 р.

Існують і певні відмінності у динаміці економічно активного населення України за статтю, місцем проживання та віком (табл. 1).

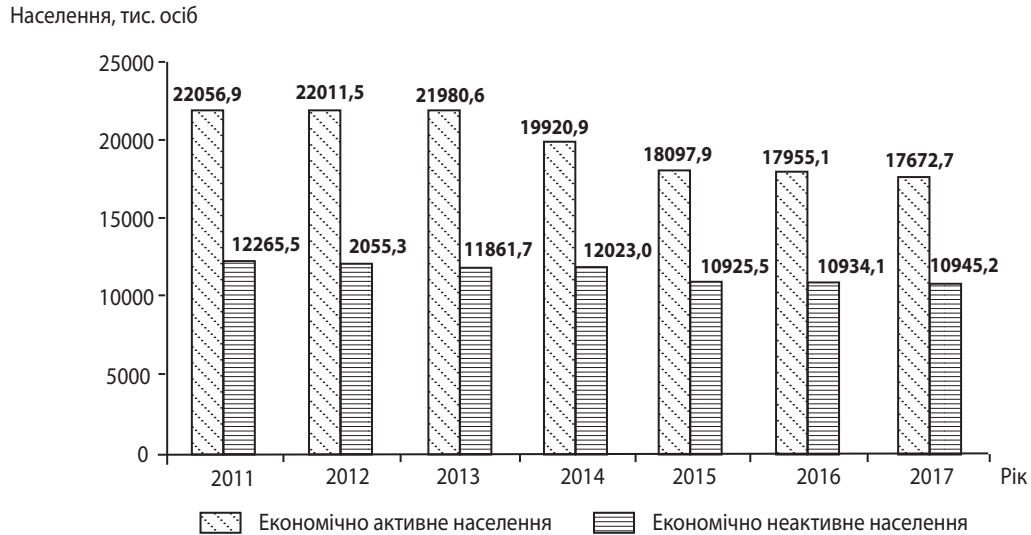

Рис. 1. Динаміка економічної активності населення України у 2011–2017 рр.

Таблиця 1

Структура економічно активного населення України за статтю, місцем проживання та віковими групами у 2017 р.

Показники	Вік						
	від 15 до 24 років	від 25 до 29 років	від 30 до 34 років	від 35 до 39 років	від 40 до 49 років	від 50 до 59 років	від 60 до 70 років
Питома вага жінок у загальній кількості економічно активного населення, %	31,0	67,7	72,7	79,9	82,9	61,0	12,3
Питома вага чоловіків у загальній кількості економічно активного населення, %	38,9	89,9	91,1	90,6	86,7	75,1	17,3
Питома вага міських жителів у загальній кількості економічно активного населення, %	31,6	80,8	84,2	87,1	86,3	68,0	12,9

З табл. 1 видно, що у 2017 р. рівень економічної активності населення у віці від 15 до 70 років становив 71,1 %. Причому найвищий рівень економічної активності був характерний для осіб у віці від 35 до 49 років (понад 85 %), а найнижчий – серед молоді у віці від 15 до 24 років (близько 30 %) та осіб пенсійного віку (60–70 років). Також у 2017 р. відбулося скорочення рівня економічної активності серед населення більшості вікових груп (за винятком осіб у віці від 35 до 39 років та осіб у віці від 50 до 59 років).

Іншою проблемою розвитку ринку праці в Україні є досить високий рівень безробіття (табл. 2). У табл. 2 наведено динаміку безробітних за період 2011–2017 рр.

Таблиця 2

Динаміка безробітних в Україні у 2011–2017 рр.

Показники	Роки						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість безробітних, тис. осіб	1732,7	1657,2	1576,5	1847,6	1654,7	1677,5	1676,7
Кількість безробітних, які раніше мали роботу	1319,2	1283,4	1187,8	1411,1	1288,0	1292,4	1295,2
Кількість безробітних, які шукали роботу або намагались організувати власну справу	1674,4	1608,5	1537,2	1801,6	1614,4	1620,7	1623,2

Дані табл. 2 свідчать про те, що існують значні розбіжності між рівнем зареєстрованого безробіття і рівнем реального безробіття, причому спостерігається чітка тенденція до зменшення кількості офіційно зареєстрованих безробітних.

Згідно з результатами аналізу, проведеного Міжнародною організацією праці (МОП) [7], основними причинами безробіття в Україні у 2017 р. були такі: звільнення працівників у зв'язку зі спадом промислового виробництва (37,7 %), звільнення працівників за власним бажанням (32,6 %), демобілізація з військової строкової служби (0,3 %), відсутність працевлаштування після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації (16,5 %), звільнення за станом здоров'я або через оформлення пенсії за віком або інвалідністю (0,9 %), звільнення у зв'язку із закінченням терміну дії трудового контракту (7,5 %), інші причини безробіття (4,5 %).

Негативний вплив безробіття на ринкову економіку України виявляється у зменшенні рівня доходів населення (табл. 3), посиленні тиску на державний бюджет, поширенні негативних психологічних тенденцій у суспільстві та погіршенні криміногенної ситуації в країні.

Таблиця 3

Динаміка номінальної та реальної заробітної плати в Україні у 2014–2017 рр.

Показник	Роки			
	2014	2015	2016	2017
Середня номінальна заробітна плата, грн	6414	8486	11094	14035
Індекс середньої номінальної заробітної плати, %	111,6	128,7	122,1	144,2
Індекс середньої реальної заробітної плати, %	87,3	89,0	109,5	127,2

Серед факторів, які впливають на розмір заробітної плати, провідні зарубіжні вчені [1, с. 562–564; 3. с. 57–59] виокремлюють дві групи чинників. Перша група пов'язана з визначенням впливу рівня продуктивності праці на оплату праці найманих працівників, а інша – із регулюючим впливом уряду, включаючи мінімальний розмір оплати праці та інші соціальні гарантії. Офіційні статистичні дані [5] свідчать про те, що темпи зростання валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу значно відстають від темпів зростання як номінальної, так і реальної заробітної плати, а також нетрудових доходів українців. Якщо за період 2014–2017 рр. продуктивність праці збільшилась майже на 18 %, а номінальна заробітна плата – на 25 %, то реальна заробітна плата – всього на 12 %. Аналіз зміни індексів номінальної заробітної плати у 2014–2017 рр. указує також на те, що спостерігається чітка тенденція до уповільнення її зростання у 2015 р. (порівняно з 2014 р.) та суттєве її зниження у 2016 р. (порівняно з 2015 р.) [6]. Загострення суспільно-політичної та економічної ситуації в Україні у 2014–2017 рр. призупинило практику необґрунтованого підвищення соціальних виплат і незначного зростання заробітних плат, тому сучасна економіка України характеризується зворотними тенденціями: зростанням індексу реальної заробітної плати і зменшенням соціальних виплат. Слід зазначити і те, що диференціація заробітної плати в Україні є значно вищою, ніж в інших зарубіжних країнах. Так, за даними Європейського соціально-економічного комітету [7], середньостатистичне співвідношення між найвищою і найнижчою заробітною платою в країнах ЄС дорівнює 10, а в Україні це співвідношення становить близько 50 [7]. За даними Європейського соціально-економічного комітету [7] у 2017 р. питома вага заробітної плати у ВВП України становила 35,7 %. Для порівняння, в країнах Європейського Союзу питома вага середньої заробітної плати становить 50 % ВВП, тоді як у розвинутих країнах світу питома вага оплати найманої праці є ще вищою: у Данії цей показник становить 56,7 % ВВП, у Швеції – 53,5 % ВВП, у США – 56,1 % ВВП, що свідчить про значно вищу вартість робочої сили у цих країнах [5].

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Черкашина Т. С.

Література: 1. Зелінська А. М., Копитова І. В. Сучасний стан та тенденції розвитку ринку праці в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 562–565. 2. Кабаченко Г. С. Регулювання ринку праці в умовах трансформації структури зайнятості : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.07 «демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». Вінниця, 2017. 21 с. 3. Кулицький С. Проблеми розвитку ринку праці в Україні. *Україна: події, факти, коментарі*. 2017. № 21. С. 56–69. 4. Семикіна М. В., Іщенко Н. А. Механізми зайнятості в умовах інноваційних змін: мотиваційний аспект : монографія. Кіровоград : Вид-во КНТУ, 2015. 210 с. 5. Державна служба зайнятості : офіційний сайт. URL: www.dcz.gov.ua. 6. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua. 7. Світова організація праці : офіційний сайт. URL: www.ilo.org.

ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОЦІНКИ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 658.3

Маточкіна В. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто різні підходи до оцінки управлінського персоналу промислового підприємства, які об'єднують у три групи, відповідно до спрямованості. У роботі розглянуто різні методи оцінки компетенцій персоналу.

Ключові слова: управлінський персонал, методи, ефективність, оцінка, компетенції.

Аннотация. В статье рассмотрены различные подходы к оценке управленческого персонала промышленного предприятия, которые объединяют в три группы согласно направленности. В работе рассмотрены различные методы оценки компетенций персонала.

Ключевые слова: управленческий персонал, методы, эффективность, оценка, компетенции.

Annotation. The article discusses various approaches to the evaluation of the management personnel of an industrial enterprise, which are grouped into three groups according to their orientation. The paper discusses various methods for assessing staff competencies.

Keywords: management personnel, methods, efficiency, assessment, competence.

Ще в 20–30-х рр. минулого століття виник інтерес до використання наукового підходу в організації праці і контролю працівників. У 50–80-ті рр. почали з'являтися схеми для тестування різних категорій співробітників, спрямовані на виявлення показників результативності їхньої роботи. З початку 90-х і дотепер відбувається систематизація наявних знань і розвиток нових методик, які допомагають компаніям ефективно оцінювати персонал.

Проблемам пошуку найбільш адекватних сучасним умовам методів оцінки ефективності персоналу присвячено дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних учених і практиків. Ці питання висвітлено зокрема у роботах: Г. Беккера, О. Виханського, С. Карташова, А. Кибанова, Г. В. Назарової [1], Н. Норріса, Я. Фитценца та інших.

Метою статті є дослідження системного підходу до проведення комплексної оцінки працівників із застосуванням інноваційних методичних підходів до формування ефективної системи оцінки персоналу та пошук шляхів її вдосконалення.

Оцінка персоналу – це складна система виявлення характеристик співробітників, яка спрямована на те, щоб допомогти керівнику організації в прийнятті управлінських рішень по збільшенню результативності роботи підлеглих [2]. Оцінка тісно пов'язана практично з усіма основними функціями управління персоналом.

Основними цілями проведення оцінки є [3]:

- а) визначення співвідношення між витратами на утримання працівника і реально виконаним ним обсягом роботи, простіше кажучи, чи вигідно утримувати конкретного співробітника на конкретному місці;
- б) оцінка потенціалу наявних працівників – чи є можливість висунення когось із них на керівні посади без витрат на пошук і навчання нових співробітників;
- в) виявлення функціональної ролі окремого співробітника – чи є він тільки командним гравцем або при створенні певних умов може проявити себе як яскрава індивідуальність тощо.

В кінцевому підсумку проведені заходи позитивно позначаються на ефективності роботи окремих співробітників і компанії в цілому.

Наразі у вітчизняних компаніях активно відбувається перегляд підходу до оцінки персоналу. Відмінною рисою стає застосування цілого комплексу різних методів, спрямованих на оцінку відповідності безлічі показників і критеріїв. При цьому широко використовуювані за кордоном методи оцінки на вітчизняний ґрунт перенесені порівняно недавно, тому недостатньо досвідчені керівники і співробітники HR-відділів стикаються зі складнощами в їх застосуванні. На жаль, ані в Україні, ані за кордоном поки що не існує єдиної системи для вирішення всіх виникаючих проблем. Щоб звести ці складності до мінімуму, рекомендується залучати кваліфікованих консультантів, які допоможуть роз'яснити необхідність проведення процедури, підготовки, реалізації.

Н. Норріс, С. Паррі, Л. Спенсер, Р. Уайт [4] всі критерії оцінки персоналу поділяють на дві групи:

1. Оцінка компетенцій. В цьому випадку оцінюються знання і вміння співробітника, його здатність застосувати їх у практичній роботі, а також поведінка і особисті якості. Одним із найбільш ефективних способів оцінки компетенцій є вирішення ситуаційних завдань з урахуванням специфіки тієї посади, яку займає або планує зайняти конкретний співробітник промислового підприємства.

2. Оцінка результативності. Вона заснована на порівнянні показників роботи конкретного співробітника з управлінського персоналу промислового підприємства із запланованими для даного періоду роботи і посади показниками. Для цього перед початком оцінки необхідно поставити чітко вимірювані завдання. Результативність роботи співробітника може виражатися, наприклад, в обсязі продажів за місяць, в кількості реалізованих проєктів, у сумі прибутку або кількості укладених угод. Розробкою критеріїв оцінки зазвичай займається фахівець відділу персоналу спільно з керівником або зі співробітниками, які виконують відповідну роботу на промисловому підприємстві. Це необхідно для того, щоб критерії були зрозумілі всім учасникам оцінки і враховували конкретні умови і зміст роботи.

Підходів до оцінки персоналу існує дуже багато, але, на думку С. М. Климової, Е. Лессера, Л. Пруссака та А. Н. Чуракова, вони об'єднуються у три групи, відповідно до спрямованості:

I. Якісні методи – це методи, що визначають співробітників без застосування кількісних показників. Їх ще називають описовими методами. До таких методів належать:

а) матричний метод-порівняння якостей конкретної людини з ідеальними характеристиками для займаної посади;

б) метод системи довільних характеристик – керівництво або кадрова служба просто виокремлює найяскравіші досягнення й найгірші помилки в роботі людини, і, зіставляючи їх, робить висновки;

в) оцінка виконання завдань – елементарний метод, коли оцінюється робота співробітника в цілому;

г) метод «360 градусів» – передбачає оцінку співробітника з усіх боків: керівниками, колегами, підлеглими, клієнтами і самооцінка;

д) групова дискусія – описовий метод, який передбачає дискусію співробітника з його керівниками або експертами в даній галузі про результати його роботи і перспективи.

II. Комбіновані методи – це сукупність описових методів із застосуванням кількісних аспектів:

а) тестування – це оцінка за результатами рішення заздалегідь поставлених завдань;

б) метод суми оцінок, при якому кожна характеристика людини оцінюється за певною шкалою, а потім виводиться середній показник, порівнюваний з ідеальним;

в) система угруповання, при якій всіх співробітників ділять на кілька груп – від тих, хто працює на відмінно, і до тих, чия робота незадовільна на тлі інших;

III. Кількісні методи – найбільш об'єктивні, оскільки всі результати зафіксовані в числах:

а) рангові метод – кілька керівників складають рейтинг співробітників, потім все рейтинги звіряються, і зазвичай найнижчих скорочують;

б) метод бальної оцінки – за кожне досягнення персонал отримує певну кількість балів, які за підсумками періоду підсумовуються;

в) вільна бальна оцінка – кожна якість співробітника оцінюється експертами на певну кількість балів, які підсумовуються, і виводиться загальний рейтинг.

Незважаючи на багатоваріантність запропонованих вище методів, можемо узагальнити, що всі вони здатні оцінити лише певний аспект роботи співробітника управлінського персоналу промислового підприємства або його соціально-психологічних характеристик, тому останнім часом HR-відділи або кадрові консультанти все частіше використовують для об'єктивного оціночного аналізу комплексні універсальні методи, що увібрали в себе досягнення всіх наявних підходів.

При оцінці управлінського персоналу промислового підприємства з використанням будь-якого з розроблених методів дуже важливо дотриматись кількох принципів: об'єктивності, надійності, комплексності, достовірності і доступності для розуміння, які рівною мірою поширювалися б на обидві сторони – оцінюючу і оцінювану [5].

Отже, нині питання адекватної оцінки ефективності працівників, зокрема і управлінського персоналу промислового підприємства, є надзвичайно актуальним для забезпечення конкурентоспроможності на ринку. Незважаючи на численні розробки, науковці та практики сьогодні не демонструють єдності у методичних підходах до здійснення оцінки управлінського персоналу промислового підприємства. Незалежно від того, який метод обирає конкретний менеджмент підприємства, процес оцінки управлінського персоналу можна розглядати у розрізі наступних етапів: підготовка програми оцінки; аналіз діяльності груп працівників і формулювання критеріїв оцінки; конструювання процедури оцінки; проведення оцінки; інтерпретація й аналіз результатів. Напрямами дослі-

дження є розробка нових методів оцінки персоналу та практичне впровадження комплексної оцінки персоналу на підприємстві.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Назарова Г. В., Гончарова С. Ю., Москаленко Н. О. Економіка праці та соціально-трудова відносина: навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2012. 250 с. 2. Клочков А. К. КРІ и мотивация персонала. Полный сборник практических инструментов. М. : Эксмо, 2010. 160 с. 3. Ядранська О. В. Оцінка персоналу в системі ефективного управління. Київ : Економіка & держава, 2009. 250 с. 4. Зельнович Б. З. Менеджмент. М. : Экзамен, 2007. 591 с. 5. Колот А. М. Мотивація персоналу: підручник. К. : ХНЕУ, 2016. 340 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 005.32:331.101.3

Михалюк О. М.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В статті досліджено поняття та сутність мотивації, її види та цілі. Доведено можливість удосконалення мотивації персоналу як дійсного механізму для підвищення ефективності підприємства. Проаналізовано зарубіжні методи удосконалення мотивації персоналу та можливість їх використання на українських підприємствах. Запропоновано шляхи підвищення ефективності мотивації персоналу із урахуванням зарубіжного досвіду.

Ключові слова: мотивація, людські ресурси, ефективність, персонал.

Аннотация. В статье исследованы понятие и сущность мотивации, ее виды и цели. Доказана возможность усовершенствования мотивации персонала как настоящего механизма для повышения эффективности предприятия. Проанализированы зарубежные методы совершенствования мотивации персонала и возможность их использования на украинских предприятиях. Предложены пути повышения эффективности мотивации персонала с учетом зарубежного опыта.

Ключевые слова: мотивация, человеческие ресурсы, эффективность, персонал.

Annotation. The article explores the concept and essence of motivation, its types and goals. The possibility of improving staff motivation as a real mechanism to improve the efficiency of the enterprise has been proved. Analyzed foreign methods of improving staff motivation and the possibility of their use in Ukrainian enterprises. The ways of increasing the efficiency of personnel motivation with regard to foreign experience are proposed.

Keywords: motivation, human resources, efficiency, personnel.

У сучасному світі великої конкуренції для успішного розвитку підприємницької діяльності потрібно звертати увагу на всі фактори, що впливають на підприємство. Одним із головних факторів, що глобально мають вплив на успіх підприємства, є людський ресурс, а саме – кваліфікований персонал під професійним керівництвом. Конкурентні переваги на ринку має той, хто більш раціонально керує персоналом організації. Однією з функцій керівництва є мотивація персоналу. Компетентний спеціаліст знає ціну своїй роботі, а питання конкуренції

між підприємствами та організаціями на ринку праці гостро постає в наш час. Підприємство, яке зацікавлене у великому прибутку та успіху, докладає багато зусиль, щоб його персонал був компетентним та мав бажання розвиватись у сфері діяльності підприємства. Жага до розвитку та роботи у кожної людини формується зі своїх особистих потреб, а задовольнити їх можна тільки за допомогою власних трудових ресурсів. У кожної людини свої індивідуальні потреби, тому система мотивації на підприємстві має формуватись на особистому підході до кожного працівника.

Проблеми мотивації персоналу досліджували у своїх працях такі науковці, як: С. Т. Дуда [2], Н. М. Заярна [4], О. О. Ігнатенко [5], В. М. Ільченко [6], В. І. Лаптев [7], Г. В. Назарова [8]. Дослідження вчених охопили великий спектр питань. Втім, у зв'язку з динамічним розвитком суб'єктів підприємства та великої конкуренції виникає потреба у науковому пошуку актуальних методів мотивації кадрів. Тому метою дослідження є аналіз зарубіжних методів мотивації кадрів і визначення можливості їх використання на українських підприємствах.

Мотивація – обов'язковий інструмент управління персоналом. Вона є одним із головних моментів, що визначають відносини між співробітниками і компанією. В Україні прийнято вважати, що найкраща нагорода за працю – гроші, проте кращі західні менеджери з управління персоналом відводять значну роль нематеріальним способам мотивації [1]. Автором запропоновано наступне визначення: мотивація праці – це процес, спрямований на задоволення особистих потреб людиною за допомогою використання власних ресурсів у трудовій діяльності. Серйозною причиною вдосконалення системи мотивації кадрів є загострення конкурентного змагання компаній на ринку праці. Багато компаній вже стикнулися з ситуацією, коли не компанія обирає собі працівників з числа претендентів на вакансії, а працівник обирає компанію з числа зацікавлених в його праці й таланті. У зв'язку з цим привабливість компанії на тлі інших претендентів стає важливим фактором, що визначає вибір кваліфікованих фахівців, які володіють мотивацією до праці і високою самооцінкою. Решта компаній змушена приймати на роботу менш кваліфікованих працівників, навіть якщо їхня професійна компетентність не відповідає службовим вимогам. Недостатньо професійна мотивація персоналу тягне за собою низку проблем для підприємства, а саме: несприятливий для роботи психіко-соціальний клімат, плінність кадрів, недосконале виконання роботи, халатне ставлення до розвитку, безініціативність кадрів, незадовільний рівень виконавської дисципліни.

Останніми роками Україні необхідно нові вирішення проблеми мотивації персоналу шукати в зарубіжних країнах. У японській моделі мотивації персоналу зростання продуктивності праці випереджає зростання рівня життя і заробітної плати. Проте японський досвід можна застосувати лише в суспільстві з сильно розвиненим почуттям громадянської відповідальності та самосвідомості, де загальні інтереси стоять вище індивідуальних потреб і присутня яскраво виражена готовність піти на особисті жертви заради загального блага. Основний принцип мотивації, якого дотримуються керівники японських корпорацій, – чим більше стаж, тим вищі посада та розмір зарплати. Це означає, що кар'єрний ріст безпосередньо залежить від тривалості роботи на фірму. Професійні здібності, кваліфікація, особисті якості працівника важливі, але без відповідного стажу вертикальний рух в компанії неможливий. Більш того, перехід на нове місце роботи «обнуляє» минулі заслуги, а отримати керівну посаду може тільки «свій» співробітник. Японська система мотивації в цілому спрямована на згуртування колективу, зміцнення позитивного настрою і посилення зв'язку працівника з компанією [3].

Американська модель мотивації персоналу відрізняється тим, що підхід до мотивації в американських компаніях базується на заохоченні активності персоналу. Успіхи американської моделі мотивації обумовлені орієнтованістю американців на особистий успіх і досягнення високого рівня добробуту. Американські компанії шукають нестандартні системи стимулювання працівників. Наприклад, корпорації IBM і AT & T вибрали шлях «сімейної мотивації». Середній вік більшої частини персоналу компаній – до сорока років. Це сімейні люди, у яких підрастають діти. Тому адміністрація дозволяє працювати за гнучким графіком, допомагає підбирати нянь і домашніх помічників, організовує корпоративні ясла і дитячі садочки, влаштовує сімейні свята. Ще один спосіб мотивації персоналу по-американськи – нарахування зарплати відповідно до кількості освоєних професій і рівня кваліфікації. За кожен нову спеціальність співробітнику нараховують бали. Щоб отримати надбавку до зарплати, співробітник має набрати певну кількість балів [3].

Основа матеріальної мотивації в Нідерландах – пільги і компенсації. Наприклад, якщо працівник повинен відвідати лікаря або відлучитися до банку, наймач надасть пару годин робочого часу для вирішення особистих питань і заплатить за цей час вповні. А якщо співробітник залишається на лікарняному довше трьох місяців, йому належить компенсація у вигляді додаткового дня до оплачуваної відпустки [3].

Модель мотивації праці у Великобританії передбачає дві системи оплати праці: грошову і акціонерну. Обидві схеми передбачають залежність зарплати співробітників від загального прибутку підприємства. Крім того, передбачається можливість застосування системи заробітної плати, що коливається, повністю залежачи від прибутку фірми. Колективні договори, укладені між британськими працівниками і наймачами, містять норму, яка зобов'язує виплачувати співробітникам частку прибутку компанії. Впровадження моделі мотивації, заснованої на участі в прибутку, допомогло на 13 % збільшити кількість робочих місць у Великобританії. До того ж дохід праців-

ників від частини прибутку компанії становить від трьох до десяти відсотків окладу, а розмір зарплати – на чотири відсотки нижче, ніж на аналогічних позиціях у компаніях з іншим підходом до оплати праці [3].

З метою вдосконалення мотивації персоналу на вітчизняних підприємствах автором у роботі надано такі пропозиції:

- 1) впровадити систему виплат одноразової допомоги при виході на пенсію;
- 2) застосовувати систему подвійних ставок;
- 3) видавати премії за безаварійну роботу, тривалу експлуатацію обладнання та інструменту;
- 4) ввести залежність оплати праці від зростання кваліфікації і кількості освоєних професій.

Отже, для підвищення ефективності підприємницької діяльності за допомогою мотивації персоналу необхідно звертатись до зарубіжного досвіду мотивації персоналу. Переїмати закордонний досвід мотивації на українських підприємствах слід з урахуванням особливостей культури та менталітету. Бездумне копіювання чужих ідей не принесе бажаного результату. Важливо пам'ятати, що нематеріальні методи мотивації працюють тільки тоді, коли співробітники задоволили матеріальні потреби. Як свідчить зарубіжний досвід – це підвищує ефективність діяльності підприємства в цілому. Якісне проведення заходів щодо мотивації персоналу організації – головний фактор, що впливає на ефективну діяльність підприємства. Напрямом подальших досліджень має стати обґрунтування шляхів удосконалення механізмів мотивації персоналу на вітчизняних підприємствах.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писаревська А. І.

Література: 1. Азарова А. О., Ковальчук О. А. Використання goal-технології як одного з методів управління та мотивації персоналу. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 8. С. 161–165. 2. Дуда С. Т., Кіцак Х. Р. Мотивація та результативність праці персоналу підприємства: їх сутність та взаємозв'язок. *Науковий вісник НЛТУ України* : зб. наук.-техн. пр. Львів : РВВ НЛТУ України, 2010. Вип. 20 (14). С. 188–193. 3. Зарубіжний досвід мотивації персоналу. URL: <https://searchinform.ru/kontrol-sotrudnikov/motivatsiya-personala/zarubezhnyj-opyt-motivatsii-personala>. 4. Заярна Н. М., Шевчук І. О. Зарубіжний досвід мотивації праці та доцільність його використання в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. № 21 (5). С. 368–372. 5. Ігнатенко О. О., Грушева А. А. Вплив мотивації праці управлінського персоналу на ефективність діяльності підприємства. *Вісник НУ ДПС України*. 2010. URL: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/6_56683.doc.htm. 6. Ільченко В. М., Черкашина М. Д. Підвищення ефективності управління мотивацією праці управлінського персоналу. *Економіка і регіон ПолтНТУ*. 2012. № 5. 36 с. 7. Лаптев В. І. Модель мотивації праці членів органів управління акціонерного товариства. *Економіка розвитку*. 2008. № 1 (45). С. 103–106. 8. Назарова Г. В., Лаптев В. І. Керівництво акціонерним товариством: організаційний, регуляторний та мотиваційний аспекти : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. 267 с.

ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ ЗОВНІШНІХ ТРУДОВИХ МІГРАЦІЙ З УКРАЇНИ

УДК 331.556.2

Мішин Д. М.

Магістрант 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено теоретичне дослідження передумов і наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні. Визначено її формування та виокремлено основні положення.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, зайнятість, трудова міграція, попит на ринку праці, пропозиція на ринку праці.

Анотація. Проведено теоретическое исследование предпосылок и последствий внешней трудовой миграции в Украине. Определено ее формирование и выделены основные положения.

Ключевые слова: рынок труда, безработица, занятость, трудовая миграция, спрос на рынке труда, предложение на рынке труда.

Annotation. A theoretical study of the prerequisites and consequences of external labor migration in Ukraine has been carried out. Defined its formation and highlighted the main provisions.

Keywords: labor market, unemployment, employment, labor migration, demand in the labor market, supply in the labor market.

В останні десятиріччя зовнішня трудова міграція в Україні набула безпрецедентних масштабів, ставши важливим фактором впливу на внутрішні соціально-економічні процеси, а тому потребує глибокого вивчення і насамперед аналізу взаємозв'язку міграційних процесів з особливостями економічного, соціального, демографічного і політичного розвитку країни. Наукове осмислення взаємозв'язку і взаємозалежності міжнародної трудової міграції та соціально-економічного і політичного розвитку виступає підґрунтям формування стратегії участі України у світових процесах трудової міграції.

Незважаючи на те, що низка важливих аспектів міжнародної трудової міграції знайшла відображення у працях багатьох дослідників, залишаються недостатньо висвітленими питання стратегії участі України у світових процесах трудової міграції. Потребують досконального вивчення і питання теоретико-методичного та практичного забезпечення кількісної оцінки впливу міграційних потоків на основні макроекономічні показники, шляхів удосконалення вітчизняної міграційної політики. З огляду на це, метою нашого дослідження є з'ясування особливостей еволюції поглядів щодо міжнародної трудової міграції в умовах глобалізації та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування стратегії участі України у світових процесах трудової міграції. У роботі узагальнено й систематизовано теоретичні засади дослідження міжнародної трудової міграції, визначено сутність міжнародної трудової міграції та обґрунтовано взаємозалежність загальносвітових тенденцій глобалізації економічного розвитку і тенденцій міжнародної трудової міграції. Крім того, досліджено особливості участі України у світових процесах трудової міграції, розроблено науково-методичний підхід до кількісної оцінки впливу трудової міграції на соціально-економічний розвиток країн імміграції та еміграції, проаналізовано основні напрями реалізації міграційної політики держави, оцінено стан інституційно-правового забезпечення міграційних процесів в Україні, розроблено стратегічні засади участі України у світових процесах трудової міграції та обґрунтовано перспективні напрями вдосконалення вітчизняної еміграційної політики.

Мета статті – дослідження особливостей географії та наслідків зовнішньої трудової міграції України.

Серед відомих науковців, що займалися проблемою міграції на ринку праці, слід відзначити таких авторів, як: В. А. Гуртов [1], Г. В. Жукевич [2], Н. В. Парикова [3]. В Україні питання попиту та пропозиції робочої сили досліджують О. Варецька, Д. Верба, Г. Задорожний, Є. Качан, М. Кім, А. Колот, Ю. Краснов, О. Крушельницька, С. Тумакова, С. Тютюнникова, Д. Шушпанов та інші.

Дані офіційної статистики навіть приблизно не відображають дійсних масштабів трудової міграції за кордон. Щороку за кордоном працює від 1 до 3 млн українців, за іншими даними – від 2 до 7 млн осіб. Найбільше українців-мігрантів працює в Росії (від 100 тис. осіб до 1 млн). За даними Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (2004), у Польщі кожного року працює майже 300 тис. осіб, у Чехії – 200 тис., у Португалії – 150 тис., в Іспанії і Італії – по 100 тис., у Греції – 50 тис., у Туреччині, Ізраїлі, країнах Північної Європи, Прибалтики, Близького Сходу – менше.

Із Західного регіону України (Рівненська, Волинська, Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Тернопільська області), за даними 2015 р., 35 % трудових мігрантів їдуть до Італії, 20 % – до Росії, 19 % – до Іспанії; з Центрального регіону (Хмельницька, Вінницька, Кіровоградська, Черкаська, Київська, Чернігівська, Житомирська, Полтавська, Сумська області): 45 % – до Росії, 27 % – до Італії; з Південно-Східного регіону (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Харківська області): 53 % – до Росії, 11 % – до Італії.

У Західному регіоні деклароване бажання до праці за кордоном висловили 37 % респондентів, 22 % – у Центральному регіоні і 24 % – у Південно-Східному (дані 2015 р.).

Серед позитивних результатів зовнішньої трудової міграції для України можна назвати такі:

- сприяння інтеграції України до світового ринку праці;
- послаблення потоку безробіття на національний ринок праці, зниження соціальної напруженості в суспільстві;
- надходження до України додаткової іноземної валюти у формі грошових переказів трудових емігрантів та інвестування коштів в економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками;

- надання працевдатному населенню можливості реалізувати свої здібності за кордоном, підвищити рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище;
- забезпечення за рахунок іноземної робочої сили покриття дефіциту фахівців рідкісних професій та кваліфікацій в Україні;
- спонукання до продуктивнішої діяльності українських працівників через створення конкуренції із закордонними фахівцями.

Залучати переважно молодих, добре освічених осіб до міграційних процесів є свого роду демографічною і демоекономічною «інвестицією» до країн імміграції та навпаки – сприянням постарінню населення, погіршенню трудових ресурсів потенціалу в країнах еміграції. Крім того, міждержавні трудові міграції – важливий чинник розвитку технологій, обміну досвідом роботи, чинник перебудови професійної та кваліфікаційної структури зайнятості, швидкого й ефективного пристосування до умов світового ринку.

Серед негативних наслідків трудової міграції можна назвати такі:

- втрата Україною найбільш конкурентоспроможної частини власної робочої сили (особливо науковців і фахівців), що призводить до уповільнення темпів науково-технічного прогресу;
- збільшення тиску на національний ринок праці внаслідок створення іноземними громадянами конкуренції місцевій робочій силі;
- втрата Україною іноземної валюти, що вивозиться іммігрантами як власні заощадження;
- дискримінація та експлуатація наших громадян з боку місцевих роботодавців;
- виникнення політичних та економічних претензій до України з боку країн-реципієнтів у зв'язку зі збільшенням нелегальної трудової міграції українців;
- зростання злочинності та соціальної напруженості у суспільстві через міжнаціональні конфлікти.

Процеси, пов'язані із зовнішніми трудовими міграціями, регулюються державною міграційною політикою України. Важливим завданням Уряду на сьогодні є не тільки створення умов через правові та економічні механізми для легального працевлаштування громадян України за кордоном, але й провадження насамперед політики повернення громадян України – трудових мігрантів на батьківщину. Основні проблемні питання у сфері трудової міграції, які потребують врегулювання, є такими:

- налагодження обліку трудових мігрантів, які працюють за межами України;
- активізація політики щодо формування привабливого внутрішнього ринку праці;
- проведення політики посилення соціального захисту трудящих-мігрантів – громадян України, які працюють за кордоном;
- проведення політики превентивних заходів щодо запобігання нелегальним трудовим міграціям.

Від чіткості та продуманості міграційної політики залежать подальший розвиток та ефективність трудової міграції в Україні, визнання та престиж держави у світі.

Причини зовнішньої трудової міграції мають майже виключно економічний характер. Зовнішніми причинами трудових міграцій громадян України за кордон виступає ємний ринок праці західних країн та приваблива матеріальна оцінка трудової діяльності.

Серед внутрішніх причин трудових міграцій українських громадян за кордон – незадоволений попит на роботу всередині країни, неадекватно низька оцінка робочої сили, соціально-економічна криза, спад виробництва, загострення економічних протиріч.

Мотиви, які зумовлюють поїздки за кордон: заробіток для поліпшення житлових умов (купівлі квартири чи побудови будинку), придбання машини або інших дорогих товарів тривалого вжитку; заробіток для задоволення поточних життєвих потреб – харчування, придбання необхідних товарів повсякденного вжитку (одягу тощо); накопичення коштів для оплати навчання дітей у вищих навчальних закладах; накопичення стартового капіталу для створення власного бізнесу або розвитку своєї справи; мотиви нематеріального характеру (побачити світ, здобути певні трудові навички, поліпшити знання мови тощо).

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Гриневич Л. В.

Література: 1. Бурік М. Стан і тенденції розвитку освіти України в умовах глобалізації. Київ : Четверта хвиля, 2007. 48 с. 2. Зовнішні трудові міграції населення України / за наук. ред. Е. Лібанової, О. Позняка. Київ : РВПС України, 2002. 3. Конечна Й. Йшли на захід... Про міграційні плани українців. Українська трудова міграція у контексті змін сучасного світу. Львів : Манускрипт, 2005. 4. Пуригіна О. Г., Сардак С. Е. Міжнародна міграція :

навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 312 с. **5.** Політ.ком : інтернет-видання. URL: <http://politcom.org.ua>. **6.** Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. **7.** Державна служба зайнятості. URL: <http://www.dcz.gov.ua>.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ

УДК 332.122:330.32

Мохонько В. М.

Магістрант 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто сутність поняття «інвестиційна привабливість регіону». Охарактеризовано існуючі науково-методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості регіону. Узагальнено переваги та недоліки методів оцінки інвестиційної привабливості регіону, проведено порівняльний аналіз їх змісту.

Ключові слова: інвестиційна привабливість регіону, методи оцінки інвестиційної привабливості регіону, рейтинговий підхід.

Аннотация. В статье рассмотрена сущность понятия «инвестиционная привлекательность региона». Охарактеризованы существующие научно-методические подходы к оценке инвестиционной привлекательности региона. Обобщены преимущества и недостатки методов оценки инвестиционной привлекательности региона, проведен сравнительный анализ их содержания.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность региона, методы оценки инвестиционно привлекательности региона, рейтинговый подход.

Annotation. The article describes the essence of the concept of "investment attractiveness of the region." The existing scientific and methodological approaches to assessing the investment attractiveness of the region are characterized. The advantages and disadvantages of methods for assessing the investment attractiveness of the region are summarized, a comparative analysis of their content is carried out.

Keywords: investment attractiveness of the region, methods for assessing the investment attractiveness of the region, rating approach.

Важливим фактором забезпечення сталого розвитку економіки країни та становлення її позитивного іміджу на світовій арені є інвестиційна привабливість держави. Інвестування значною мірою впливає на вирішення соціально-економічних проблем, з якими стикається будь-яка країна. Наразі проблема низького рівня капіталовкладень і відсутності припливу інвестицій є актуальною для України та потребує негайного вирішення.

Вивченням цієї проблеми займалися такі вчені, як: М. Бутко, О. Акименко, С. Зеленський, І. Вахович, С. Герасименко, Л. Свистун-Золотаренко, І. Заблодська, О. Шаповалова, С. Іщук, Т. Кулініч, Л. Кирик, Н. Коренева, П. Матвієнко, Л. Мармуль, І. Туболец, Т. Уманець та інші.

Трактування поняття «інвестиційна привабливість регіону» в літературі визначається як: відповідність регіону основним цілям інвесторів, що полягають у прибутковості, безризиковості та ліквідності інвестицій [1] та рівні задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів інвестора щодо конкретного регіону [2]. Під факторами інвестиційної привабливості регіону розуміють процеси, явища, дії, переважно об'єктивного характеру, що впливають на інвестиційну привабливість регіону і визначають його територіальні особливості [3].

При цьому методичні підходи, які приводяться в працях учених є надзвичайно різноплановими, тому питання інвестиційної привабливості регіонів і сьогодні залишаються актуальними. Крім того, у більшості наукових

праць інвестиційна привабливість розглядається лише на макро- та мікрорівні, а мезорівень (регіональний), обумовлений регіональними відмінностями умов залучення інвестицій, є недостатньо вивченим.

Інвестиційна привабливість регіону – складна економічна категорія, на базі якої формується характеристика спроможності регіону залучати капітал. Для кількісного вираження результатів проведеного дослідження виникає потреба здійснення розрахунків і визначення рівня привабливості регіону для інвестора. І хоча існує чимало робіт у цій царині, на сьогодні відсутня єдина дієва методика оцінки інвестиційної привабливості регіону. Тому здійснення досліджень у цьому напрямку набуває все більшої актуальності.

Всі розроблені у вітчизняній та світовій практиці методики оцінки інвестиційної привабливості відносно до джерела вихідної інформації можна умовно поділити на три великі групи [4]:

- 1) методики, що ґрунтуються на різноманітних оцінках експертів;
- 2) методики, що ґрунтуються на статистичній інформації;
- 3) комбіновані методики, що ґрунтуються на експертно-статистичних розрахунках.

Разом з тим, на сьогодні немає певних конкретних критеріїв оцінки інвестиційної привабливості. Проте існує чимала кількість підходів до оцінки інвестиційної привабливості. Дані підходи до оцінки інвестиційної привабливості можна поділити на такі чотири групи:

- 1) за фактом надходження інвестицій;
- 2) експертний метод;
- 3) рейтинговий метод на основі різноманітних статистичних даних;
- 4) рейтинговий метод на основі даних опитувань.

Розглянемо зміст основних методів визначення інвестиційної привабливості, їх переваги та недоліки.

За фактом надходження інвестицій, або статистичний підхід базується на аналізі фактичних статистичних даних стосовно надходження інвестицій в обрані регіони. У процесі аналізу можуть розглядатися як фактичні дані, так і відносні показники, що характеризують динаміку змін і положення регіону відносно усереднених даних. Даний метод базується на припущенні, що високий рівень визначених показників свідчить про високу інвестиційну привабливість регіону. У більшості випадків даний метод використовується органами державної адміністрації та органами місцевого самоврядування при аналізі інвестиційної привабливості.

Метод експертних оцінок полягає в експертній оцінці різноманітних показників розвитку регіону. Експерт із власних міркувань і власного досвіду обирає найбільш важливі показники, аналізує їх динаміку розвитку та формує висновки стосовно інвестиційного клімату в регіоні. На сьогодні даний метод широко застосовується іноземними інвесторами при прийнятті рішень стосовно вибору регіону для вкладення інвестицій.

Рейтинговий підхід включає два різновиди: рейтинговий-аналітичний підхід та рейтинговий підхід на основі опитувань. Рейтинговий-аналітичний метод полягає в аналізі різних аспектів розвитку регіону, формуванні на їх основі аналітичних показників, подальшого їх групування, консолідації і формуванні інтегрального показника. За цим показником будується рейтинг регіону і визначається позиція конкретного регіону в рейтингу. Цей підхід має найбільш широке використання.

Якщо попередній метод значною мірою залежить від статистичних даних і не враховує регіональної специфіки, то рейтинговий метод на основі опитувань провідних світових аналітичних агенцій долає визначені недоліки. Дана група методик базується не на макроекономічній статистиці, а на опитуванні суб'єктів економічної діяльності даного регіону. В процесі опитування визначають ступінь і напрям впливу тих чи інших факторів. У подальшому дані опитування групуються і на основі інтегрального показника будується загальний рейтинг регіону. Найбільш відомими організаціями, що застосовують дану модель побудови регіонального рейтингу, виступають: Світовий Банк – Investment Climate Survey (ICS), Moody's Investor Service, Business Environment Risk Index (BERI), Institutional Investor, Euromoney, Transparency International [5].

Узагальнений аналіз методик оцінки інвестиційної привабливості наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз методів оцінки інвестиційної привабливості

Методи оцінки	Переваги	Недоліки
1	2	3
За фактом надходження інвестицій	використання для аналізу доступних даних офіційної статистичної звітності; базується на конкретних соціально-економічних показниках; простота і дешевизна виконання	не враховує багатьох чинників, що приймаються інвесторами до уваги, а враховує лише стан інвестиційних вкладень, що свідчить про його вузьку спрямованість; не може слугувати базою при розробці довготривалих програм розвитку

1	2	3
Експертний метод	можливість адаптації показників і факторів, що вивчаються для потреб конкретних інвесторів або поглиблений аналіз привабливості певних галузей	певна суб'єктивність і залежність висновків від професіоналізму експерта
Рейтинговий метод на основі різноманітних статистичних даних	можливість розгляду окремих груп показників для потреб інвестора; простота використання та зручність інтерпретації результатів	значна залежність від макроекономічних показників, непрозорість показників, що групуються, відсутність врахування регіональної специфіки
Рейтинговий метод на основі даних опитувань	можливість окрім визначення загального місця регіону провести аналіз і перегрупування відповідей респондентів відповідно до потреб інвестора	значна вартість проведення досліджень та виникнення проблем з формуванням репрезентативної вибірки за регіонами

Наразі в Україні загальноприйнятої методики визначення інвестиційної привабливості регіону немає, її розраховують різні установи та організації за власними підходами, що спричиняє труднощі у підтвердженні об'єктивності оцінки. Зокрема Міністерство економічного розвитку і торгівлі України щорічно розраховує рейтинг привабливості регіонів України за такими показниками, як економічний стан регіону, розвиток ринкової, транспортної та фінансової інфраструктур, стан людських ресурсів, діяльність органів місцевої виконавчої влади в галузі підприємництва. Оцінку інвестиційної привабливості регіонів проводить також НАН України та Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), яка проводиться за рівнями загальноекономічного розвитку; розвитку інвестиційної інфраструктури; розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури; демографічною характеристикою та ступенем безпеки інвестиційної діяльності [6].

Варто зазначити, що оцінка регіональної привабливості регіону дозволяє визначати орієнтири регіональної інвестиційної стратегії та продукувати напрямки регіональної політики, які враховують: баланс інтересів інвестора і одержувача інвестицій (регіону); баланс економічної та соціальної ефективності; необхідність оптимізації існуючої структури економіки регіону; співвідношення сприятливості інвестиційного клімату та ефективності використання залучених інвестицій; наслідки інвестування для соціально-економічної, екологічної і науково-технічної перспективи розвитку регіону і держави взагалі.

Підсумовуючи отримані результати, слід зазначити, що не зважаючи на велику кількість методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості країни, такої методики, яка дозволяла б об'єктивно за допомогою математичних методів оцінити загальну інвестиційну ситуацію в державі і окремі чинники, що впливають на неї, сьогодні не існує. Як не існує й єдиної методики, за допомогою якої можна було б на основі економічних, політичних, нормативно-правових, соціальних та інших оцінок визначити рівень інвестиційної привабливості регіону. Саме тому для визначення інвестиційної привабливості, для отримання об'єктивного результату необхідно проводити аналіз шляхом використання декількох методик, які доповнюють одна одну і, відповідно, дають можливість комплексно оцінити інвестиційну привабливість за низкою обраних характеристик. Розробка та проведення практичних досліджень сприятимуть удосконаленню комплексної оцінки інвестиційної привабливості регіону.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Свидло Г. І.

Література: 1. «Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку»: Наказ Держкомстату № 114 від 15.04.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0114202-03>. 2. «Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій»: Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій № 22 від 23.02.1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98>. 3. Асаул А. Систематизация факторов, характеризующих инвестиционную привлекательность регионов. *Регіональна економіка*. 2004. № 2. С. 53–62. 4. Пилипенко О. І. Аналіз інвестиційної привабливості підприємства: огляд методик. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2010. Вип. 1 (13). С. 324–330. 5. Рзаева Т. Г., Грицаюк М. В. Показники оцінки та аналізу інвестиційної привабливості підприємства у розрізі існуючих методик. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 3 (1). С. 94–102. 6. Кузьменко О. В. Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість регіонів України. *Економічний нобелівський вісник*. 2015. № 1 (8). С. 46–54.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 331.2

Несмеянова Я. А.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглядається диференціація заробітної плати як невід'ємний елемент ринкової економіки, визначено причини диференціації заробітної плати в Україні та фактори, що на неї впливають.

Ключові слова: ринкова економіка, заробітна плата, диференціація оплати праці, продуктивність праці, доходи, заробіток.

Аннотация. В статье рассматривается дифференциация заработной платы как неотъемлемый элемент рыночной экономики, определены причины дифференциации заработной платы в Украине и факторы, которые на нее влияют.

Ключевые слова: рыночная экономика, заработная плата, дифференциация оплаты труда, производительность труда, доходы, заработок.

Annotation. The article considers the differentiation of wages as an integral element of a market economy, identifies the reasons for the differentiation of wages in Ukraine and the factors that influence it.

Keywords: market economy, wages, wage differentiation, labor productivity, income, earnings.

Питання оплати праці є одним із найважливіших у період ринкових перетворень. Організації оплати праці, а також напрямкам її вдосконалення на підприємстві приділяється величезна увага.

На сучасному етапі становлення ринкової економіки в Україні процес формування оплати найманої праці є досить специфічним і характеризується не тільки низьким рівнем заробітної плати, але й наявністю її необґрунтованої диференціації у регіональному розрізі, в економіці в цілому, за видами економічної діяльності, на міжкваліфікаційному та міжпрофесійному рівнях.

Основною метою даного дослідження є теоретико-методологічні аспекти оптимізації диференціації заробітної плати на ринку праці.

Забезпечення оптимальної диференціації заробітної плати через унормування основних факторів диференціації правовими важелями регулювання заробітної плати в Україні, враховуючи світовий досвід з вирішення цієї проблеми, сприятиме підвищенню рівня заробітної плати.

Актуальність даної теми полягає у тому, що заробітна плата є основною формою винагороди робітників за їхню працю і забезпечує матеріальну зацікавленість в її результатах, а також дуже часто є єдиним джерелом доходу робітників. Заробітна плата виступає як один із основних регуляторів ринку праці.

Проблеми низького рівня оплати праці в Україні впродовж тривалого часу та її необґрунтована диференціація є актуальними для багатьох наукових досліджень, зокрема, Р. Лівшиця, В. Прокопенка, А. Колота та інших. Учені розкривають традиційні підходи до оцінки та стану диференціації заробітної плати [2].

Диференціація заробітної плати – об'єктивне явище, що відображає відмінності у рівнях заробітної плати працівників залежно від різних чинників [1].

Найважливішою проблемою української економіки є невиправдано висока диференціація заробітної плати за галузями, регіонами, окремими підприємствами. Такий стан безпосередньо впливає на перспективи зростання в високотехнологічних секторах економіки.

Диференціація заробітної плати властива ринковій економіці. При наявності в економіці одного виду праці і одного виду робіт взаємодія попиту і пропозиції і конкуренція призводять до єдиної ставки заробітної плати для всіх робітників. На практиці ставки заробітної плати різняться, оскільки різні витрати на відновлення робочої сили і диференціація заробітної плати використовується як матеріальний стимул збільшення кількості та покращення якості праці. Подібна диференціація заробітної плати є виправданою і не справляє дестабілізуючого впливу на економіку [4].

Так само диференціація в умовах ринкової економіки може існувати з наступних причин: наймані працівники, відповідно до їхніх здібностей і рівня підготовки, потрапляють до різних сегментів ринку праці – не конкурують

одна з іншою професійні групи; тим, що види робіт відрізняються своєю привабливістю, а негрошові аспекти різних робіт неоднакові, реалізується соціальна функція заробітної плати; а також тим, що ринки праці зазвичай характеризуються недосконалою конкуренцією.

Недосконала конкуренція обмежує мобільність працівників за трьома напрямками: географічним (люди зазвичай прив'язані до конкретного місця проживання); інституційним (приналежність до профспілки, вимоги певного рівня освіти і кваліфікації); соціологічним (дискримінація за статтю, національністю) [5].

Вважається, що диференціація заробітної плати необхідна, оскільки дає можливість розмежувати винагороду окремих працівників відповідно до розумових і фізичних витрат праці, освіти, умов праці тощо. Вищезазначені причини є загальними для країн з ринковою економікою. Що ж стосується величини диференціації заробітної плати в умовах наявності безлічі факторів, що визначають її, Л. С. Ржаніцина виявила таку закономірність: «чим різноманітніше об'єктивні умови, що відображаються заробітною платою, тим вище значення диференціації» [3].

Традиційно в країнах з ринковою економікою виокремлюють внутрішні і зовнішні чинники, які впливають на диференціацію заробітної плати. Вони визначаються необхідністю виконання заробітною платою її функцій: відтворювальної, стимулюючої, регулюючої і соціальної.

Носієм відтворювальної функції є найманий працівник, вона реалізується через виплату основної частини заробітної плати, яка має визначатися вартістю набору продуктів харчування, вартістю послуг, вартістю найму житла тощо.

Носієм стимулюючої функції є роботодавець. Вона реалізується через виплату змінної частини заробітної плати за вищу інтенсивність праці, його якість і т. д.

Носієм регулюючої функції є держава, яка через величину заробітної плати впливає на обсяг сукупного попиту і сукупної пропозиції. Ця функція реалізується через виплату надбавок окремим категоріям працівників.

Носіями соціальної функції є роботодавець і держава, що підштовхують працівника до зміни за допомогою параметрів заробітної плати його професійної та соціальної приналежності, до зайняття неprestижними видами трудової діяльності [2].

Диференціація в доходах підприємств – невід'ємний елемент ринкової економіки, спосіб посилення стимулювання підприємництва і трудової діяльності працівників.

Проте зростання диференціації в доходах підприємств, а отже, в величині заробітної плати працівників в умовах переходу до ринку було викликано не відмінностями в ефективності господарювання, а іншими причинами: монопольним становищем підприємства на ринку, його галузевою приналежністю, близькістю до ринків збуту та іншими чинниками, що зумовлюють прибутковість підприємств в Україні.

Отже, диференціація заробітної плати в ринковій економіці – явище, обумовлене об'єктивними причинами. Серед них можна виокремити дві великі групи: по-перше, це – витрати на відтворення робочої сили, а по-друге, прибутковість організацій. Фактори першої групи – освіта, кваліфікація, досвід роботи тощо – відображають можливість та потреби працівника, фактори другої групи – можливості роботодавця.

Ринковий механізм теоретично має забезпечувати найбільшу заробітну плату особам, які мають максимальний обсяг накопиченого трудового потенціалу.

На даний момент розвитку економіки України спостерігається істотна диференціація між рівнями заробітної плати залежно від виду економічної діяльності, незначні темпи зростання реальної заробітної плати відносно індексу споживчих цін (в окремі періоди темпи зростання індексу споживчих цін перевищували навіть темпи зростання номінальної заробітної плати), загальний низький рівень оплати праці порівняно із середньоєвропейським. Все це призводить до поглиблення кризових явищ в економіці, стримування її розвитку, а в подальшому – до науково-технологічного відставання від інших країн (табл. 1) [6].

Таблиця 1

Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності, грн

Вид діяльності	Рік	
	2012	2017
1	2	3
Усього	3041	7104
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2094	6057
Промисловість	3497	7631
Будівництво	2543	6251
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2739	7631
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3405	7688

Закінчення табл. 2

1	2	3
Тимчасове розміщення й організація харчування	2020	4988
Інформація та телекомунікації	4360	12018
Фінансова та страхова діяльність	6077	12865
Операції з нерухомим майном	2384	5947
Професійна, наукова та технічна діяльність	4287	10039
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2298	5578
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3432	9372
Освіта	2532	5857
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2186	4977
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3017	6608
Надання інших видів послуг	2601	6536

Отже, для посилення мотивуючої функції оплати праці необхідно запровадити чіткий моніторинг за зростанням продуктивності праці та ВВП країни з метою недопущення нарощення грошової маси і підвищення цін, що нівелюють зростання заробітної плати. Перспективним при цьому вважається проведення аналітичної оцінки оплати праці в системі мотивації працівників і дослідження її впливу на соціально-економічні процеси.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Свидло Г. І.

Література: 1. Гадзевич О. І. Оплата праці в умовах ринку: теорія, практика. Київ : Кондор, 2011. 400 с. 2. Калина А. В. Економіка праці. Київ : МАУП, 2009. 272 с. 3. Ржаніцина Л. С. Підвищення оплати праці бюджетників об'єктивно необхідне. *Людина і праця*. 2002. № 5. С. 67. 4. Цимбалюк С. Диференціація заробітної плати: види, чинники, сучасний стан в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2009. № 4. С. 16–22. 5. Мортіков В. Роль заробітної плати в урегулюванні зайнятості. URL: <http://eu2001.narocl.ru/1/6.htm>. 6. Офіційний сайт Державного комітету статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

УДК 378.1

Олійник А. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто важливість фінансового забезпечення освітніх закладів, принципи формування та розподілення державних коштів. Проаналізовано динаміку витрат на освіту місцевого, державного та зведеного бюджетів України.

Ключові слова: фінансове забезпечення, освіта, витатки, бюджет.

Аннотация. В статье рассмотрены важность финансового обеспечения образовательных учреждений, принципы формирования и распределения государственных средств. Проанализирована динамика расходов на образование местного, государственного и сводного бюджетов Украины.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, образование, расходы, бюджет.

Annotation. The article discusses the importance of financial support for educational institutions, the principles of the formation and distribution of public funds. Analyzed the dynamics of spending on education of local, state and consolidated budgets of Ukraine.

Keywords: financial security, education, expenses, budget.

За сучасних умов розвитку економіки України однією з суттєвих проблем сфери освіти є недостатність фінансування навчальних закладів, без чого неможливе надання якісних освітніх послуг. Недостатній рівень державного фінансування закладів освіти вимагає подальших наукових пошуків з метою вдосконалення фінансового забезпечення їхньої діяльності.

Питання розвитку сфери освіти та особливостей її фінансового забезпечення вивчали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Г. Бекер, І. Бланк, Т. Боголіб, В. Буковинський, Н. Грек, І. Кичко, А. Монаєнко, Ц. Огонь та інші.

Освіта – це суспільне явище, яке впливає на всі сфери економічного життя суспільства та є вагомим чинником досягнення високих темпів економічного зростання та підвищення добробуту суспільства.

Саме завдяки постійному зростанню видатків на освіту розвинуті країни зберігають провідні позиції у світовій економіці. Зауважимо, що в більшості з них у структурі вкладень в освіту переважає державна частка. Це зрозуміло, адже освіта – той чинник, який громадянин може використовувати для підвищення свого життєвого рівня. При цьому вигоду від високого рівня освіти отримує не лише окремих громадянин, але й суспільство в цілому, оскільки підвищення рівня загальноосвітньої та професійної підготовки кожного працівника, його кваліфікації є важливими чинниками зростання продуктивності праці та економічного поступу держави.

Отже, суспільна вигода від освіти перевищує суму тих вигод, які отримують окремі громадяни, і саме тому держава зазвичай не залишає питання щодо рівня освіти на розсуд ринку, адже ринок не завжди правильно враховує потреби та інтереси всього суспільства, тим більше, що послуги освіти мають довгостроковий характер, а відтак від них залежить довгострокова перспектива економічного й соціального розвитку країни в цілому.

Система освіти є єдиним комплексом послідовно пов'язаних між собою ланок: дошкільна освіта, загальна середня освіта, позашкільна, професійно-технічна, вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура й самоосвіта [1].

У ст. 53 Конституції України зазначено, що «держава забезпечує доступність і безкоштовність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти у державних і комунальних навчальних закладах. Громадяни мають право безкоштовно отримувати вищу освіту в державних і комунальних закладах на конкурсній основі» [2].

Процес фінансування освіти залежить від базового підходу до його здійснення та передбачення вибору з можливих альтернатив: державне та комерційне фінансування, за рахунок спонсорських внесків, комбіноване фінансування тощо. Фінансування державних закладів освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей національного господарства, держпідприємств, організацій, а також додаткових джерел.

Основним джерелом видатків на освіту є державний і місцеві бюджети. Бюджетні видатки на освіту спрямовуються на фінансування:

- дошкільної освіти;
- загальної середньої освіти;
- професійно-технічної освіти;
- вищої освіти;
- післядипломної освіти;
- позашкільної освіти та заходів із позашкільної роботи з дітьми;
- програм матеріального забезпечення навчальних закладів;
- фундаментальних і прикладних досліджень і розробок у сфері освіти;
- інших закладів і заходів у сфері освіти [3].

В Україні дотепер переважає фінансування освіти з місцевих бюджетів, динаміку наведено на рис. 1 [4].

Аналіз показників, наведених на рис. 1, свідчить про те, що з роками все більша частина фінансування освіти надходить з місцевих бюджетів України. У 2004 р. з державного бюджету видатки на освіту склали 7 197 млн грн, з місцевого – 11 122 млн грн, а у 2017 р. – 40 260 млн грн та 127 699 млн грн відповідно.

На рис. 2 наведено динаміку питомої ваги видатків на освіту у місцевому, державному та зведеному бюджетах України.

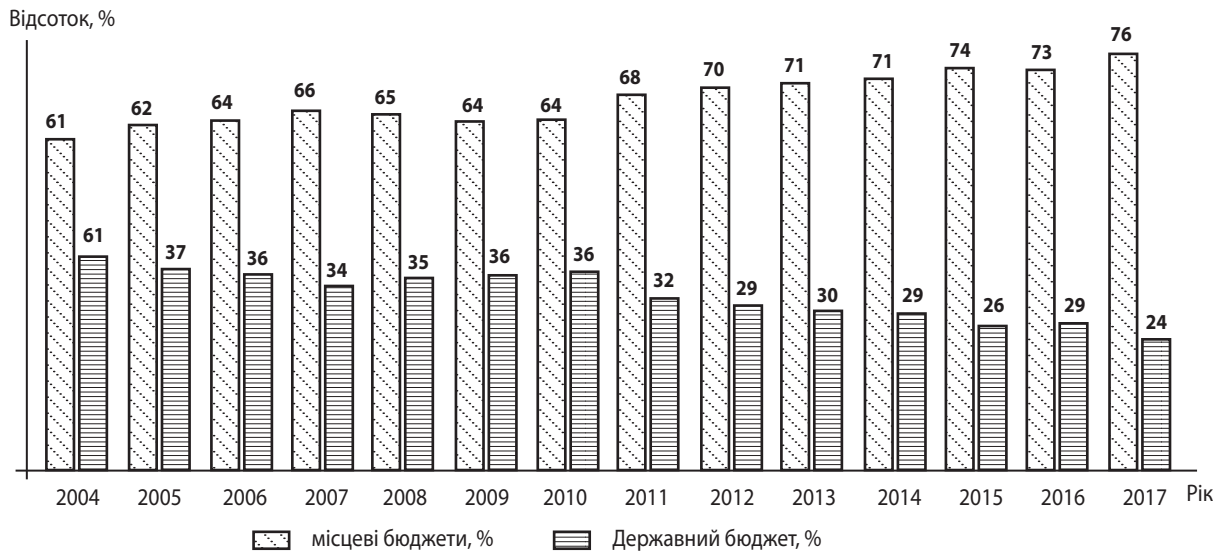

Рис. 1. Динаміка структури видатків на освіту у 2004–2017 рр.

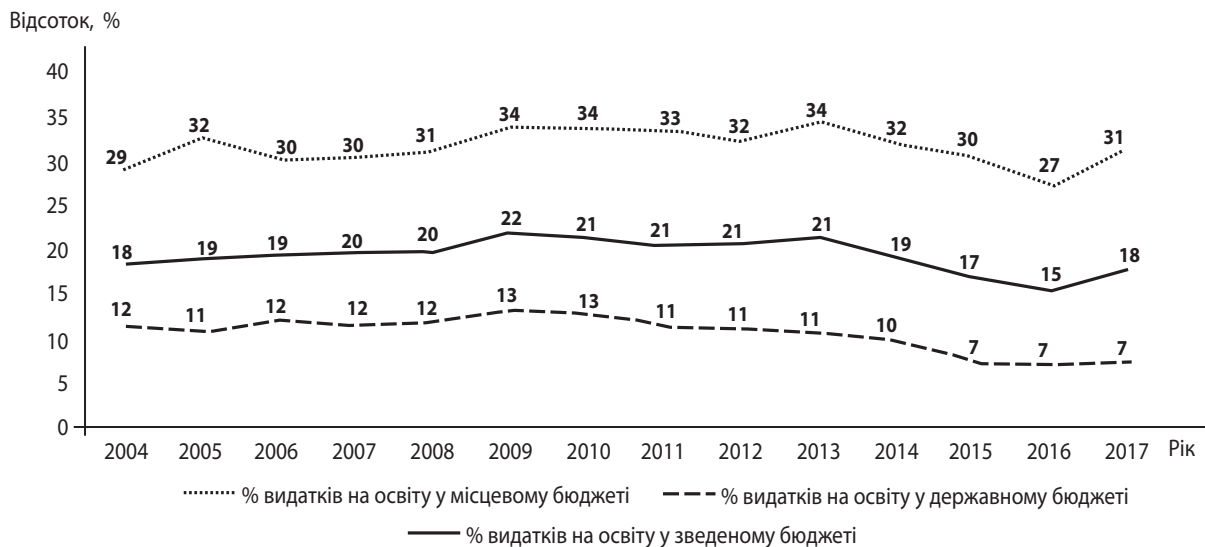

Рис. 2. Динаміка питомої ваги видатків на освіту у місцевому, державному та зведеному бюджетах України

На рис. 2 бачимо, що питома вага видатків на освіту у зведеному бюджеті України у 2004–2009 рр. характеризується позитивною динамікою та з 5,3 % до ВВП збільшились до 7,3 %, абсолютний середньомісячний приріс склав 9 690 млн грн. Надалі у 2010–2013 рр. сягає близько 21%, адже структура не змінилась, проте у відсотках до ВВП за ці роки видатки на освіту становлять 7,2 % – 7,4 %, окрім 2011 р., який відзначився спадом до 6,6 % до ВВП, загалом такі зміни відбулись за рахунок зменшення надходжень з державного бюджету.

У 2014–2016 рр. видатки на освіту зменшились до 15 % у зведеному бюджеті України, загалом така ситуація склалася за рахунок збільшення видатків у наступні галузі: Збройні Сили України, відсотки за запозиченнями та паливно-енергетичний комплекс.

У 2017 р. видатки на освіту склали 18 % за рахунок збільшення надходжень з місцевих бюджетів.

Видатки на освіту зведеного бюджету у 2017 р. збільшено на 30 % для підвищення якості освіти населення. З цієї метою було заплановано та проведено низку заходів, а саме:

- збільшення заробітних плат викладачам;
- надання державної підтримки учасникам бойових дій та їх дітям для здобуття професійно-технічної та вищої освіти. На це бюджет 2017 р. виділяє 184,6 млн грн;
- змінено підходи до виплати академічних і соціальних стипендій. Стипендії мають отримувати студенти, які успішно навчаються, і ті, хто дійсно потребує державної підтримки. Стипендіальний фонд порівняно з 2016 р.

збільшено на 576 млн грн до 5,8 млрд грн. Але ці кошти будуть використовуватись більш ефективно: академічні стипендії виплачуються за рейтингом успішності, а соціальні – за критеріями, визначеними Кабінетом Міністрів [5].

Отже, проведене дослідження сучасного стану фінансування освіти в Україні свідчить, що для розв'язання проблем галузі необхідно розробити цілісну систему державних заходів, що будуть спрямовані на забезпечення її ефективного розвитку. Головним завданням має стати забезпечення достатнього фінансування галузі, шляхом оптимізації бюджетних і позабюджетних джерел її розвитку.

Особливу роль має відігравати система управління та контролю за діяльністю бюджетних установ щодо ефективності використання фінансових ресурсів держави. Для поліпшення становища, що склалося, політику фінансування освіти потрібно формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків та поєднання вітчизняного й світового досвіду. Сукупність перерахованих заходів в кінцевому результаті має сприяти вихованню всебічно освіченої особистості, з притаманним їй системним світоглядом і логічним мисленням, знання та навички якої відповідатимуть.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Раєвцева О. В.

Література: 1. Навчальні матеріали. 2010–2017. URL: http://pidruchniki.com/1299101046088/ekonomika/vidatki_osvitu. 2. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. 1994–2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>. 3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/osvita>. 4. Ціна держави / CASE Україна. 2009–2017. URL: <http://cost.ua/budget/expenditure/>. 5. Бюджет 2017. URL: <http://budget2017.info/pages/education>.

НЕМАТЕРІАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

УДК 331.101.3

Ольхомьяк Д. О.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Мотивація являє собою сукупність заходів, які спонукають людей до роботи, спрямовують і підтримують їх у досягненні певних цілей. Останнім часом багато підприємств ставлять перед собою завдання підвищити ефективність і рентабельність праці, при цьому скорочуючи витрати на персонал. Таким чином все більшої популярності набуває нематеріальне стимулювання персоналу. Сьогодні існує велика кількість заходів щодо нематеріальної мотивації персоналу, вони повсякчас поповнюються новими методиками та розробками.

Ключові слова: нематеріальне стимулювання, мотивація, персонал, підвищення ефективності.

Аннотация. Мотивация представляет собой совокупность мероприятий, которые побуждают людей к работе, направляют и поддерживают их в достижении определенных целей. В последнее время многие предприятия ставят перед собой задачу повысить эффективность и рентабельность труда, при этом сокращая расходы на персонал. Таким образом, все большую популярность приобретает нематериальное стимулирование персонала. На данное время существует большое количество мероприятий по нематериальной мотивации персонала, они пополняются новыми методиками и разработками.

Ключевые слова: нематериальное стимулирование, мотивация, персонал, повышение эффективности.

Annotation. *Motivation is a set of activities that encourage people to work, guide and support them in achieving certain goals. Recently, many enterprises have set themselves the task of improving the efficiency and profitability of labor, while reducing staff costs. Thus, non-financial incentives for staff are becoming increasingly popular. At this time there are a large number of activities for non-material motivation of staff, they are replenished with new techniques and developments.*

Keywords: *non-financial incentives, motivation, personnel, efficiency improvements.*

Успіх будь-якої компанії прямо пропорційно залежить від її персоналу і його вміння і бажання ефективно працювати, реалізуючи свій творчий і професійний потенціал на користь компанії. Традиційно мотивацію поділяють на матеріальну і нематеріальну. Остання набуває все більшої популярності серед керівників у зв'язку з активними діями щодо скорочення витрат на персонал і підвищення ефективності і рентабельності виробництва. Якщо грошова винагорода призначена «компенсувати» працівникам їхню працю (базова зарплата – за щоденне сумлінне виконання обов'язків, а премії – за цілеспрямовані зусилля, що привели до позитивних результатів), то нематеріальна мотивація необхідна для демонстрації людині її соціального і професійного визнання в компанії. Нематеріальними прийнято називати всі форми винагороди, цінність яких для співробітника не визначається або не вичерпується їх грошовим еквівалентом. Актуальність теми полягає в тому, що ринок праці переходить на новий рівень, де головною є людина. Для керівника важливо розуміти, що люди є найбільш цінним ресурсом, оскільки саме вони можуть постійно вдосконалюватися. Відповідно, уміло керуючи людьми, можна постійно вдосконалювати організацію виробництва і збільшувати прибуток. Тому керівник має добре розбиратися в людях, знати їхні переваги і недоліки, мотиви, які спонукають їх до праці. Оскільки мотивація спонукає конкретного індивіда і колектив у цілому до досягнення особистих і колективних цілей, то добре знання мотивації працівників – запорука створення більш досконалої системи стимулювання працівників.

Питання розвитку загальної теорії стимулювання, мотивації праці, побудови різноманітних систем заохочення досліджено у працях відомих зарубіжних і вітчизняних учених. У вивченні проблеми стимулювання праці найманих робітників істотний внесок зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. В Україні найбільш відомими з цієї тематики стали публікації таких вітчизняних науковців, як Д. П. Богиня, О. А. Грішнова, В. М. Данюк, А. Л. Єськов, А. В. Калина, А. М. Колот, Е. М. Лібанова, В. М. Петюх та інші. Втім, визнано, що дослідження стимулювання праці й мотивації, як і будь-яке завдання, пов'язане з людиною, не може мати остаточного розв'язання. На нашу думку, такі питання не мають остаточного та незаперечного визначення. Жоден із дослідників цієї проблеми не може цілком гарантувати правильність своїх гіпотез та однозначність результатів.

Рівень робочих результатів співробітників не можна розглядати як просту похідну їхніх знань, здібностей, досвіду і кваліфікації. Безпосередній вплив на нього чинять так само й такі фактори, як рівень працездатності, особливо особистих і ділових якостей працівника. Проте саме мотивація визначає те, якою мірою людина реалізує свій професійний потенціал на роботі. Майже будь-яку людину можна змусити працювати, але неможливо змусити її любити свою роботу або віддаватися їй всією душею. Таке можливо лише тоді, коли людина захоче цього сама. Незважаючи на те, що ця ідея не викликає сумнівів у керівників, більшість із них віддає всі сили вирішенню виробничих, фінансових та організаційних проблем [7]. Переважно мотивування персоналу зводиться до використання грошових стимулів. Це відбувається, тому що керівники не вбачають інших можливостей, які можна прирівняти за ефективністю до засобів матеріального стимулювання. Гроші призначені стимулювати людей до напруженої праці. За допомогою грошей компанія демонструє працівникові, що вона цінує його працю і його професійні досягнення. Матеріальне стимулювання – це не єдиний спосіб утримати і мотивувати співробітника. Так, за даними тесту Business Personality Test, що проводиться компанією «ПроФРост» (в статистичну вибірку якого увійшли десятки тисяч людей різного віку, професій, соціального і матеріального становища), матеріальні стимули є пріоритетними не більше ніж для 20 % людей. При цьому слід уточнити, що інші 80 % людей не безкорисливі альтруїсти, готові працювати безкоштовно, різниця в 20–30 % в рівні оплати праці нарівні з варіюванням премією в схожому діапазоні не береться ними в розрахунок. У цій ситуації значущим фактором для даної категорії працівників стає різниця в оплаті мінімум у півтора-два рази. Те, що люди працюють не лише через гроші, підтверджують й інші дослідження. Так, опитування, проведене в США Національним дослідницьким центром з дослідження громадської думки, показало, що 51 % опитаних вважали, що важливість роботи і почуття власної значущості були тими основними речами, які вони шукали в роботі. Неможливо побудувати дієву систему стимулювання праці, що потужно доповнює дію використовуваних в організації матеріальних стимулів, якщо не враховувати людську психологію. Підтвердженням високої значущості нематеріальних стимулів можуть слугувати результати іншого дослідження, в ході якого в 2014–2016 рр. проводилися опитування і складався рейтинг журналу Fortune «100 кращих роботодавців». Так, за результатами опитувань, до десятки кращих увійшли компанії, що зуміли незалежно від сфери діяльності налагодити найбільше взаєморозуміння зі своїми працівниками. Кращі роботодавці користуються найрізноманітнішими нематеріальними стимулами, які вимагають і не вимагають інвестицій з боку організації і орієнтовані на задоволення реальних потреб своїх працівників [5].

Нематеріальні стимулювання є невід'ємним компонентом сучасних концепцій і практик менеджменту організації, що забезпечує їх загальну ефективність. Система нематеріального стимулювання являє собою не набір традиційних дій за формулою «стимул – реакція», а цілісний комплекс заходів, що доповнює матеріальні чинники і забезпечує залучення співробітників до трудового процесу. У процесі глобального переходу від оперативного до стратегічного менеджменту значним перетворенням піддався підхід до оцінки ефективності інвестицій в персонал: все міцніші позиції займає погляд на необхідність збалансованого врахування фінансових і соціальних показників діяльності організації. Так, у дослідженнях, які були проведені Gallup протягом останніх 25 років і охопили опитуванням 105 тис. працівників 2500 підрозділів 24 компаній, було встановлено, що у високоефективних за показниками продуктивності, задоволеності клієнтів і тривалості роботи на одному місці компаніях існують п'ять факторів задоволеності співробітників. Працівники зазначали наступне: вони знають, що від них очікують; відповідають роботі, яку виконують; компанія справедливо визнає заслуги і висловлює похвалу; вони відчувають турботу з боку безпосереднього начальника [3].

До нематеріальних форм мотивації зазвичай відносять: творче стимулювання; організаційне стимулювання; корпоративну культуру; моральне стимулювання; стимулювання вільним часом; стимулювання навчанням. Для більшого розуміння шляхів вирішення проблем з нематеріальним стимулюванням розглянемо кожну з цих форм більш докладно.

Творче стимулювання засноване на забезпеченні потреб працівників у самореалізації, самовдосконаленні, самовираженні (підвищення кваліфікації, відрядження) [1].

Організаційне стимулювання – це стимулювання праці, яке регулює поведінку працівника через зміни почуття його задоволеності роботою в організації. Організаційне стимулювання залучає працівників для участі в справах організації, співробітники мають право голосу у вирішенні проблем переважно соціального характеру.

Моральне стимулювання – стимулювання праці, яке регулює поведінку працівника на основі використання предметів і явищ, спеціально призначених для вираження суспільного визнання працівника і сприяє підвищенню його престижу [4].

Стимулювання вільним часом. Його конкретними формами вираження є: гнучкий графік роботи, додаткова відпустка. Цей елемент нематеріального стимулювання призначений відшкодувати нервово-емоційні або підвищені фізичні затрати. Це робить умови праці більш сприятливими для людини. Але отримання відгулів за більш швидке виконання роботи у вітчизняній практиці не стало поширеним [2].

Стимулювання навчанням – розвиток персоналу через підвищення його кваліфікації. Навчання персоналу включає в себе такі різноманітні заходи, як навчання всередині і поза організацією. Також проводиться планове навчання. Воно дозволяє використовувати власні виробничі ресурси працюючих. Важливими методами навчання на робочому місці є метод ускладнення знань, зміна робочого місця, ротация. Багато іноземних компаній використовують ці форми навчання для підготовки персоналу безпосередньо під свою організацію. Існує навчання поза робочим місцем [6]. Воно є більш ефективним, але при цьому витрачаються додаткові матеріальні засоби, а службовець на певний час відволікається від роботи.

Сьогодні в Україні з різноманітних елементів заохочення праці застосовують тільки окремі їх різновиди. Це у свою чергу обумовлює необхідність створення й використання цілісної системи стимулювання праці персоналу, орієнтованої на розвиток та оптимальне використання трудового потенціалу працівників і високу результативність діяльності підприємства в цілому.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Семенченко А. В.

Література: 1. Аналіз продуктивності праці та впливаючих на неї факторів. URL: <http://ukrbukva.net/page,9,85884-Analiz-proizvoditel-nosti-truda-i-vliyayushih-na-nee-faktorov.html>. 2. Белозерова С. И. Як розширити соціальні функції заробітної платні : навч. посіб. М., 2015. 315 с. 3. Бершова Л. В. Сучасна служба управління персоналом : Довідник кадровика. М., 2014. 245 с. 4. Герчиков В. Н. Миссия организации и особенности политики управления персоналом. *Управление персоналом*. 1999. № 12. 5. Дункан Дж. Основополагающие идеи в менеджменте / пер. с англ. М., 2016. 258 с. 6. Продуктивність праці. URL: <http://ekon.in.ua/produktivniste-praci-v5.html>. 7. Роль мотивації праці у менеджменті персоналу в сучасних умовах. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1436/1/Роль%20мотивації%20праці%20у%20менеджменті%20персоналу%20в%20сучасних%20умовах.pdf>.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ І СТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЯК СПЕЦИФІЧНОЇ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

УДК 631.165.2

Онай І. О.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сучасні особливості та сутність розвитку сільського господарства в Україні. Досліджено найважливіші показники виробництва продукції рослинництва в динаміці. Здійснений аналіз структури зернових культур України. Визначена роль української продукції на світовому ринку.

Ключові слова: сільське господарство, агропромисловий комплекс, технічні культури, агропродукція, аграрний потенціал.

Аннотация. Рассмотрены современные особенности и сущность развития сельского хозяйства в Украине. Исследованы важнейшие показатели производства продукции растениеводства в динамике. Проведен анализ структуры зерновых культур Украины. Определена роль украинской продукции на мировом рынке.

Ключевые слова: сельское хозяйство, агропромышленный комплекс, технические культуры, агропродукция, аграрный потенциал.

Annotation. The modern features and nature of agriculture in Ukraine. Investigated the most important indicators of evaluation and analysis of the dynamics of crop production. The analysis structure cereals Ukraine. The role of Ukrainian products on the world market.

Keywords: Agriculture, agricultural, industrial crops, agricultural, agricultural potential.

Сільське господарство – одна з найважливіших галузей господарського комплексу України, яка відіграє важливу роль у зміцненні економіки країни, підвищенні життєвого рівня населення і вирішенні соціально-економічних проблем.

Продукція сільського господарства є ресурсною складовою виробництва у різних галузях національного господарства, а у харчовій промисловості – її основою. Від ступеня насичення ринку продовольчими товарами сільськогосподарської переробки, їхньої якості та ціни (доступності) залежить забезпечення населення продуктами харчування, що в свою чергу є однією з основних задач виробництва.

Актуальність дослідження полягає у необхідності проаналізувати стан сільського господарства у рослинництві та тваринництві за показниками посівних площ, зібраного врожаю, обсягами виробництва та динаміки валової продукції України за 1990 - 2016 рр.

Предметом дослідження є тенденції зміни галузевої структури сільського господарства на різних рівнях господарювання та основні принципи оптимізації співвідношення рослинництва та тваринництва.

Вагомий внесок у дослідження сільського господарства як однієї з найважливіших галузей господарського комплексу України зробили такі закордонні та вітчизняні вчені-економісти, як: В. Г. Андрійчук, І. В. Багров, А. І. Базилевич, О. І. Барановський, М. А. Бендиков та інші.

Сільське господарство – це важливе джерело, по-перше, нічим не замінних на сьогодні предметів споживання, по-друге, додаткової робочої сили для несільськогосподарських галузей, по-третє, джерело чистого прибутку. І, нарешті, ця галузь суттєво впливає на соціально-економічний розвиток суспільства в цілому. Вона є первинною ланкою агропромислового комплексу (АПК) і разом з харчовою і деякими галузями легкої промисловості (текстильної, шкіряної, хутрової) становить його основу. Агропромисловий комплекс навіть у кризу приносить прибуток і забезпечує приплив іноземної валюти. Україна займає лідируючі позиції в світі по виробництву і експорту багатьох продуктів.

Рослинництво вважається провідною галуззю, бо крім продуктів харчування і сировини для промисловості, воно виробляє корми для домашніх тварин. Мало залежить від рослинництва лише пасовищне тваринництво. Рослинництво і тваринництво, в свою чергу, поділяються на галузі, підгалузі, виробництва.

Рослинництво: зернове господарство, вирощування технічних, овочевих культур, кормових, плодово-ягідних культур і виноградарство. Основні галузі тваринництва: свинарство, птахівництво, вівчарство, клітинне звірівни-

цтво, бджільництво, конярство, ставкове рибництво, шовківництво. Основною галуззю рослинництва є зернове господарство.

Зернові культури займають основну частину оброблених посівних площ (27,1 млн га). В Україні вирощують озимі та ярові культури.

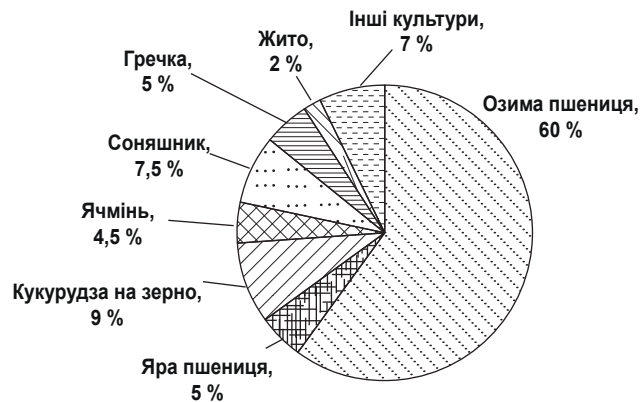

Рис. 1. Структура посівної площі під зерновими культурами у 2017 р., %

Основною зерною культурою є пшениця (найбільша врожайність була досягнута в 2010 р. – 48,2 ц/га). Близько 2 % площі зернових займає жито (середня врожайність 55–60 ц/га). Гречка, овес, ячмінь, кукурудза, рис і просо складають важливу продовольчо-промислову цінність в господарстві України.

До складу сільського господарства входять так звані технічні культури. Технічними культурами називають культури промислового значення. В Україні вирощують такі з них: соняшник, цукрові буряки, кукурудзу, льон, ріпак, коноплю та інші.

Україна – номер один у світі з виробництва та експорту соняшнику. Що стосується врожаю та експорту соняшнику, то в цій сфері рівних Україні немає в цілому світі. Ми вирощуємо 11,2 млн т соняшнику, а це майже третина всього насіння, виробленого в світі [1].

Традиційно більшість української агропродукції – товари рослинництва. Рослинництво – це цілий комплекс взаємозв'язаних галузей, поділяється на більш вузькі галузі та їх групи. Господарства України вирощують понад 400 різних сільськогосподарських культур, які об'єднуються в окремі групи (зернові, технічні, городні, кормові, плодові та інші).

Для того, щоб зрозуміти основні тенденції зміни складу та структури валової продукції в розрізі галузі, розглянемо цей показник по Україні в цілому та окремо по регіонах за період 1990 – 2016 рр. За цей період (з 2014 р. без урахування тимчасово окупованої території Криму) проаналізуємо, як змінювався обсяг виробництва валової продукції сільського господарства в Україні (табл. 1).

За даними табл. 1 бачимо, що показник виробництва валової продукції спочатку мав тенденцію до зниження: з 282774,2 млн грн у 1990 р. до 151022,2 млн грн у 2000 році, тобто зменшився на 46,6 %. Це були кризові роки як для сільського господарства так і для країни в цілому. З 2000 р. показник валової продукції почав зростати і за період з 2000 до 2005 р. зріс до 179605,8 млн грн – на 19 %. В період з 2000 по 2011 рр. відбувалося також зростання показника в Україні – на 55 %. У 2012 р. порівняно з 2011 р. обсяг валової продукції трохи знизився – на 4,5 % за рахунок несприятливих природних умов.

Таблиця 1

Валова продукція сільського господарства України за 1990–2016 рр.

Роки	Валова продукція, млн грн	У тому числі		Питома вага рослинництва у валовій продукції, %	Питома вага тваринництва у валовій продукції, %
		валова продукція рослинництва	валова продукція тваринництва		
1	2	3	4	5	6
1990	282774,2	145502,0	137272,2	51,5	48,5
1995	183890,2	106329,6	77560,7	57,8	42,2
2000	151022,2	92838,9	58183,3	61,5	38,5
2005	179605,8	114479,9	65125,9	63,7	36,3
2010	194886,5	124554,1	70332,4	63,9	36,1

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
2011	233696,3	162436,4	71259,9	69,5	30,5
2012	223254,8	149233,4	74021,4	66,8	33,2
2013	252859,1	175895,2	76963,8	69,6	30,4
2014*	252924,4	177443,5	75480,9	70,2	29,8
2015*	264821,1	179252,3	76482,3	70,6	29,4
2016*	269666,2	182353,3	77556,5	72,1	27,9

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

У 2016 р. порівняно з 2013 р. показник валової продукції сільського господарства трошки зріс – це відбулося навіть з огляду на те, що в країні дуже складна політична ситуація (також без урахування тимчасово окупованої території Криму) [3].

Якщо дослідити галузеве співвідношення рослинництва та тваринництва в складі валової продукції сільськогосподарства України за період 1990 – 2016 рр., то можна дійти таких висновків: за весь цей період галузь рослинництва перевищувала галузь тваринництва (навіть цей відсоток у складі валової продукції сільського господарства зростає з кожним роком, з 1990 року по 2016 рік – на 20,6 відсоткових пунктів: з 51,5 % до 72,1 %; відсоток галузі тваринництва з кожним роком відповідно зменшувався – на 20,6 відсоткових пунктів: з 48,5 % до 27,9 %

Сільське господарство є і залишиться актуальним та пріоритетним видом діяльності. Розглянуті показники стану сільського господарства свідчать, що дана галузь на відміну від промисловості має позитивну динаміку розвитку. Особливістю сучасного аграрного виробництва України є переважання галузі рослинництва в сільськогосподарських підприємствах, а галузі тваринництва – в господарствах населення. Проведене дослідження надало змогу проаналізувати сучасний стан виробництва валової продукції в Україні, а також дослідити галузеву структуру аграрного сектору України.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Серова І. А.

Література: 1. Аграрний фонд. URL: <http://www.minagro.gov.ua>. 2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Статистичний бюлетень України за 2014 рік. URL: <http://www.minagro.gov.ua>. 4. Потіха А. Сільське господарство в економічній системі України. URL: <http://nbuviar.gov.ua/>. 5. Майстро С. В. Напрями державної підтримки аграрного сектора та її вплив на конкурентоспроможність продукції на світовому ринку. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2005-2/txts/galuz/05msv_psr.pdf.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

УДК 311.21:378:005.6(477)

Осіпова Ю. С.

Студент 3 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проаналізовано стан вищої освіти України на основі її позицій у міжнародному рейтингу та за національними показниками; проведено порівняння отриманих результатів; розглянуто чинники зниження чисельності прийнятих студентів до закладів вищої освіти; представлено динамічний аналіз обсягів і напрямків освітньої міграції.

Ключові слова: національна система вищої освіти, реформування вищої освіти, функціонування вищих навчальних закладів, демографічна криза, посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Аннотация. В статье проанализировано состояние высшего образования Украины на основе ее позиций в международном рейтинге и по национальным показателям; проведено сравнение полученных результатов; рассмотрены факторы снижения численности принятых студентов в высшие учебные заведения; представлено динамический анализ объемов и направлений образовательной миграции.

Ключевые слова: национальная система высшего образования, реформирование высшего образования, функционирование высших учебных заведений, демографический кризис, усиление глобализационных и интеграционных процессов.

Annotation. The article analyzes the state of higher education in Ukraine on the basis of its position in the international ranking and national indicators; a comparison of the results obtained; Considered factors reducing the number of admitted students in higher education; A dynamic analysis of the volumes and directions of educational migration is presented.

Keywords: national higher education system, higher education reform, the functioning of higher educational institutions, the demographic crisis, the strengthening of globalization and integration processes.

На сучасному етапі розвитку суспільства від рівня вищої освіти в країні залежить якість людського капіталу, його здатність до вдосконалення та ефективної реалізації інтелектуальних і творчих здібностей, що у свою чергу є фактором впливу на спроможність національної економіки та суспільства в цілому динамічно розвиватися. Сформована в 1991–2017 рр. національна система вищої освіти України, з одного боку, успадкувала чимало рис радянської освітньої системи, а з іншого – є відображенням власної складної та суперечливої еволюції за цей період. Незважаючи на те, що радянський підхід у навчанні створив міцний фундамент народної освіти, його методи під впливом сучасних світових тенденцій визнано застарілими та такими, що не відповідають діючим вимогам ринку праці щодо формування висококваліфікованих і компетентних фахівців. Тому, починаючи з березня 2014 р., вектор освітньої політики України радикально змінюється в напрямі європейської інтеграції [1]. Шляхи реформування вищої освіти визначено Законом України «Про вищу освіту», Стратегією реформування вищої освіти в Україні до 2020 р., Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу, а також поступовою реалізацією в Україні положень Болонського процесу. У зв'язку з цим виникає потреба докорінних змін у системі функціонування закладів вищої освіти (ЗВО) з метою зайняття останніми належного місця на міжнародному ринку освітніх послуг. Тому все більшої актуальності набуває аналіз рівня конкурентоспроможності національної системи вищої освіти на світовому ринку праці та виокремлення проблемних аспектів її розвитку.

Проблемам функціонування системи вищої освіти присвячено праці таких українських учених, як: Т. Боголіб, М. Ванієва, І. Вахович, Б. Данилишина, С. Єрохіна, М. Згуровський, І. Каленюк та інших. Вагомий внесок у висвітлення питань підвищення конкурентоспроможності вищої освіти зробили такі вітчизняні вчені, як А. Амоша, Я. Берсуцький, Л. Безчасний, В. Бобров, О. Грішнова, В. Гриньова, М. Долішній, А. Колот, Л. Колешня та інші. Питанням регулювання потреби у фахівцях з вищою освітою для національної економіки та дослідженням проблем автономізації ЗВО присвячено праці В. Пономаренка, О. Раєвневої, В. Єрмаченка та інших [2].

Розглядаючи стан якості вищої освіти України з позицій оцінок, наданих під час міжнародних досліджень, та за національними показниками, слід зазначити, що отримані результати є доволі неоднозначними та суперечливими. Так, за даними рейтингу конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Report), побудованого на основі Глобального індексу конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) [3] проаналізовано

позиції України за показником «Стан вищої та професійної освіти» («Higher education and training») за період 2009–2016 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтингові позиції України за показником «Стан вищої та професійної освіти» у Глобальному індексі конкурентоспроможності

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Стан вищої і професійної освіти	46	51	47	43	40	34	33	35
Якість системи освіти	56	62	70	79	72	54	56	56
Якість освіти з менеджменту бізнесу	108	116	117	115	88	87	93	88
Якість вищої математичної та природничої освіти	42	36	34	28	30	38	27	27
Охоплення вищою освітою	8	7	10	10	13	14	11	16
Глобальний індекс конкурентоспроможності	89	82	73	84	76	79	85	81
Кількість країн, які брали участь у дослідженні	139	142	144	148	144	140	138	137
Кількість країн, що складають 25 % загальної кількості країн, які брали участь у дослідженні	35	36	36	37	36	35	36	34

У цілому, Україні вдалося покращити свої рейтингові позиції як за показником «Стан вищої і професійної освіти», так і за його складовими, що підтверджується її присутністю серед 25 % країн-лідерів, зокрема:

- за показником «Стан вищої і професійної освіти» (Higher education and training) у 2014 та 2015 рр. Україна посіла 34 та 33 місця відповідно;
- лідерські позиції простежуються за складовою «Якість математичної та природничої освіти» (Quality of math and science education) майже протягом усього досліджуваного періоду, окрім 2009 та 2014 рр.;
- конкурентною перевагою України у світовому освітньому просторі незмінно залишається складова «Охоплення вищою освітою» (Tertiary education enrollment rate), де Україна демонструє своє перебування в числі перших 10–20 країн світу.

Якість освіти з менеджменту бізнесу (Quality of management schools) перебуває на більш низькому рівні у зв'язку з відносно недавною активізацією цієї галузі у навчальному процесі, що втілюється переважно через асиміляцію закордонного досвіду функціонування бізнес-шкіл і підготовки фахівців з менеджменту.

Проте, незважаючи на представлені показники освіченості населення, що є свідченням успішності та конкурентоспроможності національної вищої освіти у міжнародному просторі, ефективності проведення відповідних реформ, ситуація на ринку освітніх послуг в Україні не позбавлена проблемних факторів та демонструє суперечливі результати змін, що підтверджується кількісними характеристиками.

Так, за даними щорічного статистичного бюлетеня Державної служби статистики України [4], проаналізовано чисельність випускників загальноосвітніх навчальних закладів і студентів, зарахованих на початковий цикл навчання, тобто за виключенням прийнятих для продовження навчання з метою здобуття більш високого освітньо-кваліфікаційного рівня, за період з 2010–2011 по 2016–2017 навчальні роки (рис. 1).

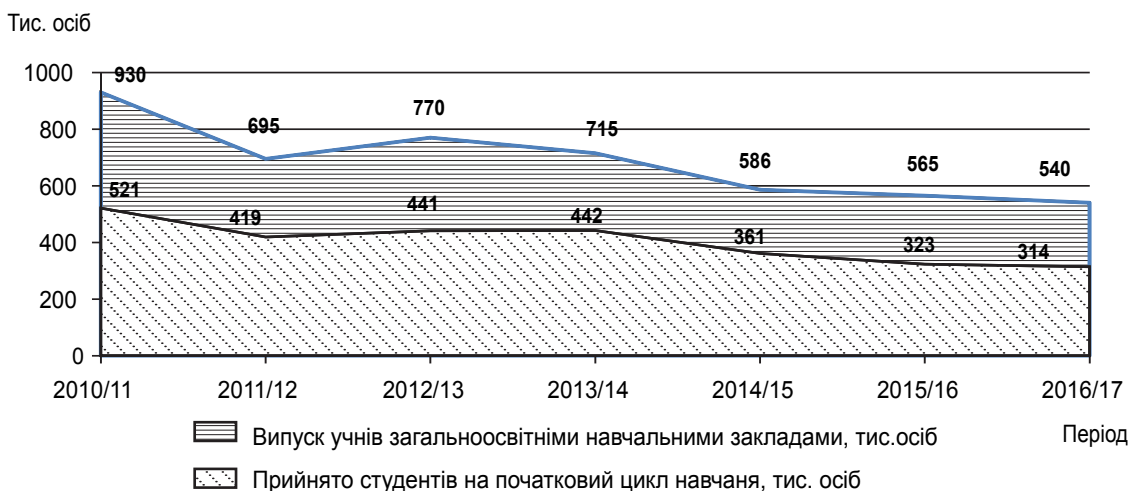

Рис. 1. Динаміка випуску учнів загальноосвітніми навчальними закладами та кількості прийнятих студентів на початковий цикл навчання

Виходячи з наведеного графіка (рис. 1), чітко простежується від'ємна тенденція за двома показниками:

1. Середній темп приросту кількості випускників загальноосвітніх навчальних закладів продемонстрував зниження на 8,662 % щорічно, а чисельності прийнятих на початковий цикл навчання – на 8,1 %.

2. Слід звернути увагу на те, що значна кількість випускників шкіл не мала бажання отримувати вищу освіту в Україні, а саме: 41,09 % в середньому кожного року. До того ж, їхня чисельність кожного поточного році знижувалась у середньому на 9,4 % порівняно з попереднім періодом за формулою середнього темпу приросту [4]. Такий розрив є результатом сукупного впливу низки факторів політичного, економічного, соціального, демографічного характеру. Втім, головними, найбільш вагомими чинниками виступають, по-перше, кризові демографічні процеси 90-х рр. ХХ ст., а по-друге, посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів вищої освіти України до європейської освітньої системи в умовах приєднання останньої до Болонського процесу.

Гостра демографічна криза в Україні в останньому десятиріччі минулого століття, а саме – різке падіння народжуваності має зараз свої наслідки у вигляді скорочення кількості випускників середніх шкіл, тобто потенційних абітурієнтів [5]. Аналізуючи чисельність живонароджених за 10 років, слід зазначити, що внаслідок негативних тенденцій природного відтворення їхня кількість зменшилась з 657,2 тис. осіб у 1990 р. до 389,2 тис. осіб у 1999 р., або в середньому на 59,22 % (майже на 6 % щорічно) [6].

Реалізація другого вищезгаданого чинника виявляється у розширенні можливостей навчання та академічних обмінів за кордоном. Згідно з дослідженням, проведеним аналітичним центром CEDOS [7] щодо руху абітурієнтів між областями України у 2017 р., було виявлено, що понад 80 % випускників шкіл Київської, Харківської, Одеської, Львівської та Чернівецької областей вступили до вищих навчальних закладів того ж регіону. Крім того, ВНЗ перелічених регіонів є найбільш привабливими для навчання серед найбільш успішних абітурієнтів за результатами зовнішнього незалежного оцінювання. Така нерівномірність регіонального розвитку у можливостях здобуття якісної вищої освіти виступає потужним акселератором підвищення попиту на відповідні послуги у ВНЗ за межами країни перебування. За даними щорічного моніторингу кількості українських громадян [8], які навчаються у закордонних університетах, можна зробити висновки щодо динаміки потоків студентської міграції (рис. 2).

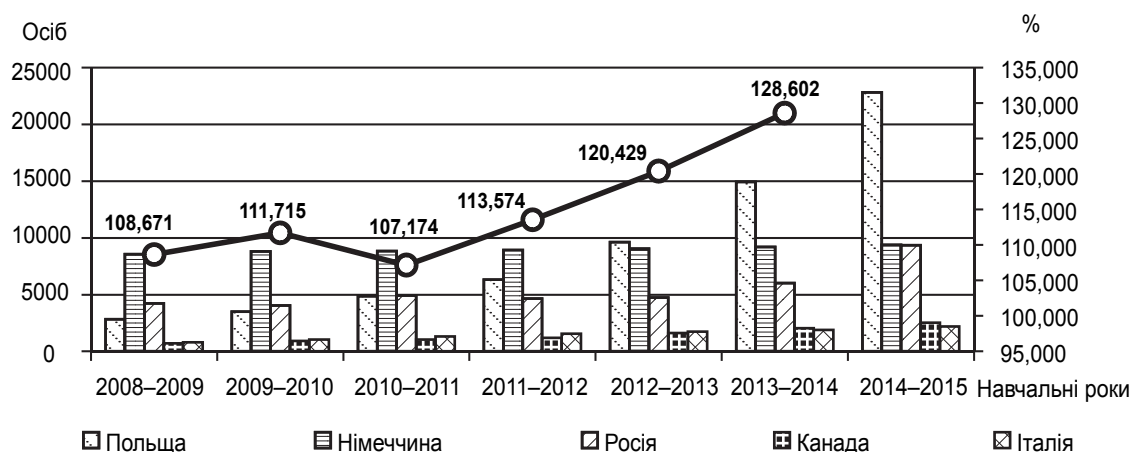

Рис. 2. Динаміка кількості українських студентів у закордонних університетах та темпи зростання чисельності студентів-українців за кордоном у цілому

Починаючи з 2011–2012 навчального року, загальна чисельність українських студентів, які навчаються за кордоном у 33 країнах Європи, Північної Америки та Австралії, збільшувалась, про що свідчить графічне відображення ланцюгових темпів їх зростання (рис. 2). Польща є країною, де українські студенти складають найчисельнішу групу серед усіх іноземних студентів (за період з 2008–2009 по 2014–2015 навчальні роки їхня чисельність збільшилась у 8,1 разів).

Протягом останніх років польські вищі навчальні заклади значно активізували процес набуття власної привабливості на українському освітньому ринку, чому сприяє географічна, мовна та культурна близькість територій. До переліку найбільш привабливих для навчання країн потрапили також Німеччина (за 6 років чисельність студентів збільшилась у 1,1 рази), Росія (2,2 рази), Канада (3,5 рази), Італія (2,8 рази).

Отже, за результатами аналізу міжнародних і національних оцінок рівня розвитку вищої освіти в Україні, можна зробити висновок про їх суперечливість і неоднозначність. Відносно високі позиції у рейтингу конкурентоспроможності за показниками, що характеризують стан вищої освіти та професійної підготовки, не відповідають реальній ситуації у країні. Тенденція до зниження чисельності студентів, зарахованих до вищих навчальних

закладів України, спостерігається протягом усього досліджуваного періоду та є наслідком дії двох вагомих чинників: демографічних та глобалізаційних процесів. Тому необхідною умовою здійснення реформування системи національної освіти є мінімізація ризиків втрати інтелектуального потенціалу та старіння структури населення за рахунок поширення обсягів освітньої міграції.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Раєвнева О. В.

Література: 1. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження. URL: <http://kvit.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2015/01/Аналітичний-звіт.pdf>. 2. Регулювання потреби у фахівцях з вищою освітою для національної економіки: методологічне та інформаційно-модельне забезпечення : монографія / під наук. ред. В. С. Пономаренка, О. В. Раєвневої. Харків : ФОП Александра К. М., 2015. 504 с. 3. The Global Competitiveness Report 2009/2010 – 2016/2017. URL: <https://www.weforum.org/>. 4. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Моргулець О. Б. Сучасний стан та тенденції розвитку діяльності ВНЗ України. Вісник ЖДТУ. 2015. № 3 (73). С. 85–93. 6. Демографічний щорічник «Населення України». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/zb/12/naselen2016pdf.zip. 7. Аналітичний центр CEDOS. Рух абітурієнтів між областями України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/nasel/nasel_2010.zip. 8. Аналітичний центр CEDOS. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu#factors>.

АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ІНДЕКСУ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

УДК 338.001.36

Павліченко П. В.

Студент 3 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. На сучасному етапі деякі стратегії розвитку країн переорієнтовуються з досягнення високих економічних показників на всеохоплююче зростання, одним із основних аспектів якого є соціальна складова. Пов'язано це з поширенням ситуації, коли при значному економічному зростанні спостерігається низький рівень соціальної рівності, справедливості та якості життя. Концепція розвитку, спрямована на усунення цих проблем, отримала назву «інклюзивна економіка» або «інклюзивне зростання». У статті представлено аналіз Індексу інклюзивного розвитку та оцінку реалізації інклюзивної політики в Україні.

Ключові слова: інклюзивне зростання, Індекс інклюзивного розвитку, концепція сталого розвитку, рейтинг країн, що розвиваються, нерівномірність доходів.

Аннотация. На данный момент стратегии развития многих стран переориентируются с достижения высоких экономических показателей на всеобъемлющий рост, одним из основных аспектов которого является социальная составляющая. Связано это с распространенной ситуацией, когда при значительном экономическом росте наблюдается низкий уровень социального равенства, справедливости и качества жизни. Концепция развития, направленная на устранение этих проблем, получила название «инклюзивная экономика» или «инклюзивный рост». В статье представлен анализ Индекса инклюзивного развития и оценка реализации инклюзивной политики в Украине.

Ключевые слова: инклюзивный рост, Индекс инклюзивного развития, концепция устойчивого развития, рейтинг развивающихся стран, неравенство доходов.

Annotation. At the moment, the development strategies of many countries are shifting from achieving high economic indicators to inclusive growth, one of the main aspects of which is the social component. This is due to the common situation, when with significant economic growth there is a low level of social equality, justice and quality of life. The concept of development aimed at eliminating these problems is called "inclusive economy" or "inclusive growth". The article presents an analysis of the Inclusive Development Index and an assessment of the implementation of inclusive policies in Ukraine.

Keywords: inclusive growth, Inclusive Development Index, concept of sustainable development, ranking of developing countries, income inequality.

На даний момент концепція інклюзивного розвитку вже перейшла від суто теоретичного розгляду до активного практичного впровадження в політику певних країн та світу в цілому. Вона використовується при аналізі наявних та тих, що перебувають на стадії розробки, нових стратегій такими міжнародними організаціями, як Світовий банк, МВФ, ООН та інші.

Незважаючи на посилення ролі інклюзивної економіки у світовому розвитку, поняття цієї концепції ще не отримало єдиного визначення. Узагальнюючи всі структурні складові та цілі, можна виокремити основні її принципи: рівність, справедливість та орієнтація на людей. Також ключовими складовими є:

- всебічний розвиток людського капіталу;
- скорочення нерівності та бідності;
- активна участь в економічному житті й отримання економічної вигоди всіма верствами населення;
- максимальні можливості для працевлаштування та справедливий розподіл праці;
- дбайливе використання природних ресурсів і захист навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Основною перевагою даної концепції є те, що вона не обмежується кінцевим результатом. При правильному розгляді та впровадженні цієї політики інклюзія фактично є інструментом, який підсилює багатоаспектне зростання по всій країні, оскільки працює для поліпшення життя людей – базової сили прогресу та розвитку. Саме тому детальний її розгляд є необхідним та актуальним у наші часи, а її реалізація, особливо в Україні, обґрунтовується сучасними вимогами сталого та ефективного розвитку країни.

Дослідження інклюзивної економіки та інклюзивного зростання проводилися переважно закордонними вченими: Д. Асмоглоу, Р. Болінгом, С. Е. Дуфло, Е. Райнетом, Д. Робінсоном, Р. Аткинсоном, Е. Фелпсом та іншими. В Україні ці поняття набували поширення виключно у галузі освіти, проте переорієнтація інклюзивного бачення на стратегічний розвиток держави сприяла розгляду цієї концепції і з погляду економіки. Дослідженнями зазначеної проблеми займалися такі вітчизняні вчені, як А. Базилюк, Т. Затонацька, С. Кожемякіна, С. Бабенко, О. Балакірева, Ю. Савельєв та інші.

Метою даної статті є визначення ролі інклюзивної складової в політиці України, а також аналіз Індексу інклюзивного розвитку з метою формулювання пріоритетних і малорозвинених сторін інклюзивного зростання складових національної системи.

Принцип інклюзії, який поєднує у собі всі наведені завдання та функції, сьогодні є базовим підґрунтям світових стратегій розвитку держав. Утім, стратегії, прийняті Україною для свого розвитку та виходу із затяжної кризи, не містять у собі позиціонування цього принципу як базового, незважаючи на процеси євроінтеграції.

На практиці ми бачимо, що актуальна концепція «інклюзивної економіки» не знаходить свого прямого відображення в постановах про розвиток та подальше реформування економіки України. Так, в Європейській стратегії економічного розвитку «Європа 2020» указано, що зміцнення держави має будуватися на трьох взаємодоповнюючих пріоритетах [1]:

- розумне зростання: поліпшення освіти, всебічний доступ до інформації та впровадження інновацій;
- стійке зростання: доцільне використання ресурсів, охорона екології, створення міцної бази для життя наступних поколінь;
- інклюзивне зростання: стимулювання високої зайнятості, забезпечення соціальної та територіальної згуртованості.

В Україні було розроблено свою національну стратегію розвитку відповідно до стратегії «Європа 2020» [2]. Вона містить у собі 62 реформи, мета яких – досягнення європейського стандарту життя та гідного місця України на світовій арені. Незважаючи на детальний опис заходів щодо поліпшення рівня життя та реформації всіх аспектів діяльності держави, стратегія «Україна 2020» не оперує поняттями, які початково були закладені в Європейську концепцію ефективного розвитку.

Слід зазначити, що поняття «інклюзивне зростання» найчастіше використовується в рамках чинної стратегії «сталого розвитку», суть якої полягає в «задоволенні потреб нинішнього часу, не применшуючи можливість подальших поколінь задовольняти свої потреби» [3], та в досягненні балансу між трьома складовими: економічною,

соціальною та екологічною. Саме ця стратегія на даний момент є базовим вектором розвитку багатьох економік світу, з чим і пов'язана актуальність її розгляду.

Так, резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 р. під назвою «Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року» розглядає принцип інклюзії як необхідну умову для досягнення 17 глобальних цілей стабільного зростання. У доповіді вказується: «Нам бачиться світ, в якому кожна країна реалізує можливості для поступового, інклюзивного та сталого економічного зросту та гідної роботи для всіх» [3].

Національний проект «Стратегії сталого розвитку України 2030» за своїм змістом відповідає базовим ідеям, закладеним в концепції сучасного сталого розвитку, але поняття «інклюзивне зростання» у тексті проекту не вказується та не розшифровується як щось конкретно спрямоване [4]. Замість цього в основній частині доповіді використовується більш узагальнене визначення «всеохоплююче» або «збалансоване» зростання, що не є точним визначенням інклюзії.

У зв'язку з цим спостерігається ситуація, коли цілі та завдання розвитку України в теорії відповідають глобальним тенденціям соціально спрямованого та сталого розвитку, тоді як на практиці інклюзивне зростання в країні поки що не розглядається як окрема галузь розвитку та поліпшення якості життя. Не використовується і таке поняття, як «політика інклюзії».

Переорієнтація стратегій світового розвитку з оцінки економічного зростання на зростання інклюзивне, тобто соціально спрямоване, привело до розширення методів його аналізу. Більшість держав оцінюють свій економічний прогрес не за статистикою зростання ВВП, а за зміною рівня життя домогосподарств. Але при цьому динаміка ВВП залишається в центрі уваги як політиків, так і засобів масової інформації, і, як і раніше, є стандартною мірою економічного успіху.

Тому виникла необхідність в розробці нового показника, який буде задавати вектор оцінки інклюзивного зростання економіки країн. Цей індекс був представлений на 48 Всесвітньому економічному форумі в Давосі та отримав назву «Індекс інклюзивного розвитку» (Inclusive Development Index), далі – ІІР. На сьогодні існує рейтинг 109 країн у 2017 р., серед яких 79, що розвиваються, та рейтинг 103 країн у 2018 р., серед яких 74, що розвиваються [5–6]. Він складається з розрахунку інтегрального показника за трьома груповими індексами, кожен з яких характеризує певну сторону інклюзивного зростання країни від 1 до 7 балів (табл. 1). Тобто оцінює якість життя, рівноправність, справедливість, стійкість розвитку, а не тільки економічну складову, що дає більш повну картину стану економіки країн і головне – реального рівня життя людей.

Подана оцінка ІІР за два роки дає можливість проаналізувати Україну з погляду інклюзивного зростання (табл. 1). Варто зазначити, що результати розрахунку індексу вказують на погіршення її позиції в групі з 74 країн, що розвиваються (emerging economies).

Таблиця 1

Складові ІІР і його оцінка в Україні в 2017–2018 рр.

Україна	2017	2018	Темп приросту показника (%)
Економіка	Поступовий спад	Спад	
ІІР	3,67	3,42	-6,8
РАНГ ІІР	47	49	-2 позиції
РАНГ ВВП	44	43	-1 позиція
Зріст та розвиток			
ВВП на душу населення, \$ (2016 р., долари США в величинах 2010 р.)	2824	2906	2,904
Продуктивність праці, \$	17157	15845	-7,647
Очікувана тривалість життя (роки);	64,1	64,1	0
Зайнятість населення, %	55	53,9	-2
Інклюзія			
Розшарування суспільства за доходами, % (Net-Income Gini)	25,5	26,3	3,137
Рівень бідності, %	0,1	0,5	400
Розшарування суспільства за розподілом багатства, % (Wealth Gini)	91,7	90,1	-1,745
Медіанний дохід, \$	11,4	10,2	-10,526
Наступність поколінь та стійкість розвитку			
Скориговані чисті заощадження, % від ВВП	-0,5	1	300
Викиди діоксиду вуглецю на од. ВВП	347	347	0
Державний борг, % від ВВП	80,1	81,2	1,373
Коефіцієнт демографічного навантаження, %	43,3	45,8	5,774

Так, у 2018 р. порівняно з 2017 р. місце України за рейтингом ІПР значно впало. Індекс зменшився на 3,57 %, що призвело до втрати позиції на 2 пункти. На це вплинуло зниження таких розрахункових показників, як зайнятість населення, медіанний дохід і продуктивність праці, а також збільшення державного боргу, рівня бідності та коефіцієнта демографічного навантаження. В цілому за рік позитивні зміни спостерігаються тільки у збільшенні ВВП на душу населення та скоригованих чистих заощаджень.

Негативна тенденція в динаміці основних показників інклюзивного розвитку особливо помітна порівняно з іншими країнами групи, що розвиваються (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння місць за рейтингом Індексу інклюзивного розвитку

2017					2018				
№	Країна	ІДІ	Тренд ІПР	Економіка	№	Країна	ІДІ	Тренд ІПР	Економіка
47	Україна	3,67	-3,16	Поступово спадаюча	45	Вірменія	3,66	0,62	Стабільна
48	Гондурас	3,67	-1,76	Поступово спадаюча	46	Гондурас	3,61	2,03	Стабільна
50	Вірменія	3,66	-1,86	Поступово спадаюча	47	Пакистан	3,55	7,56	Прогресуюча
51	Танзанія	3,59	-0,09	Стабільна	48	Танзанія	3,43	3,86	Поступово прогресуюча
52	Пакистан	3,56	-0,03	Стабільна	49	Україна	3,42	-6,8	Спадаюча

У табл. 2 наведено країни, які в 2017 р. за рейтингом займали позиції нижче України (47 місце). Крім Танзанії, всі вони входять до категорії країн з низьким середнім рівнем доходу (Lower Middle Income), Танзанія – з низьким рівнем доходу (Low Income).

Всі зазначені країни мають труднощі з економічним та інклюзивним розвитком, що вплинуло на зменшення значення ІПР в кожній з них у 2018 р. Проте ступінь рецесії значно різниться, що помітно по зміні рейтингу. Так, у 2018 р. Україна посідає останнє місце з перерахованих країн (49), тоді як інші демонструють кращі показники. Отже, зменшення ІПР України виявилось більш істотним, що зумовило її розташування у кінці списку.

Крім того, п'ятирічний тренд зміни ІПР (2012–2016 рр.) указує на позитивне зростання індексу в усіх країнах, тоді як економіка України з категорії поступового спаду («slowly receding») перейшла до категорії абсолютного спаду («receding»). За останні п'ять років вона знизила оцінку ІПР на 6,8 %, що є одним із найбільш значних знижень за комплексним рейтингом.

Розгляд показників за ІПР даної п'ятірки (табл. 2) указує на те, що всі показують низький рівень продуктивності праці та ВВП на душу населення. Але частина з них підтримує позитивний темп зростання деяких інших показників з груп «Інклюзія» і «Наступність поколінь та стійкість розвитку», що дозволило цим країнам обігнати Україну з її гіршими показниками темпу зростання.

Аналізуючи оцінки України за груповими індексами, можна помітити, що одним із основних ускладнень, яке пояснює таке істотне зниження ІПР, є нерівномірність доходів і розподілу багатства. Так, коефіцієнт Джині за доходами в Україні склав 26,3. Оскільки значення 0 указує на повну рівність доходів населення, дана оцінка є однією з кращих серед усіх країн, що розвиваються, та навіть знаходиться на одному рівні з Нідерландами.

Втім, показник розшарування суспільства за багатством указує на іншу тенденцію. В Україні він становить 90,1 балів при позитивному значенні близько до 0 та середньому світовому показнику в 70 балів і потрапляє в одну групу за нерівністю багатства з найбільш економічно нерозвиненими країнами. Цей результат говорить про фінансову нерівність у суспільстві, коли більшою частиною активів володіє вибрана група людей.

Спостережуваний розрив між схожими за своєю спрямованістю показниками говорить про серйозну проблему у визначенні реальних доходів населення. Фактично, більша частина українців не надає правдивої інформації про свої місячні та річні доходи. Відповідно, багаті люди не показують свого заробітку, тоді як за законодавством всі отримують установлену мінімальну заробітну плату, що визначає високий рівень розвитку тіньового сектора української економіки.

Така розбіжність між коефіцієнтами Джині – від найкращого до найгіршого – з перерахованих країн спостерігається тільки в Україні. В інших країнах розподіл доходу та багатства більш рівномірний, навіть в Танзанії, хоча рівень бідності там становить 79 %.

Незважаючи на невтішну оцінку інклюзивного розвитку в Україні, країна, на думку експертів Міжнародного економічного форуму, має дуже гарний потенціал для досягнення інклюзивного зростання. В 2017 р., крім ІПР, були розроблені політичні та інституційні показники в рамках корекційної політики для сприяння інклюзії держав. Звіт являє собою практичний посібник для директивних органів і зацікавлених сторін, які прагнуть створити стратегію для забезпечення більшої синергії між економічним зростанням і широкомасштабним прогресом за рівнем життя в своїх країнах.

Політика інклюзії (policy framework) містить у собі безліч показників, згрупованих за категоріями й оцінених за шкалою від 1 до 7. Можна зазначити, що Україна посідає далеко не останнє місце за перспективами розвитку інклюзії (табл. 3):

Таблиця 3

Показники України та ранг усередині групи країн с низьким середнім доходом «Lower Middle Income», 37 країн

Показник	Бал	Ранг
Освіта та знання	5,85	1
Доступність	6,1	1
Якість	5,02	1
Рівність	6,46	2
Базові послуги та інфраструктура	4,75	10
Основна та цифрова інфраструктура	4,34	14
Сервіси й інфраструктура охорони здоров'я	5,15	8
Корупція та нездорова конкуренція	2,81	33
Політична та бізнес-етика	2,76	30
Концентрація нездорової конкуренції	2,87	32
Фінансове посередництво та інвестиції	2,71	28
Інклюзія фінансової системи	3,41	16
Інвестиції у бізнес	2,02	31
Створення основних засобів і підприємництво	3,29	24
Майно малого бізнесу	3,85	21
Володіння нерухомістю та фінансовими активами	2,74	26
Зайнятість та винагорода за працю	4,78	2
Продуктивна зайнятість	4,52	13
Заробітна плата й інші види винагород	5,03	1
Фіскальне навантаження	3,84	6
Податковий кодекс	3,06	37
Соціальний захист	4,62	1

У деяких групах показників Україна посідає лідируючі місця серед країн, що розвиваються. Наприклад, українська система освіти підтримує інклюзивне зростання з її високими показниками поширення та якості надання послуг. Крім цього, на сьогодні впроваджуються відповідні закони та реформи з просування інклюзії в освітню сферу України – такі концепції, які спрямовані на дітей і підлітків, з визнанням їх індивідуальності та різними потребами в навчанні [7]. Це пояснює лідируючу позицію держави в цій групі країн і є найсильнішою стороною для подальшого інклюзивного зростання.

Також можна відзначити високі оцінки соціального захисту населення. Середній клас в Україні залишається великим, а надані йому пільги з охорони здоров'я та безробіття на даний момент відповідають достатньому рівню для інклюзивного розвитку. Але при цьому в сукупності з іншими проблемами у соціальній сфері країни ці показники не покращують загального рівня життя.

Попри лідируючі місця, Україна є аутсайдером й за деякими іншими групами показників. Залишається актуальною проблема поширення корупції та збільшення сектора тіньової економіки, нестабільної фінансової системи та фіскальної політики.

Експерти міжнародного економічного форуму зазначають, що пріоритетними напрямками в корекції української політики інклюзивного розвитку мають стати заходи щодо усунення адміністративного навантаження на створення нових підприємств, розширення фінансування для підприємців та посилення уваги до боротьби з корупцією.

Проте оцінка перспективи інклюзивного зростання в Україні є дуже суперечливою. З одного боку, в країні є необхідні трудові ресурси для її розвитку, але політична нестабільність, конфлікт на Сході країни та зниження якості життя не надають достатньої мотивації амбітним та освіченим людям розвивати свою країну. З цим пов'язані численна трудова міграція, зменшення зайнятості та збільшення демографічного навантаження – працездатне населення у великих масштабах від'їжджає з України до інших держав, де соціальна спрямованість та інклюзивна економіка більш розвинені.

З огляду на це можна дійти висновку, що Україні недостатньо дотримуватися концепції сталого розвитку. У розробці стратегії для розвитку держави за усіма складовими необхідно зробити акцент на інклюзивне зростання.

При цьому в перспективі воно досягне, що помітно з дослідження Міжнародного економічного форуму. Для цього насамперед необхідно впровадити такі поняття, як «інклюзивне зростання» та «інклюзивна політика» у якості головного вектору розвитку соціального становища країни. Орієнтація на людей, а не на досягнення певних економічних показників може поліпшити не лише якість життя всіх верств населення, але й посприяти зростанню країни в інших аспектах.

Подальші дослідження за цією темою рекомендується спрямовувати на визначення практичних засобів щодо усунення рецесивних сторін інклюзивного зростання, а також розробку більш ефективного та детального формулювання політики інклюзії в рамках стратегії розвитку України.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Раєвцева О. В.

Література: 1. EUROPEAN COMMISSION. EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth (Європейська комісія. Європа 2020: Стратегія розумного, сталого та інклюзивного розвитку). URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>. 2. Указ Президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна 2020» від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. 3. Генеральна Асамблея. Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року. URL: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/70/L.1>. 4. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf. 5. Світовий економічний форум. Індекс інклюзивного розвитку 2017 / World Economic Forum. The Inclusive Developing Index and Development Report 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017>. 6. Світовий економічний форум. Індекс інклюзивного розвитку 2018 / World Economic Forum. The Inclusive Developing Index 2018. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018>. 7. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Постанова Кабінету Міністрів України. від 15.08.2011 р. № 872. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>.

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО КЛИМАТА НА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ

УДК 331.44

Павлова А. С.

Студент 2 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. В данной работе исследовано влияние социально-психологического климата в трудовом коллективе на деятельность организации. Выявлено, что благоприятный социально-психологический климат – это обязательное условие повышения производительности труда и роста экономических показателей организации.

Ключевые слова: производительность труда, социально-психологические аспекты управления организацией, управление персоналом.

Анотація. В даній статті досліджено вплив соціально-психологічного клімату в трудовому колективі на діяльність організації. Виявлено, що сприятливий соціально-психологічний клімат – це умова підвищення продуктивності праці і зростання економічних показників організації.

Ключові слова: продуктивність праці, соціально-психологічні аспекти управління організацією, управління персоналом.

Annotation. *In this paper, the influence of the socio-psychological climate in the workforce on the organization's activities is investigated. It is revealed that a favorable socio-psychological climate is an indispensable condition for increasing labor productivity and the growth of the organization's economic indicators.*

Keywords: *labor productivity, social and psychological aspects of organization management, personnel management.*

Главное условие существования любого трудового коллектива – это взаимодействие и коммуникация его сотрудников друг с другом. Без этого невозможно функционирование коллектива и организации в целом как единого механизма. Индикатором уровня взаимодействия и коммуникации членов коллектива является социально-психологический климат. Вместе с тем социально-психологический климат является показателем уровня социального развития всей организации и ее психологических резервов.

Формирование благоприятных условий развития социально-психологического климата является одним из важнейших элементов борьбы организации за рост общей эффективности, поскольку социально-психологический климат в коллективе напрямую влияет на эффективность труда и является важнейшей составляющей функционирования всей организации. К сожалению, на большинстве предприятий на данный момент руководство об этом практически не задумывается.

Социологические исследования свидетельствуют о том, что если успех деятельности хозяйственного руководителя на 15 % зависит от его профессиональных знаний, то на 85 % – от умения работать с людьми. Зная особенности поведения, характера каждого отдельного человека, можно прогнозировать его поведение в нужном для коллектива направлении. Японские социологи утверждают, что от настроения, желания человека работать и от того, какая морально-психологическая обстановка в коллективе, производительность труда примерно в 1,5 раза может увеличиться или в несколько раз уменьшиться [1].

Социально-психологические факторы – общественное мнение и общественное настроение, психологическая наполненность различных социальных групп, их привычки, традиции, которые недостаточно используются в качестве резервов производства, роста трудовой и общественной активности трудящихся. Качество и количество выполняемой работы каждого сотрудника определяется тем, какую эмоциональную окраску, позитивную или же негативную, носит психологическая обстановка в трудовом коллективе.

Если социально-психологический климат в коллективе носит неблагоприятный характер, в организации преобладают пассивное настроение, пессимизм, присутствует эмоциональное выгорание, члены коллектива разобщены, чувствуют себя социально незащищенными. Такие нездоровые взаимоотношения снижают удовлетворенность сотрудников своей работой и производительность труда, имеющую прямую корреляцию с важнейшими экономическими показателями предприятия – уровнем прибыли, рентабельностью и т. д. Таким образом, низкий уровень социально-психологического климата на предприятии снижает эффективность функционирования всего механизма предприятия.

Без психологических знаний невозможно разрешить проблему формирования гармоничной социально-психологической среды. В коллективе должны быть специалисты, обладающие знаниями природы социально-психологического климата, средств его регулирования, искусства предусматривать вероятные ситуации во взаимоотношениях членов коллектива. Понимание отличительных черт личности и их воздействия на обстановку дает возможность на практике реализовывать рациональный набор сотрудников, соответствующих ценностям организации, и успешно решать возникающие конфликты.

Цель исследования – анализ влияния социально-психологического климата на эффективность работы организации.

Задачи исследования – определение основных факторов влияния и составляющих социально-психологического климата трудового коллектива, выработка рекомендаций специалистам по совершенствованию технологий социально-психологического сопровождения управления персоналом.

Главная цель любой организации – максимизация прибыли путем повышения эффективности. Важнейшим фактором высококачественной работы организации является гармоничный социально-психологический климат в коллективе. В. Шепель под социально-психологическим климатом подразумевает преобладающий в коллективе достаточно устойчивый эмоциональный настрой, эмоциональную окраску психологических связей членов коллектива, который определяется настроениями людей, их отношением друг к другу, к своему руководству, к самой работе, зависит от их душевных переживаний, возникающий на основе их симпатии, совпадения характеров, интересов и склонностей [2].

Эмоциональная устойчивость работников, психологическая защищенность, вознаграждение труда достойным образом, получение удовлетворения от процесса труда и межличностного общения отсутствие конфликтов в коллективе являются показателями гармоничного социально-психологического климата в коллективе. Влияние климата трудового коллектива на производительность труда и качество работы действует с почти одинаковой си-

лой в коллективах самого разного вида. Например, оно проявляется как в группах работников низкой квалификации, так и среди коллективов, члены которых заняты высокопроизводительным трудом [3].

Исследователи определяют следующие социально-психологические факторы эффективности организации [4]:

- организованность – обусловлена особенностями управления и самоуправления, а также спецификой структурно-функционального взаимодействия членов группы;
- целенаправленность – связана с возможностью достигать цели совместным взаимодействием;
- эмоциональность – проявляется в особенностях неформальных отношений в организации;
- стрессоустойчивость – способность согласованно и быстро в критических ситуациях использовать свой эмоционально-волевой потенциал;
- мотивированность – выполняет три психологические функции: побуждающую, направляющую и регулирующую.

Все эти составляющие касаются особенностей человеческой психики и определяют стремление личности к полезной деятельности, творческой работе, сотрудничеству и сплоченности с другими. Таким образом, перечисленные факторы эффективности организации являются ее социально-психологическими характеристиками, обеспечивающими достижение поставленных целей, получение необходимого результата, повышение производительности индивидуального и совместного труда.

С целью улучшения климата администрации предприятия следует искать способы стимуляции эффективной деятельности. Необходимо проводить мероприятия с целью решения проблемных ситуаций, появляющихся у служащих. Организации следует строить свои взаимоотношения с сотрудниками на принципах понимания их потребностей и индивидуальных ожиданий, а подбор сотрудников осуществлять по соответствию их личностных ценностей ценностям организации. Очень важно работать над усовершенствованием системы материального и морального стимулирования коллектива. Как известно, наиболее эффективной считается такая система мотивации и стимулирования, при которой в соответствии с возможностями организации и потребностями сотрудников разработаны и реализуются разнообразные формы поощрения. Сюда входит разработка эффективных систем оплаты, создание бонусных систем, возможность развивать карьеру, получать достойное образование.

Что касается нематериального стимулирования, то основным направлением работы здесь является повышение комфорта на рабочем месте, внесение разнообразия в трудовую деятельность сотрудников, информирование сотрудников о достижениях предприятия с целью создания атмосферы общности результатов. Для максимальной отдачи рекомендуется использовать знания и умения сотрудников в соответствии с полученным в учебных заведениях образованием, специальностью и специализацией. Необходимо непрерывное обучение специалистов по особо разработанным планам повышения квалификации для конкретной специальности и должности – с момента поступления их на работу и в период всей производственной деятельности [4].

Одним из признаков негативного социально-психологического климата является высокая текучесть кадров, для предотвращения которой необходимо улучшать условия труда, совершенствовать систему материального стимулирования, менять стиль руководства, осуществлять профессиональное перемещение работников внутри предприятия, поэтапно продвигать работника по карьерной лестнице. Рекомендуется проведение периодической оценки имеющегося кадрового состава, что не только дает возможность более полно учитывать индивидуальные и профессиональные качества работников, но и определять пути эффективного использования их потенциала.

Необходимость использования в практике управления организацией социально-психологических методов руководства очевидна – грамотное использование позволяет своевременно учитывать мотивы деятельности и потребности работников, видеть перспективы изменения в конкретной ситуации, принимать оптимальные управленческие решения. Поскольку сотрудники являются основой функционирования любой организации и важнейшим звеном на пути к достижению эффективности, то организации обязаны уделять достаточное влияние формированию благоприятного психологического климата, который является итогом систематической работы и мероприятий руководителей, менеджеров, психологов и всех сотрудников организации. Приемы и способы социально-психологического воздействия во многом определяются подготовленностью именно руководителя, его компетентностью, организаторскими способностями [5].

Таким образом, значимость психологического климата, непосредственно влияющего на социальную и экономическую эффективность работы организации, и возрастающая потребность его членов в благоприятной морально-психологической атмосфере – все это ставит руководителя перед необходимостью освоения научно обоснованных методов регуляции психологического климата и их совершенствования в практической работе.

Научный руководитель – преподаватель Чепель И. В.

Литература: 1. Кабушкин Н. И. Основы менеджмента. URL: <https://psyera.ru/5966/socialno-psihologicheskie-metody-upravleniya>. 2. Попов В. И. Некоторые проблемы определения понятия социально-политического климата. *Ползуновский вестник*. 2006. № 3. С. 289–293. 3. Веснин В. Р. Практический менеджмент персонала : пособ. по кадровой работе. М. : Юрист, 2001. 496 с. 4. Занковский А. Н. Организационная психология : учеб. пособ. для вузов по специальности «Организационная психология». 2-е изд. М. : Флинта ; МПСИ, 2002. 648 с. 5. Кочеткова А. И. Психологические основы современного управления персоналом : учеб. пособ. М. : Зерцало, 1999. 373 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ У ПЕРІОД ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

УДК 005.332.3

Панасенко О. М.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано сутність понять «управління змінами» та «організаційні зміни». Узагальнено існуючі моделі управління змінами на підприємстві. Розроблено рекомендації щодо швидкого пристосування працівників до організаційних змін, враховуючи психологічні особливості поведінки.

Ключові слова: управління змінами, організаційні зміни, моделі управління змінами, психологічні особливості поведінки.

Аннотация. Проанализирована сущность понятий «управление изменениями» и «организационные изменения». Обобщены существующие модели управления изменениями на предприятии. Разработаны рекомендации по быстрому приспособлению работников к организационным изменениям, учитывая психологические особенности поведения.

Ключевые слова: управление изменениями, организационные изменения, модели управления изменениями, психологические особенности поведения.

Annotation. The essence of the concepts “change management” and “organizational change” is analyzed. Existing enterprise change management models are summarized. Developed recommendations for the rapid adaptation of employees to organizational changes, taking into account the psychological characteristics of behavior.

Keywords: change management, organizational change, change management models, psychological behavioral patterns.

Усі успішні керівники прагнуть розвивати свої підприємства, але цей процес неможливий без запровадження організаційних змін, що ускладнюється проблемою опору персоналу. Тобто розвиток і зміни, незалежно від нашої свідомості, є невід’ємними складовими. Щоб процес розвитку пройшов ефективно, потрібно вивчати психологічні особливості поведінки працівників у цей період. Ці особливості є складовими питання управління змінами.

На сьогодні питання управління змінами недостатньо досліджено у вітчизняній літературі, але широко висвітлено в зарубіжних джерелах, а отже, є предметом дослідження зарубіжних учених: Дж. Дональдсона, Дж. М. Джорджа, Дж. Харрінгтона, Дж. Коттера, Дж. Д. Дак, Л. Шлезінгера.

На думку Дж. Д. Дак, управління змінами – це підтримка рівноваги рухливої конструкції. Досягнення цієї критично важливої рівноваги потребує вміння налагодити діалог між лідерами – ініціаторами змін і працівниками, які будуть втілювати нову стратегію в життя [1].

Дж. Коттер і Л. Шлезінгер виокремили такі чотири загальні основні причини, з яких люди можуть чинити опір змінам: вузький інтерес до власності; нерозуміння і брак довіри; відмінності в оцінці ситуації; низький рівень готовності до змін [2].

Саме тому актуальним виявляється проведення аналізу методологічних підходів до мінімізації опору персоналу шляхом виявлення психологічних особливостей поведінки при організаційних змінах на підприємстві.

Управління змінами як складна і багатофакторна діяльність припускає правильне використання певних термінів і категорій, насамперед таких взаємопов'язаних між собою понять, як «розвиток», «зростання» і «зміни». У спрощеному розумінні під змінами мається на увазі перекидання будь-якої системи з одного стану в інший, перетворення, оновлення [3]. Якщо як система розглядається організація, то доцільно говорити про організаційні зміни.

Розуміння терміна «організаційні зміни» різними дослідниками певною мірою відрізняється. Г. В. Широкова [3, с. 53–55] пропонує до цього поняття таке визначення:

- зміна організації означає перетворення в тому, як організація функціонує, хто її члени і лідери, яких форм вона набуває і як вона розподіляє свої ресурси;
- зміна – це емпіричне спостереження відмінності у формі, якості або стані будь-якого організаційного елемента впродовж часу, в якості якого може бути розглянута робота конкретного співробітника або робочої групи, організаційна стратегія, програма, продукт або організація в цілому;
- організаційна зміна є зміна організації між двома моментами часу.

Отже, організаційні зміни визначаються як освоєння компанією нових ідей або моделей поведінки у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Наразі зарубіжні дослідники К. Левін, Л. Грейнер, Дж. Коттер, І. Адізес, Дж. Хаята та інші розробили моделі управління змінами на підприємстві.

Узагальнення існуючих моделей управління змінами на підприємстві наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Моделі управління змінами на підприємстві

Модель управління	Зміст основних положень
Модель К. Левіна	Розуміння змін припускає усвідомлення поняття стабільності. Баланс обмежуючих і підтримуючих «рівновагу» факторів дозволяє швидше подолати проблеми підприємства. Три стадії змін: «розморожування», «рух», «заморожування»
Модель успішного управління змінами Л. Грейнера	Управління змінами – це процес, що складається з послідовних етапів. Експериментальне впровадження змін
Вісім кроків управління змінами Дж. Коттера	Обов'язковість дотримання послідовності етапів, кожен наступний залежить від попереднього. Порушення послідовності або відмова від якогось із етапів призводить до ілюзії швидких змін, але відводить від результату
Модель І. Адізеса «Зміни – Проблеми - Рішення»	Зміни відбуваються постійно, проблеми породжуються змінами, рішення дозволяють подолати проблеми, вирішені проблеми викликають нові зміни
Модель ADKAR Дж. Хаята	Зміни реалізуються за двома аспектами: аспект бізнесу та людський аспект. Зміни приносять успіх тільки тоді, коли здійснюються і в тому, і в іншому аспекті
Модель «7S» MsKinsey & Company	Дає можливість розглядати компанію як єдину систему з метою діагностики організаційних проблем і подальшої перевірки реалізації стратегії. До твердих S належать структура, системи, стратегії, спільні цінності; до м'яких – здібності, співробітники, стиль
Модель «EASIER» або «Шість кроків»	Використовується для аналізу стратегії, адаптивна в ситуаціях будь-якої складності, яка пов'язана зі змінами. Ґрунтується на 6 елементах: E – «створення бачення»; A – «активація»; S – «підтримка»; I – «впровадження»; E – «забезпечення»; R – «схвалення, визнання». Всі складові елементи взаємопов'язані між собою і вагомі
Модель «6W»	Орієнтована на забезпечення ефективних змін і стійкого розвитку бізнесу

Проаналізувавши існуючі моделі управління змінами на підприємстві, можна сказати, що загальним є те, що зміни розглядаються як процес руху від теперішнього стану «як є» через перехідний період до бажаного стану «як має бути» організаційної системи. Отже, можна стверджувати, що сучасні умови господарювання вітчизняних підприємств висувають кардинально нові вимоги до системи управління змінами з погляду забезпечення її ефективності. Тому ефективне управління змінами на підприємствах має ґрунтуватися на засадах комплексного підходу – інтеграції вищезгаданих моделей управління змінами.

Типові реакції керівництва на певних етапах можуть як допомогти запровадженню змін, так і повністю припинити проект. Позитивними аспектами є врахування психологічних особливостей персоналу при управлінні організаційними змінами. Потрібно розглядати різні категорії персоналу для комплексного виявлення проблем та швидкого їх подолання.

На особливу увагу заслуговують праці В. В. Давидова, який підкреслює, що «...усвідомлена діяльність людини опосередкована колективом» [4]. Учений говорить, що індивід при побудові ідеальних складових своєї діяльності (потреб, мотивів, цілей) та образів ситуацій, у яких здійснюється діяльність, повинен постійно враховувати потреби, інтереси та позиції інших індивідів. В. В. Давидов розглядає проблеми співвідношення індивідуальної та колективної діяльності, а також їх взаємозв'язок, що передбачає дослідження особистісного та індивідуального рівнів виконання індивідуальної діяльності. Тобто для мінімізації опору персоналу організаційним змінам на підприємстві потрібно враховувати не тільки індивідуальні особливості персоналу, а також і їх розкриття у колективі.

А. І. Пригожин приділяє значну увагу питанням мотивації колективу у період організаційних змін [5]. Система мотивації у період організаційних змін повинна будуватися шляхом стимулювання окремих робітників до участі у реалізації змін, а також передбачати залучення всього колективу до виявлення активності у такий період. Саме тому мотивація персоналу під час організаційних змін має засновуватися на принципах теорій мотивації. Мотивація колективу має передбачати врахування положень теорій з метою забезпечення індивідуальної та колективної зацікавленості у результатах праці.

Доцільно виокремити модель управління змінам Дж. Хайята [6]. Вона містить у собі такі важливі складові: усвідомлення необхідності змін; бажання підтримувати зміни та брати у них участь; знання того, як саме слід здійснювати зміни та яким має бути результат; здатність запроваджувати зміни систематично; здатність закріпити результати змін. Ученим акцентується увага на проведенні діагностики можливості здійснення змін з погляду готовності персоналу до їх проведення. За результатами здійснення змін має проводитися оцінка задоволеності робітників конкретними перетвореннями, що залежить від соціально-демографічних, особистісних характеристик, особливостей мотивації та структури особистості в цілому. При цьому у рамках підходу не враховано динамічність усіх представлених факторів, що впливають на готовність персоналу до змін та на задоволеність результатами. Крім того, ставлення кожного окремого робітника до певної зміни може змінюватися навіть у рамках процесу її реалізації, що має враховуватися з метою мінімізації опору персоналу змінам. Саме тому важливим є врахування також положень динамічного підходу до управління для вирішення окресленої проблеми.

Отже, для швидкого пристосування працівників до організаційних змін потрібно враховувати їхні психологічні особливості поведінки та розкриття у колективі. Також не слід забувати про мотивацію з урахуванням індивідуальної та колективної результативності та проводити діагностики з огляду готовності персоналу до змін.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Семенченко А. В.

Література: 1. Монстр перемен. Причины успеха и провала организационных преобразований. 2-е изд. М. : Альпина Бизнес Букс, 2017. 320 с. 2. Kotter J., Schlesinger L. Choosing strategies for change. *Harvard business review*. March. 1979. P. 106–114. 3. Широкова Г. В. Управление организационными изменениями : учеб. пособ. СПб. : ИД «Питер», 2015. 432 с. 4. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. М. : ИНТОР, 1996. 544 с. 5. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия : монография. М. : Политиздат, 2003. 271 с. 6. Hiatt J. M. ADKAR: a model for change in business, government and our community. Loveland, CO : Prosci Research, 2006. 146 p.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ЗА ДОПОМОГОЮ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ

УДК 338.26

Панкова Х. С.

Магістрант 1-го року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті на підставі кластерного аналізу виокремлено групи регіонів за рівнем розвитку показників, які є основними для аналізу стану малого підприємництва в країні.

Ключові слова: мале підприємництво, кластерний аналіз, дисперсійний аналіз, показники діяльності малого підприємництва.

Аннотация. В статье на основании кластерного анализа выделены группы регионов по уровню развития показателей, которые являются основными для анализа состояния малого предпринимательства в стране.

Ключевые слова: малое предпринимательство, кластерный анализ, дисперсионный анализ, показатели деятельности малого предпринимательства.

Annotation. In the article, on the basis of cluster analysis, groups of regions are identified by the level of development of indicators that are fundamental for analyzing the state of small business in the country.

Keywords: small business, cluster analysis, analysis of variance, small business activity indicators.

Мале підприємництво є одним із головних економічних секторів, що впливає на розвиток народного господарства країни. Цей факт неодноразово підтверджувався світовою економічною практикою, яка свідчить про те, що найбільш важливою умовою функціонування ринкової економіки є взаємодія великих, середніх та малих підприємств [1].

Характеризуючи розвиток малого підприємництва в регіональному аспекті, слід зазначити, що Україна являє собою сукупність дуже неоднорідних територій, кожна з яких має неповторний народногосподарський профіль та притаманні лише їй властивості. Регіони України значно диференційовані за факторними умовами, рівнем економічного розвитку, демографічними характеристиками, соціально-економічною ситуацією тощо. Основна причина нерівномірного розвитку малого підприємництва за регіонами обумовлена значними відмінностями в рівнях їхнього соціально-економічного розвитку, а також поглибленням міжрегіональних диспропорцій і зосередженням економічної активності та фінансових результатів у більш розвинутих регіонах [3].

Розвиток малого підприємництва на регіональному рівні залежить від багатьох чинників, серед яких найважливішу роль відіграють [4]:

- специфічні географічні параметри регіону;
- економічний потенціал;
- наявність ресурсів;
- галузева структура господарства регіону (співвідношення виробничої / невиробничої сфери промислового / сільськогосподарського виробництва в регіоні);
- підготовка кадрів;
- регіональна інфраструктура (інформаційне обслуговування, засоби зв'язку і транспорту, технічні, консультаційні, комунальні послуги);
- диференціація рівнів соціально-економічного розвитку регіонів, ступінь їхнього реформаційно-ринкового розвитку;
- діяльність регіональної влади, ставлення місцевих органів влади і населення до підприємництва.

Інструментом для дослідження стану малого підприємництва у регіональному розрізі обрано кластерний аналіз.

Кластерний аналіз можна використовувати навіть якщо даних замало або не виконуються вимоги нормальності розподілу випадкових величин та інші вимоги, що є обов'язковими для класичних методів статистичного аналізу.

Для оцінки розвитку малого підприємства України потрібно враховувати його багатогранну структуру, а також специфіку кожної з його складових. На нашу думку, для аналізу стану малого підприємництва в країні та виокремлення однорідних кластерів за регіонами в першу чергу слід звернути увагу на наступні показники:

- кількість діючих малих підприємств в регіонах України;
- обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг);
- витрати на персонал на підприємствах;
- кількість зайнятих працівників на підприємствах.

Кластеризація регіонів України за наведеними показниками буде виконуватись в пакеті Statistica.

В пакеті Statistica реалізуються такі методи кластеризації, як ієрархічний алгоритм (деревоподібна кластеризація), метод k-середніх [5]. Для дослідження розвитку малого підприємництва було використано метод k-середніх, що розбиває об'єкти на вказане число k різних кластерів, розташованих на якнайбільшій відстані один від одного.

Вихідні дані для проведення кластерного аналізу взято з офіційного сайту Державної служби статистики за 2015 р. [2].

При використанні методу k-середніх необхідно вказати оптимальне число кластерів. Для його визначення використовувався математичний метод.

Математичний метод визначення кількості кластерів складається у поетапному поділі впорядкованих довжин зв'язків дендриту (рис. 1) за формулою 1 [5]:

$$I_i = \frac{d_{i-1}}{d_i}, \quad (1)$$

де d_i – впорядковані довжини зв'язків;

I_i – відношення довжин зв'язків.

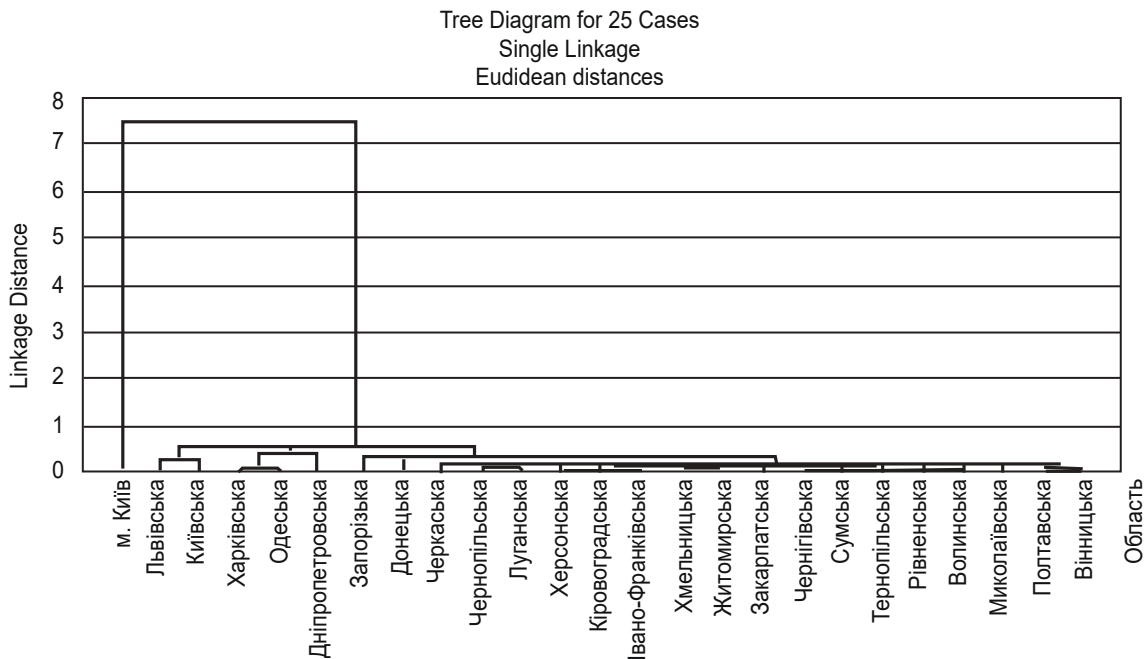

Рис. 1. Результат побудови дендрограми

Проведемо розрахунки за даними рис. 1:

$$i_2 = 0,49, i_3 = 0,42.$$

Якщо співвідношення $i_2 < i_3$ виконується, то можна стверджувати, що кращим є розбиття сукупності на 3 кластери.

$$i_2 = \frac{0,5}{0,49} = 1,02, \quad i_3 = \frac{0,49}{0,42} = 1,16.$$

Виходячи з проведеного аналізу, можна дійти висновку, що в подальшому дослідженні необхідно побудувати методом штучної кластеризації 3 кластери для отримання достовірних результатів щодо стану малого підприємництва за регіонами країни. Результат наведено на рис. 2.

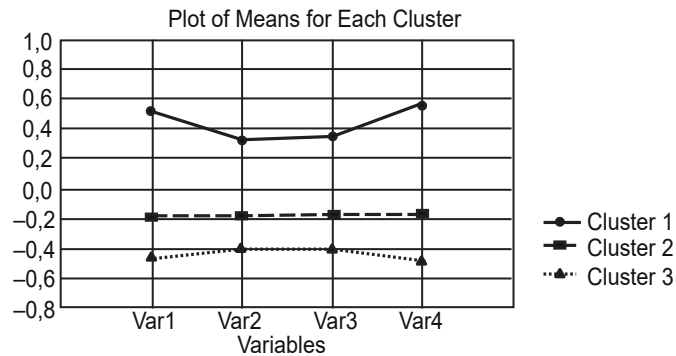

Рис. 2. Результат побудови графіку методом k-середніх

Сформуємо таблицю дисперсійного аналізу для перевірки правильності побудови кластерів (рис. 3). Якщо дані побудовані правильно то p-level має бути наближений до 0, як у нашому випадку.

Analysis of Variance (Spreadsheet1)						
Variable	Between SS	df	Within SS	df	F	signif. p
Var1	3.379313	2	0.390365	21	90.8965	0.000000
Var2	1.951894	2	0.240878	21	85.0840	0.000000
Var3	2.118539	2	0.189608	21	117.3192	0.000000
Var4	4.088481	2	0.383239	21	112.0163	0.000000

Рис. 3. Результат дисперсійного аналізу

Наступним етапом кластерного аналізу є формування переліку регіонів, які увійшли до кластерів, та аналіз відстані від центру кластеру до відповідного спостереження (рис. 4–6).

Members of Cluster Number 1 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 5 cases	
	Distance
Дніпропетровська	0.265538
Київська	0.192901
Львівська	0.212848
Одеська	0.058392
Харківська	0.092660

Рис. 4. Регіони, які формують перший кластер

Бачимо, що на рис. 4 сформований перший кластер, який складається з 5 регіонів, що характеризуються високим рівнем розвитку показників малого підприємництва.

На рис. 5 сформований другий кластер, який складається з 6 регіонів, що характеризуються середнім рівнем розвитку показників малого підприємництва.

Отже, третій кластер, регіони якого показані на рис. 6, містить у собі регіони з найнижчими показниками малого підприємництва.

У табл. 1 наведені характеристики кожного з кластерів.

Аналізуючи отримані результати, маємо розподіл регіонів України за рівнем стану малого підприємництва (табл. 1) який свідчить, що в найбільшій частині України (13 регіонів) мале підприємство є не досить розвинутим.

Members of Cluster Number 2 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 6 cases	
	Distance
Вінницька	0,046309
Донецька	0,106524
Запорізька	0,190883
Миколаївська	0,086165
Полтавська	0,037359
Черкаська	0,122422

Рис. 5. Регіони, які формують другий кластер

Members of Cluster Number 3 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 13 cases	
	Distance
Волинська	0,017183
Житомирська	0,053720
Закарпатська	0,042525
Івано-Франківська	0,068504
Кіровоградська	0,081202
Луганська	0,143780
Рівненська	0,030616
Сумська	0,020838
Тернопільська	0,034784
Херсонська	0,086899
Хмельницька	0,073429
Чернівецька	0,097856
Чернігівська	0,014746

Рис. 6. Регіони, які формують третій кластер

Таблиця 1

Загальна характеристика кластерів за регіонами

Номер кластеру	Перелік регіонів	Основні характеристики кластеру
1	Дніпропетровський, Київський, Львівський, Одеський, Харківський	До даного кластеру увійшли регіони, які мають вищі значення основних показників діяльності малого підприємництва
2	Вінницький, Донецький, Запорізький, Миколаївський, Полтавський, Черкаський	У другому кластері всі показники збалансовані – тобто за всіма показниками до даного кластеру відносяться регіони з середнім рівнем розвитку малого підприємництва
3	Волинський, Житомирський, Закарпатський, Івано-Франківський, Кіровоградський, Луганський, Рівненський, Сумський, Тернопільський, Херсонський, Хмельницький, Чернівецький, Чернігівський	До третього кластеру увійшли ті регіони, які ще недостатньо розвинуті за основними показниками малого підприємництва, але ж таки деякі з них мають високий потенціал

Проаналізувавши результати, можна запропонувати наступні рекомендації для поліпшення стану регіонів: зміцнення та розвиток системи підготовки кадрів, запровадження інновацій у виробничий процес, удосконалення інформаційної підтримки, реалізацію нових програм підтримки малого підприємництва та інші.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

Література: 1. Васильців Т. Г. Економіка малого підприємства : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2013. 446 с. 2. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Ляпін Д. В., Дубровський В. І., Піщуліна О. М., Продан О. П. Зелена книга малого бізнесу України – 2012. Київ : Інститут власності і свободи, 2012. 124 с. 4. Грибик І. І. Економіка та управління підприємством: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2014. 428 с. 5. Статистичне моделювання та прогнозування : навч. посіб. / під заг. ред. д-ра екон. наук., проф. Раєвневої О. В. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2013. 537с.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

УДК 330.322:346.543

Панченко А. С.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті досліджено та проаналізовано проблему залучення іноземних інвестицій, вирішення якої має важливе значення як у практичному, так і в теоретичному аспектах. Розглянуто цивільно-правові проблеми здійснення іноземних інвестицій з метою виявлення специфіки їх правового регулювання.

Ключові слова: інвестиції, підприємницька діяльність, інвестування, інвестор, правові гарантії, іноземний капітал.

Аннотация. В статье исследована и проанализирована проблема привлечения иностранных инвестиций, решение которой имеет важное значение как в практическом, так и в теоретическом аспектах. Рассмотрены гражданско-правовые проблемы осуществления иностранных инвестиций с целью выявления специфики их правового регулирования.

Ключевые слова: инвестиции, предпринимательская деятельность, инвестирование, инвестор, правовые гарантии, иностранный капитал.

Annotation. The article investigates and analyzes the problem of attracting foreign investment, the solution of which is important in both practical and theoretical aspects. Considered civil law problems of foreign investment in order to identify the specifics of their legal regulation.

Keywords: investment, business, investment, investor, legal guarantees, foreign capital.

Сучасною тенденцією у розвитку міжнародних економічних відносин є зростання ролі міждержавного інвестиційного співробітництва. Феноменом межі ХХ і ХХІ століть є та обставина, що міжнародні інвестиційні потоки в цілому перевищили обсяг міжнародної торгівлі товарами і послугами. При цьому сучасна світова економіка все більш виразно стає єдиним, цілісним і взаємозалежним організмом – глобальною за своїми масштабами і далекосяжними правовими наслідками. Проблема залучення іноземних інвестицій та інтеграції у світове співтовариство приділяється все більше уваги [1, с. 158–164].

В умовах інтеграції України як незалежної держави у світове співтовариство важливого значення набувають питання регулювання іноземних інвестицій. Світовий досвід свідчить, що найкоротшим шляхом розвитку продуктивних сил є оптимальне використання інвестицій, адже основу сучасної ринкової економіки становлять відносини, пов'язані з інвестуванням у виробництво матеріальних благ.

Метою дослідження є розгляд цивільно-правової проблеми здійснення іноземних інвестицій з метою виявлення специфіки їх правового регулювання.

Правова основа здійснення іноземних інвестицій в Україні потребує вдосконалення. Це питання вельми актуальне в сучасний період, який характеризується інтенсивним правотворчим процесом.

Протягом часу від проголошення незалежності України прийнято велику кількість нормативно-правових актів, котрі безпосередньо регулюють діяльність іноземного капіталу. Створення правових основ для його залучення було новим напрямком у ранній законотворчій діяльності та відбувалося в період, коли було потрібно прийняти велику кількість інших законодавчих актів у сфері підприємницької діяльності. Іншими словами, проекти нормативних актів розроблялися поспіхом, інколи без залучення спеціалістів чи просто механічно запозичалися з інших правових систем чи у сусідів. Тому вони не відображали специфіку економічного стану України [1].

Українські владні установи довгий час проводили надто непослідовну політику в сфері іноземних інвестицій. Тому за роки незалежності не було розроблено та закріплено системи правових принципів, не створено стабільний законодавчий клімат, що на практиці забезпечувало б іноземним інвесторам сприятливі та нормальні умови ведення бізнесу в Україні [2, с. 78–85].

Створення сприятливого інвестиційного клімату багато в чому залежить від діючої системи приймання капіталу. Під системою приймання капіталу розуміють сукупність правових актів та інститутів, що регламентують державну політику в частині зарубіжних вкладень [2].

У країнах з розвинутою ринковою економікою відносно до іноземних інвесторів використовується так званий національний режим. Це положення, закріплене в ряді документів Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку та Міжнародної торговельної палати, означає, що залучення іноземних інвестицій та діяльність компаній з іноземною участю регулюється зазвичай національним законодавством. Іноземні інвестори можуть мати доступ до місцевих виробничих, трудових і фінансових ресурсів, створювати підприємства на основі будь-якої організаційно-правової форми діяльності, прийнятої в даній країні, здійснювати господарювання на тих самих умовах, що і національні підприємці, користуватися значними місцевими пільгами [2, с. 211–223].

Основною ознакою сучасного законодавства України про іноземне інвестування є те, що воно встановлює для іноземних інвесторів такі самі (з деякими винятками) умови для інвестування, як і для вітчизняних інвесторів, а також певні додаткові гарантії та інвестиційні стимули. Зокрема, визначаються умови для здійснення інвестиції, форми інвестицій, об'єкти інвестиційної діяльності, державні гарантії захисту іноземних інвестицій [2].

Але зі скасуванням преференціального і впровадженням національного режиму для іноземних інвесторів заслуговує уваги правило, закріплене в прийнятій 19.03.1996 р. Постанові Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про режим іноземного інвестування» [3]. Відповідно до п. 5, до іноземних інвестицій, за вимогою іноземного інвестора, застосовуються державні гарантії захисту іноземних інвестицій, передбачені спеціальним законодавством України про іноземні інвестиції, котре діяло на момент внесення цих інвестицій. Хоча на перший погляд зазначене положення здається дуже позитивним і таким, що сприяє встановленню стабільності правового режиму іноземного інвестування та певного правонаступництва між новим актом законодавства та тим, що втратив юридичну вагу. Тим не менш воно викликає цілу низку питань стосовно його практичного застосування, відповіді на які знайти дуже важко. Це стосується насамперед змісту таких понять, як «державні гарантії захисту іноземних інвестицій»; державний орган чи органи, з якими потрібно узгоджувати відповідні вимоги іноземного інвестора; коло обов'язків цих державних органів відносно реалізації вказаних вимог іноземних інвесторів; визначення юридичних меж строку «спеціального законодавства» та інше [3].

Законодавча база має принаймні два основних недоліки: по-перше, нестабільність і ненадійність; по-друге, відсутність комплексності та наявність суперечностей у законодавчих актах. Нестабільність зумовлює неможливість спрогнозувати виробничо-господарську та фінансову діяльність об'єктів інвестування. Забезпечення стабільності нормативної бази для іноземного інвестора важливіше, ніж пільги [4, с. 158–164].

Як свідчить досвід інших країн, до формування системи регулювання міжнародної спільної підприємницької діяльності на національному рівні застосовуються два підходи: перший – прийняття єдиного акта, який регулює допуск іноземного капіталу до економіки країни; другий – регулювання різних аспектів іноземної інвестиційної та підприємницької діяльності сукупністю правових актів [5].

Вибір одного з цих підходів зумовлюється позицією, яку та чи інша країна займає на світовому ринку капіталів. Якщо країна є активним експортером капіталу, то зазвичай використовується другий підхід до формування законодавчої бази щодо участі іноземних інвесторів у національному господарстві. Країни, які переважно імпортують капітал, прагнуть прийняти єдиний законодавчий акт щодо міжнародної підприємницької діяльності [5, с. 324–342].

Нині Україна, безумовно, є державою, яка залучає іноземний капітал на свою територію. Тому недоліком Закону України «Про режим іноземного інвестування» [3] є перехрещення двох названих підходів до формування правової бази. Більшість статей цього Закону містять формулювання «згідно з чинним законодавством» без конкретних посилань. У зазначеному Законі відсутні будь-які конкретні положення щодо найважливіших об'єктів регулювання, пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери й територій, що заплутує розв'язання проблем пільгового режиму інвестування, а також положення про кваліфікаційний мінімум іноземної інвестиції.

Закон України «Про режим іноземного інвестування» [3] не висвітлює особливостей майнової відповідальності за порушення законодавства про іноземні інвестиції. Тому в законодавстві про іноземні інвестиції необхідно уточнити порядок відшкодування шкоди, заподіяної в результаті дій або бездіяльності державних органів України чи їх посадових осіб.

Іноземний інвестор, окрім прав, передбачених чинним законодавством, і правових гарантій їх дотримання, має певні обов'язки, передбачені законодавством України як держави, що приймає інвестиції. Тому чинне законодавство про іноземні інвестиції необхідно доповнити статтею, яка визначає обов'язки іноземних інвесторів. За порушення передбачених законодавством України обов'язків інвестор повинен нести відповідальність [6, с. 258–265].

Окрім цього, доцільно встановити санкції, які передбачають припинення інвестиційної діяльності та застосовуються уповноваженими органами у разі порушення іноземним інвестором чинного законодавства. Рішення про припинення інвестиційної діяльності повинен приймати суд або арбітражний суд за поданням компетентного державного органу, який відає відповідною сферою відносин, якщо попередження про усунення порушень не було враховане іноземним інвестором [6, с. 280–295].

Отже, на жаль, наразі Україна не надає іноземним інвестиціям належного рівня правового захисту. Важливими умовами, що сприяють залученню іноземного капіталу, є правове регулювання і державне гарантування іноземних інвестицій. У країнах з розвинутою ринковою економікою відносно іноземних інвесторів використовується національний режим, відповідно до якого діяльність компаній з іноземною участю регулюється національним законодавством, що не містить розходжень у регламентації господарської діяльності національних та іноземних інвесторів [5].

Державне гарантування прав та інтересів закордонних інвесторів може здійснюватися: на основі конституцій або спеціальних нормативних актів; в рамках міждержавних угод про захист і стимулювання іноземних інвестицій; через участь у Конвенції по врегулюванню інвестиційних спорів між державами і громадянами інших країн.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, викладач Ваганова І. М.

Література: 1. Гриньова В. М., Коюда В. О., Лепейко Т. І., Коюда О. П. Інвестування : підручник. Київ : Знання, 2008. 458 с. 2. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 432 с. 3. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР із змінами і доповненнями. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 19. 4. Рогач О. І. Міжнародні інвестиції : Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : підручник. Київ : Либідь, 2005. 720 с. 5. Музиченко А. С. Інвестиційна діяльність в Україні : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 406 с. 6. Борщ Л. М., Герасимова С. В. Інвестування: теорія та практика : навч. посіб. / вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ : Вид-во «Знання», 2007. 685 с.

НЕЧЕСНА КОНКУРЕНЦІЯ: ВИДИ, ЗАСОБИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

УДК 339.137.2

Пащенко М. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто визначення поняття «недобросовісна конкуренція». Представлено аналіз порушень у сфері інтелектуальної власності. Розглянуто поняття «патентні тролі», запропоновано способи боротьби з ними.

Ключові слова: конкуренція, недобросовісна конкуренція, «патентні тролі», суб'єкти торговельної діяльності, інтелектуальна власність.

Аннотация. В статье рассмотрено определение понятия «недобросовестная конкуренция». Представлен анализ нарушений в сфере интеллектуальной собственности. Рассмотрено понятие «патентные тролли», предложены способы борьбы с ними.

Ключевые слова: конкуренция, недобросовестная конкуренция, «патентные тролли», субъекты торговой деятельности, интеллектуальная собственность.

Annotation. The article considers the definition of the concept of “unfair competition”. The analysis of violations in the field of intellectual property is presented. Considered the concept of “patent trolls”, proposed ways to deal with them.

Keywords: competition, unfair competition, “patent trolls”, subjects of trading activity, intellectual property.

Сучасні ринкові відносини спонукають суб'єктів господарювання шукати способи підвищення ефективності підприємства. Сфера торгівлі приваблює все більше підприємств завдяки перспективам збільшення обсягів експорту та імпорту українських товарів. Однак у цій сфері панує жорстка конкуренція, яка іноді загострюється настільки, що стає недобросовісною.

Конкуренцію та її сучасні прояви вивчали такі зарубіжні вчені, як: І. Ансофф, П. Кругман, М. Портер, А. Сміт, Д. Тейлор, Р. Фатхудинов, Ф. Хайек, В. Хартманн. Також проблему конкуренції розглядали і вітчизняні вчені: Л. Антонюк, Я. Базиліюк, Я. Белінська, В. Близнюк, А. Гальчинський, А. Філіпенко. Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень, деякі питання щодо виявлення та пошуку ефективних заходів для усунення негативних проявів конкурентної боротьби у сфері торгівлі не були достатньо розкриті.

Мета статті. Стаття має на меті дослідження проявів недобросовісної конкуренції у торговельній діяльності, а також виявлення методів для подолання нечесної конкуренції на ринку.

1 січня 2016 р. набула чинності економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і водночас було припинено дію Угоди про зону вільної торгівлі СНД з Росією. Таким чином, наша країна увійшла до завершальної фази торговельно-економічної переорієнтації з колишньої метрополії на ринок Європейського Союзу, який вважається одним із найбільш платоспроможних і містких у світі [1]. Прогнозується, що питома вага Євросоюзу загалом в українській зовнішній торгівлі 2018 р. має всі підстави зрости до 40–45 % в експорті та до 45–50 % – в імпорті. Прогнози досить позитивні, але досягти такого економічного ефекту можливо у разі активної адаптації українського законодавства до європейського. Наведена інформація визначає актуальність дослідження сфери торгівлі, а також конкуренції як невід'ємної частини ринку і торгівлі.

У сучасному світі, окрім звичної торгівлі товарами, помітно зростає роль сфери обігу і сфери послуг [2]. Це примушує підприємства орієнтуватися переважно на задоволення потреб покупців. Суб'єкти господарювання у сфері торгівлі самостійно обирають напрям і види діяльності, спосіб видобутку і поєднання ресурсів, а також самостійно визначають ціни на товари [3]. Проте господарську діяльність визначають не лише особисті побажання підприємців, але й ринкові закони, які регулюють основні складові будь-якого ринку: попит, пропозицію, ціну та конкуренцію.

Відомий економіст, удостоєний Нобелівської премії, Ф. Гайек зазначив, що те суспільство, що спирається на конкуренцію, успішніше за інші суспільства досягає поставлених цілей. Якщо характерною рисою ринку є значна кількість покупців і продавців, кожен із яких діє на нього незалежно, немає перешкод для входу на ринок чи виходу з нього і жоден із суб'єктів ринку не має достатньої економічної сили, щоб самостійно впливати на рівень цін на ринку, то за таких умов взаємозв'язки між суб'єктами ринку є зв'язками конкуренції.

Конкуренція у сфері торгівлі має такі особливості [4]: суб'єкти торговельної діяльності, особливо роздрібною торгівлі, переважно орієнтуються на локальний ринок, який обмежується територіально і залежить від місцезнаходження об'єкту; деякі підприємці мають конкурентні переваги через їхнє місцезнаходження у районах з великими потоками споживачів; конкурентоспроможність підприємців найчастіше визначається конкурентоспроможністю товарів цих підприємців; представники торгівлі мають враховувати, з одного боку, можливості виробника щодо випуску конкурентоспроможної продукції, з іншого – запити споживачів.

Завдяки економічним реформам, проведеним в Україні останніми роками, вдалося створити конкурентне середовище та розповсюдити конкурентні відносини на ринку товарів. Саме конкуренція активно стимулювала трансформаційні процеси в усіх сферах суспільного життя, зокрема і в торгівлі. Однак трансформація економіки була неоднозначною, що спричинило появу такої конкуренції, як нечесна.

Конкуренція, як і будь-яке економічне явище, має позитивні та негативні наслідки. Загострення конкуренції на ринку призводить не лише до банкрутства його суб'єктів, але й до виникнення ознак порушення конкурентних зв'язків. У науковій літературі розглядаються такі питання, пов'язані з проблемами розвитку конкуренції як головного елементу регулювання економічних відносин на ринку: бездіяльність суб'єктів господарювання, або їхні незаконні дії, спрямовані на підвищення попиту на свій товар чи послугу, а відповідно, і власного прибутку; дії, через які потенційні покупці вводяться в оману щодо характеристик даного товару або товару-субституту; неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання.

Отже, фахівці визнали, що найгострішими проблемами розвитку конкуренції на економічних ринках різного характеру є нерівність умов конкуренції через те, що недобросовісні підприємці порушують конкурентне законодавство шляхом «тінізації» економіки та використання методів недобросовісної економіки.

За законодавством України, існує невичерпна кількість проявів нечесної конкуренції, зокрема такі: дискредитація конкурента; торговельна діяльність із примусовим асортиментом; реклама, до складу якої входить порівняння даного товару з товаром фірми-конкурента; схилення до бойкоту підприємця; спонукання постачальника до дискримінації покупця (замовника); досягнення переваг у конкуренції неправомірними способами; копіювання зовнішнього вигляду конкуруючого виробу; неправомірне використання чужих рекламних матеріалів, упаковки [5].

Глобалізація світової економіки, розвиток світових економічних зв'язків і недосконалість законодавства в галузі захисту інтелектуальної власності створили умови для прояву так званого «патентного тролінгу». Хоча це поняття насамперед стосується галузі юрисдикції, наслідки цього явища впливають на економічні зв'язки у сфері торгівлі. Розглянемо явище патентного тролінгу детальніше.

«Патентними тролями» називають такі компанії і приватних осіб, які намагаються отримати у власність безліч патентів і продати їх зацікавленим корпораціям за дуже завищеною ціною. «Патентні тролі» прагнуть не посягнути на інтелектуальну власність іншого суб'єкта мікроекономіки, а отримати якомога більший прибуток. Зазвичай вони нічого не виробляють, а гроші заробляють завдяки здирництву (яке насправді не виходить за рамки закону). Патенти, що були придбані «тролями», використовуються для отримання грошей з виробників, імпортерів і експортерів, або ці патенти купуються, щоб заблокувати вихід на ринок підприємцям. Таким чином, дієвим способом захиститися від недобросовісної конкуренції є врегульована законом діяльність держави, її посадових осіб і компетентних органів влади, які наділені відповідними повноваженнями. Українське законодавство передбачає реєстрацію промислових зразків згідно з формальною процедурою проведення експертизи. Патент на промисловий зразок, на жаль, не обов'язково буде документом, який би підтвердив право на використання саме результату інтелектуальної праці. Такий документ швидше підтвердить уміння винахідника працювати з реєстраційними формами.

За таких умов підприємці змушені шукати способи протидії «тролям», але така протидія більше стосується вміння підприємців «виживати» в умовах недобросовісної конкуренції. Органи законодавства, на жаль, не допомагають підприємцям, що потерпають від нечесності деяких економічних суб'єктів, тому підприємці вимушені оформлювати або купувати патенти на товари масового вжитку, які вони реалізують, завдяки чому вітчизняні товаровиробники на певний час стають монополістами в своїй галузі виробництва, тобто отримують конкурентні переваги. Відтак, замість того, щоб діяти прозоро на ринку, підприємці вимушені самі ставати «тролями».

Останнім часом вітчизняний ринок патентування стрімко розвивається, а тому поширюються і зловживання правами винахідників. У цій ситуації нашій країні може допомогти зарубіжний досвід захисту торговельних компаній, адже більшість українських компаній дійсно прагнуть просувати вітчизняні товари та вишукують можливості співробітництва з партнерами в ЄС, бо від цього залежить розвиток української економіки.

Висновки. Результати дослідження дозволили дійти наступних висновків:

1. Економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС може дати позитивний ефект, якщо Україна зможе перейняти досвід зарубіжжя в галузі боротьби з недобросовісною конкуренцією.
2. Якщо суспільство прагне бути економічно розвиненим, воно змушене створювати сприятливі умови для розвитку ринкових конкурентних відносин у сфері торгівлі.
3. Посилення конкурентної боротьби призводить до виникнення явищ, що несуть у собі ознаки нечесної конкуренції. Одним із найважливіших проявів недобросовісної конкуренції є явище так званого «патентного тролінгу».
4. У сучасних реаліях підприємці повинні адаптуватися, щоб захистити права суб'єктів економіки від проявів нечесної конкуренції.

Науковий керівник – канд. екон наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Крамар О. Глибоке європейське занурення. *Український Тиждень*. 2016. № 1-2 (425-426). С. 13–17. 2. Мазаракі А. А., Пшеслинський Д. М., Смолін І. В. Торговельне підприємство: стратегія, політика, конкурентоспроможність : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. 384 с. 3. Власова Н. О., Чорна М. В., Беляєва М. В. Економічний механізм регулювання підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі : монографія. Харків : ХДУХТ, 2013. 157 с. 4. Чорна М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств роздрібної торгівлі: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія. Харків : ХДУХТ, 2010. 426 с. 5. Джуринський О. О. Поняття та основні ознаки недобросовісної конкуренції. *Університетські наукові записки*. 2009. № 3 (31). С. 155–161.

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

УДК 331.56/.57-053.6(477)

Плюйко А. Г.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті аналізуються проблеми працевлаштування випускників професійних установ – молодих фахівців. Розглянуто основні види налагоджування молодіжного безробіття в країні та окремих регіонах. Проаналізовано рівні зайнятості та безробіття молоді України. Сформуовано певні завдання щодо покращення ситуації працевлаштування молодих спеціалістів.

Ключові слова: зайнятість, безробіття, молодь, ринок праці, ринок освітніх послуг, випускники професійних установ, конкурентоспроможність випускників, працевлаштування.

Аннотация. В статье анализируются проблемы трудоустройства выпускников профессиональных учреждений – молодых специалистов. Рассмотрены основные виды регулирования молодежной безработицы в стране и отдельных регионах. Проанализированы уровни занятости и безработицы молодежи Украины. Поставлены определенные задачи по улучшению ситуации трудоустройства молодых специалистов.

Ключевые слова: занятость, безработица, молодежь, рынок труда, рынок образовательных услуг, выпускники профессиональных учреждений, конкурентоспособность выпускников, трудоустройство.

Annotation. The article analyzes the problems of employment of graduates of professional institutions - young professionals. The main types of regulation of youth unemployment in the country and individual regions are considered. Analyzed the levels of employment and youth unemployment in Ukraine. Certain tasks were set to improve the employment situation of young specialists.

Keywords: employment, unemployment, youth, labor market, educational services market, graduates of professional institutions, graduates' competitiveness, employment.

Безробіття – це макроекономічна проблема, яка дуже впливає на кожну людину. Наразі саме молоді фахівці є однією з найбільш уразливих категорій, вони зазнають значних труднощів при працевлаштуванні. Цю тему можна вважати актуальною через важливу роль молоді в економіці країни, адже саме вони є головною складовою ринку робочої сили. Молоді фахівці здатні істотно впливати на економічне становище суспільства завдяки своєму потенціалу, мобільності та гнучкості.

Питання безробіття взагалі та зокрема молоді є однією з найголовніших проблем сучасності, тому багато вчених займалися вирішенням даного питання. Проблеми молоді досліджували М. Портер, Р. Еренберг, Дж. Ріфкін. Багато й наших вітчизняних учених займаються дослідженням питань безробіття молоді та підготовки фахівців для їх подальшого працевлаштування, серед них: В. Афанасьєв, А. Коломієць, В. Базілевич та інші [1]. Вони акцентують свою увагу на тому, що вирішення цієї проблеми можливе лише завдяки комплексному та системному підходу.

Мета роботи полягає в здійсненні аналізу сучасних проблем, пов'язаних із працевлаштуванням молоді, виявленні їх причин, а також розробленні пропозиції щодо зменшення рівня безробіття серед молодих фахівців.

Молодь – це соціальна група, що проходить етапи становлення як частини суспільства, адаптується до дорослого самостійного світу та майбутніх змін. Якщо поринути в історію, то можна побачити, що одним із чинників безробіття серед молоді є економічна криза 90-х років. Вона призвела до зниження попиту на молодих фахівців і зміни вимог до їхньої професійної підготовки. У результаті випускники вузів стикнулися з проблемою працевлаштування, самостійного пошуку робочих місць, до чого більшість із них була не готова. Ми проаналізували статистичні дані щодо безробіття осіб з числа молоді віком від 16 до 35 років. Протягом січня – лютого 2018 р. 167,7 тис. молоді мали статус безробітного (35 % загальної кількості безробітних). Кількість випускників, що отримували послуги державної служби зайнятості, становила 6,1 тис. осіб (у т. ч. 5,0 тис. випускників вищих навчальних закладів та 1,1 тис. випускників професійно-технічних навчальних закладів). Згідно з даними, які представлені на рис. 1, серед безробітних група осіб від 15 до 24 років численніша, що відображає, наскільки важко молодим фахівцям при пошуку роботи [1].

Офіційна статистика не дає чіткого уявлення про відсоток випускників ВНЗ, які не можуть знайти роботу після здобуття певного освітнього рівня. Одним із основних етапів у житті кожної людини є вибір напрямку навчання. Наразі постає проблема небажання молоді навчатись та здобувати вищий освітній рівень, навпаки,

вони вважають, що необхідною умовою досягнення бажаного соціального статусу і більш високого матеріального положення, певною гарантією від безробіття є саме отримання повноцінної освіти. Професійне навчання стає найважливішим елементом інфраструктури ринку праці, який підтримує якісно збалансований попит і пропозицію. Сьогодні проблема постає в іншому, а саме – в тому, що вища освіта не бажає порозумітися з вимогами ринку праці, тут виникає основний дисбаланс. В українських ВНЗ ставку роблять на теорію, а навчальні програми банально не відповідають викликам часу і не надають практичних знань. Тоді як роботодавець хоче побачити на співбесіді спеціаліста [2].

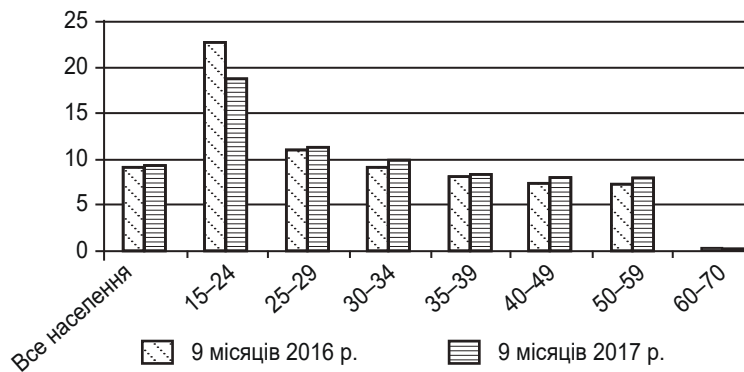

Рис. 1. Рівень безробіття (за методологією МОП) за 9 місяців 2016–2017 рр.

В результаті, на першій роботі випускникам доводиться вчитися з нуля за принципом «забудь усе, що вчив в університеті». А головним фактором при прийомі на роботу стає не найменування вишу, а наявність хоча б мінімального досвіду. Також є проблема низької психологічної готовності до професійної практичної роботи незалежно від того, який навчальний заклад закінчили випускники. Значна їх кількість, маючи необхідні теоретичні знання та практичні навички, психологічно не готова довести роботодавцю свою фахову придатність. Як показують опитування роботодавців, випускники не завжди відповідають їхнім вимогам. Близько чверті вказали, що за останні декілька років якість підготовки випускників погіршилась. Також однією з проблем роботодавці вважають падіння середнього рівня знань, тобто не тільки знання за фахом, але й невисокий рівень базової грамотності. Основними, на думку роботодавців, є практично-професійні навички та вміння вирішувати конфліктні ситуації з клієнтами, але, на жаль, саме цих якостей бракує молодим спеціалістам [3].

Протягом останніх 13–15 років випускники ВНЗ найчастіше самостійно вирішують проблеми працевлаштування після завершення навчання. Причиною того, що молоді фахівці стають на облік у центрі служби зайнятості або ж самі, використовуючи свій творчий хист, шукають роботу, є низка факторів. Непередбачуваність ринку праці, надлишок випускників деяких спеціальностей – саме через це випускники нерідко змушені влаштуватися на роботу не за фахом.

При виборі професії випускники керуються найрізноманітнішими обставинами, але найменше – реальним попитом на неї на ринку. Через це в країні складається така ситуація, як показано на рис. 2. У нас існує невтішна тенденція: 65 % українців, які працюють за спеціальністю, хочуть змінити професію. При цьому 32 % українців узагалі не працювали за фахом, а 15 % – мали такий досвід, проте змінили роботу. Тобто майже половина жителів України не знайшла собі місця в професії, яку опанувала в університеті [4]. Сьогодні виник дефіцит на фахівців тих професій, що були немодними. Також на ринку з'являються сучасні матеріали і технології, з якими не кожен майстер старого гарту вміє працювати. Як наслідок, роботодавці готові платити непогані гроші, аби було кому виконувати роботу. До таких професій належать будівельники, електрики, плиточники, швачки, закрійники, сантехніки та інші. Проте, незважаючи на всі ці показники, випускники обирають зовсім інші професії, представлені на рис. 3.

Більшу частину випускників, які перебувають на обліку в центрах зайнятості, становлять саме спеціалісти і робітники за професіями сфери обслуговування, економіки та управління, гуманітарних наук, освіти і педагогіки. Серед безробітних молодих фахівців понад половини тих, чий спеціальності традиційно створюють напруженість на ринку праці, оскільки є найменш затребуваними [5].

Отже, у висновку можна сказати, що ми здійснили аналіз сучасних проблем, пов'язаних із працевлаштуванням молоді. Працевлаштування випускників професійних установ – проблема загальнодержавна. Розвиток системи професійної освіти має спиратися, з одного боку, на утримання і форми прояву потреб у освіті населення, особливо молоді. Від знання освітніх потреб залежать темп і напрямок розвитку цієї системи, рішення кадрових проблем господарського комплексу та ефективність роботи служби зайнятості щодо профілактики безробіття.

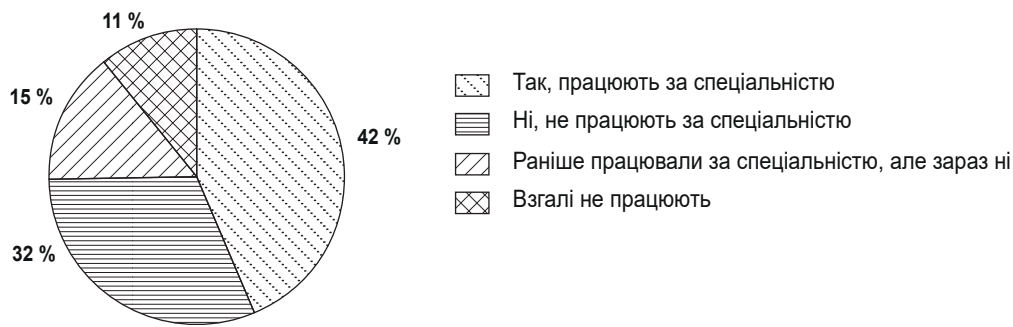

Рис. 2. Частина населення, яка працює за фахом

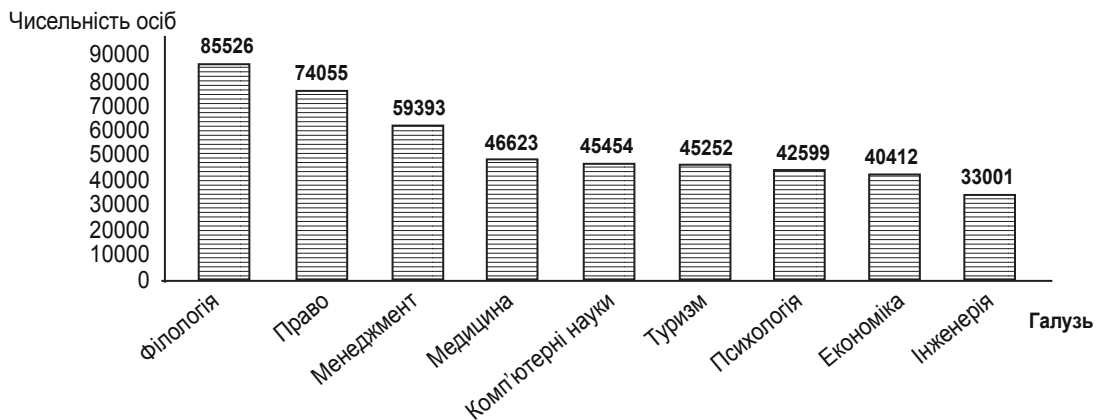

Рис. 3. Найпопулярніші професії серед абітурієнтів

З іншого боку, система професійної освіти не може не враховувати кадрові потреби підприємств і організацій. Держава повинна регулювати процеси, що відбуваються в системі професійної підготовки кадрів, з метою оптимізації ринку праці.

Визначено, що вдосконалення співпраці з соціальними партнерами є реальним шляхом до ефективного вирішення проблеми безробіття. Проте щодо цього існують певні труднощі, оскільки безробітні не вважають, що центри зайнятості можуть їм допомогти, тож декому вони просто не цікаві. Хоча, за даними державної служби зайнятості, профорієнтаційними послугами у січні – лютому 2018 р. було охоплено 147,5 тис. безробітних з числа молоді та 147,3 тис. осіб, які навчаються в різних навчальних закладах, і більшості з них вони допомогли [1].

За сприянням державної служби зайнятості у січні – лютому 2018 р. знайшли роботу 41,6 тис. молодих громадян, зокрема, 63 % з них були працевлаштовані оперативним чином до набуття статусу безробітного. Також є пропозиція щодо звернення до міжнародного досвіду. За кордоном надають допомогу працедавцям у різноманітних її формах, що сприяє створенню нових робочих місць. Тому ми гадаємо, що Україні варто перейняти у них певний досвід у цьому питанні.

Державі потрібно приділяти більше уваги питанням прогнозування, створення умов і фінансування заходів, які б забезпечили скорочення молодіжного безробіття цієї категорії молоді та її імміграції після здобуття нею відповідного фаху.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кліменко О. М.

Література: 1. Державна служба зайнятості. Аналітична та статистична інформація. 2018. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68>. 2. Дідух О. О., Примак М. В. Соціологічний аналіз проблеми безробіття серед української молоді // Грані : онлайн-журнал. 2016. С. 72–73. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/383/390>. 3. Випускники українських ВНЗ очима роботодавців. URL: https://www.yourcompass.org/docs/Employees%20op%20University_Graduates.pdf. 4. Чому диплом не допомагає знайти роботу? // Студвей : онлайн-журнал. 2016. URL: <http://studway.com.ua/diplom-ne-dopomagaie/>. 5. Названо найбільш та найменш популярні серед вступни-

ків спеціальності у 2017 році // 24 канал. 2017. URL: https://24tv.ua/nazvano_naybilsh_ta_naymensh_populyarni_sered_vstupnikiv_spetsialnosti_u_2017_rotsi_infografika_n864498.

РОЗРОБКА СИСТЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МОТИВАЦІЙНИХ ВАЖЕЛІВ І СТИМУЛІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 331.2.(477)

Подкуйко А. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У даній статті розглянуто аспекти розробки системи мотивації та стимулювання трудової діяльності персоналу. Мотивація і стимулювання трудової діяльності – основний важіль зростання продуктивності праці. На умовах забезпечення потреб працівників має будуватися мотиваційна політика керівників підприємств.

Ключові слова: мотивація, персонал підприємства, система мотивації, стимулювання працівників, ефективність праці, мотиваційна стратегія.

Аннотация. В данной статье рассмотрены аспекты разработки системы мотивации и стимулирования трудовой деятельности персонала. Мотивация и стимулирование трудовой деятельности – основной рычаг роста производительности труда. На условиях обеспечения потребностей работников должна строиться мотивационная политика руководителей компаний.

Ключевые слова: мотивация, персонал предприятия, система мотивации, стимулирование труда, эффективность труда, мотивационная стратегия.

Annotation. This article describes the aspects of developing a system for motivating and stimulating the work activity of personnel. Motivation and stimulation of labor activity is the main lever for the growth of labor productivity. On the terms of ensuring the needs of workers should be based on the motivational policy of company leaders.

Keywords: motivation, enterprise personnel, motivation system, labor stimulation, labor efficiency, motivational strategy.

Сьогодні особливу увагу на підприємствах присвячують такому набору стимулів для працівників, який зміг би зацікавити робітників у результатах своєї праці і, як наслідок, привести до росту всіх економічних показників діяльності.

У статті розглядаються аспекти поняття мотиву і стимулу, а також види мотивації і стимулів. Розглянуто співвідношення мотиву і стимулу, мету і сенс у структурі мотивації і регуляції діяльності. Вводиться поняття мотивації і стимулу, сформованих на роботах Е. Лока, Д. Мак-Клелланда, А. Маслоу, В. Врума.

Актуальність даної статті полягає в тому, що сьогодні в умовах складної ситуації у країні існує велика потреба у стимулюванні та заохоченні персоналу до праці, щоб привести підприємство до гарних економічних показників.

Метою даної статті є розробка актуальної системи мотивації та стимулювання трудової діяльності. Необхідно задовольнити потреби робітників, щоб створити ідеальний механізм мотиваційної політики підприємства.

Найчастіше внесок працівника в розвиток підприємства, його здатність виконувати якісно свої обов'язки, прагнути до певних результатів, поставлених керівництвом перед співробітниками, ставиться в пряму залежність від ефективності роботи підприємства в цілому. Тому саме кожен окремий працівник є гвинтиком у великій системі руху, розвитку діяльності компанії, через бездіяльність якого може відбутися порушення роботи всього механізму, тобто організації.

За своєю спрямованістю стимули мають двозначне розуміння їх сутності. З одного боку, для керівництва компанії стимули є витратами, які адміністрація прагне скоротити, а з іншого боку, для працівників стимули – це дохід і спосіб задовольнити свої потреби, тому співробітники хочуть їх (стимули) збільшити. Отже, організація системи стимулювання праці на підприємстві є досить складним і суперечливим завданням, оскільки торкається інтересів двох сторін – роботодавця і працівника.

Поняття «стимулювання праці» являє собою матеріальну основу мотивації праці персоналу, що становить комплекс заходів, які застосовуються з боку суб'єкта управління для підвищення ефективності праці [1].

Стимулювання як метод активізації трудової поведінки за допомогою заохочень і покарань призначене забезпечувати покору працівника в цілому чи цілеспрямованість його дій через обмеження або, навпаки, за рахунок поліпшення можливостей задоволення потреб.

Стимулювання – це спосіб спрямованого впливу на поведінку працівників підприємства для підвищення ефективності їх роботи з метою досягнення поставлених завдань [2, с. 22].

Існує чотири основні форми, які використовуються у практиці управління персоналом, стимулів:

1) примушення. Ця форма набула поширення у підприємствах, які застосовують адміністративні методи впливу: зауваження, попередження, переведення на менш престижну або нижче оплачувану посаду, перенесення відпустки на незручний для працівника час, звільнення з посади;

2) матеріальне заохочення. Тут застосовуються стимули, які мають матеріально-речову форму: оплата праці, винагорода за підсумками роботи, премії, компенсації за умови праці, надання безкоштовних або пільгових путівок на лікування та відпочинок, допомога в кредитуванні великих покупок, надання позики на будівництво або придбання житла;

3) моральне заохочення. Це стимули, спрямовані на задоволення внутрішніх, духовних і моральних, потреб працівника: оголошення подяки, нагородження почесною грамотою, розміщення фотографії на дошці пошани, присвоєння почесного звання, наукового ступеня, видача диплома, опублікування в пресі, висування на урядові нагороди тощо;

4) ствердження себе, власної особистості – це акцент на внутрішніх рушійних силах працівника, які спонукають його до просування до мети без прямого втручання і заохочень. Це, напевно, найсильніший мотив із того, що існує в природі поведінки людини, проте він виявляється досить нечасто і зазвичай у членів нашого суспільства з найбільш розвинутою активною позицією.

Створення продуктивної системи мотивації – це складний процес. Неефективна система мотивації може викликати у працівника невдоволеність, яка обумовлюватиме зниження продуктивності праці.

З іншого боку, соціально ефективна мотивація допомагає задоволенню потреб працівників, спрямовуючи їхню роботу. Тому працівники повинні мати можливість задовольняти фізіологічні, соціальні і психологічні потреби.

Отже, мотивація має двосторонню спрямованість. З одного боку, вона задовольняє потреби організації, з іншого – працівників. Мотивація має як суспільну, так і економічну природу.

Ефективна система мотивації повинна відповідати стратегічним цілям компанії та відповідати становищу на ринку. Керівництву необхідно пристосовувати цей устрій до мінливих умов, усвідомлювати його недоліки і готуватися до їх нейтралізації.

Для того щоб створити дієву систему мотивації, треба враховувати чинники, які ускладнюють даний процес:

1) нечіткість мотивів. Керівник може тільки припускати, які мотиви працюють;

2) несхожий ступінь впливу однакових мотивів на різних людей. Один мотив буде по-різному сприйматися різними людьми;

3) немає прямого зв'язку між мотивацією і кінцевим результатом, оскільки існує багато таких непередбачених факторів, як: здібності працівника, його настрої на даний момент, оцінка ситуації, вплив третіх осіб.

Невідповідність між мотивацією і наслідками формує серйозну управлінську проблему побудови ефективної системи мотивації. Аналізуючи теорії мотивації, можна вивести вимоги, які допоможуть менеджеру досягти цього:

1) ставити працівникам чіткі питання, дійсно досяжні завдання, у вирішенні яких працівник був би індивідуально зацікавлений. Згідно з теорією постановки цілей Е. Лока, людина прихильна до цілей організації, приймає їх, наче власні, і прагне до їх досягнення. Особистий інтерес для кожного працівника – це ідеальний спосіб мотивування;

2) працівнику треба усвідомлювати вагомість своєї роботи в суцільному процесі виробництва («самореалізація» за Маслоу). Будь-який працівник прагне виразити себе в праці, досягти результату, довести, що він може

щось зробити. Співробітнику важко пишатися своєю працею, якщо результати її невиразні в загальному обсязі продукції;

3) треба розраховуватися пропорційно витраченим зусиллям. Згідно з теорією очікування Врума, рівень прикладених зусиль буде залежати від очікуваної винагороди;

4) справедливий розподіл прибутків між членами колективу (теорія рівності Дж. Адамса);

5) забезпечення певної частки незалежності робітників, при якій кожен зможе найбільш повно виявити себе («самовираження» за Маслоу);

6) співробітник зобов'язаний мати перспективи росту: можливість навчатися і вдосконалюватися, планувати кар'єру і можливість просування по службі (потреби зростання Альдерфера);

7) забезпечення потрібних умов праці. За теорією Герцберга, необхідна наявність «гігієнічних» факторів в організації. Це наступні фактори: захист здоров'я і забезпечення безпечних і сприятливих умов праці (фізіологічні потреби і потреби в безпеці за Маслоу), соціальні контакти – можливість взаємодіяти з іншими (потреба зв'язку Альдерфера, потреба співучасті Мак-Келланда);

8) інформування працівників про економічні та стратегічні завдання підприємства тощо. Інформація, необхідна співробітникам в роботі, має бути викладена їм своєчасно і повно.

Ці правила дають загальні уявлення про ефективне мотивування і висловлюють загальні закономірності процесу мотивації.

Отже, мотивація і стимулювання трудової діяльності – основний важіль зростання продуктивності праці. В умовах забезпечення потреб працівників повинна будуватися мотиваційна політика керівників підприємств. На мотивацію працівника, коли він приймається на роботу, впливають корпоративне середовище й імідж підприємства. Отримання додаткових благ, які працівник не може собі дозволити, підвищує його зацікавленість у роботі підприємства, тобто серйозно мотивує його. Більшість робітників бажає мати якісне медичне обслуговування, страхівки та додаткові пенсії. Можливість працювати на відомому національному підприємстві буде тією чи іншою мірою збуджувати в людині гордість за можливість бути причетним до нього, відчувати себе його частиною.

Перспективами подальших досліджень є розширення аспектів розробки системи мотивації та стимулювання трудової діяльності персоналу, а саме: глибоке дослідження психологічних аспектів мотивації та стимулювання. У подальшому результати проведених досліджень можуть бути використані при розробці досконалої системи мотивації та стимулювання.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Семенченко А. В.

Література: 1. Шаховой В. А., Шапиро С. А. Мотивация трудовой деятельности : учеб. пособ. М. :Альфа-Пресс, 2011. 332 с. 2. Баник О. Сучасні проблеми мотивації праці та їх вплив на ефективну діяльність підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. Т. 2. № 2. С. 22–30. 3. Данюк В. Мотивування як чинник активізації трудової поведінки. *Україна: аспекти праці*. 2011. № 4. С. 32–36. 4. Рябцева О. Е. Формирование и внедрение мотивационного механизма на предприятии. *Экономика и социум*. 2014. № 1. С. 62–72. 5. Лаптев В. І. Вплив потреб людини на мотивацію його трудової діяльності. *Бізнес Інформ*. 2011. № 9. С. 85–88.

«ГОЛЛАНДСЬКА ХВОРОБА» ЯК ФАКТОР УПОВІЛЬНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

УДК 338.124.2:622.32(477)

Пожарська І. С.

Кучук А. О.

Студенти 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті виявлено сутність «голландської хвороби». На прикладі видобутку природного газу в Україні досліджено проблеми та наслідки через суперечності в економічному регулюванні природокористування та управлінні природними ресурсами.

Ключові слова: «голландська хвороба», природні ресурси, природний газ, експорт, валютний курс.

Аннотация. В статье выявлена суть «голландской болезни». На примере добычи природного газа в Украине исследованы проблемы и последствия противоречий в экономическом регулировании природопользования и управления природными ресурсами.

Ключевые слова: «голландская болезнь», природные ресурсы, природный газ, экспорт, валютный курс.

Annotation. The article reveals the essence of the “Dutch Disease”. On the example of natural gas production in Ukraine, the problems and consequences of contradictions in the economic regulation of environmental management and natural resource management are investigated.

Keywords: “Dutch Disease”, natural resources, natural gas, export, exchange rate.

Залежність ресурсо- та енергомісткої української економіки від глобальних сировинних циклів уже тривалий період вивчається в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців [2–7]. Проте варто зауважити, що в умовах нестабільної економіки та міжнародної конкуренції доповнення існуючих та визначення нових орієнтирів регулювання процесів природокористування в перехідній економіці потребує доопрацювання.

За емпіричними даними, можна сказати, що темпи економічного зростання в країнах, що багаті нафтою, газом та іншими природними ресурсами, зазвичай є нижчими, ніж у країнах з обмеженою кількістю ресурсів. Для членів ОПЕК ВВП в розрахунку на душу населення не зростає протягом 30 років, а скорочувався приблизно на 1,3 % на рік. Тоді як держави Південно-Східної Азії, що не володіють такими значними запасами ресурсів (Гонконг, Сінгапур, Південна Корея і Тайвань), показали більш високі темпи економічного зростання. Економічна наука пропонує кілька пояснень або механізмів негативного взаємозв'язку між величиною запасів природних ресурсів.

Багаті природні ресурси породжують «прокляття природних ресурсів» національної економіки, а експортно-орієнтована модель економічного розвитку посилює симптоми розвитку «голландської хвороби», коли відбувається спад у несировинному торговому секторі у відповідь на підвищення прибутковості сировинного сектору [1].

Сутність власне «голландської хвороби» полягає у тому, що в періоди ресурсного буму обмінний курс національної валюти зростає, негативно впливаючи на конкурентоспроможність несировинних галузей [2].

Проте таким взаємозв'язком «голландська хвороба» не обмежується. Існують й інші механізми впливу, в більшості випадків він негативний. Оскільки ціни на ресурси схильні до значних коливань, що визначаються кон'юнктурою світових ринків, обмінний курс коливається разом із цінами експортованих ресурсів, і тим вона більше, чим більшу частку ці ресурси займають в загальному обсязі експорту. Висока волатильність курсу національної валюти негативно позначається і на галузях, пов'язаних із зовнішньою торгівлею (як на галузях-експортерах, так і на імпортерах), і на обсязі іноземних інвестицій в економіку країни. Якщо національна промисловість значною мірою залежить від імпорту, коли економіка спеціалізується на переробці імпортованих напівфабрикатів, то нестабільність обмінного курсу матиме негативний ефект на всю економіку.

Поява цієї «хвороби» в країні спричинена збільшенням видобутку природної сировини та її експорту, що в свою чергу зменшує обсяг промислового виробництва. Розвивається лише видобувна промисловість, яка поставляє товари на світовий ринок. Приплив доходів в економіку країни призводить до здорожчання національної валюти. Відбувається здешевлення імпорту і збільшення його обсягу. Іноземні товари витісняють вітчизняного виробника. Описана ситуація в країні є міцною основою для розвитку «голландської хвороби». Приблизно такий самий результат можна спостерігати й при збільшенні ціни на експорт природних ресурсів.

Аналіз «голландської хвороби» доречний не тільки для країн, які виробляють та експортують мінеральну сировину, але також для країн, які виробляють будь-який первинний експортний товар, від експорту яких надходять великі потоки капіталу, країн, які отримують іноземні кредити й іноземну допомогу, а також у країнах, де розвинений туризм [3; 4].

Економіка України за останні три роки пережила зміни у співвідношенні експортного постачання сировинних товарів. Відбувся вихід на перший план продавців зернових, що розширив територіальну та ресурсну базу споживання національної економіки у фазу сировинної рецесії, що є наслідком падіння цін на продукцію українських експортерів на світових сировинних ринках.

Переважаання експорту в орієнтованих галузях національного господарства дає підґрунтя для виникнення українського феномену «голландської хвороби», яка через глобальне падіння цін на сировину і продукти її первинної переробки започаткувала новий етап стагнації вітчизняної економіки.

Аналізуючи основні тенденції соціально-економічного розвитку України, можна сказати, що інноваційного прориву так і не відбулося.

Виникла абсурдна ситуація у галузі видобутку природного газу та його реалізації серед населення країни. Вироблений в Україні природний газ є власністю громадян цієї країни, тобто частина орендної плати повинна бути розподілена на користь населення. Корпоративним структурам він має постачатися за цінами, які враховуватимуть потреби виробників газу. Через олігархічну структуру економіки основну частину орендної плати за природні ресурси в газовій сфері накопичують власники облгазу, які потім перерозподіляються на користь своїх енергоефективних підприємств у галузі хімічної та металургійної промисловості.

Перерозподіл здійснюється через придбання природного газу з виробництва НАК «Нафтогаз України» та спрямування його на промислові підприємства, тоді як населення забезпечується імпортованим газом по 7188 грн/тис. м³, тоді як вартість газу власного видобутку з доставкою споживачеві перебуває в межах 2000 грн/тис. м³ і його обсягу достатньо для задоволення потреб населення (рис. 1, 2).

Рис. 1. Динаміка видобутку природного газу в Україні, в тому числі державними компаніями НАК «Нафтогаз України»

Така ситуація спричиняє девальвацію національних резервів подальшого економічного зростання. Формується тиск на валютний ринок, що в результаті призводить до девальвації гривні.

Наразі ціна на газ для населення є проблемою, яка вже вийшла за межі проблем функціонування газового ринку. Поточна ціна газу для населення – це причина, що в майбутньому суттєво знизить платоспроможність попиту населення на продукцію вітчизняних підприємств, що однозначно вплине на скорочення споживчих витрат і приватних інвестицій, що врешті-решт призведе до обвалу ВВП і нової гіперінфляційної спіралі.

Не беручи до уваги той факт, що Україна не належить до списку країн, які займають домінуюче положення за обсягами видобутку нафти та газу, у нашій країні досить поширена торгівля імпортованою мінеральною сировиною, переважають непрозорі схеми державних закупок, оптова торгівля нафтопродуктами та природним газом [5].

Наведена лише одна з основних тенденцій щодо обсягів виробництва і експорту природного газу, та навіть цього досить, щоб говорити про наявність в економіці України феномену «голландської хвороби», спричиненого

присвоєнням природно-ресурсної ренти олігархами і відсутністю стимулів для повного інноваційного оновлення виробничої бази галузей, що орієнтовані на експорт.

Рис. 2. **Динаміка споживання природного газу населенням, теплогенеруючими підприємствами та бюджетними організаціями**

Отже, через значну залежність національної економіки України від кон'юнктури на світовому сировинному ринку їй властивий феномен «голландської хвороби», який сприяє поглибленню сировинної рецесії та гальмуванню процесу інноваційно-технологічної модернізації виробництва. Ситуація на ринку видобутку власного природного газу не є задовільною, адже там присутнє не виправдане підвищення цін енергетичного ресурсу, який продається громадянам України.

Причиною виникнення українського явища «голландської хвороби» є довгостроковий перерозподіл ренти на природні ресурси на користь корпоративних секторів, що в результаті збільшувало участь у економічному обороті мінеральної сировини та не стимулювало масового впровадження інноваційних технологій та повторного використання вторинної сировини.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пономаренко О. О.

Література: 1. Тараканов М. Л. Перспективні напрями формування регіональних виробничо-логістичних комплексів. *Економіка харчової промисловості*. 2009. № 1. С. 37–42. 2. Кондратьев В. Б. Минерально-сырьевые ресурсы как фактор глобальной конкурентоспособности. *Мировая экономика и международные отношения*. 2010. № 6. С. 20–30. 3. Corden W., Neary J. Booming Sector and Deindustrialization in a Small Open Economy. *The Economic Journal*. December 1982. Vol. 92. 4. Corden W. Booming Sector and Dutch Disease Economics: Survey and Consolidation. *Oxford Economic Papers*. 1984. Vol. 36. 5. Голян В. А. Економічна криза в Україні: Феномен «голландської хвороби» та рецидив «ресурсного прокляття». *Економіка та держава*. 2016. № 7. С. 4–15. 6. Голян В. А. Плата за природні ресурси в умовах децентралізації: інвестиційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 7. С. 7–16. 7. Bresser-Pereira L. C. How to neutralize the Dutch disease notwithstanding the natural resources curse. *FGV. Sao Paulo School of Economics Working Paper*. 2017. No. 452.

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «МОТОР СІЧ»: ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ

УДК 658.14/.17

Пожарська І. С. Кучук А. О.

Студенти 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено діяльність ПАТ «Мотор Січ», рівень його ресурсного та стан фінансового забезпечення. За результатами PEST-аналізу визначено шляхи вдосконалення ресурсного забезпечення діяльності промислового підприємства.

Ключові слова: ресурсне забезпечення, ліквідність, платоспроможність, рентабельність, ринок збуту.

Аннотация. Исследована деятельность ПАО «Мотор Сич», уровень его ресурсного и состояние финансового обеспечения. По результатам PEST-анализа определены пути усовершенствования ресурсного обеспечения деятельности промышленного предприятия.

Ключевые слова: ресурсное обеспечение, ликвидность, платежеспособность, рентабельность, рынок сбыта.

Annotation. In this article have been investigated the activities of the public company "Motor Sich", the level of its resource provision and the state of financial provision. According to the results of the PEST-analysis, the ways of improving the resource support of the industrial enterprise have been determined.

Keywords: resource provision, liquidity, solvency, profitability, product market.

Діяльність будь-якого підприємства неможлива без ресурсного забезпечення. М. Французова трактує поняття ресурсне забезпечення як «процес мобілізації, накопичення, розподілу ресурсів, а також здійснення планування, контролю, моніторингу та інших процедур, спрямованих на ефективне і раціональне використання ресурсів» [1].

С. М. Фролов та О. І. Чоботар виокремлюють такі основні групи ресурсного забезпечення: матеріальне, технологічне, трудове, фінансове, інформаційне та інтелектуальне [2].

Метою роботи є визначення шляхів удосконалення ресурсного забезпечення підприємства.

ПАТ «Мотор Січ» – одне з провідних підприємств у світі з розробки, виробництва, ремонту та сервісного обслуговування авіаційних газотурбінних двигунів для літаків і вертольотів, а також промислових газотурбінних установок. Підприємство розташоване в місті Запоріжжя, входить до Союзу виробників нафтогазового обладнання [3].

Ринки збуту продукції ПАТ «Мотор Січ» умовно поділяються за регіональною ознакою: далеке зарубіжжя, Росія, країни СНД і Україна.

На підставі балансу підприємства ПАТ «Мотор Січ» здійснимо аналіз фінансового забезпечення діяльності підприємства (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Аналіз ліквідності ПАТ «Мотор Січ»

Показник	Норм. знач.	Формула розрахунку	2015	2016	2017	Відхилення
1. Коефіцієнт покриття	>1	$\text{ф.1 р.260} / \text{ф.1 р.620}$	2,951	2,737	2,873	+0,136
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6-0,8	$\text{ф.1(р.260}-\Sigma(\text{р.100}-140)) / \text{ф.1 р.620}$	2,322	0,892	1,114	+0,222
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0	$\text{ф.1(р.220}+230+240) / \text{ф.1 р.620}$	0,179	0,435	0,367	-0,068
4. Чистий оборотний капітал (тис. грн)	>0	$\text{ф.1(р.260} - \text{р.620)}$	9151399	1259729	15487447	+2889718

Аналіз ліквідності ПАТ «Мотор Січ» свідчить про позитивну динаміку у діяльності підприємства. Коефіцієнт покриття показує, що майже 3 грн оборотних активів припадає на 1 грн поточних зобов'язань. Отже, підприємство «Мотор Січ» платоспроможне, оскільки його загальні активи перевищують поточні зобов'язання, підприєм-

ство може своєчасно погасити свої платіжні зобов'язання.

Показник чистого оборотного капіталу свідчить про те, що у 2017 р. ПАТ «Мотор Січ» спроможний на суму у 15 487 447 тис. грн сплатити свої поточні зобов'язання. Зростання показника позитивно характеризує діяльність підприємства. Зростання значення коефіцієнта автономії (платоспроможності, фінансової незалежності) характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз платоспроможності ПАТ «Мотор Січ»

Показник	Норм. знач.	Форма розрахунку	2015	2016	2017	Відхилення
1. Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	збільш., критичне знач. 0,5	ф.1р.380/ф.1р.640	0,67	0,65	0,66	+0,01
2. Коефіцієнт фінансування	≥0,5	ф.1(р.430+480+620+630)/ф.1р.380	0,48	0,55	0,51	-0,04
3. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	>0,1	ф.1 (р.260 - р.620)/ф.1р.620	1,95	2,21	2,53	+0,32
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0, збільш.	ф.1(р.380-р.080)/ф.1р.380	0,69	0,58	0,61	+0,03

Коефіцієнт фінансування показує, скільки позикових коштів припадає на 1 грн власних. Так, у 2016 р. на 1 грн власних коштів припадало 0,55 грн залучених, а на звітний період 2016 р. показник зменшився на 0,04 і склав 0,51 грн, що є позитивним показником діяльності ПАТ «Мотор Січ», хоча зменшення коефіцієнту маневреності свідчить про зменшення можливостей у ПАТ вільно маневрувати при здійсненні фінансових операцій.

Коефіцієнт рентабельності діяльності свідчить про ефективну роботу ПАТ «Мотор Січ» у 2016 р., проте зменшення коефіцієнту рентабельності у 2017р. є негативним (табл. 3), це викликано як зовнішніми, так і внутрішніми причинами. До зовнішніх причин можна віднести нестабільну політичну ситуацію в країні та погіршення відносин з Росією, а до внутрішніх – неефективний фінансовий і маркетинговий менеджмент за аналізований період.

Таблиця 3

Аналіз рентабельності ПАТ «Мотор Січ»

Показник	Норм. знач.	Формула розрахунку	2016	2017	Відхилення
1. Коефіцієнт рентабельності діяльності	>0	ф.2р.220/ф.2р.035	0,241	0,194	-0,047
2. Коефіцієнт рентабельності продукції	>0	ф.2(р.100+090-060)/ф.2(р.040+070+080)	1,053	0,769	-0,284

Отже, всі проаналізовані показники фінансово-господарського стану ПАТ «Мотор Січ» перебувають у межах нормативних значень, що дозволяє охарактеризувати діяльність підприємства як ефективну.

Для аналізу та діагностики стану стратегічного управління ПАТ «Мотор Січ» проведемо PEST-аналіз. Його застосовують для аналізу макросередовища в тих країнах, де економіка слабо розвинута і перебуває в перехідному періоді, де на першому місці чинники політики й економіки.

Таким чином, PEST-аналіз – це інструмент, призначений для виявлення: політичних (Policy); економічних (Economy); соціальних (Society); технологічних (Technology) аспектів зовнішнього середовища, які можуть вплинути на стратегію компанії [5].

Чим вища реальна значущість фактору, тим більше уваги і зусиль слід приділяти для зниження негативного впливу фактору на бізнес.

Всі фактори за спаданням своєї важливості розміщені в таблиці (табл. 4).

В результаті було виявлено, що найбільш впливовими є такі фактори, як: загострення стосунків між Україною та Росією, зростання потреб у авіатехніці з вертикальним злетом як для цивільних, так і для військових цілей, політична нестабільність та інфляція.

Таким чином, в результаті проведеного PEST-аналізу ПАТ «Мотор Січ» можемо дійти висновку, що підприємство має значний вплив факторів зовнішнього середовища, а саме: політичних, економічних, соціальних і технологічних.

Таблиця 4

Зведена таблиця PEST-аналізу

ПОЛІТИЧНІ		ЕКОНОМІЧНІ	
Фактор	Вага	Фактор	Вага
Загострення стосунків між Україною та Росією	0,46	Інфляція	0,41
Зростання потреб у авіатехніці з вертикальним злетом як для цивільних, так і для військових цілей	0,43	Проникнення на ринок Китаю і країн Південно-Східної Азії	0,32
Політична нестабільність	0,41	Посилення конкуренції на ринку авіадвигунів	0,26
Недостатня законодавча забезпеченість галузі	0,13	Подорожання імпортованих комплектуючих і сировини	0,15
СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ		ТЕХНОЛОГІЧНІ	
Фактор	Вага	Фактор	Вага
Відплив кваліфікованих кадрів за кордон	0,26	Створення авіадвигунів 5-го покоління протягом декількох років	0,29
Зниження купівельної спроможності	0,06	Високий ступінь зносу авіаційних парків країн СНД, що вимагають ремонту або заміни авіаційної техніки	0,22
		Низький рівень витрат на НДДКР	0,15

Ресурсне забезпечення діяльності ПАТ «Мотор Січ» в цілому можна охарактеризувати як досить ефективне, проте деякі з показників фінансово-економічної діяльності демонструють негативну динаміку (коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт фінансування, рентабельності діяльності та продукції).

Насамперед ПАТ «Мотор Січ» має звернути увагу на розширення як зовнішніх, так і внутрішніх ринків збуту, а також на технічне вдосконалення наявних моделей з метою відповідності іноземним вимогам. Одним із перспективних напрямків розвитку підприємства та позбавлення залежності від російського ринку є співпраця з іноземними партнерами. Спільна розробка та виробництво транспортних і військово-транспортних літаків є гарним досвідом світового авіабудування. Сьогодні більшість авіабудівних компаній об'єднуються для спільної діяльності. ПАТ «Мотор Січ» має всі шанси зміцнитися на європейському ринку, використовуючи досвід провідних компаній.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Французова М. А. Сущность ресурсного обеспечения деятельности организации. *Транспортное дело России*. 2008. № 3. URL: http://www.morvesti.ru/archive/tdr/element.php?IBLOCK_ID=66&SECTION_ID=1352&ELEMENT_ID=2991. 2. Фролов С. М., Чобтар О. І. Сутність фінансового забезпечення та його місце у зовнішньоекономічній діяльності підприємств. *Економіка та держава*. 2014. № 9. С. 6–9. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2014/3.pdf. 3. Мотор Січ. URL: http://www.ufc-capital.com/data/filestorage/reviews/company_reports/2011/20110808-ukr-msich-ufc-rus.pdf. 4. Річний звіт ПАТ «Мотор Січ» за 2015–2017 рр. URL: <http://www.motorsich.com/ukr/investors/othetnost/bux/>. 5. Балабанова Л. В. SWOT-аналіз – формування маркетингових стратегій : навч. посіб. / 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2005. 301 с.

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ КАК ИНСТРУМЕНТ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ЛИЧНЫМ И РАБОЧИМ ВРЕМЕНЕМ

УДК 005.954:331.1

Позовная Н. В.

Студент 5 курса
факультета экономической информатики ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрена актуальность проблемы неправильного распределения времени. Проанализированы основные проблемы, связанные с недостатком времени. Представлены правила, которые способствуют эффективному распределению и использованию времени.

Ключевые слова: время, цели, тайм-менеджмент, задачи, планирование, управление.

Анотація. Розглянуто актуальність проблеми неправильного розподілу часу. Проаналізовано основні проблеми, пов'язані з браком часу. Представлені правила, які сприяють ефективному розподілу та використанню часу.

Ключові слова: час, цілі, тайм-менеджмент, завдання, планування, управління.

Annotation. The urgency of the problem of incorrect distribution of time is considered. Analyzed the main problems associated with lack of time. Presents rules that contribute to the efficient allocation and use of time.

Keywords: time, goals, time management, tasks, planning, management.

Процесс управления временем представляет собой действие или тренировку контроля использования количества времени, которое человек осознанно тратит на различные виды деятельности, при этом увеличивая уровень эффективности и продуктивности использования этого ресурса.

Потребность в эффективном управлении рабочим и личным временем, его распределении и использовании обусловила возникновение понятия «тайм-менеджмент», определение и подходы к реализации которого актуальны и одновременно противоречивы [4].

Актуальность проблематики управления временем на всех уровнях менеджмента заключается в том, что тайм-менеджмент является одной из наиболее выгодных инвестиций.

Тайм-менеджмент – технология организации времени и повышения эффективности его использования.

В работах таких ученых, как Г. А. Архангельский, Н. А. Сидорова, И. Л. Добротворский, П. Друкер, В. С. Карпичев, П. М. Керженцев, Д. Френсис анализируются особенности функционирования тайм-менеджмента, технологии организации времени.

Результаты исследования показывают, что уровень тайм-менеджмента определяет широкий спектр показателей, которые у творческих личностей находятся на совершенно разных уровнях. Также можно проследить психологическую зависимость от степени эффективности распределения рабочего времени. Так, у работников с неэффективной системой управления рабочим временем наблюдаются довольно высокий показатель стресса, который уменьшается с повышением уровня тайм-менеджмента [4].

Основными критериями неэффективного управления временем являются:

- отсутствие целей. Ошибка в том, что цели не записаны, нечетко сформулированы или же неправильно расставлена приоритетность, направленная на конкретную деятельность;
- отсутствие списка задач. Сегодня многие люди пытаются запомнить поставленные перед ними задачи на день, неделю, месяц;
- отвлекающие факторы. Отвлекающими факторами являются письма электронной почты или телефонные звонки, общение в Facebook и разговоры с сотрудниками. Отвлекающие факторы, или «поглотители времени», выбивают работника из «потока», то есть из спокойного продуктивного процесса работы, когда человек на сто процентов погружен в то, что делает;
- прокрастинация. Прокрастинация – это откладывание и затягивание выполнения задачи. Затягивая начало выполнения работы, человек начинает испытывать чувство вины, которое в конце концов приводит к срыву сроков сдачи работы;

- отсутствие системности выполнения дел. Примером такого вида заданий могут быть разговор по телефону и одновременное написание отчета, что влечет за собой множество ошибок;
- отсутствие перерывов в работе / учебе. Неотдохнувший организм не способен продуктивно выполнять работу [2].

Время – это такой же ресурс, как и люди, сырье, финансовые средства. Оно является невозпроизводимым ресурсом – его нельзя накопить, передать или взять в кредит, поэтому важно научиться использовать его с максимальной выгодой.

Тайм-менеджмент как система управления временем включает в себя ряд элементов, которые, будучи использованными в совокупности, дают значительное сокращение времени, необходимого для осуществления различных производственных процессов. Суть тайм-менеджмента заключается в том, чтобы подчинить истинным целям человека сначала минуты, а затем постепенно и всю жизнь, а также научиться отделять жизненные ценности от того, что не требует внимания и не приносит результатов.

Основные шаги тайм-менеджмента:

1. Системность, согласованность и скоординированность работы. Важно структурировать работу, выполнять одновременно несколько дел, если их суть имеет одинаковый смысл.
2. Приоритизированность, сфокусированность на главном. В начале дня выделить основные задачи и сфокусировать свое внимание на приоритетных, которые необходимо выполнять в первую очередь.
3. Своевременность исполнения. Выполнение важных дел своевременно и по заранее расставленным приоритетам также является важным шагом к повышению личной эффективности.
4. Внимание к эффективности. Результаты многих задач сказываются на работе, учебе и эмоциональном состоянии человека, поэтому очень важно исполнять поставленные задачи эффективно.
5. Легкость работы. Контроль рабочей или учебной нагрузки может повлиять на физическое и эмоциональное состояние человека. Правильное распределение нагрузок дает возможность оставаться здоровым и эффективным в работе [5].

Для того, чтобы повысить собственную эффективность, 34 президент США Дуайт Дэвид Эйзенхауэр создал Матрицу Эйзенхауэра, или Матрицу приоритетов (рис. 1).

	Срочно	Не срочно
Важно	A	B
Не важно	C	D

Рис. 1. Матрица Эйзенхауэра

Идея матрицы Эйзенхауэра состоит в том, чтобы научиться быстро отличать важные дела от второстепенных и тех, которые вообще не требуют внимания. Все текущие и запланированные дела Эйзенхауэр предложил разбивать на 4 категории по принципу срочности и важности. Для наглядности он нарисовал квадрат и разделил его на 4 поля. Каждое из полей вмещало в себя список дел:

- 1 поле A: Важные и срочные дела.
- 2 поле B: Важные, но не очень срочные дела.
- 3 поле C: Не важные, но срочные дела.
- 4 поле D: Не важные и не срочные дела.

Квадрант A: «важные и срочные» – дела, при переизбытке которых в вашей жизни возникают явления стресса. Это дела, которые требуют выполнения сразу же.

Дела, относящиеся к этой группе, как правило, играют ключевую роль при оценке ваших действий как специалиста. По этой причине игнорировать их не представляется возможным.

Наличие более одного дела из данной категории одновременно – показатель того, что в ближайшее время работа начнет отнимать дополнительное личное время.

Во вторую группу – «важные и несрочные» – попадают дела и проекты, которые направлены на развитие вашего проекта: аналитика осуществленных мероприятий и внедрение новых идей.

Однако, основное отличие данной группы дел от «важных и срочных» в том, что при наличии компетентных помощников вы можете часть мероприятий перепоручить, оставив запас времени для обязательного контроля и исправления возможных ошибок.

«Неважные срочные» дела – то, что не представляет важности для конечного результата, но требует немедленного решения.

С точки зрения экономии времени, эти дела крайне невыгодно делать самостоятельно, поскольку результат, который будет достигнут, сколь аккуратен бы он ни был, не представляет особой ценности для основной деятельности. Подобные дела необходимо перепоручать в обязательном порядке и ни в коем случае не заниматься ними самому.

Группа 4 – «несрочные неважные» – дела «пожиратели времени». Сюда необходимо отнести все телефонные звонки, вопросы и мероприятия, которые генерируются, в основном, вашими знакомыми (родственниками, коллегами, приятелями). Данные дела не имеют значения для тех проектов, в которых вы участвуете, однако, вы вынуждены на них реагировать, отвлекаясь от более важной работы [3].

Еще один известный метод самоорганизации и корпоративного тайм-менеджмента – это «ABC-анализ». Согласно этой методологии, А-задачи – это важнейшие, кроме того, на их реализацию нужно всего 10 % времени, но весомость А-задач трудно переоценить, поскольку именно их вклад в достижение целей оценивается на 70 %. В-задачи – это задачи средней сложности, на которые приходится около 20 % времени на выполнение и 20 % – их значимость. С-задачи требуют не менее 70 % времени, но пользы от них вообще не более 10 % [1].

На умение организовывать свое рабочее и личное время влияет огромное количество факторов. Необходимо повышать личную эффективность, то есть управлять собой, а не временем. Тайм-менеджмент помогает выполнять работу с меньшими расходами, лучше организовать труд (следовательно, получить лучшие результаты), уменьшить загруженность работой и, как результат, уменьшить спешку и стрессы. При правильном распределении времени будут достигнуты поставленные цели и выполнены установленные задачи. Используя методы и приемы тайм-менеджмента, можно экономить время, эффективно и в сроки выполнять работу, успевать сделать больше и найти время на полноценный отдых.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Луговая В. Н.

Литература: 1. «ABC»-анализ. URL: <http://directsalez.ru/metod-abc-analiza-pri-planirovanii-lichnogo-vremeni/>. 2. Корпоративный менеджмент. URL: http://www.cfin.ru/management/people/corp_tm.shtml. 3. Матрица Эйзенхауэра. URL: <http://kak-bog.ru/matrica-eyzenhauera>. 4. Проблемы и перспективы развития социально-экономических и общественных наук: психология, экономика, педагогика, социология, юриспруденция, политология : сб. трудов III Междунар. дистанц. науч.-практ. конф., 15 июля 2013 г. / под общ. ред. доц. Чигишевой О. П. Р.-н/Д. : Изд-во Междунар. исслед. центра «Научное сотрудничество», 2013. С. 152. 5. Трейси Б. Результативный тайм-менеджмент: эффективная методика управления собственным временем. М. : СмартБук, 2007. 79 с.

РОЛЬ БЮДЖЕТУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 658.151

Помазан А. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розкрито сутність поняття «бюджетування», його роль в управлінні фінансовими ресурсами підприємства. Розглянуто послідовність етапів розроблення та впровадження системи бюджетування. Узагальнено можливості та проблеми при бюджетуванні на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: бюджет, бюджетування, етапи впровадження, управління підприємством, фінансові ресурси.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия «бюджетирование», его роль в управлении финансовыми ресурсами предприятия. Рассмотрена последовательность этапов разработки и внедрения системы бюджетирования. Обобщены возможности и проблемы при бюджетировании на отечественных предприятиях.

Ключевые слова: бюджет, бюджетирование, этапы внедрения, управление предприятием, финансовые ресурсы.

Annotation. The essence of the concept of "budgeting", its role in the management of financial resources of the enterprise is disclosed. The sequence of stages of development and implementation of the budgeting system is considered. The possibilities and problems with budgeting at domestic enterprises are summarized.

Keywords: budget, budgeting, implementation stages, enterprise management, financial resources.

Для ефективної діяльності та розвитку підприємства за сучасних умов господарювання необхідним є використання інноваційних технологій управління всіма видами ресурсів підприємства, а саме: впровадження системи бюджетування як однієї з технологій, яка дозволяє підприємству обґрунтовано планувати діяльність, передбачати кризові ситуації та запобігати їм.

Систему бюджетування та її впровадження розглядали у своїх наукових роботах такі вчені, як В. З. Бугай [1], С. Ф. Голов [2], Н. В. Карпова [3], С. В. Лабунська [4], Є. Ю. Ткаченко [5], О. Є. Федорченко [6], О. Г. Череп [7].

Мета статті полягає у формуванні авторського підходу до визначення сутності бюджетування, узагальненні його ролі в управлінні ресурсами підприємства, аналізі можливостей впровадження системи бюджетування на українських підприємствах та формуванні в системі обліку сукупності сигнальних показників, за допомогою яких суб'єкт господарювання в змозі здійснити ефективне управління власними витратами.

Для будь-якого підприємства важливим є контроль за власними витратами та визначенням доходів як джерел їх покриття. Саме тому для керівництва підприємства наразі актуальним є впровадження системи бюджетування.

Розглянемо погляди вчених щодо розкриття сутності бюджетування для кращого розуміння та використання його як інноваційної технології управління ресурсами підприємства (табл. 1.).

Таблиця 1

Погляди вчених щодо розкриття сутності бюджетування

Сутність поняття «бюджетування»	Автор, джерело
1	2
<i>Бюджетування як технологія:</i>	
Бюджетування – це технологія управління підприємством, яка заснована на аналізі та плануванні його фінансових показників	Карпова Н. В.
Бюджетування – технологія управління економічною поведінкою підприємства, що ґрунтується на трансформації його цілей і завдань у систему бюджетів і включає в себе циклічні дії щодо їх формування, виконання, оцінки та корегування	Євдокимова Н. М.

Закінчення табл. 1

1	2
Бюджетування – динамічна управлінська технологія, яка на основі формування необхідного інформаційного забезпечення передбачає складання системи бюджетів, доведення їх до виконавців (ЦФВ), організацію виконання, оперативне корегування (за потреби), контроль та оцінку їх виконання	Лігоненко Л. О.
<i>Бюджетування як інструмент системи менеджменту підприємства</i>	
Бюджетування – інструмент системи планування, представлений як сукупність бюджетів, виражає вартісно цілі підприємства. Бюджетування працює на контроль, аналіз, оцінку та коректування процесу реалізації стратегії підприємства, а також спрямоване на підвищення вартості підприємства в цілях результативного функціонування	Медвідь Л. Г.
<i>Бюджетування як інструмент системи менеджменту підприємства</i>	
Бюджетування – представляє фінансову інформацію, показує рух коштів, фінансових ресурсів, рахунків і активів підприємства в максимально універсальній і зіставній формі, відповідні показники господарської діяльності в найбільш прийнятному вигляді для прийняття ефективних управлінських рішень	Федорченко О. Є.
Бюджетування – інформаційна система управління фінансово-господарською діяльністю всередині підприємства	Долгополова О. В.
<i>Бюджетування як процес</i>	
Бюджетування – процес планування та зіставлення витрат підприємства за певними видами господарських операцій	Лабунська С. В.
Бюджетування – процес складання бюджетів підприємства, в результаті якого відбувається об'єднання та координація планування, обліку, аналізу, управління діяльністю підприємства з метою забезпечення найоптимальніших фінансових результатів, а також контролю за його виробничою та фінансово-господарською діяльністю	Череп О. Г.
Бюджетування – процес планування майбутніх операцій підприємства та оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів	Голов С. Ф.
Бюджетування – процес узгодженого або цілісного планування та контролю діяльності окремих підрозділів і підприємства в цілому	Грещак М. Г.

Отже, можна дійти висновку, що система бюджетування є процесом формування бюджетів, складання фінансових планів і планів майбутніх операцій, що дозволяє передбачити, визначити найефективніші шляхи вирішення майбутніх проблем при господарській діяльності.

С. В. Лабунська зазначає, що бюджетування – це підмножина загальної системи менеджменту діяльності підприємства взагалі та планування зокрема. А отже, бюджетуванню, як кожній із функцій менеджменту, притаманна матрична характеристика, тобто воно складається з аналізу, організації, контролю, мотивації та оцінювання.

Наразі існує багато інших, більш детальних розмежувань у класифікації функцій менеджменту, проте, яку б класифікацію не було обрано, бюджетування як невід'ємна складова менеджменту спроможне виконати всі ці функції [4, с. 211–212].

Для ефективного впровадження системи бюджетування необхідно надалі розглянути його роль у процесі організації та здійсненні управління підприємством через процеси управління (табл. 2).

Таблиця 2

Роль бюджетування в управлінні ресурсами підприємства [2, с. 121]

Процес управління	Роль бюджетування
1	2
Організація	<ul style="list-style-type: none"> – Виокремлення структурних підрозділів. – Виокремлення центрів фінансової відповідальності. – Забезпечення керівників підрозділів інформацією про їхню діяльність. – Розподіл обов'язків між виконавцями і координаторами бюджетного процесу. – Створення організаційної структури підприємства. – Створення системи збору інформації про результати діяльності
Планування	<ul style="list-style-type: none"> – Визначення обсягу находжень і витрат. – Здійснення прогнозів діяльності. – Надання інформації для складання планів. – Розробка методики планування. – Розробка стратегії бізнесу. – Розробка фінансових планів підприємства

1	2
Облік та контроль	<ul style="list-style-type: none"> - Облік витрат і результатів за підрозділами. - Статистичний облік. - Управлінський облік. - Фінансовий облік. - Аналіз відхилень. - Виділення сфери відповідальності. - Встановлення припустимих меж відхилень від плану. - Порівняння планових і фактичних показників для визначення оцінки ступеня досягнення цілей
Аналіз	<ul style="list-style-type: none"> - Аналіз виконання бюджету. - Аналіз реалістичності прогнозів. - Аналіз фінансової структури підприємства. - Оперативний моніторинг фінансового стану підприємства. - Порівняння результатів зі стандартами
Регулювання	<ul style="list-style-type: none"> - Вживання заходів по заохочуванню позитивних результатів та корегуванню негативних показників. - Інтерпретація причин відхилень плану від факту і розробка пропозицій щодо зменшення відхилень. - Розробка заходів впливу на бізнес-об'єкти

Ефективне бюджетування – це безперервний технологічний процес, що є рушійною силою економічних перетворень господарської діяльності. Бюджетування є складовою загального управлінського процесу, який здійснюється менеджментом підприємства і може бути представлений як сукупність етапів, що йдуть один за одним, взаємопов'язаних і взаємоузгоджених між собою [9, с. 111].

Є. Ю. Ткаченко в процесі бюджетування на підприємстві виокремлює чотири основних етапи (рис. 1) [5, с. 16].

Рис. 1. Етапи розроблення системи бюджетування

І. О. Чаюн пропонує свій варіант чотирьох етапів розроблення системи бюджетування, який наведено в табл. 3 [10, с. 707].

Таблиця 3

Етапи розроблення системи бюджетування

Етап	Характеристика
Перший	Визначення кола осіб, що входять до бюджетного комітету та займаються розробленням та впровадженням системи бюджетування на підприємстві
	Розроблення фінансової структури підприємства, визначення центрів фінансової відповідальності, її гармонізація з організаційною структурою
Другий	Формування інформаційної бази впровадження системи бюджетування на підприємстві, адаптація управлінського обліку для цілей бюджетування
	Визначення методології бюджетування та підходу до складання бюджетів
Третій	Обґрунтування планових параметрів діяльності підприємства, визначення стратегічної карти, ключових показників ефективності для кожного центру фінансової відповідальності, розроблення системи бюджетів
	Розроблення регламентів бюджетування, системи координації бюджетного процесу
Четвертий	Моніторинг та діагностика рівня виконання бюджетів, розроблення заходів щодо оперативного усунення відхилень від запланованих параметрів
	Обґрунтування системи стимулювання виконання бюджетів усіма підрозділами підприємства
	Ознайомлення виконавців з плановими завданнями та системою стимулювання виконання бюджетів

Отже, впровадження системи бюджетування на підприємстві складається з чотирьох етапів. Так, на першому етапі здійснюється підготовка до формування бюджетів, визначаються центри відповідальності та коло осіб, які займатимуться бюджетуванням. На другому етапі визначається інформаційна база, формуються цілі підприємства та підходи до складання бюджетів. Третій етап характеризується безпосереднім виконанням бюджетів. На четвертому етапі аналізується бюджетна інформація та корегуються цілі підприємства.

Для забезпечення успішного впровадження й подальшого функціонування системи бюджетування на підприємстві необхідно розуміти, які переваги дає ця система.

На думку Л. П. Батенко, бюджетування допомагає сформувати систему взаємопов'язаних цілей і планів діяльності, виражених у вартісних показниках, та оцінити їхній вплив на майбутній фінансово-економічний стан підприємства.

О. Даниленко вважає, що завдяки системі бюджетування можливо якісно змінити підходи до управління потоками підприємства та сприяти лімітуванню витрат.

Згідно з науковою позицією В. З. Бугая, впровадження системи бюджетування на підприємстві дозволить забезпечити прозорість, передбачуваність і контроль за грошовими потоками; більш ефективно та вчасно мінімізувати ризики при використанні вільних коштів; посилити контроль за виробничими показниками, доходами і видатками як підприємства в цілому, так і окремих структурних підрозділів; консолідувати діяльність усіх структурних підрозділів і спрямувати її на досягнення цілей компанії; оптимізувати документообіг [1, с. 14].

Як зазначено в роботі [6], система бюджетування являє собою можливість підвищення ефективності управління фінансами підприємства, зазначаючи, що нераціональне використання ресурсів може відбуватися як на стадії планування, так і на стадії контролю за їх використанням [6, с. 37].

Під час впровадження бюджетування на підприємствах необхідно враховувати також ті проблеми, з якими стикається підприємство при організації бюджетування в загальній системі обліку:

- необхідність ретельного узгодження центрів відповідальності з системою сигнальних показників;
- розробка облікової політики підприємства на підставі застосування системи Standard-cost;
- розробка робочого плану рахунків, який дозволяє відтворити систему сигнальних показників, що прийнята на підприємстві;
- розробка методичних рекомендацій щодо узгодження систем Standard-cost та Absorption-cost, яка дозволяє трансформувати фінансову звітність, яка складена в Standard-cost у звітність за Absorption-cost.

Висновок. Отже, бюджетування як інструмент управлінського апарату володіє динамічною, гнучкою системою, яка задовольняє цілі підприємства та забезпечує ефективну підприємницьку діяльність. Впровадження та застосування системи бюджетування на вітчизняних підприємствах створює умови для оптимального розподілу та використання внутрішніх ресурсів, забезпечує прогнозування результатів діяльності, дозволяє аналізувати

прогнозні й фактичні фінансові показники. Бюджетування в цілому є основою для передбачення та визначення найефективніших шляхів вирішення можливих майбутніх проблем при господарській діяльності та прийняття ефективних управлінських рішень.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Бугай В. З., Бугай А. В. Аспекти бюджетування в управлінні господарською діяльністю. *Вісник Запорізького національного університету. Серія : Економічні науки.* 2010. № 4 (8). С. 10–16. 2. Голов С. Ф. Управлінський облік : підручник. Київ : Лібра, 2008. 704 с. 3. Карпова Н. В. Управление финансовыми результатами в организациях оптовой торговли с помощью бюджетирования. *Проблемы теории и практики управления.* 2010. № 12. С. 70–77. 4. Лабунська С. В., Безкоровайна Л. В. Управлінський облік : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 352 с. 5. Ткаченко Є. Ю. Бюджетування як інструмент контролінгу. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності.* 2013. Вип. 1 (2). С. 114–118. 6. Федорченко О. Є. Удосконалення системи бюджетування на підприємстві. *Економіка та держава.* 2015. № 11. С. 37–39. 7. Череп О. Г., Стремидло О. Ю. Роль бюджету та процесу бюджетування в управлінні підприємством. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму.* 2011. № 1 (4). С. 448. 8. Вініченко М. М. Визначення цільової функції бюджетування. *Фінанси України.* 2009. № 6. С. 119–124. 9. Прокопишин О. Бюджетування як інструмент стратегії розвитку підприємств аграрного сектору. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК.* 2015. № 22 (1). С. 110–114. 10. Чаюн І. О. Проблеми формування системи бюджетування діяльності підприємства. *Економіка та суспільство.* 2017. № 9. С. 705–711.

ПРИЧИНИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ НАРОДЖУВАНOSTІ В УКРАЇНІ

УДК 911.3

Пономаренко І. Є.

Студент 3 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проаналізовано демографічний процес – народжуваність. Автором виявлено фактори впливу на зменшення рівня народжуваності та надано рекомендації для покращення даного показника в сучасних умовах розвитку України.

Ключові слова: народжуваність, демографічний процес, населення, заробітна плата, дитяча смертність, доходи населення.

Аннотация. В статье проанализирован демографический процесс – рождаемость. Автором выявлены факторы влияния на снижение уровня рождаемости и даны рекомендации для улучшения данного показателя в современных условиях развития Украины.

Ключевые слова: рождаемость, демографический процесс, населения, заработная плата, детская смертность, доходы населения.

Annotation. The article analyzes the demographic process - fertility. The author identified factors influencing the decline in the birth rate and made recommendations for improving this indicator in the modern conditions of Ukraine's development.

Keywords: birth rate, demographic process, population, wages, child mortality, incomes of the population.

На даний момент головною і найбільш яскравою ознакою змін вікової структури населення України є старіння населення, що виявляється в зростанні частки літніх людей і зниженні частки молодих. Особливість еволюції вікового складу населення у тому, що при високій смертності дорослих вікова піраміда старіє тільки «знизу» – внаслідок зниження народжуваності, на відміну від розвинених країн, де відбувається також старіння «зверху» в результаті зниження смертності. Стрімкі соціально-економічні перетворення в Україні не могли не відбитися на формуванні рівня дитородної активності населення і призвели до значних зрушень в народжуваності [1]. Зниження народжуваності і перехід до народження лише однієї дитини стали характерною рисою новітніх демографічних процесів у нашій країні. Вони пов'язані зі змінами в дитородній поведінці населення, зумовленій, з одного боку, зовнішніми економічними умовами, які характеризують соціальний статус жінки в суспільстві, рівень її освіти, зайнятості, доходів, соціальної захищеності, а з іншого – ступенем задоволення особистих потреб та інтересів. Низька народжуваність та пов'язане з нею незабезпечення самовідтворення населення стали феноменом і основним викликом для багатьох європейських країн. У цьому сенсі Україна не виняток. Утім, в Україні це поєднується з різким погіршенням здоров'я населення, зокрема репродуктивного, високим рівнем смертності, що в розвинутих країнах не спостерігається [2].

Востаннє перепис населення в нашій країні було проведено 2001 р., за підсумками якого було зафіксовано чисельність населення, що проживає на території України, в кількості понад 48 млн.

Як повідомляє Державна служба статистики, на 1 травня 2017 року у країні проживає 42,3 млн постійних жителів, а разом з тимчасово проживаючими – 42,5 млн. Ці показники свідчать про кризу в демографічній ситуації, про явну негативну динаміку, що є незмінним супутником кризи в економіці і соціальній сфері [10].

З огляду на вищезазначене, впливає актуальність дослідження демографічного процесу – народжуваність.

Отже, проблеми народжуваності як соціально-демографічного процесу є досить актуальними, оскільки сучасний стан розвитку суспільства характеризується як демографічна криза [3]. Не винятком є і Україна, де за останні два десятиріччя має місце природне скорочення населення, яке відбулося не лише за рахунок низького рівня народжуваності, але й з рахунок високого рівня смертності. Також на сьогодні спостерігаються значні зрушення у віковій структурі народжуваності, народжуваність «старішає», причини та наслідки цього явища є ще недостатньо дослідженими [4].

Базуючись на даних Державної служби статистики, можна дійти наступних висновків про рівень народжуваності в Україні за 2012–2017 рр. [9] (рис. 1): до 2012 р. народжуваність збільшувалася у середньому на 1–3 % на рік, але з 2013 р. даний показник почав зменшуватися, протягом 2013–2014 рр. народжуваність скоротилася у середньому на 4–8 % порівняно з попереднім роком, у 2015 р. народжуваність скоротилася на 12 %, а у 2016 р. народжуваність знизилася на 4 % порівняно з 2015 р.

Народжуваність у 2017 р. зменшилася на 9 % порівняно з 2016 р.

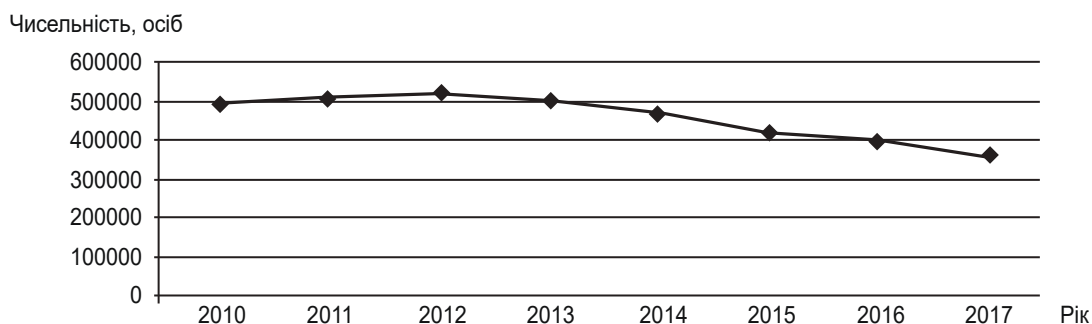

Рис. 1. Число живонароджених

Для виявлення причини зниження народжуваності в Україні доцільно проаналізувати такі показники: реальний наявний дохід населення, заборгованість за заробітною платою, смертність дітей віком до 1 року.

На рис. 2 наведено дані про зміну реального наявного доходу населення за 2010–2016 рр.

Виходячи з даних рис. 2, можна дійти висновку, що у середньому кожного року доходи населення збільшуються на 0,8 %, лише у 2014–2015 рр. доходи значно знизилися, що пов'язано з ситуацією у країні.

Аналіз даних рис. 3 дає змогу виявити стрімке зростання заборгованості за заробітною платою. Проте у 2014 р. порівняно з 2012 р. заборгованість за заробітною платою знизилася на 17,7 %. Значне зростання заборгованості спостерігається у 2014–2016 рр., даний процес частково пояснюється наявною ситуацією у країні (окупація територій АР Крим та Донбасу, економічне становище). Отже, за 2012–2017 рр. заборгованість за заробітною платою у середньому щорічно зростала на 14,4 %.

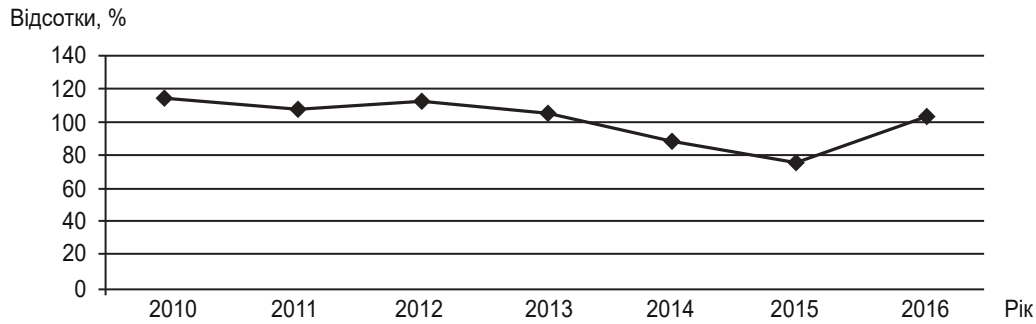

Рис. 2. Реальні наявні доходи населення

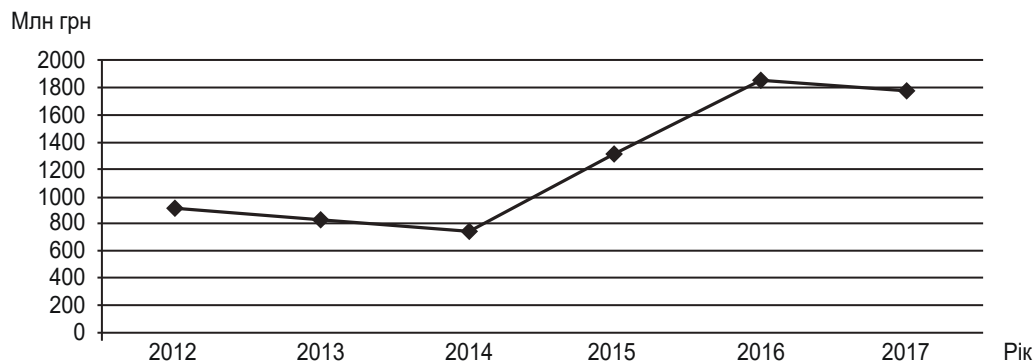

Рис. 3. Заборгованість за заробітною платою

На рис. 4 наведено дані про дитячу смертність.

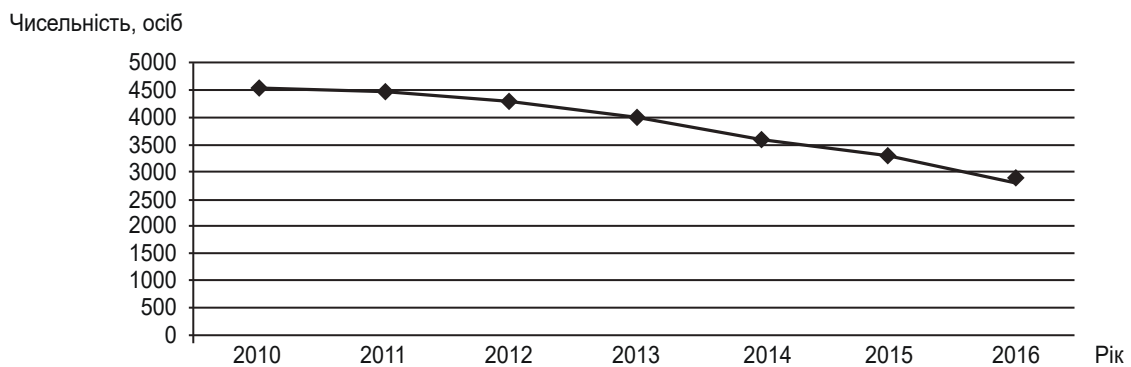

Рис. 4. Дитяча смертність у віці до 1 року

Протягом останніх 10 років дитяча смертність у віці до 1 року постійно зменшується. У середньому, кожного року дитяча смертність знижується на 7%.

Отже, можна дійти висновку, що зниження народжуваності не пов'язане з дитячою смертністю, а залежить від того, що в умовах інфляції та зростання цін знижується реальний дохід населення [5].

Сьогодні народжуваність в Україні значною мірою обмежується як факторами економічного порядку (недостатня заробітна плата, недостатня кількість робочих місць), так і соціального (зміна репродуктивних норм, що виражається у масовому розповсюдженні однодітних сімей). При цьому політика держави щодо заохочення високої народжуваності недостатньо розвинена, засобів, що надаються для потреб дитини, недостатньо [6]. А недостатній рівень охорони здоров'я та розвитку медицини, мала кількість перинатальних центрів не спонукає жінок народжувати. Народжуваність не збільшиться, доки політика держави щодо народжуваності не стане на новий рівень та не буде покращено рівень розвитку медицини та допомоги вагітним. Також розповсюдження однодітних сімей не сприяє вирішенню ситуації без прийняття комплексу засобів, спрямованих на змінення ціннісних орієнтацій населення [7].

Для підвищення рівня народжуваності в країні має відбуватися впровадження державної програми соціально-економічного зростання, що дозволить підвищити рівень економічного зростання, а це в свою чергу забезпечить соціальні гарантії населенню [8].

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Свидло Г. І.

Література: 1. Статистика : навч. посіб. / під ред. д-ра екон. наук, проф. Раєвньої О. В. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2011. 504 с. 2. Куприенко Н. В., Пономарева О. А., Тихонов Д. В. Статистика. Анализ рядов динамики : учеб. пособ. СПб. : ИД Политехн. ун-та, 2009. 208 с. 3. Дрейпер Н., Смит Г. Прикладной регрессионный анализ. М. : Вильямс, 2007. 912 с. 4. Елисеева И. И. Статистика : учебник. М. : Юрайт, 2010. 565 с. 5. Ефимова М. Р., Петрова Е. В., Румянцев В. Н. Общая теория статистики : учебник. М. : ИНФРА-М, 2007. 416 с. 6. Ильшев А. М. Общая теория статистики : учебник. М. : Юнити, 2008. 535 с. 7. Колков С. В., Плехотников К. Э. Статистика : учеб. пособ. М. : Флинта, 2008. 288 с. 8. Лезина М. Л. Статистика : учеб. пособие для вузов. М. : Элит-2000, 2008. 368 с. 9. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/>. 10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 658.14/.17

Репіна М. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність бюджетування та його складових. Визначено підходи та методику формування бюджетів підприємства. Обґрунтовано доцільність застосування бюджетування при плануванні діяльності підприємства, а також роль і можливості бюджетування для ефективного управління господарською діяльністю підприємства.

Ключові слова: бюджет, бюджетування, фінансове планування.

Аннотация. Рассмотрена сущность бюджетирования и его составляющих. Определены подходы и методика формирования бюджетов предприятия. Обоснована целесообразность применения бюджетирования при планировании деятельности предприятия, а также роль и возможности бюджетирования для эффективного управления хозяйственной деятельностью предприятия.

Ключевые слова: бюджет, бюджетирование, финансовое планирование.

Annotation. The essence of budgeting and its components is considered. Defined approaches and methods of formation of budgets of the enterprise. The expediency of the use of budgeting in planning the activities of the enterprise, as well as the role and possibilities of budgeting for the effective management of the economic activity of the enterprise are substantiated.

Keywords: budget, budgeting, financial planning.

У сучасних умовах, яким притаманні невизначеність і висока динамічність зовнішнього середовища, перед підприємствами постає об'єктивна необхідність застосування ефективного фінансового планування та прогнозування діяльності, що є однією з найважливіших ланок системи управління підприємством. При цьому особлива роль належить процесу бюджетування як інструменту оперативного фінансового планування, спрямованого на

поетапну трансформацію стратегічного фінансового плану в систему поточних планів, а також складової управлінського обліку і поточного контролю на підприємстві.

Теоретико-практичним аспектам бюджетування на підприємствах присвячено значну кількість публікацій. Найбільшу увагу бюджетуванню приділяють зарубіжні вчені, серед яких можна виокремити таких, як: Д. Хан, Дж. К. Гелберайт, А. Файоль, Т. Скону, Р. Коуз, М. Маскон, Дж. Робінзон. Серед вітчизняних учених бюджетування ґрунтовно досліджували М. Д. Білик, Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Безкоровайна, С. В. Лабунська, С. Ф. Голов.

Мета статті – дослідження процесу бюджетування як інструменту фінансового планування на підприємстві, а також його можливостей для ефективного управління господарською діяльністю підприємства.

Бюджетування можна охарактеризувати як процес організації управління фінансово-господарською діяльністю підприємства, який базується на формуванні та розробці бюджетів для обраних об'єктів, організації контролю за їх виконанням, аналізі відхилень від бюджетних показників та регулюванні на цій основі господарської діяльності з метою досягнення встановлених цілей підприємства з урахуванням впливу середовища його функціонування.

Бюджети (фінансові плани) розробляють для підприємства в цілому і для окремих структурних підрозділів з метою прогнозування фінансових результатів, встановлення цільових показників фінансової ефективності, обмеження (лімітування) найважливіших витрат тощо. При цьому під час складання бюджетів промислових підприємств можуть застосовуватися два підходи. У разі використання підходу «знизу вгору» бюджет складається виходячи з планів діяльності підрозділів і проектів, які передаються вгору для визначення за ними агрегованих результатуючих показників для всього підприємства. У разі підходу «зверху вниз» бюджет складається, спираючись на цільові показники, поставлені керівництвом підприємства, що визначаються на основі економічних прогнозів, а також стратегії підприємства. Найбільш прийнятною є процедура бюджетування, за якої спочатку зверху спускаються цільові фінансові показники, потім формується за напрямом «знизу вгору» уся система бюджетів підприємства аж до основних завершальних бюджетів, далі аналізується їх відповідність поставленим керівництвом цільовим показникам (обіговість, ліквідність, рентабельність тощо). Якщо бажані значення відповідають цільовим, бюджет подається керівництву на затвердження [2, с. 375].

Отже, загальний бюджет являє собою скоординований по усіх підрозділах або функціях план роботи підприємства в цілому, який складається з двох основних бюджетів – операційного і фінансового, а також допоміжних бюджетів.

Операційний бюджет – сукупність бюджетів затрат і доходів, які забезпечують складання бюджету фінансових результатів діяльності. В процесі його підготовки прогнозовані обсяги продажу та виробництва трансформуються в кількісні оцінки доходів і витрат для кожного підрозділу підприємства. До операційних належать бюджети продажів, виробництва, виробничих запасів, прямих витрат на оплату праці, прямих витрат на матеріали, інших прямих витрат, загальновиробничих, адміністративних, збутових витрат, інших операційних витрат, а також бюджетний звіт про прибутки та збитки підприємства. Тобто інформація, яка міститься в операційних бюджетах, консолідується в бюджетному звіті про фінансові результати і дає можливість визначити величину прибутку або збитку підприємства за бюджетний період.

Фінансовий бюджет – сукупність бюджетів, які відображають обсяг запланованих фінансових ресурсів і фінансовий стан підприємства, що включає в себе бюджет капітальних вкладень, бюджетний звіт про рух грошових коштів та бюджетний баланс. Зокрема, у рамках розробки фінансових бюджетів розробляється бюджет грошових коштів, у якому поєднуються підсумкові фінансові показники кожного окремого бюджету та на основі якого приймається рішення щодо здійснення фінансової діяльності в частині розміщення вільних фінансових коштів чи залучення додаткового фінансування. Завершальним етапом бюджетування є розробка бюджетного балансу, що дає змогу виконати розрахунки окремих фінансових показників та оцінити, яким буде фінансовий стан підприємства по закінченні відповідного бюджетного періоду.

Допоміжні бюджети потрібні підприємству для того, щоб повністю охопити базу розрахунків в процесі бюджетування на підприємстві. зазвичай їх складають для планування саме невиробничих витрат. До допоміжних бюджетів відносять інвестиційний бюджет, бюджет руху заборгованості, бюджет податків, розподілу прибутку, а також бюджети окремих проектів та програм підприємства.

Завершальним етапом у циклі бюджетного планування на підприємстві є контроль виконання бюджетів, який полягає в аналізі виконання бюджетів шляхом порівняння запланованих у бюджетах і фактично досягнутих у процесі господарської діяльності показників функціонування підприємства. В процесі діяльності підприємства можуть виникати відхилення фактичних показників від планових, тому для своєчасного їх виявлення здійснюється бюджетний контроль, що є підґрунтям для оперативного прийняття управлінських рішень. Слід зазначити, що бюджетування, на відміну від традиційних способів управління, ефективно впливає на формування фінансових ресурсів, рух коштів та фінансово-економічні результати діяльності, оптимізує відхилення план / факт, а також коригує діяльність шляхом прийняття відповідних управлінських рішень. На початковому етапі підприємства мож-

на запровадити тільки окремі елементи системи бюджетування, а вже в подальшому, при поступовому зміцненні підприємства зростатиме потреба у фінансовому плануванні діяльності [3, с. 26].

Отже, на основі застосування системи бюджетування підприємство має можливість формувати реальні прогнози діяльності, оперативно втручатися у процес діяльності через виявлення на основі бюджетування «вузьких» місць, координувати діяльність структурних підрозділів і спрямовувати їх на досягнення поставленої мети, швидко підраховувати економічні наслідки тих чи інших прийнятих рішень або при відхиленні від наміченого плану дій підвищувати якість управління підприємством на основі оперативного відстеження змін та своєчасного прийняття рішень тощо. Крім цього, в межах системи бюджетування є необхідним процес систематизації фінансово-економічної інформації, яка стає основою для прийняття управлінських рішень. Перевагою бюджетування є також надходження інформації в реальному часі, що суттєво впливає на можливість оперативного управління.

При цьому впровадження бюджетного планування на вітчизняних підприємствах характеризується наявністю негативних факторів, що стримують поширення процесів бюджетування в системі управління підприємством. Управлінський персонал підприємства розглядає схему бюджетного управління лише як інструмент для складання платіжного календаря з метою дотримання платіжної дисципліни, а тому готує бюджет руху грошових коштів і на цьому зупиняється, не пов'язуючи бюджетування зі стратегічними цілями підприємства. Бюджетування може супроводжуватись конфліктами між менеджерами підрозділів та відділом контролінгу, завищенням потреб у ресурсах. Слід зазначити, що впровадження бюджетування на підприємствах передбачає великі витрати на розробку бюджетів і пристосування системи бюджетування до окремих підрозділів. Ефективне бюджетування можливе за умови координації зусиль і продуктивності праці, проте персонал протидіє цьому, прагнучи мінімізувати навантаження. Крім того, формування ефективної системи бюджетування потребує розробки регламентів, які мають містити правила, послідовність та логіку управління, що є досить трудомістким процесом [4, с. 707–708].

Отже, процес складання бюджетів є досить складним і потребує узагальнюючої та злагодженої роботи всієї системи менеджменту підприємства, а також практичних навичок роботи персоналу в даному напрямку. При цьому можна стверджувати, що система менеджменту багатьох вітчизняних підприємств наразі є не досить розвинутою для впровадження бюджетування, що полягає в управлінні за слабкими сигналами, тобто управлінні відхиленнями як ключовим напрямком планування всіх видів ресурсів, що дозволяє інтегрувати стратегічний аналіз, управлінський облік і поточний контроль на підприємстві.

Висновки. Практичне застосування процесу бюджетування стає об'єктивною необхідністю, оскільки сприяє оптимізації ресурсних потоків, забезпечує економне використання всіх видів ресурсів, впливає на управління грошовими потоками, підвищує фінансову дисципліну, рівень інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності підприємств, що досягається за рахунок оперативного отримання інформації, яка є значною аналітичною цінністю для прийняття управлінських рішень. Незважаючи на те, що налагоджена система бюджетування дає можливість оцінювати досягнуті результати порівняно із цілями, що були встановлені фінансовими планами, а також надає менеджменту підприємства інформацію для обґрунтування та прийняття виважених управлінських рішень, бюджетування також супроводжується низкою негативних моментів для підприємств, які намагаються використати його в рамках наявної системи фінансового планування, для вирішення яких підприємству слід переорієнтувати чинну практику обліку та контролю в бік використання прогресивних управлінських технологій.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Лабунська С. В., Безкоровайна Л. В. Управлінський облік : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 352 с. 2. Колісник М. В., Балик У. О. Бюджетування як шлях до ефективного управління. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 372–375. 3. Абрамова І. М. Планування структури обсягів грошових потоків при складанні фінансових бюджетів підприємства. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2014. № 3. С. 25–30. 4. Чаюн І. О., Серебринський В. Ф. Проблеми формування системи бюджетування діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 705–711. 5. Бортнік С. М. Принципи та роль фінансового планування в забезпеченні розвитку підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2015. № 819. С. 15–23.

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ДИРЕКТ-КОСТИНГ ТА АБЗОРПШЕН-КОСТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ У ЗАГАЛЬНІЙ СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.471.76

Репіна Ю. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто поняття собівартості продукції та її калькуляції. Досліджено сутність методів калькулювання собівартості в системі директ-костинг та абзорпшен-костинг, а також виявлено основні переваги і недоліки їх застосування. Визначено вплив кожного з методів на фінансову звітність підприємства.

Ключові слова: собівартість, калькуляція, директ-костинг, абзорпшен-костинг.

Аннотация. В статье рассмотрено понятие себестоимости продукции и ее калькуляции. Исследована сущность методов калькулирования себестоимости в системе директ-костинг и абзорпшен-костинг, а также выявлены основные преимущества и недостатки их применения. Определено влияние каждого из методов на финансовую отчетность предприятия.

Ключевые слова: себестоимость, калькуляция, директ-костинг, абзорпшен-костинг.

Annotation. The article discusses the concept of cost of production and its calculation. The essence of the cost calculation methods in the system of direct costing and absorption costing is investigated, and the main advantages and disadvantages of their use are revealed. The influence of each of the methods on the financial statements of the company has been determined.

Keywords: cost, costing, direct costing, unused costing.

Система управління підприємством є безперервним циклічним процесом діяльності підприємства, починаючи з визначення напрямів його функціонування, формулювання цілей та їх обґрунтування, планування та прогнозування подальшої діяльності, прийняття управлінських рішень, використання релевантної інформації та як наслідок – процес формування достовірної фінансової звітності підприємства. Важливими факторами ефективного здійснення управління підприємством є повнота, достовірність та оперативність інформації насамперед щодо витрат виробництва, оскільки саме витрати формують собівартість виробленої продукції. Система управлінського обліку узгоджує таку інформацію, спираючись на загальнонаукові принципи та методики при підготовці аналітичних даних про витрати, собівартість та фінансові результати об'єктів обліку. Саме тому питання управлінського обліку, зокрема планування, методології обліку виробничих витрат та калькулювання собівартості продукції є актуальним.

При розрахунку фінансових результатів у системі управлінського обліку найчастіше застосовують систему калькулювання за повними або за змінними витратами. Питанню калькуляції собівартості відповідно в системі абзорпшен-костинг та директ-костинг присвячено праці таких провідних учених-економістів, як: С. Ф. Голов, Ф. Ф. Бугинець, В. П. Лещук, Н. В. Герасимчук, Л. В. Чижевська, О. М. Кравчук, В. В. Звягинцев, К. Друрі, Р. Н. Манн, Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер та інші.

Метою статті є дослідження сутності методів калькулювання собівартості продукції в системі директ-костинг та абзорпшен-костинг, а також визначення переваг і недоліків їх застосування в загальній системі менеджменту підприємства.

Калькуляція являє собою певний перелік статей, які відображають призначення та загальну суму витрат на виробництво певної продукції. Метою калькулювання є формування даних про собівартість, які дадуть змогу менеджменту підприємства ефективно управляти витратами. Варто зазначити, що собівартість продукції, що відображає поточні витрати, пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, є одним із показників, який впливає на ефективність виробничої діяльності підприємства та його структурні підрозділи. Саме тому правильність визначення собівартості продукції дозволяє встановити оптимальну структуру виробництва, спрямовану на досягнення максимального прибутку. Крім того, оптимізація собівартості виробленої продукції та формування витрат загалом тісно пов'язані з системою забезпечення підприємства необхідними ресурсами [1, с. 52].

В управлінському обліку можуть застосовуватися системи обліку витрат і калькулювання собівартості, які відрізняються одна від одної об'єктами калькуляції, підходами до обліку постійних накладних витрат, контролем витрат. Проте з позиції включення витрат у собівартість всі методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції можна поділити на два види: калькуляція собівартості продукції з повним розподілом витрат – абзорпшен-костинг, та калькуляція собівартості продукції за змінними витратами, тобто директ-костинг. З точки зору управління витратами, управлінський вплив в системі абзорпшен-костинг орієнтується на повні затрати підприємства, тоді як в директ-костингу передбачено сумарне управління змінними витратами на одиницю, а управляти постійними витратами не можна.

Директ-костинг є системою управлінського обліку, яка застосовує класифікацію витрат на змінні та постійні і включає в себе облік витрат за видами, місцем виникнення і носіями, облік результатів виробничої діяльності, а також аналіз витрат і результатів діяльності для прийняття управлінських рішень. Слід зазначити, що завдяки директ-костингу збільшуються аналітичні можливості обліку. Інформація, отримана в цій системі, дає можливість знаходити вигідніші поєднання ціни й обсягу, проводити ефективну політику цін. Основною перевагою даної системи є спрощення визначення запасів для цілей прийняття управлінських рішень. Наприклад, якщо змінились залишки на одиницю запасів, в фізичному обсязі запаси збільшились, то підприємству слід розглядати альтернативи щодо зниження рівня цін, переорієнтації напрямків збуту продукції або виходу на нові ринки тощо.

При абзорпшен-костинг передбачається включення до виробничої собівартості всіх виробничих витрат незалежно від того, є вони постійними чи змінними. Така система калькуляції відображає покриття доходом від реалізації кожного виду продукції або виду діяльності не тільки прямих змінних витрат, але й постійних накладних витрат, при цьому не передбачає їх поділ на постійні та змінні [2, с. 404].

Найсуттєвішою особливістю системи обліку абзорпшен-костинг є те, що не всі постійні витрати в момент їх виникнення списуються за рахунок прибутку, їхня частина залишається й буде списаною в наступних звітних періодах, тобто проводиться розрахунок витрат періоду на залишок нереалізованої продукції. На користь цього розподілу вказує той факт, що постійна частина виробничих витрат взаємопов'язана з виробництвом конкретних одиниць продукції, а не з господарською діяльністю підприємства загалом. Також до собівартості продукції слід включати витрати на амортизацію обладнання, освітлення, опалювання виробничих цехів. Постійну частину виробничих витрат відносять на готову продукцію для достовірної інформації про її собівартість.

Формування фінансової звітності підприємства при використанні системи директ-костинг та абзорпшен-костинг має суттєві відмінності. При формуванні звітності в системі директ-костинг використовується поняття маржинального доходу – різниця між доходом від реалізації продукції та змінними витратами або сума постійних витрат і прибутку. Величина маржинального доходу вважається тим резервом, який формується в ході фінансово-господарської діяльності підприємства для покриття постійних витрат та формування прибутку.

При системі обліку абзорпшен-костинг поняття «маржинальний дохід» не використовується, що призводить до складнощів при вирахуванні впливу на прибуток зміни обсягу реалізації. В цій системі застосовується «валова маржа», яка обчислюється як різниця між виручкою від реалізації і виробничою собівартістю, до якої включаються прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, а також загальновиробничі непрямі витрати. Валовий прибуток виражається загальною сумою або ж сумою, яка припадає на одиницю продукції. В системах абзорпшен-костинг та директ-костинг також по-різному оцінюється розмір прибутку, якщо присутні залишки готової продукції, адже величина операційного прибутку при абзорпшен-костинг залежна лише від зміни обсягів реалізації, а при директ-костинг – від зміни обсягів виробництва та реалізації. Тому при абзорпшен-костингу залишки готової продукції можуть значно вплинути на прибуток підприємства, тобто дана система завдяки зміні графіку виробництва дозволяє адміністративному персоналу впливати на величину прибутку. Директ-костинг не може надати таку можливість, бо він спирається на стандартні нормативи змінних витрат – якщо залишки в грошовому вимірі збільшились за умови, що змінні витрати на одиницю поводять себе як постійні, тоді збільшується і їхня фізична кількість, що в свою чергу знижує оперативність прийняття управлінських рішень.

Калькуляції з повним розподілом витрат, а саме – абзорпшен-костинг, використовуються в міжнародній практиці для підготовки звітів про прибутки і збитки згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, а в національному обліку – відповідно для складання Балансу і Звіту про фінансові результати. При цьому Звіт про прибутки і збитки, підготовлений з використанням директ-костинга, застосовують для цілей внутрішньої звітності [3, с. 273].

Отже, діяльність підприємства передбачає виникнення певних витрат, а ефективність результатів діяльності визначається вмінням підприємства ефективно управляти витратами. Тому використання обраних методик визначення собівартості виробництва продукції – одне з основних завдань управлінського обліку. При виборі тієї чи іншої системи калькулювання необхідно врахувати, що абзорпшен-костинг актуальний у випадку, коли підприємство бере участь у ціновій конкуренції або коли ціна продукції прив'язана до повних витрат, директ-костинг – при прийнятті рішення про збільшення або зменшення обсягів виробництва того чи іншого виду продукції. У зв'язку

з цим правильний облік витрат, обчислення собівартості продукції, контроль їх формування та оперативний аналіз є важливими для ефективного управління витратами підприємства.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Бондаренко Н. М., Устименко А. К. Собівартість продукції: економічна сутність та її види. *Економічні науки*. 2015. Вип. 11. Ч. 2. С. 51–54. 2. Кравчук О. М., Лещук В. П. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2010. 504 с. 3. Гришко Н. В. Методологія управління витратами промислових підприємств : монографія. Донецьк : ІЕП НАН України, 2009. 403 с. 4. Нестерова С. В. Обґрунтування доцільності калькулювання витрат на підприємстві. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Економіка*. 2017. Вип. 2. С. 148–152. 5. Краєва Я. В. Методи обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2017. Вип. 5. С. 168–171.

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

УДК 336.77 (477)

Романенко А. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В роботі проаналізовано механізм кредитування в Україні, розглянуто особливості надання кредиту фізичним і юридичним особам та іпотеки, а також визначено найпоширеніші запити українців на отримання кредиту.

Ключові слова: кредитування, кредит, банки, банківська система, іпотека, споживчі кредити, фізичні та юридичні особи, універсальні банки, спеціалізовані банки, фінансово-економічна діяльність.

Аннотация. В работе проанализирован механизм кредитования в Украине, рассмотрены особенности предоставления кредита физическим и юридическим лицам и ипотеки, а также определены самые распространенные запросы украинцев на получение кредита.

Ключевые слова: кредитование, кредит, банки, банковская система, ипотека, потребительские кредиты, физические и юридические лица, универсальные банки, специализированные банки, финансово-экономическая деятельность.

Annotation. The paper analyzed the mechanism of lending in Ukraine, considered the peculiarities of providing loans to individuals and legal entities and mortgages, and also identified the most common requests of Ukrainians for a loan.

Keywords: crediting, credit, banks, banking system, mortgage, consumer loans, individuals and legal entities, universal banks, specialized banks, financial and economic activities.

Дана тема є актуальною, оскільки банківська система є невід'ємною складовою фінансової системи, а її стабільність і надійність – це вирішальна умова економічної безпеки країни в цілому. За допомогою кредитування забезпечують економічний добробут громадян країни, тому дослідження його механізму та особливостей функціонування є необхідним для мінімізації впливу негативних факторів на кредитно-фінансову діяльність у короткостроковій перспективі та з метою створення умов для прискореного розвитку кредитування в Україні в майбутньому.

Мета роботи – дослідити кредитування в Україні та знайти шляхи покращення його роботи в цілому.

Розвиток кредитування на даний час у нашій країні знижується. Скорочується кількість фінансових установ, знижується кількість виданих споживчих та іпотечних кредитів, зростають відсоткові ставки за кредитами. Визначено, що головним фактором, який впливає на сучасну кредитну діяльність банків в Україні, є політична та соціальна нестабільність. Адже банківське кредитування для розвитку потребує досягнення умов макроекономічної стабільності.

Проблематиці банківського кредитування присвячено чимало праць вітчизняних економістів, серед яких: В. Я. Вовк, Н. К. Жукова, Н. В. Зражевська, Л. В. Кузнецова, А. П. Мороз, Р. А. Славюк, О. В. Хмеленко, О. М. Юркевич [4–6].

У сучасних трансформаційних умовах в країні простежується тенденція до зниження кількості банківських установ. За офіційними даними НБУ, станом на 1 січня 2017 р. в Україні зареєстровано 96 банків, що на 21 установу менш ніж на 1 січня 2016 р. [1, с. 844].

Серед найбільш прибуткових банків у 2017 р. були виключно іноземні фінансові установи – Райффайзен Банк Аваль, Сітібанк та ОТП Банк. На топ-3 найбільш прибуткових банків за підсумком 2017 р. припадало 57,5 % загального обсягу прибутку, отриманого банківською системою України. З метою виявлення інтенсивності динаміки кредитної діяльності в нашій країні дослідимо її за видами, а саме: кредитування фізичних осіб, юридичних осіб та іпотечне кредитування [1, с. 44].

Якщо розглядати кредити, надані банками України фізичним особам за визначений період, то можна зазначити, що впродовж 2016–2017 рр. найбільшу частку серед кредитів займали споживчі кредити. Друге місце посідають кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (від 25 % до 40 %). Банки охоче працюють з корпоративним сектором, пропонуючи їм найрізноманітніші кредити.

Підприємці та навіть успішні компанії користуються кредитами: як цільовими, так і кредитами на будь-які бізнес-потреби, для підвищення виробництва та виходу на новий рівень економічних відносин [1, с. 845].

Структура кредитного портфеля банків України за кредитами, що надані юридичним особам протягом 2017–2018 рр., представлена в більшості кредитами, що надані нефінансовим корпораціям. Кредити для інвестиційної діяльності нефінансовим корпораціям забезпечують динамічний розвиток підприємств і дозволяють вирішувати такі задачі, як: розширення підприємницької діяльності (збільшення обсягів виробництва товарів і послуг, вихід на нові ринки); створення нових підприємств (освоєння нових сфер підприємницької діяльності); систематичне відновлення основних виробничих фондів підприємства та підвищення ефективності виробництва (зниження витрат шляхом модернізації обладнання, реконструкції підприємств, підвищення кваліфікації персоналу); забезпечення вимог державних органів управління (задоволення вимог щодо екологічних стандартів, безпеки продукції).

Різновидом банківського кредитування є іпотечне кредитування. Іпотечний будівельний кредит НБУ відносить до іпотечного житлового кредиту.

Основними проблемами забезпечення населення доступним житлом в Україні є: відсутність гарантійних фондів іпотечного страхування, нерозуміння населенням процесів іпотечного фінансування, недовіра населення до українських банків, наявність інших, більш прибуткових напрямків діяльності, наявність на ринку іпотечного кредитування універсальних банків, коли в багатьох розвинених країнах, зокрема в Німеччині, працюють спеціалізовані [1, с. 846].

Кредитна діяльність в Україні потребує управління та покращення. Покращення ситуації у сфері кредитування юридичних і фізичних осіб можливе внаслідок удосконалення організаційної фінансово-економічної діяльності банківської системи України, пропонування нових підходів і вдосконалення галузі бізнес-планування фінансової та операційної діяльності.

В процесі аналізу надання кредитів українцям ми виявили, що наші громадяни широко використовують позики для задоволення власних потреб. Так, з дослідження «GfK Україна» на замовлення Світового банку про споживчі кредити населення, проведеного в грудні 2017 – січні 2018 рр., можна скласти портрет середнього жителя країни, що живе у борг.

Цільовою аудиторією дослідження були люди, які виплачують кредити або позичали не менше двох років тому. Було опитано 2140 осіб віком 24–65 років у всіх регіонах України.

Всі показники, за якими проводилося дослідження, наведені нижче у діаграмах [3].

Проаналізувавши результати даного опитування громадян нашої країни, можна дійти таких висновків: середній позичальник країни – це заміжня жінка чи одружений чоловік віком від 50 до 65 років, що зазвичай бере кредит, щоб оплатити повсякденні власні витрати. Майже 60 % позичальників розраховуються вчасно.

При цьому у 70 % респондентів немає ані депозитів, ані «заначок», у 23 % є тільки «заначки» і лише 7 % мають і те, й інше, але все одно їм доводиться іноді брати в борг. Зазвичай середній позичальник позичає гроші у знайо-

мих або родичів, причому намагається взяти їх без відсотків. Таких людей 52 % від загального числа, а позичають вони мало – від 250 до 2500 грн на 2–3 місяці, тому звертатися до банку не бачать сенсу. У банках кредитуються 72 % від загальної кількості позичальників на суму 5–10 тис. грн і вище, терміном на рік і більше. В сумі це понад 100 % позичальників, але, за словами аналітиків «GfK Україна», це можна пояснити, адже ті ж самі люди беруть і кредит у банку, і в безвідсотковий борг у знайомих для якнайшвидшого погашення боргу перед банком.

Кредити за різними категоріями людей

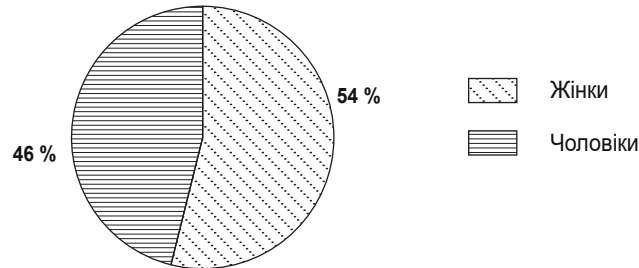

Рис. 1. Характеристика людей за статтю [3]

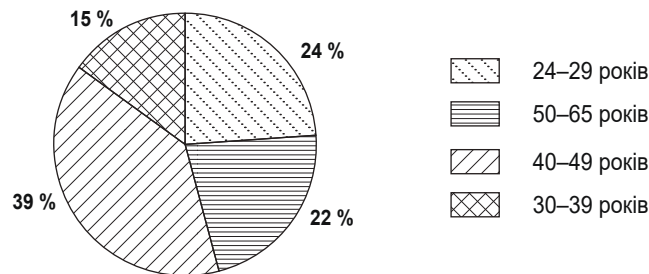

Рис. 2. Характеристика людей за віком [3]

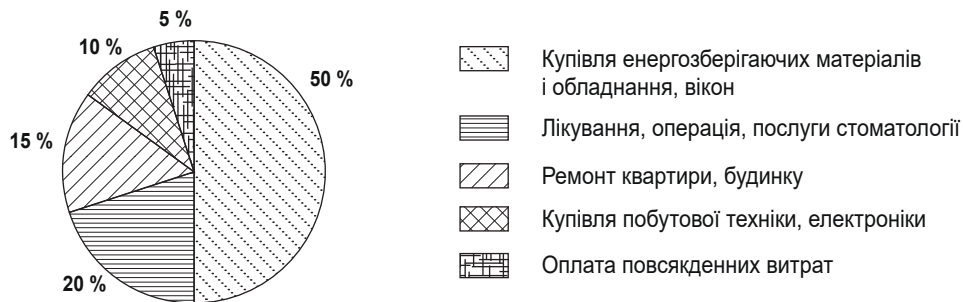

Рис. 3. Характеристика людей за потребами у кредиті [3]

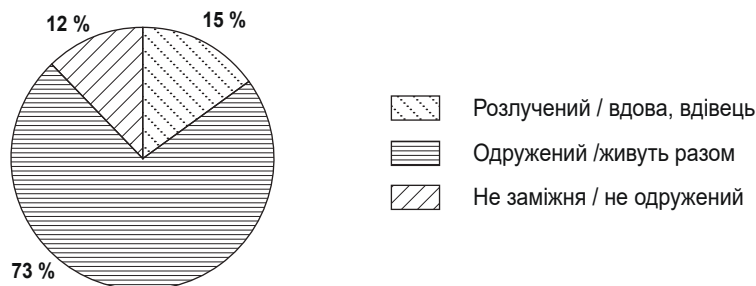

Рис. 4. Характеристика людей за сімейним станом [3]

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що, на жаль, кредитування в Україні не на найвищому рівні. Нам є куди розвиватись, і державі слід вживати заходів, щоб покращити ситуацію і в майбутньому бути

конкурентоспроможною на міжнародній арені. Для покращення ситуації в кредитуванні необхідна стабілізація економічних, політичних, соціальних умов та підтримка держави для всього банківського сектору економіки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Солоділова К. В., Шафранова О. В. Сучасний стан кредитування в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 3. С. 844-847. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_3_194. 2. Тимошенко О. П. Проблеми банківської системи України: шляхи вирішення. *Економіка та держава*. 2009. № 7. С. 21-25. 3. Коновалова Х., Панченко О. На що беруть кредити українці: в середньому позичальник винен шість тисяч гривень. URL: <https://ukr.segoday.ua/economics/enews/na-chto-berut-kredity-ukraincy-v-srednem-zaemshchik-dolzhen-shest-tysyach-griven-1025152.html>. 4. Вовк В. Я., Хмеленко О. В. Кредитування і контроль : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 463 с. 5. Жукова Н. К., Зражевська Н. В. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 1-2 (1). С. 70-72. 6. Юркевич О. М. Місце та роль кредитних компаній на фінансовому ринку України. *Фінанси України*. 2009. № 11. С. 88-93.

РОЗВИТОК РЕКЛАМНОЇ СТРАТЕГІЇ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ

УДК 339.138

Романенко А. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В роботі проаналізовано шляхи створення успішної реклами з метою максимізації прибутку підприємця фірми та наділення високим рівнем конкурентоспроможності власного товару на зовнішньому ринку.

Ключові слова: реклама, рекламна стратегія, зовнішній ринок, ринкова конкуренція, маркетинг, цільовий ринок, рекламна кампанія, попит.

Аннотация. В работе проанализированы пути создания успешной рекламы с целью максимизации прибыли предпринимателя фирмы и наделяния высоким уровнем конкурентоспособности собственного товара на внешнем рынке.

Ключевые слова: реклама, рекламная стратегия, внешний рынок, рыночная конкуренция, маркетинг, целевой рынок, рекламная кампания, спрос.

Annotation. The paper analyzes the ways of creating successful advertising in order to maximize the profit of the entrepreneur of the company and endow it with a high level of competitiveness of its own goods on the foreign market.

Keywords: advertising, advertising strategy, foreign market, market competition, marketing, target market, advertising campaign, demand.

Дана тема є актуальною, оскільки в наш час підприємцям досить важко вести свій бізнес, адже на зовнішньому ринку велика конкуренція і шанси продати свій товар бувають доволі низькі. Тому рекламна стратегія є вирішальною в діяльності фірми та досить непогано впливає на розмір прибутку підприємця, отже, знання створення успішної та ефективною реклами вважаються сьогодні необхідним атрибутом фірми.

Дослідити рекламну стратегію як засіб для максимізації прибутку підприємця та знайти шляхи створення ефективною реклами.

В умовах розвинутого ринку, коли при наявності високої конкуренції кожен продавець прагне максимально задовольнити потреби покупця, реклама може послужити вирішальним чинником конкурентної боротьби. Як відомо, головним завданням кожного підприємця є максимізація прибутку і заради цього застосовують різні способи його досягнення. Одним із таких і вважається реклама, яку ми споглядаємо скрізь кожного дня. Але для успішної реклами свого товару, щоб на нього серед покупців зростав попит, потрібна продумана стратегія.

Розглядаючи поняття рекламної стратегії, слід зазначити, що це стратегія оптимальної форми, змісту, часу і шляху доставки масового рекламного повідомлення до певної аудиторії, що в свою чергу є частиною реалізації комунікаційної маркетингової стратегії [5].

За мету зазвичай ставлять досягнення певного комунікаційного ефекту у аудиторії, що стикається з рекламним повідомленням і спонукання її до цільової поведінки.

Якщо підприємець хоче створити успішну рекламну стратегію, йому насамперед слід мати її структуру, на яку він спиратиметься і яка допоможе йому у досягненні своєї мети. По-перше, потрібно проаналізувати теперішнє становище, свої сильні та слабкі сторони, власні ресурси фірми та продумати ситуацію з точки зору можливостей і загроз. По-друге, треба визначитись, який результат потрібен фірмі, виходячи з ресурсів, поточної ситуації та її зміни. По-третє, слід зрозуміти, як підприємцю досягти мети, перейти з поточного в новий стан. І врешті-решт після виконання всіх вищезазначених пунктів потрібно порівняти план і фактичний стан (вимір, відстеження, внесення змін), проаналізувати отриманий результат [2].

Необхідно визначитися з тим, що мається на увазі під максимізацією прибутку як кінцевої мети бізнесу кожного підприємця. Але це вже питання до самого підприємця, до його розуміння і цілей власного розвитку. Формально, залежно від термінів планування, отримання прибутку може зводитися: в короткостроковій перспективі до прибутку за підсумками періоду часу (зазвичай рік) і в довгостроковій перспективі при стратегічному будівництві бізнесу переважно до підвищення вартості торгової марки).

Незважаючи на терміни планування, для отримання прибутку кожен підприємець має низку цілей, які він хоче втілити в життя за допомогою реклами. Всім підприємцям потрібний постійний інтерес до своєї фірми і своєї продукції, тому рекламою вони хочуть спонукати споживача звернутися саме до своєї фірми, спонукають до придбання саме їхнього товару, прагнуть зробити даного споживача постійним покупцем свого товару та стати постійним клієнтом фірми, привернути увагу саме до свого продукту, коли ринок заповнений однотипними товарами та, звісно, хочуть розширити обсяги продажів, «завоювати» нові ринкові території, залучити нових клієнтів [1].

Для втілення даних цілей підприємству доводиться встановлювати і реалізовувати свої конкурентні переваги, виробляти конкурентоспроможну продукцію і визначати свою нішу на ринку, конкретну групу споживачів. Робота з визначення групи споживачів за цільовими сегментами ринку, кількості, цін і термінів поставки товарів і технологій задоволення потреб називається сегментацією ринку [5].

На стадії стратегічного маркетингу і стратегічного планування формується певна стратегія фірми, прогнозуються рівні конкурентоспроможності товарів, визначається стратегія охоплення зовнішнього ринку. На стадії втілення цієї стратегії в життя для споживчих товарів проводиться мікросегментація за наступними етапами. Перший етап – розбивка ринків товару на однорідні сегменти за бажаними перевагами товару і відмінні від інших сегментів. Другий етап – вибір цільових сегментів, виходячи із завдань фірми та її специфічних можливостей, позицій конкурентів. Третій етап – позиціонування товару в кожному цільовому ринку. І останній – розробка цільової маркетингової програми [3].

Перший етап здійснюється на основі соціально-демографічних характеристик споживачів (соціально-демографічна, або описова сегментація), вигід, які шукають в товарі потенційні споживачі (сегментація за вигодами); стилю життя, описаного в термінах активності, інтересів і думок (соціально-культурна сегментація) та характеристик поведінки при покупці (поведінкова сегментація) [3].

Соціально-демографічною сегментацією вважається метод сегментації, що базується на гіпотезі, що залежно від різних соціально-демографічних профілів визначають відмінності в шуканих перевагах та у перевагах покупців. Зазвичай змінними виступають: місце розташування, стать, вік, дохід, суспільний клас тощо. Будь-які соціально-демографічні зміни створюють нові сегменти ринку і водночас зумовлюють зміни вимог у сегментах, що вже існують.

Сегментація за вигодами сконцентрована на відмінностях у системі цінностей людей, а не їхніх соціально-демографічних профілів. Покупці часто віддають перевагу одній із трьох цінностей: якості, ціні або символіці (престиж, дизайн, емоційність тощо). Наприклад, споживачі зубних паст в США бажать отримати наступні вигоди: приємний смак і зовнішній вигляд – гурмани (багато молоді, яка широко користується м'якими пастами); білизну зубів – компанійські (молоді сімейні пари і особи з рівнем куріння вище середнього, які ведуть активний спосіб життя); запобігання карієсу – стурбовані (частіше сім'ї з дітьми, які прагнуть уникнути карієсу); низька ціна – незаможні (переважно чоловіки, що не вбачають суттєвої відмінності між пропонованими марками) [3].

Соціально-культурна сегментація, як і сегментація за вигодами, базується на тому, що особи сильно різняться в соціально-демографічних термінах, можуть демонструвати дуже схожу поведінку і навпаки. Завдання полягає у створенні більш людського образу покупців, який не вичерпується тільки їхнім соціально-демографічними профілем, але й несе також інформацію про їхню систему цінностей, активність, інтереси і думки.

Поведінкова сегментація базується на використанні статусу користувача, рівні користування товаром, рівні лояльності споживачів, чутливості до чинників маркетингу. Статус користувача передбачає розмежування між потенційними користувачами, не користувачами, для тих, хто вперше стали користувачами, регулярними і нерегулярними користувачами. Для всіх цих категорій можуть бути розроблені різні стратегії комунікації.

Після розбиття ринків товару на однорідні сегменти здійснюється уточнення вибраних на стадії стратегічного маркетингу цільових сегментів. Уточнення (вибір) цільових сегментів може здійснюватися із застосуванням: недиференційованого маркетингу (коли не враховуються відмінності між сегментами ринку, він розглядається як єдине ціле; уніфікований для всього ринку товар дає економію на ціні за рахунок ефекту масштабу; щоб утримати позиції на ринку, потрібний випуск високоякісного товару), диференційованого маркетингу (спрямований на повне охоплення ринку, але адаптований до кожного сегменту – для кожних «гаманця, призначення та особистості»), концентрованого або сфокусованого маркетингу (спрямований на задоволення потреб одного або декількох сегментів). Метод вибору цільових сегментів визначається іміджем фірми, її конкурентоспроможністю і наявними ресурсами [4].

Після вибору цільових сегментів фірмі слід провести позиціонування товарів в кожному сегменті. Розробка і створення іміджу товару таким чином, щоб він посів у свідомості покупця гідне місце, відмінне від становища товарів-конкурентів. Після позиціонування товару розробляється оперативна маркетингова програма просування товару на ринок, яка уточнює бізнес-план фірми в частині реалізації товару.

І тільки коли будуть втілені всі заходи, перераховані вище, можна створити успішну рекламну стратегію. Шукаючи шляхи винайдення продуманої рекламної стратегії для свого підприємства, можна також підвищити шанси на успіх, якщо підприємець буде застосовувати для успішної реклами диференційований товар, який продається за привабливою ціною через добре адаптовану збутову мережу, задовольнятиме потребу покупця в інформації, що буде корисним, коли йому доведеться прийняти складне рішення щодо покупки малознайомих товарів, властивості яких не розкриваються при простому огляді, якщо за допомогою реклами сфокусує увагу на характерній властивості товару, що дає йому перевагу над іншими товарами і «позиціонує» його у свідомості покупця, і якщо впливатиме на ринки з глобальним попитом, що розширюється за допомогою реклами, бо вона прискорюватиме дифузю товару та служитиме каталізатором попиту.

Але слід зазначити, що досі немає єдиного тлумачення ефективності рекламного повідомлення або рекламної кампанії. Дуже часто під ефективністю мають на увазі прямий зв'язок між рекламою і продажем товару, тобто здатність впливати на мотивацію споживача, його купівельну поведінку, стимулювати не властиві йому раніше потреби [4].

Висновки. Підбиваючи підсумок, можна стверджувати, що для формування гарної рекламної стратегії підприємства на зовнішньому ринку потрібні кошти, вміння та аналітичне мислення. Реклама може допомогти розвиватись підприємству і розширити обсяги виробництва, якщо вона буде правильно виготовленою та ретельно продуманою. Інформація про товар – основна страва реклами, а все інше в ній – гарнір і соус. З високим ступенем імовірності можна припустити, що якщо підприємцю потрібно максимізувати свій прибуток, то йому потрібна «ефективна» реклама, яка витіснятиме із засобів її носіїв будь-яку іншу рекламу. Інакше кажучи, перед підприємцем постає завдання створити «ефективну» рекламу, яка монополізуватиме рекламний простір як кількістю, так і якістю. А шляхи та методи втілення бажань підприємця в життя вже залежать від його навичок та його самого.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Мокшанцев Р. И. Психология рекламы : учеб. пособие. М. : Инфра-М ; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2007. 230 с. 2. Крылов А., Зуенкова О. Рекламная стратегия: постановка задачи и оценка эффективности, некоторые аспекты. *Петербургский рекламист*. 2003. № 3–5. 3. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг. М. : Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. 640 с. 4. Картер Г. Эффективная реклама. Путеводитель для мелких предприятий / пер. с англ. В. Б. Боброва. М. : Прогресс, 1991. 156 с. 5. Мануйлов М. А. Психология рекламы. М. : Гос. техн. изд-во, 1925. 36 с.

ВПЛИВ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

УДК 343.37 (477)

Романескул Ю. О.

Студент 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Дану статтю присвячено дослідженню значного сектору економіки України – тіньовому. У роботі проаналізовано особливості виникнення, найбільш поширені сфери нелегального сектору, вплив на економіку України, а також шляхи усунення тіньового сектору економіки України.

Ключові слова: тіньова економіка, причини виникнення, шляхи усунення.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию значительного сектора экономики Украины – теневого. В работе проанализированы особенности возникновения, наиболее распространенные сферы нелегального сектора, влияние на экономику Украины, а также пути устранения теневого сектора экономики Украины.

Ключевые слова: теневая экономика, причины возникновения, пути устранения.

Annotation. This article is devoted to the study of a significant sector of the economy of Ukraine - the shadow. The paper analyzes the features of occurrence, the most common areas of the illegal sector, the impact on the economy of Ukraine, as well as ways to eliminate the shadow sector of the economy of Ukraine.

Keywords: shadow economy, causes, ways to eliminate.

Актуальність теми даної статті полягає у тому, що тіньова економіка є надзвичайно великою проблемою в усіх країнах світу. Україна також зазнає великого впливу тіньового сектору економіки. Тим паче, що основною метою України є побудова європейського суспільства, а отже – соціально орієнтованої ринкової економіки європейського зразка. А тіньова економіка суттєво підриває безпеку держави і знищує все те, що держава прагне побудувати.

Метою даної статті є висвітлення питань тіньової економіки, які негативно впливають на економіку країни в цілому, а також ролі державних органів по забезпеченню безпеки держави у боротьбі з тіньовою економікою.

Тіньова економіка як явище краще вивчена у країнах з розвинутою ринковою економікою. За останні часи з'явилась низка робіт зарубіжних і вітчизняних науковців, пов'язаних із дослідженням тіньової економіки, а саме: З. Варналія, А. Базиліюка, О. Барановського, В. Білоуса, І. Бубнова, А. Вакуріна, В. Волика, В. Гвоздицького, Н. Голованова, С. Квасова, А. Крилова, Г. Клейнера, С. Коваленка, В. Мандибури, А. Нестерова, В. Перекислова, М. Потєбенько, В. Предборського, Ю. Прилипка, О. Черевко, О. Фрадинського та інших [1].

В усіх країнах з ринковою економікою була, є і буде хоча б незначна частина тіньової економіки. Її сфери впливу в кожній країні будуть різні, але позбавитися він неї цілком неможливо. Це все одно, що злочинність: кількість явищ можна зменшити, але знищити – практично неможливо. До тіньової економіки належать: несплата податків, контрабанда, приховування доходів, наркобізнес, фіктивні фінансові операції. Доходи від цих видів діяльності надзвичайно великі, вони обчислюються десятками мільйонів доларів, але ті дії, які присікаються правоохоронними органами, є лише мізерною частиною того, що є насправді. Таким чином, подібні явища, що відбуваються в межах кожної країни, потребують ретельного вивчення та прийняття рішення щодо їх усунення.

Як і чому виникає тіньовий сектор в економіці держави? Зазвичай виокремлюють три групи чинників, які сприяють розвитку тіньової економіки. По-перше, такі економічні чинники, як: високі податки, переструктуризація сфер господарської діяльності (промислового і сільськогосподарського виробництва, послуг, торгівлі), криза фінансової системи та вплив її негативних наслідків на економіку, недосконалість процесу приватизації, діяльність незареєстрованих економічних структур. По-друге, такі соціальні фактори, як: низький рівень життя населення, що сприяє розвитку нелегальних видів економічної діяльності, високий рівень безробіття і орієнтація частини населення на отримання прибутку будь-яким способом, нерівномірний розподіл валового внутрішнього продукту. По-третє, такі правові фактори, як: недосконалість законодавства, недостатня діяльність правоохоронних структур з припинення незаконної та кримінальної економічної діяльності, недосконалість механізму координації з боротьби із економічною злочинністю [2]. З урахуванням вищенаведених причин стає зрозумілим, чому Україна має значну частину економіки в тіньовому секторі. Наша країна встановлює високі податки для людей, більшість яких має низький рівень життя. Як відомо, видучення податків понад 50 % прибутків підприємства позбавляє їх стимулу та, за оцінкою західних експертів, через прямі і непрямі податки 55 % підприємств переходять до тіньового сектору.

Кризовий стан економіки змушує підприємців шукати привабливіші способи отримання прибутку для своєї діяльності. Через такі причини населення шукає безліч способів для того, щоб отримати максимум прибутку, що зумовлює виникнення сектору тіньової економіки та його розвитку.

В нашій країні всіма явищами, пов'язаними з проявами тіньової економіки, займаються окремі державні органи, а саме: Верховна Рада України; структури, підпорядковані Президенту України; Кабінет Міністрів України; СБУ; МВС та інші. Практично кожне державне відомство як на міському, так і на регіональному рівні торкається проблема тіньової економіки [3]. Через те, що деякі державні відомства не узгоджують свої плани з іншими, вони дають змогу «тіньовикам» продовжувати та розвивати свою незаконну діяльність. Вона поширюється, і держава не може встановити контроль за нею. Так виникають могутні клани, які мають контроль у державних установах.

Останніми роками економіка України все більше й більше йде в тінь, з'являються і наслідки тіньової економіки. Оцінка розвитку процесів масштабної «тінізації» та криміналізації економіки України свідчить про суттєву недосконалість і структурну незавершеність вітчизняної правової системи. На початок 2001 р., за даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, уряду вдалося знизити процес тонізації економіки на 5 %. Проте, на думку експертів, питома вага тіньового сектора економіки в Україні й надалі залишається досить високою – 65 % ВВП [1]. Практика засвідчує, що доки існуватиме державна форма організації суспільного життя, а держава у той чи інший правовий спосіб впливатиме на економічний розвиток шляхом реалізації бюджетної, податкової, грошово-кредитної, валютної політики тощо, доти зберігатиметься й «тіньова» економіка. Нелегальний сектор не може цілком зникнути, може лише змінюватися його питома вага, роль, яку він відіграє у суспільному житті, а також механізми його взаємодії з легальною економікою. В загальносвітовому масштабі питома вага тіньової економіки оцінюється в 5–10 % від валового внутрішнього продукту. В Україні цей показник становить 50 %, що є критичним [4]. На цьому рубежі вплив тіньових чинників на господарське життя стає настільки відчутним, що суперечність між легальним і тіньовим укладами спостерігається практично в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Об'єктивною причиною стрімкого зростання тіньової економіки в Україні є перехід від бюрократичної, командної системи управління до ринкової. Зміна суспільного устрою супроводжується і зміною старої моралі. При цьому тіньова економіка базується і розвивається з конкретних джерел. Перше з них – це вивіз капіталу за кордон, сировинних та енергетичних ресурсів, при цьому основна частина операцій проходить легально, але сировина і енергоресурси часто реалізуються за кордон за заниженими цінами через компанії посередників, а певний відсоток від прибутку залишається за кордоном. Другим і основним джерелом тіньової економіки є не зареєстрована державними органами господарська діяльність, яка є в усіх сферах економіки.

Сучасне українське суспільство можна поділити на три групи. Перша група – це вищі керівники, працівники вищої та середньої ланки корпоратизованого сектора, де утворюються величезні надприбутки. Ця категорія осіб намагається максимально відвести від оподаткування свій прибуток та інші доходи. Друга група – це люди, які мають можливість брати участь у перерозподілі прибутку: серед них насамперед бюрократія і кримінальні елементи. Третя група – це більшість населення, яке не має жодного стосунку до перших двох груп. Це ще раз пояснює, чому велика частина населення має низький рівень життя: тому що основна частина прибутку країни знаходиться в руках у найбагатшої групи населення, здебільшого бюрократії або кримінальних елементів, яка бере участь у тіньовому секторі економіки країни. Тіньова економіка є наслідком того, що більшість бюджетних коштів та коштів цільових та позабюджетних фондів є комерційними, законодавство країни є недосконалим, високий рівень корупції спостерігається в усіх сферах суспільства. Корумпованість стала настільки масштабною проблемою, що її практично неможливо «викорінити». Це стало загальноприйнятим, адже будь-яку проблему можна вирішити за допомогою хабаря. З одного боку, це спрощує життя людей і робить наше життя «безпроблемним», але ж з другого боку, не кожен може дозволити собі таку «розкіш». Також причиною є зростання кримінальних структур та їх злиття з суб'єктами підприємницької діяльності та головним є те, що суспільство деформує суспільну та особисту мораль та втрачає історико-етичні норми поваги.

Великою проблемою України є кримінал, пов'язаний з тіньовою діяльністю формування кланів. У зв'язку з цим існують побоювання, що на результат майбутніх виборів можуть мати значний вплив кримінальні елементи, які можуть бути в усіх сферах економіки України. Також досить важливою залишається проблема великомасштабної контрабанди багатьох товарів. Не менш важливою є якість товару та те, що правоохоронні органи не впливають на їхню діяльність. Причиною цього можуть бути як хабарі, так і їх приналежність до тієї чи іншої кримінальної групи. Також важливе місце займають кримінальні дії тіньових процесів на алкогольному ринку. Це призводить до багатьох смертей при поширенні алкоголю на ринки України. Споживачів приваблює низька вартість, більшість із них звертає увагу на якість, але для залежних людей контрабандний алкоголь цінується насамперед через ціну. Значне місце тіньових операцій на товарних ринках посідає контрабандна торгівля автомобілями. Це є досить прибутковим, тому правопорушники уникають сплати високих імпорتنих тарифів на ввіз до України. Велика прибутковість є великим стимулом для постійного вдосконалення злочинних схем імпорту машин. Ці схеми відпрацьовані вже роками і тому можна спостерігати невеликий відсоток розкриття таких махінацій. Іншою високоприбутковою сферою кримінального тіньового бізнесу, що поширена в Україні, є організована проститу-

ція. Про високу прибутковість свідчить той факт, що доходи подружжя вербувальників путан до Туреччини, які діяли в Херсоні, не поступалися торговим оборотам середньої комерційної фірми. Організована проституція є надзвичайно мобільним видом кримінального бізнесу, який швидко орієнтується у кон'юнктурі ринку і прагне до найбільш прибуткових зон [1].

Виходячи з вищенаведеного, для усунення тіньового сектору в економіці було б доцільним створити окремий державний орган, який взаємодіятиме з усіма сферами економіки. Даний орган повинен виконувати такі функції: аналіз та прогнозування, розслідування та притягнення до відповідальності причетних до тіньового сектору, створення єдиної бази даних про правопорушників, щоб інші державні органи могли застрахувати себе від небажаних угод із ними, та інших фінансових операцій. При створенні даного органу зросте довіра людей до влади, встановиться контроль за діяльністю господарюючих суб'єктів, а також сформується нове відношення до вітчизняних підприємств.

Очевидно, що значне розширення сектору тіньової економіки не приведе до демократії, а лише до встановлення бюрократичного кланового управління. Особлива роль має належати окремому державному органу, який відповідатиме і регулюватиме наявність тіньового сектору в економіці України.

Таким чином, тіньова економіка – це явище, яке не має чіткого наукового визначення, що досліджується з 30-х рр. ХХ ст. В Україні паралельно існує два типи економіки: легальна та нелегальна, тобто тіньова. Потрібно вжити заходів, щоб тіньовий сектор не розповсюджувався і прагнути поступово усунути його. Це буде можливим лише тоді, коли податки не будуть такими високими, а рівень життя населення буде набагато кращим, ніж на даний момент. Лише тоді населення буде отримувати достатню кількість коштів і зможе стати людьми, які живуть по закону, а не «тікають» від нього до тіньового сектору, тобто нелегальних операцій. Лише тоді можна чекати позитивних зрушень в економіці України та усуненні тіньового сектора. Але все ж таки головною причиною розвитку та поширення тіньової економіки є власне суспільство, його ментальність і самоповага насамперед до себе. Населення не намагається протистояти тому опору нелегальної діяльності, а якщо хтось і намагається, то є тільки поодинокі випадки, які не можуть привести до глобалізації. Перше, що потрібно змінювати на шляху до створення держави з мінімальною «тінізацією», – це суспільство, тобто його мислення та створення або відродження самоповаги. Лише тоді країна буде єдиним цілим і можливо буде не нищити, а мінімізувати прояви тіньового сектору економіки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пономаренко О. О.

Література: 1. Ангелко І. В. Тіньова діяльність у господарській системі України : монографія. Львів ; Дрогобич : Посвіт, 2014. 232 с. 2. Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с. 3. Тіньовий сектор економіки України. URL: www.ukrstat.gov.ua. 4. Коваль Т. О., Пономаренко О. О., Яхкінд В. П. Економічна сутність та закономірності формування маркетингового потенціалу підприємства. *Бізнес Інформ*. 2016. № 10. С. 397–405. 5. Пономаренко В. С., Гонтарева І. В. Методологія комплексного оцінювання ефективності розвитку підприємств : монографія / за заг. ред. докт. екон. наук, проф. В. С. Пономаренка. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 404 с. 6. Мащенко М. А., Пономаренко О. О. Оцінка ефективності найманої праці на макро- і мікроекономічному рівнях. *Бізнес Інформ*. 2016. № 10. С. 243–249.

ОСОБЛИВОСТІ ОВЕРДРАФТНОГО КРЕДИТУВАННЯ

УДК 336.77.067.21

Савісько Т. Е.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти овердрафту як одного з найбільш розповсюджених видів кредиту, результатом застосування якого є стабільність фінансово-господарської діяльності. Обґрунтовано використання овердрафту на вітчизняних підприємствах. Визначено суттєві переваги та недоліки такого виду кредитування.

Ключові слова: овердрафт, кредитування, позичальник, короткостроковий кредит.

Аннотация. Рассмотрены теоретические и практические аспекты овердрафта как одного из наиболее распространенных видов кредита, результатом применения которого является стабильность финансово-хозяйственной деятельности. Обосновано использование овердрафта на отечественных предприятиях. Обозначены существенные преимущества и недостатки данного вида кредитования.

Ключевые слова: овердрафт, кредитование, заемщик, краткосрочный кредит.

Annotation. The theoretical and practical aspects of overdraft are considered as one of the most common types of credit, the result of which is the stability of financial and economic activity. The use of overdraft in domestic enterprises has been substantiated. The significant advantages and disadvantages of this type of lending are indicated.

Keywords: overdraft, lending, borrower, short-term loan.

Актуальність теми обумовлена активним розвитком ринкових відносин між контрагентами, тому, аби створити комфортні умови для заняття господарською діяльністю та отримання позитивних фінансових результатів, був розроблений овердрафт. Для кращого розуміння цього поняття необхідно орієнтуватися в джерелах його виникнення та шляхах використання.

Метою статті є ознайомлення з теоретичними та практичними аспектами відображення в обліку овердрафту, визначення переваг і недоліків порівняно зі звичайним кредитом. У діяльності підприємців часто виникають ситуації, коли через невчасний розрахунок клієнтів виникає дебіторська заборгованість. Проблема обігових коштів може виникнути і під час непередбаченої закупівлі товару чи сировини. Дефіцит коштів – це загальна проблема для більшості вітчизняних підприємств. Як свідчать аналітики, складнощі, пов'язані з обіговими коштами, були, є і будуть незалежно від кризових явищ [1]. Одним серед багатьох фінансових інструментів, що стають керівникам підприємств у нагоді при управлінні обіговими коштами, є овердрафт.

Овердрафт – форма короткострокового кредиту в межах установленого банком ліміту, що дозволяє здійснювати розрахунки, коли у клієнта на поточному рахунку недостатньо коштів. Фактично овердрафт є короткостроковим і в більшості випадків незабезпеченим кредитом. Зважаючи на наявні ризики, вартість овердрафта зазвичай є вищою за вартість звичайного кредиту [2].

Овердрафт надається за дотриманням наступних вимог: кредитування банком розрахункового рахунку клієнта здійснюється для оплати розрахункових документів при нестачі або відсутності на розрахунковому рахунку клієнта – позичальника коштів. Банк списує кошти з рахунку клієнта в повному обсязі, тобто автоматично надає клієнту кредит на суму, що перевищує залишок коштів.

Овердрафт відрізняється від звичайного кредиту тим, що для погашення заборгованості спрямовуються всі кошти, що надходять на рахунок клієнта [2].

Банк своїм клієнтам може надати різні види овердрафту, наприклад:

- 1) стандартний овердрафт;
- 2) овердрафт авансом – надається клієнтові, який відповідає вимогам банку, з метою залучення (повернення) його на розрахунково-касове обслуговування;
- 3) овердрафт під інкасацію – надається клієнтам, які відповідають вимогам банку, і не менше 75 % оборотів за кредитом розрахункового рахунку, яких становить грошова виручка, що інкасується (у т. ч. здана на розрахунковий рахунок самим клієнтом);

4) технічний овердрафт – надається клієнтові без урахування його фінансового становища, під оформлені на рахунок позичальника платежі (продаж/купівля валюти на біржі, до повернення термінового депозиту або інші гарантовані надходження на рахунок клієнта).

Овердрафт за своєю суттю аналогічний звичайному кредитуванню, проте має низку переваг.

По-перше, отримання овердрафту – більш швидка процедура, адже не потребує надання техніко-економічного обґрунтування і багатьох додаткових документів. Ось перелік документів, що надаються банку в цьому випадку:

- 1) заявка на овердрафтовий кредит;
- 2) документи, що характеризують фінансове становище підприємства (Баланс, Звіт про фінансові результати, перелік дебіторів та кредиторів, інформація про надходження на рахунки клієнта за останні 2 місяці тощо).

Проте склад необхідних документів кожен банк устанавлює свій, тож деякі банки для більшої певності можуть дещо доповнити цей перелік.

По-друге, овердрафт може надаватися без наявності будь-якого забезпечення. При наданні стандартного овердрафту як забезпечення можуть виступати рухоме і нерухоме майно позичальника, гарантії банків, фінансове (майнове) поручительство третіх осіб.

По-третє, овердрафт не має цільового характеру, тобто передбачається, що позичальник сам визначає розподіл та призначення використання позикових засобів. Крім того, надання кредиту потребує наявності додаткового розрахункового рахунка, а використання овердрафту дозволяє здійснювати платежі з поточного рахунка, що певною мірою полегшує ведення бухгалтерського обліку [3].

Отже, кредит з використанням овердрафту дає підприємству змогу протягом певного періоду здійснювати термінові платежі навіть за тимчасової відсутності коштів на його рахунок. Тобто банк надає підприємству кредит шляхом виконання платіжних доручень на списання коштів у сумі понад залишок на його поточному рахунок у межах ліміту овердрафту.

Кредит за допомогою овердрафту може бути виданий тривалістю від декади, місяця і до року залежно від потреби позичальника та від виду овердрафту.

Дослідження свідчать, що на сьогодні овердрафт найчастіше використовують підприємства, діяльність яких пов'язана з виробництвом, переробкою, оптовою та роздрібною торгівлею продуктами харчування, медикаментами, мінеральними добривами, насінням, тобто товарами, на які є постійний попит у населення.

Незважаючи на низку переваг, овердрафтне кредитування, як і кожна економічна категорія, має певні недоліки, серед яких можна виокремити такі: овердрафт погашається за вимогою, банк рідко використовує це право, але існують три ситуації, коли банк змушений ним скористатися:

- 1) коли сам банк перебуває під тиском і йому потрібно зменшити свої зобов'язання;
- 2) коли регулюючі органи приймають рішення про скорочення кредитування, то насамперед зупиняють надання овердрафтного кредиту;
- 3) коли погіршується фінансовий стан позичальника [4].

Проте найголовнішим недоліком є те, що відсотки по ньому набагато більші, ніж за звичайним кредитом. І погашати його треба відразу ж і вповні, а не частинами.

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України (затверджено Постановою Правління Національного банку України від 17 червня 2004 р. № 280 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Правління НБУ), облік нарахованих витрат за отриманими кредитами овердрафт від інших банків ведеться на рахунок 1507.

На рахунок 1607 облікуються нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані саме іншим банкам, а для отримання доходів за кредитами овердрафт, які надані фізичним особам, використовують рахунок 2627.

Незважаючи на легкість і зручність механізму застосування, овердрафт – досить потужний інструмент поточного фінансування бізнесу. Він надає можливість залучити додаткові кошти на розвиток, закуповувати більше товару та надавати відстрочку своїм контрагентам. А також надає запас ліквідності, який можна використовувати, коли немає можливості вилучити кошти з обороту. Крім того, використання овердрафту економить як гроші, так і найголовніший ресурс – час.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Глебова Н. В.

практичний інтернет-портал. URL: <http://ekonomist.kiev.ua/kredyty/overdraft-ikontokorent-yak-vidi-kredituvannya-ro-potochnomu-rahunku.html>.

ВПЛИВ ДИНАМІКИ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ НА ЗМІНУ ВАЛЮТНОГО КУРСУ

УДК 336.748:33672 (477)

Семенченко Н. Ю.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність національних заощаджень країни, їх взаємозв'язок та кореляцію між валютним курсом. Розкрито методи боротьби з негативним впливом заощаджень на курс валюти України.

Ключові слова: валютний курс, національні заощадження, конвертованість, державне регулювання, експорт та імпорт валюти.

Аннотация. Рассмотрена сущность национальных сбережений страны, их взаимосвязь и корреляция с валютным курсом. Раскрыты методы борьбы с негативным влиянием сбережений на курс валюты Украины.

Ключевые слова: валютный курс, национальные сбережения, конвертируемость, государственное регулирование, экспорт и импорт валюты.

Annotation. The essence of the national savings of the country, their relationship and correlation with the exchange rate is considered. Disclosed methods of dealing with the negative impact of savings on the currency of Ukraine.

Keywords: exchange rate, national savings, convertibility, government regulation, export and import of currency.

Основними суб'єктами у процесі формування зберігання та використання заощаджень є держава, фінансово-господарські інститути та населення. Головним суб'єктом ощадного процесу виступає населення, адже саме воно розпоряджається грошовими ресурсами, які є джерелом заощаджень і, відповідно до його потреб, заощадження формуються. Головним чинником формування заощаджень населення є рівень доходу. Проте слід зазначити, що на обсяги заощаджень впливає також і низка інших факторів: рівень оподаткування доходів, депозитні та кредитні відсоткові ставки, демографічна структура населення, валютний курс тощо.

Саме кореляцію і взаємозв'язок між національними заощадженнями і валютним курсом буде досліджено в даній статті.

Сьогодні ця тема є дуже актуальною, тому що валютний курс є одним із найважливіших факторів стабільності країни, а саме: національні заощадження мають значний вплив на нього. І для стабілізації економіки країни потрібно розуміти, як ефективно регулювати валютний курс, щоб підвищити рівень доходів населення та рівень економіки взагалі.

Дана тема була об'єктом дослідження багатьох закордонних та іноземних учених. Серед вітчизняних дослідників, в роботах яких висвітлюються питання про важливість валютного курсу для стабільного функціонування країни, слід виокремити А. Філіпенка [2], А. Савченка [1], А. Гальчинського, В. Юрчишина [3], В. Козюка [3], В. Шевчука та інших.

Серед іноземних учених вивченню даної проблеми присвятили свої роботи Р. Раша, М. Уільямса, А. Ісмаїлова [1], А. Ресенде, Г. Кана, Ж.-К. Тріше та інші.

Метою даної роботи є вивчення взаємодії між динамікою національних заощаджень і валютним курсом, а також виявлення наслідків від даної кореляції.

Валютний курс – це важливий інструмент державної політики. Його ефективне регулювання сприяє стабілізації економічної ситуації в країні, підвищенню загального рівня доходів населення та рівня довіри до держави, зростанню обсягів чистого експорту, закріплює позиції вітчизняного виробника, підвищує рівень інвестування тощо.

Валютний курс є найважливішим елементом регулювання платіжного балансу держави, що використовується як інструмент монетарної політики.

При зменшенні курсу гривні відносно інших валют суттєво знижуються і національні заощадження. Для перевірки даної гіпотези в роботі розглянуто динаміку валютного курсу та динаміку національних заощаджень за останні 7 років (2010–2017 рр.) [2]. На рис. 1 та рис. 2 відображено динаміку валютних курсів за досліджувані роки.

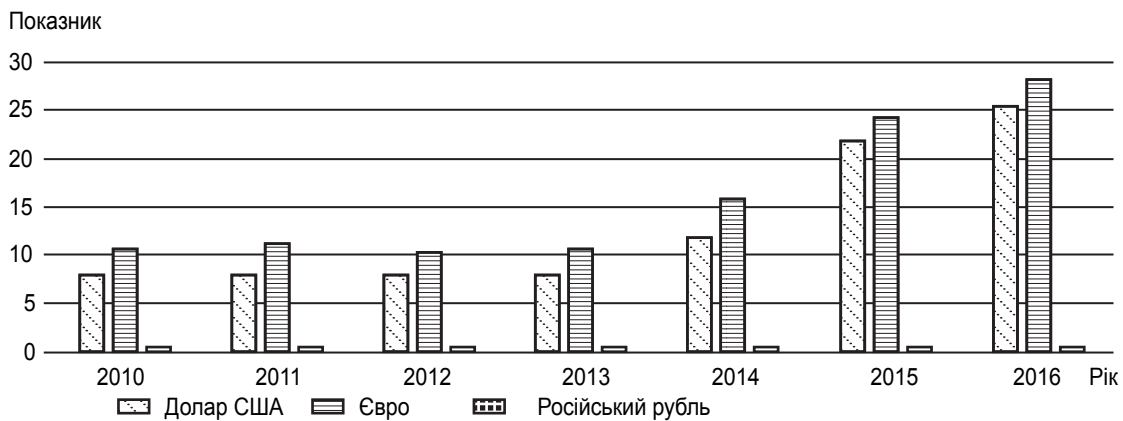

Рис. 1. Динаміка курсу іноземних валют за 2010–2016 рр.

Джерело: складено автором за даними [4]

Як видно з гістограм, саме у 2014–2015 рр. відчувається різкий стрибок у збільшенні обмінного курсу валют. Табл. 1 відображає обсяги та динаміку національних заощаджень України у 2010–2016 рр.

Дані таблиці вказують, що тотальне зниження національних заощаджень спостерігається саме у період 2012–2014 рр. [2]. Найбільший від'ємний приріст національних заощаджень спостерігається у 2015–2016 рр. [2].

Таблиця 1

Обсяги та динаміка національних заощаджень України в 2010–2016 рр., млн грн

Показники \ Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Заощадження	80 377	156 358	123 123	147 280	116 266	83 320	11 137
Темпи приросту, %	-	94,53	-21,26	19,62	-21,06	-28,34	-86,64
Абсолютний приріст	-	75 981	-33 235	24 157	-31 014	-32 946	-72 183

Джерело: [2]

На рис. 2 зображено динаміку валютного курсу та динаміку національних заощаджень, з даного графіку видно, що підвищення валютного курсу потягло за собою зниження національних заощаджень.

Девальваційні настрої на українському валютному ринку не тільки через зменшення обсягу заощаджень. Цьому посприяв загальний економічний спад на світовому фінансовому ринку. Крім того, значне падіння курсу української гривні було спричинено важкою політичною ситуацією, що склалася на Сході України. Це значно погіршило інвестиційний клімат країни, зменшило приплив іноземних інвестицій і призвело до девальвації української валюти. Все це погіршується позицією вітчизняного виробника на світовому ринку, адже попит на українські товари, що є значно дорожчими і менш якісними, постійно знижується. Сільське господарство – основа українського експорту – зменшує обсяги постачання через природні умови та загальне виснаження земель. Тому нинішня девальваційна ситуація напевно збережеться до наступного року.

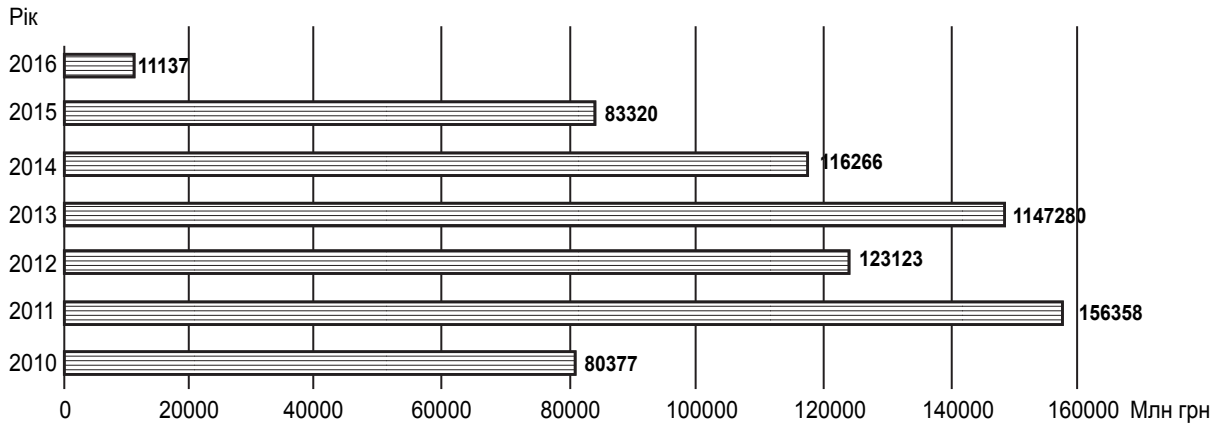

Рис. 2. Динаміка національних заощаджень України в 2009–2015 рр., млн грн

Джерело: складено автором за даними [2]

Вирішальну роль у стабілізації валютного курсу відіграє державне регулювання, яке спрямоване на подолання негативних наслідків ринкового регулювання валютних відносин і на досягнення сталого економічного зростання, рівноваги платіжного балансу, зниження росту безробіття та інфляції в країні. У сфері валютного регулювання необхідно приділити більшу увагу процесу курсоутворення, захистити ступінь конвертованості національної грошової одиниці, підвищити регулювання платіжної функції іноземної валюти, покращити організацію внутрішнього валютного ринку, збільшити нагляд за банківською діяльністю з валютними цінностями, посилити регулювання процесів утворення та руху валютного капіталу, встановити певний режим та обмежити вивіз та ввезення через кордон валютних цінностей.

Висновок. З огляду на вищезазначене, дійдемо висновку, що посилення курсу гривні відносно американської та європейської валют спричиняють утрату громадянами України значної частини їхніх валютних заощаджень. Саме тому необхідно захищати заощадження громадян від падіння валютних курсів, а з іншого боку, інтереси підприємницьких суб'єктів від підвищення курсів основних валют відносно гривні. Для виконання цієї мети громадянам необхідно зберігати валютні цінності в банках та страхувати їх від зниження курсів валют, а державі – застосовувати валютні резерви з метою стабілізації валютних курсів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кліменко О. М.

Література: 1. Балабанов І. Т. Валютні операції. М. : Фінанси і статистика, 2015. 2. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Роль грошових заощаджень населення в розбудові економіки України : матеріали наук.-практ. конференції (19 лютого 2010 р.). Київ : ХНЕУ, 2011. 4. Архів валютних курсів НБУ // Фінансовий портал. Мінфін. URL: <http://index.minfin.com.ua>.

УДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ШЛЯХОМ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 005.334:005.95

Скляр А. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

***Анотація.** Охарактеризовано економічний зміст поняття «кадрова безпека». Класифіковано загрози кадрової безпеки. Розкрито процес взаємозв'язку кадрової безпеки та стратегії управління персоналом.*

***Ключові слова:** кадрова безпека, загрози кадровій безпеці, стратегія управління персоналом, економічна безпека підприємства.*

***Аннотация.** Охарактеризовано экономическое содержание понятия «кадровая безопасность». Классифицированы угрозы кадровой безопасности. Раскрыт процесс взаимосвязи кадровой безопасности и стратегии управления персоналом.*

***Ключевые слова:** кадровая безопасность, угрозы кадровой безопасности, стратегия управления персоналом, экономическая безопасность предприятия.*

***Annotation.** The economic content of the concept "personnel security" is characterized. Personnel security threats are classified. The process of interrelation of personnel security and strategy of personnel management is revealed.*

***Keywords:** personnel security, threats to personnel security, strategy of personnel management, economic security of an enterprise.*

На сучасному етапі розвитку, що характеризується інтеграцією економіки України до світового економічного простору, особливої уваги потребують питання щодо економічної безпеки діяльності підприємств, їх захищеності та можливості протистояти внутрішнім і зовнішнім впливам і загрозам, що пов'язані з персоналом.

Через збільшення негативних ризиків і загроз, пов'язаних із діяльністю персоналу, виникла необхідність удосконалення процесу реалізації кадрової безпеки. Даний процес є багатограним, що містить у собі декілька складових, але розгляд на конкретному етапі буде відбуватися шляхом розробки стратегії управління персоналом.

У сучасній економічній літературі велика увага приділяється питанню кадрової безпеки на підприємстві. Дослідженню цієї проблеми присвячено праці таких відомих вітчизняних і зарубіжних учених, як А. Р. Алавердов, С. В. Васильчак, В. М. Геєць, Г. В. Іващенко, О. Я. Кібанов, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, Г. В. Козаченко, М. І. Петров, Н. С. Подлужна, О. І. Черняк, І. Г. Чумарін, Н. К. Швець та інші. Та все ж, незважаючи на широке коло науковців, недостатньо уваги приділяється питанню взаємозв'язку кадрової безпеки зі стратегією управління персоналом.

Метою даної статті є обґрунтування ефективності взаємодії кадрової безпеки зі стратегією управління персоналом на підприємстві.

Будь-яке підприємство, незалежно від форми власності та роду діяльності, не заперечуватиме той факт, що кадри, тобто персонал, є найважливішим його ресурсом. Вони не тільки вирішують все, але й можуть позбавити всього, оскільки персонал є також джерелом виникнення та реалізації внутрішніх загроз для кадрової безпеки.

Загроза кадрової безпеки – це сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку для інтересів учасників соціально-трудових відносин, перешкоджають ефективному та гармонійному розвитку людських ресурсів. Усі фактори ризику, небезпек і загроз можуть бути згруповані за різними класифікаційними ознаками (табл. 1).

Таблиця 1

Загрози кадровій безпеці підприємства

Класифікаційна ознака	Група загроз
1	2
За можливістю прогнозування	передбачувані, непередбачувані
За джерелами виникнення	об'єктивні, суб'єктивні
За об'єктом зазіхання	персонал, майно, техніка, інформація, технології тощо

Закінчення табл. 1

1	2
За природою виникнення	політичні, економічні, техногенні, правові, кримінальні, екологічні, конкурентні, контрагентські
За місцем виникнення	внутрішні, зовнішні

Один із важливих аспектів організації економічної безпеки підприємства – процес забезпечення кадрової безпеки, який є необхідним при ліквідації соціальних та економічних загроз у їхній виробничо-комерційній діяльності.

Це пов'язано з тим, що основні ризики підприємства зазвичай генеруються його власними кадрами. За даними статистичних досліджень, близько 51 % випадків економічних злочинів здійснюють співробітники підприємств [1] (рис. 1), а уникнути збитків підприємства, пов'язаних із людським фактором, можна лише завдяки ефективній системі забезпечення кадрової безпеки підприємства.

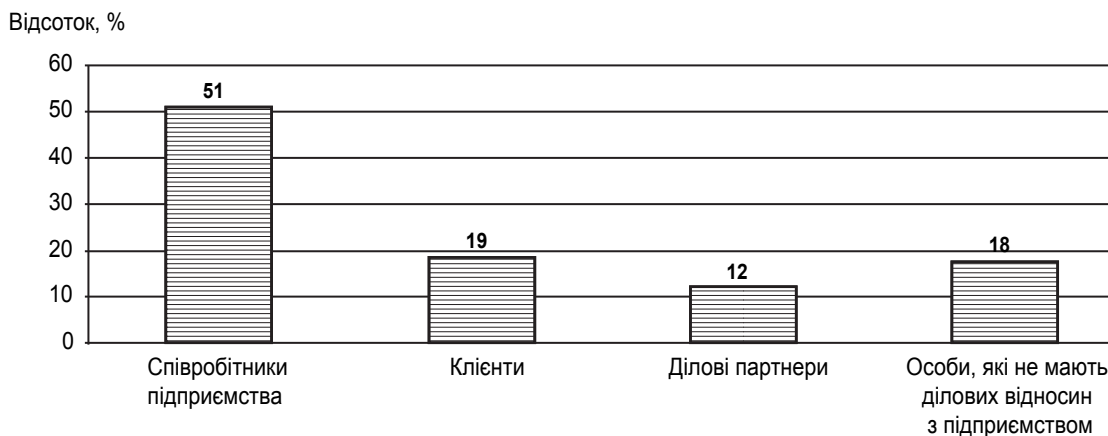

Рис. 1. Суб'єкти скоєння економічних злочинів

З принципами формування кадрової безпеки персоналу тісно пов'язані вимоги, яким має відповідати сучасний менеджмент підприємства. До основних відносять:

- 1) взаємозалежність і взаємообумовленість із стратегічним управлінням персоналом кадрової безпеки та загальної стратегії розвитку підприємства;
- 2) стабільність та гнучкість. Політика кадрової безпеки повинна поєднувати у собі два протилежних фактора: бути досить стабільною та водночас динамічною, або гнучкою. Стабільними мають бути цінності, переконання та норми, що визначають поведінку працівників;
- 3) економічна обґрунтованість. Формування політики менеджменту кадрової безпеки має спиратися на економічні розрахунки, які виходять з реальних можливостей підприємства;
- 4) індивідуальний підхід до кожного з працівників, значна роль людських ресурсів;
- 5) орієнтація на довготривале планування забезпечення безпеки;
- 6) соціальна спрямованість. Політика кадрової безпеки має орієнтуватися на одержання економічного та соціального ефекту;
- 7) активність. Політика менеджменту кадрової безпеки сучасної організації має бути спрямована на активний вплив на робочу силу в усіх сферах. Наприклад, у сфері формування робочої сили будь-яка організація не може обмежуватися роллю пасивного споживача, а має розширювати межі діяльності в напрямі пошуку й залучення кваліфікованих працівників [2].

Безпека функціонування організації забезпечується комплексом заходів правового, організаційного і технічного характеру. Останніми роками в забезпеченні економічної безпеки організації велику роль відіграє система управління персоналом.

З одного боку, актуальним є завдання захисту персоналу від нанесення йому матеріального, морального або фізичного збитку, а з іншого – захист організації від випадкових або навмисних дій співробітників. Якщо корисливі економічні злочини співробітників є сферою діяльності служби безпеки організації, то некорисливі «погрози» з боку співробітників (професійна некомпетентність, халатність, правовий нігілізм, падіння моралі, шкідливі звички) повинні належати до компетенції служб управління персоналом [3].

Тому для успішної роботи підприємства, зокрема кадрової безпеки, необхідно приділяти особливу увагу розробці стратегії управління персоналом.

Управління персоналом сучасного підприємства, відповідно до праці Г. В. Назарової та А. Д. Романова [4], є складним процесом, пов'язаним із необхідністю збереження та розвитку людського капіталу як стратегічно важливого елемента, який безпосередньо впливає на ефективність діяльності підприємства, формування його конкурентоспроможності.

Впровадження системи стратегічного управління на підприємстві дає можливість визначення об'єктивних зовнішніх і внутрішніх факторів, що формують зміни, відстеження й аналізу цих змін, зменшення їх негативних наслідків змін.

Формування й реалізація стратегії у рамках стратегічного управління підприємства, на думку Л. М. Малярець та О. В. Ачкасової [5], створює передумови для відновлення й забезпечення довгострокової прибутковості та ефективної діяльності підприємства в умовах кризи, його пристосованості до непередбачуваних змін завдяки балансуванню елементів внутрішнього середовища та вирішенню протиріч між внутрішнім та зовнішнім середовищами підприємства.

Варто зауважити, що вивчення наукових джерел доводить, що сьогодні вчені розглядають стратегічне управління як таке управління підприємством, що спирається на людський потенціал як його основу, орієнтується на запити споживачів, здійснює гнучке регулювання й своєчасні зміни, що відповідають потребі з боку оточення та дають змогу підприємству виживати в довгостроковій перспективі.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що успіх процесу вдосконалення кадрової безпеки шляхом розробки й реалізації стратегії управління персоналом залежить переважно від повної мобілізації та ефективного використання трудового потенціалу підприємства, оскільки останнім часом саме персонал стає ключовим фактором, який забезпечує розвиток підприємства в перспективі.

Іншими словами, принципи формування кадрової безпеки являють собою стратегічну лінію поведінки роботодавця стосовно найманих працівників.

Отже, управління кадровою безпекою підприємства охоплює окрім певних специфічних її елементів усю сукупність процесу управління персоналом – від залучення та пошуку працівників до їхньої адаптації, створення корпоративного духу, контролю роботи, кар'єрного росту чи звільнення. Лише за умов загальної ефективної роботи всіх цих складових (рис. 2), можливо досягти стабільності та розвитку підприємства.

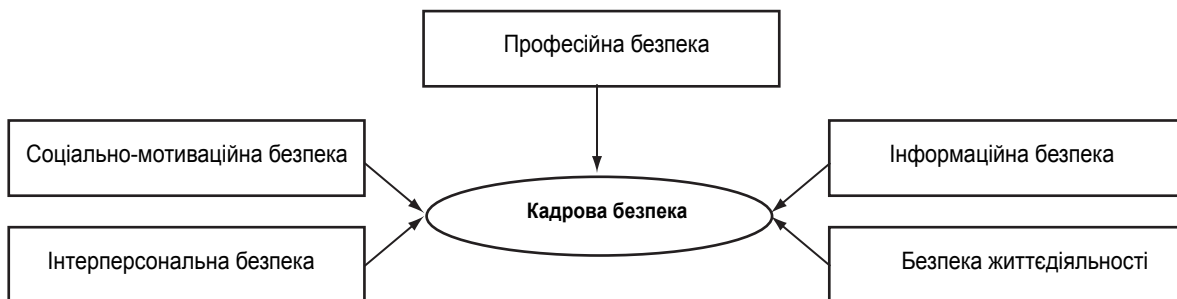

Рис. 2. Складові кадрової безпеки підприємства

Отже, за даних економічних умов України стратегія управління персоналом стає однією з головних не лише через плановий стратегічний розвиток, а як єдиний, реально можливий для реалізації стратегічний фактор.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Семенченко А. В.

Література: 1. Томаневич Л. М. Кадрова безпека підприємства як об'єкт теоретичного дослідження. URL: archive.pbv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvldu_e/2009_1.pdf. 2. Васильчак С. В. Кадрова безпека підприємства – основа економічного розвитку. *Науковий вісник ЯЛТУ України*. 2009. Вип. 19.12. С. 122–128. 3. Семенченко А. В., Лобазов С. М. Служба управління персоналом в забезпеченні кадрової безпеки підприємства. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Темат. вип. : *Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства*. 2011. № 61. С. 141–146. 4. Малярець Л. М., Ачкасова О. В. Збалансована система показників як інструмент визначення стратегії підприємства в умовах кризи : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2012. 304 с.

5. Назарова Г. В., Романов А. Д. Сутність та роль соціально-психологічного клімату в управлінні персоналом підприємства. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія економічна*. 2014. № 4. С. 131–137.

АНАЛІЗ ІНТЕНСИВНОСТІ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

УДК 336.647

Скорик І. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено інтенсивність розвитку страхових компаній України при застосуванні динамічного аналізу та виявлено закономірності тенденцій.

Ключові слова: страховий ринок, страхові послуги, страхові компанії, аналіз динаміки, темпи росту, темпи приросту.

Аннотация. Исследована интенсивность развития страховых компаний Украины при применении динамического анализа и выявлены закономерности тенденций.

Ключевые слова: страховой рынок, страховые услуги, страховые компании, анализ динамики, темпы роста, темпы прироста.

Annotation. The intensity of the development of insurance companies in Ukraine was investigated when applying dynamic analysis and the patterns of trends were revealed.

Keywords: insurance market, insurance services, insurance companies, analysis of dynamics, growth rates, growth rates.

Явища суспільного життя перебувають у постійних змінах і розвитку як у просторі, так і у часі. Одне з основних завдань статистики полягає в дослідженні процесів змін і розвитку явищ у часі, тобто вивчення процесу їх розвитку. Числові дані, які характеризують такі процеси і явища, утворюють ряди динамік.

Вивчення стану та розвитку страхової галузі здійснюється за допомогою системи показників страхування.

Перший показник, який підлягає аналізу, – це чисельність страховиків, у тому числі за сферою їхньої діяльності. Наприкінці 2015 р. їх загальна чисельність складала 382, проте вже в 2016 р. їх кількість зменшилася ще на 21 страхову компанію. При цьому характерною рисою розвитку страхового ринку України є те, що він на 85 % складається зі страхових компаній «non-Life» (страхових компаній, які займаються ризиковими видами). Незважаючи на те, що за досліджуваний період кількість страхових компаній скоротилась і досягла позначки 361, що на 11,3 % менше порівняно з 2014 р., утім для країни з чисельністю населення близько 43 млн це дуже велика кількість страховиків (табл. 1).

Для більш наглядного відображення зміни чисельності страхових компаній представимо результати розрахунків на рис. 1:

Близько 200 страхових компаній зараз перебувають у замороженому стані, сукупно на них припадає менше 1 % ринку. Їхня діяльність, а точніше бездіяльність, у кінцевому результаті погіршують загальну картину вітчизняного страхового ринку.

Наступний показник, який підлягає пильному аналізу, – це страхові премії (платежі), бо саме вони є основною статтею доходів страховиків від страхової діяльності.

Таблиця 1

Динаміка основних макроекономічних показників страхового ринку України

Показники	Роки		
	2014	2015	2016
Кількість страховиків (на кінець періоду)	407	382	361
з них «Life insurance»	62	57	49
Валові страхові премії, млн грн	28 661,9	26 767,3	29 736,0
Чисті страхові премії, млн грн	21 551,4	18 592,8	22 354,9
Валові страхові виплати, млн грн	4 651,8	5 065,4	8 100,5
Чисті страхові виплати, млн грн	4 566,6	4 893,0	7 602,8
Рівень валових виплат, %	16,2	18,9	27,2
Рівень чистих виплат, %	21,2	26,3	34,0

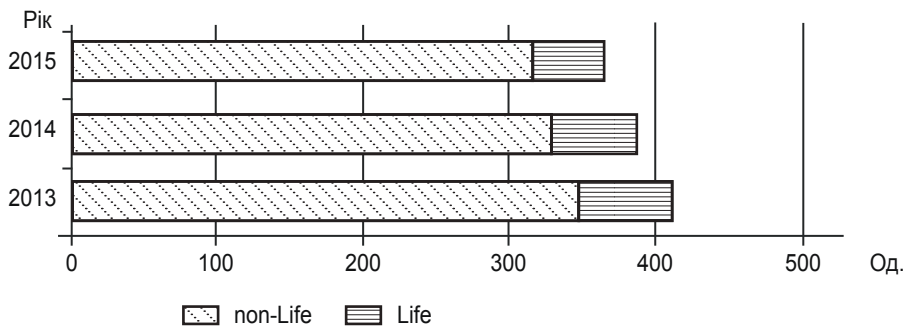

Рис. 1. Зміна чисельності страхових компаній України за 2014–2016 рр.

Страховий ринок України у 2009 р. розвивався в умовах складної економічної ситуації в реальному секторі економіки через негативні наслідки світової фінансової кризи. В минулому році за більшістю макроекономічних показників страхової діяльності спостерігався спад. Але, починаючи вже з 2010 р., ситуація поступово почалася змінюватися, зокрема почав зростати обсяг чистих страхових премій.

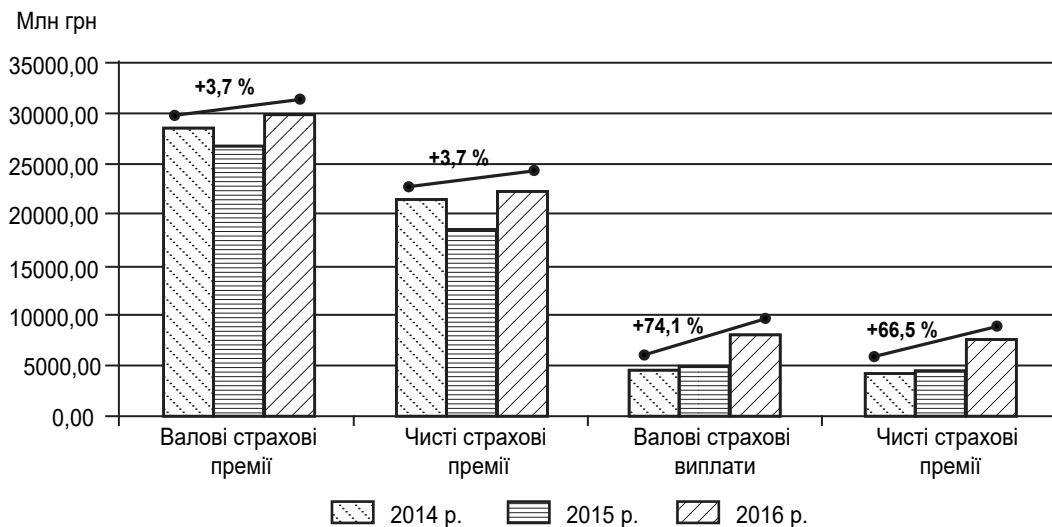

Рис. 2. Зміна основних показників страхової діяльності України

У період 2014–2016 рр. обсяг чистих страхових премій зростав у середньому щорічно на 803,5 млн грн, що становить 3,7 %. Аналогічна картина простежується з валовими страховими преміями за досліджуваний період. Стосовно валових і чистих страхових виплат, то за період 2014–2016 рр. їх об'єми зросли до рівня 8100,5 та 7602,8 млн грн відповідно, що порівняно з 2014 р. становить 74,1 % та 66,5 %. Результати представлено на рис. 2.

На жаль, вітчизняний страховий ринок, як і інші галузі економіки, через важку економічну та політичну ситуацію за 2014 р. обвалився практично на 20 %. Втрата страхового ринку Криму, падіння активності у Донецькому та

Луганському регіонах, а ці регіони раніше стабільно давали 15–18 % у загальному обсязі страхових премій, призвело до зниження обсягу валових і чистих страхових премій за 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. відповідно на 20 % та 15,9 %, було «відрізано» великий сегмент споживачів страхових послуг від страхових компаній.

Слід зазначити, що за досліджуваний період дуже незначним порівняно зі світовими показниками є сегмент страхування життя, найбільшу суму валових премій було отримано страховиками з видів страхування інших, ніж страхування життя, 15 581,5 млн грн або 91,2 % від загальної суми.

Проте оцінка діяльності окремих страховиків свідчить, що незважаючи на всі складні умови низка страхових компаній України стабільно показує динамічні показники, зокрема за кількістю укладених договорів та надходженню страхових премій. У більшості випадків це пов'язано з правильно обраною стратегією розвитку, привабливістю страхових продуктів і впровадженням інноваційних рішень.

Загалом стан страхового ринку України за останні роки характеризується динамічним розвитком діяльності страхових компаній, що супроводжується зростанням їх кількості, розширенням напрямів страхової діяльності та збільшенням обсягів страхових операцій. Для більш детального аналізу ринку страхування України, проведемо динамічний аналіз одного з основних показників діяльності, а саме: валові страхові премії.

Порівняння рівнів низки динаміки поміж собою складає методологічну основу оцінювання інтенсивності динаміки. Ланцюгові характеристики оцінюють інтенсивність змін в окремі проміжки часу в межах досліджуваного періоду, а базисні характеристики вказують на кінцевий результат змін за весь період в цілому.

Фінансова криза 2008–2010 рр. показала, що страховий ринок України практично вичерпав можливості екстенсивного розвитку, у зв'язку з чим актуалізується необхідність інституційних змін (термінових і перспективних) його розвитку. Подальше просування вітчизняного страхового ринку до європейських стандартів функціонування стримують численні проблеми, більшість з яких потребує негайного розв'язання. Саме тому варто значення показників валових страхових премій та валових страхових виплат порівнювати з 2008 р.

При дослідженні рядів динаміки, рівні яких змінюються, варіюють характеристики. Такою характеристикою виступає середній рівень. Методи обчислення середніх рівнів рядів динаміки залежать від статистичної структури показника.

Отже, на період з I кварталу 2005 р. по III квартал 2016 р. у середньому було отримано 5 330,8 млн грн валових страхових премій. При цьому даний показник порівняно з кожним попереднім періодом у середньому збільшувався на 116,2 млн грн. Щоквартальне збільшення об'єму валових страхових премій в середньому склало 2,15 %.

Досягнення стійкого розвитку страхового ринку потребує здійснення реалізації стратегії його розвитку згідно з визначеними етапами на період до 2021 р. Водночас головними завданнями розвитку страхування залишаються підвищення конкурентоспроможності, рівня інвестиційної привабливості страхових компаній, розвиток сучасної інфраструктури страхового ринку, створення єдиних баз даних страхових компаній. Пріоритетним є розвиток класичних видів довгострокового і накопичувального особистого страхування, вдосконалення правових і організаційних основ обов'язкового страхування.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Гриневич Л. В.

Література: 1. Гаманкова А. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі. *Страхова справа*. 2012. № 2 (46). С. 8–12. 2. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2001. 3. Завада А. 2012 – рік став для страхового ринку України періодом упущених можливостей. URL: <http://www.forinsurer.com>. 4. Фориншурер – страхование : офиц. сайт. URL: <http://forinsurer.com>. 5. Раевнева О. В. Статистика : навч. посіб. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2011. 504 с. 6. Українська федерація ubezpieczenia – Стратегія розвитку страхового ринку України на 2011–2020 рр. URL: <http://ufu.org.ua/>. 7. Шамилева Л. Л. Статистическое моделирование и прогнозирование : курс лекций. Донецк: Каштан, 2008.

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ В ПЛАТІЖНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

УДК 336.74:004.738.5(477)

Соколова А. В.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті досліджено переваги та недоліки функціонування електронних грошей у платіжній системі України. Опрацьовано дослідження іноземних і вітчизняних авторів стосовно впровадження та використання електронних грошей. Перераховано банки, підключені до центрального маршрутизатора, створеного Національним банком України, та переваги їх приєднання до платіжної системи ПРОСТІР.

Ключові слова: електронні гроші, електронні розрахунки, платіжна система України, платіжна система ПРОСТІР, Cashlesseconomy.

Аннотация. В статье исследованы преимущества и недостатки функционирования электронных денег в платежной системе Украины. Обработаны исследования иностранных и отечественных авторов относительно внедрения и использования электронных денег. Перечислены банки, которые подключены к центральному маршрутизатору, созданному Национальным банком Украины, и преимущества их присоединения к платежной системе ПРОСТІР.

Ключевые слова: электронные деньги, электронные расчеты, платежная система Украины, платежная система ПРОСТІР, Cashlesseconomy.

Annotation. The article explores the advantages and disadvantages of the functioning of electronic money in the payment system of Ukraine. Processed studies of foreign and domestic authors regarding the introduction and use of electronic money. Lists the banks that are connected to the central router created by the National Bank of Ukraine, and the advantages of joining the payment system PROSTIR.

Keywords: electronic money, electronic payments, payment system of Ukraine, payment system PROSTIR, Cashlesseconomy.

В наші часи розвиток Інтернету та зростання технологічних інновацій у платіжній сфері сприяли появі електронних платежів, електронних платіжних систем та електронних грошей. Незважаючи на низку переваг, що мають електронні гроші (високий рівень портативності; простота та низька вартість емісії; надійність системи безпеки й контролю; зручність проведення розрахунків), існують недоліки, що сповільнюють їх розвиток і поширення в нашій країні. Перешкодами для розвитку електронних грошей у платіжній системі України є відсутність дієвої державної політики у цій сфері та недостатня ефективність організаційно-правових заходів, що вживаються державою. Через велику кількість платіжних систем в Інтернет-мережі («Яндекс.Деньги», «WebMoneyTransfer», «VisaCash», «Інтернет.Гроші», «PayPal», «GlobalMoney»), які пропонують свої послуги, пересічні громадяни не розуміють, яким саме системам треба віддати перевагу і чим керуватися при їх виборі. Це свідчить про недостатнє інформування суспільства.

Питання, пов'язані з проблемами функціонування електронних грошей, висвітлено в наукових роботах таких закордонних учених, як С. Ковальов [1], А. Пухов [2]. Що стосується вітчизняних учених, аналітиків та експертів, які займалися актуальними питаннями значення і розвитку електронних грошей саме в Україні, то можна виокремити Н. Дмитрика, В. Кравець, А. Лебедеву, С. Маслову, О. Махаєву, А. Мороз, М. Савлуку та інших.

Мета статті полягає в дослідженні процесу використання електронних грошей у платіжній системі України, їх розвитку і стану на сьогодні; проведенні аналізу реформ НБУ у сфері національної платіжної системи, а також усвідомленні важливості для України проекту НБУ Cashlesseconomy.

Немає жодних сумнівів, що XXI століття – це століття електронних грошей, які цілком відповідають паперовим грошам. З появою сучасних комп'ютерних мереж значно поширився обіг електронних грошей. Таким чином, наприклад, взаємодія банків, яка раніше відбувалася шляхом фізичного перевезення коштів, відтепер стала проходити в електронному форматі, що значно заощаджує час. Наразі існує чимало варіантів визначення поняття «електронні гроші». Деякі з них наведено нижче (табл. 1).

Наразі в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України:

- система електронних платежів (СЕП);
- Національна платіжна система (НПС) «Український платіжний ПРОСТІР» [6].

Таблиця 1

Визначення сутності поняття «електронні гроші»

№	Автори	Визначення
1	«Україна фінансова» – інформаційно-аналітичний портал [3]	Електронні (цифрові) гроші – це платіжний засіб, що існує тільки в електронному вигляді, тобто фактично у вигляді інформації, що міститься у спеціальних базах даних
2	Банк міжнародних розрахунків [4]	Електронні гроші – це реєстр коштів або «вартість», доступний споживачеві, що зберігається на електронному пристрої, який знаходиться в його розпорядженні або на передплаченій картці, або на персональному комп'ютері для використання через комп'ютерну мережу, таку як Інтернет
3	Національний банк України [5]	Електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі

За даними НБУ станом на 1 серпня 2017 р. в Україні функціонують 89 банків, що є членами платіжних систем (83,3 % від загальної кількості банків в Україні), 50 264 тис. осіб є держателями платіжних карток, в обігу функціонують 69 939 тис. платіжних карток, термін дії яких не закінчився, працюють 38 942 банкомати і 195 979 терміналів, з яких торговельних терміналів – 192 331, а банківських – 28 891 [4]. Крім цього, можна виокремити, що за останнє десятиліття обсяг операцій з використанням платіжних карток збільшився в 78 разів. Загальна кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, за перше півріччя 2017 р. становила 1,43 млрд шт., а їх обсяг – понад 908 млрд грн. Порівняно з першим півріччям 2016 р. ці цифри зросли на 23 % та 28 % відповідно [7].

Крім того, у першому півріччі 2017 р. СЕП було оброблено 155 835 тис. початкових платежів на суму 9916 млрд грн, зокрема у файловому режимі – 155 377 тис. Більшість таких платежів надіслана до СЕП банками України та їх філіями [7].

Таке збільшення на ринку платіжних карток є результатом реформ НБУ у сфері національної платіжної системи. Регулятор національної системи масових електронних платежів з 2016 р. змінив назву з Національна система масових електронних платежів на нову – ПРОСТІР.

Так, Національним банком України було створено центральний маршрутизатор, розрахунково-кліринговий центр, що здатен забезпечити маршрутизацію та проведення розрахунків з використанням платіжних карток з магнітною смугою та EMV-чипом.

Головна перевага приєднання банків до платіжної системи ПРОСТІР і впровадження її карток полягає у можливості мінімізувати свої витрати через:

- зменшення емісійних витрат на випуск карток;
- відсутність необхідності впровадження інновацій в термінальну мережу;

– зменшення кількості послуг, що тарифікуються порівняно з міжнародними платіжними системами. Така прозора тарифна політика надає можливість швидко розрахувати вартість будь-якої банківської послуги. В щоквартальному інформаційному короткому викладі ПРОСТІР за 4-й квартал було надано інформацію стосовно роботи Національного банку над розвитком в Україні проекту «Cashlesseconomy».

Функціонування безготівкових платежів в Україні регламентуються такими нормативно-правовими актами, як Закон України «Про банки та банківську діяльність» № 2121-14 від 01 квітня 2018 р., Цивільний кодекс України, Постанова НБУ № 22 «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» від 21 січня 2004 р.

Серед усіх наявних платіжних інструментів, до яких належать розрахункові чеки, платіжні доручення, платіжні вимоги, меморіальні ордени, векселі тощо, найбільшу популярність мають банківські платіжні карти. Загальні вимоги до їхньої емісії та порядок здійснення операцій з ними регламентується Положенням НБУ «Про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням» від 05 листопада 2014 р. № 705 [8].

Незважаючи на всі труднощі економічного стану України, пластикові картки безперервно зберігають позитивну тенденцію розвитку (рис. 1) [9].

Так, зважаючи на статистичні дані щодо кількості банківських карток, емітованих українськими банками за 2010–2018 рр., можна сказати, що найбільшу кількість карток було випущено у 2014 р. – 35 622 шт. Якщо порівнювати 2018 р. з 2017 р., то бачимо, що приріст складає 2 469 карток (7,62 %). Зі збільшенням в обігу банківських карток

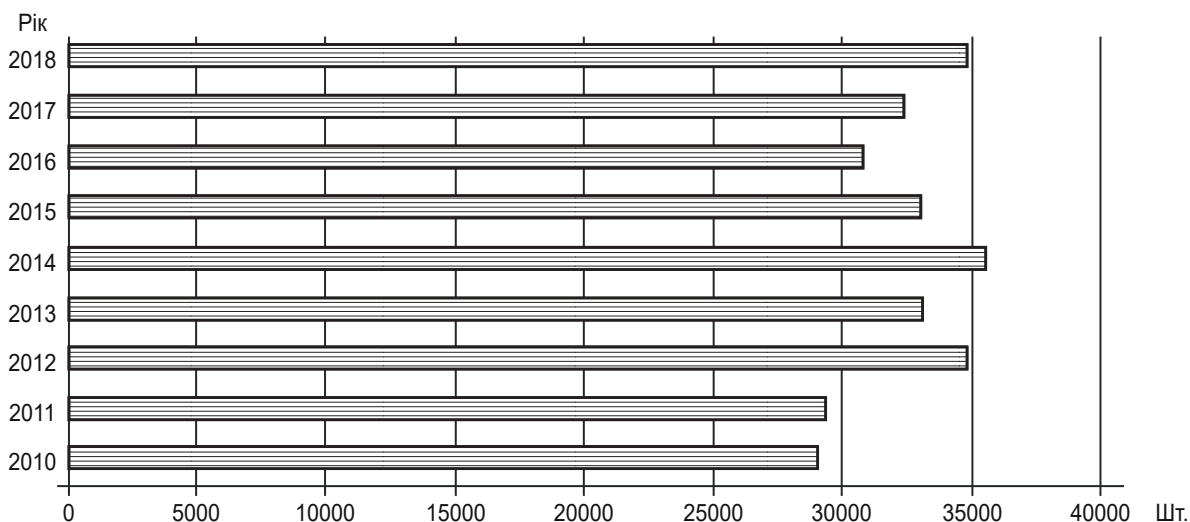

Рис. 1. Кількість платіжних карток, випущених українськими банками

відповідно збільшилася і кількість операцій, за якими можна розрахуватися, використовуючи ці картки. Серед основних безготівкових операцій, що використовуються в Україні, можна виокремити такі:

- 1) перекази з картки на картку;
- 2) операції у мережі Інтернет;
- 3) розрахунки в торговельній мережі;
- 4) операції у пристроях самообслуговування.

При цьому операції у пристроях самообслуговування займають найменшу частину з усіх безготівкових розрахунків, а операції в мережі Інтернет – найбільшу (рис. 2) [10].

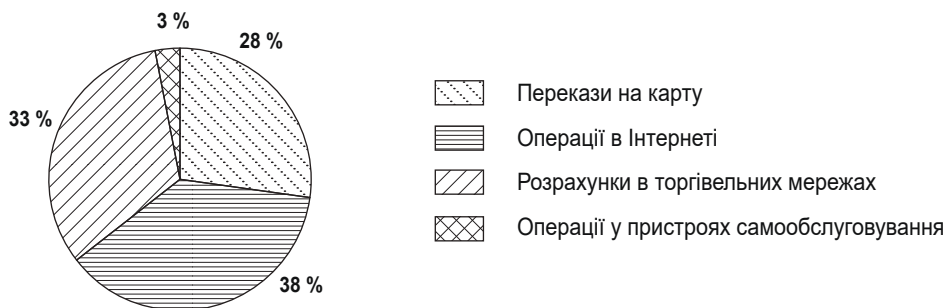

Рис. 2. Структура безготівкових операцій з платіжними картками

Перевагами використання безготівкових операцій є:

- мінімізація витрат на обслуговування грошового обігу;
- збільшення податкових надходжень у державний бюджет за рахунок прозорого ведення бізнесу;
- мобільність і зручність використання у повсякденному житті.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що електронні гроші з кожним роком збільшують свою вагу в платіжній системі України, а саме: кількість платіжних карток, випущених українськими банками, зростає з 29 104 одиниць у 2010 р. до 34 858 одиниць у 2018 р.

Разом із цим, для підтримки розвитку безготівкових розрахунків Національним банком України вживається комплекс таких заходів, як реформи НБУ у сфері національної платіжної системи. Їх результатом стала зміна у 2016 р. назви регулятора Національної системи масових електронних платежів на нову – ПРОСТІР. А також запуск проекту «Cashless economy» для зниження попиту на готівкову валюту і збільшення безготівкових розрахунків, що є важливим для безпеки населення

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кліменко О. М.

Література: 1. Ковалев С. А. Родовая финансовая система. Научно-популярное методическое пособие. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=s5YvDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>. 2. Пухов А. і В., Мацкевич А. Ю., Рого А. В. Электронные деньги в коммерческом банке : практич. пособ. М. : КНОРУС, 2015. 208 с. 3. Україна фінансова : інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/105.htm. 4. Сайт Банку міжнародних розрахунків. URL: <https://www.bis.org/publ/bisp01.htm>. 5. Тлумачення поняття «електронні гроші» Національним банком України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=125412&cat_id=22918283. 6. Сайт Національної платіжної системи «Український платіжний ПРОСТІР». URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75431. 7. Дані НБУ про зростання обсягів безготівкових розрахунків. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75431. 8. Положення НБУ «Про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням» від 05.11.2014 № 705. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14>. 9. Дані НБУ про ринок платіжних карток в Україні. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219. 10. Дані НБУ про Структуру безготівкових операцій з платіжними картками. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=64347382>.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

УДК 336.26

Старіков А. В.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто теоретичні розробки реалізації фіскального потенціалу, а саме: його структура, напрями, підходи до тлумачення категорій. Виявлено значущість показника у фіскальному напрямі розвитку регіонів – посилення децентралізаційних процесів і зменшення бюджетної залежності.

Ключові слова: фіскальний потенціал, податкова автономія, економічний потенціал, децентралізація.

Аннотация. Рассмотрены теоретические разработки реализации фискального потенциала, а именно: его структура, направления, подходы к толкованию категории. Выявлена значимость показателя в фискальном направлении развития регионов – усиление децентрализованных процессов и уменьшение бюджетной зависимости.

Ключевые слова: фискальный потенциал, налоговая автономия, экономический потенциал, децентрализация.

Annotation. The theoretical developments of the implementation of the fiscal potential are considered, namely: its structure, directions, approaches to the interpretation of the category. The significance of the indicator in the fiscal direction of the development of the regions is revealed - the strengthening of decentralization processes and the reduction of budget dependence.

Keywords: fiscal potential, tax autonomy, economic potential, decentralization.

Сучасний розвиток міжнародної економіки характеризується глобалізаційними та інтеграційними процесами, які вважаються закономірностями її піднесення. З початку XXI ст. уніфікація світової політичної, економічної, соціальної та культурної сфер набирає все більших обертів. Ці інтернаціональні тенденції розвитку охоплюють і податкову сферу.

Теоретичні розробки стосовно проблем реалізації та формування податкового потенціалу багато в чому залежать від стратегії регіонального розвитку, ціль якої – переважно створення фінансової та економічної самодос-

татності або автономності. На сьогодні переважними можна вважати формування відносин «центр – регіони», в яких без перебільшення аргументований розрахунок фіскального потенціалу є гарантом економічної безпеки та самодостатності місцевих бюджетів. Аспекти та методичні підходи фіскального потенціалу, його оцінки, висвітлено в наукових працях Ю. Іванова, Л. Тарангул, Л. А. Примостки, О. Мірчева, І. Таранова та інших. Проте відсутність єдиного підходу до визначення сутності та кількісної оцінки потенціалу регіону потребує подальших досліджень.

Зміни у розвитку та побудові ефективної системи економічних відносин вимагають пошуку ефективних методів розвитку бюджетно-податкової сфери. Тому слід звернути увагу на дослідження побудови раціональної, сформованої відповідно до європейських стандартів системи фіскальної децентралізації з метою зміцнення повноважень і прав місцевого та регіонального самоврядування, посилення конкуренції серед економічних регіонів країни. З цих позицій слід розглядати актуальність теми дослідження.

Вивчення наукових підходів стосовно тлумачення категорії «податковий потенціал» в літературі засвідчує, що ця економічна категорія застосовується переважно у контексті «податковий потенціал країни» або «податковий потенціал регіону» [1; 2].

Так, Л. А. Тарангул формулює фіскальний потенціал як «обсяг потенційних і реальних ресурсів регіону, що оподатковуються, при цьому при розширенні податкової бази можуть бути об'єктом оподаткування» [3, с. 186].

Змістовний внесок у методологічну розробку категорії «фіскальний потенціал» здійснено С. В. Каламбет, яка представила наступне визначення: «фіскальний потенціал – це реальний національний дохід, який зменшений на суму витрат, для відтворення життєво необхідних потреб громадян і капіталу, спрямованого на інвестиційні потреби» [3, с. 186].

Аналізуючи визначення поняття «фіскальний потенціал» вітчизняними та зарубіжними вченими було визначено, що в поняття цього терміну закладається саме здатність держави максимально збільшувати податкові надходження, водночас не посягаючи на фінансову свободу та самостійність економічних суб'єктів для повної реалізації потреб населення.

Окрім цього вчені вважають за доцільне розмежовувати поняття на два аспекти: фіскальний потенціал у вузькому та широкому розумінні. У вузькому значенні маються на увазі фінансові ресурси, що підлягають зарахуванню до бюджету у вигляді податкових платежів. Широке розуміння представлено у вигляді потенційно мобілізованих фінансових ресурсів через систему оподаткування в конкретному регіоні [2].

З тлумачення фіскального потенціалу вбачається, що він охоплює деяку частину фінансових потоків, які необхідні для досягнення максимально можливого фінансового результату суб'єкта економіки. Слід виокремлювати поняття фінансового та фіскального потенціалів, які визначають принципово різні економічні явища. Так, фінансовий потенціал включає в себе сукупність фінансових ресурсів підприємства, регіону або галузі, а фіскальний потенціал, в свою чергу, є лише частиною цих ресурсів, яка, відповідно до податкового законодавства, представляє собою потенційно ймовірну суму податкових баз, всієї сукупності податків та обов'язкових платежів. Водночас із цим до складу фінансового потенціалу можна включати фінансові ресурси, які або не є об'єктом оподаткування в рамках прийнятої окремої податкової системи, або підпадають під оподаткування частково [3, с. 185].

Аналізуючи трактування терміну «фіскальний потенціал», а також слова «потенціал» як окремого значення, можна представити структуру фіскального потенціалу, схема якої логічно впливає з цих визначень (рис. 1).

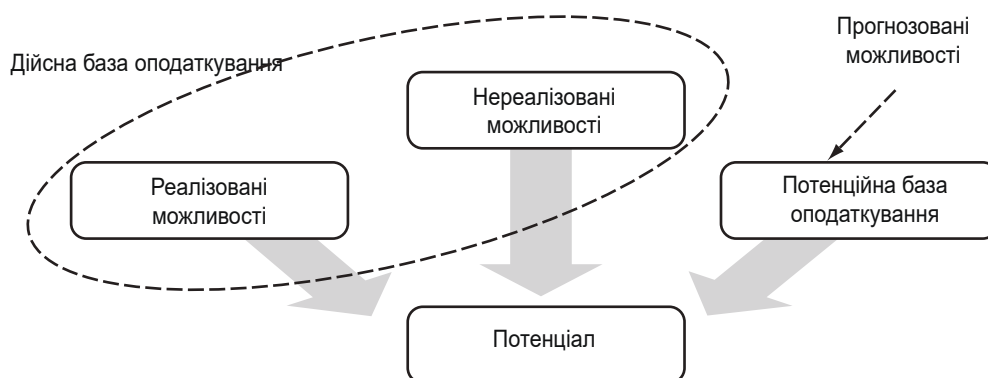

Рис. 1. Структура фіскального потенціалу

Примітка. Побудовано автором

Серед публікацій, присвячених дослідженню економічного потенціалу, виокремлюються його наступні напрями (відповідно до трактування):

1. Потенціал як національне багатство. Це найбільш широке та абстрактне розуміння сутності економічного потенціалу, оскільки воно дає загальне уявлення про потенціал, але не дає можливості конкретизувати способи його оцінки.

2. Потенціал як можливий згубний обсяг досліджень усіх галузей економіки. Цей підхід підкреслює лише один із аспектів економічного потенціалу, а саме – його виробничу функцію.

3. Потенціал як сукупність ресурсів. Поняття «потенціал» замінюється поняттям «ресурси». Втім, накопичені ресурси є лише однією складовою потенціалу, оскільки для їх трансформації в реальний результат потрібні витрати праці, визначена стратегія використання тощо. Крім того, виникає питання про правильність застосування двох термінів для характеристики одного поняття.

4. Економічний потенціал як економічна потужність [4, с. 9–10].

Тобто, окрім прямих визначень, потенціал може бути розглянутий як окрема сукупність ресурсів чи можливий обсяг досліджень залежно від поставленої мети [5].

Аналізуючи вищенаведене, фіскальний потенціал можна вважати за базу оцінки розміру надходжень можливих податкових платежів. У вузькому сенсі – фіскальний потенціал можна представити у вигляді можливої максимальної суми податків в місцевому бюджеті (стягнених відповідно до законодавства). До того ж, поняття «фіскальний потенціал» можуть різнитися не лише за рівнем дослідження або джерелом формування, але і підходами до його визначення.

У статті було проаналізовано та виокремлено два ключові аспекти поняття фіскального потенціалу, а саме: здатність держави максимально збільшувати податкові надходження та повна реалізація потреб населення без досягання на фінансову самостійність економічних суб'єктів. Тому доцільно оцінити вплив (з'ясувати значущість) досліджуваної категорії в контексті побудови децентралізаційних відносин. Очікується, що за допомогою показника фіскального потенціалу можна точно оцінити рівень бюджетних можливостей регіону. В свою чергу це вплине на механізми міжбюджетного вирівнювання, метою якого є посилення автономії бюджету.

Отже, узагальнення теоретичних вітчизняних та зарубіжних розробок основ фіскального потенціалу дає висновки, що фіскальний потенціал вбачається як багатоаспектна економічна категорія, яка відображує не лише наявний рівень оподаткування конкретного регіону країни, але й можливі резерви, якими можна скористатися для механізму фіскального вирівнювання регіонів.

Підлягає подальшому аналізу та розробці метод розрахунку фіскального потенціалу, що надасть змогу реалізувати принцип справедливості при одночасно оптимальному розподілі коштів між окремими регіонами країни.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писарчук О. В.

Література: 1. Дем'янчук О. І. Аналіз фіскального потенціалу місцевих бюджетів України у контексті прийняття Податкового кодексу. *Науковий вісник Національного університету податкової служби України*. 2011. № 4. URL: <http://eprints.oa.edu.ua/1189/>. 2. Борщ А. Г., Долженко І. І. Податковий потенціал та його вплив на міжбюджетне регулювання. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/podatkoviy-potencial-ta-yogo-vpliv-na-mizhbyudzhethne-regulyuvannya.html>. 3. Сітшаєва Л. З. Економічна сутність категорії «податковий потенціал». *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 244. С. 184–188. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/91113>. 4. Фискальний механізм реалізації економічного потенціалу государства : монографія / под ред. к. э. н., проф. А. Д. Данилова. Киев : Киевский экономический институт менеджмента, 2014. 180 с. 5. Besley T. J., Persson T. Public Finance and Development. Draft Chapter for the Handbook of Public Economics. Retrieved March 6, 2016. URL: <https://eml.berkeley.edu/~burch/Besley-Persson-handbook-20>.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНТИМОНОПОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН СВІТУ

УДК 325.456 (477)

Стеценко Д. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У роботі проаналізовано стан конкурентного середовища України та інших європейських країн, досліджено методи регулювання антимонопольної політики та законодавчі акти, згідно з якими вона здійснюється.

Ключові слова: конкурентне середовище, державна антимонопольна політика, монополія, природна монополія, регулювання конкуренції, антиконкурентні угоди.

Аннотация. В работе проанализировано состояние конкурентной среды Украины и других европейских стран, исследованы методы регулирования антимонопольной политики и законодательные акты, согласно которым она осуществляется.

Ключевые слова: Конкурентная среда, государственная антимонопольная политика, монополия, естественная монополия, регулирования конкуренции, антиконкурентные соглашения.

Annotation. The paper analyzes the state of the competitive environment of Ukraine and other European countries, studies methods of regulating antimonopoly policy and the legislative acts according to which it is implemented.

Keywords: competitive environment, state antitrust policy, monopoly, natural monopoly, regulation of competition, anti-competitive agreements.

Наразі світовий ринок та ринок України характеризуються наявністю монополій, що тягне за собою такі наслідки, як неефективність розподілу та перерозподілу ресурсів. Монополістичний ринок провокує штучне підвищення цін на продукцію, сприяє формуванню неефективної структури економіки. Це вимагає від держави активного втручання, а також формування та реалізації відповідної державної антимонопольної політики, адже рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки залишається низьким.

У зв'язку із захоплення монополістами частини ринку, виникає необхідність боротьби з монополією, аби не шкодити економіці країни. Тому доцільним є дослідити економіку інших країн та порівняти особливості проведення заходів щодо утворення конкурентного середовища.

У процесі розвитку ринкових відносин України та світу, які мають тенденцію до монополізації виробництва, великого значення набувають методи, які спрямовуються на подолання цієї риси, а саме: антитрестівська політика, спрямована на захист інтересів споживачів. Наявність у підприємців повного контролю на ринку призводить до завищення цін, до скорочення пропозиції товарів, а також до відсутності мотивації щодо вдосконалення умов виробництва та продукції. Суспільство втрачає право вибору, знижується добробут та взагалі падає рівень економічної успішності країни. Антимонопольне регулювання ставить на меті захист інтересів споживачів (і загалом суспільства) від результатів монопольної діяльності окремих суб'єктів господарювання.

Серед досліджень, які висвітлюють загальні економічно-організаційні основи забезпечення розвитку конкуренції, формування ефективної антимонопольної політики, досвід її реалізації в Україні та у світі, слід назвати праці таких науковців, як З. М. Борисенко, С. М. Будаговська, В. В. Венгер, В. Д. Лагутін, Л. С. Головка, Ю. І. Кретул, В. Студенцов [1] та інших.

Якщо проаналізувати ринки з різними типами конкурентної боротьби, то бачимо, що протягом усього періоду найбільшу позицію займають конкурентні ринки, а монополії мають найменшу частку серед ринків, які розглядаються (рис. 1).

Конституцією України передбачено захист добросовісної конкурентної середовища у підприємницькій діяльності. Тому на запобігання монопольній діяльності, на її обмеження та припинення має бути спрямована конкурентна (антимонопольна) політика держави. Підґрунтям є антимонопольне законодавство, представлене Законами України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (1992), «Про Антимонопольний комітет України» (1993), «Про захист від недобросовісної конкуренції» (1996) та іншими законодавчими актами.

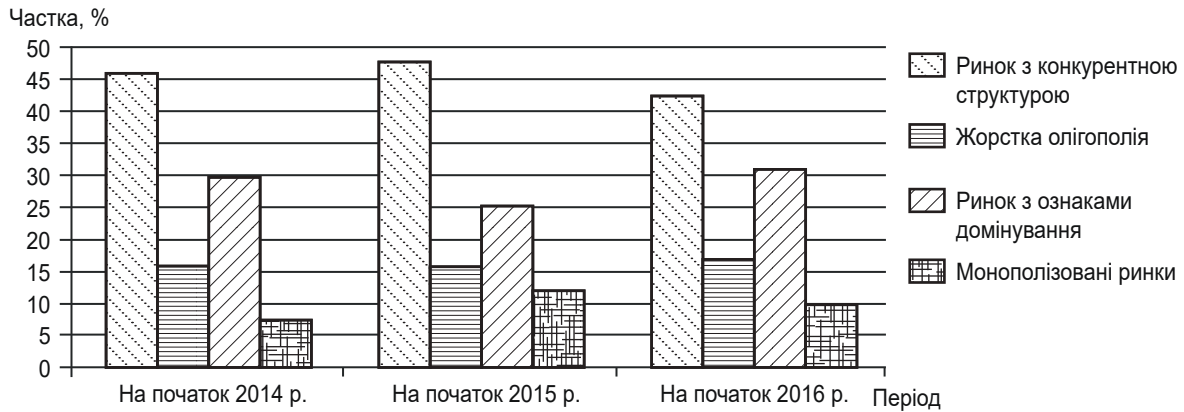

Рис. 1. Динаміка структурних передумов конкуренції в Україні (частки ринків, %)

Антимонопольний кабінет найбільше приділяє увагу тим галузям, які більшою мірою позитивно впливають на добробут громадян України.

Основними заходами щодо регулювання конкурентної ситуації в Україні є: демонополізація економіки; захист та сприяння розвитку економічної конкуренції; антимонопольне регулювання; державний контроль за додержанням антимонопольного законодавства.

Для стримування влади монополіста на ринку застосовують регулювання за допомогою політики цін, яка стримує зростання цін виробника. Основним завданням таких заходів є не усунення виробника з ринку, бо ціни встановлюються на рівні середніх витрат у галузі, але залишається можливість нормально функціонувати у цій сфері. Допоміжним заходом є установлення податкових регуляторів, тобто застосування певного податку у разі надприбутку.

Проблема захоплення ринку монополістами стосується не лише України. Ще в 1890 р. в США було видано перший антимонопольний закон (закон Шермана) [2]. Узявши приклад з США, інші країни також взяли до впровадження антитрестівської політики в устрій своїх держав. В Європі антимонопольні норми вперше запровадили у Франції, Італії, Бельгії, Великобританії, Німеччині. Антимонопольні законодавства різних країн мають суттєві відмінності, які можуть стосуватися практики визнання дій антиконкурентними; визначення критеріїв і факту монополізації галузі; складу, повноважень державних органів, процедур впливу тощо.

Метою антимонопольної політики Німеччини є недопущення зловживань панівним положенням на ринку з боку крупних виробничих компаній та заборона змов між сторонами, що ведуть до обмежень конкуренції, виробництва або ринкових можливостей. Сама політика базується на принципах максимального розширення сфери дії ринкового механізму і скорочення втручання в економіку. Основним законодавчим актом у цій сфері є Закон «Про відміну обмежень в конкуренції», контроль за виконанням вимог якого здійснюється Федеральною службою картелів. Картельний закон Німеччини базується на двох принципах: заборони та контролю і регулювання монополістичної діяльності. Як і в США, він забороняє певну категорію угод, наприклад, картельні договори і картельні постанови. Так, якщо Закон Шермана оголошує незаконним укладення будь-якого договору, що обмежує торгівлю, то Картельний закон ФРН визнає недійсним виконання картельних договорів або неформальних домовленостей [3].

Суттєвою особливістю відрізняється антимонопольна політика Франції, яку іноді називають «промонопольною». Це пов'язано з офіційним урядовим стимулюванням злиттів у післявоєнний період. Передбачалося створення в кожній галузі 1–2 крупних підприємств – національних лідерів. Вважалося, що саме такі крупні підприємства стануть рушійною силою економіки і допоможуть відновити зруйноване війною господарство країни. Проте з часом владні структури Франції взяли курс на поступове відходження від протекціоністської державної політики на користь більш ліберальної і конкурентної [4].

У Франції контроль за монополістичною діяльністю покладений на Раду з питань конкуренції, Міністерство економіки і суди загальної юрисдикції. Рада розглядає справи про антиконкурентні дії та накладає заборони на них. З питань злиття компаній остаточне рішення виносить не Рада з питань конкуренції, а міністр економіки [5].

Міжнародне антимонопольне право в рамках Європейського Союзу є прикладом широкого міжнародного застосування. До антимонопольних органів ЄС відносять Комісію ЄС та Європейський Суд справедливості.

Європейська комісія здійснює регулювання чотирьох сфер діяльності:

1. Контроль за антиконкурентними угодами і зловживанням домінуючим становищем. Головні принципи: децентралізація прийняття рішень щодо антиконкурентних угод, розслідування найбільш небезпечних картелів з подальшим жорстким контролем.

2. Контроль над злиттям фірм. Головні принципи: заборона злиттів, що створюють або посилюють домінуюче становище на ринку; порогові значення для контролю за злиттями (оборот національної компанії).

3. Лібералізація економічних секторів, що належать до сфери природних монополій. Влада може надавати особливі права, зокрема монополієне право з подальшою перевіркою, державним або приватним підприємствам для виконання послуг у таких секторах, як електроенергетика, залізничний транспорт.

4. Регулювання державної допомоги. Головний принцип – державна допомога в цілому недопустима, за виключенням випадків неефективності ринкового механізму.

Кожна з країн ЄС має власне антимонопольне законодавство. Європейська комісія не втручається в антиконкурентну діяльність країн – членів ЄС до того моменту, поки порушення не вплине на всю європейську співдружність. У випадку, коли факт порушення стосується економічної ситуації на загальному ринку в цілому, питання розглядає Європейська комісія.

Європейська модель державного антимонопольного регулювання поєднує в собі елементи антимонопольних засад розвинених європейських країн з міжнародним механізмом регулювання конкуренції Європейського Союзу. Головним принципом є максимальне розширення сфери дії ринкового механізму за рахунок недопущення або зменшення негативного впливу антиконкурентних угод і злиттів, зловживання домінуючим становищем і державною допомогою.

Отже, ми розглянули таку проблему сучасності, як монополія: негативний вплив на економічний стан країни не завжди є пагубним, але у більшості випадків потрібно встановлювати контроль за монополістами та обмежувати їхню діяльність антимонопольною політикою. Для ефективного функціонування країни потрібно створювати конкурентне середовище як в Україні, так і в інших країнах світу, де вже існують спеціальні установи та закони, які борються з проявами захоплення ринку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Щербатюк О. Антимонопольна політика в Україні: практика реалізації та напрямки удосконалення. Економічний аналіз. 2011. URL: <http://wiki.kneu.edu.ua/bitstream/2010/7927/1/430-433.pdf>. 2. Антитрестовский закон Шермана, 1890 г. URL: http://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/study/studentsbooks/histsources2/ipgzio23/. 3. Німецький картельний закон (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (Act Against Restraints of Competition). URL: <http://www.antitrust.de/legislation/>. 4. Мислицька Н. С. Європейська модель державного антимонопольного регулювання. URL: http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Economics/37362.doc.htm. 5. Андрощук Г. О., Шкляр С. В. Конкурентне право: захист від недобросовісної конкуренції. Науково-практичне видання. Київ : Юстініан, 2012. 472 с.

СПОЖИВАЧ ЯК ГОЛОВНИЙ ОБ'ЄКТ КОНЦЕНТРАЦІЇ РИНКОВОЇ УВАГИ

УДК 64.033.5

Стеценко Д. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У роботі розглянуто особливості значення у ринкових відносинах споживача як головного орієнтира виробничої діяльності. Наведено принципи поведінки споживача та фактори, які на неї впливають.

Ключові слова: споживач, поведінка споживача, підприємство, ринкові відносини.

Аннотация. В работе рассмотрены особенности значения в рыночных отношениях потребителя как главного ориентира производственной деятельности. Приведены принципы поведения потребителя и факторы, которые на него воздействуют.

Ключевые слова: потребитель, поведение потребителя, предприятие, рыночные отношения.

Annotation. The paper considers the peculiarities of value in the market relations of the consumer as the main guideline of production activity. The principles of consumer behavior and the factors that influence it are given.

Keywords: consumer, consumer behavior, enterprise, market relations.

В умовах розширення економічного простору питання щодо вивчення поведінки споживача стає все більш актуальним, тому потрібно вивчати споживача, щоб мати правильний орієнтир щодо шляху розвитку фірми.

Вивчення потреб споживача та мотивації його поведінки є необхідною умовою ведення ефективної діяльності фірми. У свою чергу це дає можливість впливати на характер ринкового попиту. Проте подібні дані не можна отримати без розуміння якою природою поведінки керуються споживачі.

Споживач – один із найбільш досліджуваних і пріоритетних суб'єктів на ринку, адже саме він пред'являє попит на товари, що виробляються фірмою, і тим самим забезпечує підприємству прибуток. Тому не дивно, що підприємці намагаються якомога більше дізнатися про поведінку своїх споживачів – господарів на ринку. Дослідивши мотиви поведінки споживачів, принципи надання переваг товарам, їх вподобання, підприємець може запропонувати товари, що відповідають вимогам покупців. Саме тому більшість фірм орієнтується на те, щоб догодити споживачу.

В наш час ефективність підприємницької діяльності все більше залежить від споживачів, які висувають конкретні вимоги та стають незалежними. Щоб залишатися конкурентоспроможним у своїй галузі, виробники мають бути проінформовані про своїх споживачів, що дозволить запланувати певну стратегію у бізнесі.

Наприкінці XIX ст. поведінка споживача починає вивчатися як складова частина маркетингу, з якої вже в подальшому з'явилася й окрема дисципліна – «Поведінка споживача». Далі до опису поведінки додали й методи психології та соціології. Так, за допомогою різних методів дослідження особистості та її взаємодії з оточуючими було встановлено моделі поведінки, які пояснювали зміну попиту на різні види товарів. Найбільш визначними дослідниками з числа зарубіжних були А. Копонен, В. Такер і Дж. Пейнтер, Ф. Еванс, М. Хейр, Е. Діхтер, П. Мартіно, Р. Коулман, С. Леві, В. Уеллс і Г. Гьюбар, С. Бартон [1], а з вітчизняних учених – Т. Н. Байбардіна, О. В. Данчева, А. В. Зозульов, Л. М. Тіткова, Г. Н. Кожухова, Г. В. Ложкін, Б. В. Максимов, С. В. Мочерний, М. Ю. Троян [2].

Споживач, який бере активну участь у ринкових відносинах, має певний принцип поведінки, що визначається конкретними діями та вчинками, тому, щоб збагнути сутність питання та мати змогу згодом впливати на споживача, потрібно розуміти саме поняття «поведінка споживача». Проте зараз немає єдиного визначення цього поняття, що пов'язано з широтою його використання і різних підходів для його тлумачення. Вчені-американці Д. Енджел, Р. Блекуелл і П. Миниард так розкривали сутність поняття: «поведінка споживача – це діяльність, спрямована безпосередньо на отримання, споживання і розпорядження продуктами і послугами, включаючи процеси ухвалення рішення, що передують цим діям і впливають за ними». Це визначення найбільш широко розкриває значення, адже містить у собі розкриття всіх найважливіших характеристик прийняття рішення споживачем. Аналіз поведінки, її вивчення та прогноз є складовою частиною маркетингових досліджень. Ці елементи є своєрідним методом зв'язку фірми та споживача.

Споживач хоч і самостійний суб'єкт, проте він є соціальною особою, а отже, піддається впливу оточуючого середовища, власного оточення, тенденцій моди тощо. Спираючись на це, можна виокремити основні пункти, якими керується споживач, коли він робить свій вибір: стиль життя, який дає змогу проаналізувати найбільш вагомому складову, що впливає на поведінку споживача, створити його образ, а також допомагає правильно визначити цільову аудиторію та ринки збуту; соціальні та культурні фактори, головними інструментами впливу на яких є особистий вплив, вищі класи (до яких суспільство рівняється), родина, соціальний клас; соціальний вплив, тобто вплив інших індивідів через погляди, думки чи поведінку безпосередньо на даного споживача.

Загалом можна виокремити такі основні напрями поведінки споживача: соціологічний, економічний, психологічний.

Відповідно до економічного підходу, поведінка споживача має розглядатися як раціональна. На думку А. Сміта, який висунув ідею «економічної людини», основною причиною діяльності людини є його власні інтереси, тобто егоїстичні інтереси. Суб'єкт, який хоче максимізувати корисність, зважає всі «витрати-вигоди» і робить вибір на користь товару, якщо кількість плюсів у вигоді більша.

Однак, предметом дослідження виступає не вся людина, а лише її поведінка, та не в усіх проявах, а лише на ринку і лише в якості споживача. Чітко сформульоване поняття поведінки споживача дає можливість упорядкувати структуру та визначити складові компоненти (рис. 1).

Нижча форма поведінки споживача орієнтується на задоволення потреб (споживання) та підготовку до споживання (споживчу поведінку). Вища форма поведінки проявляється у сукупності економічних відносин з приводу досягнення основної мети такої діяльності – задоволення потреб. Усі складові поведінки споживача взаємопов'язані одна з одною та відіграють однаково важливу роль на ринку. Аналіз кожного компоненту допомагає досконаліше оволодіти інформацією щодо поставленого питання і, відповідно, впроваджувати ефективнішу політику.

Усі теорії щодо закономірної поведінки споживчого сектору є обґрунтованими та перевірені часом. Проте чи завжди можна стверджувати про раціональну поведінку споживачів, якщо людина за своєю природою є емоційною, непередбачуваною та іноді схильною до необдуманих рішень?

У споживача також є право на нераціональну поведінку. Тобто це означає, що не всі дії підлягають обґрунтуванню, що споживач може й сам не вповні розуміти природу своїх рішень, а діяти на інстинктивному рівні. Наприклад, існує безліч експериментів стосовно підтвердження впливу на людину емоцій під час здійснення покупок або інших дій.

Одним із таких експериментів, що свідчить про нераціональну поведінку, є дослід з використанням такого маркетингового ходу, як зниження ціни. Якщо взяти непотрібний для людини товар і понизити ціну на 20–40 %, то швидше за все людина в цьому випадку не відмовиться від купівлі товару – вона подумає, що вчинила раціонально, але насправді все навпаки. А якщо початкова ціна зі знижкою становила б 40 %, а потім її підвищили до 50–70 % від початкової ціни, то споживач вже не буде готовий платити за товар, адже він вважає, що вигідна пропозиція, яка до цього була ще вигіднішою, вважається набагато гіршою, аніж погана пропозиція, яка до цього була ще гіршою.

Або інший приклад. Людина схильна до того, щоб обирати переважно не найгірший або найкращий варіант, а середній (умовно 100 грн, 150 грн та 250 грн). Якщо додати ще одну позицію (400 грн), то вибір товару за 250 грн буде здаватися покупцеві найкращим [3].

Хоча в ідеалі економіка сприймає покупців як раціональних індивідів, все ж підсвідомість сама вирішує, як відреагувати на ту чи іншу пропозицію. Будь то просто наслідування за більшістю або раптове бажання – такі природні чинники не можна виключати з аналізу поведінки споживача.

Тож для ефективності функціонування бізнесу необхідно знати, скільки й для чого виробляти. Вирішенням цієї задачі займається аналіз споживчої поведінки. У переважній більшості досліджуються закономірності раціонального вибору споживачів з логічними обґрунтуваннями, спираючись на потреби окремих індивідів. Проте не мала частка належить несвідомим діям та бажанням, які раптово з'явилися в певний проміжок часу. Для точного прогнозу необхідне комплексне дослідження раціональної та ірраціональної поведінки споживача.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Окландер М. А. Сучасні трансформації культурних чинників поведінки споживача. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2013. № 10. С. 386–392. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2013_10_65. 2. Василькевич Л. О. Соціально-економічна природа поведінки споживачів на ринку товарів і послуг. *Ефективна економіка*. 2011. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=621>. 3. 7 ловушек мозга, из-за которых мы неправильно тратим деньги. URL: <https://ibigdan.livejournal.com/20441783.html>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 657.371

Супрун А. О.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті досліджено сутність процесу інвентаризації, його зміст, місце і роль в методології бухгалтерського обліку і господарського контролю, проаналізовано сучасний стан інвентаризаційної роботи на підприємствах. Запропоновано рекомендації для внесення змін у методику організації та проведення інвентаризації.

Ключові слова: інвентаризація, інвентаризаційні різниці, пересортування, зберігання, матеріально-відповідальні особи.

Аннотация. В статье исследована сущность процесса инвентаризации, его содержание, место и роль в методологии бухгалтерского учета и хозяйственного контроля, проанализировано современное состояние инвентаризационной работы на предприятиях. Предложены рекомендации для внесения изменений в методику организации и проведения инвентаризаций.

Ключевые слова: инвентаризация, инвентаризационные разницы, пересортицы, хранения, материально-ответственные лица.

Annotation. The article examines the essence of the inventory process, its content, place and role in the methodology of accounting and economic control, analyzes the current state of inventory work in enterprises. Recommendations are proposed for making changes to the methodology for organizing and conducting inventories.

Keywords: inventory, inventory differences, regrading, storage, materially responsible persons.

Дослідженню наукових і практичних аспектів інвентаризації присвячено праці багатьох українських учених, зокрема М. Т. Білухи, Т. А. Бутинця, А. М. Герасимович, А. П. Грінько, С. Ф. Голова, М. І. Карауш, Л. М. Крамаровського, А. М. Кузьмінського, М. М. Коцупатого, Ю. О. Леонова, В. С. Лень, М. М. Матюхи, І. В. Перезової, В. К. Радостовця, В. В. Сопка, М. А. Толстих, М. Г. Чумаченка, В. О. Шевчука та інших. Проте особливості інвентаризації, відповідно до нових змін в законодавстві, потребують більш детального розгляду.

Метою статті є дослідження особливостей інвентаризації на підприємстві та забезпечення її ефективності. Предметом дослідження є визначення порядку інвентаризації на підприємствах.

В сучасних ринкових умовах інвентаризація є одним із найважливіших методів бухгалтерського обліку і фінансово-господарського контролю, що забезпечує перевірку і документальне відображення даних бухгалтерського обліку про наявність і стан матеріальних та нематеріальних активів, іншого майна, капіталу, інвестицій, розрахунків, резервів, зобов'язань для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, контролю за збереженням майна.

Інвентаризація ресурсного потенціалу є підставою для оцінки і складання ресурсних паспортів аграрних формувань. Інвентаризація походить від латинського слова "invenire", що в перекладі означає «виявляти, знаходити». Тобто виявляє допущені недостачі або розкрадання, підтверджує або спростовує дані облікової системи про фактичну наявність ресурсів.

Отже, інвентаризація – це перевірка і документальне підтвердження фактичної наявності активів і зобов'язань організації, виявлення відхилень від облікових даних і ухвалення рішень щодо внесення змін до даних бухгалтерського обліку для приведення їх у відповідність з дійсністю. Лише цей метод обліку може встановити відповідність між якісною і кількісною характеристикою майна, записаного в бухгалтерському балансі, і активів, що наявні на підприємстві. Обов'язковість проведення інвентаризації на підприємствах визначена ст. 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.1999 р. № 996-XIV, за яким визначено, що для підтвердження правильності та достовірності даних бухгалтерського обліку і звітності передбачено проведення підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями незалежно від форм власності інвентаризації майна, коштів і фінансових зобов'язань, а також Інструкцією по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, яка затверджена наказом Міністерства фінансів України від 11.08.1994 р. № 69 п. 7 (зі змінами та доповненнями), що визначає основні завдання

інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків [1]:

- виявлення фактичної наявності основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, цінних паперів та інших грошових документів, а також обсягів незавершеного виробництва в натурі;
- установлення лишку або нестачі цінностей і коштів шляхом зіставлення фактичної наявності з даними бухгалтерського обліку;
- виявлення товарно-матеріальних цінностей, які частково втратили свою первісну якість, застарілих фасонів і моделей, а також матеріальних цінностей та нематеріальних активів, що не використовуються;
- перевірка дотримання умов та порядку збереження матеріальних та грошових цінностей, а також правил утримання та експлуатації основних засобів;
- перевірка реальної вартості зарахованих на баланс основних фондів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, цінних паперів і фінансових вкладень, сум грошей у касах, на рахунках в установах банків, грошей у дорозі, дебіторської і кредиторської заборгованості, незавершеного виробництва, витрат майбутніх періодів, резервів наступних витрат і платежів.

Отже, інвентаризація як складова частина методу бухгалтерського обліку є способом виявлення з наступним обліком ресурсів (активів підприємства) і джерел їх фінансування, які не піддаються документальному оформленню, для забезпечення достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Третім абзацем п. 12 Постанови № 419 встановлено, що порядок проведення інвентаризації та врегулювання розбіжностей щодо фактичної наявності активів та зобов'язань з даними бухгалтерського обліку визначається Міністерством фінансів. Такий самий порядок визначається п. 3 Інструкції № 69 [2].

Таким чином, інвентаризація є тим інструментом, який забезпечує достовірність даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Її непроведення є порушенням правил ведення бухгалтерського обліку і може призвести до накладення адміністративного штрафу. Враховуючи завдання, які вирішує належним чином проведена і оформлена інвентаризація, її значення важко переоцінити. Тож розглянемо докладно порядок її проведення [3].

У пп. 3 та 4 Інструкції № 69 наведено випадки, коли інвентаризація є обов'язковою: при передачі майна держпідприємства в оренду, приватизації майна держпідприємства; перед складанням річної фінансової звітності, крім майна, цінностей, коштів і зобов'язань, інвентаризація яких проводилась не раніше 1 жовтня звітного року (при цьому інвентаризація нерухомих об'єктів основних засобів може проводитись один раз на три роки, а бібліотечних фондів – один раз на п'ять років); при зміні матеріально відповідальних осіб (на день приймання-передачі справ); при встановленні фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей (на день встановлення таких фактів); за приписом судово-слідчих органів; у разі техногенних аварій, пожежі чи стихійного лиха (на день після закінчення явищ); при передачі підприємств та їх структурних підрозділів (на дату передачі); у разі ліквідації підприємства; при колективній (бригадній) матеріальній відповідальності у разі зміни керівника колективу (бригадира), вибуття з колективу (бригади) більше половини його членів, а також за вимогою хоча б одного члена колективу (бригади) [4].

Процес інвентаризації умовно можна поділити на три етапи:

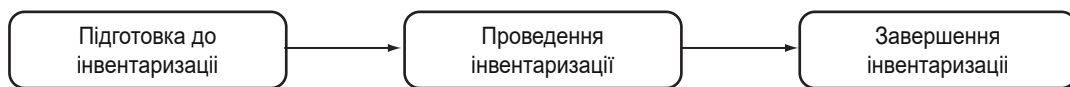

Рис. 1. Етапи проведення інвентаризації

Етап 1. Підготовка до інвентаризації.

Підготовка до інвентаризації починається зі створення інвентаризаційної комісії, на яку й покладається обов'язок проводити інвентаризацію на підприємстві. Згідно з п. 11 Інструкції № 69, на підприємстві мають бути створені постійно діюча інвентаризаційна комісія та робоча інвентаризаційна комісія [4]. Різниця між постійно діючою та робочою інвентаризаційними комісіями полягає у тому, що обов'язок першої – організувати проведення інвентаризації на підприємстві, а другої – безпосередньо її провести.

Етап 2. Проведення інвентаризації.

Робоча інвентаризаційна комісія:

- 1) перевіряє фактичну наявність господарських засобів підприємства за їх складом, розміщенням, використанням та за джерелами їх утворення та цільовим призначенням;
- 2) перевіряє дотримання умов та порядку зберігання матеріальних та грошових цінностей, а також правил утримання та експлуатації основних засобів;

3) перевіряє реальність вартості зарахованих на баланс підприємства активів та зобов'язань; встановлює факт інвентаризаційних відхилень (лишки та недостачі цінностей і коштів) шляхом зіставлення фактичної наявності з даними бухгалтерському обліку.

Етап 3. Завершення інвентаризації.

Дії робочої інвентаризаційної комісії:

1) разом із бухгалтерією та постійною інвентаризаційною комісією визначає результати інвентаризації (оформлює інвентаризаційні описи, зокрема інвентаризаційні описи запасів, що не належать підприємству (наприклад, ф. № інв-5), акти інвентаризації та звіральні відомості);

2) розробляє пропозиції стосовно усунення інвентаризаційних різниць (заліку пересортиць, списання нестач у межах норм природного убутку);

3) оформлює протокол засідання з відображенням висновків та пропозицій щодо результатів інвентаризації.

Для постійного контролю підприємству необхідно здійснювати неперервну (перманентну) інвентаризацію. Перевага перманентної інвентаризації полягає в тому, що не припиняється процес приймання і відпуску матеріальних цінностей, скорочується трудомісткість інвентаризаційної роботи та обробки її результатів за рахунок застосування обчислювальної техніки.

На успіх інвентаризації переважно впливають такі чинники: підбір кадрів, які здатні втілювати в життя рішення власника щодо об'єктивного проведення інвентаризації; правильність рішення власника щодо проведення інвентаризації; контроль виконання – під яким розуміють постійний, груповий аналіз процесу і результатів роботи членів інвентаризаційних комісій [5].

В результаті дослідження доведено існування багатоцільового призначення інвентаризації та необґрунтованого обмеженого кола завдань, що розв'язуються шляхом її проведення. Для вдосконалення порядку проведення інвентаризації необхідно дотримуватись наступних принципів: раптовості, своєчасності, точності, плановості, безперервності, об'єктивності, обов'язковості, повноти охоплення об'єктів, гласності, оперативності, ефективності, економічності, доцільності юридичного значення та оцінки результатів, матеріальної відповідальності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. О.

Література: 1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>. 2. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>. 3. Пархоменко В. Інвентаризація як інструмент достовірності фінансової звітності. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2005. № 1. С. 32–37. 4. Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затверджена наказом Мінфіну України № 69 від 11.08.1994 р. зі змінами, внесеними наказами МФ України № 268 від 05.12.97 р., № 115 від 26.05.2000 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>. 5. Мартиненко О. В., Гарна С. О., Шнурко А. М. Сутність та особливості інвентаризації основних засобів. *Інноваційна економіка*. Тернопіль, 2013. № 4. С. 306–309.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНЗИТУ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ

УДК 341.23

Тарусіна О. С.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто поняття міжнародного транзиту і питання міжнародного правового регулювання транзиту енергоресурсів в умовах глобалізації, а також основні нормативно-правові акти. Підкреслено важливість енергетичних питань на міжнародній арені. Проаналізовано участь України у питаннях, пов'язаних з міжнародним транзитом у розрізі територіального суверенітету країни.

Ключові слова: правове регулювання, міжнародні перевезення, транзит, енергоресурси, газотранспортна система України, міжнародні угоди, суверенітет.

Аннотация. В статье рассмотрено понятие международного транзита и вопросы международного правового регулирования транзита энергоресурсов в условиях глобализации, а также основные нормативно-правовые акты. Подчеркивается важность энергетических вопросов на международной арене. Проанализировано участие Украины в вопросах, связанных с международным транзитом в разрезе территориального суверенитета страны.

Ключевые слова: правовое регулирование, международные перевозки, транзит, энергоресурсы, газотранспортная система Украины, международные соглашения, суверенитет.

Annotation. The article discusses the concept of international transit and the issues of international legal regulation of the transit of energy resources in the context of globalization, as well as the main legal and regulatory acts. The importance of energy issues in the international arena is emphasized. Analyzed the participation of Ukraine in matters related to international transit in the context of the country's territorial sovereignty.

Keywords: legal regulation, international transportation, transit, energy resources, gas transportation system of Ukraine, international agreements, sovereignty.

Глобалізація висуває підвищені вимоги до розширення сфери міжнародного правового регулювання, включення в неї все нових напрямків економічного співробітництва різних країн і регіонів. Серед таких напрямків починаючи з 70-х рр. минулого століття більш чітко виокремлюється необхідність створення спеціального правового поля, в якому б здійснювалася енергетична взаємодія як окремих держав, так і їх об'єднань, що представляють країни – споживачі енергоресурсів і країни-виробники. Це можна пояснити не лише зростаючою роллю енергоресурсів у процесі індустріальної, а головне, постіндустріальної модернізації, але і перетворенням енергоресурсів у важливий фактор національної конкурентоспроможності.

Сучасний глобальний енергетичний простір перетворюється в особливу геополітичну характеристику, що вимагає осмислення з точки зору міжнародного права. У зв'язку з цим не можна не помічати посилення впливу основних тенденцій розвитку міжнародного права на розробку правового регулювання в галузі енергетики. В першу чергу це виявляється в галузі транзиту енергоресурсів, що відображає проблеми енергетичної безпеки в широкому ракурсі [1].

Актуальність проблеми правового регулювання транзиту енергоресурсів визначається і тим, що в останні десятиліття різко збільшилася кількість суб'єктів світової енергетичної політики і економіки. Одним із найбільш важливих аспектів міжнародної енергетичної співпраці є відносини з приводу експорту та імпорту енергоресурсів. Особливу значущість відповідних відносин надає той факт, що для здійснення поставок таких енергоресурсів, як електроенергія і природний газ, застосовуються енерготранспортні системи, що з'єднують сухопутний простір, що знаходиться під юрисдикцією кількох держав. Оптимальним способом наділення даних правил юридичною силою є укладення багатосторонніх міжнародних договорів, які передбачають взаємні права і зобов'язання держав та інших суб'єктів міжнародного права щодо експлуатації енерготранспортних систем у транзитних цілях.

Дослідженню проблеми правового регулювання транзиту енергоресурсів приділяли увагу багато вітчизняних вчених, а саме: Е. А. Телегіна, М. А. Румянцева, С. В. Покровський, О. В. Фоменко, О. В. Боровська, Н. Л. Шилова, А. В. Шиянов та інші.

Історію правового регулювання транзиту можна починати ймовірно з XVII ст.: відомий голландський юрист і державний діяч Гуто Гроцій стверджував, що «...існує загальне право транзиту через території іншої держави

в інтересах співтовариства націй». Гуго Гроцій також прагнув довести необхідність свободи транзиту як загального права співтовариства націй [2].

У минулі десятиліття вже був накопичений чималий досвід правового регулювання енергетичної взаємодії різних держав за допомогою укладення як двосторонніх, так і багатосторонніх угод про транзит енергоресурсів. Але в умовах розширення різноманітних зв'язків між країнами і регіонами потрібно уточнити поняття «міжнародний транзит», воно означає слідування (прохід, проїзд, проліт) через сухопутну, водну територію або повітряний простір, що знаходяться під суверенітетом будь-якої держави, осіб, вантажів і транспортних засобів (морських, наземних, повітряних) іншої держави за умови, що пункти відправлення та призначення знаходяться за межами цієї держави. Міжнародний транзит є складовою частиною шляху, який починається і закінчується поза межами держави транзиту. Звідси стає очевидною значущість багатосторонніх і двосторонніх угод щодо транзиту між зацікавленими державами. У таких угодах регулюються порядок і умови транзиту, передбачаються маршрути, умови, що гарантують безпеку осіб і збереження транспортних засобів і вантажів [1].

Людство вже зуміло виробити своєрідні правила транзиту. Наприклад, транзитний рух звільняється від обкладення митом, податками та зборами, за винятком зборів, що стягуються за конкретні послуги, що надаються у зв'язку з таким рухом. При цьому держави повинні вживати належних заходів з метою недопущення затримок у дорозі та перешкод технічного характеру при транзитному русі.

Міжнародний транзит надається за угодами зазвичай на основі взаємності. Якщо товари перевозять, не розміщуючи на митному складі, має місце прямий міжнародний транзит, а використовуючи митний склад – непрямий. Так пояснюється специфіка міжнародного транзиту в Енциклопедії економіки і права [3].

Якщо міркувати про свободу міжнародного транзиту відповідно до сучасних умов, відмінна риса яких полягає в розвитку процесів глобалізації економіки та зростання економічної взаємозалежності окремих країн, то в якості однієї з центральних проблем постає питання знаходження балансу між зростанням потреб у міжнародних перевезеннях і територіальним суверенітетом окремих держав. Ця проблема часто створює серйозну напруженість, і в цілях пошуку і фіксації балансу інтересів держави укладають багатосторонні угоди і конвенції, що стосуються транзиту. Не випадково держави звертаються до проблеми регулювання транзиту після великих міжнародних катаклізмів. Так, після закінчення Першої світової війни з'явилися основні міжнародні угоди, спрямовані на забезпечення свободи міжнародного транзиту: Барселонська конвенція про свободу транзиту [4], укладена Лігою Націй (далі – Барселонська конвенція), Статут про транзит [5] 1921 р. (додаток до Барселонської конвенції). Після Другої світової війни регулювання міжнародних торгових зв'язків знайшло відображення в Генеральній угоді про тарифи і торгівлю (ГАТТ) [6] 1947 р. Наступниками цієї Угоди можна вважати Світову організацію торгівлі (СОТ) [4] і Договір до Європейської енергетичної хартії [7] 1994 (далі – Договір), а також Директива ЄС по транзиту газу [8].

Україна, будучи правонаступницею Радянського Союзу, не є стороною ні по Барселонській, ні по Женевській конвенції. Однак наша країна вступила до СОТ, що змушує її уважно ставитися до всіх наявних угод про транзит. До цього ж змушує і наявність газотранспортної системи на території України, а також прагнення нашої країни стати членом Європейського Союзу.

Так, основна мета ГАТТ – створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі та її лібералізації. Транзиту присвячено окрему статтю V ГАТТ, яка називається «Свобода транзиту». Ця стаття явно запозичена з Барселонської конвенції: «Товари... і інші цінності, що транспортуються, вважаються такими транзитом через територію, коли такий транзит є лише однією частиною повного шляху, який починається і завершується за межами договірної сторони, через територію якої здійснюється перевезення» [6]. У ній є також положення про те, що такий транзит здійснюється згідно з принципами свободи, тобто на недискримінаційній основі. Більш того, «...не робиться ніяких відмінностей за ознакою прапора судна, місця походження, відправлення, в'їзду, виїзду або призначення або за ознакою будь-яких інших обставин, пов'язаних із власністю на товари, судна чи інші види транспорту» [6].

Треба сказати, що з моменту утворення ГАТТ ст. V фактично не застосовувалася на практиці. Вона і тепер вважається занадто розпливчастою для застосування в частині транзиту енергоресурсів. Багато в чому саме цими причинами потрібно пояснювати появу в 1991 р. Європейської енергетичної хартії і підписання Договору до неї як міжнародної угоди в галузі торгівлі та транзиту безпосередньо енергоресурсів. Важливо зауважити, що ідея формування єдиного енергетичного простору і укладення відповідних міжнародних угод щодо транзиту енергоресурсів в першу чергу стала актуальною для Європи [2].

До моменту проголошення Європейської енергетичної хартії у формі політичної декларації у сфері енергетики, підписаної країнами Центральної Європи, країнами Заходу і країнами – колишніми радянськими республіками, лібералізація ринку електроенергії та газу з урахуванням розробки правових основ міжнародного транзиту цих видів енергоресурсів придбала цілком конкретних обрисів. Вищезазначені Директива ЄС по транзиту газу і Директива ЄС по транзиту електроенергії вже були прийняті. Так само як і в Договорі, в обох директивах звернення адресовані до суверенних держав і не дають права вирішення проблем транзиту приватним особам. Разом із

тим директиви ЄС, на відміну від Договору, є нормами прямої дії для національних законодавств країн Євросоюзу, що відповідає формуванню в рамках ЄС єдиного економічного простору.

Отже, в Європі одночасно застосовується кілька міжнародних угод, що регулюють транзит енергоресурсів: ст. V ГАТТ/СОТ, Договір до Європейської енергетичної хартії, Барселонська конвенція про свободу транзиту і Статут по транзиту; на території Євросоюзу діють ще й директиви по транзиту газу і транзиту електроенергії, які трактують транзит відмінним від класичного варіанта способом. В результаті, по відношенню до України у зв'язку з її вступом до СОТ і ЄС виникне ситуація одночасного застосування декількох міжнародних угод, що регулюють транзит енергоресурсів. Цей момент є принциповим для розуміння проблем, що впливають з участі нашої країни в міжнародному співробітництві, пов'язаному з транзитом енергоресурсів. Правові складності в галузі транзиту не можна виключити і після повноцінного вступу України в ЄС. Але важливо, щоб вони не стали перешкодою для підтримки багатовекторного діалогу нашої країни з Євросоюзом, країнами Північної Америки та державами Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, викладач Ваганова І. М.

Література: 1. Шиянов А. В. Международно-правовая природа транзита энергоресурсов. *Северо-Кавказский юридический вестник*. 2014. С. 53–59. 2. Фоменко О. В., Боровская О. В. Правовое регулирование транзита энергоресурсов в ракурсе современной энергетической ситуации. *Современное право*. 2005. № 7. С. 6. 3. Шестаков А. В. Экономика и право : энциклопедический словарь. М. : ИД «Дашков и К», 2000. 586 с. 4. Конвенция и Статут о свободе транзита. 1921. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/other_treaties/details.jsp?group_id=22&treaty_id=304. 5. Council Directive 91/296/EEC of 31 May 1991 on the transit of natural gas through grids. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31991L0296>. 6. Генеральна угода з тарифів і торгівлі від 1947 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_264. 7. Договір к Энергетической Хартии. 1994. URL: <http://docs.cntd.ru/document/499060547>. 8. Угода про заснування Світової організації торгівлі від 1994 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_342.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

УДК 336.7

Тесленко Л. І.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проаналізовано рівень інфляції України на даний час і в порівнянні з показниками минулих років. Запропоновано можливі шляхи розвитку в напрямку антиінфляційної політики.

Ключові слова: індекс інфляції, індекс споживчих цін, інфляція цін, річна інфляція, фінансовий ринок.

Аннотация. В статье проанализирован уровень инфляции Украины в данное время и в сравнении с показателями прошлых лет. Предложены возможные пути развития в направлении антиинфляционной политики.

Ключевые слова: индекс инфляции, индекс потребительских цен, инфляция цен, годовая инфляция, финансовый рынок.

Annotation. The article analyzes the level of inflation in Ukraine at this time and in comparison with the figures of previous years. Possible ways of development in the direction of anti-inflationary policy are proposed.

Keywords: inflation index, consumer price index, price inflation, annual inflation, financial market.

Питання інфляції завжди є актуальним, адже вона визначає рівень доходів населення, рівень життя в країні та вектор її соціально-економічного розвитку. У кризових умовах рівень інфляції відіграє особливо важливу роль, адже спонукає до зниження реального прибутку і негативно впливає на господарську діяльність підприємств.

У зв'язку з багатьма економічними та політичними факторами питання інфляції в Україні є актуальним, викликаним розбіжностями між сукупним попитом та пропозицією і виявляється у рості цін. А отже, аналіз реального рівня інфляції та дослідження основних тенденцій в антиінфляційній політиці за останній час є вкрай важливим для стабілізації економічної ситуації та покращення соціально-економічного розвитку країни.

Інфляція – це агреговане соціально-економічне явище, яке ґрунтується на низці внутрішніх і зовнішніх причин. Питання інфляції є нагальним та критичним як на світовій арені, так і в Україні, оскільки охоплює всі сфери економічної діяльності: від виробництва та фінансового ринку до повсякденного життя споживача та вказує на загальний рівень життя в країні.

Оскільки інфляція становить загрозу для економічного розвитку країни, постає потреба визначення поточно-го рівня інфляції та можливої оптимізації шляхів її подолання.

Спираючись на дані Державної служби статистики, опубліковані на сайті FinStat, можна дійти висновків, що на жовтень 2017 р. рівень інфляції в Україні був 1,20 %, що на 0,8 менше ніж у вересні і в 1,8 менше ніж у жовтні 2016 р.

Таблиця 1

Динаміка рівня інфляції 2010–2017 (за базисний місяць узято жовтень)

	2010	2012	2014	2016	2017
Індекс інфляції	100,5	100	102,4	102,8	101,2
Кумулятивно	7,56	7,96	9,53	15,69	17,97

За даними, наведеними Statbureau у вересні 2017 р., Україна посідала 16 місце у світі за рівнем інфляції. З початку року загальний рівень інфляції складає 10,22 %. В Україні рівень інфляції розраховується за допомогою індексу споживчих цін. Важлива роль індексу споживчих цін має на меті необхідне створення в економіці єдиної методики підрахунку даного показника, яка відображала б ступінь зміни рівня цін. Індекс споживчих цін відображає зміну вартості фіксованого споживчого набору товарів і послуг у поточному періоді щодо попереднього. Споживчий набір товарів і послуг – це набір найбільш представницьких і важливих для споживання домогосподарств товарів і послуг. Установлюється централізовано і є єдиним для всіх регіонів України. На листопад 2017 р. індекс споживчих цін в Україні складав 100,9 %, що на 0,9 менше ніж у листопаді 2016 р.

Визначають безліч внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на тенденції розвитку рівня інфляції. Такий внутрішній фактор, як емісія грошей найбільш негативний вплив мав у квітні 2015 р., коли рівень інфляції становив 14 %, що стало наслідком грошово-кредитної політики держави та Центрального Банку України. Критичні наслідки кризи 2014–2015 рр. можна прослідкувати у словах виконавчого директору Фонду Блейзера О. Устенка: «Економіка України починає показувати ріст. Но он крайне маленький, на уровне 1 %, и абсолютно очевидно, что он не устраивает страну, которая упала на 17,5 % на протяжении 2014–2015 гг. Чтобы изменить ситуацию, необходимо проводить структурные реформы, без них мы обречены на низкий рейтинг и на крайне низкие притоки прямых иностранных инвестиций».

Необхідно звернути увагу, що наразі рівень невиробничих витрат є високим, що лише посилює темпи інфляції. Переважно це витрати на оборону. Вагомий вплив має дещо циклічний характер економіки України, причиною чого є періодичне виснаження автономних інвестицій, ослаблення ефекту мультиплікації, коливання обсягів грошової маси, дефіцит державного бюджету.

У зовнішніх факторах варто згадати інфляцію імпорту. Її значення зростає з розвитком відкритості економіки і збільшенням ролі в світовому господарстві, на світових ринках. На інфляцію впливають інфляційні очікування. Підприємці та населення звикають до постійного зростання цін на товари і послуги. Через це вони вимагають підвищення заробітної плати і намагаються створити грошові запаси та запаси товарів споживання, ґрунтуючись на передбачуваному зростанні цін. Виробники в свою чергу остерігаються підвищення цін з боку своїх постачальників. З цієї причини вони збільшують ціни на готову продукцію через прогнозоване ними зростання цін на сировину. Зменшення надходжень зовнішньої торгівлі, структурні світові кризи, наявні при цьому зростанні цін на сировину, розглядається як привід для різкого підвищення монополіями цін на ринку. Значне місце відводиться й негативно-му сальдо зовнішньоторговельного і платіжного балансу. Всі ці процеси невпинно призводять до інфляції.

На даному етапі розвитку в Україні не сформоване цілісне грошово-кредитне регулювання, тож за даними НБУ, «...розпочався процес реалізації нової монетарної політики – основного монетарного режиму таргетування інфляції, спрямованого на забезпечення цінової стабільності у країні. Визначено мету такої політики НБУ – створити умови для уповільнення інфляції до 5 % у 2019 р.» [1].

Але таргетування інфляції – насправді дуже складний процес, в якому можна виокремити дві причини: по-перше, економіка України піддається досить частим перешкодам як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, адже модель її розвитку полягає в експорті сировини і продукції з низькою часткою доданої вартості. По-друге, держава має вирішити цілу низку нагальних питань: підтримувати низький рівень інфляції і збільшувати доходи населення, підтримувати стабільний курс національної валюти і забезпечувати зростання ВВП, піднімати загальні соціальні стандарти для населення та інші.

Традиційні методи боротьби з інфляцією можна поділити на два сектори: перший – антиінфляційна стратегія, що включає цілі та методи довгострокового характеру; другий – антиінфляційна тактика, що охоплює набір заходів і механізмів, орієнтованих на короткострокові результати. Тобто існує два підходи до вирішення проблемної ситуації: кейнсіанський та монетарний. Кейнсіанський метод базується на передумові дефіциту благ на ринку внаслідок скорочення пропозиції при неповному завантаженні потужностей. Вирішення проблеми полягає в тому, щоб стимулювати інвестиційний попит, внаслідок чого через ефект мультиплікатора збільшиться сукупна пропозиція. Зростання об'ємів національного виробництва в кінці призведе до зниження цін, тобто до зниження інфляції. Кейнсіанський метод широко використовувався в 30-ті рр. і після Другої світової війни. Але вже у 70-х рр. така активна державна політика призвела до стрімкого зростання державного дефіциту і державного боргу, що викликало гостру необхідність перегляду тогочасних методів. На зміну кейнсіанському підходу прийшла монетарна політика. Монетаристи вважали, що державне втручання в економіку має бути зведеним до мінімуму і обмежуватися переважно грошовою сферою. Інфляція також визначається чисто монетарним явищем, пов'язаним зі збільшенням грошової маси в економіці. Метод боротьби з інфляцією полягає в обмеженні грошової маси: уряд має підвищити процентні ставки і зменшити кількість грошей наявних в обігу у населення. У цьому випадку сукупний попит скоротиться і інфляція зменшиться. Водночас з обмеженням попиту потрібно прагнути збільшити сукупну пропозицію. Це можна здійснити за рахунок продажу частини державної власності (часткова приватизація), посилення антимонопольної політики, підтримки дрібного та середнього бізнесу. Особливістю монетарних програм є прихильність концепції відкритої економіки – країна має бути інтегрована у світове господарство і відкрита для припливу іноземних капіталів. Слід пам'ятати, що монетарні програми порівняно з кейнсіанськими є більш жорсткими і сильніше впливають на соціально незахищені верстви населення, у зв'язку з цим термін їх реалізації має бути набагато меншим.

Для подолання в Україні високого рівня інфляції необхідно всіляко скорочувати бюджетний дефіцит. Це важливо, оскільки в принципі не існує шляхів ліквідації бюджетного дефіциту, які не ведуть до посилення інфляції. Вирішити проблему можна двома шляхами: збільшуючи податки або скорочуючи державні витрати. Оскільки зростання податкових надходжень дає лише короточасний ефект і у довгочасному періоді призведе до підризу стимулів до праці, скорочення інвестицій, уповільнення розвитку виробництва і, як наслідок, буде спостерігатися скорочення бази оподаткування, то раціонально відмовитися від цього шляху. Отже, залишається другий шлях – скорочення частини втрат. Але реалізовувати цей шлях потрібно поступово, передбачаючи можливі соціально-економічні наслідки. Всі заходи антиінфляційної стратегії будуть дієвими, якщо вони підкріплені процесом розвитку і стабілізації виробництва.

Однозначно можна сказати, що на даний момент в Україні немає діючої цілісної системи регулювання проблеми інфляції, через що НБУ почав реалізовувати новий курс монетарної політики, який стане можливим лише при незалежності НБУ від фіскальної політики.

Робити однозначні прогнози щодо розвитку подальшої ситуації з інфляцією в Україні досить важко, адже ці прогнози досить непередбачувані та перебувають під впливом багатьох факторів. За наявними аналітичними даними можна дійти висновку, що прогнози Кабміну не виправдалися. Адже при закладенні державного бюджету був розрахунок на показник зростання споживчих цін на 8,1 %, чого вочевидь було досить. Уже в листопаді інфляція сягнула 13,6 % в річному вираженні. Прогнози інфляції на 2018 р. є різними, але взагалі не надто перспективними. Оптимістичний сценарій передбачає зростання споживчих цін на 7,8 %. Базовий і песимістичний консенсус-прогнози складають 10,10 % і 13,66 % відповідно. Показники, які можуть вплинути на ці прогнози: по-перше, допомога НБУ. Національний банк хоча і відхрестився від відповідальності за курс, буде пильно стежити за ситуацією на валютному ринку і постарается не допустити серйозного ослаблення гривні; по-друге, відновлення співпраці з МВФ, отримання нових траншів від фонду і фінансування від інших міжнародних кредиторів; а також події на міжнародних ринках [5].

Отже, аналізуючи вищенаведені дані та статистику, можна дійти висновку, що подолання інфляції в Україні має цілу низку особливостей, але є можливим при належному підході з чітко визначеною структурою, на яку наразі саме взяв курс НБУ.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мащенко М. А.

Література: 1. Обуховская К. Экономика Украины – 2017: больше роста и меньше инфляции // УНІАН : інформаційне агентство. 30.12. 2016. URL: <https://economics.unian.net/finance/1702321-ekonomika-ukrainyi-2017-uskorenie-rosta-pri-sokraschenii-inflyatsii.html>. 2. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Думич Н. Б., Сенищ П. М. Державна антиінфляційна політика в Україні: основні тенденції та перспективи. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна*. 2017. Вип. 27. № 2. С. 137–139. 4. Консенсус-прогноз. Скільки буде коштувати долар через рік. URL: <https://minfin.com.ua/2017/12/15/31413206/>. 5. Проект Закону про Державний бюджет України на 2018 р. // Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62551.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОЛІГОПОЛЬНИХ РИНКІВ В УКРАЇНІ

УДК 339.13

Тімченко І. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У даній статті розглянуто поняття олігополії та особливості функціонування олігопольних ринків в Україні, наведено приклади, проведено аналіз практики діяльності підприємств.

Ключові слова: олігополія, фірма, конкуренція, ринок, ринковий механізм, конкурентна концентрація.

Аннотация. В данной статье рассмотрено понятие олигополии и особенности функционирования олигопольных рынков в Украине, приведены примеры, проведен анализ практики деятельности предприятий.

Ключевые слова: олигополия, фирма, конкуренция, рынок, рыночный механизм, конкурентная концентрация.

Annotation. This article discusses the concept of oligopoly and the peculiarities of the functioning of oligopolistic markets in Ukraine, provides examples, analyzes the practices of enterprises.

Keywords: oligopoly, firm, competition, market, market mechanism, competitive concentration.

Олігополія може позитивно впливати на суспільне життя, сприяючи науково-технічному прогресу, обумовлюючи виготовлення кращої продукції, реалізацію її за нижчими цінами і забезпечення вищого рівня виробництва і зайнятості, ніж тоді, коли галузь мала б більш конкурентний характер. З іншого боку, вона створює більш вигідні умови для активного втручання підприємців у ринкові відносини: стає можливим визначити обсяг попиту та пропонування, передбачити тенденції динаміки цін і можливі дії конкурентів, а також самостійно встановлювати ціни. Тож було б доцільним розглянути цей тип ринкової структури та його застосування в Україні.

Мета статті – проаналізувати особливості функціонування олігопольних ринків в Україні та розглянути конкретний приклад одного з таких ринків.

На початку дослідження необхідно дати визначення терміну «олігополія». Отже, олігополія – це ринкова структура, яка характеризується наявністю на ринку кількох великих фірм-продавців, які можуть запропонувати або однорідний товар, або різний за якісними характеристиками. Іншими словами, до олігополістичних структур можна віднести такі ринки, на яких зосереджуються зазвичай не більше 10 фірм; існують високі вхідні бар'єри для доступу інших фірм на ринок [1, с. 271].

Проведений аналіз основних підходів до визначення сутності даної ринкової системи дозволив визначити характерні риси олігополії: небагато конкурентів; пропозиція стандартизованих товарів (сталь, алюміній) або ди-

ференційованих (комп'ютери, автомобілі); складність входження в галузь нових підприємств; наявність стимулів до злиття, змов, спрямованих на ускладнення або усунення конкуренції.

Для проведення аналізу олігополістичних ринків України спочатку зазначимо, що «прикладними олігопольними ринками в Україні були і залишаються ринок послуг мобільного зв'язку (на ринку діє п'ять основних гравців, частка двох найбільших наближається до 98 %); ринок моторних бензинів (операторами ринку є сім великих підприємств із сумарною часткою трьох найбільших – 67 %); ринок пива (чотирьом учасникам якого належить 94 %); ринок тютюнових виробів (із загальною часткою п'яти найбільших суб'єктів господарювання – 97 %) тощо» [2, с. 332].

Розглянемо детальніше, наприклад, ринок послуг мобільного зв'язку станом на 2018 р. за допомогою статистичних даних. Сьогодні відомо, що частка мобільних операторів Київстар (25,3 млн абонентів) та Vodafone (20,7 млн абонентів) складає приблизно 80 % від усього ринку. Далі за популярністю йде Lifecell (9,7 млн абонентів) – 17 % ринку. Майже не користуються попитом Інтертелеком (1,450 млн абонентів) та 3Mob (0,501 млн абонентів) що у сумі складає 3 %.

Для подальшого аналізу використаємо індекс Харфіндела – Хіршмана:

$$HHI = \sum_{i=1}^n d_i^2,$$

де d – частка ринку (у відсотку) оператора; n – кількість операторів на відповідному ринку.

Після проведення розрахунків необхідно визначити, до якого інтервалу належить отриманий результат та зробити висновок.

Ринки з високою концентрацією: $1800 < HHI < 10000$

Ринки з помірною концентрацією: $1000 < HHI < 1800$

Ринки з низькою концентрацією: $HHI < 1000$ [3].

Розрахунки показали, що для даного типу ринку індекс дорівнює приблизно 1165, тобто він є помірно концентрованим та в свою чергу підтверджує, що ринок є олігопольним.

Така ситуація на ринку мобільного зв'язку України спостерігається вже не перший рік і загалом пояснюється тим, що даний ринок відрізняється наявністю факторів, які суттєво обмежують дію ринкових механізмів, які є характерними для розвинутого ринку з необмеженою конкуренцією. По-перше, надання послуг мобільного зв'язку передбачає використання обмеженого природного ресурсу – радіоефіру. Через суто технічні обмеження на ринку не може бути більше трьох загальнонаціональних та одного-двох локальних GSM-операторів [5]. Один лише цей факт безпосередньо обмежує конкуренцію та ускладнює вихід на ринок нових гравців. За відсутності ефективного державного регулювання ринок мобільного зв'язку монополізується двома-трьома операторами. Шляхом таємних консультацій вони можуть узгоджувати тарифну політику, уникаючи реальної конкуренції. Тому фактично розвиток ринку мобільного зв'язку в Україні наразі відбувається під впливом двох сил: виробників обладнання та операторів мереж. Ані користувачі та суспільство в цілому, ані органи влади не демонструють послідовної цілеспрямованої політики [4].

Окрім розглянутого прикладу з ринком операторів мобільного зв'язку варто зазначити, що все-таки найбільш сприятливі структурні передумови для утворення олігополії в Україні склалися в агропромисловому та паливно-енергетичному комплексах, а найменш сприятливі – у торговельній та посередницькій сферах, де ринки з конкурентною структурою складають 96 %.

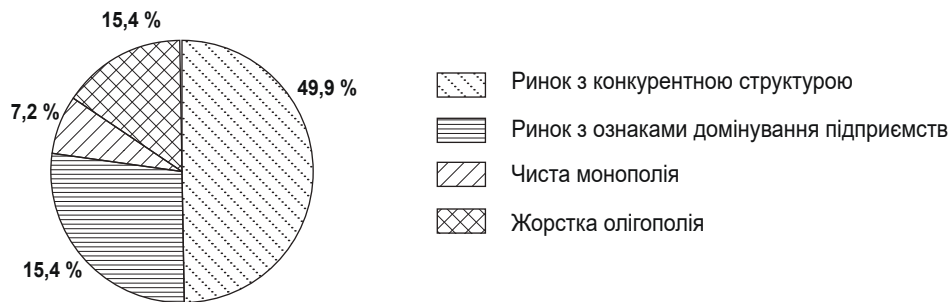

Рис. 1. Структурні передумови конкуренції в економіці України

Аналізуючи олігопольний ринок України, варто зазначити, що входження української економіки до процесу ринкових перетворень відбувалося при високому рівні концентрації і спеціалізації виробництва, відсутності

конкуренції на більшості товарних ринків, що було наслідком централізованого планування і переоцінки ефекту економії на масштабах виробництва.

В умовах обмеженого попиту і кризи збуту навіть домінуючі на ринку підприємства почали застосовувати такі нові методи підтримки власної конкурентоспроможності, як: організація відстоювання власних економічних інтересів за допомогою отримання від органів влади законодавчо оформлених пільг, квот на обмежені ресурси; участь у процедурі ліцензування з метою недопущення і відтиснення конкуруючих суб'єктів з ринку; негласні розділи ринків між домінуючими підприємствами за територіальним принципом або закріплення розділу ринку правовими актами; організація митного протекціонізму для захисту власних інтересів і недопущення на ринок іноземних конкурентів.

Слід зазначити, що на більшості вітчизняних ринків з олігополістичною структурою спостерігаються високі темпи зростання. Значною мірою це пов'язано з поєднанням на олігопольних ринках досить гострої конкуренції між основними гравцями з перевагами ефекту масштабу виробництва.

Отже, на території України частка олігополій займає відносно невелику частину і переважає в таких галузях, як агропромисловий та паливно-енергетичний, а також у таких торговельних та посередницьких галузях, як ринок мобільного зв'язку, пива та тютюнових виробів. У сучасних економічних умовах підприємства почали застосовувати такі нові методи підтримки власної конкурентоспроможності, як: організація відстоювання власних економічних інтересів; участь у процедурі ліцензування; негласні розділи ринків між домінуючими підприємствами за територіальним принципом або закріплення розділу ринку правовими актами; організація митного протекціонізму. Також на більшості олігопольних ринків спостерігається тенденція до високих темпів зростання.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Задоя А. О. Мікроекономіка : курс лекцій. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2000. 2. Околович О. М. Особливості функціонування монополізованих ринків в Україні. *Економічний простір*. 2015. № 24. 3. Воробієнко С. П. Оцінка конкурентоспроможності телекомунікаційних послуг. *Збірник наукових праць ОНАЗ ім. О. С. Попова*. 2016. С. 119–122. 4. Особливості конкурентного середовища ринку мобільного зв'язку України. URL: http://www.rusnauka.com/8_DNI_2009/Economics/43673.doc.html. 5. Мобільний зв'язок в Україні. URL: <https://uateka.com/uk/article/society/1227>.

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ТРАКТУВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

УДК 316.344.23

Фартух В. С.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проведено аналіз теоретичних підходів до визначення категорії рівня життя населення та здійснено аналіз еволюції підходів до рівня життя. Виокремлено основні ключові поняття багатопланової категорії «рівень життя» у контексті соціально-економічних відносин.

Ключові слова: рівень життя, диференціація, умови проживання, соціальне середовище, бідність, суспільний розвиток.

Анотація. В статье проведен анализ теоретических подходов к определению категории уровня жизни населения и осуществлен анализ эволюции подходов к уровню жизни. Выделены основные ключевые понятия многоплановой категории «уровень жизни» в контексте социально-экономических отношений.

Ключевые слова: *уровень жизни, дифференциация, условия проживания, социальная среда, бедность, благосостояние населения.*

Annotation. *The article analyzes the theoretical approaches to determining the category of the population's standard of living and analyzes the evolution of the approaches to the standard of living. The main key concepts of the multi-dimensional category of "standard of living" in the context of socio-economic relations are highlighted.*

Keywords: *standard of living, differentiation, living conditions, social environment, poverty, human welfare.*

Рівень життя населення – складна та багатогранна економічна категорія, що охоплює різні сторони економічних і соціальних аспектів і впродовж тривалого часу залишається однією з найбільш досліджуваних ученими.

Поняття «рівень життя» містить значну кількість різнопланових показників, що тією чи іншою мірою характеризують матеріальний добробут, соціальне середовище, умови проживання та інші важливі аспекти людського життя. Важливим аспектом є також те, що можна визначати узагальнений результат діяльності економіки за певний період на підставі інтеграційного показника рівня або якості життя.

Дослідженням теоретико-методологічних аспектів рівня життя займалися видатні вчені Л. І. Абалкін, О. В. Горшеніна, І. І. Єлісеєва та інші. Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів рівня життя населення в Україні здійснили: А. В. Базиліук, Д. П. Богиня, В. О. Мандибуря, С. І. Пирожков, Л. М. Черенько, В. І. Шишкін та інші.

Проте незважаючи на численні розробки, питання сутності та оцінки рівня життя, аналізу його кількісних і якісних змін є досить складними: залишаються дискусійними та невирішеними питання методичного характеру щодо розрахунку окремих індикаторів і конструювання узагальнюючого показника рівня життя населення. Більш того, визначення сутності та оцінювання рівня життя населення потребує постійного вдосконалення шляхом постійного моніторингу та застосування нових методів дослідження.

Метою статті є проведення компаративного аналізу наукових поглядів на сутність соціально-економічної категорії «рівень життя населення», визначення понятійного апарату даної категорії та виокремлення ключових підходів до аналізу даного поняття.

Рівень життя є досить складною і багатогранною категорією. Незважаючи на те, що багато елементів життєвого рівня взаємопов'язані, вони мають значні особливості, специфіку і для їх комплексної характеристики потрібне використання відповідної системи специфічних показників.

Дослідження економічної сутності категорії «рівень життя» доцільно проводити виходячи з таких установок:

по-перше, будь-які категорії, в тому числі і рівень життя, історичні, прив'язані до часу. Таким чином, даний принцип відображає прояв в економічному змісті будь-якого поняття історично визначених економічних відносин;

по-друге, оскільки рівень життя населення є економічною категорією, то вона може розглядатися із загально-економічних позицій – без конкретних форм здійснення, як так звана, «розумна» абстракція. Дана установка полягає у тому, що економічна категорія показує, який зріз, які елементи економічних відносин розглядаються;

по-третє, виходячи з перерахованих вище установок-принципів, кожна економічна категорія може розрізнятися за широтою охоплення предметної галузі. Відповідно до цим критерію виокремлюють широкі і вузькі трактування дефініції «рівень життя» [1].

Початкові спроби осмислення проблем, пов'язаних із рівнем життя населення та зародження термінології, співпали з періодом формування капіталістичних відносин на Заході. Спочатку питання життєвого рівня населення розглядалися економістами (У. Петті, Ф. Кене, А. Смітом та іншими) з економічних позицій.

Так, У. Петті теоретично обґрунтував механізм визначення заробітної плати, який гарантував робітникові дохід, що мав забезпечити йому життя на рівні задоволення мінімальних потреб існування («теорія мінімуму коштів»). Останнє він аргументував тим, що «якщо робітникам будуть платити вдвічі більше зазначеного мінімуму, то вони будуть працювати вдвічі менше». Ф. Кене досліджував реальні джерела зростання рівня життя населення.

Класик англійської політичної економії А. Сміт переймався питанням поширення явища бідності серед працюючого населення, вважав, що «...людина завжди повинна мати можливість існувати своєю працею, і її заробітна плата мусить щонайменше бути достатньою для її існування» [2]. Він визначив причини диференціації робітників за розміром заробітної плати, основними серед яких були: приємність або неприємність роботи; легкість і дешевизна або складність і дорожня оволодіння необхідними вміннями та навичками; постійність або непостійність занять; більша або менша довіра, що її виявляють тим особам, які займаються певними видами діяльності; імовірність або неймовірність успіху в діяльності.

Отже, історичними передумовами перших досліджень життєвого рівня населення був аналіз на макрорівні. Перші спроби осмислення даної категорії не були цілісними і послідовними, а стосувалися переважно окремих його аспектів: визначення механізму нарахування та розміру заробітної плати, подолання бідності тощо.

Окремої уваги заслуговує вивчення проблем рівня життя населення в радянський період. Науковці того часу дискутували навколо з'ясування питання стосовно змісту і характеру відносин категорії «рівень життя», а також загальної структури показників, якими має визначатись сутність цієї категорії, і які, відповідно, мають включатись до її складу. У процесі дискусії одні автори стверджували, що рівень життя повинен визначатись виключно межами сфери споживання і тому має виражати лише ступінь забезпеченості людей відповідними життєвими благами (споживчими товарами та послугами). Інша група вчених вважала, що категорія «рівень життя» свідчить про ступінь розвитку і повноту задоволення всієї палітри життєвих потреб, пов'язаних із життєдіяльністю людини, які мають місце в суспільстві і окреслюються поняттям «добробут» [2].

У вивченні рівня життя населення в Україні на початку доби незалежності спостерігається деяка спрямованість на аналіз економічних проблем перехідного періоду загальнодержавного рівня, пояснення явища бідності, визначення факторів впливу на життєвий рівень населення. У сучасній економічній літературі не існує одностайної позиції у трактуванні рівня життя населення. Іншими словами, існує проблема неоднозначного ставлення до «об'єкту» досліджуваної категорії [3].

Відтак, за широтою охоплення предметної галузі при глумаченні дефініції «рівень життя», поділяючи думку низки вчених, вважаємо за доцільне окреслити дві групи визначень.

Перша група визначень має характер політ економічних концептуальних вишукувань, друга – формується параметричними або розрахунково-статистичними визначеннями.

До визначень першої групи можна віднести глумачення рівня життя, що виходять із зв'язку його з розвитком продуктивних сил суспільства, аналізом глибинних відносин між попитом і споживанням.

Між виробництвом і споживанням існує глибокий діалектичний зв'язок і в кінцевому підсумку рівень життя визначається розвитком продуктивних сил суспільства та обсягами виробництва, а наочно він проявляється в характеристиках споживання населення і побічно – в рівні його доходів. Характеристику терміну «рівень життя» населення у широкому розумінні наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні підходи до визначення терміну «рівень життя» населення у широкому розумінні

Автор	Визначення
Узунов Ф. В. [4]	Кількісна та якісна характеристики ступеня досягнення компонентів життя людини
Іляш О. І., Гринкевич С. І. [5]	Соціально-економічна категорія, яка характеризує можливості суспільства щодо забезпечення життя, доцільності та всебічного розвитку. Рівень життя виражається сукупністю суспільних відносин і умов, що характеризують життя, працю, побут та інтелектуально-культурний розвиток людей, їхні свободи та правову захищеність

До іншої групи визначень у так званому «вузькому трактуванні» належать визначення рівня життя населення, що характеризуються конкретними сферами його виміру. Такий підхід характеризується більшою можливістю їх застосування у вирішенні поточних завдань виміру та аналізу, а головним визначальним об'єктом є поняття людських потреб у всьому їхньому різноманітті та розвитку.

Характеристику терміну «рівень життя» населення у вузькому розумінні наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Основні підходи до визначення терміну «рівень життя» населення у вузькому розумінні

Автор	Визначення
Гукалова І. В. [6]	Масштаб реалізації потреб населення, що виступають базовою одиницею виміру
Кремлев Н. Д. [7]	Матеріальне забезпечення людей (заробітна плата, певні джерела добробуту, забезпечення житлом, роботою, соціальні гарантії тощо)

Отже, проведений аналіз категорії «рівень життя» з позицій історичного підходу та за широтою охоплення предметної області засвідчує його багатогранність і широку термінологічну складову. Своєрідність категорії «рівень життя» полягає насамперед у неможливості її відображення лише одним відношенням або показником. Відтак постає необхідність визначення єдиного розгляду синтезу підходів, комплексність аналізу якого забезпечила б повну і всебічну оцінку досліджуваної категорії. Актуальність і першочерговість визначення єдності позицій зумовлені необхідністю створення єдиної концепції життєвого рівня та подальшої розробки комплексного підходу до його підвищення.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

Література: 1. Гончарова С. Ю., Радущко Ю. П. Показники оцінки рівня життя населення та їх систематизація. *Бізнес Інформ*. 2012. № 6. С. 114–117. 2. Юхименко П. І., Леоненко П. М. Історія економіки та економічної думки : підручник. Київ :Знання, 2011. 646 с. 3. Україна. Подолання бідності. URL: <http://www.undp.org.ua/files/ua>. 4. Узунов Ф. В. Теоретические основы оценки уровня и качества жизни населения регионов. *Бизнес Информ*. 2010. № 11–12. С. 80–85. 5. Іляш О. І., Гринкевич С. С. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 476 с. 6. Гукалова І. В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація : монографія. Київ : Інститут географії НАН України, 2011. 347 с. 7. Кремлев Н. Д. Проблемы оценки уровня жизни населения. *Вопросы статистики*. 2010. № 8. С. 18–23.

АНАЛІЗ ВАЛОВОГО ВНУТРІШНЬОГО ПРОДУКТУ УКРАЇНИ

УДК 331.2

Фінагіна С. Р.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проаналізовано ВВП України та його становище впродовж останніх років. Також проведено порівняння валового внутрішнього продукту України з країнами світу, запропоновано пріоритетні напрямки вдосконалення державної політики щодо підвищення ВВП.

Ключові слова: ВВП, індекс Пааше, індекс споживчих цін на товари та послуги, дефлятор ВВП, інфляція.

Аннотация. В статье проанализированы ВВП Украины и его положение в течение последних лет. Также проведено сравнение валового внутреннего продукта Украины со странами мира, предложены приоритетные направления совершенствования государственной политики по повышению ВВП.

Ключевые слова: ВВП, индекс Пааше, индекс потребительских цен на товары и услуги, дефлятор ВВП, инфляция.

Annotation. The article analyzes the GDP of Ukraine and its position in recent years. Also, a comparison of the gross domestic product of Ukraine with the countries of the world was made, and priority directions were proposed for improving state policy on increasing GDP.

Keywords: GDP, Paasche index, consumer price index for goods and services, GDP deflator, inflation.

Питання ВВП завжди є актуальним, оскільки саме ВВП є основним макроекономічним показником результатів функціонування економіки в статистиці багатьох країн. Він використовується при міжнародних порівняннях і при розрахунках суспільної продуктивності праці й інших показників економічної ефективності.

Валовий внутрішній продукт виражає результат функціонування економіки за певний період розвитку, характеризує готову продукцію та вироблені послуги. Він не включає вартість спожитих предметів праці та таким чином виключає їх повторний перелік. Крім того, ВВП за винятком результатів матеріального виробництва включає вартість вироблених послуг. До його складу входять різноманітні послуги у сфері освіти, медичного обслуговування, науки, культури, банківської діяльності, туризму, юридичного консультування. Все це безумовно є важливим аспектом, який впливає на соціально-економічний стан країни.

ВВП в Україні досліджують багато науковців, серед яких: О. А. Охрименко [1], С. В. Фурса [2] та інші. При цьому в умовах швидкого розвитку світового та національного ринку аналіз існуючих проблем щодо становлення ВВП, а також нововведень і реформ потребує постійного дослідження.

Метою статті є дослідження сучасного стану ВВП в Україні. Особливої уваги потребує аналіз показників його реального рівня, а також порівняння валового внутрішнього продукту України з країнами світу, що дозволяє розглянути рівень економічної діяльності країн.

ВВП – макроекономічний показник, який відображає сукупну ринкову вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених упродовж поточного періоду на економічній території країни незалежно від того, в чій власності знаходяться фактори виробництва.

Згідно з офіційним повідомленням Державної служби статистики України [3], ВВП в країні станом на 2017 р. склав: 2,1 % – в третьому кварталі, 2,3 % – у другому та 2,5 % – у першому порівняно зі станом ВВП аналогічного періоду 2016 р.

Держкомстат України повідомив, що номінальний ВВП за звітний період становить 821,3 млрд грн, на душу населення припадає 19,32 тис. грн, а зміна дефлятора – 20,2 %.

За допомогою індексу Пааше вираховується дефлятор ВВП. Отже, доцільно буде розглянути цей економічний термін.

Дефлятор ВВП – ціновий індекс, який був винайдений для вимірювання загального рівня цін на послуги та товари за певний проміжок часу в економіці. Він записується та виражається у відсотках.

Таблиця 1

Динаміка номінального ВВП України з 2008 по 2017 рр. [4]

Рік	млн грн	млн USD
2008	948 056	179 992
2009	913 345	117 228
2010	1 082 569	136 419
2011	1 316 600	163 160
2012	1 408 889	175 781
2013	1 454 931	183 310
2014	1 566 728	131 805
2015	1 979 458	90 615
2016	2 383 182	93 270

Для більш детального аналізу розглянемо дані за цей період з розрахунку на душу населення.

Таблиця 2

Динаміка номінального ВВП України на душу населення з 2008 по 2017 рр.

Рік	грн.	USD
2008	20 494,9	3891,0
2009	19 832,3	2545,5
2010	23 600,4	2974,0
2011	28 813,9	3570,8
2012	30 912,5	3856,8
2013	31 988,7	4030,3
2014	35 834,0	3014,6
2015	46 210,2	2115,4
2016	55 853,5	2185,9

*Для підрахування даних таблиці вибрана середня за рік чисельність населення [4])

Видно, що за останній час ВВП України набував переважно додатного характеру, але в 2009, 2014, 2015 роках бачимо суттєве зниження у зворотному напрямку. Це було зумовлено тяжким економічним становищем в країні.

Проте економіка України починає поступово відновлюватися після глибокої рецесії 2014–2015 рр., інфляція знижується. Внутрішній попит також, за оцінками економістів, буде рости у 2018 р.

Рівень інфляції також впливає на ВВП країни, він розраховується на базі Індексу споживчих цін на товари та послуги. Показник за останній період поступово спадає, це ми можемо простежити.

Таблиця 3

Рівень інфляції за 2017 рік [5]

Рівень інфляції за жовтень 2017 р.	1,20 %
Рівень інфляції з початку 2017 р.	11,54 %
Рівень інфляції за вересень 2017 р.	2,00 %

Існує три способи підрахування ВВП: виробничий метод, прибутковий метод, витратний метод. При всіх підрахуваннях за будь-яким методом ми маємо отримати збіжні результати.

Серед країн світу Україна за обсягом ВВП посідає 61 місце з 217 позицій. Це не найгірший показник, але треба рівнятися на країни, які займають перші сходинки рейтингу, а саме:

Таблиця 4

Рейтинг ВВП країн світу

№	Країна	ВВП
1	США	18 153 487
2	Китай	11 393 571
3	Японія	4 825 207
4	Німеччина	3 609 439
5	Великобританія	2 782 338
61	Україна	98 629

*У третьому стовпці таблиці вказано результат ВВП у млн дол. [6]

За цими дослідженнями чітко видно дуже великий розрив у показниках ВВП України та лідируючих країн світу.

В пріоритетному напрямку України лежить шлях подвоєння ВВП за 10 років. Багато країн світу прагнуть вести свою економіку саме таким чином. Наприклад, Китай уже три десятиріччя поспіль подвоює свій ВВП.

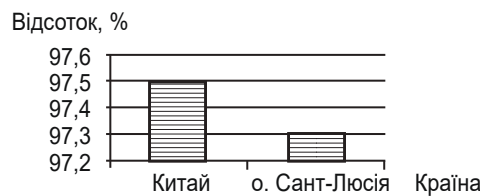

Рис. 1. Темпи приросту ВВП окремих країн за 1980 років, % [7]

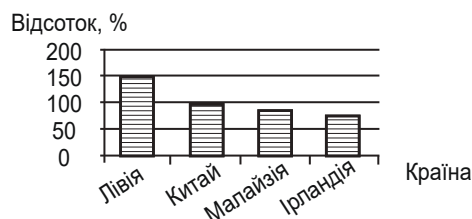

Рис. 2. Темпи приросту ВВП окремих країн за 1990 років, % [7]

Всі країни використовували різні методи, щоб досягти цілі: перші – за рахунок видобутку, експорту енергоресурсів, другі – шляхом експортно-орієнтованих наукомістких галузей, треті – завдяки розвитку туризму.

Але значна кількість країн, які змогли подвоїти ВВП, мала спільну рису: вони залучали значні обсяги іноземного капіталу.

Отже, Україні треба перейняти практику провідних країн світу і тих, які змогли за відносно невеликий проміжок часу підвищити свій рівень ВВП.

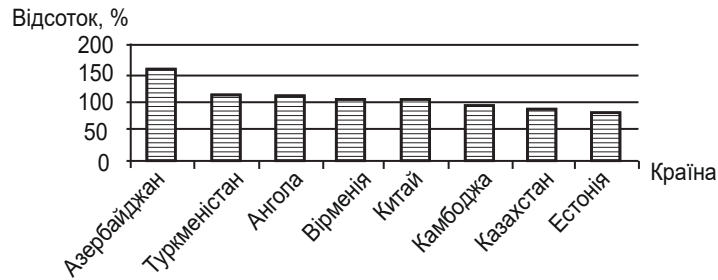

Рис. 3. Темпи приросту ВВП окремих країн за 2000 років, % [7]

Висновки. Результати проведеного дослідження вказують на наявність потенціалу ВВП України, але спершу необхідно досягти стабільності в економіці, щоб була стійка платформа для подальшого розвитку.

Для подолання зазначених негативних тенденцій основними пріоритетними напрямками державної політики мають бути: стимулювання інвестицій з-за кордону та внутрішніх інвестицій і заощаджень, освіти, досліджень і розробок, контроль зростання населення, захист права власності і забезпечення політичної стабільності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мащенко М. А.

Література: 1. Охрименко О. А. Підвищення ВВП на 2,1 %: Помилка чи успіх? URL: <https://blog.liga.net/user/aohrimenko/profile/page/3>. 2. Фурса С. В. Економічні подробиці. URL: <https://112.ua/.../sergey-fursa-ekonomicheskij-ekspert-gost-112-uk>. 3. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Минфин. URL: index.minfin.com.ua. 5. World Development Indicators: Gross Domestic Product 2017. URL: <http://gtmarket.ru>. 6. Поточний рівень інфляції. URL: <https://www.statbureau.org>. 7. Гайдучий А. П. Як Україні подвоїти ВВП? І яким шляхом піти країні? URL: <https://dt.ua/finances>.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 331.2

Хащівська А. М.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті виокремлено основні теоретичні аспекти управління оплатою праці на підприємствах. Виявлено основні фактори, які впливають на формування заробітної плати та проблеми, що виникають при виконанні функцій заробітної плати.

Ключові слова: оплата праці, заробітна плата, винагорода, робоча сила, мотивація, стимулювання.

Аннотация. В статье выделены основные теоретические аспекты управления оплатой труда на предприятиях. Выявлены основные факторы, влияющие на формирование заработной платы и проблемы, возникающие при выполнении функций заработной платы.

Ключевые слова: оплата труда, заработная плата, вознаграждение, рабочая сила, мотивация, стимулирование.

Annotation. The article highlights the main theoretical aspects of wage management in enterprises. The main factors influencing the formation of wages and problems arising from the performance of functions of wages are identified.

Keywords: wages, wages, remuneration, labor, motivation, stimulation.

Державна політика у сфері формування та регулювання оплати праці є одним із ключових факторів боротьби з бідністю, тому оплата праці має стати одним із важливих об'єктів соціальної політики держави. Україна все ще залишається однією з найбідніших та соціально неблагополучних країн Європи. Заробітна плата є основною складовою грошових доходів населення, впливає на загальні показники соціально-економічного розвитку держави та є дієвим мотиватором до праці [1].

Проблемами реформування оплати праці займаються такі вітчизняні науковці, як: Д. Богиня, А. Колот, О. Кузнецова, В. Лагутін, Е. Лібанова, Н. Павловська, Г. Ярошенко та інші. Аналізуючи останні публікації, можна дійти висновку, що проблема оплати праці є однією з найактуальніших, але все-таки залишається низка інших нерозв'язаних проблем.

Про це свідчить низький рівень життя людей (особливо працездатного віку), відсутність зв'язку між розміром заробітної плати і кваліфікацією працівника тощо.

Метою наукової статті є дослідження сучасного стану заробітної плати та соціально-економічних наслідків політики держави у сфері оплати праці для формування соціально відповідальної державної політики щодо раціонального розподілу доходів населення, яка забезпечить мотивацію працівників до високоефективної праці.

У Законі України «Про оплату праці» (ст. 1) зазначено, що «заробітна плата – це винагорода, обчислена зазвичай у грошовому вираженні, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу» [5]. Втім, таке визначення є дуже поверхневим і не дає змоги для глибшого розуміння економічного значення даного поняття.

Нові підходи до організації заробітної плати мають спиратися на чітку систему основоположних принципів, що відіграють роль тактичних і стратегічних напрямів у реформуванні відносин розподілу. Для ефективної організації оплати праці необхідно дотримуватися наступних принципів [3]:

- принцип оплати за витратами та результатами, який впливає з необхідності відшкодування витрат на відтворення робочої сили та закону визнання цінностей;
- принцип підвищення рівня оплати праці на основі зростання ефективності діяльності, що впливає з закону неухильного зростання продуктивності праці та закону зростання потреб;
- принцип випереджаючого зростання продуктивності праці щодо приросту середньої заробітної плати, що впливає з необхідності нагромадження коштів та розширення сфери впливу на ринку.

На основі розглянутих принципів формується механізм організації заробітної плати, який складається з таких елементів [4]:

- 1) ринкового регулювання;
- 2) державного регулювання;
- 3) колективно-договірного регулювання;
- 4) механізму визначення індивідуальної заробітної плати безпосередньо на підприємстві з використанням таких елементів, як тарифна система або безтарифна модель, нормування праці, форми і системи оплати праці та преміювання.

Всі ці елементи мають своє призначення та тісно взаємопов'язані.

Безпосередньо робота з організації заробітної плати на підприємстві полягає у виборі моделі формування заробітної плати (тарифної чи безтарифної), виборі форм і систем заробітної плати, розробці умов і правил преміювання. При цьому критерієм економічної ефективності організації заробітної плати має бути випереджаюче зростання доходу підприємства порівняно зі зростанням фонду заробітної плати. Якщо таке випередження не забезпечується, необхідно детально проаналізувати причини цього і розробити додаткові заходи, спрямовані або на зростання доходу, або на економію витрат на оплату праці.

На розмір оплати праці впливає багато факторів, які можна поділити на дві групи: зовнішні та внутрішні. До першої групи доцільно віднести мінімальну заробітну плату, прожитковий мінімум, ціну робочої сили, яка сформувалася на ринку під впливом попиту і пропозиції. Розмір оплати праці на підставі співвідношення попиту та пропозиції дуже часто суперечить принципу справедливості, оскільки в даному випадку він не залежить від складності виконуваної роботи і кваліфікації. На цей процес впливають лише потреба в людях певної професії і наявність такої пропозиції. Тому підприємства, що орієнтуються на розмір оплати праці, який сформувався на ринку, ризикують утратити свої позиції і знизити рентабельність, а це потребує коригування даної статті витрат кожним підприємством «під себе»).

До групи внутрішніх факторів належать фінансові можливості кожного підприємства, розмір отриманого прибутку, кваліфікація і спеціальність працівників, потрібних для нормального функціонування підприємства (чим рідкісніша спеціалізація і вищі вимоги до кандидата, тим вищий рівень оплати праці має запропонувати підприємство) [2].

Отже, оплата праці є складною соціально-економічною категорією, до якої належать базова заробітна плата, бонуси, преміальні та інші виплати, залежні від результатів діяльності, а також соціальний пакет (медичне страхування, путівки тощо). Виходячи зі згаданих функцій і принципів, вона відіграє одну з ключових ролей у рентабельності підприємства, добробуті працівників та економічному розвитку держави. Тому доцільним є ранжування встановлення оплати праці для працівників підприємств і організацій, результати діяльності яких неможливо виміряти (наприклад, галузь освіти і науки, охорони здоров'я тощо) та підприємств, рентабельність яких залежить від продуктивності праці найманих працівників. Для останніх необхідно визначити такий розмір оплати праці, який складався б із базової ставки заробітної плати (її розмір має забезпечувати повне задоволення життєво необхідних потреб) та бонусної, яка прямо залежить від результатів діяльності працівника. У такому випадку заробітна плата виконуватиме сповна свої функції.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

Література: 1. Долюк А. В. Витрати на оплату праці як економічне поняття та об'єкт бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 1 (63). С. 59–64. 2. Колот А. Теоретичні й прикладні аспекти впливу заробітної плати на мотивацію трудової діяльності. *Україна: аспекти праці*. 2010. № 8. 3. Кравченко М. А. Теоретичні та методологічні основи сучасних наукових підходів до побудови фонду оплати праці. *Вісник Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 250–256. 4. Старченко Н. М. Удосконалення методики обліку виплат працівникам в бюджетних установах. *Економічні науки*. 2012. № 9. С. 178–181. 5. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>.

АНАЛІЗ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

УДК 331.56

Чернишева П. А.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У даній статті проаналізовано рівень безробіття в Україні за останні 10 років, виконано порівняльний аналіз рівня безробіття в Україні та в країнах Європейського Союзу. Проаналізовано рівень безробіття в різних регіонах України, а також порівняно рівень безробіття в різних вікових групах.

Ключові слова: безробіття, робоча сила, зайнятість, ринок праці, економічно активне населення.

Аннотация. В данной статье проанализирован уровень безработицы в Украине за последние 10 лет, выполнен сравнительный анализ уровня безработицы в Украине и в странах Европейского Союза. Проанализирован уровень безработицы в разных регионах Украины, а также сделано сравнение уровня безработицы в разных возрастных группах.

Ключевые слова: безработица, рабочая сила, занятость, рынок труда, экономически активное население.

Annotation. This article analyzes the unemployment rate in Ukraine over the past 10 years, a comparative analysis of the unemployment rate in Ukraine and in the countries of the European Union. The unemployment rate in different regions of Ukraine was analyzed, and a comparison was made of the unemployment rate in different age groups.

Keywords: unemployment, labor force, employment, labor market, the economically active population.

Однією з головних соціально-економічних проблем сучасного етапу розвитку економіки і важливою характеристикою конкурентоспроможності на ринку праці є безробіття. Воно сприяє поширенню бідності серед населення, трудовій міграції, нераціональному використанню трудових ресурсів. Дане питання є надзвичайно актуальним сьогодні і потребує великої уваги з боку держави для врегулювання основних недоліків. Багато країн світу прагнуть подолати проблему безробіття, проте це неможливо зробити вповні.

Протягом останніх років проблему безробіття вивчали багато вчених, серед яких: В. Галицький, І. Гнибіденко, І. Моцін, Ю. Маршавін, М. Папієв, Я. Міклош, А. Еневич, В. Саульський, А. Шиян, М. Миропільська та інші.

Метою даної статті є оцінка сучасного рівня безробіття в Україні, порівняння рівня безробіття в Україні та в країнах Західної Європи, аналіз основних причин виникнення такого явища, а також визначення напрямів скорочення безробіття в Україні.

Проаналізувавши поняття «безробіття», можна стверджувати, що це – складне соціально-економічне явище, пов'язане з перевищенням пропозиції робочої сили над попитом на неї, стан зайнятості частини економічно активного населення, за якого воно не має роботи й заробітку. Безробіття є макроекономічною проблемою, яка тісно пов'язана з коливаннями в економіці. На ріст безробіття впливають такі фактори: зниження темпів економічного росту; сезонні коливання виробництва; відсутність залежності між цінами та ставками заробітної плати, пов'язані з грошовою експансією держави й інфляцією; демографічні зміни в чисельності та складі робочої сили; недостатній рівень програм зайнятості населення; низький рівень професійної підготовки кадрів; упровадження нових технологій у виробництво; дискримінація на ринку праці щодо жінок і молоді.

Безробітний, відповідно до Закону України про зайнятість населення, – особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, яка готова та здатна приступити до роботи. Рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці) – відношення (у відсотках) кількості безробітних віком 15–70 років до економічно активного населення (робочої сили) зазначеного віку або відповідної соціально-демографічної групи.

За інформацією Державної служби зайнятості, ситуація на ринку праці України є дуже складною. Розглянемо динаміку росту безробіття за 2010–2017 рр.

Таблиця 1

Рівень безробіття в Україні за 2010–2017 рр.

Роки	Безробітне населення (за методологією МОП)			
	віком 15–17 років		працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи
2010	1 713,90	8,2	1 712,50	8,9
2011	1 661,90	8	1 660,90	8,7
2012	1 589,80	7,6	1 589,20	8,2
2013	1 510,40	7,3	1 510,30	7,8
2014	1 847,60	9,3	1 847,10	9,7
2015	1 654,70	9,1	1 654,00	9,5
2016	1 678,20	9,3	1 677,50	9,7
I півріччя 2017 р.	1 709,70	9,6	1 709,9	10,1

Дані за 2010–2014 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, за 2015–2017 рр. – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

За інформацією, поданою у табл. 1, ми можемо спостерігати, що рівень безробіття з 2010–2013 рр. скоротився на 0,9 % або 203 тис. осіб. Утім, з 2014–2016 рр. ми спостерігаємо різке зростання безробіття в Україні. Рівень безробіття населення працездатного віку у 2013 р. становив 7,8 %, а в 2016 р. він становить 9,7 %, тобто рівень безробіття за 3 роки збільшився на 167 тис. осіб. Такі результати є не надто обнадійливими. Однією з причин такого збільшення безробіття є нестабільна ситуація на сході країни й АР Крим, адже з 2014–2015 рр. на окупованих територія було втрачено близько 3 млн робочих місць [1].

Проте об'єктивно оцінити рівень безробіття в Україні дуже складно, адже статистика не враховує людей, які не перебувають на обліку в службі зайнятості, людей, які виїхали на заробітки за кордон, і людей, які неправдиво надали інформацію про своє працевлаштування.

Розглянемо рівень безробіття в різних регіонах України за I півріччя 2017 р. (рис. 1). На рисунку можна побачити, що в регіонах країни існує диспропорція зайнятості населення. Це пов'язане з різним рівнем розвитку областей, а також із політичною нестабільністю в деяких із них. Найвищий рівень безробіття спостерігався в Луганській (16,6 %), Донецькій (14,5 %) та Волинській (12,7 %) областях, а найнижчий рівень безробіття спостерігався у Харківській (6,1 %), Київській (6,4 %), Одеській (7,1 %) областях та місті Києві (7,0 %).

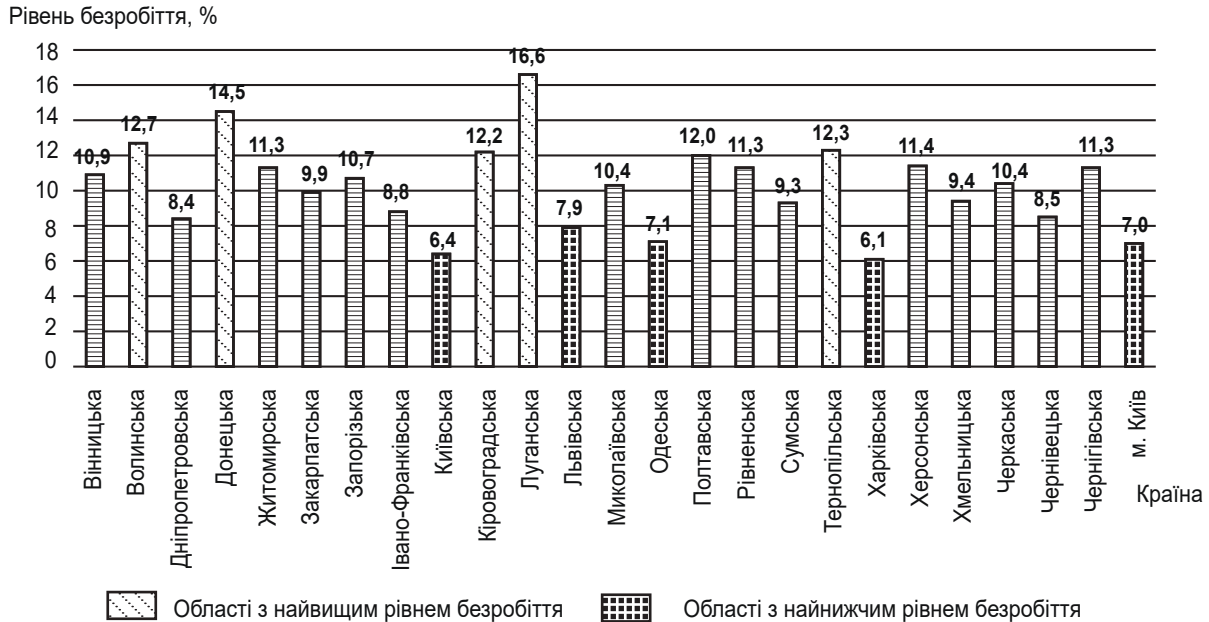

Рис. 1. Рівень безробіття населення віком 15–70 років у I півріччі 2017 р.

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та без частини зони проведення антитерористичної операції.

Станом на 01.06.2017 р. в Україні статус безробітного мали понад 350 тис. осіб. При цьому кількість претендентів на одну вакансію складала 5 осіб. Попит на робоче місце у п'ять разів перевищує пропозиції, які надходять до служби зайнятості від роботодавців.

Щоб побачити реальну картину рівня безробіття в Україні, треба порівняти його з країнами Європейського Союзу (рис. 2). Показник рівня безробіття в Європі істотно відрізняється в різних країнах. Наприклад, в Греції він є найвищим, а в Німеччині нижчий, адже рівень економічного розвитку країни та рівень безробіття тісно взаємопов'язані. Якщо порівнювати середній рівень безробіття у країнах ЄС (7,6 %) і в Україні (9,6 %), то рівень безробіття в Україні перевищує на 2 %.

Безробіття можна також розглядати і за віковими групами. На жаль, в Україні велика частка безробітних, а саме – 30 % становить молодь до 24 років. З 2014–2016 рр. рівень безробіття серед населення 15–24 років збільшився на 6 %. Молодь становить окрему частину ринку праці і розвивається не так, як увесь ринок. З одного боку, молодь є дуже мобільною, відкритою та сміливою до змін та пошуку роботи, але з іншого – молоді бракує відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможними на ринку праці [3].

Таблиця 1

Рівень безробіття населення за віковими групами (за методологією МОП), %

Рік	Безробітне населення віком 15–70 років, %	За віковими групами, %						
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70
2010	8,2	17,2	10	8,1	7,9	6,8	5,5	0
2011	8	18,6	9,4	7,4	7,3	6,4	5,2	0,1
2012	7,6	17,5	9,8	7,00	6,5	6,2	5,3	0,1
2013	7,3	17	8,9	6,8	6,2	6,3	5,2	-
2014	9,3	23,1	11,1	9,3	8,1	7,3	6	0,1
2015	9,1	22,4	11,2	9,7	7,2	7,6	6,3	0,1
2016	9,3	23	11,7	8,9	8	7,7	7,3	0,1

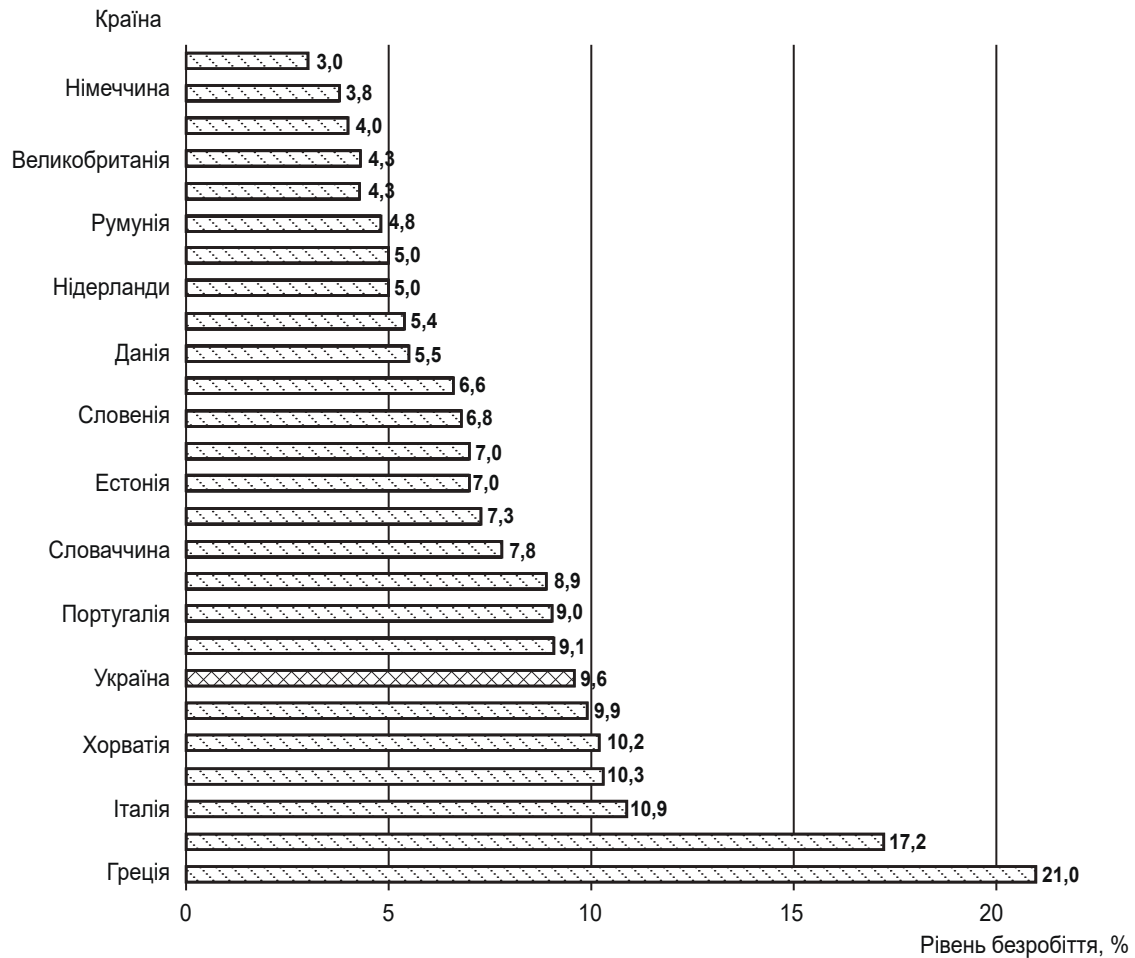

Рис. 2. Рівень безробіття населення в Україні та країнах Європейського Союзу у I півріччі 2017 р.

Отже, наша країна має шукати шляхи вирішення проблеми безробіття, зокрема:

- 1) приведення національного законодавства у відповідність з міжнародними нормами і принципами, запровадження механізмів захисту внутрішнього ринку праці України;
- 2) проведення професійно-освітніх підготовок та перепідготовок кадрів для підвищення якості робочої сили;
- 3) сприяння розвитку малого і середнього бізнесу;
- 4) залучення безробітних до підприємницької діяльності;
- 5) врегулювання проблем молодих спеціалістів: створення підприємств для працевлаштування молоді у вільний від навчання час, створення при ВНЗ або службах зайнятості відділів сприяння працевлаштуванню молоді;
- 6) врегулювання диспропорції зайнятості населення у різних регіонах України: залучення інвестицій у райони з великим рівнем безробіття.

Висновки. Проблема безробіття є вкрай актуальною в наш час, тож держава має вжити належних заходів щодо зменшення рівня безробіття в Україні. Крім того, можна стверджувати, що безробіття напряму залежить від інших процесів, які відбуваються в економіці. Якщо економіка країни перебуватиме на стабільному рівні, то жодних серйозних негативних змін у рівні безробіття відбуватися не буде.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мащенко М. А.

Література: 1. Офіційний сайт Державної служби зайнятості. URL: <http://www.dcz.gov.ua>. 2. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 3. Котова О. В. Державна молодіжна політика: проблеми працевлаштування молоді. *Наукові доробки молоді – вирішенню*

проблем європейської інтеграції. 2012. Т. 1. С. 38–40. 4. Научные конференции, научные журналы. URL: <http://www.rusnauka.com>. 5. Сайт «Молодий буковинець». URL: <http://molbuk.ua/ukraine/>.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

УДК 331.57

Шевченко В. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. В роботі проаналізовано стан безробіття в Україні, досліджено причини, що вплинули на зростання цього явища, наслідки безробіття та можливі шляхи вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: безробіття, кваліфікація, зайнятість, робоча сила, самозайнятість, конкурентоспроможність, купівельна спроможність, трансфертні платежі, соціально-трудова відносина.

Аннотация. В работе было проанализировано состояние безработицы в Украине, были исследованы факторы, которые повлияли на рост этого явления, последствия безработицы и возможные пути решения этой проблемы.

Ключевые слова: безработица, квалификация, занятость, рабочая сила, самозанятость, конкурентоспособность, покупательная способность, трансфертные платежи, социально-трудовые отношения.

Annotation. The paper analyzed the state of unemployment in Ukraine, investigated the factors that influenced the growth of this phenomenon, the consequences of unemployment and possible ways to solve this problem.

Keywords: unemployment, qualification, employment, labor, self-employment, competitiveness, purchasing power, transfer payments, social and labor relations.

Безробіття – це гостра економічна проблема, яка створює комплекс труднощів, що гальмують розвиток України та стають перешкодою у становленні її як прогресивної європейської країни.

Безробіття в Україні наразі досягло значного відсотка від усієї кількості працездатного населення і надалі збільшується, що абсолютно не є позитивною тенденцією. Ця проблема глибоко впливає на економічний стан нашої держави, скорочуючи її обсяг ВВП, знижуючи рівень життя населення та його купівельну спроможність, підвищуючи ступінь соціального напруження.

Дослідженням проблеми безробіття в Україні займаються такі видатні науковці, як П. О. Нікіфоров, О. Д. Пазюк, Т. М. Соколова та А. О. Вольська [1, 2]. У своїх роботах вони висвітлюють причини та наслідки скорочення зайнятості населення та надають рекомендації щодо вирішення означеної проблеми.

Мета статті. У даній роботі проаналізовано стан безробіття в Україні, визначено основні причини та запропоновано раціональні шляхи подолання цієї проблеми.

На даний момент проблема безробіття в Україні є досить великою та приносить нашій державі відчутні збитки. Основними серед них є скорочення обсягів виробництва ВВП (валовий внутрішній продукт), утрата кваліфікації та навичок праці безробітними, руйнування моральних підвалин суспільства та суспільно-політичні конфлікти.

За даними державної статистики, рівень безробіття за регіонами України відчутно відрізняється. Наприклад, найвищий рівень безробіття на сьогодні характерний для таких областей, як Житомирська, Закарпатська, Волинська – 9,9 %; Тернопільська – 11,3 %; Івано-Франківська – 9 %. Найнижчі показники у Київській (6,2 %) та Одеській областях (6,6 %) [3]. Це можна пояснити тим, що в західних областях склалася складна демографічна ситуація, відсутня значна частка великої промисловості на відміну від центральних та східних областей.

Таблиця 1

Безробітне населення в Україні (за методологією МОП) [1]

Рік	У віці 15–70 років		Працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи
2010	1 713,9	8,2	1 712,5	8,9
2011	1 661,9	8,0	1 660,9	8,7
2012	1 589,2	7,6	1 589,2	8,2
2013	1 510,4	7,3	1 510,3	7,8
2014	1 847,6	9,3	1 847,1	9,7
2015	1 654,7	9,1	1 654,0	9,5
2016	1 678,2	9,3	1 667,5	9,7
2017	1 698,0	9,5	1 697,3	9,9

Проаналізувавши табл. 1, ми можемо дійти висновків щодо динаміки безробіття в Україні. Дані демонструють різке скорочення зайнятості у 2014 р. після Революції Гідності. На минулий рік зафіксовано найвищий відсоток безробіття за останні 8 років.

Хоча така проблема існує в усьому світі, жодній країні поки що не вдалося позбутися її вповні. Ідеальна ситуація, до якої треба прагнути українському уряду, – це 5–7 % незайнятого населення від загальної кількості робочої сили, що дозволить стабілізувати інфляцію [4].

Втім, для вирішення ситуації треба спочатку знайти причини проблеми, з яких впливає українське безробіття. Такими чинниками є структурні зрушення в економіці (міжгалузеві, внутрішньогалузеві, регіональні), що супроводжуються впровадженням нових технологій, згоранням виробництва в традиційних галузях, закриттям технічно відсталих підприємств. До цього ж можна віднести проблему молодіжного безробіття, адже молоді без досвіду роботи дуже важко знайти її (особливо офіційне працевлаштування). Окрім цього на зростання безробіття впливає політика уряду в галузі оплати праці. Наприклад, деякі сфери мають дефіцит кваліфікованих працівників (вчителі, лікарі, няні в дитсадку) через незацікавленість молоді у низьких заробітних платах. Також серед причин безробіття можна виокремити: сезонні зміни в рівні виробництва в окремих галузях, рух робочої сили (професійний, соціальний, регіональний) та проблему зайнятості серед людей старшого віку [1].

Внаслідок дії цих факторів купівельна спроможність українського населення падає, що призводить до подальшого падіння виробництва й економіки в цілому. Щоб запобігти цим небажаним наслідкам, необхідно вжити заходів щодо ліквідації безробіття. Існують два принципово різних підходи до скорочення кількості незайнятого населення: американський («жорсткий») та шведський («протекціоністський») [4].

Американський підхід відображає сутність ліберального ринку праці. Він призначений зберігати прагнення людини до самовідповідальності та самореалізації з мінімальною відповідальністю суспільства за особу. Тому допомога по безробіттю при «жорсткому» підході сплачується не більше півроку, що спонукає особу шукати роботу. Ті, хто не знаходять роботи за цей період, переходять до групи бідних громадян, які проживають на державну допомогу.

У шведському варіанті надається перевага активним заходам. Безробітних навчають новим професіям, створюють нові робочі місця, підтримують самозайнятість, мале підприємництво, здійснюють інші заходи щодо розширення сфери докладання праці. Такий підхід називається «протекціоністським» і є основою соціал-демократичного ринку праці. Саме він найбільш прийнятний для України переважно через те, що сприяє збільшенню обсягів суспільного виробництва, ВВП та запобігає розширенню сфери тіньової економіки [4].

Таблиця 2

Безробітне населення, за методологією МОП, за причинами незайнятості [1]

За причинами незайнятості, %	Роки		
	2015	2016	2017
1	2	3	4
Вивільнені з економічних причин	27,8	22,4	23,2
Звільнені за власним бажанням, за угодою сторін	28,9	33,0	34,5
Звільнені у зв'язку з закінченням договору, контракту	7,5	9,4	8,2

1	2	3	4
Не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів	16,4	15,6	12,2
Робота має сезонний характер	9,9	9,7	10,1
Не зайняті через виконання домашніх (сімейних) обов'язків тощо	3,7	3,2	4,9
Звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії	0,9	1,8	2,0
Демобілізовані з військової строкової служби	0,3	0,7	0,7
Інші причини	4,6	4,2	4,2

Статистичні дані наочно демонструють, що кількість вивільнених з економічних причин у 2017 р. зростає на 0,8 % порівняно з 2016 р. [1].

Тому основні шляхи вирішення проблеми безробіття мають містити цілу низку заходів, зокрема: розвиток розгалуженої системи державної служби зайнятості, професійної орієнтації, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів; державну підтримку нетрадиційних сфер зайнятості. Також одним із варіантів вирішення проблеми є надання підприємцям субсидій, премій та податкових пільг для найму додаткової робочої сили або переведення частини працівників на скорочений робочий день. Залучення приватного (як національного, так й іноземного) капіталу в райони зі стійким рівнем безробіття створить нові робочі місця. Безвідсоткові кредити, що будуть надаватися безробітним, які започатковують власний бізнес, допоможуть розвинути мале підприємництво. До цього переліку методів боротьби з безробіттям ще можна додати: регулювання можливості працевлаштування за кордоном, приєднання України до міжнародного ринку праці, легалізацію тіньової зайнятості, приведення законодавства України у відповідність до міжнародних норм і принципів та запровадження механізмів захисту внутрішнього ринку праці [2]. Якщо об'єктивно оцінювати ситуацію в Україні, то найголовніше, що необхідно зробити для боротьби з безробіттям, – це змінити структуру національної економіки з переважно аграрно-сировинної до більш аграрно-індустріальної. Завдяки залученню приватного капіталу та створенню високотехнологічних підприємств будуть сформовані нові робочі місця та збільшено ВВП країни. Наша держава потребує перезапуску економічної і насамперед військово-промислової та агропромислової політики з наданням стимулів розвитку та технології прориву на основі державно-приватного партнерства [5].

Підвищення конкурентоспроможності української продукції на міжнародному ринку сприятиме розширенню обсягів українського виробництва, і, як наслідок, зростанню рівня зайнятості. Головним фактором, який впливає на конкурентоспроможність, є покращення якості праці робітників, тобто підвищення їхньої кваліфікації. Це можна здійснити через удосконалення якості загальної освіти, розширення сфери оволодіння робітниками професій та спеціальностей, розвиток необхідних складових життя населення: спорту, медицини, культури.

Висновки. Отже, рівень безробіття в Україні прямо залежить від стану її економіки. Тому, щоб ліквідувати цю проблему, необхідно:

- забезпечувати конкурентоспроможність національної продукції на міжнародному ринку;
- втілювати у виробництво сучасні технології;
- створювати нові робочі місця;
- вдосконалювати рівень загальної та професійної освіти.

Вживаючи всіх цих заходів, уряд України зможе уникнути або зменшити рівень падіння ВВП України, скорочення купівельної спроможності українського населення, посилення соціального напруження, втрати платників податків і витоку мізків за кордон.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Нікіфоров П. О., Вольська А. О. Фінансово-економічні аспекти розвитку ринку праці та боротьби з безробіттям. *Фінанси України*. 2008. № 10. С. 22–30. 2. Вольська А. О. Стан зайнятості та безробіття в Україні. *Економічні науки. Облік і фінанси*. 2012. Вип. 9 (1). С. 176–181. 3. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Денисюк О. М. Безробіття: стан, тенденції, загрози та шляхи його подолання в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 3. С. 28–33. 5. Гончаров О. Ситуація з безробіттям у реальному секторі близька до катастрофи: що робити? URL: <https://ua.112.ua/mnenie/sytuatsiia-z-bezrobittiam-u-realnomu-sektori-blyzka-do-katastrofy-shcho-robyty-392927.html>.

ОСНОВНІ МЕТОДИ ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

УДК 330.101.541

Шеноголець А. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто рівень безробіття в Україні протягом останніх семи років. Проаналізовано причини виникнення безробіття як соціально-економічного явища в Україні. Встановлено основні методи вирішення проблеми.

Ключові слова: безробіття, зайнятість, працевлаштування, заробітна плата, економічний розвиток країни, прожитковий мінімум, незайняте населення.

Аннотация. Рассмотрен уровень безработицы в Украине в течение последних семи лет. Проанализированы причины возникновения безработицы как социально-экономического явления в Украине. Установлены основные методы решения проблемы.

Ключевые слова: безработица, занятость, трудоустройство, заработная плата, экономическое развитие страны, прожиточный минимум, незанятое население.

Annotation. The unemployment rate in Ukraine for the last seven years is considered. Analyzed the causes of unemployment as a socio-economic phenomenon in Ukraine. Established the main methods of solving the problem.

Keywords: unemployment, employment, wages, economic development of the country, the subsistence level, unoccupied population.

Наразі в Україні існує така соціально-економічна проблема, як безробіття. Соціальна напруженість і політична нестабільність, викликані глобальною економічною кризою, призвели до збільшення кількості безробітних осіб. Тому у сучасних умовах питання безробіття для України є особливо актуальним і потребує негайного розгляду з боку владних інстанцій та вирішення.

Метою статті є дослідження основних причин безробіття в Україні та пропонування методів її вирішення.

Дослідженням проблем і наслідків безробіття займалося багато українських учених: В. Г. Федоренко [5], Д. П. Богиня [1], О. В. Мірошніченко [3], А. В. Калина [2], Ю. М. Маршавін [4]. Також значну увагу вивченню цього питання приділяли такі іноземні вчені, як А. Оукен, П. Самуельсон, П. Дайамонд, А. Сміт, А. Маршалл, Р. Солоу, К. Терел, К. Сабіріанова та інші.

Таблиця 1

Рівень безробіття з 2010 по 2017 рр. (кількість населення в тис.) [7]

	Всього населення	Економічно активне населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Зареєстрованих безробітних
2010	45 778,5	20 220,7	1784,2	8,8 %	452,1
2011	45 633,6	20 247,9	1731,7	8,6 %	505,3
2012	45 553,0	20 393,5	1656,6	8,1 %	467,7
2013	45 426,2	20 478,2	1576,4	7,7 %	487,6
2014	42 928,9	19 035,2	1847,1	9,7 %	458,6
2015	42 760,5	17 396,0	1654,0	9,5 %	461,1
2016	42 584,5	17 303,6	1677,5	9,7 %	407,2
2017	42 386,4	17 193,2	1697,3	9,9 %	352,5

Проаналізувавши дані у таблиці, можна дійти висновку, що безробіття за досліджувані роки мало нестабільну тенденцію розвитку. У 2010 р. кількість безробітних у середньому становила 1784,2 тис. осіб. У наступні роки кількість безробітних знизилася, і вже у 2013 р. даний показник становив 1576,4 тис. Проте у наступному році кількість безробітних стрімко зросла і сягнула 1847,1 тис. осіб. У 2015 р. кількість безробітних знову мала тенденцію до зниження до 1654,0 тис., а у 2016 р. показник знову зріс до 1677,5 тис. осіб. У 2017 р. кількість безробітного населення віком від 15 до 70 років становила 1697,3 тис. осіб [7].

Безробіття є негативним соціально-економічним явищем, оскільки зумовлює скорочення купівельної спроможності населення, зменшує кількість платників податків і призводить до виникнення додаткових витрат на підтримку безробітних, також воно є однією з причин міграції робочої сили [9, с. 182].

Але безробіття має й позитивні наслідки: підвищення соціальної цінності робочого місця; збільшення особистого вільного часу та свободи вибору місця роботи; зростання соціальної значущості й цінності праці; зростання конкуренції між працівниками; стимулювання підвищення інтенсивності та продуктивності праці; можливість для безробітного використати перерву в зайнятості для перенавчання, підвищення рівня освіти [8, с. 32].

До основних причин безробіття як соціально-економічного явища в Україні належать: диспропорційність розвитку економіки; демографічні зміни у складі та чисельності робочої сили; структурні зміни в економіці країни; постійний прогрес техніки, особливо його революційної форми – НТР; пошук працівниками нових робочих місць з вищою заробітною платою, змістовніша робота; зменшення чи обмеженість попиту на товари чи послуги.

Проведений аналіз сучасного стану безробіття виявив, що проблема безробіття є ключовим питанням не лише в Україні, але й в усьому світі. З проблемою безробіття стикається кожна країна на різних етапах свого розвитку. Її вирішення є неминучим і залежить насамперед від основних причин безробіття, кількості незайнятого населення та рівня економічного розвитку країни.

Рівень безробіття в країні напряму залежить від стану економіки країни. Всі країни світу докладають чимало зусиль для подолання безробіття, але жодній ще не вдалося ліквідувати його повністю. Запорукою вирішення цієї проблеми є розробка і реалізація широкого комплексу відповідних заходів. Необхідно посилити увагу до оновлення та підвищення технічного рівня робочих місць, особливо для того, щоб кожне з них забезпечувало зайнятому працівнику прожитковий мінімум і подальше зростання заробітної плати.

Основними методами боротьби з безробіттям є такі: створення умов для зростання зайнятості населення; створення умов для скорочення пропозиції праці; реалізація програм підтримки молодих працівників.

Створення нових робочих місць приведе до припинення скорочення та звільнення робочого персоналу; збільшення кількості спеціальних центрів зайнятості, де кожен матиме змогу пройти курси перенавчання або підвищення кваліфікації, допоможе дізнатись про перспективні професії та галузі діяльності, проконсультуватись зі спеціалістами щодо правильного використання свого робочого потенціалу і професійних навичок.

Держава повинна створити ефективну систему працевлаштування, що буде ґрунтуватись на правових відносинах, які виникають у цій сфері, де громадяни знаходять робочі місця з комфортними та безпечними умовами праці.

Для зниження рівня безробіття в Україні необхідно: розробити законопроект щодо зниження податків на малий бізнес, а також гарантувати людям доступ до кредитів, що буде стимулювати створення нових робочих місць. Також необхідно розробити програми, які будуть спрямовані на оптимальне використання потенціалу працівників, індивідуальний підхід до кожного, можливість підвищення кваліфікації на робочому місці згідно з індивідуальним планом, консультації з питань кар'єри.

Розробити методичку, підпорядковану задачі надання кожному працездатному члену суспільства не будь-якої роботи, а можливості найбільшою мірою розвинути і реалізувати свій потенціал, отримуючи відповідно гідну винагороду за свою працю.

Висновок. Проблема безробіття є основним питанням ринкової економіки. Для зменшення рівня безробіття, збільшення кількості працевлаштованого населення і загального покращення соціально-економічної ситуації у країні потрібно створити сприятливі умови для розвитку малого і середнього бізнесу, збільшити попит на робочу силу, легалізувати тіньову зайнятість, покращити умови робочих місць, а також зменшити кількість трудових мігрантів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Богиня Д. П. Сучасні проблеми соціально-трудоких відносин, організації оплати праці та регулювання доходів в Україні // Соціально-економічні аспекти промислової політики. Соціально-економічні відносини в сучасних економічних умовах : зб. наук. праць. Донецьк, 2003. Т. 1. С. 23. 2. Калина А. В., Котвицький А. А. Ринок праці : навч. посіб. Київ : Т-во «Знання України», 2010. 207 с. 3. Мірошніченко О. В. Умови формування і розвитку соціального партнерства в Україні на сучасному етапі // Соціально-економічні аспекти промислової політики : зб. наук. праць. Донецьк, 2003. Т. 1. С. 251–257. 4. Маршавін Ю. М. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу : монографія. Київ: Альтерпрес, 2011. 397 с. 5. Федоренко В. Г., Маршавін Ю. М., Гнибіденко І. Ф. та ін. Теоретичні та прикладні засади інвестиційно-інноваційного розвитку економіки та ринку праці в Україні : монографія / за заг. ред. В. Г. Федоренко. Київ : ІПК ДСЗУ, 2007. 317 с. 6. Бабюк Н. В. Шляхи зниження безробіття в Україні. URL: <https://naub.ua.edu.ua/2018/шляхи-зниження-безробіття-в-україні/>.

7. Сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 8. Полуяктова О. В. Проблеми безробіття в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 31–35. 9. Чурилова О. А. Безробіття в Україні: причини, наслідки. *Континент* : зб. наук. статей у 2-х т. 2010. № 12. С. 182–184.

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

УДК 336.201.3

Шепеленко М. Е.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У даній статті було розглянуто структуру чинної податкової системи України, виявлено її недоліки та запропоновано деякі шляхи усунення цих недоліків.

Ключові слова: податок, податковий платіж, платники податків, податкова система, податкова політика держави.

Аннотация. В данной статье была рассмотрена структура действующей налоговой системы Украины, выявлены ее недостатки и предложены некоторые меры устранения этих недостатков.

Ключевые слова: налог, налоговый платеж, налогоплательщики, налоговая система, налоговая политика государства.

Annotation. This article reviewed the structure of the current tax system of Ukraine, revealed its shortcomings and proposed some measures to eliminate these shortcomings.

Keywords: tax, tax payment, taxpayers, tax system, state tax policy.

Сьогодні податки забезпечують до 9/10 усіх доходів бюджетів промислово розвинених держав, тому для України важливо мати податкову систему, яка буде максимально наближена до досконалої. Податкова система України має окремі недоліки, тому дана проблема наразі є досить актуальною.

Мета роботи – проаналізувати проблеми та виявити недоліки податкової системи України.

Цю тему розглядали вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких В. В. Осадча, О. В. Жулін, Т. Г. Молодченко та інші. Так, наприклад, С. Ю. Кучеренко і Л. Б. Леваєва в роботі «Проблеми реформування податкової системи України» приділяють увагу виявленню недоліків податкової системи та проблемам її реформування на даному етапі, але ця тема і досі є не досить розглянутою [1].

Податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що стягується з платників податку відповідно до податкового кодексу [2, с. 6–7].

При визначенні податкової системи найчастіше розмежовують два підходи до її розуміння. По-перше, податкова система – це сукупність податків і податкових платежів, які законодавчо закріплені в державі. По-друге, податкова система включає в себе механізми нарахування, сплати податків і організації контролю і відповідальності за порушення податкового законодавства [3].

Податкова система є одним із головних елементів економічної системи держави в ринковій економіці. Вона являє собою головний інструмент впливу держави на розвиток народного господарства, визначення пріоритетів соціального та економічного розвитку. Тому необхідно, щоб податкова система України була адаптована до нових суспільних відносин і відповідала світовому досвіду [4].

Зміст і структура податкової системи визначаються податковою політикою, що є виключним правом держави, яка проводить її самостійно, відповідно до завдань соціально-економічного розвитку.

Через податки, пільги і фінансові санкції, принципи, форми і методи оподаткування, обов'язки і відповідальність, які є основними складовими податкової системи, держава висуває єдині вимоги до ефективного господарювання в державі.

Рис. 1. Структура податкової системи України

На рис. 1 ми можемо розглянути структуру чинної податкової системи України. Як бачимо, сучасна податкова система України має досить складну структуру, яка включає в себе різні види податків. Різновид форм податків пов'язаний із прагненням уряду врахувати відмінності в платоспроможності платників податків, зробити оподаткування в цілому психологічно легшим, відобразити різноманітність форм доходів, вплинути на споживання і накопичення [6].

Податки відображають складні економічні відносини, а тому повинні бути адекватними цим відносинам. В іншому випадку вони не зможуть повною мірою виконувати покладені на них функції. Це головна вимога, яка висувається до побудови ефективною податкової системи.

Основний недолік податкової системи України полягає в тому, що вона орієнтована на усунення дефіцитності бюджету вилученням більшої частини доходу підприємств. Немає достатньої ув'язки податкової системи з розвитком економіки і діяльністю безпосередніх її суб'єктів – підприємств. Втрата такого взаємозв'язку призвела до того, що податкова система розвивається сама по собі, а підприємства, відчуваючи її надмірний тиск, – самі по собі. Багато підприємств поставлено на межу збитковості і банкрутства.

При цьому підприємства зацікавлені в отриманні мінімальної прибутку, щоб уникнути високого оподаткування. Економіка як ніколи стає витратною. Цьому сприяє майже повна відсутність конкуренції при вільному ціноутворенні. Податкову систему має бути повернуто до виробництва, стимулюючи його зростання і тим самим збільшуючи базу оподаткування [7].

Сучасну податкову політику України засновано на високій податковій ставці. За результатом такої політики в державі часто виникає недобір податків, наприклад, у 2014 р. до бюджету України не надійшло близько 20 % податкових сум. Також з причин чинної податкової політики в нашій країні спостерігається скорочення виробництва товарів, падіння інвестиційної активності і відсутність будь-якої зацікавленості підприємств у розвитку виробництва [8].

Для запобігання вищевказаних негативних наслідків податкова система повинна базуватися на оптимальному поєднанні інтересів усіх соціальних верств суспільства: підприємців, працівників, державних службовців, учнів, пенсіонерів та інших, які мають великі відмінності в отримуваних доходах. Така соціальна функція податків має велике значення для забезпечення соціальної рівноваги в суспільстві [9, с. 123].

Але ж українська податкова система не виконує вповні цю функцію, що є істотним її недоліком. Саме тому потрібно деяким чином реформувати податкову систему України, щоб її стан був близьким до ідеалу. Так, до основних напрямів податкової реформи в Україні в цьому загальному контексті можна було б віднести такі, як: послаблення податкового тягара і спрощення податкової системи шляхом скасування малоефективних податків; розширення податкової бази через скасування низки податкових пільг; розширення кола платників податків і оподатковуваних доходів відповідно до принципу «податкової справедливості»; вирішення комплексу проблем, пов'язаних зі збором податків і контролем за дотриманням податкового законодавства [10].

Можна також припустити, що формування податкової системи України потребує вивчення досвіду розвинутих країн, податкові системи яких мають багаторічну історію, оскільки досвід нашої держави в цих питаннях дещо обмежений.

Слід сказати, що структура податкової системи України відповідає загальним закономірностям, властивим розвитку податкових систем. Ці закономірності становлять об'єктивні кордони вдосконалення податкової системи України на сучасному етапі.

Отже, проаналізувавши поточну ситуацію щодо податкової системи України, було виявлено декілька недоліків, що негативно впливають на стан економіки. Так, високі податкові ставки можуть забезпечувати деякі надходження до бюджету, але така політика не може гарантувати ефективного ведення економіки всієї держави. Дійсно,

немає в світі ідеальної податкової системи, але ми можемо зробити все, аби наблизити податкову систему нашої країни до ідеалу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Клименко О. М.

Література: 1. Проблеми реформування податкової системи України. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/problemy-reformirovaniya-nalogovoy-sistemy-ukrainy>. 2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 3. Характеристика та склад податкової системи України. URL: http://pidruchniki.com/1741062055172/ekonomika/harakteristika_sklad_podatkovoyi_sistemi_ukrayini. 4. Щепотьєв А. В., Яшин С. А. Налоги и налогообложение : учеб. пособ. Тула: НОО ВПО НП «Тульский институт экономики и информатики», 2011. 161 с. 5. Податкова політика в Україні. Режим доступу : http://pidruchniki.com/1504020452617/finans/podatкова_politika_podatкова_sistema_ukrayini. 6. Характеристика і склад податкової системи України. Режим доступу : http://studbooks.net/55172/ekonomika/harakteristika_sostav_nalogovoy_sistemy_ukrainy. 7. Оподаткування в Україні. Режим доступу : http://coolreferat.com/Непрямое_налогообложение_в_Украине_часть=4. 8. Об'єктивна необхідність і шляхи реформування податкової системи України. Режим доступу : http://coolreferat.com/Налоговая_система_Украины_2_часть=5. 9. Белоусова С. В. Оптимизация и минимизация налогообложения. Готовые способы экономии. М. : Вершина, 2007. 10. Шляхи вдосконалення податкової системи України. Режим доступу : <https://repetitora.com/shljahi-vdoskonalennja-podatkovo-sistemi-ukrani>.

ВПЛИВ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

УДК 331.101.38

Шкрябиль Л. В.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано вплив матеріального стимулювання на ефективність управління персоналом на вітчизняних підприємствах. Визначено основні проблеми мотивації персоналу. Виявлено взаємозв'язок оплати праці, ефективності та прибутковості.

Ключові слова: мотивація, матеріальне стимулювання, заробітна плата, ефективність, прибутковість.

Аннотация. Проанализировано влияние материального стимулирования на эффективность управления персоналом на отечественных предприятиях. Определены основные проблемы мотивации персонала. Выявлена взаимосвязь оплаты труда, эффективности и доходности.

Ключевые слова: мотивация, материальное стимулирование, заработная плата, эффективность, доходность.

Annotation. The influence of material incentives on the effectiveness of personnel management in domestic enterprises is analyzed. The main problems of staff motivation are identified. Revealed the relationship of wages, efficiency and profitability.

Keywords: motivation, material incentives, wages, efficiency, profitability

В умовах ринкової економіки основною метою будь-якого підприємства є максимізація прибутку при мінімальних витратах. Індикатором економічних результатів діяльності підприємства є ефективність менеджменту. Існує декілька різновидів ефективності управління, серед яких особливе місце займає соціальна ефективність менеджменту.

Дослідженням проблем ефективної оплати праці займалися такі вітчизняні вчені-економісти, як: Д. Богиня, Г. Завіновська, В. Баранова [1–2], Т. Бреус [3], В. Лаптев [4] та інші.

Метою статті є обґрунтування впливу матеріального стимулювання на ефективність управління персоналом.

Людський ресурс – специфічний об’єкт управління, якому повинна приділятися більша увага порівняно з іншими ресурсами підприємства. На вітчизняних підприємствах останніми роками спостерігається значне зниження продуктивності праці, невдоволення працівників оплатою праці, плинність кадрів і, як наслідок, міграція населення в зарубіжні країни. Вирішення цих та інших проблем, пов’язаних зі зменшенням кількості працівників та якості їх роботи на підприємствах, можливе за рахунок мотивації персоналу. Система мотивацій персоналу являє собою сукупність взаємопов’язаних заходів, що спонукають окремого працівника чи весь трудовий колектив до підвищення ефективності виробництва та досягнення поставлених цілей як індивідуальних, так і спільних у діяльності підприємства.

Розрізняють два основних типи мотивації в менеджменті персоналу: матеріальну і нематеріальну.

Для ефективного функціонування підприємств мотивація праці має поєднувати в собі сучасні форми і методи матеріального стимулювання.

Матеріальне стимулювання включає в себе всі види грошового заохочення, одним із яких є заробітна плата. Важливість заробітної плати в ефективності управління підприємством можна прослідкувати через її п’ять функцій: відтворювальну, мотиваційну, регульовальну, соціальну та оптимізаційну [4]. Слід зауважити, що основною є мотиваційна, а всі інші – похідними від неї.

Суть такого матеріального стимулювання полягає в тому, що працівник отримує ту винагороду, на яку витратив певну кількість годин, енергії і на яку він розраховує для того, щоб задовольнити свої потреби.

Наразі основним мотивуючим чинником працівників є бажання отримувати стабільну і гарантовану заробітну плату. Висока заробітна плата не завжди розглядається як пріоритет для працівника [5]. Все залежить від таких факторів, як: спрямованість людини, рівень її кваліфікації, вік, стать тощо. Наприклад, для новачків важливим є насамперед високий заробіток, а вже потім інтереси, пов’язані зі збереженням здоров’я, авторитету, що є на першому місці для людей похилого віку.

За останні чотири роки в Україні відбулися зміни як в економічній, так і в соціальній сферах, що негативно відбилися на діяльності всіх підприємств. По-перше, це стосується кількості та розмірів підприємств (багато або збанкрутіли, або зменшили обсяг виробництва). По-друге, збільшення розміру мінімальної заробітної плати стало причиною збільшення плинності кадрів і отримання грошей «в конвертах». По-третє, посилилась міграція населення до сусідніх країн. Як наслідок, зниження ефективності на підприємстві в цілому і окремо в управлінні персоналом, оскільки можливість стимулювати працівників відсутня.

На рис. 1 представлено динаміку заборгованості з виплати заробітної плати та середньомісячну заробітну плату протягом 2014–2017 рр.

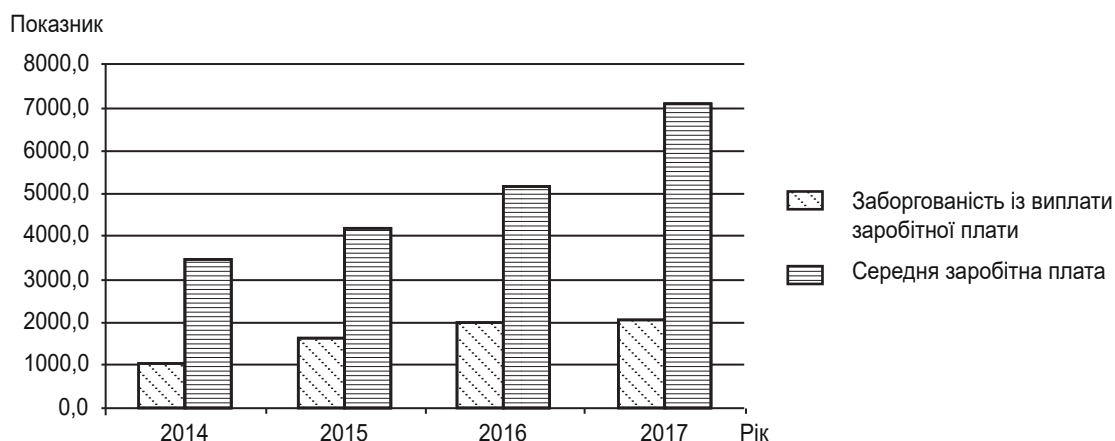

Рис. 1. Динаміка середньомісячної заробітної плати та заборгованості по ній протягом 2014–2017 рр. [6]

За даними рис. 1 можна спостерігати збільшення середньомісячної заробітної плати паралельно зі збільшенням заборгованості по ній, що свідчить про погіршення не лише матеріального та соціального становища працівника, зниження мотивації та створення соціальної напруги, але й про значно серйозніші і небезпечні проблеми [7]. Оскільки в подальшому стає загрозою у своєчасності виплат заробітної плати.

Взагалі матеріальна мотивація праці на підприємстві є більш глобальною, ніж здається на перший погляд. Вона є, з одного боку, результатом соціальної політики держави, з іншого – слугує точкою опори, на яку спирається підприємницька діяльність в країні.

Взаємозв'язок між внутрішніми чинниками, основною складовою яких є мотивація праці, та зовнішніми представлено на рис. 2.

Рис. 2. Фактори, що впливають на ефективність діяльності підприємств

Проблеми, з якими стикнулось підприємництво в Україні, значно вплинули не тільки на зовнішнє функціонування суб'єктів господарювання, але й на внутрішню ефективність діяльності. До основних проблем мікроекономічного рівня підприємств належать:

- збільшення кількості видач заробітної плати в «конвертах»;
- зменшення промислово-виробничого персоналу;
- низька кваліфікаційна підготовка працюючих;
- незадовільний рівень мотивації праці тощо.

Отже, наразі в країні невирішені зовнішні та внутрішні проблеми, що суттєво впливають на діяльність та подальший розвиток підприємств.

Основною зовнішньою проблемою є бездіяльність держави та непідтримка суб'єктів господарювання, що призвело до знищення середнього бізнесу, кризової ситуації з малим та великим бізнесом. Як наслідок, працездатне населення України мігрує до сусідніх країн, показники ефективності управління персоналом отримують від'ємні значення. До внутрішніх проблем належать велика плинність кадрів, незадовільні умови праці, застарілі технології. Шляхами вирішення та напрямками подальших досліджень мають бути:

- вирішення нестабільної економіко-політичної ситуації в Україні;
- налагодження дипломатичних міжнародних зв'язків;
- зосередження на експорті вітчизняних товарів високої якості;
- замість продажу сировини за кордон, поставляти готову продукцію;
- створення і розробка заохочувальних програм для молоді, щоб остання залишалась працювати в країні за достойних умов праці та заробітній платі.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Баранов В. В. Світовий досвід побудови ефективної системи оплати праці на підприємстві. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011. Вип. 20. Ч. I. С. 139–145. 2. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати / Д. П. Богиня [та ін.] ; відп. ред. Д. П. Богиня ; НАН України, Ін-т економіки. Київ, 2001. 300 с. 3. Бреус Т. Мотивація персоналу в 2010 году: основные тенденции. *Кадровик України*. 2010. № 2. С. 106. 4. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник. Київ : КНЕУ, 2002. 5. Червінська Л. П. Економіка праці : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2010. 288 с. 6. Державна служба статистики. Демографічна і соціальна статистика. Оплата праці і соціально-трудова відносина. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 7. Зайцев Ю. Умови відновлення мотиваційної природи заробітної плати в перехідній економіці України. *Економіка України*. 2002. № 8. С. 45–50.

WORLD POPULATION: AGING POPULATION OF EUROPEAN COUNTRIES AGAINST THE BACKGROUND OF INCREASING POPULATION IN AFRICA AND ASIA

UDK 314.186

Shrestha K. K.

Undergraduate 1 year of study
Faculty of Economic Informatics of KhNEU S. Kuznets

Annotation. *This article generalizes theoretical information about the population. The analysis of the world population based on previous years and forecast of Population Division (United Nations, Department of Economic and Social Affairs).*

Keywords: *population, demographic, the aging of population, the population explosion.*

Анотація. *У статті узагальнено теоретичні знання про населення світу. Аналіз світового населення проведено на основі попередніх років та прогнозних значень Відділу Народонаселення ООН (Департамент з економічних і соціальних питань).*

Ключові слова: *населення, демографія, старіння населення, демографічний вибух.*

Аннотация. *В статье обобщены теоретические знания о населении мира. Анализ мирового населения проведен на основе предыдущих лет и прогнозных значений Отдела Народонаселения ООН (Департамент по экономическим и социальным вопросам).*

Ключевые слова: *население, демография, старение населения, демографический взрыв.*

Understanding the demographic changes that are likely to unfold over the coming years, as well as the challenges and opportunities that they present for achieving sustainable development, is important for designing and implementing the development agenda.

Population problems studied by such scholars as T. Malthus, John. Caldwell, K. Davis and J. Blake [1]. The world population will reach 9.9 billion in 2050, up 33 percent from an estimated 7.4 billion now. Most of the future population growth will occur in the less developed regions. There is considerable diversity in the expected future trajectory of population change across various major areas and countries, driven primarily by differences in levels and trends of fertility. The populations of Africa and Asia will increase greatly in the coming decades. In contrast, because of persistent below-replacement fertility, a number of countries are expected to experience a decline in their population size [2].

The main goals of this seminar paper are:

- generalization of theoretical data of world population;
- study the dynamics of population change in the world and in four countries of European Union (who joined in 2004 – Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia).

By the Department of Economic and Social Affairs of United Nations was introduced forecast of population of the world and major areas (2030, 2050, 2100, according to the medium-variant projecting) it's represented on fig. 1 [3].

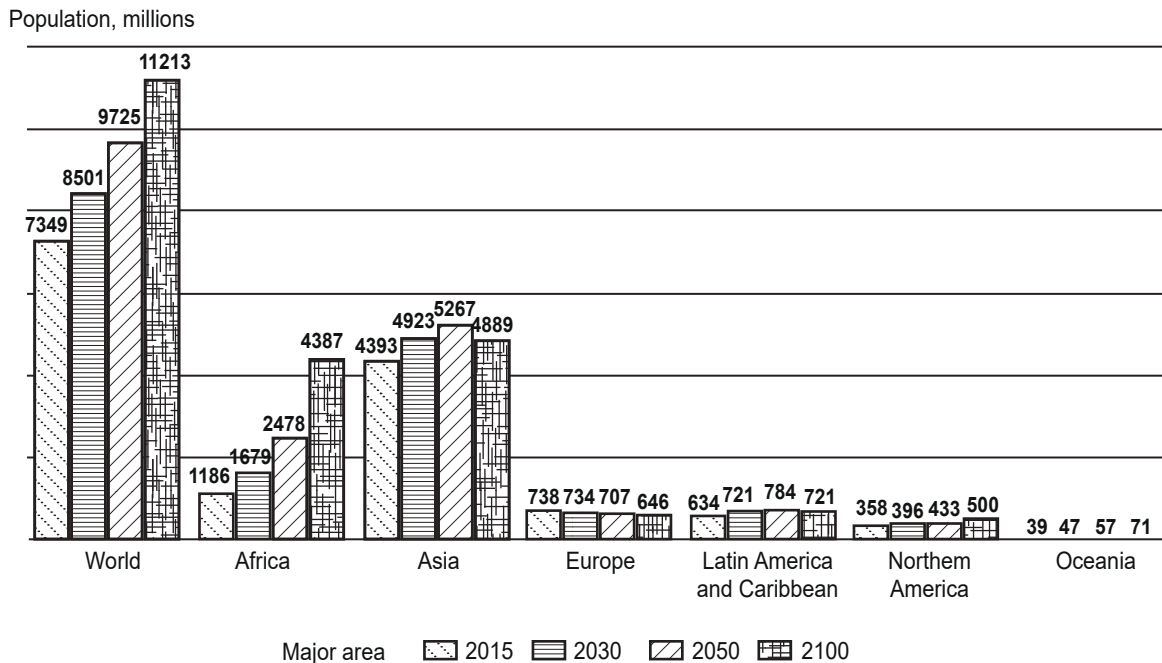

Fig. 1. Population of the world and major areas

In 2100 the largest proportion will occupy by Asia – 4889 millions. More than half of global population growth between now and 2050 is expected to occur in Africa. It is projected that by the year 2100 it will increase population by 3201 millions. Population growth remains especially high in the group of 48 countries designated by the United Nations as the least developed countries (LDCs), of which 27 are in Africa.

In sharp contrast, the populations of 48 countries or areas in the world are expected to decrease between 2015 and 2050. Several countries are expected to see their populations decline by more than 15 per cent by 2050, including Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Hungary, Japan, Latvia, Lithuania, Republic of Moldova, Romania, Serbia, and Ukraine. Fertility in all European countries is now below the level required for full replacement of the population in the long run (around 2.1 children per woman, on average), and in the majority of cases, fertility has been below the replacement level for several decades. Fertility for Europe as a whole is projected to increase from 1.6 children per women in 2010-2015 to 1.8 in 2045-2050, but such an increase will not prevent a likely contraction of the total population size [3].

Were analyzed the population of four European countries which have similar levels of development and at the same time (in 2004) joined the European Union: Czech Republic (CR), Hungary (HU), Poland (PL), Slovakia (SK). To analyze changes in population of selected countries are used to calculate their rates of growth. The result of the calculation of growth rates is presented on fig. 2.

The greatest growth rates in the period from 2005 to 2011 were in the Czech Republic. In 2008, the rate of increase was 0.87% (in absolute terms – 89189 people). From 2012 to 2014, the highest rate of population growth is observed in Slovakia, the largest in 2012 - 0.22% (11,876 people). And in 2015 the leader in population growth again was Czech Republic. The Hungary and Poland has a negative population growth in the period under review. It is necessary to highlight Hungary, as the it's population growth throughout the period remained negative.

Countries which consider that their present or expected rates of population growth hamper their goals of promoting human welfare are invited, if they have not yet done so, to consider adopting population policies, within the framework of socio-economic development, which are consistent with basic human rights and national goals and values [4].

While the facts of overpopulation are very challenging, remember: we can choose our future. Forecasts might lead you to believe that a population of 9,10, or even 11 billion is inevitable. But a dramatic and voluntary reduction in births starting now can begin to create a more positive and sustainable future for our planet [5].

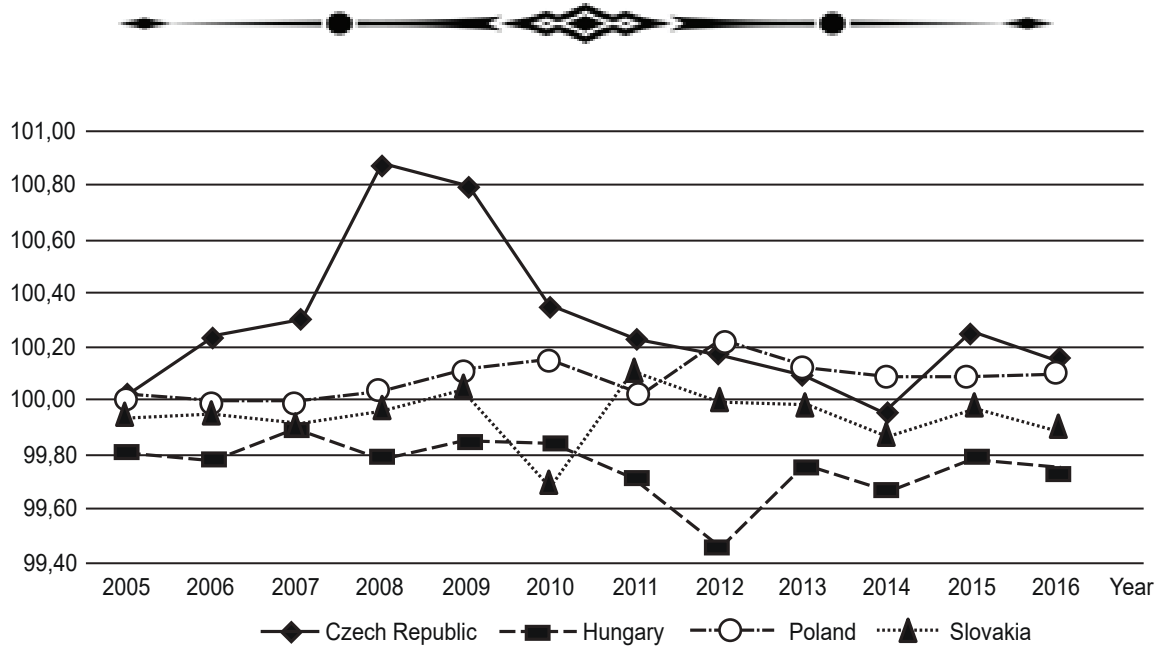

Fig. 2. **Growth rate of population 2005-2016 for CZ, HU, PL, SK**

For Europe countries for boosting fertility rates it is necessary to do a variety of pro-natalist initiatives, such as tax deductions for dependents and paid maternity leave financed through the national health insurance system. For example, these measures helped France to increase the birth rate (since 2002 fertility rate increased from 1.74 to 2.08).

Being that in the near future half of the population will be concentrated in the less developed countries, it is necessary to improve the quality of life and take control of birth there. To do this, can be recommend the following:

- Eradication or control of infections and parasitic diseases.
- Control of undernutrition and malnutrition.
- Increasing the level of literacy and education (both men and women).
- Increase awareness of birth control measures.

The more developed countries in Europe and North America, as well as Japan, Australia, and New Zealand, are growing by less than 1 percent annually. Population growth rates are negative in many European countries, including Russia, Estonia, Hungary, and also Ukraine. If the growth rates in these countries continue to fall below zero, population size would slowly decline. As the chart "World Population Growth, 1950-2050" shows, population increase in more developed countries is already low and is expected to stabilize.

Supervisor – Doctor of Science (Economics), Professor Raievnieceva O. V.

Literature: **1.** World population data sheet by Population Reference Bureau, 2016. 22 p. URL: <http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2016/2016-world-population-data-sheet.aspx>. **2.** United Nations, Department of Economic and Social Affairs, The concise report on the world population situation, 2014. 38 p. **3.** United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2015). World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables. Working Paper No. ESA/P/WP. 241 p. **4.** United Nations Population Information network, UN Population Division, Department of Economic and Social Affairs, with support from the UNFPA, World population plan of action, Sales No. 58.XIII.4. **5.** The Global Population Situation, website of World Population Balance. URL: <http://www.worldpopulationbalance.org>.

НАПРЯМИ ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

УДК 343.37(477)

Юрченко А. В.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано головні причини існування тіньової економіки в Україні. Визначено основні види тіньової діяльності, що дозволило виявити першочергові принципи детинізації економічної діяльності в Україні.

Ключові слова: тіньова економіка, детинізація, економічна діяльність.

Аннотация. Проанализированы основные причины существования теневой экономики в Украине. Определены основные виды теневой деятельности, что позволило выявить первоочередные принципы детенизации экономической деятельности в Украине.

Ключевые слова: теневая экономика, детенизация, экономическая деятельность.

Annotation. The main reasons for the existence of the shadow economy in Ukraine are analyzed. The main types of shadow activities have been identified, which made it possible to identify the priority principles for the elimination of economic activity in Ukraine.

Keywords: shadow economy, detenization, economic activity.

В різних країнах тіньова економіка проявляється в різних масштабах та формах, що має значний вплив на рівень економічної та національної безпеки держави. Отже, тіньова діяльність має дуже негативні наслідки для економіки країни. Економічна криза, виробничий спад, зниження економічних показників, негативний вплив на кредитно-грошову систему, сповільнення темпів розвитку легального виробництва, зростання злочинності в економічній сфері – все це є основними наслідками розвитку тіньової економіки. Зменшення рівня тіньової діяльності є одним із провідних завдань органів державної влади.

Аналізом способів зміцнення економічної безпеки держави займалися такі вчені, як П. Гутманн, Є. Фейг, Д. Блейдс, Я. Арвай, Б. Даллаго, В. Андрійчук, Т. Блудова, З. Варналій, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Т. Ковальчук, вони розробляли засоби детинізації української економіки. Вивченням напрямів детинізації економіки України займалися С. Пірожков, О. Турчинов, Є. Хлобистов, А. Сухоруков. При цьому аналіз напрямів детинізації економіки України потребує узагальнення.

Дотепер в Україні відбуваються процеси, що суттєво прискорюють темпи зростання тіньової діяльності, яка в свою чергу несприятливо впливає на посилення економічної кризи в країні, збільшення корупції та криміногенних подій у сфері економічних відносин. Українські вчені А. Базелюк та В. Коваленко [1] відзначають, що за останні роки процеси тинізації в господарстві України набули масштабів, які загрожують нормальному розвитку легальної економіки.

Метою даного дослідження є виявлення проблеми існування тіньової економічної діяльності в Україні, що дозволить визначити основні напрями подолання тіньової економіки в нашій державі.

Л. Абалкін [2] зазначає, що різні види економічної діяльності, сутність яких полягає в отриманні доходів шляхом ухилення від податків, являють собою тіньову економіку. Т. Корягіна [3] дотримується розглянутого підходу до визначення сутності поняття «тіньова економіка» та стверджує, що плата за виробництво товарів, яка не зазначається в офіційній звітності підприємств, належить до тіньового сектору економіки.

Тобто можна визначити, що під тіньовою економікою варто розуміти неофіційну діяльність в економіці країни, яка приховується від суспільства та державних органів і не контролюється державою.

Сьогодні за різними оцінками фахівців, від однієї третини до половини ВВП України створюється в тіньовому секторі [4]. Природа тіньової економіки складна та неоднорідна. Вся інформація, що стосується тіньової економічної діяльності, є конфіденційною і не підлягає будь-якому оголошенню, тому тіньову економіку важко досліджувати та неможливо виміряти, але не складно визначити її існування.

Виникнення тіньової економіки, по-перше, пов'язане з надмірним податковим навантаженням на фонд оплати праці, що в свою чергу стало причиною виникнення такого явища, як виплата заробітної плати «у конвертах», бо завдяки цьому підприємцям вдається економити значні кошти. У 2016 р. 34 % зарплат у приватних компаніях в Україні виплачувалися «в конвертах», тобто були приховані від держави [5].

По-друге, середовищем для розвитку тіньової діяльності є ситуація на ринку праці, яка ускладнюється існуванням структурної та економічної кризи, збільшує кількість малих підприємств, породжує самостійну зайнятість.

По-третє, міграційні процеси, що відбуваються в країні, є однією з причин виникнення тіньового сектору економіки, а саме – внутрішня міграція населення із селищ до великих міст та міграція з регіонів проведення анти-терористичних операцій і гарячих точок.

Також причинами виникнення тіньової економіки в Україні є неефективне державне втручання в економіку (відсутність довіри бізнесу до держави та держави до бізнесу, висока бюрократизація, недосконале інституційне та законодавче забезпечення), відкриття зовнішніх ринків і загострення конкурентної боротьби перш за все з виробниками країн третього світу, що спонукає знижувати витрати всіма легальними і нелегальними способами, а також еволюція трудових відносин у бік їх більшої неформальності, в Україні існує така проблема, як неофіційне працевлаштування, що також дозволяє підприємцям уникнути сплати податків.

В Україні існують такі види тіньової діяльності, як проведення готівкових операцій без обліку, приховування доходів або перебільшення видатків, виплати нелегальної заробітної плати (за підрахунками профспілок, обсяг тіньової зарплати в Україні складає орієнтовано 200 млрд грн, а за оцінками податківців – 170 млрд грн щорічно), зниження ціни акцій корпорації, хабарі, «відкати», відмивання коштів, підпільне виробництво, незаконна господарська діяльність, шахрайство, «чорні ринки» (незаконні ринки збуту) [6].

Серед країн Європи за загальним об'ємом тіньового сектору в економіці Україна займає лідируючі позиції. Але за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі рівень тіньової економіки в Україні в 2015 р. знизився до 40 % від ВВП порівняно з 43 % в 2014 р. Вже в 2016 р. рівень тіньової економіки знизився ще на 5 % [7].

Таблиця 1

Необхідні заходи щодо детінізації української економіки

Реформа	Сутність
Антикорупційна реформа	Підвищення ефективності роботи державних органів за рахунок проведення профілактики корупції та скорочення кількості держслужбовців у державному апараті та покращення законодавчого забезпечення підприємницької діяльності
Податкова реформа	Зменшення розміру податкового навантаження, забезпечення однакових умов оподаткування для всіх платників податків, що сприятиме ефективному адмініструванню податків
Реформа банківської системи	Поширення безготівкових розрахунків для визначення фактів витрачання коштів, що перевищують доходи та для контролю джерел доходів громадян. Забезпечення прозорості функціонування Національного банку України
Реформа ринку праці	Реформування пенсійної системи, що призведе до збалансування між відрахуванням до пенсійного фонду та пенсійним забезпеченням. Посилення відповідальності за ухилення від оформлення трудових відносин
Судова реформа	Забезпечення гарантій справедливого суду й виконання судових рішень, захист прав власності, та боротьба з рейдерством, що призведе до зменшення корупції

Реформи, спрямовані на детінізацію економіки в країні мають створити необхідні умови для зменшення тіньового сектору та подальшого економічного розвитку України.

Тіньові економічні відносини мають негативний вплив на економіку та суспільство України. До таких негативних наслідків належить зменшення доходів та, як наслідок цього, зниження життєвого рівня населення, що на загальному рівні призводить до кризи в соціально-економічному секторі. Також відбуваються зовнішні кризові явища, які поглиблюють кризу в економіці та призводять до вилучення капіталів з офіційної економіки. Цілком позбавитися проблеми існування тіньової діяльності в країні наразі неможливо, але державний апарат має мінімізувати рівень тіньової економіки в Україні шляхом проведення різноманітних реформ у податковому секторі економіки, в банківській та судовій сферах, а також на ринку праці.

Державна економічна політика має бути орієнтована на вдосконалення інституційного середовища країни для того, щоб було не вигідно займатися тіньовою економічною діяльністю.

Узагальнюючи все вищезгадане, необхідно наголосити, що детінізація економіки є вирішальним кроком для обмеження розмірів тіньової економічної діяльності. Для цього необхідно розробити комплекс дій в економічному, адміністративному та правовому секторах, які будуть спрямовані на вирішення тіньових процесів в економіці країни.

Науковий керівник – Мордовець А. В.

Література: 1. Базиліук А. В., Коваленко С. О. Тіньова економіка в Україні : монографія. Київ : НДЕІ Мінекономіки України, 1998. 206 с. 2. Абалкин Л. И. Логика экономического роста : учеб. пособие / Институт экономики РАН. М., 2002. 228 с. 3. Офіційна та тіньова економіка в реальності та статистиці // Офіційний веб-сайт Корягиної Т. І. URL: <http://koriagina.com/index.php>. 4. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2011. 31 с. 5. Відсоток виплати заробітної плати у «конвертах» // Гроші.ua. URL: <http://dengi.ua/>. 6. Тіньова економіка в Україні // Офіційний сайт міжнародного центру перспективних досліджень. URL: <http://icps.com.ua>. 7. Рівень тіньової економіки в Україні // РБК Україна. URL: <https://www.rbc.ua>. 8. Флейчук М. І. Теоретико-методологічні засади детінізації економіки та протидії корупції в Україні в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 21.04.01. Київ, 2010. 9. Мазур І. І. Детінізація економіки як пріоритет економічної безпеки України. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 3 (8). С. 76–83.

ЗАСТОСУВАННЯ ЦІНОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 338.534

Яременко М. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано наукові підходи до визначення сутності поняття цінової дискримінації. Досліджено основні методичні підходи до аналізу цінової дискримінації. Визначено переваги та недоліки використання підприємством політики цінової дискримінації.

Ключові слова: економіка, дискримінація, ціна, підприємство.

Аннотация. Проанализированы научные подходы к определению сущности понятия ценовой дискриминации. Исследованы основные методические подходы к анализу ценовой дискриминации. Определены преимущества и недостатки использования предприятием политики ценовой дискриминации.

Ключевые слова: экономика, дискриминация, цена, предприятие.

Annotation. The article analyzes the scientific approaches to the definition of the essence of the concept of price discrimination. The main methodological approaches to the analysis of price discrimination are investigated. The advantages and disadvantages of using price discrimination policies by an enterprise are defined.

Keywords: economy, discrimination, price, enterprise.

Соціально-економічна значущість цієї проблеми, недостатня вивченість її теоретичних аспектів і можливість їхнього практичного застосування зумовили актуальність даної статті.

Сьогодні значна кількість підприємств широко використовує ті чи інші механізми, в основі яких лежить цінова дискримінація. Постає питання зміни положення учасників ринку та ефективності розподілу ресурсів на ньому.

Поставлена проблема обумовлює вирішення таких завдань:

- 1) дослідити визначення цінової дискримінації, її різновиди та умови застосування;
- 2) порівняти позитивні та негативні наслідки застосування політики цінової дискримінації.

Однією з основних економічних стратегій будь-якого підприємства є максимізація прибутку. Для досягнення цієї мети поширення набув один із засобів збільшення прибутку – застосування цінової політики, яка дістала назву цінової дискримінації.

Політика цінової дискримінації полягає в установленні виробником (продавцем) різної ціни на однакову продукцію для різних груп споживачів [1].

Сьогодні в зарубіжній та вітчизняній літературі знаходимо багато наукових праць, присвячених вивченню реалізації стратегії ціноутворення на основі цінової дискримінації. Значна кількість досліджень стосується питань впливу цінової дискримінації на стан учасників ринку, загальний стан конкурентного середовища на ринку та ролі держави у регулюванні негативних наслідків. Вивченням питання цінової дискримінації займалися такі науковці, як: Д. Ларднер, А. Пігу, Дж. Робінсон, Р. Шмалензі, М. Шварц, С. Лейсон, О. Воронцова, Е. Попов, О. Мамедова та інші.

Зокрема великий вклад вніс англійський економіст А. Пігу. У своїй науковій праці «Економічна теорія добробуту» [2] він виокремив і систематизував загальні умови цінової дискримінації, а також виокремив три види (ступеня) цінової дискримінації.

Згідно з Пігу, головною умовою для здійснення цінової дискримінації є такий випадок, коли ціна попиту на будь-яку одиницю товару не залежить від продажної ціни будь-якої іншої одиниці товару. Такий варіант можливий лише тоді, коли жодна одиниця товару не може замінити будь-яку іншу одиницю цього товару. Мотив такої дискримінаційної поведінки полягає у використанні всіх можливих засобів для призначення максимальної ціни на товар.

Це означає, що дискримінації може підлягати як один і той же покупець (наприклад, залежно від кількості товару, що закупається), так і різні покупці. Найбільш сприятливі умови для проведення цінової дискримінації існують у сфері послуг, оскільки вони зазвичай не можуть бути перепроданими.

Втім, не в кожному випадку підприємство може проводити політику цінової дискримінації, тобто вона передбачає існування певних умов. Насамперед найбільше шансів має фірма-монополіст, адже вона повинна мати можливість вільно контролювати ціни на свою продукцію. Підприємцю, який знаходиться на ринку зі щільною конкуренцією, це зробити майже неможливо. По-друге, у зв'язку з найголовнішою метою фірми – отримати найбільший прибуток, водночас максимізуючи витрати, у випадку застосування цінової дискримінації вигода від такої діяльності не може бути меншою від витрат. По-третє, для запровадження політики цінової дискримінації на ринку не має існувати іншої можливості купити даний продукт. Наостанок покупець не повинен мати змоги перепродавати куплений товар чи послугу.

Цінова дискримінація виявляється по-різному у поведінці фірми. Це залежить від того, наскільки реалізується кожна з вищезазначених умов.

В економічній практиці розрізняють три ступеня цінової дискримінації (згідно з А. Пігу).

Цінова дискримінація першого ступеня (ще одна назва – бездоганна) спостерігається в тому випадку, коли на кожен одиницю блага встановлюється ціна, рівна його ціні попиту, тому ціни продажу блага для всіх покупців різні [3]. Тобто в цьому випадку ціна на товар чи послугу залежатиме лише від попиту покупця. Оскільки монополіст не може мати повну інформацію про функції попиту всіх можливих покупців свого блага, то цей вид цінової дискримінації у чистому вигляді неможливий.

Певне наближення до чистої цінової дискримінації можливе при незначній кількості покупців, коли кожна одиниця блага випускається на замовлення конкретних споживачів. На практиці такий вид дискримінації можливий лише у випадках, коли ціна встановлюється індивідуально: для послуг дизайнерів, кравців, юристів. Такий тип цінової дискримінації є доречним, коли надається штучна послуга, в такому випадку можна піти від стандартизації цін.

Цінова дискримінація другого ступеня, навпаки, дійсна, коли ціни благ однакові для всіх покупців, різниця полягає в обсягу купівель. У цьому випадку дискримінація має прояв у вигляді знижок при здійсненні замовлення на велику партію товару (оптова торгівля). Ще один приклад цінової дискримінації другого ступеня – різні ціни для різного часу. У кінотеатрах найчастіше низькі ціни на сеанси вранці, а кафе в обідній час готують бізнес-ланчі зі знижками для залучення більшої кількості клієнтів.

Цінова дискримінація третього ступеня (сегментована) відрізняється тим, що за основу її береться не відмінність цін попиту на окремі одиниці товару, як це має місце при дискримінації перших двох ступенів, а поділ самих покупців на групи з різними функціями попиту (сегментація ринку). В цьому випадку завдання монополіста – встановити такі ціни для кожної групи покупців, які максимізують загальний прибуток [4].

Сегментована цінова дискримінація є найпоширенішою, адже вона найлегша в застосуванні на практиці, бо потенційні покупці можуть бути легко ідентифіковані. Приклади такої політики підприємств зустрічаємо дуже часто в повсякденному житті: знижки на проїзд для студентів за студентським квитком; знижки для постійних покупців за дисконтними картами.

Графічно цінову дискримінацію третього ступеня можна проілюструвати так (рис. 1):

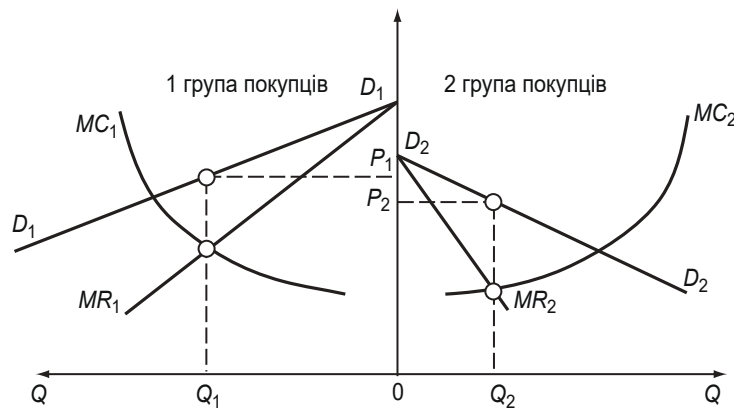

Рис. 1. Цінова дискримінація третього ступеня

На графіку ринок поділений на дві групи покупців, які різняться еластичністю попиту (перша група має відносно нееластичний попит, друга – навпаки). Графік ілюструє такий висновок, що ціна завжди буде вищою на тому ринку, на якому еластичність попиту буде нижчою.

Економічна теорія дає таке правило щодо встановлення співвідношення диференційованих цін у випадку застосування цінової дискримінації:

$$\frac{p_1}{p_2} = \frac{\left(1 - \frac{1}{E_2}\right)}{\left(1 - \frac{1}{E_1}\right)},$$

де p_1, p_2 – ціни на двох сегментах ринку при застосуванні цінової дискримінації;

E_1, E_2 – еластичність попиту на відповідних сегментах ринку [1].

З даного рівняння видно, що в основі цінової дискримінації лежить відмінність в еластичності попиту для різних сегментів ринку: чим вище еластичність попиту, тим відносно нижчою має бути ціна. На практиці це означає використання цінових знижок для категорії споживачів з еластичним попитом і призначення більш високих цін для споживачів з нееластичним попитом.

Проаналізувавши вищезазначене, доходимо висновку, що проведення підприємством політики цінової дискримінації є досить суперечливим явищем, яке має як негативні, так і позитивні сторони.

З одного боку, до негативних наслідків цінової дискримінації можна віднести неоптимальний міжгалузевий і міжтериторіальний перерозподіл ресурсів. А з іншого – цінова дискримінація дає змогу збільшити обсяг виробництва, наблизити його до конкурентного рівня, а відтак, збільшити споживання, зробити доступними деякі товари для менш забезпечених верств населення [5].

З огляду на викладене, можна дійти висновку, що цінова дискримінація має більше переваг, аніж недоліків, оскільки дозволяє збільшити доходи підприємця, до того ж більша кількість споживачів отримує можливість скористатися послугою даного виду. Вона надає можливість розширити межі обсягів реалізації, зазвичай контрольовані фірмою-монополістом. Якби не існувало цінової дискримінації, то деякі види послуг не могли б надаватись [6].

Отже, у даній роботі було проаналізовано визначення цінової дискримінації, а також виокремлено особливості ступенів цього економічного явища на прикладі випадків, де кожен зі ступенів може бути застосований. Позитивні та негативні наслідки впровадження політики цінової дискримінації було досліджено та порівняно.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Бугас В. В., Любенко Н. М. Мікроекономіка : підручник. Київ : Київський національний університет технологій та дизайну, 2013. 68 с. 2. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. Т. 1. М., 1985. 400 с. 3. Тимофієва С. Б. Мікроекономіка: тексти лекцій, опорні поняття та категорії, контрольні запитання за змістовими модулями. Харків : Харківська національна академія міського господарства, 2011. 55 с. 4. Шкварчук Л. О. Ціни

і ціноутворення : навч. посіб. Київ : Кондор, 2012. 118 с. 5. Булатов О. С. Микроэкономика. М. : Юрайт, 2010. 98 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

УДК 338.12.017

Яременко М. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність поняття «економічний цикл», визначено та проаналізовано фази економічного циклу. Обґрунтовано зв'язок між фазами економічного циклу та пропорційними змінами показників експорту та імпорту України. Надано рекомендації щодо стабілізування економічних циклів в Україні.

Ключові слова: економіка, цикл, криза, депресія, поживлення, підйом, циклічність.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия «экономический цикл», определены и проанализированы фазы экономического цикла. Обоснована связь между фазами экономического цикла и пропорциональными изменениями показателей экспорта и импорта Украины. Даны рекомендации по стабилизации экономических циклов в Украине.

Ключевые слова: экономика, цикл, кризис, депрессия, оживление, подъем, цикличность.

Annotation. The paper examines the essence of the concept of "economic cycle", identifies and analyzes the phases of the economic cycle. The connection between the phases of the economic cycle and the proportional changes in the indicators of export and import of Ukraine is substantiated. Recommendations on the stabilization of economic cycles in Ukraine are given..

Keywords: economy, cycle, crisis, depression, recovery, recovery, cyclicity.

Важливою особливістю економіки є циклічність розвитку економічних процесів. Становлення ринкових відносин в Україні обумовило підвищення інтересу до проблем циклічності. Особлива актуальність даної теми пояснюється необхідністю вироблення економічної політики для сучасного стану економіки. На економічний розвиток України має значний вплив динаміка цих циклів. Усі елементи економіки тісно пов'язані, тому фази економічного циклу впливають прямо чи опосередковано на всі галузі виробництва, на ринок праці, на зайнятість населення. Дослідження потребує більш детального вивчення з огляду на теперішню ситуацію в країні.

Актуальність даної проблеми обумовлює вирішення такої мети: дослідити вплив показників імпорту та експорту України на економічний розвиток держави, а також надати рекомендації щодо стабілізування економічних циклів України.

В економічній теорії відомо багато дослідників, які привертати увагу до явища циклічності в економіці. Серед зарубіжних науковців можна виокремити таких, як: Дж. Гобсон, В. Девонс, К. Жугляр, С. Кузнець, Н. Калдор, М. Кондратьєв, К. Маркс, А. Маршал, Дж. М. Кейнс, І. Фішер, Й. Шумпетер. Утім, були й вітчизняні дослідники, яких варто відзначити: В. Вернадський, Т. Орехов, Є. Савельєва, М. Туган-Барановський. Економічну циклічність намагалися пояснити ще філософи Стародавньої Греції. Історично їх пов'язували то з циклом руху Венери, то з появою плям на Сонці чи світовими війнами та соціальними революціями [1].

Загалом, економічний цикл – рух виробництва від початку попередньої до початку наступної кризи економіки, який різною мірою позначається на фазах циклу та інших сферах суспільного відтворення, а отже, і на економічних відносинах [2].

Циклічність можна розглядати як один із способів саморегулювання ринкової економіки. Оскільки характерна риса циклічності – рух не по колу, а по спіралі, вона є формою прогресивного розвитку [3].

В теорії економічної циклічності К. Маркс розробив такі фази: криза, депресія, поживлення та піднесення. Тобто, будь-який цикл має свій пік, коли ділова активність найвища, виробництво працює на повну потужність, і найнижчу точку падіння, коли ділова активність та виробництво знижуються до найнижчого рівня. В період між цими полюсами циклу проходить певні фази, ознаками яких є стан ділової активності, який виявляється у вигляді: завантаженості виробничих потужностей; сукупних обсягів виробництва; загального рівня цін; зайнятості населення (безробіття) і рівня його доходів; прибутків та курсів акцій найбільших корпорацій; динаміки попиту на товари тривалого користування; інвестицій у нове будівництво тощо.

Однак відомі й інші класифікації фаз економічного циклу. П.-Е. Самуельсон називає такі фази: стиснення, поживлення, експансія та вершина, а К.-Р. Макконелл та С. Брю мають інший погляд та дають фазам такі назви – спад, нижня точка спаду, поживлення і пік [1].

Хоча науковці по-різному називають ці фази, сенс усі вони мають однаковий. Розглянемо фази економічного циклу на прикладі класифікації К. Маркса [4].

Криза в Україні характеризується наступною економічною ситуацією. Відбувається значно більше банкрутств фірм. Вони не можуть продати накопичений на складах товар, тому ліквідність підприємств різко падає, а відтак і платоспроможність. Немає можливості розплатитися за рахунками з постачальниками, працівниками, податковими органами тощо. В результаті банкрутство кожного підприємства впливає на все оточення. Постачальники не отримують оплати за відвантажені матеріали, що збільшує їхні витрати і також може призвести до банкрутства. Працівники не отримують свою заробітну плату, що значно знижує якість їхнього життя. Вони не можуть купувати нові продукти, потерпають торгові підприємства. У разі банкрутства працівники підприємства виявляються скороченими, внаслідок чого відбувається зростання безробіття. Інші негативні прояви в економіці під впливом кризи: масові неплатежі за кредитами, позиками, значне падіння курсу цінних паперів, ліквідація багатьох кредитних організацій. Таким чином, під час кризи потерпають абсолютно всі, негативна економічна ситуація зачіпає будь-яку сферу діяльності, проте криза сприяє відмиранню застарілих економічних елементів і надає можливості здійснювати технологічне оновлення виробництва та структурну перебудову.

Депресія – фаза, наступна за кризою. У цей момент припиняється спад у виробництві. Ціни на товари досягають свого мінімуму. Споживачі поступово скуповують запаси, що зберігаються на складах підприємства. Отже, знову з'являється грошовий капітал в Україні. Під час депресії спостерігається мінімум за такими показниками, як ставка банківського відсотка, рівень торговельної націнки тощо. Безробіття сягає свого максимального значення. Через певний час економічна система долає нижчу точку циклу, звану западиною, і починається поживлення. При ньому рух усіх економічних показників змінює напрям, дохід і зайнятість знову починають зростати. Коли підприємства доводять обсяг виробництва до вищої точки, досягнутої в попередньому циклі, то починається економічний підйом.

На цьому негативні фази економічного циклу закінчуються. Виробництво знову починає набирати обертів. Склади заповнюються товарами. Це необхідно, щоб забезпечити на ринку безперебійні поставки продукції. Оскільки виробництво поживалося, то з'являються нові робочі місця, а отже, знижується рівень безробіття. Якість життя значно підвищується, і ціни знову починають зростати. Відбувається збільшення попиту на товари різної цінової категорії. Люди все більше починають надавати перевагу продукції класу люкс.

Виникають нові підприємства, інвестори з великим бажанням вкладають свої кошти в золото, цінні папери тощо. Відбувається справжній розквіт економіки України. Підйом – це всі позитивні фази економічного циклу, що відбуваються в економіці України. Підприємства випускають продукцію в тих обсягах, які були в передкризовий період. Безробіття сягає мінімального значення. Якість життя більшої частини населення висока, що дає можливість торговельним підприємствам робити велику націнку на свої товари. І при цьому падіння попиту на їхню продукцію не відбувається [5].

Для аналізу економічних циклів слід також враховувати, що на їхній перебіг впливає низка таких факторів: монополістична структура ринків; державне регулювання економіки; науково-технічний прогрес; процес глобалізації (інтернаціоналізації) виробництва. Однією з показових характеристик економічного циклу є зміни об'ємів експорту та імпорту, аналіз яких допомагає визначити не тільки теперішній стан економіки країни, але й здійснити прогноз на майбутнє. Величина валового внутрішнього продукту має пряму залежність від величини чистого експорту та імпорту, а економічне зростання держави залежить від його доходів, тобто від валового внутрішнього доходу.

Отже, необхідно збільшувати чистий експорт, але також економічно раціонально витратити отримані в результаті цього збільшення кошти. Таким чином, у системі взаємопов'язаних економічних показників чистий експорт, а відтак і імпорт, мають значний вплив на економіку держави.

Розглянемо зміни об'ємів експорту та імпорту (табл. 1) в Україні за період останніх 15 років (в млрд дол. США) [6].

Об'єми експорту та імпорту України за 2002–2017 рр.

	Експорт	Імпорт
2002	14,5	136
2003	18,5	18,2
2004	26,5	23,3
2005	39,9	48,2
2006	31,2	35,9
2007	28,2	29,2
2008	59,4	75,5
2009	31,6	35,9
2010	51,4	60,7
2011	55,7	67
2012	57,2	69,9
2013	51,9	63,4
2014	46,2	45,6
2015	31,3	30,9
2016	36,3	39,2
2017	43,2	49,5

Отже, можемо стверджувати, що після кризи 1998 р. в 2002–2005 рр. спостерігався стабільний економічний ріст країни, показники зовнішньої торгівлі зростали. Бачимо від'ємну динаміку росту в 2007 р. після різкого падіння в 2006 р. В 2008 р. помітне сильне підвищення цих показників, а особливо – імпорту. У 2009 р. обидва показники знову різко впали, що обумовлено світовою кризою. Проте вже у 2010–2012 рр. показники експорту та імпорту стабільно зростають. З 2013 р. по 2015 р. значення помітно знижуються. Після кризи 1998 р економіка країни почала стабілізуватися і показники зовнішньоекономічної діяльності почали неухильно зростати, після чого був різкий спад цих показників, що пов'язано з кризою 2008–2009 рр. Після цієї депресії показники імпорту і експорту знову поступово підвищуються, але після 2013 р. знову відбувається обвал, що обумовлено новою кризою. Отже, спостерігається наступна закономірність: криза, зниження обсягів імпорту / експорту, їх підвищення, наступне зниження, пов'язане з черговою кризою. Також можна зазначити, що з 2008 р. ці коливання помітно частішають, тому в економіці України мало помітні періоди підйому та поживлення [7].

Таким чином, необхідною умовою стабілізації та подальшого економічного зростання в Україні та її виходу з економічної кризи є: активізація інвестиційної діяльності окремих суб'єктів господарювання; підвищення купівельної спроможності споживачів (це досягається підвищенням заробітної плати, пенсій, соціальних виплат); удосконалення системи оподаткування; технічне переоснащення промисловості; створення нових робочих місць; створення цілісної системи заходів щодо розв'язання завдань форсованого розширення експортної діяльності [8].

Отже, проблема циклічності економічного розвитку наразі є недостатньо вивченою, проте вона відіграє важливу роль для зменшення руйнівних наслідків економічних спадів, а також для більш ефективного використання факторів виробництва в періодах економічних підйомів. Адже якщо виробництво буде працювати з завантаженням усіх наявних потужностей, буде рости зайнятість населення, буде зростати рівень соціального життя.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Экономическая теория. Макроэкономика. Метаэкономика. Экономика трансформаций / под ред. Г. П. Журавлевой. М. : Дашков и К, 2011. 919 с. 2. Мочерний С. В., Довбенко М. В. Економічна теорія : підручник. Київ : Академія, 2005. 3. Кузнецов Б. Т. Макроэкономика : учеб. пособие. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 421 с. 4. Маркс К. Капитал // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-ое изд. Т. 26. Ч. 1. М. : Государственное издательство политической литературы, 1962. 5. Фазы экономического цикла // Финансовый анализ : все о финансовом анализе. URL: <http://1-fin.ru/?id=281&t=1497>. 6. Голенищева О. В. Цикличность экономического развития и внешняя торговля Украины. Харьков : НТУ «ХПИ», 2016. 7. Товарна структура зовнішньої торгівлі у січні-лютому 2018 р. // Ukrstat.org – публікація документів Державної Служби Статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2018/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt0218_u.htm. 8. Лазорьяк І. В. Циклічність економічного розвитку України. Львів : Буковинська державна фінансова академія, 2015.